This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

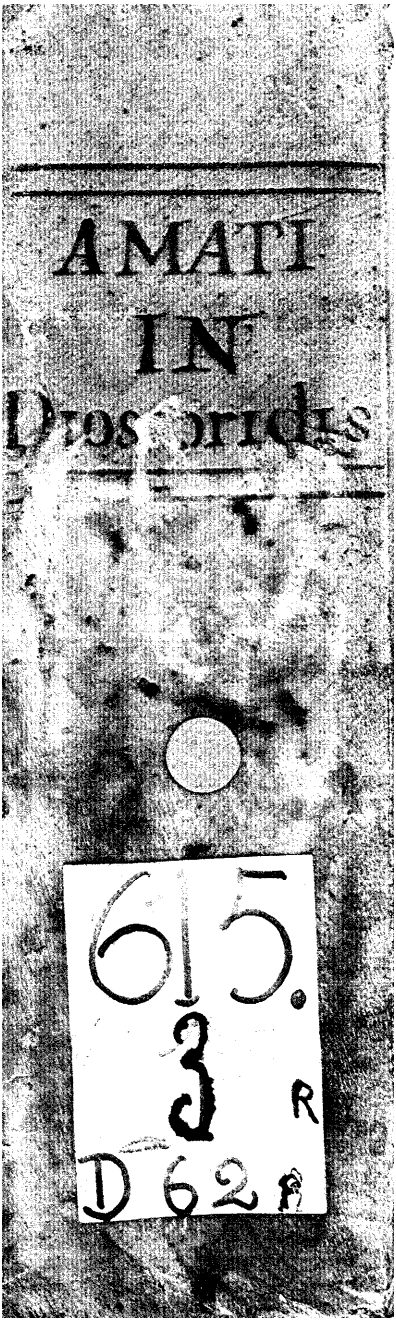
AMATI
IN
Dioscoridis
615.
3
R
D 62

R. 196. 467 615. 3

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA LIBROS QVINQVE, AMATI LVSITANI DOctoris Medici ac Philosophi Celeberrimi enarrationes eruditissimæ.

D 62 R

Accesserunt huic operi præter Correctiones Lemmatum, etiam Adnotationes R. Constantini, Necnon simplicium picturæ ex Leonharto Fuchsio, Iacobo Dalechampio, atque alijs.

LVGDVNI,
Apud Theobaldum Paganum.
1558.

ILLVSTRISSIMIS VIRIS RECTORIBVS, ET AMPLISS. SENATVI

Rhacusino: Amatus Lusitanus Medicus Physicus Salutem, & felicitatem P. D.

QVVM SVPERIORIBVS *annis, Ferrariæ medicinam publicè profiterer, Viri clarissimi, Patritius quidam vester Orator, nomine (ni fallor) Sebastianus Mensæus, quòd inter pleraque alia mandata à vestra clarissima Republica illud non postremum habebat, vt de medico apprime docto vestræ ciuitati conducendo diligenter inquireret, illuc aduenit: ille vt erat sui obeundi muneris studiosus, Antonium Musam Brassauolam virum, & doctrina, & vsu rerum præstantissimum, ac illustrissimi Ducis illius ciuitatis medicum primarium adit, consulturus quis nam illi huic negotio aptior & ex vsu magis videretur. Qui dum cupit, & Oratori vestro viro graui in primis & præstanti, & vestræ dignissimæ Reipublicæ satisfacere, dumque huc illuc animo vagatur; talemque medicum inuenire conatur, qualem deceret tan-*

tum virum vestræ ciuitati proponere, qualemque vos ipsi cupitis: tandem me rogat an vellem talem subire prouinciam. Ego verò qui per ea tempora à Sarmatarum rege, quem vulgò Poloniæ vocant, ingenti mercede, & conditione honestissima vocabar, cùm essem anceps animi, dixi me tunc de illa re decreturum quum vester Orator à sua legatione reuerteretur. Properabat sanè tunc Mediolanum, in reditu Ferrariam (vt aiebat) iter facturus: qui tamen aliqua grauiore forte impeditus causa Ferrariam omnino non redierat, tunc Brassauola vir prudentissimus, qui me penitus abijcere consilium eundi ad Sarmatas rationibus coegerat, literis suis Senatui Rhacusino significat, me ex tanto medicorum numero sibi idoneum tandem visum, qui tali curæ præficerer, quarum literarum exempla siue ipsasmet literas, in vestro tabulario etiam nunc asseruari puto. Ab illo igitur tempore repudiatis Sarmatarum, & multis alijs conditionibus, adductus laudibus istius amplissimæ Reipublicæ, quas mihi doctissimus Brassauola veris indicibus demonstrabat: exarsi tanta viuendi apud vos, ac vobis seruiendi cupiditate, vt nullam aliam vrbem præter istam incolendam mihi proponerem. Cuius rei gratia relicta ab hinc annos fere quatuor Ferraria, Anconam, vt propior vobis essem, me contuli: vbi summa familiaritate

liaritate Magnifici & generoſi IOANNIS GONDOLAE ciuis veſtri, viri nunquam ſatis laudati, ac omnium literatorum optimi fautoris: & BENEDICTI GONDOLAE eius fratris, vſus: probè noui patritios Rhacuſinos quàm ſint nobiles, quàm præclari, quàm virtutis & bonarum artium amatores, capiens quoddam quaſi ſpecimen ex ijs duobus. Vnde mihi perſuaſi, tam generoſæ Reipublicæ inſeruire ſummam mihi gloriam fore, atque clarorum iſtorum virorum vti conſuetudine, Deorum propemodum ipſorum familiaritati æquiparabam. Ardebam igitur ac indies hæc mihi non improbanda cupiditas augebatur: quum ipſe mecum cogitans: quo pacto meæ huius erga vos voluntatis teſtimonium apertè manifeſtare poſſem: quum id neque fortunæ bonis quorum vos affluitis: neque meis viribus, quæ per ſe ſunt tenues: ſtatui tandem literarum, quarum eſtis natura ſititores, teſtimonio æterno id efficere. Et ecce ſe mihi offerunt quædam in Dioſcoridem Anazarbeum commentaria, quæ annis ab hinc quindecim Antuerpiæ cœperam, atque in primum, & ſecundum eius Autoris librum edideram. Quæ, quum ſcirem permultos claros in medicina viros poſt illam meam editionem de ea etiam re locupletiſsime ſcripſiſſe: inter quos connumerantur, Ruellius Gallus,

Braſſauolus ſuperius memoratus, Syluius Pariſienſis, Leonardus Fuchſius Germanus, Ioannes Agricola Ammonius, & plerique alij, quorum eo tempore ſcripta nondum extabant, ſupprimere vtcunque decreueram. Prætereo Mathiolum Senenſem virum doctiſſimum, qui nuper Dioſcoridem è Latino Hebruſcum reddidit, & illum commentarijs illuſtrauit: atque complures alios, qui vt rem medicam locupletent, quotidie multa eiuſmodi moliuntur & edunt. Ego minime deinde tantorum virorum ſcriptis deterritus: cœpi quæ ederam relegere, atque de integro in omnes quinque libros Dioſcoridis nouas enarrationes cudere, vt haberem munuſculum quod veſtræ nobiliſſimæ amplitudini dicarem: ad quod perficiendum non tam me doctorum virorum adhortationes impulerunt, quàm meum vobis gratificandi ſtudium excitauit: à quo, & ſi non ſolum negotia domeſtica, ſed etiam medendi cura auerterent, ſucciſiuis tamen poſt ſtudia temporibus, amore veſtri incitatus, id tandem Deo Optimo Maximo auſpice perfeci. En igitur in Dioſcoridis libros quinque enarrationes meas, in veſtram clariſſimam Rempublicam obſeruantiæ teſtes, vobis dedico: quas quaſi iure ſuo veſtra patria Rhacuſium meritò repoſcere videtur, imò omnia de re medica ſcripta illi debentur: quum medicinæ

totius

totius inuentor Aeſculapius non longe ab vrbe veſtra olim habitauerit, donec Romani graui coacti peſtilentia illum in ſuam vrbem euocarunt, apud quos Epidauro vectus ne forma quidem Dei, ſed Draconis vultu manſit. Huius rei teſtes hodie extant apud vos certiſſimi: Antrum, fons etiam ſaluberrimus, & P. Dolabellæ prope fontem ſepulchrum, quorum omnium Marcus Syluius vir doctiſſimus, ac veſtræ Reipubl. à ſecretis fidiſſimus, opere quodam elegantiſſimo meminit. Hic ille Aeſculapius Apollinis filius eſt, quem omnes ferè tum Græci, tum Latini celebrant & inuocant, vt Q. Serenus in exordio ſui de Re medica operis dicens:

Tuque potens artis reduces qui tradere vitas
Noſti: atque in cœlũ Manes reuocare ſepultos,
Qui colis ægeas, qui Pergama, quiq; Epidaurũ:
Huc ades, & quicquid cupido mihi ſæpe rogãti
Firmaſti, cunctum teneris expone papyris.

Ob hoc igitur vobis Viri clariſſimi, qui de medicina ſcribunt, multum debent, quum Aeſculapium medicinæ deum veſtram inhabitaſſe olim vrbem certò ſciant: neq; medici tantũ, ſed & omnes viri docti in quouis diſciplinarum genere: tum omnes religioni addicti, omnes libertatis amatores, & quicunq; ſunt aliqua virtute præſtantes. Vos enim optimis ac doctiſſimis viris abundatis, religione

inſigni eſtis præditi. Præterea quũ tota Dalmatia ſimul cum Græcia ſeruiat, Vos ſoli auream illam libertatem iam tota Italia, ne dicam toto orbe fugatam, hoſpitio ſanctiſſimo accepiſtis. Sed quo Ciuium veſtrorum gloria non penetrat? nuper ingentes naues veſtræ ad Vlyſsiponem vrbem, quæ eſt ad Oceanum Occidentalem, admirandæ cuiuſdam magnitudinis Luſitanis, quibus ampliſsimis mos eſt vti in Indiæ præſertim nauigatione, ſunt viſæ: vt nullus ſit iam terræ angulus, vbi præclari ciues Rhacuſini non diuerſentur, magna & ampla negotia tractantes: quorũ egregiæ virtutes aliquibus imitationi, omnibus certè ſunt admirationi. Sed ne veſtris laudibus longius me inuoluam, de quibus, vt ille, melius eſt tacere, quàm pauca dicere, quum vix humana poſsint facundia numerari: & ne hoc auribus veſtris dare videar: Venio ad Dioſcoridem, cuius opus de medicæ materiæ cognitione inſcribitur: Qui cæteris de ea re ſcriptoribus antecellit, atq; ideo à Galeno doctiſsimo ac locupletiſſimo medicinæ Authore, non ſolum laudatur, verum etiam reliquis antefertur: cuius doctrina præclara Galenus ipſe perterritus, non auſus eſt de ea re, quum de innumeris ſcripſerit, quippiam commentari. Hic noſcuntur omnes fere herbæ, frutices, arbores, plantæ, fructus, gummi, reſinæ, piſces, metalla, lapilli, gemmæ, perinde ac ſi penicillo

nicillo depingerentur: hinc ſibi Plinius multa deprompſit, hinc totius medicinæ fundamentum, quod eſt potiſſimum in ſimpliciũ cognitione, certa & indubia deprehenditur, quæ tamen omnia noſtris commentarijs lucidiora facta, non iniquo, ſed candido lectori videbuntur: vt iam quiuis aromatarius à ſimplicium ſcopo aberrare haud quaquam poſſit: atq; ideo herbarum & cæterarum rerum nomenclaturas, non ſolum Græcè, & Latinè, ſed Italicè, Hiſpanicè, Gallicè, & Germanicè expreſſimus, vt vnus quiſq; tanquam è penu, quod ſibi cõducat depromere poſſit: Dioſcoridi antiqua adiecta nomina, vtpote hodie inutilia, conſultò detraximus: quem ordinem ab alijs poſt me tentatum videre quiuis poterit. Debeant ergo viri Rhacuſini, omnes quibus hoc noſtrũ opus placebit, poſt deum vobis, quorum eſt auſpicijs cœptum & perfectum: quem tamen ſi vobis non ingratum laborem ſenſero, veſtra fretus humanitate, ad alia maiora ſub veſtra autoritate edenda libentiſſime accingar: vt cognoſcat tota Italia, ne dicam Europa, vos optimarum literarum, & omnium diſciplinarum, & eſſe, & ſemper fuiſſe fautores. Valete viri clariſſimi.

Romæ decimoquinto die Maij.

M. D. L. I.

R. CONSTANTINVS

IACOBO DALECHAMPIO

CADOMENSI, MEDICO

literatiſſimo & celeberrimo.

*

SOLENT Scriptores non parùm multi huius temporis atque ætatis (quod & à pluribus & humanioribus quidem, vt malo exemplo ac more introductum iam video improbari) tanquam affixis præludiis, librorum initia nimis longis præfationibus farcire atq; onerare: quod faſtidioſum lectorem auertit, priuſquam alliciat: Et glorioſæ oſtentationis ſui plenum eſt, & emptori ſumptuoſum. Sic dum impendiò magis in id ſolum ſtudent, bullatis vt ſibi nugis Pagina turgeſcat, vt eſt in Perſij Satyris, hoc incommodi conſequuntur (quod pro infauſto & deſpuendo omine deputandum) vt primo ingreſſu faſtidiantur prius, quàm legantur. Nam & ſæpe qui nugacem librum in manus ſumpſit, tam prolixè narrationis impatiens longas trahit oſcitationes, & mox ſpectat eſcha tocolon, vt Seuerus ille Martiali: tãdemq; pertæſus, grande & ſpiſſum volumen cum ſuo authore abiicit, vt tineas paſcat taciturnus inerteis, Horatij enim noſti cætera. Hoc autem quod iſtis Prologis vſuuenire conſueuit, ne in iſto

iſto authore contingat meo vitio & culpa, qui has partes mihi deſumpſi alterius hortatu & inſtinctu potius, quàm mea voluntate, omni cautione mihi declinandũ eſſe ſentio: Etſi multis factum meum exponere atque adeo excuſare oportebat. Itaque non committam vt quod in aliis culpandum eſſe duxerim, in me quis ſeuerior iure poſsit criminari. Id verò effugiam, vt ſpero, quia paucis præfari & verba in compendium conferre voluerim, præſertim cùm horum bona copia non magis mihi defutura ſit, quàm cæteris: nec per ſe ſterilius ſit argumentum, ſi collibuiſſet ſpatiari & longius excurrere. At iſtud facere in priuo campo & fundo non placet, minuſq; in hoc alieno, ne parum ciuiliter & decenter id fieri videatur. Itaque cur in hunc doctum & diligentem herbariæ ſcriptorem, extemporalem hanc recognitionem parauerim, & minuſculas obſeruationes etiam miniatula cera, ſed leui manu oblitas, cauſa vna extitit Gulielmi Rouilij optimarum partium ſtudioſi ciuis, & vtriuſque noſtrum amantiſsimi viri petitio, cui nihil honeſtè poſſum denegare. Nam cùm denuò hoc opus imprimi cœptum eſſet & in lemmatibus præſertim, ab ipſo deprehenſa grauiſsima quædam errata, continuò cœpit à me contendere, vt ſingula folia dum excuderentur, quoniam medicinalis eſſet tractatio, relegere ne grauarer atq; etiam caſtigare. Equidem eius amicitiæ plus tribuens, quàm meæ famæ (quantulacunque eſt illa modò, aut futura)

con

ſulens, hoc in me amicè mágis, quàm conſultè recepi: nempe vt quantum mihi à priuatis ſtudiis daretur otij, ea ſucciſiua & ſubſecundaria tempora ad hæc recognoſcenda conferrẽ. Ideoque vt alter Ariſtarchus, cenſoria quadam virgula, quæ falsò irrepſiſſe & ſubdititia eſſe conſtabat, ſummouere familia occœpi, & alia propria in ſublatorum locum ſubrogare atq; aſciſcere: breuiterque omnia præſtare, quæ res exigere videbatur. Sed ingenuè fatendum eſt, ſtatim incœpti pœnituit, cum typographi ὀργοδιώκτης me non ceſſatorem alioquin, importunè vrgeret: & ſeſquiopera, veluti penſum, opus abſoluere oporteret, quod triduò attentè legere commodùm potuiſſem. Sed hæc eſt currente rota, id eſt prælo, typographica properatio, in qua omnia raptim fiunt atque perturbatè. Eius artis morem qui non nouerant, ſubitarios & informes fœtus coguntur ante tempus effundere: vt in hac editione nobis accidiſſe, inuitius confiteor. Verùm Deo duce, licebit otioſè, aliis operibus quæ præ manibus habeo, hoc quicquid eſt famæ naſcentis detrimenti acceptum reſarcire atque honori velificari. Nam in illis elaboratis diuturnis vigiliis, omnia præparatò nihilq;, vt in præſentia feſtinatò lectorum oculis ſubiiciam. Quapropter hæc ſint temporaria Iacobe Dalechampi optime & politioris hũmanitatis peritiſsime, vt illa manſura & ætatem ferre poſſe confido, quæ poſtea ſeueræ tuæ cenſuræ commiſſa, in lucem proferemus. Et

hæc

hæc interim tamen qualiacunque tandem ſint, hoſpitaliter excipies: & ſub nominis tui autoritate exire patiêre. Nam tametſi à nobis, iam maior tibi pagina ſancitur, tamen & hæc ipſa munuſcula leuidenſæ, craſſo filo, te ſibi patronũ me cogunt adoptare. Quòd libri huius authori, tibi, ac ipſi mihi perinde ars eadem ſit: & priuatim nobis ambobus patria item communis (vt qui ſis non modo conterraneus, ſed meus etiam propemodum ciuis) Quòd amicitia intercedat non vtique vulgaris: liberque demum iſte prodeat, tuis etiam vigiliis & copiis ornatus, quod & alibi vt non ingratis, ſic nec obſcurè teſtatus ſum, & quoad vita ſuppeditabit, non deſinam id manu docere, & libenter profiteri. Verùm nouum embolium quod cogito, maiore auxilio tuo eget: & hîc mihi peropus eſt limatulo illo & polito iudicio tuo, necnon literis interioribus. Quæ omnia vt mihi quaſi commodes, méque communicato labore & partita mecum opera vt ſubleues, te verò oro atq; obteſtor. At vti te in hanc ſcriptionis ſocietatem, ſic iam & in laudis (ſi quæ modo futura eſt) partem inuito ego & aduoco, hac etiam ſyngrapha publicis obſignata teſtibus, qua mediusfidius perlubens aſtringar, quò omnia laudis & honoris inſignia, atq; ornamenta virtutis (quæ in te certè quidem iam expreſſa & abſoluta cernuntur, in me autem tanquam rudimenta tenuiter adumbrata, fortaſſe poſsint expectari) mihi tecum queant eſſe communia: Vigeatque

ſemper

ſemper inter nos neceſsitudo propemodũ ſingularis, quæ vtrumq; immortalitati commendet, & poſteris exemplo eſſe poſsit, quomodo ſancta amicitiæ iura religiosè & inuiolatè colantur. Quare vt hinc incipiam, quod fœlix fauſtumque ſit, liber hic & qui me deinceps eſt habiturus authorẽ, tuis prodibit auſpiciis in publicum: ſibique vt ſpecioſum & honorarium, nomen tuum præſcribet: Et quidem ita, Refferat vt nihilo ſit tuus, anne meus. Hoc ſiquidem Auſonij, verſu velut exodio, concludam extemporalitatis epiſtolam, & in qua nihil eſt niſi dictum populariter.

Vale & ſalue.

RERVM A-C VOCVM IN HISCE COMMENTARIIS MEMORABILIUM Index.

*

A

Abies & picea arbor similis 107
Abietis morbus, resina sicca 114
Abietis oleum 108.114
Abiga & aiuga 577
Abinzoar medicus doctissimus 270
Abortiētium mulierum remedium 623
Abrotanum 458
Abrotaninum oleum 86
Abscessus 122
Absinthiū marinū 457
Absinthiū vulgare, ponticum, Romanum 456
Absinthium santonicum 457
Acacalis 145
Acacia 174
Acanthion 448
Acanthus sylvestris 450
Acetabulum herba 663
Acetosa 343
Acetum 750
Acetum scilliticum 751
Achillea 610
Aconiti species 649
Acinos 384
Acori radix 7
Acorus, acorum 7.8
Acorus Galeni 8.9
Acuta spina 150
Adam pomum 209.211
Adarces & adarciō 790
Adarcha 141
Adeps 300
Adeps differt à pinguedine 300
Adeps æquiuoca vox 300
Adianton cur dicat̄ 697
Adip animal in Africa repertum 652
Aegilops 699
Aegyptia faba inhame est 328
Aegyptia ficus 226

Aegyptia ſpina 174.445
Aeris flos, non eſt viride aris 501
Aeris ſquama 757
Aerugo raſilis 758
Aerugo ſcoletia 760
Aes uſtum 757
Aethiopica oleæ lachryma 179
Aethiopis herba 677
Aëtites 757
Agallochum 58
Agaricum 428.429
Agarici boni notæ 428
Agaricum medicamen familiæ 429
Ageratum 652
Ageratum Dioſcoridis, eupatorium Meſues eſt 653
Agninus pulmo 267
Agnus, vel agnus caſtus 176
Agreſta 490
Agrifolium an Paliurus 149
Agrimonia vulgaris, eupatorium eſt 615
Aiuga & abiga 577
Aizoum maius 660
Alabaſtritis lapis 801
Alambrum & ſuccinum idem 136
Alauda 778
Alberzachali compoſitio 653
Alba ſpina 452
Albucus non eſt halimus 148
Alburnum 499
Alcea 571
Alchimilla herba 688
Alcohol ſtibium eſt 111
Alectorius lapis 801
Alexāder Trallian. 769
Alexandrinæ roſæ, ſiue moſchatæ 171
Alfalſe, medica herba 388
Alfeſcera 724
Alga marina 669
Algalia quid 57
Alibium 688
Alica 320. (Aliſma 573
Alix 320
Alkali 561
Alkana 155
Alkakengi 644
Alkitran 116
Alkihil 505
Alleluia herba 681
Alliaria herba 538
Allium 392
Allium in peſte 393

Allium Turcicum 393
Allium vrſinum 393
Allium in viperæ morſu iuuamen 393
Allium porrum 393
Aloë 454
Aloë ſuccotrina optima 454
Aloës lignum 50
Aloë oriſicia venarum aperit 455
Aloës temperatura 456
Alopecia 162.252. 406.418.499.558.
Alſebram Meſue tithymalus eſt 720
Alſines 424
Alteretus doctor medicus 217.335
Althæa 570
Alumen 781
Alumen quomodo paratur 782
Alumen Catinum 561
Alumen zuccharinũ 783
Aluum ſubducentia 71. 74. 113. 173. 189. 203. 218. 253. 254. 273. 275. 326. 349. 355. 405. 408. 440. 511. 589. 632. 706. 714
Alui fluores 109. 126. 150. 182.
Aluum ſiſtunt 216. 428. 496. 545. 565. 627. 697
Alui dolores 79
Alypon Turbith album eſt 731
Alyſſum 519
Amaracus fœtida 563
Amaracus Galeni & Pauli apud Dioſcoridẽ parthenium eſt 86
Amaracus odorifera 472
Amaranthus luteus Galeni 630
Amarãthus vulgaris 631
Amaricium oleum 90
Amatus ante annos quindecim in Dioſcoridis cõmentarios ſcripſit 8
Amatus apud Ferrarienſes publicè medicinam profeſſus eſt 191
Amatus cur ad Vuandalorũ, ac etiã Poloniæ reges nõ ſit profectus 756.
Amati fictum nomen 230
Amati ætas 756
Amati patria caſtellum album 230. 404
Ambarum griſeum 57

Ambra optima qualis 57
Ambrosia tanacetum est 542
Ambubeia 366
Ambuxum 587
Amianthus lapis 802
Ammi & ammeos semen verum 486
Ammoniacum thymiama dicitur 514
Amomum 39
Amomi succedaneũ 40
Amomo vero caremus 40
Amoris herba 629
Ampelos agria duplex 84
Amphibium 257
Amurca 175
Amygdala 220
Amygdalarũ amararum oleum 73
Amygdalarum dulcium oleum 74
Amylum 323
Anagallis 419
Anagallidis genera 420
Anagallis aquatica 360
Anagyris arbor 572
Anarrhinon 695
Anchusa 601
Andacaron 91
Andacocha 68;
Andreas Bellunẽsis Auicennæ corrector 20
Andreas Lacuna Galenũ in epitomen redegit 129
Andreæ Lacunæ error 6. 576
Andreas Vesalius medicus doctissimus 141.787
Androcydes cur Brassicã contra ebrietatem valere putauit 353
Androsaces 559
Androsaces cuscuta non est 731
Androsæmum 576
Anemõ vel anemone 418
Anethum 484
Anethum syluestre 11
Anethinum oleum 87
Angelus pontianus 746
Angina 279.710
Anguinum allium 393
Anguis senecta, & anguis folium 250
Angurria 373
Anhelitum iuuantia 77. 88.97
Animalculum moschum præbens, vbi 55
Ani procidentia 109
Ani phlegmone 174

Aniſum duplex 96
Aniſũ gummi quid 61
Aniſum 483
Anonis 451
Anthemis 561
Anthyllis 560
Anthropomorphos 647
Antidotum ex ſanguinibus 305
Antimonium 111
Antiquorũ nonnullorum error 249
Antiſpodium 757
Antonius Ludouicus Olyſſipponenſis 666
Antonius Muſa Braſſauola 10.19.47.286.697
Anthracode 721
Aparine 518
Aparine nõ eſt Lappa 678
Aphaca endiuiæ ſpecies 368.388
Aphaca differt ab aphaca vitia 368
Aphace 388
Aphronitrum 787
Aphthæ 297
Apiaſtrum 531
Apios radix ſylueſtris 729
Apium commune 492
Apium hortenſe, apium ſatiuum 490
Apiũ Macedonicũ 493
Apium paluſtre 491
Apium montanum 492
Apium vulgare funebribus dicatum 491
Apium riſus herba 416
Apocynum 655
Apoplexia 518
Apoſtemata 89
Appetitum irritãtia 84. 414
Aprinum iecur 268
Aqua 748
Aqua fontana an pluuiatili melior 748
Aqua ligni Guaiaci quomodo paranda 168
Aqua marina 748
Aqua non debet ponderari 748
Aqua pro curandis virgæ vlceribus 760
Aqua naphæ 211
Aqua marina cur melius quàm fluuiatilis ponderа ſuſtineat 748
Aquam amantia quæ 130
Aquatica gladiolus 7
Aquilæ lapis 804
Aquilæ lignum 58

Aquilæ vnguis herba 363
Arabicus lapis 760
Arabici gũmi frutex 174
Arabis herba 399
Arabũ mumia quæ 121
Araneus & eorum genera 288. 289
Arbores glandiferæ 182
Arbores perpetua coma virentes 143
Arboris pars media quæ 166
Arbutus 219
Arbuti aqua 220
Archangelica quænam herba 494
Archigenis liber de Casto rio 257
Arcium 678
Ardium 677
Arena marina 806
Arequa apud Indos quid 33
Argemonium 419
Argenti scoria 765
Argenti spuma 765
Argentina herba 419
Argentũ vi. 771. 772
Arietinum cicer 325
Ariostus Ferrariẽsis 613
Arisarum 410
Aristolochia 436. 437
Aristot. exponitur 249
Armel 477
Armeniaca mala 208
Armenius lapis 768
Armoniacum 514
Arnaldus Villano. 305
Arnal. Villan. err. 433
Arnoglossa 358
Aronia fructus mespili 151. 212.
Aronium mespilum 212
Arsenicum 780
Artemisia 540
Arum 409
asarum 29. 30
asarum à Bacchare & cyclamine differt 29
ascarides 44
ascites morbus 726
ascalonita cepa 412
asclepias 479. 520
ascyron 575
aselli seu oniscivermes 265
asellus piscis 265
asininum iecur 260
asininum lac hecticis datur 292
asius lapis 794
asphalathus 52. 53
asphaltus 118

asparagorum & harũdinis amicitia 141
asparagus 357
asparagi radix diuretica est 357
aspergula 519
asphodelus 410
asphodelo pro necandis muribus vtimur 410
asplenium 559
asprella 622
assa duplex 510
assa fœtida 510
aster atticus 688
asthma 396. 506
astragalus 634
athenæi historia de citro 210
athera pulticula 318
atractylis 521
atramentũ metallicũ 779
atramentum sutoriũ 776
atramentum typographorum 116
atraphaxis 349
atriplex 350. 351
atriplex rustica 527
attincar 768
auditũ confortat sena 500
auellanæ 224
auenæ 318
auena sterilis 618
auena syluestris 699
auerrois error 579
auerrois locus castigatus 478
auguſtinus ricchus Lucensis medicus 787
auicennæ error 420. 651. 746
auicẽna male cõuersus 394
auicennæ locus 331. 394
auicenna plerumq; sequitur Paulũ aegineta 194
auicenna tacite reprahẽdit Galenum 222
auis lingua seu passerina 133
auium pinguetudo 300
aurantia poma 65
aurea mala cytonia sunt 202
aurea virga herba 610
aureum olus 351
auricula muris herba 424
auricolla 767
auripigmentum 780
aurium dolores 552. 614
aurium fluxiones 422. 592.
arium fœtor 89

Aurium vermes 415. 470
Aurum optimum medicamentum 775
Austeri fructus post cibum aluum ducunt 203
Azarolus fructus 152. 212
Azuleium 804
Azaiolus Ferrariensis 679

B

Babylonicum granũ 609
Baccam fert lotus 213
Baccharis 475
Baccharis ab asaro differt 30
Bacchus piscis 256
Balai gemma 803
Balaninum oleum 74
Balanos myrepsica 713
Balaustium 196
Ballote 530
Balneum Mariæ nouit Galenus 81
Balsamita 362
Balsamina 362
Balsamũ 47.48.49.50
Balsamum è peru adfertur 48
Balsamum syncerũ rarò habetur 49
Balsami succedaneum 51
Balsami veri tẽperatura 50
Balsami effectus 50.51
Baphica coccus 622
Barba hircina 161.385
Barba Iouis 629.660
Barba syluana 573
Barbatus mullus 255
Barbã crescere facit abrotanum 459
Bartholomeus Panciaticus 283
Basilicum syluestre 605
Basilicum regium 383
Batata radix 329
Batis baticula 363
Batrachion 415
Baucia alba 481
Bdellium optimum 98
Bdellium ex quo fiat 99. 192
Bdellium Iudaicum Serapionis 99
Beatrix à luna 171.271
Bechion farfara est 539
Bedeguar 444
Belerici myrobalani 188
Belzahart lapis 269

Belzuinũ amygdalinum 95
Belzuicum candicans 95
Belzuinum à Boninas 95
Ben arabũ quid 75.714
Berberorum frutex non est oxyacantha 153
Beta & eius species 355
Beta est calida 356
Beta syluestris 596
Betonica 579
Betrum Indicum 33
Betrum indicum malabathrum est 34
Bilem soluentia 30.398. 429.499.680.728
Bilem lactuca minuit 379
Bisacuta 344
Bistorta prima et secunda 580
Bitumen, et Bitumen Iudaicum 119
Bituminosum stagnum in Iudæa 119
Bitumen apolloniæ 120
Blatta vermis 266
Blatta bisantia 242
Blitum ac huius vires 348
Beotica myrrha 97
Bolus armenus 775
Bombyx 284
Bombyces nouit aristoteles 284
Bona sæpius repetenda 301
Bonifacia herba 694
Borax 768
Borrago 692
Botrys 542
Bouis lingua herba 686
Bouis oculus, herba 565
Branca vrsina 449.
Brassauola commendatur 699.
499
Brassauola fallitur 29
Brassauola, vide Anton. Musa
Brassica 351
Brassicæ & vitis inimicitia 353
Brassica canina 655.740
Brassica marina 354
Brassica syluestris 354
Britãnica herba est prima bistorta 581
Bromus 318
Broccardus monachus terræ sanctæ descriptionem fecit 119
Bruchus 284

Bryon in quibuſnam arboribus reperiatur 54.55
Bryon 54
Bryonia 733
Bubones 298
Bubonium herba 687
Bubulæ caput herba 695
Bubulum ſtercus 307
Buccina quæ 238
Buccina petris adhærent ibidem
Buffonis lapis 805
Bugloſſa 686
Bugloſſa ſylueſtris 603. 604
Bugloſſus 692
Bugloſſum putat nepenthem Eraſmus 693
Bulbi cur in nuptijs edēdi 412
Bulbos Megarenſes iuſto volumine celebrauit Pythagoras 412
Bulbus, qui edendo eſt 412
Bulbus vomitorius 412
Bunion 691
Buphthalmus 565
Bupreſtis 284.285
Bucranion 695
Burſa paſtoris 398
Butyrum 297
Buxea ſpina 173

C

Cacalia herba 690
Cadmia, tutia vulgaris eſt 754
Carea 315
Caterach 559
Calambucum vox perſica 58
Calaminthæ ſpecies 468
Calamita, vnde dicta ſtyrax 97
Calamus, harundoq; 140
Calamus aromaticus 45. 46.140
Calandra auicula 278
Calcea mētorum veterum corium 272
Calcifraga 732
Calculis medentur 131. 150. 279. 304. 316. 361. 363. 401. 568. 574. 579. 592. 595. 596. 607. 613. 625. 698
Calendula 632
Callitrichum 698
Calli equorum 571
Calix in roſa quid 172
Calx viua 523

Camelin

Camelinum lac 293
Camphora quid 110. 111
Camphora quomodo emitur 111
Camphorata 458
Canabel Serapioni quid 457
Cancamum non eſt Benzuinum 61
Cancamũ nõ eſt lacca 60
Cancanus Gal. cacalia eſt 690
Cancer Piſcis 243
Canchrys 504
Cancri fluuiatiles 243. 244
Cancrorũ cinis 244. 245
Canella 36
Canina braſſica 740
Canes interficit nux vomica 224
Canis denticulũ, herba 599
Caninum lac 293
Caninum ſtercus 307
Caninus ſanguis opitulatur morſui canis rabidi 306
Canirubus 154
Canis rabidi morſus 154. 306. 531
Canis priapus herba 409
Canis rabidi venenum repullulat 244
Canitiẽ remoratur oleum oleaſtri 71
Cannabis 572
Cantharides 284
Cantharides qua parte venenum habeant 285
Cantharides an ſint dãda & quomodo 286
Capillaris herba 731
Capillus in roſa quid 172
Capitis dolorum remedia 83. 710
Capillus veneris 696
Capitis fluxiones 24
Capitis vulnera 83. 97. 180
Capparis 414
Capitis dolor 247. 621
Capitis dolor ex croci odore 66
Capitis deſtillationes 153
Capparum natura 415
Caprarum ſtercus 307
Caprinũ iecur peſſi. 267
Caprinum ſepum cur dyſentericis iniiciatur 300
Caput aquilæ herba 611
Caput in roſa quid 172
Caput purgantia 356

Caputium 351
Carbiſinum Hiſpanũ 623
Carbunculus lapis 803
Carbũculus morbus 124. 128.225
Cardamomi facultas 20
Cardamomum indicum maius 18.19
Cardamomũ minus Serapionis malagueta 19.20
Cardamomũ officinarũ 18
Cardanus Mediolanenſis medicus 354.414
Cardiaca 201.531
Cardo fullonum 443
Carduus Mariæ, carduus niger 440
Carduus pinea 446
Carduus veneris 443
Carduus quæ edendo eſt 446
Carduus ſuarius, Marianus, varius 440
Caries lignorum 139
Caron quid vocet Auicenna 164
Carpeſium quid 17
Carpeſium cubeba eſt 17. 400
Carpobalſamum 50
Carpobalſamum quomodo adulteretur 50.51.
Cartamus 738
Cartami ſylueſtris ſecunda ſpecies carduus benedictus eſt 521
Carum 164.483
Caryophyllata 598
Caryophylli vltra marini 478
Caryophyllum 400
Caryotæ dactyli 185
Carytes tithymallus 719
Caſeus vetus calidus, & ſiccus eſt 297
Caſia, caſia lignea 35
Caſia quid 36
Caſiæ cũ Cinamomo affinitas 35.36
Caſia fiſtularis Græcorum & Arabum differũt 35
Caſſia fiſtularis 199
Caſſia fiſtulari deglutita cito comedendum 199
Caſtanea 182
Caſtellum albũ Hiſpaniæ, Amati patria 404
Caſtorium & caſtoris teſticulus 257
Catanance 695
Cati vngues herba 695
Cataputia maior 717

Cataputia minor 722
Caucalis 96.381
Cauda equina herba 622
Cauiarium vnde extrahitur 260
Caulis 352
Caulis flos vel ſabelliça Braſſica 352
Cedria, pix cedri eſt 129
Cedrium 117
Cedrus 128.129
Celtica ſpica Rhabarbaro eſt adiungenda 26.433
Celtis 213
Centaurea maior, rhapõticum officinarum 439
Centaurea minor fel terræ dicitur 440
Centinodia 584
Centipedes vermes 265
Centũcapita Plinio quænam herba 453
Centuncularis herba 383
Centumnodia herba 584
Cepa 391
Cepa aſcalonita 412
Cepa maris 412
Cepæa herba 573
Cephalio 189
Cera temperata eſt 311
Ceraſia, & cæraſa optima *vbi* 197
Ceraſum hyemale 213
Ceralium & Ceratonicum 198
Cerebrum 252
Cerebrũ purgantia 494.500.512.515.
Cerebrũ confortatia 33.57
Cerui cum ſerpẽtibus pugnant 270
Cerui maſculi genitale 269
Ceruinæ linguæ ſpecies hemionitis 566
Ceruini cordis os 281
Cerui cornu 281
Ceruorum pabulum 494
Ceruiſia 315
Ceruſſa 766
Ceſtron 579
Chærefolium 379
Chærefolium Plinij differt a Chærefolio quod Gingidium dicitur 380
Calbanum 513
Chalcanthos 776
Chalcitis 777
Chamæ 241
Chamæcypariſſus 124
Chamædaphne 704
Chamædris 526

Centila fol. 649

Chamælea mezereon eſt 441.704.725
Chamæleus albus herba, vnde dicta 441
Chamæleon niger 442
Chamæleonta 725
Chamæleuce 691
Chamæpeuce 691
Chamæpitys 577
Chamomilla 562.563
Charatias tithymalus 719
Charlina 442.443
Chelidonium maius, & chelidonia 422
Chelidonij radix an ſit curcuma 16
Chelidonia minor 423
Cherua 717
Chia terra 807
Chironion 480
Condri nomen vagum 319
Chriſtiernus 741
Chriſtopho. Oroſcius 666
Chryſanthemon 631
Chryſites 629.765
Chryſocolla ex vrina 767
Chryſocome 629
Chryſogonon herba 630
Chryſolachanon 350
Chulabum Indicum 33
Cicada 276
Cicer & ciceri genera 325
Cicerbita 365
Cichorea 366
Cici 717
Cicinum oleum 72
Ciconiarum ſtercus 307
Ciconiæ roſtrũ, herba 543
Cicuta 653
Cicutaria herba myrrhis eſt 685
Cimices lecticarij & agreſtes 264
Cimolia terra 446
Cinara 446
Cinara ſylueſtris 444
Cincinnalis herb. 633.696
Cinerula eſt ſpodiũ 755
Cinis crematarum hirundinum 280
Cinis marinarum teſtarum 807
Cinis ſarmentorum 788
Cinnabaris 770
Cinnabrium foſſile 770
Cinnamomum quid 36.37
Cinnamomi folia an malabathrum 37
Cinnamomũ inualidũ 35
Cinnamomi tẽperatura 39
Cinnamominũ oleum 92
Cinnarum vel chynarum radix

radix 141
Circe 647
Circæa 547
Cirsion 686
Cistus à Cisso differt 159
Citrangulum 208
Citrago herba 531
Citrea arbor 210.211
Citreum, citrium 210
Citri caro alba frigida 209
Citri cortex temperatè calidus 219
Citri pomum aduersatur veneno 210
Citri semen quo temperamento 210
Citrullus 372
Cutrũ, malũ Medicũ 208
Clarea 753
Clematis 586
Clematis uinca peruinca est 585
Clematitis 437
Clinopodium 523
Clupea 256
Clymenus 592
Cnicinum oleum 77
Cnidij grani oleum 77
Cnipedes in ulmo qui 139
Coagulum 299
Cobius & gobius piscis 261
Coccus baphicus 623
Cochleæ terrestres & marinæ 242
Cochleare magnũ & paruum 243
Coctionem iuuantia 9. 84.480
Colchicum ephemerũ 656
Colemacij error 141
Colici affectus 73.79. 87.486.453.730
Collũ draconis herba 408
Coli dolores 221
Colocynthis 729
Colophonia 115
Colubrina herba 406
Columbus piscis 253
Columbæ sanguis 305
Columbinum stercus 307
Colutea arbor 499
Colymbas 591
Colymbades oliuæ, & cur sic dictæ 179
Colymbades stœbe 591
Colytea Theophrasti, nostra est sena 499
Comarus 219
Combustæ lotæ, acrimoniam amittunt 355

Comitialis morbus 429. 437.482.506.561
Commodus Imperator negligens 38
Compoſitio ex Galbano 91
Compoſitio Mendeſij 91
Conchula Indica 242
Conditum ex pyris 751
Conditum ex acetoſitate citri 209
Conditũ pro ſiſtendo ſanguine 154
Condrilla 368
Confectio odorata dijs dicata 62
Congij menſura quæ 50
Conceptui vtilia 280
Conſerua dianthos 505
Conſolida 588
Conſolida maior 589
Conſolida regalis 589
Conuoluulum paruũ 614
Conuoluulus maior 702
Conyza 548
Corallij officina apud Venetos 65
Corallina 668
Corallium 791
Corallium herba 419
Coraſceni regnum 56
Cor confortantia 400
Cor exhilarantia 33.57. 65.68.384
Cordis tremor 137.201
Coriandrum 486.487
Coriandrum ſylueſtre reperitur 488
Coris 576
Corium veteris calceamenti 272
Cornarius medicus Germanus 448
Cornelius medicus Antuerpienſis 732
Corniola non eſt Lyſimachia 583
Cornus 214
Cornu cerui herba 363
Cornu ceruinum 281.282
Cornulaca 625
Cornu vnicornis antidotũ contra venenum 282
Cornutum vel corniculatum papauer 640
Corona Veneris herba 361
Corona regia herba 474
Cornopus 363
Corpora mortuorum pro mumia vſurpata 121
Cortex nucis moſchatæ 137
Corpus mortuum diſſecare piaculũ apud Hiſpanos

nos 188
Cortex ligni balsami 50
Cortex bugia aspalathus est 51
Cortex thuris 100
Costarum Straboni, quod alijs costus 41
Costi veri oleum 43
Costus ac eius facultates & descriptio 41.42.43
Cotonea mala 202
Cotula fœtida 90.472. 563.
Coturnices helleboro nutriuntur 767
Crambe 351
Crataegonus 552
crethmus 363
Crethamum 363
crimnum 316
Criniti & Manardi amicitia 101
Criniti error 185
crispula herba 461.565
cressones 362
crista gallinacea herba 633
crocinum oleum 88
crocini olei fex 66
crocodilus 290
crocodilus 18 cubitorũ maxillam superiorem mobilem habet 291
crocodylium 442
crocomagma 66
crocus describitur 65
croci odor adferebat Galeno capitis dolorem 66
crocus sylvestris 739
cruciata herba 667
cucurbita 369
cucurbita sylvestris 729
cucurbita quando edenda 368
cubeba officinarũ quæ 17
cucumer anguinus 372
cucumis agrestis 708
cucumer sativus vel cucumis 370
cuminum sylvestre 398
cuniculus 252
cunila 471
cupressus ac eius temperatura 123.124
curcuma officinarum 15
cuscuta, cascuta 732
cutis 714
cyami cur vocentur oniſci vermes 265
cydonia mala 202
cymbalaria 663
cyminũ vel cuminum 485
cyminum sylvestre 485

cyclaminus 405.406
cyclaminus ſecunda 406
cydonia 201
cynogloſſa vera 693
cynocardamum 396
cynorhodus à cynosbato differt 155
cynosbatus 154
cyparisſus 123
cyparisſias 720
cyperus 13.14
cyphi 61.62
cyprus fert cedrum 129
cyprinum oleum 88
cyrenaicus vel Medicus ros 185
cyrenaicus ſuccus 185.510
cyſſanthemon 406
cytini 194
cytinus 194.195
cytiſus 682.683

D

Dactyli 185.186
Damæ pinguedo 301
Damaſcena pruna 217
Damaſonium 573
Damaſonium Galeni 574
Daphne alexandrea, daphne Idæa 703
Daphnoides 704
Darſiſan 52
Daucus agreſtis 381
Daucus verus 497
Dauidicus textus emendatur 91
Delphinium 497.498
Dendrodes tithymal. 720
Dens elephantis 280
Dens leonis, herba 366
Dentium dolores 76.129. 144. 358. 360. 415. 418. 423. 445. 452. 586. 659. 678.
Dentifricia 109.497
Diamoron. 612
Diaphinicon 50.51
Diarrhoea 570
Diatrion pipereon 400
Diatrium ſandalorũ putredini reſiſtit 54
Dictamnus 463
Didacus Mendocius 803
Dioſcor. Gal. iudicio palmam obtinet in herbarum deſcriptionibus 3
Dioſcoridi multa peregrina nomina falſo attributa 157
Dioſcoridis error 354.399
Dioſcor. & Galeni conciliatio 96
Dioſco. hiſt. acephala 67

Dioſcori. interpretum error 146.158.
Dioſcor. textus corruptus 2.31. 141. 212. 306. 709.
Diphryges 780
Dipſacum 443
Dipſaco vermis innaſcitur 443
Dolichus 335
Doryenium 645
Draco marinus 246
Dracon herba 409
Draconis colũ herba 407
Draconis ſanguis 770
Dracunculus maior ac eiuſdem variæ ſpecies 406
Dracunculus minor 408
Dragacanthũ gũmi 453
Drupæ olivæ quæ 179
Drys vox æquivoca 181
Dryopteris 737
Duracina perſica 203
Dyſenteria 109.184.202 214.323.398.432.445 545.571.584.586.588. 592.611.622
Dyſuria 137

E

Ebenus 164.165
Ebenum primo Romam adduxit Pompeius Magnus ibidem
Ebrietati aduerſatur Braſſica 353
Ebulus 727
Ebur 280
Echinos 235.603
Echinus marinus 235
Echinus terreſtris 236
Echion alcibiadion 603
Echis & Echidna 248
Elæomeli 71
Elaphoboſcum 494
Elate Dioſcoridis, encephalum Galeni eſt 192
Elate nux Indica arbor 189
Elate Plinij abies eſt, Galeni cephalio 190.191
Elaterium 2.709
Elatine 615
Elatinum oleum 83
Electrum, ſuccinũ alambrũ, carabe idẽ 136.137
Electuarium de baccis lauri 131
Electuarium de ſcoria ferri 761
Elemi gummi 180
Eleoſelinon 490
Elis ciuitas Achaiæ 89

Elleborines 679
Elleborus 2.705.
Elephantis dens 280
Empetron 732
Emplaſtrũ ex nido hirundinum 279
Empyreuma quid Ariſtoteli 434
Endiuia 367.368
Endiuia differt à Cichorea 367
Enula cãpana 66.67.68
Enulæ radix cor lætificat 68
Ephemerum 656
Ephemerum non venenoſum colchicon hermodactylus eſt 657
Epilepticis iecur caprinum noxium eſt 268
Epilepticis medicamenta conuenientia 122.306
Epimedium 599
Epimelis Galeni, vnedo eſt 212
Epipactis 679
Epiphyllocarpos 694
Epithymus 470.730.731
Epiſotica medicamenta quæ 760
Equi fluuialis teſticulus 257
Equinum lac 292
Equinus caſcus hippace dicitur 297
Equiſetum 622
Equi cauda 622
Equorum calli ſiue lichenes 271
Eraſmus Roterodam. 256. 328.804
Eretria terra 807
Erice & Erica 144
Erica vera 144.145
Erigeron ab eringo differt 667
Erinaceus marinus 235
Erinaceus terreſtris 236. 237
Eruca 284.382.383.
Eruca vermis 284
Erui angina, ſiue Orobanche 384
Eruilia magna 335
Eruum ac eius temperatura 336
Eruũ rubrũ eligendũ 336
Eryngium 453
Eryſimum 398
Eryſipelas 124.147.398. 665
Eſcarę 89

Eſula maior 721
Eſula rotunda 721
Eſculenta recentium piſcium 263
Eupatorium 615
Eupatoriũ Auicennæ 616
Eupatorium Meſues Dioſcoridis ageratum eſt 617.632.
Euphorbium 512.513
Euritij Cordi laus 27
Euritius cordus fallitur 731
Expultrix virtus quibus de cauſis prouocetur 434
Exuuium & ſpolium anguis 250

F

Faba 326
Faba Aegyptia 327
Faba antiquorũ exigua & rotunda erat 327
Faba craſſa 660
Fabæ cõmunes diuerſæ ab antiquorum fabis 328
Fabiolum marinũ 640
Faciem mũdificantia 78. 275. 303. 586. 743. 768.
Fagus 181
Far 319
Farrago 317
Febris 30. 87. 155. 189. 197. 221. 245. 271. 275 281. 282. 357. 433. 558. 562. 752.
Federichus à Rocha 199
Fel 304
Fel terræ 2. 440.
Ferri rubigo ſcoria 760
Ferula 506
Feriola 367
Fex vini 787
Fex olei crocini 66
Febrium putredo 54
Fiber 257
Ficus & eius vires 227
Ficus aegyptia 226
Ficus in imã partem ventriculi deſcendit 228
Ficus terreſtris 723
Filicis & arundinis inimicitia 141
Filicula 736
Filipendula œnanthe eſt 548. 745
Filix 735
Filix quercus 737
Fiſtici dicuntur piſtacia 222.
Fiſtula paſtoris herba 533

Flammula herba 587
Flos æris non eſt viride æris 757
Flos amoris 529
Flos arantiæ 211
Flos roſæ qui dicatur 172
Flos thimi 730
Fœniculum 495
Fœniculum porcinum 508
Fœnum græcum, ac eius vires 324
Fœtus mortuus 128. 129. 552.
Fœtum retinere facit 582
Folia oxyacanthæ 151
Folium herba 552
Folium indicum 33
Folliculi ſenæ 500
Fontinalis herba 673
Fragra 613
Fraxini folia adverſantur veneno 132
Fraxinella geniculata 585. 586.
Fraxinus 132
Fructus auſteri poſt cibum 203
Frutex coriarius 184
Frutex ladaniferus 161. 162
Frumentum 312
Fuchſij error 218. 310. 388 463. 509. 554. 630. 634. 650. 651. 665. 769
Fuchſij maledicentia 219
Fuligo pictorum 807
Fuligo picis 17
Fuligo thuris 104
Fullonum herba 404
Fumaria, fumus terræ 680. 681
Fungi 656
Fuſus agreſtis herba 521

G

Gabriel Mutinenſis 494
Gagates lapis 796
Galactites lapis 800
Galbanum 91. 513
ex Galbano cõpoſitio 91
Galanga craſſa 8
Galanga indica 9
Galena quid 763. 764
Galeni elate cephalio eſt 191
Galeni error 399
Galeni & Dioſcoridis cõciliatio 96. 341
Galeni & Dioſcoridis diſcrepantia in Braſſicæ viribus 353
Galeno authoritas quanta ſit

ſit tribuenda 53
Galeno fides adhibenda in herbarum viribus & facultatibus 53
Galenus balſami veri cognoſcendi cauſa in Iudæam nauigauit 49
Galerita auis 278
Galiopſis 664
Galiopſis à Balato differt 664
Galla 183
Galliæ moſchatæ compoſitio 57
Galli & gallinæ 272
Galli teſticuli herba 490
Gallinaceorum iecur boni ſucci 273
Gallinaceum lac 386
Gallinæ morſus, herba 419
Gallinarum eſculentũ ius retinendi vires obtinet 273
Gallorum ius ſubducendi vim habet 273
Gallinarum membra aurum liqueſcẽs ſi adniſceantur cõſumũt 274
Gallinarum ſtomachi interior tunica 274
Gallium 666
Gallitricum, herba 556
Gamandrea 526
Gangrænæ 225
Garum 263
Gaſpar de gabriel. Patauinus 12.24.418.566
Gattinariæ hiſtoria 272
Gazæ error 439
Gallij opinio de palma non probatur 185
Geniſta, ſpartum Dioſcoridis 712
Gentiana 435
Gentilis de Fulgineo Auicennæ fidelis interpres 52
Geon lapis 806
Georgius Agricola 764. 774
Geranium 543
Gerardus Cremonẽſis errat 422
Gerardus Orator Caroli V. ad Solymanum 431
Geum Plinij caryophyllata eſt 598
Gingidion chærefolium eſt 379
Gittone 509
Gladiolus 599
Gladiolus lutea 601

Glandiferæ arbores 182
Glans ſardiana 182
Glans vnguentaria 12. 186.713
Glandis vnguentariæ oleum 75
Glaſtum, guadum 425. 426
Glauciũ memitha eſt 423
Glaux 515
Gleſſum 136
Gleſſaria vocata inſula cur 136
Gleucinum oleum 89
Glutinum 515
Glutinum ex bubulo corio 516
Glutinũ ex ſimilagine 516
Gluten piſcium 516
Glycyrrhiza 437
Glycyſida 565
Gnaphalium 544
Gobius et cobius piſcis 261
Gomorra & Sodoma 119
Gonorrhœa 76.176.177
Goſſipion 449
Græca pix quæ 114
Gramen ac graminũ genera & vires 606
Gramen Babylonicũ 609
Gramen aculeatum trium generum 608
Gramen harundinaceum & parnaſſi 608.609
Gramen molle 590
Grana kermes eſt karbiſinum 623
Granatorum malorũ ſyrupus quibus dandus 195
Granatorum cortices 196
Granatum malum 193
Gramen Cnidium, Gnidium, Thimelæa, idem 77
Granum infectorium 622
Granum paradyſi 16
Granum regis herba 717
Granum tinctorium 622
Granum tritici vel Speltæ craſſo mõ tritũ 316
Gratia dei, herba 495
Gruaria, herba 543
Guadum 425
Guaiaci ligni aqua quomodo paranda 168
Guaiaci ligni vinum quomodo parandum 169
Guaiacum albũ ne an nigrum eligi debeat 165
Guaiacum lignum 164. 165.166.167

Gummi absolute quid 175
Gũmi Arabici frutex 175
Gummi elemi 179
Gummi iuniperi facultas 126
Gutta 91
Gummi mineum 95
Gummi dragacanthũ 453
Gypsum 788

H

Hamatites lapis 795
Hæmorrhoides 126. 390. 391
Hæmoptoicis 506
Halcyonium 789
Halica 320
Halicacabon 644
Halme 263
Halimus 147
Hammoniacus sal 785
Harmel quid 477
Harundinaceum gramen 606
Harundinis & filicis inimicitia 141
Harundinis & asparagorum amicitia 141
Harundinis omne genus circa radicem efficacius est 140. 141
Hastula regia 410
Hectica 74. 245. 245
Hedera ac eius genera 420
Hedera Ciliſſa 701
Hedera ſpinoſa 701
Hedera terreſtris 691
Hedichroi compoſitio 90
Helenium 66
Helenium pectori confert, ac eiuſdẽ tẽperatura 69
Helioſcopos tithymal. 720
Heliotropium 368
Heliotropium maius, minus 741
Heliotropium differt à calendula 632
Helleborus albus, niger 705. 706
Helxine 613
Helxine ſyſſampelos 614
Hemerocallis 549
Hemionitis 559
Hepar Mergi 268
Hepatica herba 627
Heracleon & Herculeon panax 479
Herba alliaria 538
Herba cancri 741
Herba cruciata 667
Herba vitri 561
Herba paris 650

Herba primi floris 676
Herba Sardonia 416
Herba S. Ioannis 556
Herba Venerea 555
Herba trinitatis 597.598
Herba Symeonis 571
Herba venti 418
In herbis coquendis documentum 354
Hercules coronatus oleastro 178
Herculis statua manu tenẽtis cydonia mala 202
Hermodactylus 656
Hermolai Barbari error 72.138.156.386
Hibiscus 517.570
Hibisco falli aues cur dixerit poëta 517
Hieracion maius et minus 489.490
Hieracites lapis 490
Hieremias triuerius super Aphorismos scripsit 732
Hierichontis rosa non est amomum 40
Hippace caseus equinus 297
Hippocampus 237
Hippocrates & Galenus exponitur 749
Hippocratis historia 272
Hippocratis locus 285
Hippoglossus 694.703
Hippolapathus 343
Hipposelinon leuisticum officinarum est 493
Hippuris 622
Hirci barba 161
Hircina herba 575
Hirundinaria maior 422
Hirundo 279
Hirundinũ crematarum cinis 280
Hispana pix quæ 116
Hispani cur raro ad Anatomiæ cognitionẽ perueniant 188
Holosteon 590
Holosteon differt à pilosella 590
Homeri versus de nepenthe 68
Hordeum 314
hordeum Galaticum 319
hordeum murinum 618
hortulanus coquus vel cõstus 41
hortus Patauij herbis dicatus 708
humanum stercus 307

Hyacinthus 156. 635
hydromalum 751
hydropiper 402
Hydropis remedium 7. 727
hyoſcyamus 641
hyoſcyaminum oleum 76
hypecoum 641
hypericon 574
hypochyma quid 118
hypociſtis 161
hyſſopus 459. 460

I

Iacobi manilij error 646
Iacobus Theobaldus Ferrarienſis 756
Iaſminum oleum 93
Iaſmin quid 94
Iaſpis 803
Iberis 231
Ictericis conuenientia 77. 351. 496. 738
Ichtyocolla 516
Idæa radix 619
Idæa daphne 703
Idæus rubus 613
Iecoraria herba 627
Iecori conuenientia 24. 79. 88. 110. 131. 326. 197. 568. 578. 580. 680. 691. 701. 731. 744
Iecur & iociner 267
Iecoris obſtructiones 221. 360. 414. 440
Iecur canis rabidi præſtãs venenum 268
Iecur Gallinaceorum 273
Ieneliabin de roſis Perſicis quid 272
Igne ambuſtis quæ conueniant 550
Ilex 181
Illuſtris vallis 120
Imperatores cinnamomi integras arbores Romam portari curarunt 38
Indicum & maius cardamomum 20
Indicum Iſatidis ſuccus eſt 426
Indicus lapis 770
Inguinalis herba 687
Inhame, vocata faba Aegyptia 328
Inteſtinorũ inflammatio 110
Inteſtinorum tormina 571
Inteſtinorum ruptura 597

Intubum 366
Intubus agreſtis 366
Ioannes Agricola Ammonius 122.230
D. Ioãnes Baptiſta quibus locuſtis veſcebatur 277
Ioannes Baptiſta Canānus 278.291
Ioan. Falconerius Anglus 329.381 494.
Ioannes Gõdulanus 637
Ioannes Rodoricus Luſitanus dictus antea, qui nunc Amatus 230
Ioãnis de Vigo error 594
Iodocus Valareus 741
Iouis glans 182
Iouis barba 629
Iringus 453
Iris apud Galenum 6
Iris Illirica cæteris melior 4
Iris ſyluatica 659
Iris varia 4
Irinum oleum 88
Iſatis ſatiua 425
Iſatis ſylueſtris 425
Iſatidis herbæ ſuccus 426
Iſopyron 689
Iſchias 69.232.398. 440.468.588.
Iua arthetica 577
Iua moſchata 577
Iudaicum bitumen 119
Iudaicus lapis 801
Iuglandes nuces 223
Iuiuba ſerica 218
Iulides piſces 264
Iunctura rum dolores 89. 126.
Iuncus 627
Iuncus auellana quid 14
Iuncus angulo ſus, triãgularis, quadratus 15
Iuncus odoratus 43
Iuncus papyri genus 142
Iuniperus 124
Iuniperi gummi ſandaracha Arabum 125
Iuniperi oleum 126
Iunonis roſa 529
Ius album quid 245
Ius piſcium 263
Iuſquiamus 641
ἰξίας *venenum* 518

K

Kali 561.626
Karum, Kareum 484
Keiri purpureum 552

L

Labrum Veneris 443
Labruſcæ flores œnanthe eſt

est 85.745
Lac 292.293.294.
Lac coagulans herba 666
Lac aceto sum 297
Lac cum piscibus non est comedendum 293
Lac dysentericis quomodo dandum 293
Lac gallinaceum 386
Lac generant 326.548. 700.
Lac mulieribus euocantia 223.683.
Lac scissile 297
Lacte epoto os lauari debet 293
Lac quibus obsit 293
Lactis serum 294
Lacca non est gummi, sed formicarum stercus 60
Lacca artificialis 60
Lacertæ ac earum species 289
Lacertæ stercus 289
Lacertorum stercus 308
Lachryma draconis arboris 770
Lachrima Mariæ 566
Lachryma oleæ Aethiopicæ 179
Lactaria herba 719
Lactarius lapis 800
Lactuca & eius temperatura 378
Lactucella 364
Lactuca erratica 490
Lacuturris herba 351
Ladanifer frutex 161. 162.
Ladan, et Ladanum 161. 162.
Lætificantia 384. 500. 531, 692.
Lagopus herba trinitatis est 597
Lampsana 344
Lana 299
Lanaria herba 404
Lanceolaria 358
Lanceola 569
Lapathum 342
Lapillus mirus 803
Lapis Armenius 768
Lapis belzaharticus 270. 271
Lapis Cyaneus 769
Lapis ex bufone 805
Lapis in felle repertus 304
Lapis renum & vesicæ 51
Lapis Lazuli 769
Lapis lyncis electri spe-
cies

cies 137
Lapis plumbarius 763
Lappago 716
Lappa maior 678
Lappa minor 698
Laricea resina 106
Laricea resina pro terebinthina vtimur 106.107
Larix arbor qualis 106
Lassitudo 177
Laserpitium 185.510
contra Lassitudinem 562
Laterum dolores 43.99. 221.537.
Lathyris 722
Latifolia & endiuia domestica 368
Lauandula herba 27
Lauer 360
Laurus 130
Laureola herba 704
Laurus Alexãdrina 694
Laurus Alexandrina herba 703
Laurinum oleum 79
Lemnia terra 775
Lens & lẽticula palustris 329.559.
Lens funebre edulium est 334
Lentes nullo pacto concedendæ ægrotis 330.329.
Lentibus non vtendum in pleuritide 330
Lentigines faciei 51
Lentiscus 108.109
Lentiscina resina reliquis durior 109
Lentiscini olei facultas 80.109
Leonhardus Nunius 205
Leonicenus laudatur 10. 36.
Leonicenus errat 27.608. 626.
Leonis dens herba 366
Leonis pes herba 688
Leontopetalon 524
Lepidium 231.415
Lepidij radix an rectè pro costo vsurpetur 42
Leporinũ coagulũ cõcretũ sanguinẽ dissoluit 300
Leporinus pes herba 597
Lepra 139. 143. 323. 326. 418. 509. 602. 68.
Lepus marinus & terrestris 251
Lepus superfœtat, & quomodo coeat 252
Leucoion 551
Leucanthemum 94.

Leucacantha 452
Leucas 527
Libanus 100
Libanotis 504
Lichen 627
Lichenes equorum 271
Lienis remedia 10. 75. 79. 89. 112. 143. 221. 326. 338. 406. 415. 440. 508. 514. 525. 568. 588. 601.
Lignorum caries 159
Lignum aquilæ 58
Lignum aloes 58
Lignum Rhodium 51
Lignum aloes Rhodiorum 51
Lignum Guaiacũ, Indicum, ſanctum 164
Liguſtrinum oleum 88
Liguſticum & Libiſticum 480
Liguſtrum 155. 156
Lilinum oleum 87
Lilium 529
Lilium conuallium 659
Lilium cœleſte 3
Lilium ſylueſtre ſeu pallidum 550
Limonium 596
Limones 208
Lina collo viperæ alligata. 566
Linaria herba 701
Lingua agni, herba 358
Lingua bouis, herba 686
Lingua ceruina herba 534
Linguæ ariditas & aſperitas 218
Lingua paſſerina, ſeu auis 133
Linum 325
Liquiritia 437
Liquida reſina ex quibus arboribus colligat 114
Liquor Cyrenaicus 510
Liquor Syriacus, vel medicus 510
Lirion 714
Lirinum oleum 88
Lithargyrium 765
Lithocolla 805
Lithoſpermon 566
Liuiſticum vulgare 480
Lobos 335
Loch de althæa 570
Loch de caulibus 354
Loch de pino 108
Loch equorum 272
Locuſta terreſtris 276
Loligo 254

Lolium 322
Lolium murinum 618
Lolij farina ad quid bona 327
Lotium 308
Lotura plumbi 761
Lotus arbor 213. 214
Lotus Aegyptia 685
Lotus ſatiua & domeſtica 681
Lotus ſyluestris 681
Lucius piſcis 257
Ludouicus Nunius 431
Ludouicus Viues Valentinus 191
Lumbrici terreſtres 291
Lumbricos necantia 20. 97. 126. 223. 244. 457. 470. 509. 602.
Lumbricorũ ſemen 457
Luminaris maioris author 85
Lunaris herba 646
Lunaris lapis 802
Luparia herba 651
Lupinum iecur 268
Lupinum ſtercus 307
Lupinus 337
Lupulus herba parum calida 316
Lupus piſcis, ſpigolæ eſt 256
Luſitani vocum græcarum maximi ſeruatores 335
Lutræ teſticuli 257
Lychnis herba 527
Lycium Dioſcoridis non eſt vulgare lycium 173
Lycij ſuccedaneum quid 173
Lycium indicum 174
Lycopſis 602
Lycoctonon aconitum 651
Lygus 176
Lyncis lapis 137
Lyſimachia 582

M

Macer & macis 137
Maderiæ inſula cedros fert 129
Mæna & mænula 261
Magnes lapis 798
Maiorana 85. 472
Malabar regio apud Indos 33
Malabatrum 34. 93
Malabathrinum vnguentum 93
Mala medica 208

Mali

Malicorium 196
Mali punici domeſtici flos 135
Malua vnde dicta 349
Malua agreſtis 520
Malum, pomum 200
Malum terræ 436
Malum punicum et granatum 193
Mala coronea, aurea 202
Malua ſicus 570
Manardus Ferrarienſis doctiſſimus fuit 501
Manardus contra Meſuen 408
Manardi error 98. 138. 185. 260. 310. 618
Mandragora 647
Mannæ tria genera 101. 102. 103
Manna Arabum quid 101
Manna ſupra lapides cadens melior 102
Manna thuris 100
Manuel Reinelius medicus 768
Maraſſus 248
Marathrum 496
Marcelli Virgilij error 12. 154. 157. 394. 493
Marchaſita 795
Margarita conſolida 689
Margaritæ vſui medico deſeruiunt 239
Margaritæ quomodo naſcantur ibidem
Maris ſpuma 789
Marmoraria herba 449
Maron 474
Marrubium 532. 533
Martagum 530
Martialis locus 349. 357. 412
Maſtix 109
Maſſa ſigillaria 118
Maſſary veneti error 156
Maſtichinum oleum 81
Maſtix ex Chio inſula adfertur 82
Mater ſylua periclymenos 544
Mathioli Senenſis error 12. 46. 68. 86. 94. 140. 237. 265. 373. 592. 621. 626. 631. 660. 687
Mathiolus Senenſis falſo Plinium accuſat 5. citat 67
Mathioli Senenſis laus 8. 574. 683.

Mathiolus ſibiipſi contradicit 364
Mathiolus Theophraſtum ineptè reprehendit 105
Mathæi Syluatici error 354. 598
Matricis apoſtemata 402
Matricis dolores 79. 87. 89
Matrici cõuenientia 505. 740
Matricis præfocationes 694
Matricaria herba 541
Matri ſyluia herba 556
Meconium 639
Media pars arboris quæ Galeno 166
Medica herba 387. 570
Medicamẽtis fortibus cur vſi priſci medici 749
Medicamentorũ materia quomodo inſpiciẽda 1. 2
Medicamẽtum quare dicatur calidũ, frigidum, humidum, ſiccum 167
Medicamentum ſymetron quid 167
Medici antiqui qui 153
Medici officium in re herbaria inueſtiganda 1
Medico neceſſaria eſt herbarum cognitio 1
Medicum malum 208
Medium herba 598
Medulla citri quo temperamento 210
Medulla oſſium animalium 303
Medulla vomitum irritat 304
Megalinum oleum 90
Mel 309
Mel coctum parum purgat 170
Mel crudum ſubducit aluum 309
Mel venenoſum 309
Melampyron 686
Melancholiam purgãtia 500. 731
Melanthium non eſt vulgaris nigella 508
Melanthiũ ſubcitrinum 509
Melanthium vera nigella eſt 78
Melanthium oleum 78
Melia terra 807
Melicratum 748
Melilotum 473

Melilotum falſum 682
Melimela 203
Melinum oleum 84
Meliſſa citrago 531
Melitites lapis 800
Melopepones ſunt vulgati melones 375
Memecyles 219
Memitha 515
Memitha non eſt corniculatis papaueris ſuccus 640.
Memithe glautiũ eſt 423
Memphitis lapis 802
Menſtrua mouent 13. 43. 45. 122. 177. 182. 326. 361. 398. 415. 476. 481. 496. 509. 527. 537. 599. 691. 710.
Menſtrua ſiſtũt 126. 545
Menta aquatica 361
Mendeſij compoſitio 91
Menta Romana coſti loco an ſumenda 41
Menta Sarracenica 41
Menta ſylueſtris 466
Mentaſtrum 468
Mera oleum 127
Mercurialis, & ex huius ſucco ſyrupus 739
Mergi iecur, venter 268
Merum, antidotum cicutæ 654
Meſpilus 212
Meſue pharmacopolarum princeps 74
Meſue errat 455
Metopion 91
Metella nux 224
Metopium galbani lignum eſt 91
Meu Athamanticũ 10
Meu in montibus Bononiẽſib. reperitur 11. 24
Meu in hiſpania herba vulgata 11.
Meu tortuoſum fœniculum, & verum in Italia naſcitur 11. 12.
Meum, & Galeni meum & eius vires 10
Mezereũ chamælea eſt 44 704. 725
Mileſium 790
Milium 320
Milium ſolis 568
Milleſolium 674
Mileſoliũ aquaticũ 685
Mille pedes vermes 265
Mille perforata herba 574
Minea myrrha optima

Galeno 61
Minium naturale 770
Miſy 778
Miua citoniorum ſyrupus 202
Mollia quæ dicantur 254
Moli 479
Molybdæna 763
Momordica 544
Monachorũ meſuen enarrantium error 10.44. 60. 154.
Morbi ex pura bile 199. 209.
Morion ſpecies mandragoræ 648
Morochthus lapis 800
Morus 225
Mortuorũ cõditura quæ mumia 121
Mortuũ mare quod 120
Moſchatæ roſæ vel Alexandrinæ 171
Moſchus 55
Moſchus vnde colligit 55
Mulleus & mullus color 255
Mullus piſcis 255
Mulſum 748
Mumia Arabũ quæ 120
Mumia vera 122
Mundella Brixiẽſis 587 772
Munſteri Germani error 92
Muralis herba 613
Mures 292
Muris cauda, radix 635
Mus araneus 291
Muſculi 240
Muſcus arborum 54
Muſcus arborum pro bdellio 98
muſcus marinus 668
muſcus in quibus arboribus habeatur 54
muſteum oleum 89
muſtela 258
muſtela quibus ſe munit pugnatura contra ſerpentes 365
mutinẽſis ager naphtham habet 122
myoctonon aconitum 650
myrepſicum oleum 75
myoſotis 424
myrice 143
myriophyllum 685
myrobalanus glans vnguentaria 185. 713
myrobalanorũ ſpecies 187. 189

myrrha 94.97
myrrha Bœotica 97
myrrhæ arbor qualis 95
myrrhæ flos 91
myrrha vulgaris non eſt bdellium 96.98
myrrhis, cicutaria herba eſt 685
myrtinum oleum 78
myrtites & myrſinites tithymalus 719
myrtus 196
myrtus ſylueſtris 703
mytuli 240.241
myxa & myxaria 218

N

Napellus herba, napellus moyſis 551.552
Naphtha 122
Napi 394
Napum 339.691
Napum ſylueſtre 344
Narantium pomũ 208.210
Narcapthon vel naſcaphthon 59
Narciſſus 714
Narciſſus varius 87
Narciſſinum oleum 87
Nardus 25
Nardus montana 28
Nardus ruſtica 29
Nardinũ vnguentum 93
Narium fœtor 89
Naſturtium 395.396
Naſturtium ſylueſtre 231.415
Naſturtiũ aquaticũ 362
Naſturtium Orietale ſeu Babilonium 398
Nauium pix 118
Naxius lapis 806
Nenuphar 557
Nepenthes enula Aegyptia eſt 67.68
Nephritis 137.442.452
Nerium 655
Neruorũ ægritudines 325
Neurax & poterion idem 448
Nicandri ſentẽtia de Coriandro 487
Nicandri ſcholiaſtis error 145
Nigella 508
Nitrum Græcorũ & vulgare 786
Nitri ſpuma 787
Nucis moſchatæ cortex 137
Nuclei pinei 108
Nucum oleum 75

Nux, & nuces regiæ 223
Nux metella officinarum, vomica Serapioni est, & contra 224
Nux Pontica 224
Nux moschata 138
Nux Indica 189
Nux Vomica 224
Nycticoratis sanguis 306
Nymphæa 557

O

Obolus quid 328
Ochra terra rubra 770
Ochron erulia vulgaris est 336
Oculis vtilia 304. 440. 532. 690
Oculus cati, herba 695
Oculorum vitia 100. 164. 239. 289. 353. 408. 556. 592. 680. 763. 796. 724.
Ocymastrum 605
Ocymum 383
Ocymū gariophyllatū 383
Ocymum aquaticum 605
Oleum cyminum 86
Oenanthinum oleum 84
Oesypus 299
Oenagra 686
Oenanthe 85. 548. 744. 745
Olea agrestis 178
Oleaster 178
Olei varia genera 69 & deinceps
Oleum quænã amant 130
Oleum & vnguentũ differunt 82
Oleum album 71
Oleum de alkana 88
Oleum alterci herbæ 70
Oleum de Ben Arabum 75. 713.
Oleũ è croco hortulano 77
Oleũ de grano Cnidio 77
Oleum de hypericone 575
Oleum de thymelæa 77
Oleum ex lino 325
Oleum de Cherua 72.
Oleum è Carthamo 77
Oleum ex oliuis 69. 70
Oleum herbæ Apollinaris 76
Oleum ex vitello oui 275
Oleum palmarum 71
Oleum petroleum 122
Oleum de cataputia maiori 72.
Oleũ de pentadactylo 71
Oleum de myrabolano 75
Oleũ è semine radiculæ 77

Oleum de nigella 78
Oleum ex amaraco 85
Oleum de basiliconis foliis 86
Oleum è radice iridis 88
Oleum ireos 88
Oleum è Parthenio 90
Oleũ de Cotula fœtida 90
Oleum hedychroum 90
Oleum de zambac 93
Oleum saxi 122
Olibanum officinarũ est Græcorum manna 100
Oliuæ drupæ quæ 179
Oliuæ salsæ & cõditæ 179
Olus atrum 493
Olus siculum 355
Olus aureum 349
Olyra 317
Omphacium 745
Omphacinũ oleũ 69. 70
Omphacomeli 751
Onisci & Aselli vermes 265
Onitis origanus 462
Onix piscis, conchula Indica, & vngula odorata 241
Onobrychis 574
Ononis 451
Onosma 557
Onyx lapis 800
Ophites lapis 804
Opij amaritudo 639
Opium differt à meconio 639
Opobalsamũ quid & vnde aduehitur 49
Opocalpason Plinius opocarpathum appellat 96
Opoponax liquor 479
Orchis 553
Orci tunica herba 418
Oreoselinum 492
Orsanum lapillus 803
Origanum asininum, syluestre, hircinum 462
Origanum heracleoticum 461
Orminium 475. 556.
Ornithogalon 386
Orobanche vnde nomen traxerit 384
Orobus 336
Orthopnœa 308. 482. 509. 540.
Oryza 319
Os cordis ceruini 281
Ossifraga auis 277
Ostracites lapis 805
Ostrum 238
Osyris herba 701

Othonis Brunfelſij error 416. 579. 598. 608. 634. 667.
othonna 423
Ouidij locus de hyacintho 636
oui candidum 274
ouium ſordes 299
ouum 274
ouũ frigidũ in primo 276
oxyacantha 150.151
oxalis 343
oxalme 263.750
oxycroceum 66
oxylapathum 349
oxymel 750
oxymel ſcilliticum 414
oxyceraſum 197
oxys 681
oxyſaccharum quid 195
oxyſacchara 752
oxytriphyllon 344.536 681

P

Padus populifer 134
Paconia 565
Pagana lingua 694
Palea Camelorum 43
Paliurus ac de eadem variæ ſententiæ 148
Palma agreſtis 189
Palma arbor 185.186
Palma Chriſti herba, 554.717
Palatiũ leporis herba 364
Palmeum vinum 752
Palmula Thebaica 188
Palmyrarum varius vſus 72
Panax 479
Pancratium 414
Pandectarij error 592
Panicum 321
Panis cuculi, herba 681
Panis ex caſtaneis paratus 183
Panis lauatus 314
Panis porcinus 405
Panis quinque genera 313
Papauer albũ, nigrũ 638
Papauer & eius variæ ſpecies 637.638.639. 640
Papyrus 142
Paralius tithymalus 720
Paralyſis 127.518
Parietaria 613
Parius lapis 805
Parotides 298.326.663
Parthenium 563.613
Parthenium amaracus eſt apud Dioſcor. 86.90

Partum iuuant 494
Passa Corinthiaca aluum purgat 745
Passerculorũ herba 404
Passerina lingua, seu auis lingua 113
Pastilla Hispanorum 62
Pastilli de violis 173
Pastilli rosei 173
Pastinaca piscis 252
Pastinaca erratica 480
Pastinaca sylvestris 481
Pata leonis 524
Paulus Iouius 230
Paulus Iouius decipitur 235
Contra Pectoris vitia 7. 74. 76. 77. 150. 183. 218. 221. 324. 410. 442. 540. 579. 686. 698. 745.
Pedicularis herba 710
Pelecinus 557
Pentaphyllum 617
Penticoccon 212
Peplis & peplium, peplum 723
Perca piscis 264
Perditium herba 613
Periclymenos 594
Persea arbor 229
Perseæ arboris flores 172
Persica & Persea idem 229. 230
Persica poma 203
Persicaria non maculata 402
Personacia 678
Peru noua regio Balsamũ subministrat 48
Pes lecti, herba 523
Pes coruinus, herba 415
Pes leonis, herba 688
Pes leporinus, herba 597
Pestis 245. 282. 441. 582. 587.
Pessi ex vitellina medulla 304
Pestilẽtes morbi 209. 271
Petasites 679
Petilium 530
Petri Criniti locus 104
Petroleum siue oleum saxi 122
Petroselinum 492
Petroselinũ vulgare 492
Petroselinum marinũ 363
Petrus Brandanus frater Amati 711
Petrus Fernandus 194
Peucedanum 507
Phalangium 288. 535

Phalaris herba 568
Phaſelus 387
Phaſelus ſmilax eſt 336
Phaſiolus, vel phaſeolus 336
Philanthropos herba 518. 678
Phleon 591
Phillyrea 158
Philyra, tilia eſt 158
Phlegmone iecoris, ſtomachi 45
Phœnix herba 323. 618
Phreneſis 76
Phrygius lapis 792
Phu, noſtra eſt Valeriana 31
Phycides piſcis 263
Phyllitis 534. 566
Phthiſis 74
Picea arbor 104. 108
Pici bitumen 121
Picearum vel pinorum eruca 285
Picis fuligo 117
Picis facultas 118
Picinum oleum 116
Pimpinella 524
Pinaſter 105
Pinei nuclei 108
Pingue æſtuoſum 302
Pinguedo 300. 302
Pintianus vir doctiſſimus 512
Pinus 104
Pinus humilis 577
Piper 399
Piper agreſte 176
Piper longum 399
Piperis genus calidius quod 399
Piper Indicum fructus rubri pyramidalis 20
Piperella ſecunda Iberidis ſpecies eſt 233
Piſſaſphaltus 120. 121
Piſces ſaxatiles 263
Piſces ſine ſenſu viuentes qui 267
Piſcis columbus 255
Piſtaria fiſtici dicuntur 222
Piſtolochia 437
Pituitam ſoluentia 30. 415. 418. 515. 731.
Pitynon phyſema 115
Pityides 108
Pityuſa 721
Pixacantha 173
Pix Colophonia quæ nam officinis 114

Pix Græca quæ 114
Pix nigra 117
Pix liquida & ſicca 116
Pix naualis 117
Pix quomodo paratur 117
Pix cedri 129
Plantago ac eiuſdem ſpecies 358.359
Plantago aquatica 573
Platanus 131
Pleuritis 271
Plinius à calumnia defenditur 29.495
plinius contradicit Dioſcoridi 547
Plin. doctiſſimis viris ſæpe aberrãdi anſam dedit 23
plinij error 106.132.141. 249. 361. 396. 438. 451. 528. 533. 556. 592. 701
plinij inanimaduertentia 23
plinij locus 9.26
plinius inconſtans 625
plinius poſt Dioſcoridẽ annos vixit 125 117
plumbum elotum 761
plumbi recrementum 761
plumbarius lapis 763
plutarchus ab Ariſtotele diſſidet 247
pnigites lapis 807
podagra 76.141.437.
polemonium 587
polemoniũ, giarca eſt 700
polium 537
polycnemon 523
polygalum 700
polygonatum 453.585
polygonoides vocata clematis 585
polygonium 443
polygonon 584
Polyphorum vinum poſt fructus bibendum 746
Polypodium 736
Polypus 254
Polytrichum 698
Poma aſſa vel cocta à cibo comedenda ſunt 202
Pomorum varietas 200
Poma quæ accipienda pro ſyrupo conficiendo 200
Pomum granatum 193
Pomum inſanum, melazanum, cupidinis 648
Pomum terreſtre 647
Pomata ſiue ſepum confectum 303
Pompholyx, bulla 755
pontica

Pontica nux 224.225
Populus arbor 134.135
Porcelletta Italica vox 240
Porcinum roſtrum 366
Porci talus 280
Porrum 532
Porrum agreſte 390
Porrum capitatum 389
Porrum vinearum 390
Portulaca 356
Portulaca ſylueſtris 427. 661
Poterion & neurax idem 448
Precocia mala 208
Praſium, marrubium 390.532
Preſſura herba 666
Principum & ciuitatum auaritia 26
Propolis 311
Proſerpinaca 584
Prunum 216. 217
Prunorum ſylueſtrium ſuccus 174
Pſoras detergentia 20. 326. 592. 600. 680. 711. 783.
Pſoricum 777
Pſyllium 642
Pharmica — 483
Pterygophoros lapis 308
Ptiſana colata & non colata 315
Pulegium 463
Pulegium montanum 523
Pulicaris herba 642
Pullus ex albo oui gignitur, ex luteo nutritur 274
Pulmonis vitia 150. 221. 323. 532. 579
Pulmo marinus 267
Pulmones nonnullorum animalium 267
Pulmo ſuillus 267
Pulmonaria 673
Pumex 784
Punicum malum 193
Punici mali domeſtici flos 195
punici ſylueſtris flos 196
purgantia medicamenta naturæ humanæ contraria 725
purpura quid 238
putredines 174
pyra agreſtia 211
pyrethrum 403. 503
pyrites lapis 795
pyrrhus Luſitanus 204
pyrum & pyrorum genera

nera 211

Q

Quadrupedum adeps 301
Quercus & robur 180
Quid pro quo vocatus libellus 51
Quinque folium 617
Q. Calabrum vertit Iodocus Valareus 741
Contra Quartanam 397.494.680

R

Rabbinus Moyses de Aegypto 183
Rabie possunt affici homines 215
Radicula rhaphanus 340
Radicula herba 404
Radix consecratrix 3
Radix ponti 430
Radix syluestris 729
Radix Idæa 619
Radix Rhodia 620
Ramel quid 311
Rana, & rana piscatrix 259
Ranunculus 415
Rapa beyarana 338
Raphaninũ oleum vomitum proritat 78
Rapistrum 398
Raponeolus, syluestre rapum est 339
Rapum & rapa 338
Rapæ ingentis magnitudinis 338
Rasilis arugo 760
Razis liber de 60. animalibus 236
Razis locus 332
Recentiorum error 36
Regiæ nuces 223
Regionum varietas differentiam parit 230
Remel 311
Regius flos 529
Regius morbus 280. 620.637.710.
Reinosius medicus doctissimus 711
Remora aratri 451
Renibus conuenientia 83. 87.221.326.645.761
Renum obstructiones 360
Resina liquida 107.114
Resina siccà abietis morbus est 114
Resinæ lentiscina 112

Raphanus 340.

Resinæ quæ oleum, quæ aquam, quæ neutrum volunt 130
Resina laricæa 112
Resinarum facultates à Galeno descriptæ 114
Resina strobilina 114
Resinarum præstantissima quæ 115
Resta bouis 451
Rhabarbari facultates tres 433
Rhabarbaro nō est adden da spica nardi 26. 433
Rhabarbaro cinamomum miscendum 24
Rhabarbaro Mesues tribuit quæ Rheo debentur 432
Rhabarbarū ponticū 430
Rhagades 137
Rhamnus 146
Raphanus radicula 340
Rhaponticum 430
Rheon Galeni & quomodo adulteretur 432
Rheu aliuum subducit 113
Rheumatici affectus 440
Rhodia radix 620
Rhodium lignum 51
Rhododaphne 655
Rhus obsoniorū & coriariorum 184
Ribes 153
contra Rigores 423. 469
Ricininum oleum 72
Ricinus 717
Risus Sardonius 416
Risum mouentia 65. 416
Rizum 319
Robertiana, Roberta herba 544
Robur & quercus 180
Ros Syriacus vel Cyrenaicus 185
Rosa hierichontis non est Amomum 40
Rosa & eius species 169
Rosæ Alexandrinæ vel moschatæ 171
Rosa Junonis 529
Rosæ exūgulatæ quæ 172
Rosæ incarnatæ solutiuæ sunt 170
Rosæ frutex, & temperatura 172
Rosæ partes 172
Rosam syluaticam quid vocet Scrib. Largus 162
Rosaceum oleum vel unguentum 83

Rosaceum vinum 752
Rosaceum zuccarum 169
Rosatus syrupus solutiuus 171
Rosei pastilli 173
Rosmarinus 504
Rostrum porcinum, herba 366
Rubea minor 519
Rubea syluestris 519
Rubia tinctorum 568
Rubigo ferri 760
Rubrica fabrilis 774
Rubrica sinopis 774
Rubus 612
Rubus canis 154
Rubus idaus 613
Ruellij error 7.16.20. 27.42.106.146.147. 157.321.399.402. 406.445.453.498. 582.608.626.630. 668.740
Rufus Ephesius 162
Rumex, eius species 342
Ruscus 703
Rusticorum theriaca, allium 392
Ruta 476.477
Ruta capraria 587
Rutinalis herba 505

S

Sabellica brassica, vel caulis flos 352
Sabina 127
Sacerdotis virile herba 409
Sacola, vel cardamomum maius Arabũ, nigella citrina est 20
Sagapenum 511
Sal, & salis spuma, & flos 784
Sal alkali 561.784
Sal Hammoniacus 785
Sal Indicum 310.785
Salamandra 287
Salamandra comburitur 287.288
Salax eruca cur dicta 382
Salicaria 582
Salicornia herba 561
Saliua 308
Saliunca 27
Salix, & salicis flores 177
Salix equina 622
Salmaticenses simplicium curam nullam habent 188
Salmonetus Hispanorum 256
Salmuria quid 263

Saluia 464
Samia terra 807
Samius lapis 807
Sambacinum oleum 93
Sambucus 727
Sampſuchinum oleum 85
Sampſuchus amaracus 85. 472
Sampſuchus 322
Sandalus ruber non eſt aſpalathus 59
Sandalorum tres ſpecies 59
Sandaracha foſſilis 781
Sandaracha græcorũ quæ 126
Sandyx, ceruſſa vſta eſt 766
Sanguinaria, & ſanguinalis herba 584
Sanguinarius lapis 795
Sanguis columbæ 305
Sanguis caninus 306
Sanguis 305
Sanguis concretus 299
Sanguinem mundificãtia 680.731
Sanguis draconis quid 611.771
Sanguis ex naribus 126. 442
Sanguis per vrinam 337
Sanguis nyctícoracis 306
Sanguinem ſiſtentia 183. 360. 398. 426. 445. 466. 584. 592. 610. 622.628
Sanguis ſalubriter bibi poteſt 307
Sanguinis expuitio 109. 182.398.589.612
Sannicula 589
Santonicum abſinthium 457
Sapo & vitrum ex qua herba conficiantur 626
Saponaria herba 404
Sapphirus lapis 802
Sarcocolla, ſiue carnem glutinans 514
Sardiana glans 182
Sardonia herba 416
Sardonius riſus prouerb. 416
Sarmentorum cinis 788
Satureia 471
Satyrion triphyllon 554
Sauina 127
Saxatiles piſces qui 263
Saxifraga 595
Saxifraga rubea 550
Saxifraga recentiorum, non

non eſt Dioſcoridis ſaxifraga 596
Scabioſa herba 591
contra Scabiem 591.600.777
Scammonia 724.725.
Scariola 367
Scarlea, ſclarea 476.556
Scarlea orminium græcorum eſt 476.556.
Scincus 290
Schiſtus lapis 796
Schœnanthum 43
Schœnanthum facile veteraſcit 44
Schœnanthi temperatura 44
Scilla 413.414
Scilliticum acetum 414
Scilliticum vinum 751
Scirrhi 87
Scolopendra 246
Scoletia ærugo 760
Scolopendria 559
Scolymus 446
Scopa regia 691
Scordium 394.538
Scoria ferri 760
Scorodon 392
Scorodo praſon 394
Scorpio terreſtris 245
Scorpio marinus 246
Scorpij occiduntur ſaliua 309
Scorpioides herba 742
Scrophularia 423.665
Sebeſte fructus 218
Secacul herba 454.585.
Securidaca 556
Sedum maius & minus 660
Selago 128
Selenites lapis 802
Selenuſia terra 807
Selinon petroſelinum vulgare eſt 490
Semen citri quid 209.
Semperuiuum marinum 454
Semperuiuum maius 660
Sena herba 498.499.500.501
Senecio 667
Sentis canis 154
Sentis rubus 612
Sepia 254
Seplaſiariorum error 361
Sepum caprinum 300
Seps lacerta 289

Septineruia 358
Serapinum 511
Serapio exponitur 224
Serapionis error 55. 60. 688.
Serapionis interpretis error 16.212.216.
Serichatum Plinij narcaphthum Plinij est 59
Seriola 367
Seriphium 457
Serpentaria herba 406
Serpentarius lapis 804
Serpillum 471
Seri lactis temperatura 294.296
Sertula campana 473
Serum napum 344
Sesamum 321.323
Sesaminum oleum 75
Sesamoides placẽtulæ 322
Sesamoides magnum & minus 708
Seseli Aethiopicum, peloponnesiacum, creticum 482
Seseli Massilienſe 481
Setanium mesſilum 212
Sicla 355
Sicyonium oleum 71
Sideritis, ſolaſtrum 609
Sideritis ſecunda & tertia 610
Sidia 194
Sigillum Salomonis 585
Sigillum Mariæ 585
Silanus in nonum librum Raſis ſcripſit 430
Siler montanum 481
Siligo 317
Siliqua dulcis 198
Siliquaſtrum 402
Silphium 510. 511
Silurus piſcis eſt ſturno 260
Silybum 713
Sinapi 394
Sinapi ruſticum 397
Sinapinum oleum 78
Sinapius Germanus vir doctiſſimus 94
Singultus 362. 437
Siſer vel Siſarum 341. 342
Siſon vel Sinnon 483
Siſymbrium 361. 362
contra Sitim 153. 188. 197. 209. 370. 438.
Sium, vel Sion herba 360

Smaris

Smaris piſcis 261
Smilax hortenſis 387
Smilax arbor 654
Smilax aſpera, lenis 701. 702
Smyrnion 493
Sodomeum ſtagnum 119
Solanum eſculentum 643
Solanum furioſum 645
Solanum ſomnificũ 644
Solanum veſicarium 644
Solaris herba maior & minor 741
Solatrum 645
Soldanella 354
Solea calceamenti 272
Solis ſponſa herba 631
Solidago 589
Solſequium 632
Somnifica 384. 485. 488. 627. 641. 644. 645. 693.
Sonchus 364
Sorbum 215
Sory 779
Sparganium ſpatula fœtida eſt 600
Spartum 712. 713
Spaſmus 89. 127
Spelta 316
Spermaria herba 740
Sperma quæ augent 74. 76. 190. 326. 382. 391
Sperma minuunt 176
Spicanardus radix eſt 21. 23.
Spicanardi rhabarbaro non eſt addenda 26. 433
Spicanardi vera abundamus 93
Sphondylium & ſpondylium 505
Spina acuta 150
Spina Aegyptia 174
Spina alba bedeguar eſt 444
Spina cervi 146
Spina alba differt ab alba ſpina 444
Spina Arabica vel Aegyptia 445
Spina buxea 173
Spinachia 343
Spinachia atriplicis genus eſt 350
Spodium cinerula dicitur 755
Spodium 755. 756.
Spodij loco quanam habentur

bentur 179. 188. 757.
Spongiæ 791
Spongiarum lapis 805
Spuma argenti 765
Squama æris 758
Squilla 413
Stachys 533
Stacte 91
Stacte, ſtorax liquida eſt 91
Staphis agria 710
Statij Papinij locus 62
Stellaria herba 687
Stella maris herba 364
Stella terræ 648
contra Sterilitatem mulierum 688
Stercus 307
Stercus lacertæ 289
Sternutamentaria herba 403
Stibium, antimonium eſt 763
Stimmi alcohol 763
Stirpium differentia 3
Stœbe 591
Stœchas 460
Stœchas citrina 630
Stomachi morſus 24. 79. 280.
Stomoma 758
Stomachum roborantia 33. 79. 84. 390. 432. 455. 598. 743. 745. 747.
Stomacho aduerſantia 391. 348
Storax calamita 97
Stratiotes fluuiatilis, aquaticus 674
Stranguria 567. 574. 585
Strigmenta balneorum 71
Strobili 108
Strobilinæ reſinæ vires 114
Strobilus 446
Struthion 404
Stryges vere reperiuntur 305
Sturio piſcis 260
Sturni cicuta nutriuntur 653. 707
Styrax 97
Styrax cur purulentus reperiatur 98
Suber arbor 181
Succharum 309. 310
Succhaha Arabum quid 445

445
Succharum roſaceum ex quibus roſis conficiatur 170
Succinum 136
Succus lycij 173
Succotrina aloë 454
Sudorem ſiſtentia 84
Sudorem cientia 87.574.
Suilli fungi 656
Suillum lac 292
Suillus adeps omnium humidiſſimus 300
Suillus pulmo 267
Suis talus 280
Sumach 184.185
Sulphur 783
Supercilium Veneris, herba 610
Surditas aurium 51
Suſinum oleum 87
Sycomorus 226
Symeon Sethy 384
Symon Soſienſis pharmacopola 695
Symphytumpetreum 588. 589
Syncope 201
Syracuſana pruna 216
Syriacus ſuccus 510
Syriacæ herbæ ſuccus 515
Syriacus vel Syrenaicus ros 185
Syrupus de acetoſitate limonis 210
Syrupus de cichorea examinatur 338
Syrupus de ſucco Mercurialis 739
Syrupus roſatus ſolutiuus 171
Syrupus violaceus ſolutiuus 689

T

Tagus aurifer fluuius 773
Talaſneria herba 668
Talchum 806
Talus ſuis 280
Talus à malleolo differt 280
Tamarindus 138
Tamarix & Tamariſcus 142
Tanacetum 542
Tarantola genus phalangij 288
Tarraxacon 566
Tarum Aëtij, Plinij 58

Taurocolla 516
Taxil quid 330
Taxus arbor 654
Telephium 426.661
Tellinæ 241
Telinum oleum 85
Tembul Arabum mala-bathrum eſt 34
Terebinthus ac eius natura III.112
Terebinthina, vulgaris laricis eſt 107
Terebinthinum oleum 80
Teredines necat reſina cupreſſi 124
Terminalium 66
Terra Lemnia 775
Terra rubra ex fornacibus 807
Terræ vermes vel inteſtina quæ 291
Teſticulus caſtoris 257
Teſticulus canis 553
Teſticulus lutræ 257
Teſticulus equi fluuialis 257
Teſticulorum dolores 76
Teſtudines & harum pulpamenta 245
Teucrium pimpinella 524
Texendi ars ab araneo accepta 289
Thalaſſomel 749
Thalictrum 668
Thapſia 711
Thapſus barbatus 675
Theodorus Gaza 336
Theophraſti locus 192
Theriaca ex tribus rebus 223
Theriaca ruſticorum 392
Theriaca falſa ab Arabibus paratur 91
Thlaſpi 397
Thomas Lucenſis pharmacopola 52
Thoracis fluxiones 24
Thracius lapis 798
Thus & eius genera, cortex & vſus 99
Thuris fuligo 104
Thuris manna 100
Thyites lapis 801
Thymbra 471
Thymiama 59
Thymus 470
Thymi flos 730
Thymelæa 726
Thymoxalme 750
Thynnus piſcis & eius partes

partes 262
Tiberius Cæsar siser è Germania Romam asferri curauit 342
Tilia 158
Tipha à typha differt 317
Tithymalorum septem genera 718
Tomentum herba. 544
Tordylum vel Creticum seseli 482
Tormentilla secunda bistorta est 581
Torpedo 247
Toxicum vnde dictum 649
Tragacantha 453
Tragium 625
Tragus 318. 626. 627
Tragopogon 385
Tragoriganum 462
Trasi 14
Tribulus 594. 595
Trichia 256
Trichomanes 698
Tricoccon mespilum 212
Trifolium 536. 681
Trifolium Burgũdiæ, siue magnum 388
Trifolium odoratum 682
Trifolium satiuum, acetosum 681
Trifolium syluestre 681
Trigla & cur sic dicta 255
Trincauellius Venetus medicus doctissimus 787
Trinitatis herba 597
Trissa 256
Triticum 312. 313
Triticum aliquando in lolium transit 323
Triticum nigrum 686
Tripolium turbit 296
Triton apud Olyssiponenses 239
Trixago, trissago 526
Trixago aquatica 538
Trochisci Alandach 730
Trochisci è rosis 173
Troglodytes 279
Tuber & tubera terræ 387
Tubera erumpunt tonitru 387
Tunica interior stomachi gallinarum 274
Turbit album radix alypi est 696
Turbit nigrum 721

Turbit album 721.731
Turdus ſibi malum cacat. Prouerb. 518
Tuſſilago 139
Tuſſis remedium 7.88. 97. 439. 552. 540. 589
Tutia vulgaris non eſt põpholyx, ſed Cadmia 754. 785
Typha differt à tipha 546
Typographorum atramentum 116

V

Vacinia non ſunt hyacinthi 156
Valeriana maior theriacaria herba dicitur 31. 32
Vallis illuſtris 120
Valentiana 31
Varolus Venetorum 257
Venæ ſectio vnde adducta 257
Veneno aduerſantia 122. 132. 209. 282. 365. 393. 523. 589. 652.
Venenoſum mel quod 309
Venenum in cantharidibus 285
Venenum canis rabidi repullulat 244
Venerem prouocantia 57. 133. 190. 212. 361. 382. 411. 555. 556
Venerea herba 7. 555
Veneris corona herba 361
Ventriculi coctionem iuuantia 9
Ventriculo conuenientia 24. 59. 110. 201. 203. 214. 222. 441. 531
Veratrum albũ, nigrum 705
Ventris fluxiones 24. 79. 84
Verbaſcum 675
Verbaſcum Idæum 67
Verbenaca recta et ſupina 633
Vermes necantia 357. 668.
Vermicularis herba 427. 661
Vermicularis ærugo 760

Vernix quomodo paratur 126
Verrucaria 741
Vertemnum 609
Verticillaris herba 505
Vertigo 122
Veſicæ dolores 568
Veſpertilionis ſanguis 306
Vetonica 579
Vigiliæ 377
Vina, aqua marina concinnata 751
Vina varia ex diuerſis plantis 753
Vinca peruinca 586. 704
Vincentius caprilis 498
Vinearum porrum 390
Vinum 745
Vini fex 787
Vinum abſinthites 753
Vinum Albanum 747
Vinum cotoneorum 751
Vinum Cretenſe 747
Vinum debile 746
Vinum ligni Guaiaci quomodo parandum 169
Vinum melitites 747
Vinum Maluaticũ 747
Vinum ex baccis myrti 752
Vinum Hippocraticum 753
Vinum medietatis 746
Vinum ex pyris 751
Vinum granatorum acidorum 752
Vinum nouum 747
Vinum reſinatum 752
Vinum roſaceum 752
Vinum ſcilliticum 751
Vinum vetus quale dicatur 746
Viola alba 551
Viola purpurea 689
Vipera & qui de illa ſcripſerint 248.249
Viperæ partes extremæ an amputandæ 250
Viperarum adeps 301
Viperina herba 408
Virga cerui 269
Virga paſtoris 443
Virgæ vlcera 760
Virgilij et Columellæ conciliatio 156
Virgilij locus 156. 475. 613
Viride æris 760
Vis naga Dauci genus 497

Viſcum 517
Viſci lignum 518
Viſum acuunt 80. 423. 723
Vitellus oui 275
Vitex piper agreſte commune 176
Vitia ſylueſtris 388
Viticis genera 176
contra Vitiligínem 602. 662
Vitis vinifera 749
Vitis agreſtis 732
Vitis alba, nigra 733. 734
Vitis hederacea 614
Vitis & braſſicæ inimicitia 353
Vitri herba 614
Vitriolum 776
Vitriolum Romanũ 779
Vitrum ex qua herba conficiatur 626
Vlcera 122. 132. 140. 143. 157. 160. 174. 236. 323. 326. 360. 408. 420. 440. 456. 459. 485. 495. 508. 530. 538. 552. 561. 578. 584. 635. 645. 757. 758. 762. 780. 796.
Vlmus 139
Vltramarinum 769
Vmbilicus terræ 405
Vmbilicus veneris 663
Vnedo 212. 219.
Vnguenti & olei differentia 82
Vnguentaria glans 75. 186. 714.
Vnguentorum confectiones 82
Vnguentum roſaceum 83
Vnguentum elatinum 83
Vnguis in roſa quid 172
Vnguẽtum cinnamomum 92
Vnguinalis herba 629
Vnguis aquilæ herba 363
Vngula caballina 539
Vngulis odoratus 242
Vngulæ animalium 271
Vnicornis cornu vera nota 283
Vnicornium efficax antidotum 281
Vocem clarificantia 76
Volubilis ſpinoſa 701
Volubilis parua 614
Volubilis maior 702

Volucrum maius, herba 594
Vomitum irritantia 78. 282. 304. 348. 351. 573. 714.
Vomitum sistentia 79. 84. 126.
Vrceolaris herba 614
Vrina 307. 308
Vrina hominis omnium imbecillima 308
Vrinam prouocantia 13. 24. 33. 43. 45. 47. 99. 112. 286. 326. 337. 349. 361. 363. 382. 391. 447. 454. 476. 481. 496. 497. 537. 559. 585. 596. 601. 645. 691. 734. 743
Vrinam in potu Galenus non dat, Auicenna dat 308
Vrinæ ardor 74
Vrinalis herba 701
Vrsinum allium 393
Vrsorum adeps 301
Vrtica & eius genera 663. 664
Vsnea 54. 626
Vsta omnia si lauentur mitia redduntur 434
Vteri inflatio 544
Vteri dolores 586
Vua 774
Vua passa 744
Vua crispina vel marina 153
Vua taminia 710. 734
Vuandalorum regio 756
Vulnera 51. 118. 120. 137. 225. 275. 289. 305. 362. 398. 408. 426. 576. 578. 582. 584. 586. 589. 622. 623. 674.
Vulpis pulmo 267
Vuluaria 740
Vuluæ procidentia 109

X

Xanthion lappa minor 698
Xylo balsamum 48. 50
Xylo balsamum verum 48
Xiphium Plinij 599
Xyris gladiolus purpurea est 600
Xylocaraton 198

Zea

Z

Zea 316
Zedoaria 402
Zeilam insula apud Indos 36
Zibettum quid 56
Zigi herba 545
Zingiber 401
Zizipha 218
Zopissa 118
Zurumbet 402
Zythum 315

FINIS.

IN PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA materia Librum primum, enarrationes Doctoris Amati Lusitani Medici præstantissimi.

ENARATIO IN DIOSCORIDIS PROOEMIVM.

QVOD MEDICVS non solùm herbarum ac simpliciũ medicamentorum notitiam tenere debeat, verum etiam eorum differentias, naturas, positiones, tempus collectionis, ac repositurum obseruare, in præsentia monet Dioscorides: cuius verba Galenus sapientissimè, vti solet, animaduertens lib. iij. de Compositione medicamentorum κατὰ γένη, id est, per genera, ita suadet, inquiens: Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, vt medicamentorum materiam cognoscant, ipsimet inspiciẽtes, non semel aut bis, sed frequenter: Quoniam sensibilium rerum cognitio sedula inspectione confirmatur, cuius rei indiciũ est euidentissimum, & gemelli per omnia similes esse nobis visi, differentes iis qui ipsos inspicere consueuerunt, videantur. Itaq; herbarum, fruticum, & arborum materiam priusquam è terra eximantur, contemplari pulcherrimum est, dum fructus videlicet futuri sunt, dum eduntur, dum augescunt, & dum vigent. Hæc siquidẽ continua eorum speculatio docebit te, quando potissimùm ipsos decerpas, ac in siccis domunculis repositos custodias, ne à solis radiis exurantur, nec ab humiditate ex tecto, vel muris madefiant: id optime fiet, si domus neque subterraneæ sint, neque aliis vicinæ, neq; sub tegulis, sed fenestras ad meridiem spectantes habeant, prope quas tamen medica-

menta reponi non debent.& ſubdit:Quiſquis igitur auxiliorum vndiq; copiam habere volet, omnis ſtirpium materiæ,animalium, metallorum, tum aliorum terreſtrium corporũ, quæ ad medicinæ vſum ducimus, expertus eſto, vt ex eis & exacta & nota cognoſcat: deinde in commentario meo, quem de ſimplicium medicamentorũ virtute prodidimus, ſeſe exerceat:niſi enim hoc modo inſtructus ad præſentis operis præſidia veniat, verbotenus quidem medendi modum ſciet,opus verò nullum ipſe dignũ perficiet. Hæc Galenus, cuius multa & varia ſimilia, conſultò prætermittimus, quæ hinc inde adducere poſſemus, Dioſcoridis verbis omnino adſtipulantia, & ad partem illam accedimus, in qua legitur, ex herbarũ medicamentis durare ad multos annos ſolum candidum & nigrum veratrum,reliqua ad triennium tantũ habere uſum. Quæ ſanè verba diminuta eſſe, certum eſt, quum vt ibidem in contextu collocata ſunt, falſa eſſe ſciamus, præſertim ex Theophraſto, lib.ix. de Plantarum hiſtoria, capite xiiij. dicente: Elleborus enim vel annis triginta vtilis eſt, malum terræ quinq;, aut ſex, vernilago nigra quadraginta, fel terræ decem,vel duodecim, pinguis hæc, ſpiſſaque admodum eſt: peucedanum quinq;, aut ſex, vitis ſylueſtris anno,ſi in vmbra & ſine ictu reſeruetur,alioqui putrefcit, & inanis,fungoſaq; redditur: & aliis alia tempora tribuuntur: Sed omnium medicamenrorum diuturniſsimum elaterium eſt opportunumq; quod vetuſtiſsimum. Itaque medicus quidã, vir haud inſolens,neq; mendax elaterium ducentorum annorũ virtute mirabili ſeruare apud ſe retulit,eo à quodam munere donatus. Cauſa quamobrem tam longo ſeruari tempore poſsit,humoris copia eſt, ea de cauſa vel cùm præciderint in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem ſiccari poteſt, ſed vſque ad quinquageſimum annum lucernis admotũ lumen extinguit: hæc igitur vis peculiaris iſti tribuitur. Hactenus Theophraſtus. Per quæ verba, ſatis percipitur procœmium hoc Dioſcoridis corruptũ, & acephalum eſſe, quod facillimè quiſque ex prædictis Theophraſti verbis ſatis reſtituere poterit.Nec enim credere eſt, Dioſcoridẽ ſic in portu impegiſſe, quum omnium in hac materia oculatiſsimus ac diligentiſsimus fuerit, & ea de cauſa Galenus præ cæteris illi

Dioſcoridis procœmium hoc corruptũ eſt.

Galenus

illi palmam tribuit, herbarum contentus inscriptione ab hoc ipso facta (vt ex procemio libri sui sexti de Facult. simpl. medicamentorum percipitur) vbi ita legitur: At Anazarbeus Dioscorides, quinq; libris materiã omnem vtilem absoluit, non herbarum tantum, sed & arborum, & fructuum, & succorum, & liquorum, memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium: Et mihi vtique videtur omnium perfectissimè tractatum de materia medicamentorum confeciſſe. Quibus proxima sunt illa, quæ lib. primo de Antidotis, ipse retulit, dicens: Sed traditum est abundè de tota medicinali materie quinq; Dioscoridis libris, à quo præter alia etiam olfactus, gustusq; qualitates, quibus potissimùm probatiora medicamenta à deterioribus cognoscuntur discernunturq;, licet tibi condiscere, in nonnullis etiam visibiles qualitates non parum conferre reperies. Quum igitur Galenus Dioscoridi in historia medicinali primatum tribuat, in eo accuratè intelligendo, desudare iustum erit, quum (vt ille tradit libello de Antidotis primo) Medicum peritum esse oporteat omnium stirpium: Sin minus, at plurimorum & quorum vsus frequens est, genera ipsorum, aut si mauis differentiæ, Hæ sunt, arbores, frutices, herbæ, spinę, virgulta: Nam ea ab initio ad finem vt possis cognoscere, in multis terræ regionibus reperies, quemadmodum & ego in Italia offendi variis locis, quæ neque nascentia, neque aucta nouerunt hi, qui siccata tantum agnoscunt. At de iis satis, & ad Iridis caput calamum diuertamus.

Dioscoridi palmã tribuit in herbarum & simplicium deliniatione.

Stirpium differentiæ.

DE IRIDE.

Græcè, ἶρις Latinè Iris, Radix consecratrix, Lilium cœleste: Lusitanicè, Lirio decor de ceo: Hispanicè, Lirio Cardeno. Italicè, Iride, giglio azzurro, Lilio cœleste: Gallicè, des flambes du glayeul. Germanicè, Gemeinblauu Gilgen blauu Schuuertel veiel vvrtz Himel Schuuertel. *Teutonicè seu Flandricè lelie. Arabicè Asmeni iuni, & Aiersa.*

Textus Primi Enarratio Prima.

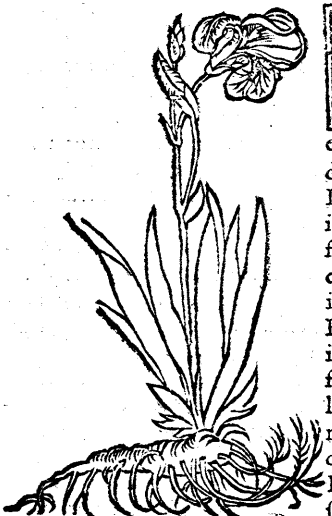

Iris.

IRIS cuius tantum radix à medicis commendatur, ea est herba, quam hodie officinæ sub nomine Ireos monstrant, Quæ ideo Irisdicitur, quia eius flores, veluti Iris arcus cœlestis multis & variis insigniti sunt coloribus. Reperiuntur enim varij ij colores, in vnoquoq; flore, candidi, pallidi, lutei, purpurei, & vt plurimum cœrulei, vt facilè quis intelligere possit, Irim dici non ob diuersitatem colorũ in specie, sed in diuiduo potius. Quanquam non ab re esset quoque dicere, irim sic nominari, ob diuersitatem varietatemque colorum in specie repertorum, Quum Iris quædam albos flores habeat, alia luteos, alia vero pallidos, nonnulla autem purpureos, vt Ferrariæ in horto Magnifici Marci Pij adnotauimus, & eas diligentissimis discipulis nostris indicauimus: Imò hanc sententiam verissimam esse, varia Dioscoridis Græca exemplaria attestantur, cui Plinius subscripsit, lib. xxj. suæ Naturalis historiæ cap. vij. quùm dicit: Floret iris diuersi coloris specie sicut arcus cœlestis, vnde & nomen. Cæterũ iris Illyrica, omniũ consensu cæteris præfertur, & omniũ est laudatissima, quanquam tamen in multis orbis regionibus, minoris licet nominis nascitur, nempe in Hispania, Germania, Gallia, & Italia: quæ si non Illyrica, aut Macedonica, quibus primas & secundas Dioscorides adscribit: bona tamẽ censenda est, & eo magis, quanto odoratior fuerit. Illyricæ vero, vt refert Plin

Iris varia.

Iris Illyrica cæteris melior.

Iridis Illyricæ duæ species.

Plinius, loco à nobis citato, duæ ſunt ſpecies, Altera rhaphanitis, ob ſimilitudinem ſic dicta, quam eius radix cum rhaphano habet: Altera rhizotomos, quarum melior habetur, quæ ad ſubruborem tendit, vt in præſenti loco Dioſcorides tradit, à quo nec Plinius diſsidet: vnde qui Plinium in hac re à Dioſcoride differentem contendunt, toto aberrant cœlo, quum Plinium ſuperficie tenus tantum legant, virum alioqui grauiſsimum, raro ſolitum errare. Ex iis enim Mathiolus Senenſis ſe offert, primo capite ſui Dioſcoridis Italice loquentis, Qui obnixè admodum eo loco Plinium errantem oſtendere nititur, quum tamen Mathiolus ipſe magis reprehenſione dignus ſit: Nam Plinius nihil quicquam à Dioſcoride hac in re variat, vt tamen Mathiolum ipſum aberrantem conuincamus, audiant qui hæc legerint, ſi quis modo legerit, in primis verba per quæ Mathiolus errantem Plinium credit, adducamus è loco citato, quæ ſic habent: Illyrica quoque duorum generum eſt, rhaphanitis à ſimilitudine, quæ & melior: Rhizotomos ſubrufa, optima quæ ſternutamenta tactu mouet: hactenus Plinius. Per quæ Mathiolus Plinium accuſat, quum innuere videatur, quod Rhaphanitis melior eſt rhizotomo ſubrufa, adeò vt ſubrufam poſtponat non ſubrufæ, quum tamen Dioſcorides Iridem colore ſubrufo maximè laudet, & cæteris anteponat. At hæc tam parua, tamque minutula ſunt, vt paucis opus habeant reſponſis, præcipuè ſi literam legerimus, vt in codice antiquiſsimo, ad hunc modum legitur: Illyrica quoque duorum generum eſt, rhaphanitis à ſimilitudine, qua & melior rhizotomos ſubrufa. Sic enim legendo omnis diluitur dubitatio. Nec enim aliud quàm litera vna permutatur, vt facilè loco, qua, perperam poſtea dictio, quæ, ſcripta fuerit. Sed eſto phraſis, vt in Frobenianis habetur codicibus, legatur, ſcilicet, rhaphanitis à ſimilitudine, quæ & melior rhizotomos ſubrufa, proculdubio non inde elicitur, quòd rhaphanitis melior ſit rhizotomo ſubrufa, imò contrarium qui vel mediocriter in lectione doctrinaque Pliniana verſatus fuerit, deprehendet, quum dictio quæ, non referat aliud, quam rhizotomos, vt ſit ſenſus. Secunda rhizotomos ſubrufa, quæ & melior.

Mathiolus Senēſis falſo Plinium accuſat.

Quòd Plinius verò ſic intelligendus ſit, & quòd cum Dioſcoride ſubrufam iridem laudauit, non aliunde comprobatum iri volumus, quàm ab ipſo Plinio, qui ſeipſum declarat, & cum Dioſcoride ſubrufam iridem laudat, lib. xxj. cap. xx. quo iridis proſequitur iuuamenta, dicens: Iris rufa melior quàm candida, Hæc ille. Quibus clarius aut apertius nihil dici poteſt: vt merito Mathiolus Senenſis accuſandus ſit, quum Plinium ſic immeritò vellicet lancinetue. Cæterũ Galenus libro de Antidotis, de iride poſteritati memoriam reliquit, cuius verba, vtinam Andreas Lacuna Hiſpanus vir ſine cõtrouerſia doctiſsimus, in Galeno à ſe in epitomen redacto, non in vniuerſum prætermiſiſſet, ſed ea potiùs pro coronide ſubſcripſiſſet, quum nuſquam quod ſciam, de iride Galenus mentionem fecerit quàm in eo loco, nec enim in libris de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ, de iride quicquam reperies: proinde locum è libro de Antidotis in hunc noſtrum tranſcribere non ab re eſt viſum, qui ita habet: Illyricam iridem Andromachus poſt roſas iniiciendã cenſet. Quem ſermonem ne obiter inaudias, ceu & de alio quodam medicamento, de quibus dicturus ſum infrà, optima in unoquoq; genere quale ſit, edocens, polium itaque & chamedrys Romam apportantur paulò præſtantiora his quæ in Italia naſcuntur. In quibuſdã enim locis Italiæ non multo inferiora creſcunt, illis annis quibus ver totũ non humidum euaſerit, quemadmodum ſæpe fit, vt aſſimiletur æſtati. Verùm quum ſiccior aëris conſtitutio oboritur, ea quæ Italia profert aut Cretenſibus ſimilia, aut non multo deteriora quędam naſcuntur, exempli gratia, chamedrys, chamepitys, hypericũ, gentiana, thlaſpi, nigrum veratrũ, aliaque ſimilia: Ac de iride non ita habet, nam ſi conferas eam quæ ex magna Libya Romam copioſiſsima affertur, tantum ab Illyrica abeſt, quantum mortuum corpus à viuo: non tamen in aliis nationibus ita multum abeſſe apparet: atq; in huius genere odoratiorem deligito, quemadmodum in aliis medicamẽtis. Vnumquodq; enim præſtantiſsimum eſt, quod proprium generis ſui odorem habet valentiſsimũ, quod ex multa inſpectione ſingulis innoteſcit. & ſubdit: omnes itaq; prodiderunt, irim quidem eſſe laudatiſsimã, quæ in Illyricis naſcitur. Hæc Galenus, rurſus:

Andreas Lacuna taxatur.

Iris apud Galenum.

rurſus:Illyrica regio,hodie Sclauonia dicitur,ex qua hodie quoq; ad nos iris optima affertur, quæ calida & ſicca, prope tertium gradum temperamenti locatur, & ex ea eclegma in officinis, contra pectoris vitia paratur: Nam tuſsi vtilis eſt, & humores in pectore viſcidos, & cõtumaces extenuat: communis autem iridos (nam Illyrica ſicca ad nos defertur) ſucco,contra hydropẽ vtimur, non contemnendo profecto iuuamento, vt curatione.xxiij. Centuriæ primæ noſtrarum curationum abundè diximus,vbi vnicam integram electuarij è radice cum melle parati, pro aluo ſubducenda propinamus: Imo & ſucci huius noſtratis iridis,ad vnciam vſque vnam, non nunquam cum melle roſaceo colato, aliquando verò cum decocto fenæ, vel aqua mellis mixtam præbemus. *Authoris Centuriæ curationũ.*

DE ACORO.

Græcè, ἄκορον, Latinè, Acorum, Acorus, herba Venerea, galangua craſſa: Hiſpanicè, Italicè, Acoro, Calamo aromatico, Gallicè, galanga: Germanicè Schuuertel vvrtz. *Arabicè vage & vgi.*

Textus Secundi Enarratio.

ACorus Venerea dicta herba, quæ ab officinis Sepſiariorum Acorus ſimul vocatur, ea apud omnes, aquatica gladiolus, luteis floribus inſignita putatur herba non ſine tamen antiquo atq; inueterato errore, quum Dioſcoridis in præſenti loco verba, cui in herbarum & fruticum deſcriptionibus fides eſt habẽda, ſicuti Galeno, in earundem perſcribendis naturis ferè illi conueniant. Nam vt radicis figuram præteream,quæ minime reſpondet, illius potiùs ſapor aſtringit, & quaſi inſipidus quandam prę ſe frigiditatem fert,non ferè acris eſt, nec ſecum vllum adferens odorem,quæ vero acoro perneceſſaria eſſe, tum Dioſcorides, tum Galenus, atq; eius ſimia Paulus Aegineta teſtantur.Nec minus ex Plinio hoc ſatis probari poteſt,vt ex dicendis patebit: vnde mirari ſatis nõ poſſum, quo modo Ruellius Gallus,vir alioqui doctiſsimus, in hunc condeſcenderit errorem, vt apud illum eſt legere libro ij.ſui voluminis de natura ſtirpium,eiuſdem numeri capite. proinde quum acorus aquatica hæc gladiolus *Ruellius Gallus taxatur.*

Acorum.

Author ab hinc. 15 annos cõmentarios in Dioscoridem scripsit.

non sit, quid nã sit, dicendum est. Nos qui ab hinc quindecim annos commentarios in Dioscoridem edideramus, scriptũ reliquimus, quòd cõmunis calamus aromaticus acorus apud Dioscoridẽ erat. Quam opinionem Manardus Ferrariensis, Euritius Cordus, & ex nouissimis, Mathiolus Senensis, pro vera affirmarunt: vnde Ioãnes Agricola Ammonius Germanus vir doctus, statim in initio libri primi sui de Herbaria medicina ita tradit: Acorus verus quid sit fortasis ignoratur, Manardus, Cordus, & Rodericus Lusitanus succedaneo vtendum esse censent calamo illo nostro aromatico, siquidem hic nomini suo non satisfacit. Nicolaus Leonicenus, & Antonius Brasauolus, quam officinæ galangam vocant, verũ putant esse Acorum, quoniam huic descriptio tota sit conueniens. Hæc ille. In lucẽ enim superioribus illis annis commentarios, sub nomine Ioannis Roderici Lusitani, euulgauimus. Nunc vero, rem ipsam pensitatius aduertens, ab hac libere desistimus opinione, quum magis inclinat animus, huic adhærere alteri, videlicet, quòd galanga crassus verus acorus sit. Quam intelligens Apuleius Veneream vocauit, raramque inuentu, suo æuo dixit. Quòd vero crassa hæc galãga verus sit acorus, testatur radicis ipsius figura, quæ omnino acoro respondet: tum sapor ipsius acer ad amaritudinem tendens, vt adnotat Galenus, nec gratus in ea quoq; deest odor. Quantum vero ad colorem attinet, in quo maior vel tota apparet difficultas, quum galanga nigra ad rubedinem vergens est, Acorus vero, vt tradit Dioscorides, albus esse debet, & candicans. Plinius hanc

Author Ioannes Rodericus Lusitanus est dictus Doctor Amatus.

Galanga crassa verus acorus est.

animad

animaduertens dubitationem, illi occurrit, et eam diluit, libro ſuo Naturalis hiſtoriæ xxv. capite. xiij. ita iniquiés: Acoros, iridis folia habet anguſtiora tamen, & longiore pediculo, radices nigras, minuſq; venoſas, cætero, & has ſimiles iridis, guſtu acres, odore non ingratas, ruptu faciles. Optimæ Ponticæ, deinde Galaticę, mox Creticæ, ſed primæ in Colchide iuxta Phaſim amnem, & vbicunq; in aquoſis, Recentibus virtus maior quàm vetuſtis, Creticę candidiores Ponticis. Hæc Plinius. In quibus, inquit, Acorus Ponticus optimus eſt, qui radices nigras habet poſſidetq;, quales in galanga conſpiciuntur craſſa: in parte præcipuè exteriore ſuperficiali, ad rufedinem vergentes: Sed in hoc quod ſubdit Plinius, Creticæ candidiores Ponticis, in quo abſurdum aſſerere videtur, quum Creticas radices candidiores Ponticis inſinuet, ac ſi Ponticas candidas dixerat, quum potius eas nigras præfixit, omnem ſuſtulit dubitationem: exponés vtiq; Ponticas acori radices candidas eſſe, quo ad partes centrales interiores: ſed Creticæ Ponticis candidiores ſunt, in eiſdem partibus, quum vtræque nigræ in parte ſint exteriore. Nec enim Plinius tam lethargicus, aut obliuioſus in ſcriptis ſuis reperitur, vt ſit iudicare hic tam turpiter erraſſe, nec meminiſſe tribus antea verſibus ſcripſiſſe Ponticas acori radices colore nigras eſſe. Intelligendus igitur Dioſcorides venit, quum inquit, acori radix primã habet bonitatis æſtimationem, quæ colore ſubalbida, denſa, & candicans eſt, in parte interiore, quum in exteriore potius nigricet cum quadam rufedine, vt in craſſa cõſpicitur galanga, cui nec folia iridis deſunt, vt ab iis accepimus, qui in Guineam nauigarunt, & eam inde eradicantes, ad nos ſingulis annis tranſuehunt, quanquam à Syria, & Babylonia eam quoque afferant: vnde multi herbarum conſectores, Cyperum Babylonicum eam cognominarunt. Alia vero galanga Indica eſt, quam ſeplaſiarij ſubtilem appellant, ſecundum ſui totum rubens, ex qua, conditum apud officinas paratum habetur coctionem ventriculi iuuans, & omnes frigidos dolores finiens. Cæterùm Galenus, acori, libro vj. de facultatibus ſimpl. medicamentorum ita meminit, dicens: huius radice vtimur, quæ guſtu modicè amaro eſt, odoreque non iniucundo: Itaq; facultatis calidæ eſt, & conſiſtentiæ

Plinij locus expenditur.

Acorus Galeni.

Leonicenus vir multa eruditõe præditus.

Antonius Musa Brasauola.

Leonhardus Fuchsius.

Monachi Mesues enarratores hallucinantur.

sistentiæ tenuis, quare & vrinam mouet, & lienes induratos discutit, cerato idisq; crasitiem detergit, extenuatq; ad quod succus præstantior existit. Calfacit enim, & siccat, in tertio ordine. Rursus, hanc sententiam cp galanga crassa, verus sit acorus, primo adstruxit Leonicenus, vir multa eruditione præditus, quem postea secutus fuit Antonius Musa Brasauolus, mihi Piladea quadam amicitia coniunctus, vir & morum sanctitate, & eruditione non vulgari insignis, cuius quoque iudicio, subscripsit Leonhardus Fuchsius, in illo suo magno artificio confecto herbario. Patres quoq; qui nuper Mesues Antidotarium enarrarunt, galangam, radicem iunci odorati esse contendunt, non sine ingenti errore: tamen, vt omnes vel mediocriter in re herbaria exercitati norunt. Proinde contra illos non opus est incedere, quum satis reprehendatur id quod falsum esse omnes norunt. Quo nomine verò, Acorus istic communis apud Dioscoridem appelletur, id quar to libro dicemus.

DE MEO.

Græcè μέιορ μῶρ, Latinè, meum, Hispanicè, pinillo, Arabicè, mu. Athamanticum, anethum syluestre, fœniculus tortuosus. Germanicè Baer vvrtz, &, Hertz vvrtz.

Textus tertij Enarratio.

DOleo quidem non mediocriter, quod non maiorem noscendis simplicibus, in Lusitania iuxta atq; Hispania, operam nauauerim, vt maior mea posset esse facultas, hisce præcipuè patrocinãdi, quibus herbarum cognitiones sunt cordi: non verò illis, qui quum palliotenus doctores haberi studeant, totam hanc operam herbarum tam imprudenter spernunt, quàm insigniter ignorant, quibus quid in præsentia precemur, nisi aliquando meliorem mentem dari, vt quod hactenus sunt aspernati, agnoscentes, malint semel bene recurrere, quàm semper (quod est in prouerbio) male currere. Nam tunc melius nobis liceret cum hisce tum hominibus nostris sperare, qui illorum ignorantiæ, non sine maximo vitæ periculo sunt

Meum.

ſunt obnoxij, quod optimè poſſet eſſe indicio Meu herba: Quæ quum in Hiſpania famigeratiſsima ſit, tamen hactenus ab illis eſt ignorata, & quanquã aſsiduis eorum importunisque calumniis ab hac cognitione fuiſsẽ deterritus: tamẽ perſuaderi nõ potui, vt eam penitus abiicerem, quod factum eſt, vt ſi non omnes, ſaltem bonam dum illic ageremus partẽ cognouiſsẽ, inter quas Meu fuit: quã in Hiſpania naſci, Dioſcorides, præ cæteris in hac re diligẽs ſcrutator, eſt author. Eſt igitur, Meu herba, caule, & foliis anetho ſimilis, verùm craſsior, radicibus comoſis, obnigris, in obliqui rectumq; ſparſis, & frequentibus, qua de cauſa hodie multi tortuosũ fœniculum, ſiue tortuoſum anethũ appellarunt heæ: Cæterùm radices, in medico vſu à multis deſiderantur, quæ facilè ex Hiſpania, & montibus Bononienſibus in multas orbis partes vehi poſſunt. Nam olim mihi, quoſdam Germanorum agirtas conueniẽti, qui in Antuerpiam tanquam celebre emporium, non paucas herbas adferre ſolent: quidam, inter alias quaſdam radices oſtendere, ſuo nomine berrouertez appellatas: quas tamen meu eſſe herbæ, ſummopere contendebat, quum ex herba folia, caulemq; non diſsimilia anetho habente ſe collegiſſe affirmabat, eaque de cauſa, ab officinis Germanię, pro vero meo habebatur: cæterùm minime ita ſe rem habere, illud mihi indicabat, quòd præter diſcrepantẽ figuram, non erant odore, quem aromaticum meon Hiſpanũ habet. Nam multi quoq; Itali pharmacopolæ pro vero meo quaſdam indicant albas radices, daucum odore referentes, quæ non multum ab illis

Meu in Hiſpania herba famigeratiſsima.

Meu tortuoſum fœniculum.

illis quibus Germani vtuntur abſunt. At re vera, verum meum in Italia naſcitur, in montibus præcipuè Bononienſibus, ex quibus Herbarij quidem diligentiſsimi ad nos attulerunt illi nõ niſi à nobis in Hiſpania conſpecto, ſimile, quod Dioſcoridis hiſtoriæ in vniuerſum reſpondet: nam radices exterius nigræ, intus verò albæ ſunt, quarum odor ſimilis illi eſt, quem fœniculum ſiccum ex ſe ſpirat, ſuauior tamen: earum quoque ſapor, non admodum acutus erat, aromaticum quid præ ſe ferens: quæ in infima parte capillatæ, comatæ'ue adeo reperiuntur, vt ſpicã nardi quicunq; has radices viderit, primo intuitu eſſe dicat. A quibus argumentum non mediocre deſumimus, quòd ſpica nardi paſsim officinis obuia, radix potius, quàm plãtæ ſummitas ſit, vt ſuo dicemus loco, quum Galenus ita eſſe nobis antea dixerit. Curabunt igitur deinceps pharmacopolæ, verum meum non ſolum ab Hiſpania, ſed etiam montibus Bononienſibus habere, quum ibidem verum & Athamanticum reperiatur: ſic dictum, quia ab Athamante inuentum. Nec enim veritas ipſa occultanda eſt hac de cauſa, quia Plinius ſcriptum reliquerit, ſuo tempore meum in Italia non niſi à paucis medicis ſeri, vt apud ipſum eſt legere lib. xx. capite xxiij. quem ſecutus poſtea Marcellus Virgilius vir alioqui doctiſsimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit, nunc quod ſciam, nullum Italiæ meon eſt: Ob quæ verba, Mathiolus Senenſis, in Italia quoq; meum nõ reperiri clamat. Imo contra Patres Meſues interpretatores acriter agit, qui in Calabria & Nurſiæ montibus meum naſci, & inde eradicaſſe affirmant, quod ita eſſe credederim, quum apud Bononiam quoq; naſcatur, vt teſtes ſunt, Nicolaus Nicolucius pharmacopola Ferrarienſis, & Gaſpar de Gabrielis, nobilis Patauinus, harum rerum maximus indagator, & qui publicè rem herbariã apud Ferrarienſes profitetur. Accuſandus igitur Mathiolus potius eſt quum negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentiſsimi patres, qui deſudantes, Nurſiæ montes, vt eam inde eradicarent, aſcenderunt. Interdum tamen auarus pharmacopola ſi hac caruerit radice, Galeni & Aeginetæ conſilio, in ſuis Antiuallomenis, ſuccedaneis dictis, myrobalano, id eſt, glande vnguentaria, vti debet: eſt enim

Meum verũ in Italia naſcitur.

Spica nardi radix eſt.

M. Virgil.

Mathiolus fallitur.

Gaſpar de Gabrielis nobilis Patauinus.

Glans vnguẽtaria, ben Arabum eſt.

enim glans siue nux vnguentaria, ea quam Græci myrobalanum, siue balanum myrepticum vocant, quam myropolæ, vnguentarij dicti, Arabica voce, ben appellant, & ea pro conficiendo oleo, ac suffitibus maxime vtuntur, vt iij. libro, cap. clxj. copiosius dicemus. Cæterùm est meum, vt testatur Galenus lib. vij. de Facult. simpl. medicam. calidum tertio ordine: siccum verò secundo, vt eius hæc indicant verba: radices eius sunt calidæ tertio excessu, in secundo siccæ, proinde vrinas mensesq; mouent, quòd si liberalius sumantur, capiti dolorem conciliant. *Meum Galeni.*

DE CYPERO.

Græcè, κύπειρος, Latinè, cyperus, cyperus odoratus, angulosus iuncus, triangularis iuncus, quadratus iuncus: Hispanicè, iuncia de olor & iuncia auellanda: Lusitanicè, iunca de cheiro, Albafor: Gallicè souchet: Germanicè, Vuildargalgan: *Longobardicè, tricola. Arabicè, saherade. Italicè, Cypero.*

Secunda species cyperi.

Secunda species Cyperi, Latini, Curcuma officinarum, radix Indica.

Textus quarti Enarratio.

COnsultius mea sententia esset, si in præsentia cyperi tres species potiùs describeremus, quàm duas tantum, quum re ipsa conspecta, ita esse comperimus: nam altera species, iuncus est, folia porri in parte decliuiori habens, longiora tamen & exiliora, in cuius cacumine minuta sunt, inter quæ semen exoritur: cui caulis cubitalis & maior inest, qui plerunq; quadrangularis conspicitur, nam radices rotundæ, nonnunquam oblongis oliuis sunt similes, nigræ, suauiter olentes, & gustu aliquantulum amaricantes: hanc verò Cornelius Celsus verus Hippocratis imitator, libr. iij. suæ medicinæ capite xx. quadratum iuncum appellauit, cuius in aquosis & palustribus plerunq; nascentis radices, medico vsui seruantur: quibus vniuersa Hispania abundat, nec opus habet Syriacis, *Cyperus quadratus iuncus à Cornelio Celso appellatur.*

Cyperus

cis, quas ſua voce præcipuè Salmanticēſes pharmacopolæ, auellanada vocant. nec enim in Italia præſertim Longobardia deſunt, ſed myropolæ parum curioſi, communioribus radicibus earum loco vtuntur. iis autem radicibus affinis cùm voce, tum figura, alia radix, quam vniuerſa Luſitania iuxta ac Hiſpania, iunca auellanada vocant: quod verbum tu rudius ſed ſignificantius, iuncum auellanam vertas, quæ ex Aethiopia & inſulis circumiacentibus in Luſitaniam deferuntur, magnitudine auellanæ nuclei, vnde nomen traxiſſe videtur, colore exteriore ſubpallido, nam intus lactea eſt. capiti etiam, vt illud obiter attingamus, non mediocriter conducit. Hanc quoque radicem Venetiis, apud pontem Rialtæ, venalem videre eſt, quam ibi ſua voce Traſi vocant; quæ licet ex Aethiopia, præcipuè ex inſula ſancti Thomæ, æquinoctiali ſubiacenti ad nos afferatur, in Italia quoq; naſci certum eſt, vt ij qui Veronenſes campos percurrerunt norunt: quam radicē ibidem ex herba ferragini, ſecalæ, ſiue centeno dicto perſimili eradicant. Secūda autem ſpecies Cyperi, vbiq; in aquoſis comperitur, foliis à prima non diſſimilibus, caule tamen triangulari, cuius radices oblonge, tortuoſæ, nigræ, ad rufedinem vergentes ſunt, ſed multis implicitis internodiis, quæ iucundè ſpirant, & parum, ob nimiam contractam humiditatem, amaricant. Hanc Plinius libro xxj. cap. xviij. triangularem appellauit iuncum, cuius radices, Hiſpaniæ & totius Italiæ mulierculæ, aceto paratas, pro odoramento, ac ſuaui ſuffitu recondunt: Nec communiores officinæ, alias,

Iūcus auel lana quid.

Traſi.

alias, præter has radices, pro vero Cypero monſtrant habentue, quum tamen illæ primæ, oliuis ſimiles, à Dioſcoride, vt præcipuæ comendentur. hanc verò ſecundam ſpeciem Cyperi nominari cupimus, cui veluti & primæ, Dioſcorides caulem, non quidem triangularem, aut quadratum ineſſe dixit, ſed anguloſum potius, vt cautos nos redderet, ꝙ cyperus & triangularis, & quadratus reperiatur. Item quod melius eſſet, triangulari illo, radices oliuis ſimiles habente vti: quanquam & altero, pro vero dexterrime vti poſsimus, pro vt hoc tempore myropolæ continuo factitant. Cæterùm Plinius lectorẽ in præſentia monitum deſiderat, ne nominis vicinitate decipiatur, quum Cypirus longe alia ſit res à Cypero. Eſt enim Cypirus herba, quam xyphion Græci appellant, noſtri vero gladiolũ, bulboſas radices habens, de qua lib. iiij. mentionẽ faciemus. At licet Plinius hæc ſuadeat, apud Theophraſtũ tamen, Cypirum pro hoc de quo agimus capi nouimus, anguloſo ſcilicet, odorato, cuius radices, teſtãtibus Galeno, ac eius ſimia Paulo, libris ſeptimis huic dicatis negotio, excalfaciunt, ſiccantque abſq; morſu. Quare humidioribus vlceribus, cicatricem mirabiliter inducunt, quibus & inciſoria quædam ineſt vis, qua calculos comminuunt, vrinamq; & menſtrua promouent. Tertia Cyperi ſpecies quam Dioſcorides ſecundam facit, ex India ad nos vſq; fertur. radix gingiberi figura, ſapore & odore non abſimilis, vnde fit quod frequenter inter gingiber reperiatur: nam commanducata crocatum ſputum reddit, & ex ea Dioſcorides pſilothrum, ſiue depillatorium parari inquit, id quod nos experimento compertum habemus. Vt tamen rem de qua agimus qui hæc legerint, noſcant, ſcire licet, quod Cyperus iſte Indicus, ea eſt radix, quam communiter officinarũ ſeplaſiarij Curcumam nominãt. Nec enim in hoc ambigendum eſt, quum inter ſe adeo conueniant, vt inuitè hoc fatendum ſit: ſed in hoc animaduertendum duximus, quod Curcuma hæc quæ paſſim in officinis monſtratur, non ea eſt, quam Serapio capite ccxciij. deſcribit, quum ibi potius chelidonium maius & minus Serapio pertracter, vt cuique conferenti ea quæ in ipſo capite inquit, cum iis quæ à Dioſcoride deſcribuntur, capite de chelidonio, facilè patebit.

Cyperus triãgulatus et quadratus.

Cyperus et cypirus differunt.

Cyperi tertia ſpecies.

Cyperus Indicus curcuma eſt.

Curcuma officinarũ.

patebit. Hinc enim error ortus est, vt hucusq; crederetur, quòd curcuma hæc officinarum, non cyperi sit radix sed chelidonij potius: imò pharmacopolæ chelidonij radicem, ob magnam quam habet cum vulgari curcuma similitudinem, curcumam appellant, nec aliter interpretantur quum curcumā legunt, quod, id est, radicem chelidoniæ, ignorantes radicem hanc ex India delatam, cyperum istum apud Dioscoridem esse. sed re vera firmiter crederem Serapionis interpretem, ansam aberrandi pharmacopolis dedisse, non vero ipsum Serapionem, quum rauroch, verbum Arabicum, chelidoniam significans, interpres curcumam verterit, vnde postea pharmacopolæ, vt diximus, curcumam chelidoniæ radicem esse semper hucusq; crediderunt; quum tamen Serapio ipse de hac Indica curcuma, sub cyperi nomine egerit, Dioscoridem imitatus, vt apud ipsum est legere, cap. clxxxix. Cæterùm Ruellius Gallus, libro sui voluminis, ij. cap. iiij. Cyperum hunc Indicum, radicem quandam esse, quam officinæ terram meritam appellant, ait, quam nisi curcumam hanc officinarum intelligat, procul dubio vt nouistis, errat.

Differt à Serapionis curcuma.

Serapionis interpres errat.

Ruellius errat.

DE CARDAMOMO.

Græcè, καρδάμωμον, Latinè, Cardamomum, Cardamomum Indicum, Cardamomum maius: Arabicè, cordumeniũ. v. cordumeni vel Cardameni: vulgò cardamomo, Germanicè Cardamomelin.

ARABVM CARDAMOMVM.

Arabicè, Sacola, Latinè cardamomum minus, Malagueta, maligreta, granum paradisi: vulgò malagueta.

Cardamomum aliud minimum: Melanthij species: Serapionis maius est.

Textus

Textus quinti Enarratio.

NIſi celebre illud aroma, quod ex India, præcipuè Cananoris inſula, aduehitur, Græcorum cardamomum ſit, vt illud dignoſcamus vate proculdubio opus habemus, cardamomum dico, anguloſum granum, nullam exactè figuram habens, in ſiliquis, ciceris cuiuſdam modo, naſcens, quod officinæ (abſoluta voce) cardamomum appellant, vel cũ additione cardamomum maius, vel Indicum cardamomum, quod an cum hoc à Dioſcoride & Græcis depicto ſit, vnum cum altero conferre opus eſt, nam Dioſcoridis præſens cardamomum vt bonum ſit, decet contumax frangenti ſit, plenum, denſum: item, quod odore caput tentet, guſtu acre & ſubamarum: Cardamomum verò Indicum à nobis deſcriptum, granum anguloſum eſt, ſubrufum, ſapore non adeo acre, in ſiliquis quibuſdam naſcens, quæ omnia tantum abſunt ab altero, quantum cancer abeſt ab anguilla: quo factum eſt, vt omnes hucuſq; ſcribentes, cardamomum hoc Indicum, non eſſe Dioſcoridis, aut Græcorum cardamomum, dixerint. At mea ſententia fallũtur, viri alioqui eruditiſsimi, quum parum animaduertant, Græcos homines, crebro arbores, frutices, plantas, arbuſculáſue, ex quibus fructus vel ſemina colliguntur, deſcribere, fructibus vel ſeminibus ipſis intactis, vt in carpeſio facile videre eſt, ne quis mihi falſum loqui obtrudat: de quo quum Galenus libro de Antidotis primo loquitur, inquit: feſtucas tenues quaſdam perſimiles furculis Cinnamomi eſſe odore & ſapore valerianæ non abſimiles, illius tamen fructum ſubticuit, qui Actuario viro Græco doctiſsimo teſte, cubeba officinarum eſt. *Carpeſiũ cubeba eſt.* Dioſcorides igitur arbuſculam cardamomum dictam delinians inquit, illud probatiſsimum eſſe, quod ex Comagene, Armenia, & Boſphoro affertur, quanquam in India, & Arabia naſci quoque tradat, difficulter frangibile, plenum, & præcluſum: quod enim tale non erit, non bonum dicendum eſt, quibus addit, vt bonitas huius ligni exactius dignoſcatur, quod tale ſit, vt odore ſenſim tentet, guſtu acre & ſubamarum: quæ omnia ligno cardamomi conuenire non dubito, quin potius certus ſum,

& experimento compertum habeo, omnes has dotes, quas Dioſcorides ſuo tribuit cardamomo, in ſiliquulis cardamomi reperiri, præcipuè recentibus, vt olim Antuerpiæ, ad quam omnium aromatum ex India, & aliis exteris regionibus magnus eſt confluxus, exactè nouimus: nam vetuſtate confectæ ſiliquæ, nullam prædictarum ferè conditionum habent, veluti omnes ſunt, quæ in Italiam aduehuntur. Deſcribit igitur, vt receptui canamus, Dioſcorides, fruticem, ſiue plantam cardamomi, non verò ſemen ipſum. At Plinius, ſemen potius quàm lignum delineat, vt apud illum eſt legere lib. xij. cap. xiij. vbi illius quatuor facit genera, quorum ſecundum, hoc Dioſcoridis eſt cardamomum, de quo Andromachus in deſcriptione ſic cecinit, & cardamomum quod tenet Indus ager. Nec enim hodie, apud Indos cum quibus magnum eſt Luſitanorum commercium, aliud prorſus cardamomum nominatur, vel reperitur: vt demum fateri debeant, Cardamomum Indicum hoc, Græcorum eſſe cardamomum: quod Serapionis interpres ineptè admodum cordumeni, id eſt corui agreſte, vocauit, vt apud ipſum eſt legere capite cccliij. de Hardameni: vbi quoq; idem interpres taxandus venit, quum vice vertendi, Cardamomum pellit latos ventris lumbricos, dixit aſcarides.

Cardamomi plàta, à Dioſcoride deſcribitur.

Cardamomum Indicum, Græcorum cardamomũ eſt.

At quum de Cardamomo agamus, non ab re erit de duobus quoque aliis Cardamomi generibus, quæ in officinis habentur, verbum facere, quorum vnum Cardamomum minus comparatione ad Indicum dictum, Cardamomum dicitur: quod tum intelligas velim, virtute ſiue aromaticitate, quum forma hoc maius ſit, quod maliguetam à terra vnde eum deferunt cognominant, quanquam aliis granum paradiſi magis appellari placeat: eſt enim hoc granum, rufum, preſſum, in pyramidem vergens, quod ex Guinea regione Malagueta dicta, in Luſitaniam tantum adducitur, ſapore acuto, acri, nam odore omnino caret, quod Græcis ignotum fuiſſe certus ſum, teſtante id Auerroe, lib. v. ſui Collectorij, vbi enumerans ille aliqua quæ poſt Galenum fuerunt reperta: hoc Cardamomum cap. xxv. obiter attingit, quaſi diuerſum ſit, ab eo priori cuius antea capite xxiiij. eiuſdem libri meminerat: Imò Serapio quum de hoc agit Cardamomo

Cardamomũ minus malagueta eſt.

Cardamomũ minus ignotum Græcis.

maligue t

maligueta dicto, ſub nomine Sacolæ, nec Dioſcoridem aut Galenum, vt plerunque ſolet, adducit, quaſi de re illis ignota agens.

Alterũ verò Cardamomi genus ab officinis receptum, ſemen ſubcitrinum eſt, anguloſum, boni odoris, ſaporis aromatici, pingue, puluerulentum, nihil à melanthio præterquam colore differens, quum melanthiũ nigrum ſit, hoc verò vt diximus, ſubcitrinum, quod & nigellam vocant, de quo nec Græci aliquam fecere mentionem. NICAN. Vbi nam Arabes huius meminerunt Cardamomi? AMAT. eo capite in quo de Maligueta Serapio agit, & de hoc quoque ſermonem fecit. NICAN. Sub quo nomine? AMAT. vt paulò anteà diximus, ſub nomine Sacolæ, nam eo loco Serapio duo Cardamomi genera facit, maius & minus: Maius cortices habet, & capita ſicut roſa, & ſunt grana magna ſicut nabach, aut maiora parum, & intra ipſa ſunt granula parua, anguloſa, boni odoris, pinguia, puluerulenta, & delectabilioris naturæ quàm minus: Imo in ſapore ſuo eſt ſtipticitas, & acuitas. NICAN. quid per hæc verba intelligit Serapio? AMAT. vt hæc quis deprehendat, plus ſedentario ſtudio opus habet, quum tamen tu celebris noſtra hac ætate ſis philoſophus, & vir omnis antiquitatis & eruditionis amantiſsimus, at mihi Pyladea quadam amicitia coniunctus, non grauabor rem in medium afferre, vt ea conſpecta, Serapionis mentem facillimè teneas, in iis enim calicibus ſemen, vt vides, ſubcitrinum, anguloſum, boni odoris, ac puluerulentum includitur, quod Cardamomum, vt diximus, officinæ appellant, alijverò, nigellam: hoc igitur Serapionem intellexiſſe hucuſque ſum arbitratus, quum cardamomum maius ibidem nominat. NICAN. ita eſſe res ipſa clamat, & Antonius Muſa Braſauolus, harum rerum maximus indagator, & inſignis hac noſtra ætate philoſophus, tecum ſentit, non quidem in examine ſimpliciũ, ſed ſiruporum potius, numero ſeptuageſimo ſeptimo. AMAT. Gaudeo equidẽ cum tanto viro ſentire, quem tanti feci ſemper, vt propter illius humanitatem, ac admirandam ſapientiam quam cognoui, per ſeptennium apud Ferrarienſes moratus fuerim. Eſt igitur granum hoc puluerulentum, nigella dictum,

Alterum cardomomi genus nigellæ ſpecies eſt.

Nicander Toletanus vir doctiſſimus.

Antonij Muſæ Braſauolæ humanitas.

apud Serapionem maius cardamomum. Vnde Ruellius, in hac re, minime audiendus est, quum lib. ij. sui Voluminis stirpibus dicati, contendat, quod Cardamomum maius Serapionis, piper Indicum vulgò dictum sit, passim herba nascens, non multum à solano communi dissimilis, cui flores lutei insunt, in quibus fructus postea prodeunt quidem oblongi, pyramidales, cordis effigiem repræsentantes, primo virides, postea lutei, maturi verò quum sint, adeo rubri & lucidi fiunt, vt corallum esse appareant, intra verò fructum istum, semen lentibus paruis simile includitur album, adeo mordax & acutum, vt per se vel cum ipso fructu commansum, & linguam & fauces, igneo quodam feruore exurere videatur: hunc autem fructum tanti feruoris & acuitatis, Vulgus, piper Indicum nominat, quod Arabum non esse maius Cardamomum, vt falsò Ruellius contendit, vel ex hoc tantum probari potest, Quia maiori suo cardamomo, Arabes non tantum tribuunt saporis acumen, quod proculdubio, si nouissent, non prætermisissent. Item quod semen non angulosum vt diximus est, nec puluerulentum, quanquam in grano magno, vel alabastro quod in rosa conspicitur simili, reperiatur. Proinde cardamomum Serapionis maius, non esse hoc piper Indicum, sed potiùs à nobis granum illud angulosum, in officinis Cardamomum minimum, vel nigellam dictum, in confesso est. Nam Serapionis minus Cardamomum, vt diximus, maligueta est, vt conferenti notum erit, quam quoq; sententiam secutus fuit Andreas Bellunensis nouissimus Auicénę corrector. Cæterùm Galenus libro Succedaneorum suadet, vt quum Cardamomum defuerit, loco illius vtamur Cypero, vel saltem myrto. At quum non solùm suum, hoc est, Græcorum Cardamomum, sed ipsius potius multa alia nobis suppeditent genera, succedaneis opus non habemus: de quo Galenus septimo de Facul. simpl. medic. ita verba fecit, dicens: Quanto suauius magisq; fragrans nasturtio est, tanto & imbecillior ei calida facultas inest, nec enim vlcerare est idoneum, habet autem adiunctum quiddam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto valenter psoras detergit.

Sacola siue cardamomũ maius Arabum: nigella citrina est.

Ruellius non bene sensit in cardamomo maiori Arabum.

Piperis indici fructus rubri pyramidales.

Cardamomum minus, Serapionis maligueta est.

Andreas Bellunsiẽs Auicennæ corrector.

Cardamomi facultas.

De

DE SPICA NARDI.

Græcè, νάρδος &, καὶ νάρδος ϛάχυς, Latinè, Nardum & nardus, Spica nardi, Arabicè, ſtumbel, & Seubel: Hiſpanicè, Azumbar, Eſpiga ſil: Italicè, Nardo: Germanicè, Edel fremb, vvolriechend, *Spiken nardi: Gallicè, Aſpic d'oultre mer.*

Textus Sexti Enarratio.

Nardum.

QVi Luſitanorum nauigationes in Indiæ interiora cognouerunt, facilè perſuaderi poſſunt, Luſitanos ipſos, optima & vera Indica nardo abũdare: quod ita eſſe certius eſt, quàm hic à me multis monſtrari opus ſit: quũ quotãnis Luſitani inde ingentẽ claſſem omniũ genere aromatum ornatam in Luſitaniam vehant: Inter quæ, celebris nardi ſpica tantopere celebrata non deeſt, radix veri⁹ quàm ſpica, multis capillamentis diſſoluta, leuis, nigra, ad rufedinem vergens, odoratiſsima, ſimili odore cyperi, ſapore ſuaui, diu in ore permanente, ad amaritudinem aliquantulum inclinante, vt nullum, ſi modo fateri verum debeam, aroma celebrius, aut odore ſuauius, aut verius, ex vniuerſa India hac Indica Spica ad Luſitanos deferatur: vnde poſtea in multas orbis regiones diſtrahitur, rarò tamen in Italiam, quum Venetæ triremes in Tripolim Syrie ciuitatem, per mare Ionium, quolibet anno nauigantes, inde inter alias merces, & varia

Spica nardi vera ad Luſitanos defertur.

ria aromata, ſpicam nardi quoque adferant, & poſtea vniuerſa Italia, è Venetiarum ciuitate tanquam cæterarum regina, ſibi comparent, non adeo tamen bonam, & odoriferam, vt illa quæ in Luſitaniam portatur: quanquam tamen contingat interdum Venetias optimam adferri, vt mihi hæc inquirenti Venetiis videre contigit, in ea præcipuè aromataria officina, cui Angelus pro ſymbolo eſt, vnde ſæpe ſum admiratus, cur Manardus Ferrarienſis, vir alioquin exercitatiſsimus, & cui veræ medicinæ ſtudioſi multum debeant, in epiſtolis ſuis ſcriptum relinquat, quod nardus hæc paſsim in Italiæ officinis habita, nec Indica, nec Syriaca ſit. At re vera, Manardi errorem, non aliunde euenire ſatis ſum conſcius, quàm ex ignoratione hac, videlicet, quæ nam plantæ nardi pars, ſpica hæc ſit, quam ſi exactè dignoſceret, non tam fœde procul dubio Manardus ceſpitaret: Libro enim vj. ſuarum epiſtolarum, epiſtola iij. inquit ille, Galeni mentem eſſe, ſpicæ nardi radicem, in theriaces compoſitione ponendam eſſe, non verò ſpicam ipſam, quam tantum ad nos afferunt, & vtinam bonam, ita enim ibi Manardus ſub iis verbis loquitur: carere nos Indica nardo, quis dubitet, qui ſpicam quidem vocari apud Galenum legerit, eſſe tamen radicem, ſed & in ea theriaces præparatione quàm cæteris veluti conciſam magis, & manifeſtiorem præfert Galenus, ſic ad verbum carmine quodam ſcribitur terebinthíque reſinam, nardíque radicem Indicæ: & ſubdit, ad nos vehitur ſpica, atque vtinam nardi eſſet. Suauitate enim odoris penitus caret, & ſaporis eſt valde ingrati. Item lib. viij. eiuſdem voluminis, epiſtola iij. tradit, quod in theriaces præparatione teſte Galeno libro de Antidotis præferendæ ſint radices tanquam virtuoſiores, ſpica neglecta: in quibus verbis, liquidò claret, quàm male Manardus Galenū ibidem intelligat: quod non aliunde oritur, quàm quia vt diximus, nō nouerat ille, quæ pars plantæ nardi ſpica eſſet, quæ dubio procul non alia eſt, vt ſuprà meminimus, quàm radix: id quod Galenus citato loco libri de Antidotis, facillime declarat, dicens: Iubet Andromachus adiicere nardum Indicā, ea verò eſt quam ſpicam vocant, non quòd ſpica ſit, radix etenim eſt, ſed quòd ſpicæ figuram habeat. Hæc ille, per quæ, niſi quis ſaxeus

saxeus sit, percipiet, Galenum per spicam hanc Indicam, radicem intelligere, quum revera radix & non summitas, aut plantæ spica sit, dicitur tamen spica, quia similitudinem quandam cum spica habeat. Non ab re, Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medic. tractaturus de nardo, capitis lemma præfixit, de spica nardi, tanquam parte totius herbæ nobilioris: sciens vtiq; ille, quum de spica mentionem faceret, radicem ipsam pertractasse, vtpote plantæ totius partem præstantiorem. nam si Galenus hoc aliter intelligeret, quod spica radix non erat, spicam ipsam relinqueret, & in titulo capitis, sub nomine totius plantæ, vel saltem ipsius radicis partis nobilioris, & notabilioris totius plantæ ageret. At quum eandem rem esse sciret, sub spicæ nomine, de ea scriptum posteritati relinquere par fuit.

Spica nardi radix est, non spica.

Cæterùm Plinius in hac re audiendus non est, imò potius parua illi fides est habenda, quum nardū longè aliter delineet, quàm res ipsa sit, vt ex Galeno & Dioscoride, in præsenti diiudicare est, nam lib. 12. eiusdē numeri capite, ita de nardo scribit: frutex est graui & crassa radice, sed breui ac nigra, fragiliq; quamuis pingui, situm redolente vt cyperi, aspero sapore, folio paruo densoq;; cacumina in aristas se spargunt, ideo gemina dote, nardi spicas ac folia celebrant. Hactenus Plinius, in quibus non solùm à veritate multum aberrat, sed etiam multis & præclaris viris aberrandi ansam dedit, inter quos nominare est Hermolaum Barbarum, Ruellium, & Antonium Musam Brasauolam, quorum priores duo, vt plerunq; adnoto, malunt pluries cum Plinio errare, etsi errantem noscant, & manifestum errorem videant, quàm verum dicere. Ea de causa Ruellius capite 6. libri ij. in officinis à se nardum conspectam Plinianæ nardo respondentē affirmat, quod falsum esse crediderim, quum multis qui hæc magna cura quærunt, nunquā vel caulem, vel folia, aut festucas, radicemúe alteram præter spicam videre contigerit: quapropter, vt Mathiolus doctissimè adnotat, facetissimus ille Musæ Senex frustra Venetias mittitur, si modo præter spicam, nardi folia, caulem, vel radicē comparare ibi sibi debeat. parcat Amicus, quum magis amica sit veritas ipsa, quæ nullius vel odio, vel amicitia deserenda est: quum spica omnibus officinis obuia radix sit, nec in fruticis summi-

Plinio in describēdo nardo parua fides danda est.

Plinius ansam aberrandi iis doctissimis dedit.

Mathiolus

tate eueniat, vt falsò Plinius dixit, & Ruellius credidit: imò nec Dioscorides, nec Galenus, partem nardi alteram vsui medico commendarunt, præter spicam ipsam, quam hic Dioscorides vt præcipuam plantæ partem (vt sui moris est, quum herbam aut plantam fruticemúe aliquã describit) delineat, quum inquit: habetque Syriaca nardus primum bonitatis honorem, quæ recens, non ponderosa, comosa, colore rufo, odoratissimaque est, & quę vna cum angulosi odorati iunci odore, breui spica, & amaro sapore sit: quæ itidem linguã exiccet, odoris suauitate diu permanente. In iis ergo clare Dioscorides spicam ipsam nardi depingit, quæ si nõ radix esset, vel radix altera res esset, de ea proculdubio dissereret, & illi, vt parti præcipuæ & in honore habẽdæ signa tribueret: sed quum spica in officinis habita, radix nobilis nardi sit, de ea vt præcipua, sermonem agere consequens fuit. Quod verò Dioscorides inquit numerosas ex vna eademq; radice prodeuntes spicas ex se mittere, easdemq; comosas, implicitasq; & odore viroso: nobiscum agit: quum ab vna præcipua radice, tanquàm cæterarũ matre, plures radices ceu spicæ comosæ implicitæ oriantur: vt simile videre cõtigit in quadam herba è montibus Bononiẽsibus ad nos delata, quã Meum esse deprehendimus, cuius radices infinitæ, ita in spicas diuaricabantur, vt spicam nardi esse, omnes videntes dicerent: inter quos erat Gaspar de Gabrielibus nobilis Patauinus, vir doctissimus, & harum rerũ curiosissimus, vt demum concludere debeamus, in nardo nullã præter spicam reperiri radicem, quum spica radix sit, non verò fruticis summitas: de qua Galenus, libro viij. de Facul. simpl. medi. ita tradit: calfacit exceſſu tertio, deficcat secundo cõpleto: constat ex astringenti, acri & leuiter amara substantia. Quare radix iecori & ventriculo cõuenit, & pota & admota extrinsecus vrinã ciet, morsus stomachi sanat, ventris, capitis, & thoracis fluxiones deficcat, valẽtior tamẽ est Indica, quæ nigrior, q̃ Syriaca existit. Cæterũ, hæc illa spica nardi est, quæ rhabarbaro, nõ vt malignitatẽ aliquam extinguat, sed vt viã laxiorẽ prębeat, miscetur: quãquã illius loco, potius cinnamomo vti melius est. Ex hac quoq; spica nardi in officinis paratũ oleum habetur: olim verò vnguentum concinnabatur, vt Galenus millies meminit,

Meu in mõtibus Bononiẽsibus reperitur. Gaspar de Gabrielib. Patauinus Spicæ nardi tẽperatura.

minit, & de eo quoque in Euangelio legitur.

DE NARDO GALLICA.

Græcè, κελτικὴ νάρδος, *Latinè*, *Gallica nardus*, *Celtica nardus*, *Celticum nardum*, *ſpica Romana*, *ſpica Celtica*, *ſpica Gallica*: *vulgò ſpica nardo*, *da Genoua*.

Secunda ſpecies.

Græcè, ἰουδαϊκὴ νάρδος, *Latinè*, *Saliunca*, *hirculus*, *ſpica communis*, *maſcula ſpica*: *Italicè*, *ſpigo*: *Hiſpanicè*, *ſpliego*: *Luſitanicè ſpique*: *Gallicè Aſpic*: *Germanicè*, Spica nardi.

Tertia ſpecies.

Græcè, ἰουδαϊκὴ νάρδος θύλλα: *Latinè*, *lauandula*: *Hiſpanicè*, *alhuzema*, *alfazema*: *Italicè lauanda*, *Gallicè lauende*: *Germanicè*, Lauendel.

Nardum Celticum.

Textus ſeptimi Enarratio.

QVantum herbaria medicina à maioribus noſtris neglecta, & cõtemptui fuerit habita, non aliunde, mea ſententia, argumentum quærendum eſt, quàm à Celtica nardo, quæ quum herba Italiæ famigeratiſsima ſit, illius tamen loco hucuſq; in officinis recepta ſit herba, nullum penitus habens ſaporem, aut odorem, oblonga, contorta, caule tenui, in quo minutiſsima inſunt folia, ad luteum vergentia colorem, nam tota ipſa herba, arborum muſcum figura

refert, imò ſparti cordam : quæ tantum differt à ver
Celtica nardo, quantum crocus à crocodilo. Sed hæc &
Principum & ciuitatum auaritia. ſimilia non aliunde eueniunt, quàm ex, principum & ciuitatum rectorum auaritia, ignaniáve, qui medico ſuos male alunt, nec eos iudices conſtituunt ſuper ipſo pharmacopolas: vt quum falſa pro veris venderent, eo carceri prius mancipatos, tanquam malefactores, & vitæ humanæ inimicos, pecuniaria pœna multarent: ign quæcunq; falſa, vel putida, aut corrupta, muſcidáve fo rent tradendo. nam tunc, mea ſententia, in vnaquaqu ciuitate omnes inter ſe conuenirent pharmacopolæ d optimis captandis medicamentis, radiciſecas tranſmit tendo in varias orbis partes, vt inde veras herbas, plan tas, frutices, radices, ſemina, fructus, flores, lapillos, me talla, & ſi qua ſunt alia, portarent. quod ſi feciſſent, pro
Nardus Celtica in Italia naſcitur. cùldubio non deeſſet in Italiæ officinis nardus Celtica quæ non ſolùm in alpibus Liguriæ naſcitur, ſed Iſtria Gallia, & aliis variis locis: herba longè à ſpica vulgari & communi lauandula differens: illius tamen flores lu terſunt, & radices tanquam ſpicæ, conſpiciuntur, qua rum & caulium præcipuus vſus eſt. Curent igitur ſepia ſiarij deinceps veram Celticam nardum habere, quam Liguria afferre facile poſſunt, vt nonnulli curioſi phar macopolæ ad ſe deferendam inſtituerunt. De qua Gale
Celtica ſpica rhabarbaro adiũgenda eſt. nus breuiter dixit, nardus Celtica, id eſt, Gallica, a omnia eſt imbecillior dictis, præterquam ad prouocan dam vrinam, nam calidior illis eſt, ſed minus aſtringit hæc ille. Vnde mea ſententia, ſi rhabarbaro ſpica adiun genda eſt, hæc & non Indica adiungenda eſt. Cæterùm ſpica communis, à ſpicatis cæruleis floribus dicta, qu tonſores & balnearij in lixiuio vtuntur: ferè eadem cun lauandula eſt, niſi quòd maiuſculas ſpicas habeat, cuiu folia tantæ ſoliditatis ſunt, vt frangi potius quàm pli
* cari queant: vt merito Plinius lib. xxj. cap. vij. de ea ſul ſaliunca agens dicat, folioſa quidem eſt, ſed breuis, vt i coronas necti non poſſit, herba verius quàm flos, denſ veluti manu preſſa, breuiterq; ſui generis ceſpes, quæ i Pannonia & Noricis naſcitur, tantæ ſoliditatis, vt metal lum eſſe ceperit. Etiam ſi mendoſe, non ſoliditatis, vt ve tus habet lectio, ſed ſuauitatis ſcriptum ſit, quanquan

& Ruc

& Ruellius hoc minime animaduerterit, ſed cùm ceſpitans in hac lectione inceſſerit, ſic legendo, tantæ ſuauitatis, vt metallum eſſe ceperit, ac ſi metallum ſuaue reperiatur: ſed de iis ſatis. Eſt igitur communis hæc ſpica Plinij Saliunca, vt Euritius Cordus vir verè cordatus in herbarum ſuo ſermone teſtatur: non verò ſaliunca, Gallica nardus eſt, vt falsò credidit Leonicenus, quem ſequi Ruellium audio. Quæ tamen Leoniceno, & Ruellio occaſionem aberrandi dederunt, verba hæc ipſa Dioſcoridis ſunt, quæ in quibuſdam non probatis codicibus comperiuntur, quæ ita habent: Naſcitur Gallica nardus in Liguriæ alpibus, ab incolis gentis ſuæ vocabulo, ſaliunca appellata: quũ in melioribus, non ſaliunca, ſed Gallica appellari comperiatur, vt ex Marcelli Verg. verſione cõprehẽdere eſt. Eſt igitur cõmunis hæc ſpica, vt diximus, apud Plinium Saliunca: quanquã ſi quis apud Dioſcoridẽ, ſub nomine hirculi ob intenſum quem habet odorẽ collocaret, qua idem Dioſcorides queritur Celticam ſpicam adulterari, non multum à veritate aberraret: imò huic ſententiæ ſubſcribit Euritius Cordus loco à nobis ſignato. vtcunque tamen ſit, nos pſeudonardum eam appellamus, ex cuius floribus oleum hodie in Italia paratur tanti odoris & acuitatis, vt quemuis alium odorem ſibi proximum facilè ſuperet: qua de cauſa myropolæ & vnguentarij rarò in apothecis ſuis & vnguentariis tabernis illud habent, ne vnguentorum & rerum redolentium ſuauitas, ab illius odore ſuperetur, ſuffocetúrve. Huic affinis lauandula eſt, hortis vulgatiſsima herba, quæ fœmina ſpica illius reſpectu dici poteſt, quum minor ſit, breuiuſculas habens ſpicas, ſic dicta lauandula à lauando, quoniam ea homines maxime lauantur: & ex ea quoque aqua per campanam elicitur, & oleum paratur, quod fœdifragi pharmacopolæ loco olei ſpicæ nardi, ægrotantibus, contra ſtomachi frigidioris vitia porrigunt. Sunt enim duæ iſte herbæ viribus non abſimiles.

Euritius cordus laudatur.

Saliunca apud Plinium, vulgaris ſpica eſt.

Leonicen⁹ errat.

Ruellius errat.

Lauãdula herba.

CONSTANTINVS.

Longè aliter legitur apud Plinium: nam addit de ſuo, Amatus Luſitanus, in coronas: quæ voces, in Plinij codice nõ legũtur. Rurſus omittit hæc verba: radici numerosè coheret. Et hæc ſequentia inuertit, ceſpes ſui generis: Ac continentem clauſulam reſecat. *

Tandem

Tandem obtrectandi ſtudio, author alioqui de arte herbaria (in qua quidem vel vnius Plinij elegantia, hanc excuſationem admit: ornari res ipſa negat contenta doceri) tam benè meritus, quàm malè de lingua Latina, in qua vt nullus eſt, ita in illa ſummus, ac propemodum ſingularis, Plinij lectionem corrumpit, conſultò, an inſcienter neſcio, certè vt ex aperto, Ruellium doctiſſimum petat. Et vt vt ſit, Plinij hæc verba de ſaluunca, tantæ ſuauitatis eſt vt metallum eſſe cœperit (eius bona pace dixerim) non aſſequitur. ſignificat enim his verbis Plinius, propter odoris ſuauitatem, metalli loco expeti: vel vt metallum conquiri, quaſi non ſit minoris indicaturæ & pretij. Quæ enim, amabo, noſter Amate (ad te enim conuertetur oratio) metalli cum herbâ conuenientia, ſi tantum in ſoliditate conferantur? vel quis tibi, aut Cordo concedat, Plinij ſaluncam ſpicam eſſe communem, niſi qui Plinium, cæteroſq; herbariæ ſcriptores non legerit? Sed hoc controuerſum, alio loco tranſigemus. verùm quod poſtremo loco ponendum, quis te ferat vt philoſophum, ac non potius vt phyſiologiæ ignarum coarguat, cùm hoc loco ita ineptè philoſopheris? Cuius folia tantæ ſoliditatis ſunt, vt frangi potius quàm plicari queant. An non etiam ſolida permulta plicantur, inter quæ aurum & ferrum? Sed (ò bone) nihil flectit poteſt, quod lentum humorem & ſequacem non habeat: è diuerſo verò, flexile, nec fractu contumax quicquid lentore præditum eſt. Quod igitur flectatur, aut diſſiliat cauſa non eſt, quod ſolidum & compactum, aut cauum & rarum ſit: ſed quod tenaci & viſcoſo humore, plus minusve, abundet, aut careat. Quare hoc totum, iudicatò retracta amicè admonitus: vel nobis ita eſſe, ſaltem rationibus oſtende: in quo omnibus facies ſatis, mihiq; priuatim quàm gratiſſimum.

DE MONTANA NARDO.

Græcè, νάρδος ὀρεινὴ: Latinè, nardus montana, montanum nardum, vulgò montano nardo.

Textus octaui Enarratio.

Nardus montana vera.

VEra montana nardus, ex Syria quum hæc ſcriberem, ad me delata eſt, cuius radices ſunt ſolidæ, graues, ſubnigræ, ſemidigitalis longitudinis, haſtulæ regiæ radicibus perſimiles, graciliores multò tamen, ex ſe optimum expirantes odorem, quas Italia hucuſq; nunquam vidit

vidit. eas tres nunc Ferrariam mittimus, vt doctiſsimus Braſauola diſcernat, quantum hæc ab ſpica Indica differat: de qua Galenus, vt ſuperius retuli, ita inquit: plurima in Cilicia naſcitur, ſed prædictis infirmior.

DE ASARO.

Græcè, ἄσαρον, νάρδος ἀγρία: *Latinè*, *Aſarum*, *ruſtica nardus*, *nardus agreſtis*, *vulgò*: *Hiſpanicè*, *aſara baccara*: *Italicè*, *aſaro*: *Gallicè*, *cabaret*: *Germanicè*, Haſel vvrtz. *Arabicè*, *Aſaron*.

Enarratio nona.

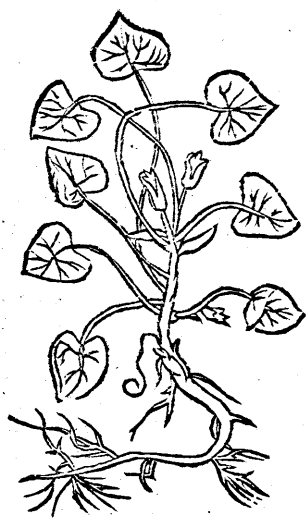

Aſarum.

Aſari & cyclamini differẽtia.

Aſarum à bacchare differt.

Braſauola fallitur.

Plinius à calũnia defenditur.

ASarum, ſiue ruſtica nardus, officinarum aſarum eſt, cuius folia adeo cyclamino reſpondent, vt difficile inter ea diiudicare quis poſſet, niſi variis notis illa cyclamini emaculārentur. Dicitur verò à nonnullis aſarum, bacchar, vnde monendum eſt, ne pro aſaro baccharī, baccharis intelligatur. quum baccharis herba fruticoſa, qua faſcinū depellitur: addiq; ſolebat in coronis apud veteres, de qua Virgil. vtrunq; eleganter exprimēs in carmine Bucolico, inquit: Bacchare frontem Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro. de qua lib. iij. cap. xlvj. agemus. Cęterū Antonius Muſa Braſauola vir doctiſsimus, in examine ſuorum ſimpliciū, Plinium huius quoq; eſſe opinionis, videlicet quod baccharis ſit aſarum, cōtendit. Mea tamen ſententia, Plinius longè aliter ſentit, quum lib. xxj. cap. 6.

cap.6. potius acriter eos mordeat, qui credunt baccar, esse rusticã & agrestem nardum: quum re vera, rustica hęc nardus, asarũ sit, & non baccharis dicatur, vt eius verba è citato loco indicant, quæ ita habent: Sed eorũ quoq; error corrigendus est, qui baccar, rusticũ nardum appellauere: est enim alia herba sic cognominata, quam Græci asaron vocant, cuius speciem figuramq; diximus in nardi generibus. Quinimo asaron inuenio vocitari, quoniã in coronas non addatur. Hæc Plinius. In quibus luce clarius videtur, quòd baccharis apud Plinium longè alia est herba ab asaro: proinde doctissimus Brasauola, potius emẽdandus est, quàm Plinius ipse taxandus. Nam quicunq; melius dixerit me suum habebit asseclam. vnde tamen ortũ sit, asarum, bacchar à multis vocitari, nõ aliunde crederẽ, quàm quòd multa quæ capiti de bacchare deseruiunt, huic de Asaro inserta sunt: quę mea sententia optimũ esset expungere, & ad locum suum reducere. sunt enim illa, vt nullus ambigat, hæc: Magi sanguinem Martis: Osthanes thesam: Aegyptij, cercertam: Thusci, succinum: Galli baccharem: Romani perpensam dicunt, Coronaria: Hactenus verba illa, quæ dubio procul huic capiti adiectitia sunt, & ea de causa expungenda puto, & baccharis capiti addẽda. Cęterum Asari radix vtilis tantum est, quæ in tertio ordine caliditatis & siccitatis collocãda est: quum Galenus easdem cum acoro vires habere dicat, lib. vj. de Facultatibus simplic. medicamentorũ, ad istum modum: Huius herbæ radices vtiles sunt, facultate similes radicibus acori, intensiores tamen, itaq; ex iis, quæ de illis prodita sunt, hic faciendа coniectura. Constat enim Galenum collocasse acorum tertio gradu caliditatis & siccitatis. Mesues verò, inquit, asarum longis febribus à meatuum obstructionibus ortis conuenire, quod & bilem & pituitã soluit, pondere quatuor drachmarũ. Dioscorides porrò ad septẽ vsq; concedit, proinde nos à semiuncia ad integram cõsulto propinare possumus. cæterùm de asaro Manardum legere nę pigeat libro xj. suarum epistolarum, epistola quinta.

Baccharis ab Asaro differt.

Asari radix & facultas.

**

Dosis Asari.

CONSTANTINVS.

* *Baccar siue Baccaris Plinio libro 21. cap. 6. lib. 21. cap. 6. 12, 13. lib. 21. cap. 19. 35. & cap. 11. 26. 36. 35. lib. 12. cap. 12. 15. est. Asarum: quo etiam nomine à nonnullis nardum falso vocari scribit.*

Lit. βάκχαρις verò, siue baccharis, alia est herba, quam describit Dioscorides libro 3. capite 51. sed affinitate nominum falluntur quotquot sunt rei herbariæ recentes scriptores: & non animaduersa scriptura differentia, in re minima grauissimè peccant: & inter se rixantur. Consimilis eorum omnium est error in Cassia, quæ κασσία est Græcorum cum duplici sigma: cum simplici verò Casia herba est coronaria, & apiarijs expetita, cuius tantum ex antiquis meminit Virgilius, tribus aut quatuor ad summum, locis. Vt etiam de Bacchare, apud eum versus legitur in Bucol. quo loco intelligendum de Dioscoridis bacchare herba in coronas addi solita. Nam Asaron ob id dictum, quòd coronarium non esset idem scribit Plinius, lib. 21. Cap. 6.

CONSTANTINVS.

PErnicioſum conſilium: ſiquidem experientia conſtat valentem eſſe vim Aſari, vt quod veratri albi modo purget, etiam Dioſcoride teſte, cuius vncia ſumpta Amati ſuaſu, πλὼ ὑπερβάλαι σιν, inducet. Conſultius igitur, multò infra ſubſiſtere, quam ita temerè periclitari: cùm in talibus rebus, ſæpe vel minimus error, exiti im afferat. vnde mirari ſubit, in rebus tanti momenti, non-nullorum hominum temeritatem & ſupinam negligentiam. Certe quidem Dioſcorides Aſari drachmas ſenas tantum exhibet: atq; hic etiam codex impreſſus corruptus eſt: nam in vetuſtiſſimo manu ſcripto, pro ϛ' legitur ε quinarij nota. Adde quod vires noſtræ ætatis hominum, antiquorum viribus nequaquam reſpondeant, vt innoxiè ferre poſſint complurium pharmacorum præſcriptum pondus à maioribus. quod quia in confeſſo eſt, exiſtimemus multoties, potius quàm multum, in purgando ſecurius. * *

DE PHV.

Græcè, φῦ, ἀγρία νάρδος: Latinè, Valeriana, ſyluestris nardus: Hiſpanicè, herua benedicta: Italicè, Valeriana: Gallicè, Valeriane: Germanicè, Baldrian, Theriacks kraut: *Arabicè Fu.*

Textus decimi Enarratio.

PHu, ſiue Syluestris nardus, abſque verborum ambagibus, aut controuerſia vlla, noſtra eſt Valeriana: quòd verò noſtra paulò minor apparet, quàm Dioſcoridis deſcriptioni reſpondeat, hoc regionis influentis culpa, non verò *Phu noſtra eſt Valeriana.*

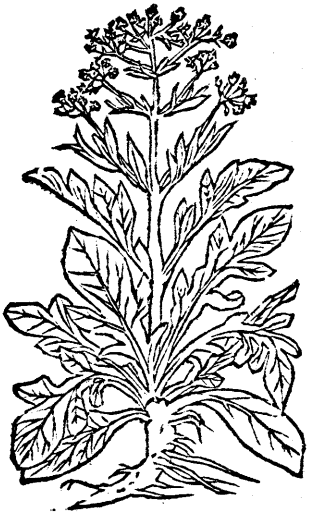

Phu.

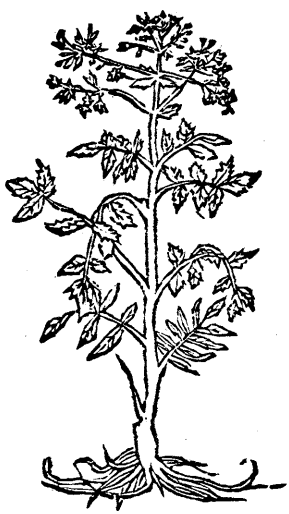

Valeriana.

verò rei cauſa eſt. Quare ſapientiſsimè Marcellus Virgilius inquit, quam pro Dioſcoridis phu, herbarij ætatis noſtræ oſtendunt, Valerianam ſcilicet herbam, minor longè ea eſt, quæ ab hoc ſcriptore deſcribitur: nec omnes omnino vtriuſque inuicem ſibi reſpondent notæ, quæ tamen prçcipuè à Dioſcoride numerantur conuolutæ glomeris modo, & vt Plinius ait, villoſæ radices, earumque nardi odor, & albicans in caule purpura: in noſtra pariter ſentiuntur, credimusq; nos, vt in animalibus etiã fit, quæ non eadem mole corporis, ingeniiq; ſui natura vbiq; naſcuntur, in alieno orbe, cœli aut terræ beneficio, phu hãc proceriorem naſci: quoniam & in noſtro orbe cubitalis aliquando viſa fuerit: imò herbarij multi, valerianas duas indicant, alteram minorem, alteram verò maiorem theriacariam herbam dictam, omnino Dioſcoridis deſcriptioni reſpondentem. ſed quòd verè flores nõ reſpodeant floribus narciſſi, id parui eſt momenti: quum textus iſte corruptus, & mutilus ſit, vt Ruellius optimè adnotat,

Valeriana maior theriacaria herba dicitur.

Cæterùm

Cæterùm huius radices in vſum veniunt medicum, quæ natura ſimiles ſunt ſpicæ nardi, & ea de cauſa, calidæ in primo gradu, ſiccæ in ſecundo colloçandæ ſunt: de quibus Galenus ita lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. loquitur: phu odorata quodam modo eſt. huius herbæ radix, nardo viribus ſimilis, ſed tamen ad pleraque infirmior: vrinas mouet pluſquam aut Indica, aut Syriaca nardus, perinde vt Gallica.

Valeriana calida in primo gradu, ſicca verò in ſecundo.

DE MALABATHRO.

Græcè, μαλάβαθρου, φύλλου, Latinè malabathrum folium: & folium Indicum: Luſitanicè iuxta & Hiſpanicè hetre: Indice, betre.

Textus vndecimi Enarratio.

Malabar regio apud Indos.

EST apud Indiam regio quædam Malabar dicta, cuius maritimæ ciuitates ſunt, Batequala, Cananor, Calicut, Chalequa, Tanor, Cochym, Charamandel, & aliæ plures, quas Luſitani noſtri, non tam habitant, quàm frequentant: in qua regione, planta quædam magni nominis & pretij, viticoſa naſcitur, quæ lupi ſalictarij modo, aut volubilis aliis hæret, circumuoluiturve arboribus: folio viridi perpetuo, amplo, perſimili folio nucis, quod à parte exteriori, tribus ſatis notis lineis ornatur, nam totum folium vndulatum eſt, quod paucis foliis herbarum vel fruticum euenire notauimus. Vocant autem Indici homines folium hoc, betrum, ſiue batrum: alij verò à regione in qua præcipuè naſcitur, malabatrum: quod folium, tanquam pretioſiſſima res, ac deliciosiſſima, ab incolis Indiæ habetur, illo enim continuo veſcuntur: quia cerebrum confortat, ſtomachum roborat, & cor exhilarat, ac Venerem incitat. Imò huius folij eſu homines illi ita oblectantur, vt poſtpoſito omni genere cibariorum, hoc tantum contenti euadant: nec enim eo ſolo in victu vtuntur, ſed aliis admixto rebus, præcipuè Chalci ex oſtreis, aut buccinis confecto quam ſua voce Chulabum appellitant: veluti quoque pulueri nucis cuiuſdam Areque dictæ, quæ magnitudine nucis moſcatæ, ex arbore procera apud illos naſcente, colligitur, cui folium bicubita-

Betrũ Indicum.

Chulabũ Indicum quid.

Arequa apud Indos quid.

lis magnitudinis est, latitudinis vero, dodrantalis in acutum desinentis. Est porro, vt obiter de ista nuce arequa dicamus, fructus admodum stipticus, sputũ croceum reddens: vnde quum folium malabathri, Chalci, & Areque mixtum ori admouetur, totum os croceum redditur. Mirum enim in modum, malabathri folium, pro halitus, orisve suauitate commendatur: quo fit vt homines vel negotiis impliciti, illud in ore continuo trahant: calidum enim, & siccum, in secundo gradu. Indicum hoc folium est, quod, an Arabum Tembul sit, pro firmo vt crediderim nondum statui: certus tamen sum, folium quoddam officinis hodie pro malabathro receptum, aridum, nucis iuglandis folio simile, subpallidũ & solidum, non hoc betrum à nobis descriptum esse: quum potius illud cinnamomi folium sit, vt officinarum Seplasiarij quoque fatentur, & ipsius atteſtatur sapor. Suaderem igitur, si betrum hoc Indicum haberi posset (quod hodie verum ex India delatum, Anconæ habemus, & ex Olyssippone omnium ciuitatum occidentalium facile regina, peti potest) nullum aliud desideretur malabathrũ folium Indicum dictum: quum omnia in folio Indico desiderata, in betro isto reperiãtur: & nisi tanta esset authoritas Dioscoridis in describendis veris simplicibus, proculdubio non vererer affirmare nullum in India vnquam malabathrum reperiri, præter hoc à me dictum, & in India hodie repertum, imò antiqua voce seruatum: quum batrum siue betrum, dempta particula, mala, vocent: quam particulam à Græcis potius additam crediderim, ob regionem sic Malaber dictam, in qua præcipuè vt diximus creſcit: quum Indi a, sua antiquissima rerum teneat nomina, quia non vastata, aut destructa, aliisve linguis fœdata vnquam fuit, vt multis euenit populis, quibus de causis, rerum nomina variantur, mutanturve. Verum Plinius lib. xij. cap. xxvj. malabathri duo facit genera, alterum paluſtre, de quo in præsentia agit Dioscorides, & omnibus hodie ignotum. Alterum vero arboreum, à nobis delineatum, ex quo oleum exprimitur, & vnguentum antiquitas magni prætij parabat, foliatum dictum, quo locupletes Romanæ mulieres oblini solebant, vt testatur Galenus, ac Plinius.

Tembul.

Betrũ Indicũ malabathrũ est.

India prisca sua reti net nomina.

Malabathri duo genera.

De

DE CASSIA.

Græcè, κασία: Latinè, Casia: Arabicè, selicha, selche, & selihacha: Gallicè Canelle: Italicè Canella, Casia, Cannella: Hispanicè, Canela: Germanicè, Zimmet, Zimmet reerlin, Zimmetriden.

Enarratio XIV.

TAnta est Casiæ cum cinnamomo confinitas, vt persæpe testante id Galeno, libr. de Antidotis, Casiæ ramuli, in cinnamomum vertantur, & contrà, quod dignoscentes illic Indici gentiles, quum arbores excorticant, vtriusq; nullam faciunt differentiam, sed indiscrete casiam cum cinnamomo in fasciculos redigentes ad nos mittunt. gizi enim vel ziger, Galenus ad Dioscoridis mentem, meliorem casiam dixit, quæ multum ad cinnamomum accedit, vnde pro cinnamomo suo tempore vendebatur. Sic enim ille libro primo citato prodit: Cæterum ex iis omnibus quæ de Casia retuli, maxime est necessarium definire, qualis casia sit iniicienda, quum gizi maximè commendent, mox appellatam moton, sunt qui, arebo, & daphnitem, quòd igitur gizi cinnamomo in omnibus respondeat, dictum à me quoq; est: Hæc est quæ subinde ab huiusmodi rerum peritis, ceu cinnamomum venditur: eiusce generis existit, sed fistulam dictam ab aliquibus, iunioz Andromachus iniiciendã censet, omnibus autẽ hæc cognoscitur, quinetiam facillime omnium comparatur: exteriorem sane corticem, quem fistulam dicunt, fortem tum odoratu, tum gustu obtinet: interiorem vero imbecillimam, vt nullus ipsius vsus esse nobis possit: Hæc ille: Per quæ nollem quis tam ἄμουσος, aut fatuus esset, vt casiam hanc fistulam, cum Arabum & officinarum soluente casia fistulari, vel siliqua dicta Aegyptia, confunderet, quum multum, vt omnes ferè iam norunt, inter se differant, cuius inanimaduertentia multi medici, quum casiam pro euocandis irritandisue mensibus legebant, non casiam hanc Græcorum: sed potius siliquæ purgantis cortices, mulieribus non sine ingenti periculo

Casia cum cinnamomo confinitas.

Casia fistularis Græcorum à casia fistulari Arabũ differt.

riculo propinabant, vt Leonicenus vir acri ingenio præditus, & qui tenebris inuolutam medicinam, in lucem & priſtinum nitorem redegit, prius aperuit: omnes tamen ferè neoterici, canellam ſiue officinarum cinnamomum, Græcorum caſiam eſſe opinantur: in quam ſententiam, non ſic facilè condeſcendo, quum ſciam, in vaſtiſsimis capſis canella refertis, que ex India Antuerpiam afferebantur, & caſiæ & cinnamomi omnia penè reperiri genera, vt qui hæc quoq; curioſè quæſiuerit, inueniet. Eſt tamen cinnamomum nonnullis internodiis ornatum, ad nigredinem rubens, ſapore acri, linguam maxime vellicans, odoratiſsimumque: vnde fit, vt eius loco caſiæ duplici pondere, vt olim Quintus præcipiebat, minimè opus habeamus, quum cinnamomo maxime abundemus, vt latius capite ſequenti dicemus. Caſia verò, coralli modo rubet, nec linguam ita intenſè vt cinnamomũ erodit, ſed cum acuitate quadam potius aſtringit, cuius maior copia quàm cinnamomi ſemper comperitur, de qua Galenus libr. vij. de Facul. ſimpl. medic. ita ſcriptum reliquit: caſia exiccat, & excalfacit, tertio quodammodo ordine: ſed & tenuium admodum partium eſt, guſtu verò plurimum habet acrimoniæ, leuiter quoq; nonnihil aſtringẽs, quamobrem, ob hæc omnia incidit, ſimulque digerit quæ in corpore ſunt recrementa, & ad hæc, robur etiam inſtrumentis addit: idoneum verò etiam ſuppreſsis menſibus, quum videlicet à copia ſimul & craſsitudine excrementorum quod ſufficiat euacuari nequit.

Leonicenus laus.

Recẽtiores errant.

Cinnamomũ quid.

Caſia quid.

Caſia exiccat & excalfacit 3. ordine.

DE CINNAMOMO,

Græcè, κιννάμωμον καὶ κινάμωμον, Latinè, Cinnamomum & cinnamum: Arabicè, Darſeni.

Enarratio XIII.

Zeilam inſula apud Indos.

CInnamomum, cuius non pauca reperiuntur genera, notiſsimum aroma eſt, quod nobis Zeilam inſula mittit, non parui apud Indos nominis, in qua multa præterea precioſorum lapidum copia habetur, nempe adamantum, carbunculorũ & aliorum plurium quæ referre non vacat, nec ſi vacaret, puto fuiſſe operæpretium. Eſt etiam mons in eadem inſula, quem Adam, dum pœnitentiam ageret, tenuiſſe ab incolis creditur: cuiuſce rei pe-

nes

es ipsos fides esto. Verùm, vt ad aroma nostrum reuertamur; quoniam Plautus non minus facetè quàm eruditè, inquit, plus valet vnus oculatus testis, quàm decem auriti: non grauabor hic referre, quid de Cinnamomo audiuerim à quodam qui viginti annos Zeilam se egisse fatebatur. Arbor est, dicebat, quatuor ferè in altitudine cubitorum, crassitudinis brachialis, sex vel septem è trunco mittens ramulos, qui singulis annis amputantur, atq; iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum est, vt tenuissimus, ita maximè in pretio habetur, colore exteriore, subrufus, rugosus, cum quadam nigredine, nam intus cineritius conspicitur, odore suauis, gustu acer, ac mordax: nam folia quibus arbor hæc vestitur, nucis iuglandis esse dices, quę in officinis pro malabathro, falsò tamen venduntur: Hæc enim cinnamomo nostro ita respondent & à Galeno tam sæpe descripto, vt nullum aliud vnquam extitisse cinnamomum crediderim: Proinde rectè mea sententia seplasiarij, nostro cinnamomo, pro vero & Græcorum cinnamomo vtuntur, quare nullo opus habemus, duplo casiæ pondere, cinnamomi loco, vti: quum cinnamomo vero vt diximus abundemus. Argumentum verò quod recentiores adducunt, vt credamus nos vero carere cinnamomo, ex Galeni verbis à nobis inferius subscribendis desumunt, quæ siquis penitius animaduertat, inueniet Galenum non quidem asserere, suo tempore cinnamomum venale non prostare, sed potius quum sex cinnamomi genera passim ferebantur, vt facilius quis bonum à malo discerneret cinnamomum; opus erat Imperatorum cinnamomum optimum; tanquam regulam & cotem videre, & cum eo conferre: ac si quis hodie, gemmas, & pretiosos lapillos, emere decreuerit, veluti verbi gratia, rubinum: opus habet, non quod desint venales rubini, apud se perfectissimum reconditum habere, vt gemmarij vbique sed præcipuè apud Indos faciunt, vt eo perfectissimo præsente, facile de aliis iudicium ferre possint; vt de balsamo Galenus quoque fecit, qui vt verum haberet, in Iudæam nauigauit, vt facile eo vero præsente, adulteratum dignosceret. Sed quod regiũ magis quàm aliud nominet cinnamomum, illud mihi videtur in causa esse, vt integras cinnamomi arbores, vt in orbe alieno, apud

Cinnamomũ quid.

Folia cinnamomi prò malabathro falsò vsurpantur.

Cinnamomũ verum habemus.

Imperatores integras cinnamomi arbores habebant.

Imperatores ſtare indicaret, in quibus expertus fuit, illos omnino errare, qui cinnamomum longo temporis ſucceſſu non inueteraſcere, nec vires amittere contendebant. Quæ an ita Galeni verba habeant, ea hic placuit ſubſcribere, vt lector facile iudex ſit: Quæ ita habent: At de cinnamomo contraria his, quæ in opobalſamo dicta ſunt ſentio, perſuaſum nanque mihi eſt optimũ cinnamomum iis qui crebro viderunt, omniũ facillime poſſe dignoſci, hoc autem aliquem aſſequi non licet, niſi quis, imperatorum parata cinnamoma, quæ in ſex ferè differentias generales diuidantur, conſpexerit: eſt nanque in his ipſis, inſignis optimi ad deterrimum exceſſus, quemadmodum in caſiis, vt optima caſia parum à prauiſſimo cinnamomo abſit: item quia cinnamomi vis quæ vſui ſit idonea diuturna haud efficitur, quippe, ad triginta quidem annos facultas ipſius quam initio obtinebat, integra conſeruatur. At nonnulli nugantur, qui ex huiuſmodi medicamentis cinnamomũ ſenij expers permanere pronuntiant, nec enim centum, nec ducentis annis interea delapſis, ſed paucis, ſi tantum numerum reſpicias, mutationẽ iam aliquam vetuſtiori cinnamomo obortam vidi. Quum itaq; theriacam Antonino præpararem, vaſcula multa lignea conſpexi, alia Traiano imperante ſcriniis recondita cum cinnamomo, alia principatu Adriani, alia regnante Antonino, qui Adriano in Imperio ſucceſsit, ac omnia cum congeneri cinnamomo manifeſto ſe inuicẽ ſuperabant, tum guſtus, tum odoratus imbecillitate & vehementia, quantum & tempore euariabãt. Quin etiam quum aſportatum eſſet aliquando ex barbarorum terris ſcriniolum quatuor cubitos dimidiumq; longũ, vbi arbor tota cinnamomi primi generis erat condita, vnde cõpoſitionem quandam Imperatori Marco Antonino molitus, totum expertus ſum antidotum abundè aliis præcellere, vt poſtquam Imperator ipſum deguſtaſſet, tempus non expectauerit, quemadmodum in aliis, in quo medicamentũ concoquitur, ſed ſtatim vſus ſit, ne duobus quidem menſibus integris interea præteritis. Verùm vbi Commodus ipſi ſucceſsiſſet, nec theriaces antidoti, neque cinnamomi ratione ab ipſo habita, tũ arboris illius reliquũ, tum quodcunq; aliud poſt Adriani tempora apportatum eſt, totum

Galeni ſententia de cinnamomo.

Cõmodus imperator negligens.

inter iit

interiit. Quare quum huius tempestatis nostræ Imperator Seuerus iniunxisset, ipsum simili modo quo Antonino præparabam, antidotum componi: coactus sum ex iis quæ Traiani Adrianiq; tempore erant sepositа, deligere, ac mihi euidenter imbecilliora euasisse nunc apparebant, neq; triginta quidem annis interea absolutis: quapropter sermoni de optimo cinnamomo habito, aliquid necessarium cogito adiicere, vt sit odoratissimum, indicibilem quandam odoris gratiã, super alia omnia referat, gustanti calidum admodum percipiatur, non tamẽ, vt molestè rodat: colore autem tali, veluti si quis lactis colorem fusco admiscuerit cum modico ceruleo nuncupato: sumpto autem ex eo quantum volebam, sicuti consueui, paucos ramusculos apud me reposui in scriniũ, vbi omnia quę mihi chara & in pretio erant, continebantur: At eo combusto, quando & Pacis delubrum incendio flagrauit, cum aliis quinq; cinnamomi generibus, totum quod cõparaueram intercidit. hactenus Galenus. Per quę lectori satisfactum iri ad mentem nostram minime dubito. Tacebunt igitur deinceps scribentes, nec amplius verum desiderabunt cinnamomum, quum eo nos abundare in confesso sit: de quo Galenũ quoq; legito, lib. de Facul. simpl. medic. septimo, vbi ita pro coronide inquit, summe tenuium est partium, atque ex tertio ordine calfacientium, nihil autem æquè desiccat, eorum quæ pariter calfaciunt propter tenuitatem essentiæ.

Cinnamomũ tertio ordine calfacit, & summe exiccat.

AMOMVM.

Græcè, ἄμωμον: Latinè amomum: Arabicè, hamemis, & hamama.

Enarratio XIIII.

QVis cœlum terræ non misceat, & mare cœlo, si medici nostri temporis, quum multa antiquorum medicamenta nobis aut penitus sint ignota, aut manca prorsus nobis venerint, tamen ne illis videantur carere, adulterinis medicamentis vtantur, quæ aliquando præsentissimam mortem potius quàm salutem adferant: quum tamen illa pro veris & germanis venditent, quod in amomo præsenti facile est videre: nam quũ verò careant amomo, botruoso, & velut minuta vua, quidam eius loco quodam

Amomum non eſt minutum ſemẽ nigrũ.

geranij genere vtuntur, nempe gruina roſtra proferente, & ſuauiter olente, ob idq; moſcata acus dicta herba. Alij autem, vt officinarum hoc tempore magiſtri, in eius locum, quodam exiguo vtuntur ſemine, & illo quidem nigro, non ſine ægrotorum tamen iactura: quum frutex potius quàm ſemen amomũ ſit, quod adulterari ſimili planta, ſed ſine odore & ſemine ſolet. Quæ fœminino genere, amomis dicitur, vt Dioſcorides, iis ſequentibus verbis monſtrat, dicens: Sunt, qui amomum, ea quæ fœminino genere amomis dicitur, adulterant, amomo ſimili planta, ſed ſine odore, & ſine ſemine. & ſubdit: oportet in huiuſcemodi rerum probationibus fragmenta vitare, eligendaq́ue ſunt, quæ ab vna radice, ſuos habeant integros ramos. hæc Dioſcorides. Ex quibus clare percipitur, amomum lignũ quàm ſemen potius eſſe, cui fructus botruoſus, veluti vuarum racemus innaſcitur, quem Andromachus, deſcriptione theriaces dictæ galenæ, id eſt ſecuræ, vuam appellat, & ea vti præcipit, ſequenti carmine: meu totidem drachmas, & amomi poſtulat vua: quam vtinam ad nos portaſſent, quum hucuſq; vero careamus amomo, interim tamen cum eo caremus, conſuleré eius loco acoro, id eſt craſſa galanga, quam illo triuiali, exiguo, nigróq; ſemine, ab officinis recepto, vteremur: quum ſimilem facultatem amomum cum acoro habeat, vt Galenus libro Succedaneorum, teſtatur. Cæterùm, qui amomum, roſam Hierichontis eſſe cõtendunt, proculdubio errant, quum in ea planta, nec origani percipiatur odor, quo ſenſum tentet, nec ſapor acris, guſtum erodens, imò nec folia bryonæ in ea conſpiciantur. At Mathiolus Senẽſis, quum nos vero carere amomo ſciret, vt illum tamen habeamus, in Luſitaniam nos remittit, vbi ex India nunc delatũ contendit, mea tamen ſententia fallitur, quum hucuſq; amomum verum incompertum ſit: de quo Galenus lib. vj. de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: Amomum acoro ſimilem facultatem obtinet, niſi quòd acorum ſiccius ſit, maiore autem concoquendi facultate amomum.

Amomo vero carem⁹. Roſa hierichontis nõ eſt amomum.

Mathiolus fallitur.

Amomi facultas.

COSTVS.

Græcè, κόστος, & κοστάριον, Straboni: Latinè, coſtum, coſtus: Hiſpanicè, coſto, vulgo, coſto: Arabicè, Koſtos,

Koſtos, & Chaſt.

FALSVS COSTVS.

Græcè, ψευδοκόστος: Officinis, Hortulana Romana, menta Romana: menta Sarracenica, coſtus hortulanus: Hiſpanicè, el coſto delas huertas, herua buena Romana: Gallicè, du cocq. Italicè, menta Romana.

Enarratio x v.

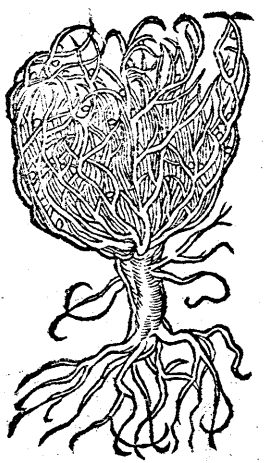

Coſtus.

COſtus, vel coſtum, aut vt Strabo, coſtarium, frutex eſt, cuius radix medicouſui venit, & eius Dioſcorides tria facit genera natali ſolo tantũ differentia, nempe Arabicum, Syriacum & Indicum: Plinius verò eius duo eſſe genera aſſerit, coloribus tantum diſtincta, ſcilicet albo, & nigro: vt apud ipſum legere eſt, libro Naturalis ſuæ hiſt. duodecimo, eiuſdem numeri capite: Hodie verò in officinis, & myropoliis, dulcis & amarus dicitur: quũ tamen amarum tantũ exhibeant, & pro eo herbæ cuiuſdam radicẽ capiant, quam hortulanam Romanam, ſiue mentam Romanã, aut Sarracenicam mentam ſeplaſiarij vocant, quæ herba vbique familiariſſima eſt, folio betonicæ, maiori tamen, ſed tenuiori, & multum odorato: nam illi caulis cubitalis eſt, & amplior, in cuius ſummitate, auri fulgore flauescentia capitella quædam adnaſcuntur. Hanc autem herbam, plerique hortulanum coquum, herbarium quendam Florentinum imitantes, appellitant, vt apud Impe-

Menta Romana coſti loco ſumitur à ſeplaſiarijs.

Hortulanus coquus non eſt.

ratorem Constantinum, libro de Agricultura, si Imperatoris est, legimus, qui costum, & balsamum in hortis seri viua radice asserit: nec hodie Castellani alio nomine herbam hanc vocant, quàm costum, præcipuè quum eam Culinæ pro iuruleutis veruecinis carnibus parandis adaptant. Attamen quod herba hæc verus costus non sit, notius est quàm à me explicari possit.

Ruellius fallitur. Ruellius verò Gallus, eam Plinij siliquastrũ, siue Dioscoridis hydropiper credidit, quod an ita sit, nec ne, alibi differemus: indicandum tamen est eam pseudocosti appellationem mereri. alij verò costi veri loco, lepidij radice vtuntur: quum mea sententia, multo melius, & ad Galeni mentẽ, deficiente costo, ammoniaco, vel helenio: id est, enula campana, vti deberent. vt ex libro succidaneorum Galeno tributo, deprehenditur. Commodum hæc commentabamur, quum Franciscus Lusitanus qui Anconæ agit, mihi aliquot radices dono dedit, quas ab India sub nomine costi allatas esse dicebat: & erant revera ab India per mercatores Lusitanos, qui illic frequẽter negotiantur allatæ: eas quum primum vidi verũ costum esse iudicaui, & ne thesauri huius parcissimus esse viderer, continuo Ferrariam ad Brasauolam, Venetias ad amicos alios partem misi, qui omnes per literas & mihi gratias egere, & verum eam radicẽ costum esse mecum sensère. quare multum Lusitanis hæc nostra tempora debere credo, quorum opera & industria non tantũ noua regna nobis aperiuntur, sed permulta etiam ad rem medicam pertinentia, quæ temporis vetustate sepulta habebantur, in lucẽ emergere cœperunt. Est autem costus hic Indicus apud nos habitus, radix non integra, sed vt rhaponticum verum, in multas secta partes, cui crassitudo pollicaris, et maior inest: color verò exterior subniger: interior autem cum albedine rubricat: gustu feruet radix hæc, nõ nisi magna & suaui aromaticitate, odore quoq; eximio & suaui, quam ante nos, multos annos, vniuersa Europa non vidit, & deinceps nostra diligentia, vt verũ rhaponticum frequenter habebit, quam ex Olysippone Seplasiarij, & diligẽtes medici petent, quum ad hanc ciuitatem mercatores ex India venientes, radicem hanc nostris monitis adferre curabunt, ex ea suum quoq; quæstũ faciẽtes, simul vt mortalibus opem aliquam

Lusitanorum studium cõmendandum.

Costi descriptio.

aliquam ferant, quam quum habuerint, theriaca, & antidotum Mithridaticum, vero coſto non defraudabuntur. Sed magis officinæ aromatariæ coſti veri oleo ornabuntur, veluti Anconitanæ iam hodie ornantur. Cæterùm de coſto, & eius viribus tradit Galenus libro vij. de Facult. ſimpl. medic. ad hunc modũ: Coſtus leniculã plane amaram, plurimam autem acrem & calidam in ſe qualitatem ſimul & facultatẽ continet: adeo vt etiam exulceret, quum ex oleo corpus eorum quibus per circuitum rigor inuadit, ante acceſsionem illo confricatur: ſic verò etiam in reſolutis & iſchiadicis, atq; in ſumma in quibus excalfacere partem quamuis, aut ex alto in ſuperficiẽ extrahere quippiam eſt opus, ad coſtum confugitur: eadem de cauſa vrinas menſesq; prouocat, & ad rupta, cõuulſa, ac laterum dolores congruit: porrò ob amaritatem quæ illi ineſt latos lumbricos necat: ob eandem & ad contractas velut ex Sole maculas, ἐφήλεις Græci vocant, cum aqua aut melle vſurpant: ineſt item ſtatuoſa quædam illi temperiei humiditas, per quam & venerem excitat cum vino mulſo. *Coſti vires.*

DE SCHOENO.

Græcè, σχοῖνος, σχοῖνος ἀρωματίτικὸς καὶ σχοῖνος μυξέλαιος Hipp. Latinè iuncus odoratus rotundus, palea camelorum: Hiſpanicè, paya dela mequa, paya de chamelhos: Italicè, Schinanto: Germanicè, kamelſtro: *Arabicè, Adcher.*

Enarratio XVI.

SChœnos ſiue odoratus iuncus, in Africa & Aſia præcipuè naſcitur, quanquam & in Campania & Apulia reperiri, viribus ſaltem impotentioribus audio, quem Latiniores rotundum iuncum odoratum appellant, vt diuerſum ab illo odorato anguloſo iunco faciant, quem hodie officinæ ſub eodem ferè nomine habent, ſchinanthum appellantes. Verbum iunci, florem ſignificat, nam Schœnos Græcè, iuncus eſt, Anthos verò flos, vnde ſchœnanthum, quaſi iuncus flos: quanquam hodie, veluti Galeni tempore, flos ad nos non affertur, vnde ille libro de Antidotis primo, ita inquit, præterea iuncum rotundum *Schœnanthum.*

Arabicum

Arabicum immitti præcipit, qui à vulgo, haud ſcio quomodo, iunci rotundi flos dicitur, quum tamen nos non adeo floris copiam habeamus, tota enim aduehitur herba, ſubinde ex parte ſuperiori à camelis eroſa: nam libentiſsimè eam depaſcuntur, & copioſiſsimam in Arabię viis creſcentem habent, hæc ille. Hodie quoq; ex oriente ad nos abſq; flore portatur, cuius folia, caulis, & radix, in officinis habentur, quæ vtinam pura eſſent, quum à multis adulteretur, illis varia immiſcentibus, vel recentia ſaltem & non vetera portarentur, quum Galeno authore, facilè ſchœnos veteraſcat, quod ex odoris amiſsione deprehenditur. Nonnulli tamen opinati ſunt, vt Monachi qui nuper Meſues antidotarium enarrarũt, quod hodiernum ſchœnanthum officinis vulgare, Dioſcoridis iuncus iſte odoratus rotundus non ſit, quum in eo acutus ille deſideratus ſapor, linguam mordicans non percipiatur, nec quantulumq; odoratum ſit, nec manibus confricatum, roſæ odorem ſpiret. Item quòd ſchœnanthum hoc, non iuncum aliquẽ ex ſe mittit, ſed potius calamum, ſimilem illi, quem triticum aut hordeum facit, vnde inter ſe multum differre, pro firmo gloriantur: ſed re vera eorum gloria in infamiam vertetur, quum duplici errore comprehendantur, primo Dioſcoridis textum non intelligentes, quum Dioſcorides ſchœnum, id eſt odoratum iuncum, non iuncum aliquem ex ſe loco caulis mittere, ſed potius harundinem, aut calamum tradat, vt in ſua legitur lingua, quæ ita habet, χρῶνται ὁ τῷ ἄνθει, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῇ ῥίζῃ, id eſt, floris, calami, & radicis vſus eſt. Ex quibus verbis ſatis percipitur, quàm malè Monachi iſti Dioſcoridem intellexerunt, quum ſchœnon, non iuncum, ſed calamum ex ſe caulis vice mittat: ſecundo hallucinantur fratres ij, quia experientiæ contradicunt, affirmantes officinarũ ſchœnanthum in guſtu linguam non vellicare, quum re vera reces eam valentiſsimè mordicet, vnde credendum eſt, ſchœnanthum ab illis guſtatum vetus omnino eſſe, à quo non ſolùm odor: ſed ſapor facilè, vt ex Galeno didicimus, euaneſcit. Sed quòd roſæ odorem referat, qui illius flores viderunt, ſimilem odorem habere atteſtantur, vt minimè ambigendum ſit, quòd officinarum ſchœnanthum, iuncus iſte odoratus

Schœnanthum facilè ueteraſcit.

Monachi enarratores Antidotarij Meſues, errãt.

Dioſcor

Dioſcoridis ſit, cuius vires inueſtigans Galenus, lib. viij. huic materiæ dicato, ita inquit: Schinouanthos, modicè calfacit, modiceque etiam aſtringit, nec planè à tenuitatis natura alienum eſt, quocirca, his de cauſis, vrinam mouet, menſesq; ciet, adhibitum ſiue in fomentationem, ſiue in potionem: prodeſt & iecoris & ſtomachi, ac ventris phlegmonis. magis eo aſtringit radix, quod verò florem vocant, calidius eſt. Porrò in omnibus ſui partibus, in aliis magis, aliis minus guſtantibus apparet aſtrictio: proinde medicinis quæ hæmoptoicis, ſiue ſanguinem reiicientibus exhibentur, commiſcetur. *Schœnanthi temperatura.*

DE CALAMO AROMATICO.

Græcè, κάλαμος ἀρωματικὸς: Latinè, Calamus odoratus vel Aromaticus: Vulgò, calamo aromatico. Germanicè, Calmus: *Arabicè, Haſabel, Caſab aldatira.*

Enarratio XVII.

QVum nihil magis cordi fixum vnquam habuerim, quàm vera ſimplicia dignoſcere, & illis vti, factum eſt vt poſt longam inueſtigationem, firmiter aſſeuerem, quòd cõmunis calamus aromaticus ab officinis receptus, verus calamus aromaticus Dioſcoridis ſit, quum omni ex parte inter ſe maximè conueniant: vnde qui calamum iſtum aromaticũ, Dioſcoridis acorem eſſe autumarunt proculdubio errant, quum revera communis habitus in officinis calamus aromaticus, verus calamus aromaticus Dioſcoridis & Græcorum ſit. nec me pudet hodie ab antiquo & inueterato iſto deſiſtere errore, quũ olim quoq; vulgatum calamum aromaticum acorum eſſe dixerim, veroque nos carere calamo aromatico putauerim, quam ſententiam Manardus Ferrarienſis & plures alij, ſecutĩ ſunt. At revera, vt diximus, galanga craſſa Dioſcoridis acorus eſt: calamus verò aromaticus officinis vulgaris, apud Dioſcoridem calamus aromaticus eſt, quẽ ex India Luſitani noſtri, ſingulis annis adferunt, veluti mercatores ex ipſa India per mare rubrum in Chairum, & Alexandriam *Calamus Aromaticus officinarum verus calaromat. eſt.*

xandriam deferentes. Venetias portant, calamis ſimilem, vnde nomen accepit, odoratum, odore ſuaui, & aromatico album & ſubrufum, crebris geniculis, qui quum frangitur in aſſulas multas diſsilit, fiſtuloſus, araneolo illo albo plenus, nam quum manditur glutinoſus cum quadam adſtrictione ſubamara ſentitur, vt facilè iudicare debeamus, calamum odoratum vulgarem officinis, Græcorum eſſe odoratum calamum. Qui verò contrarium contendit, velut Mathiolus Senenſis, huic innititur rationi quòd calamus aromaticus, calamus ſiue harundo eſſe debet, non vero radix, vt ex Theophraſto probare contendit, qui libr. ix. de Plantarum hiſtoria, capite vij. calami tantum mentionem facit, quum inquit, calamus vero & iuncus trans Libanum montem, inter ipſum Libanum & alium quendam montem paruum valle minima exeunt, non vt quidam dixere, inter Libanum atq; Antilibanum, inter quos campus ampliſsimus & pulcherrimus eſt, quem Aulonem appellant: qua vero calamus & iuncus proueniunt, lacus in amplum ſpaciatur, iuxtaque eum paluſtribus ſiccatis iſti aſſurgunt, occupant loci plus quàm triginta ſtadia, virides nequaquam eſſe videntur, ſed ſicci: forma vero nihil ab aliis differunt, locum ingredienti protinus odor aſpirat, non tamen longius ſpirat, vt quidam referunt: hic enim locus à mari plus abeſt, quàm ſtadia centum quinquaginta, ſed in Arabia ſpirationem agri odoratiſsimam eſſe, omnibus conſtat. hæc Theophraſtus: quibus Plinius quoq; ſubſcripſit, libr. xij. cap. xxij. per quæ Mathiolus credidit, calamum aromaticum harundinem ſiue calamum, non vero radicem, eſſe debere: At mea ſententia decipitur Mathiolus, quum, licet Theophraſtus & Plinius, in calamo odorato calamũ & non radicem laudare videantur, alibi tamen calami aromatici radicem deſiderant, & eam cæteris partibus calami anteferunt: vt apud Plinium eſt legere libr. xxiiij. cap. xj. In quo, quum calami odorati iuuamenta enumerat, inquit: efficaciſsima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficacia & geniculà. Per quæ verba manifeſte percipitur, quòd ex omni calamo ſiue harundine radix efficacior eſt pars: qua de cauſa calami odorati radix, quàm calamus potius in opus trahenda eſt, vt merito

Mathiolus taxatur.

Mathiolus decipitur.

rito hactenus pharmacopolæ, hac preciosa & exotica radice, pro vero, & germano calamo odorato, vsi sint. Nec enim est quod alium desiderent, modo vulgarem recentem, minime vero inueteratum habeant, quem ex odore & sapore facile discernere possunt. Quantum vero ad Dioscoridem attinet, si quis introspiciens eum accuratius expenderit, inueniet illum de radice potius loqui, quàm de calamo: quum radix geniculata dicitur, calamus vero potius nodis cinctus. Huic nostræ sententiæ adstipulatur Antonius Musa Brasauolus, cuius iudicium in arte medica multis antefero. est igitur receptus in officinis calamus aromaticus Dioscoridis & Græcorum calamus aromaticas, de quo Galenus lib. septimo Simplicium ita loquitur: calamus odoratus, leuiculam quandã astrictionem, ac minimam acrimoniam possidet, magna ex parte essentia eius terrena est & aëria, in caliditatis frigiditatisque coniugatione temperata: quamobrem, moderate vrinam mouet, & facultatibus quæ iecori stomachoque imponuntur, misceri potest, tum in fomentis quoque vteri, quæ phlegmonis gratia, aut irritandis mensibus assumuntur, vtiliter admiscetur. ponatur itaque habeaturque secundi ordinis, eorum quæ excalfaciunt & desiccant, valentius, tamen magis desiccat, quàm excalfacit, inest quoq; ei quædam partium tenuitas, velut aliis omnibus odoratis siue aromatibus. Cæterum illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo vero non multum adest.

Cala. aromat. excalfacit et desiccat secũdo ordine.

DE BALSAMO.

Græcè, βάλσαμον: Latinè, Balsamum: Arabicè, Balesem, Bolesma, Belsan: Italicè & Hispanicè, Balsamo: Gallicè Bausme.

Enarratio XVIII.

BAlsamum, Arbuscula quædam est, tricubitales virgas & illas quidem viticosas habens, huius enim procer itatis ac magnitudinis, albam violam, vel licium pixacanthem, nasci nouimus, quibus Dioscorides eam similem facit: nec ab hac magnitudine multum recedit, mali Punici arbor, cui Theophrastus lib. ix. de plantarũ histo-

ria,

ria, capite vj. ſimilem fecit: nam folia vt ibidem inquit, perpetua illi ſunt, nec vnquam decidunt, virentia, rutæ foliis per quàm ſimillima, multò tamen candidiora: in quam ſententiam Dioſcoridem in præſenti ire animaduertimus, nec Plinius lib. xij. cap. xxv. vbi de ea tanquam de re ſibi conſpecta iudicium fert, ab illis diſſentit: quinimò folium proximum rutæ, perpetua coma, habere affirmat. Naſcitur arbor hæc, vt refert Theophraſtus, in Syria tantum, vnde Plinius eleganter vt ſolet libro xvj. cap. xxxij. faſtidio balſamum (inquit) alibi naſci natura, quàm in Syria noluit ferre: ſubſcribens verò illic Theophraſti verbis, lib. xij. ita quoq; inquit, balſamum vni terræ Iudeæ conceſſum, quondam in duobus tantum hortis vtroque regio, altero iugerum viginti non amplius, altero pauciorum. Quo verò in loco Iudææ balſamum proueniat, Iuſtinus hiſtoricus è Trogo Pompeio tradit lib. xxxvj. Qui poſt multa & varia citata nugamenta in hunc modum inquit: Opes genti ex vectigalibus opobalſami creuere, quod in iis tantum regionibus gignitur, eſt nanque vallis, quæ continuis montibus velut muro quodam cincta inſtar hortorum clauditur, ſpatium loci ducenta millia iugera nomine Iericho dicitur: in ea valle ſylua eſt, & vbertate & amœnitate inſignis, ſiquidem palmetto & opobalſamo diſtinguitur: & arbores opobalſami formam ſimilem pineis arboribus habent, niſi quòd ſunt humiles magis, & in vinearum morem excoluntur: hæc certo tempore anni balſamum ſudant. Hæc Iuſtinus. In quibus inquit, balſamum in Iericho Iudææ naſci, quod ita eſſe tradidit Ioſephus Hebræorũ magnus hiſtoricus. Dioſcorides verò non ſolùm in conualle Iudææ quadam, ſed Aegypto quoque naſci fatetur, quod ita eſſe certi ſumus, vnde ad nos nunc Xylobalſamum verum adductum eſt, odoris ſuauiſsimi, primo aſpectu vitis ramuſculos, figura & colore referẽs. Cæterùm hodie alibi balſamum, quàm in iis regionibus naſci nouimus, vt experientia compertum habemus, videntes opobalſamum, apud eos qui è Perù nouiter inuenta regione, reuerſi ſunt: & inter theſauros ſuos tanquam rem precioſiſsimam reconditam aſportant, tantæ ſuauitatis, ac iucundiſsimi odoris, vt meritò Plinius omnibus odoribus balſamum præferri dixerit.

Iuſtinus hiſtoricus de balſamo.

Xylobalſamum verum.

Balſamũ ex Perù.

dixerit. Vocant verò opobalſamum, balſami liquorem, ardentiſsimo Canis æſtu exceptum, qui eo tempore, vulnerata arbore, fluit, non vt Theophraſti, aut Dioſcoridis temporibus, ferreis vnguibus fiebat: ſed potius vt Plinius teſtatur, vitro, lapide, oſſeísve cultellis, quum ferro lædi vitalia odit, & protinus emoritur. Raro hodie pretioſiſsimus liquor iſte opobalſamũ dictus, ad nos verus & ſyncerus affertur: imò multis mixtus, adulterinus & falſus è Græcia delatus: cuius cauſa Galenus, vt verum à falſo dignoſceret, in Iudæam nauigauit, vt libro de Antidotis legitur, ad hunc modum: Inde opobalſami, & cinnamomi in prædictis verſibus Andromachus meminit, in quibus poſt traditas à Dioſcoride notas, maximum eſt ea prius inſpexiſſe, in qua regione vnumquodque ipſorum præſtantiſsimum gignitur, quemadmodum ego conatus ſum (ſciens opobalſamum variis adulterari modis, vt ægrè poſsit dignoſci) ipſe videre quomodo liquorem fundat: ac inde ceu regulam quandam aliorum obtinere porrò didici multas ipſius adulterationes, vt etiam exercitatiſsimos lateant, quas publicare ſcientes non dignum æſtimo, ne praui ipſas in tranſcurſu diſcentes, in opere ad malas actiones transferant. Hæc ille. Quod vero opobalſamum è Perù noua regione adfertur, purum & ſyncerum eſſe crediderim: quum tantæ ſit fragrantiæ aut odoris, vt omnes alios præſtantiſsimos odores antecellat: quod, vt tradunt ij qui arborem illic viderunt, ex arbore pino perſimili, non adeo tamen procera effluit colligiturve, quod vt ſuperioribus diebus deprehendimus, guſtu pingue eſt, acutum, diu in ore ſaporem retinens, odoris ſuauiſsimi, ad belzuinum tendentis, nam color & illius ſubſtantia tanquam aquæ mellis ſpiſſæ erant: vt manifeſto appareat opobalſamum hoc, non eſſe eiuſdem ſpeciei cum Iudaico, aut Aegyptio: quanquam Trogus Pompeius, vt diximus, arbores opobalſami, quæ in Iudea naſcebantur, pineis ſimiles fecit, ita vt has arbuſculas Perù delineaſſe viſus ſit. Deprehenditur autem optimum opobalſamum ſi laneæ veſti inſtillatũ maculam non relinquat: ſilacti inſtillatum coagulet: aquæ aut lacti infuſum quamprimum diſiiciatur, & lactis modo ablbeſcat. vetuſta te craſſeſcit, ſed generoſitatem amittit: dum enim no-

Balſamũ raro ſincerum habetur.

Galenus nauigauit in Iudæã vt verum balſamum cognoſceret.

Balſami veri ſigna.

uum est siue mustum: colorem habet candidum & oleo crassiori simile est, deinde rubescit, postea durescit, & transiucidum fit. optimum modice rufum esse debet: secundum bonitatis locum obtinet album, tertium viride, peius nigrũ. nec illius copiosius quotannis sex septémve congiis, vt Dioscorides tradit, colligebatur, est enim congius, vt obiter hoc attingamus, mensura quædam, continens olei libras nouem, vini decem, mellis vero tredecim cum dimidia, vt Galenus libello de ponderibus & mensuris sibi adscripto tradit. Item, inquit Dioscorides, re-

Congij mẽsura quæ.

penditur quo loco nascitur, duplo ad pondus eius argento, nunc vero, verum & legitimũ, decuplo potius argenti pondere ob admirabilem eius facultatem redimitur. Se-

Carpobalsamum bonum vt sit quid.

cundas vero, carpobalsamum bonitate obtinet, quod vt bonum dicatur, decet rufum, plenum, grande, ponderosum, feruidæ cuiusdam in gustu mordacitatis, & odoratum esse: vnde facile diiudicari potest, quòd hoc tempore in officinis granum pro semine balsami receptum, balsami semen non sit, quum oppositas omnino in eo qualitates videamus: nam subnigrum est, leue, euanidum, nec gustui mordax, imo parum aut nihil odoratum, vt facile inclinet animus credere, hoc officinarũ carpobalsamum, non balsami, sed verius semen illud hiperico simile, quod ex Petra Palestinæ oppido affertur, quo olim

Carpobalsamum officinarum nõ est carpobalsamum.

(testante id Dioscoride) adulterabatur. Tertias verò bonitatis dotes ad Dioscoridis mentem zylobalsamum obtinet, quod tam à vero illo quod officinæ illius loco monstrant, abest, quantum periculum ab arca differre animaduertimus, quum præter gracile esse, nihil cum ligno balsami veri habeat: hoc vero vt tradit Plinius in vnguentis coquitur, & pro succo ipsum substituere officinæ.

Xilobalsamum.

Cortex ligni balsami.

Corticis etiam ad medicamenta precium est, quod Dioscorides siluit, præcipua autem (subdit) gratia, lachrymæ: secunda semini: tertia cortici, minima ligno, de quibus Galenus lib. vj. de Facul. simpl. medic. ita posteritati scriptum reliquit: balsamum deficcat & excalfacit secundo

Balsami tẽperatura.

excessu: est autem & tenuium partium, adeo vt odoratum sit, sed liquor eius subtiliorum etiam partium est, quàm planta ipsa, non tamen adeo calidus, vt quidam existimant, tenuitate partium falsi: porro fructus eius

persimilis

perſimilis facultatis eſt, cæterum longè in ſubtilitate partium inferior. Hactenus Galenus. At vltra tam multas balſamo vires tributas, recentiores plures alias eidem attribuunt facultates: primam, quòd vulnera citiſsime curet, & ea abſq; cicatrice relinquat: ſecundam, ad ſibilum, obtuſumque auditum, inſtillata in aurem opobalſami gutta, multum valet: tertiam, mulierum lentigines è facie delet, & eam perpolitam, claram ac formoſam reddit: quartum, lapillos renum & veſicæ ita celeriter frangit & minuit, vt opus incantamento ſimile eſſe videatur, quod & Abinzoar medicus doctiſsimus expertus fuit, vt apud ipſum eſt legere libro ij. ſui Theiſir, ſectione ſecunda capite vij. Verum Galenus libro Succidaneorum ſuadet deficiente balſamo, eius loco vtamur ſtacte, id eſt mirrhæ, prectoſiſsima gutta, quam hodie officinæ, ſtoracem liquidam, vt opinor, appellant: vel oleo irino: vel, vt Paulus tradit, liquore myrthi. Nam loco ligni balſami, vtendum eſt albæ violæ radice. In quodam vero tractatu, qui abſque authoris alicuius nomine, circumfertur, quem recentiores, Quid pro quo appellant, legitur, loco balſami vtendum eſſe terebinthinæ oleo, vel oleo laurino, aut gummi hederæ: & carpobalſami loco, hederæ corymbis: & xylobalſami vice, ipſius hederæ ligno: Multi præterea moliuntur balſamum parare artificiale, quorũ compoſitiones conſultò prætermittimus.

Balſami ſuccidaneũ quid.

CONSTANTINVS.

Οποβάλσαμον Liquor eſt Balſami, qui & βαλσαμέλαιον dicitur authore Simeone Sethi. καρποβάλσαμον, Balſami fructus: ξυλοβάλσαμον, lignum Balſami. Balſami hiſtoriã lege apud Plinium lib. 12. Cap. 25. Dioſcorid. lib 1. Cap. 18. Theophraſtum lib. 9. Cap. 6. & Strabonem geographiæ libr. 16. Meminit etiam Balſami, Galenus libro 1. de Antidotis & lib. 6. de ſimpl. facult. Iuſtinus hiſtoricus lib. 36. & Pauſanias in Bœoticis.

DE ASPALATHO.

Græcè, ἀσπάλαθος: Latinè, aſpalathus, lignum Rhodium, lignum aloes Rhodiorum, cortex bugiæ:

Arabicè, Darsisan, Hispanicè, alargiz: Italice, legno aloes da rhodes.

Enarratio XIX.

ASpalathus (nam asphaltus genus est bituminis) darsisan apud Arabes nominatur, vt conferenti capita manifestum erit. Nam Auicenna libro ij. capite xxj. ne quis inquirendo, & conferendo fatigetur, ita de darsisano inquit: Darsisan arbor est crassa, spinam habens grandem, qua medicinarum venditores sua experiuntur vnguenta, hæc Auicenna: cuius fidelis interpres, Gentilis de Fulgineo, nobili in Italia ciuitate, quum locum enarrat istum, inquit: darsisan Arabum, arbor quam Dioscorides aspalathum vocat, est, at quæ sit ignoro. Hæc Gentilis. Quòd vero ita se res habeat, Dioscoridis historia confirmat, quæ ita habet: Aspalathos lignosus est, crebrisq; spinis aculeatis frutex, quo spissandis vnguentis vnguentarij vtuntur, à quibus nec Serapio vt solet capite xxvj. discrepat, quo de darsisano agit, quanquam eo in loco inepte admodum pro eo interpres granatum sylue-stre interpretetur, sed de iis satis. Est vero aspalathos, vt Ruellius testatur, & recẽtiores Græci confirmant, lignum quod è Rhodiorum insula affertur, & illud lignum aloes Rhodiorum, officinæ hodie appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur: Nec enim Mathiolus, qui hoc tanquam falsum euertere contendit, audiendus est, quum revera lignum hoc ex quo coronæ parantur, ex arbuscula humili crebris spinis aculeata, in insulis Rhodiorum, & aliis Græciæ locis cædatur, non vero ex oliuæ speciem referente arbore. Vidimus enim nos, apud Thomam Lucensem, insignem apud Ferrarienses pharmacopolam, à quo Manardus multa se didicisse, libris suarum epistolarum fatetur, huius ligni fructum, brachialis crassitudinis, solidum, graue, multis interceptum nodis, quod à Græcis hominibus sub nomine aspalathi acceperat, & ex eo coronę siue indices parantur: erat enim lignũ illud coloris subrufi, cui simile in Hispania, apud Valentinos, & Terraconenses præcipue magna in copia reperitur: & illius radicis cortices, officinæ sub corticæ bugiæ mercatoribus vendunt. Si quis vero hoc

Aspalathos lignũ Rhodiorũ est.

Mathiolus errat.

Cortex vngiæ aspalathus est.

ligno

ligno caruerit, Galeni consilio, agni casti semine vtatur, non vero granati syluestris radice, vt multi perperam faciunt: quum Galeno in hac re, velut in cæteris, plus fidei habendum, quam trecentis Pandectis ac Auicennis, omnibusque qui hucusq; de medica materia conscripsere: ad hunc autem confugiendum est, velut ad sacram anchoram, quoties in noscendis simplicibus suborta fuerit dubitatio, aut controuersia vlla, huic assentiendum contra quantumuis diuturnum & receptum vsum, ac errantem authoritatem. De aspalatho igitur ille libro sexto de Facul. simpl. medicamentorum ita inquit: Aspalathos gustu quidem acris simul & astringens est, facultate vero ex dissimiliaribus constat, nempe partibus suis acribus, excalfaciens, partibus vero aliis austeris scilicet refrigerans: itaq; vtriusq; ratione deiccat, & proinde ad putredines & fluxiones est vtilis. Nonnulli tamen aspalathum rubrum sandalum esse contendebant, falsò tamen, quum sandalus res noua sit, & Arabum inuentum: de quo tractans Serapio nullum Græcum authorem adducit: item quod aspalathus humilis arbor vt diximus est, sandalus vero procere arborescit, vt nostri Lusitani, qui magna cum gloria vniuersam Indiam suo imperio subiugarunt, illic viderunt, argumento certe est, quia aspalathus calidus est, Sandalus vero frigidus: cuius tres sunt species, nam alius ruber dicitur Sandalus, parui aut nullius profecto odoris: alius vero luteus siue citrinus dictus, odoratissimus, & cæteris melior: Tertius vero albus, medium inter vtrunque bonitatis possidens. Sunt enim Sandali tertio ordine frigidi, sicci vero secundo, de quibus Auicenna libro de Viribus cordis: cor nõ solum sandali roborant, sed etiam illi lætitiam inducunt, qua de causa inter cordialia hodie sandalus habetur, & medicinis ad cor faciẽtibus miscetur: Nam rubens destillationes à capite descẽdentes cohibet, delirantibus & iis qui in phrenesim descẽdere sunt parati, temporibus, fronti, & syncipiti, cum aceto & aqua rosaceis applicatur, nec minus pulsibus, id est brachiis admouetur, velut in ardentissimis febribus: pectus, stomachus, & cor, cum aqua rosacea dissoluto, refrigerantur, quæ omnia quoq; citrinus vel albus perficiet: nam arthriticæ calidę, succo semperuiuę mixtus, vel portulacę, aut solani

Aspalati temperatura.

Aspalathus nõ est Sãdalum ruber.

Sandalorũ tres species.

magnum adiumentum præstat. ex omnibus verò condi-
Dia triûm sandalorũ putredini resistit. tum officinæ hodie parant, Dia triûm sandalorũ dictum, febrium putredini mirum in modum resistens.

DE MVSCO ARBORVM.

Græcè, βρύον, σφάττνος, ὕπνον, σπλάγχνον: Latinè, muscus Arabicè, Axnech, vsnee: Gallicè, mousse: Officinis, vsnea: Italicè moſco de gli alberi: Hiſpanicè, muſgo d'Arbor: Germanicè, moofz.

Textus vigesimi Enarratio.

BRyon siue muscus, officinarum vsnea est, nemini non nota, vt pote superfluitas arborum, lapidum, ac fruticum. Dioscorides eam adstringẽdi vim posidere asserit, Galenus verò, ac Paulus Aegineta, illi potius discutiendi, atq; mediocriter emolliendi potestatem concedunt. Nos verò scientes, bryum secundum quod ab arbore extrahitur, ipsius arboris secum qualitatẽ simílem trahere, cum hoc volumus: dum inter hos graues viros, in medicamentorum potestatibus præscribendis suborta fuerit dubitatio, aut dissensio, vt Dioscoridi præ cæteris tam Græcis quàm Latinis in herbarum, ac fruticum describendis historiis fides habenda est: sic Galeno in earundẽ assignandis naturis & viribus: quum nihil de illis tradiderit, quod non antea experimento vt ita dicã, venatus fuerit, vt prooemio decimi libri de Facul. simpl. medic. scriptum reliquit: cuius fidem desiderare nemo debet quũ nihil in sua doctrina posteritati mandauerit, quod non verum esse experiamur, de quo libro vj. prædicti voluminis ita differit: Bryon, quidam vero splachnon, inuenitur autem in quercubus & piceis, & populis albis, vim habet astringentem, inualidam, nec enim multum est frigidum, sed proximè ferme mediis, quia videlicet, & digerendi & emolliendi facultatis est particeps maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Nos hic notandũ duximus, quòd Galenus quum dixit, muscũ in piceis reperiri, intelligit, in omnibus eius speciebus, velut, abiete, larice, & pino, imò illas arbores
Vsnea Serapionis, muscus est. tantum citauit, vt cæterarum essent exemplum: sciebat enim Galenus & in oliua & variis aliis arboribus & lapidibus muscũ nasci: De hoc verò, sub nomine vsneæ Serapio

rapio capite nonagesimo inquit: Vinum in quo vsnea per aliquot dies maduit, somnum profundum ebibitū facit, si verò stypticum vinum fuerit, stomacho confert, & illum roborat, imò illum aromatizat, & vomitum reprimit, & ventris fluxum constringit. Sed & Auicenna libro illo vbi cordi medicamenta conuenientia tractat: inter ea vsneam quoque tanquam cordialem reponit. Attamē, ne quis nominis vicinitate decipiatur, scire licet, moschū aliam rem à musco siue arborum vsnea esse. Est enim moschus pul- *Moschus quid.*
uis pretiosissimus odoratissimusq; qui vel vesiculis quibusdam pilæ modo rotundis, è pelle paratis, vel vasculis plumbeis inclusus ex India affertur. Nam qui Vlyssipponem per mare sex mensiū spatio aduehitur, non ita bonus moschus est, velut ille qui terrestri itinere Venetias adducitur: Imò Venetiis orientalis moschus duplo venditur precio carior occidentali; quum tamen ab eadem regione portetur: id in causa est, quòd qui diu in mare permanet, plurimum suæ amittit generositatis: vocant verò Mauritani sua voce moschum, misch: sed potissimū articulo Al addito, Almisch, vocabulum vel hodie à Lusitanis iuxta & Beticis receptum. Cæterum vnde moschus colligatur, aut ex quo animali extrahatur, non mediocre dubium est: Nam Serapio, & Aëtius, vt placet Ruellio, quamquam in vniuerso opere Aëtij hæc non reperiri certò sciamus, inquiunt moschum sanguinem concretum in vmbilico cuiusdam animalis esse: quod capreæ simile est, & vnico armatur cornu, qui sanguis in saniem versus, & inde emissus post aliquot tempus sibi magnam odoris suauitatem adsciscit, hæc enim & multo plura Serapio de moscho tra- *Serapio in moscho errat.*
dit, quæ cuiq; legenti obuia sunt. At revera omnia falsa & mendaciorum plena esse, hodie nouimus, quum moschus nec sanguis, nec animalis alicuius sanies sit. Est igitur, vt paucis dicamus, apud Indos regnum amplum, ab incolis eiusdē loci Sciam dictum, & vt melius dignoscas; *Moschus verus quid sit.*
vltra Malacham situm, in quo animal quoddam leporis magnitudine reperitur, & illud quidē frequens, & in magna copia, vbi non minus ac lepores apud nos, venatur: hoc igitur animalculū viuum virgis primo flagellatum, neci traditur, à quo detracta pelle, & interaneis demptis, vniuersam carnem sic verberibus liuidam cum ossibus

contundunt, pinſuntq; : quæ quum optime eſt piſta, manu tractatur, vt ſiquæ duriuſcula in illa fuerint oſsicula reiiciantur: Hanc verò carnẽ ſic optime piſtam, manu in globos quoſdam redigunt, & fruſto pellis ab eodem animali excoriatæ obuoluunt, vnde tanquã pilę forma poſtea euadit, & moſchus in folliculo, ceu veſicula incluſus dicitur: quanquam magna copia quibuſdã in vaſculis ad nos quotidie deferatur. Huius enim animalculi caro ſic contuſa piſtave, moſchus eſt, qui ex regno illo Sciã dicto, in Pegu prouinciam venalis apportatur, & inde in varias orbis regiones diſtrahitur, velut in regnum Sinarum, quod Serapio Seni appellat, & in regnum Coraſceni, Perſarum regi Sophi dicto ſubiectũ: Cuius regni homines albi & bello dediti ſunt, quos Luſitani noſtri apud Indos, corrupta voce Coraſones, pro Coraſcenis vocant, & cum illis mercium diſtractionem exercent. Non minus quoq; in Tumbas cum moſchus defertur, regnũ hodie Tumbequitum dictum, ad quod Chairi ciuitatis, Mauri mercatores pedeſtri itinere octo menſium, cum ſuis carauanis exercendarum mercium gratia ſingulis annis eunt, & inde optimum afferunt moſchum, quem poſtea in Italiam remittunt. Nam moſchus in Portugalliã aduectus, vt diximus, non ita bonus eſt, quia maris nimia contracta humiditate hebetatur. calidus autem in ſecundo gradu, ſiccus verò in tertio moſchus habetur, qui cerebrum roborat frigidum, & partes imbecillas firmat, non minusq; quos animus deſicit reuocat: cæterum de illo priſci nullam poſteritati reliquerunt memoriam, quanquam multi Hebræorum, qui legem interpretantur, cõtendant, moſchi in Bibliis mentionem fieri, quod an verum ſit dubito, quum rerũ naturalium inueſtigatores, illium vtpote rem precioſiſsimam ac odoratiſsimam, non prætermitterent. Paulus Aegineta tamen, qui potius inter neotericos cõputandus eſt, lib. vij. ſuæ medicinæ in compoſitione hermodactylorũ moſchi mentionem fecit, velut Aetius lib. xij. cap. 46. & lib. xvj. cap. 116. Eſt vero moſcho res multum ſimilis, odoratiſsima quam Zibettum ſiue algaliam nominamus, inter inguina teſticulosq; animalis duplo cato domeſtico maioris concretam, quæ quum recens eſt, tetri & horribilis eſt odoris, poſtea verò ſucceſſu temporis ex ſe non minorem

Moſchi temperatura.

Zibettum quid.

ac moſc

ac moſchus ſpirat odorem, non adeo tamen ſuauem: valet autem ad ea ad quæ moſchus, multum tamen ad matricis ſtrangulationem, modo ex ea peſsi adaptẽtur: non minus Venerem incitat præſertim ſi ex ea pudenda illinantur. Vnum tamen animaduerſione dignum eſt, quod apud Serapionem, Zibeta ſiue Algalia, longe ab hac de qua agimus Zibeta differt, vt cap. 119. de Sardeuam videre eſt, qui herbam vel ſuccum nigrum in medicamentis odoriferis ingredientem, & fluxum ſanguinis cohibentem ibidẽ eſſe tradit. Nouimus enim nos Zibetę catos, tum in Luſitanię, tum etiam in Flandriæ, Venetiisq́; , vbi domini ſui quæſtu non contemnendo prolificant, qui non aliunde quàm ex Luſitanorum comercio habẽtur. Accedit rebus odoriferis, Ambarum griſium dictum, quod priſci quoq; ignorarunt: naſcitur enim in mari, & vt inquit Serapio, inſtar fungorum in terra, quumq́; exæſtuat mare, & ab imo fundo excernit lapides ingẽtes, vna cum iis etiam fruſta ambræ eliduntur: & ſubdit, accidit hoc potiſsimum in terris Zingi in occidente, quas ego Africæ eſſe crediderim, vbi hodie mare, magnas ambræ moles ex ſe emittit, & in Luſitaniam ac Hiſpaniam, mercatores vendendas afferunt. Optima verò ambra, quę illic colligitur, figura eſt rotunda coloris cœleſtis, quæ verò alba eſt inſtar oui ſtruthionis, eſt deterior. Eſt tamen piſcis quem barbari azel appellant, qui ambram deuorat, & ex ea ſtrangulatur, quem viſum inhabitatores terræ Zingi funibus & vncis ferreis ad littus extrahunt, è cuius ventre eximitur ambra non præclara: at ad eius ſpinalem medullam ambra reperitur pura, & optima. Ex India verò ſingularis adfertur ambra, præcipuè ex inſulis Maluiæ dictis, non niſi præſtantiſsimi & ſuauiſsimi odoris, ex qua ſimul & moſcho, pira ſiue poma dicta, auro incluſa parantur, præcipuè in Hiſpania mulieribus, vt collo ſuſpenſa cerebrum roborent, cor lætificent, & animum exhilarent: ſimulq́; vt aliorum amorem ſuauiſsimo illo odore, portantes ſibi concilient. non minus quoque ex iis duobus & agallocho, id eſt ligno aloes, compoſitio quedã gallia moſchata dicta, ornatur, & in officinis habetur. Eſt enim ambra teſtãte Auicenna, calida in ſecundo gradu, ſicca verò in primo, cuius proprietates ſunt hæ: cerebrum recreat, cor confortat, & ſen-

Ambarũ griſium.

Ambra optima qualis.

Ambra ex inſulis Maluiæ ſingularis habetur.

Gallia moſchata cõpoſitio.

Aëtius ambram cognouit.

sus omnes reficit, item senioribus, & iis qui frigidâ temperaturam habent insigniter conducibilis. De ea verò Aëtius mentionẽ fecit lib.xvj.cap.122.vbi suffumigium moschatum describit. Proinde non ab re Hermolaus Barbarus dixit, Aëtium alicubi ambram cognouisse, quæ ab ambro, id est succino, multum vt nouistis, abest.

DE AGALLOCHO.

Græcè, ἀγάλοχον, & ab Aëtio, Simeone Sethi, atq; Nicolao myrepso, ξυλαλόη: Latinè Agallochum, lignum Aloës: Arabicè, Hoad, Agaloian, Agalugin, Agalugen: Gallicè, lignum Aloës: Italicè, legno Aloë: Hispanicè, Lin Aloë, aquila legno: Germanicè, Aloës holtz kreutz holtz. *Persicè & Indicè, Calambuco.*

Enarratio xxi.

Tarum Aetij.

Lignum aloes ex ta probane insula portatur.

AGallochum, siue vt Aëtius tarum appellat li. xvj. capite vltimo, officinarum xyloaloes, siue lignum aloes est, quod Lusitani nostri, ex India, præcipue insula Sumatra, Taprobane à Latinis dicta, è proceris arboribus colligentes, ad nos portant: vnde Pandectarium & alios decipi, qui huius ligni ortum à nemine visum cõtendunt; luce meridiana clarius est: imò in hoc, non minus multi delirant, credentes vtique ramulos huius ligni per flumina paradisi deferri, quum non minus huic arbori, quàm cæteris contingat. nam quum flumina alueum suum exeunt arborum ramos & truncos, secum deferunt, vnde lignum aloës, sæpe corrosum & perforatũ, multis illis collisionibus visum est, qua de causa creditum est à terrestri paradiso ortum traxisse: quod falsum esse, vt diximus, nostri Lusitani indicarunt, qui ab India optimum adferunt, non nisi suauissimũ, ac iucundissimi odoris, exquo pretiosissimi suffitus parantur, & illud Lusitaniæ instructiores officinæ sub ligni aquilæ nomine inquirentibus monstrant, quanquam tamen optimum, hoc est nigrum, non nisi suauissimi odoris, Lusitani nostri apud Indos, calãbuco appellant, quum tamen calambuco vox sit Perfica, lignum

Lignum Aquilæ. Calambucum vox Persica.

gnum aloes significans, de quo Plinius lib.xij.cap.xx.sub tari nomine mentionem fecit: Galenus verò de illo libris de Facul.simpl.medic.non meminit: nec enim Serapio cap.cxciiij. Galenum adducit, nisi in trãslatione Albatarich, quem profecto crediderim Paulum Aeginetam esse, quum eadem verba ibidem ab eo adducta, apud Paulum lib.vj. sic leguntur, agallochum lignũ est quod aduehitur ex India, thiæ ligno simile odoratum, quod mansum animæ suauitatem cõmendat, & in suffitum adhibetur, ramenta eius pota denarij pondere, languidum ex humore ventriculum, resolutumque confirmant: ad hæc, iecinorosis, dysentericis, pleuriticisq; opitulantur, nec enim ignoro hæc eadem verba à Serapione sub nomine Pauli repeti, quæ antea ex Galeno in translatione Albatarich scripserat, est vero lignum hoc, vt Serapioni placet, calidum & siccum in ij. gradu, quod officinarum mangones vitiant, eius vice aspalathum vendentes, vt capite de aspalatho diximus.

Tarum Plinij lignum aloes est.

Lignialoes Galenus non meminit.

Lignialoes temperatura.

DE NARCAPHTHO.

Græce, νάρκαφθον: Latinè, narcaphthum, Arabicè, nabach, lazabaſten: Hiſpanicè, Luſitanicè, almea: Italicè, tigname.

Enarratio XXII.

NArcaphthon, siue nascaphthon, lignũ corticosum, & velut putidum, antiquitatem nimiam præ se ferens est, quod officinæ hodie thymiama, quia in suffimentis præcipue eo operantur, nominant: Itali corrupta voce, tigname vocant: Hispani vero, vt plerumque interuenit, Mauritana voce Almeam appellant: Huius Paulus Aegineta meminit lib.vij. suæ medecinæ, dicens: naocanthon sunt qui nacaphthon dicunt, Indicum est odoramentum, quod ad astrictos fœminarum locos suffitu vaporetur. Plinius vero, non nacaphthum appellari voluit, sed magis serichatum, cuius descriptionem, vt de re sibi incognita, libro xij. capite xxj. prætermisit, tantum ab aliquibus in vnguenta addi dicens. Cæterum thymiama vagum nomẽ est, suffitus omne genus comprehendens, de quo Serapio, sub nomine Isahaten, verba fecit.

Paulus Aegineta.

Serichatũ apud Plinium narcaphthum est Græcorum.

CONST

CONSTANTINVS.

* *Ἀφυμάτους istos & coniectores meritò vocemus, qui quasi laurum momorderint, tam facilè diuinent, & tam audacter pronuntient quid authores senserint in his præsertim quæ velut non intellecta præterierunt, contenti nomina tantum apponere, vt de gaballio fecit Plinius, de serichato & Iaro. ea enim vt ipse ingenuè fatetur est, lib. xij. cap. xi. nostro orbi tantum nominibus cognita sunt. Et tamen serichatum narcaphton interpretatur Amatus: Iarum verò Agallochon. quod ita diuinando, ad eruditionis famæ aucupium, authores interpretari non est, sed eos ludificari.*

DE CANCAMO.

Græcè, κάγκαμον: Latinè, cancamum: Hispanicè, Lusitanicè, anime blanco: Arabicè, Sac, Lach. Officinæ Lacca.

Enarratio XXIII.

Cancamũ nõ est lacca.

QVi hucusq; cancamum, laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, quum cancamum gummi odoriferum sit: lacca vero siue commansa, siue suffimentis expetita in odore percipitur, quam hodie Lusitani nostri, ex India afferunt, rubram, transluciadm, tincturis præcipuè deseruientem, & ex ea officinæ compositionem quandam præparant, dialaccam appellatam, Quę vt certo scimus, non gummi, aut arboris, plantæve alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, fauagóve, velut cera apum. In regno igitur Pegù dicto apud Indos quum terra, vel pluuia, vel arte plus iusto irrigatur, formicæ prædictæ, ligna quædam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus laccam generant, & hac de causa, in lacca ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul arboris non sunt laccam ferentis, vt hucusque omnes ferè crediderunt. Est verò alia lacca artificialis, quam infectores pannorum vendunt, quæ ex fece brasilij virzinij dicti, & cocci resultat, qua pictores pro conficiendo colore rubro obscuro maximè vtuntur: hanc verò Serapio, ineptè admodum cum prima confundit lacca: vnde hodie multi impudentissimo errore, Serapionis authoritate seducti, eam in compositione dialaccæ miscent. Monachi autem qui nuper Antidotarium Mesues expo-

Lacca non est gummi, sed formicarum stercus.

Lacca artificialis.

Serapionis error.

Monachi.

expoſuerunt, alta mente cæcutiunt, delirantve, quum in compoſitione dialaccæ, dicant: Si defecerit lacca, eius loco iniiciatur lachrima ſanguinis draconis. Quãto verò errore, omnes norunt, quum lacca apertiua ſit, & menſes prouocet: ſanguis verò draconis tantum abeſt, vt aperiat, vt potius miro modo conſtringat, vt ſuo diximus loco. Sed hæc de lacca ſufficiant, & ad inſtitutum noſtrum, hoc eſt, quid ſit cancamum, reuertamur. Eſt igitur cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Mina, Africáve, & inſulis illi circumiacentibus Luſitani noſtri adferunt, aniimum appellantes: decidit enim gummi hoc, vt teſtantur illi, ex proceris arboribus, folia myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud ſubnigrum myrrhæ quodammodo perſimile, odoratum, quod Dioſcorides, illis de cauſis, inter myrrhæ ſpecies, tanquam improbam commemorat, & mineam à terra vnde præcipuè naſcitur, eam appellat: quanquam Serapio amineam nominet, vnde Luſitani noſtri corrupta dictione, pro minea, vel aminea, aniimum vocẽt, & eo mulieres maximè pro ſuffumigiis, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc vero aſſertionem primo adſtruxit Briſotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui quũ apud Luſitanos ageret, vt inde ad Indos, cupidus cognoſcendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc vidit, quod cancamum eſſe dixit. Proinde, quum cancamo opus fuerit, Luſitanorum aniimo deinceps vtemur. Nec enim benzuinum cancamum eſt, vt capite de laſerpitio diximus. Cancami etiam meminit Paulus libro vij. ſuæ medicinæ, dicens: Cancamum lachrima eſt arboris in Arabia myrrhæ ſimilis, odore grato, qua etiam ad ſuffitum vtuntur. Vis eius eſt obeſos extenuare, abſtergere, & aperire obſtructa: Sed ad memoriam hic reuocandum eſt, quod Galenus libro primo de Antidotis, mineam myrrham, tanquam cæteris myrrhæ ſpeciebus meliorem laudat: de qua re capite de Myrrha in hoc libro plura dicemus.

Enarratores Meſues errant.

Cancamum quid ſit.

Aniimum gummi quid.

Briſotus Gallus vir doctiſſimus.

Cancamũ nõ eſt benzuinum.

Minea myrrha apud Galenum melior eſt.

DE CYPHI.

Græcè, κῦφι: Latinè cyphi.

Enarra

Enarratio XX IIII.

Cyphi quid.

SIue caput hoc Dioſcoridis ſit, ſiue adiectitium, eſt ſanè cyphi, ſuffimenti, ſiue thymiamatis compoſitio, olim Soli & Lunæ dicata, qua vt Platonis verbis vtar, præclari egregiiſque quondam in ſapientia Aegyptij rudi & inculto adhuc ſeculo vtebantur, vt Plutarchus libro illo, cui titulum de Iſide & Oſiride fecit monſtrat. Non minus Politianus in libro de Nutritia: cuius cauſam Statius. 4. Thebaidos libro, iis carminibus tetigiſſe viſus eſt, quæ ita habent,

Statius.

Hi lucis ſtupuiſſe vices, noctisque feruntur.
Nubila & occiduum longe Titana ſecuti,
Deſperare diem.

Paſtilla Hiſpanorum.

Hodie verò compoſitio hæc non paratur, illius tamen loco ſuffimenta quædam habentur, quæ Cyprias, auicularum modo formata quaſi à cyphiis corrupto nomine appellant. Hiſpani vero maſſam, paſtillorum modo, ex variis odoriferis rebus conformatam, paſtillam vocant. Eſt autem cyphi compoſitio, vt placet Plutarcho ſedecim ſacris literis contenta, ex melle, vino, vua paſſa, cypero, reſina, ſeſeli, aſpalatho, myrrha iũco, bryo, calamo, vtraq; iunipero, lacaphtho, cardamomo, & bitumine. Huius enim Galenus lib. ij. de Antidotis meminit, dicens: Quoniam verò cypheos meminit Democrates, quod & ipſe conficit, rectè fecit, qui id quomodo præparari debeat, infrà adiecerit.

Plutarchus de cyphi.

Galenus de cyphi quid.

Cyphi eſt cõpoſitio.

At Cyphi, non eſt vlla ſimplex miſtio,
Nec terra quæpiam iſtud fert, nec eſt liquor,
Aegyptij confectum, quo dicam modo,
Diis propitiandis, aſſerunt ſuffimine.
Albam paſſam, capis vuam pinguiſſimam,
Et corticem ſemenq; totum huic eximis,
Carnem ipſius perluigatam inſigniter,
Bis duodecim conſtituunt drachmis Atticis,
Terebinthinæ crematæ ponunt totidem,
Myrrhæq; duodecim, vnam ſed croci,
At vnguium bdellij tres, aſpalathi duas
Semis, ſpicæ nardi tres, caſſiæ tres bonæ,
Et cyperi tres, nec non & pinguium
Et grandium baccarum iuniperi ſint tres,

Odori

Odori calami drachmæ ſint nouem,
Mellis modicum, vini pauxillulum quoque.
At bdellium, vinum, myrrham, mortario
Demitte, leuiga dum ſpiſſitudinem
Mellis liquidi accipiant melle ſuperaddito.
Vuam commmuunt, deinde facta leuia
Hinc vniuerſa ſumunt, atque orbiculos
Fingunt exiguos, diis hinc dant ſuffimina.
Ruffus vir optimus, & in arte exercitus,
Illo parandum ſane prodidit modo.
Quidam carentes cinnamomo, tantum inuicem
Pondus locant ex cardamomi ſemine.
Vtuntur vt priori miſtura quidam,
Verum vlceratis, iecore vel pulmonibus,
Aut viſcere alio nonnulli dant potui,
Ex antidoto, quantum pendet denarius.

μέλιτος τὸ μέτριον, Mellis q. ſat eſt. σαφίλλα vuam paſſam. ῥαπτὰ κολλαμίζουσες omnia cõmiſcentes. Ruffi medici laus. ὀλράχμὴ dracmi.

CONSTANTINVS.

*

Hæc prætermiſit, quæ in exemplari Græco ita leguntur ὀνυχὰ μώμε δ' σχοίνε ιβ'. id eſt Cinnami 4. iunci rotundi (vt Cor. Celſus interpretatur lib. 3. Cap. 21.) 12. Sequitur in Græco codice, βδελλὶς ὄνυχας quod interp. bdellij vnguium: quaſi vero vngues habeat Bdellium. lachryma arboris Sarracenicæ. Sed exemplar Galeni in his verſib. Democratis (ſic enim legendum) corruptum eſt: vera autem lectio ita reſtituetur ſi pro ὀνυχὰς mecum legeris ὀνυχῖνον, ἢ ὀνυχίνε, ἢ ὀνυχίτε: qua forma dicitur à Dioſcoride, ὀνύχινον μύρον, καὶ καλαμέα ὀνυχίτις. habet enim Bdellion quod ſit ἐνῶδες ἐν τῇ θυμιάσει, ἐσικὸς ὄνυχι, authore Dioſcoride libro 1. Cap. 66. quod referendum ad vnguem odoratum, qui ad ſuffitus expetitur, & in officinis Blatta Byzãtia dicitur. Blatta Byzãtia tamen nihil aliud eſt, quàm βλάττος καὶ βλάττιον βυζάντιον ab Actuario dictum, Arabum vero Blatta Byzãtia. nõ tamen ignoro doctiſſimum Fuchſium, Blattam Byzãtiam intelligere, os naris purpuræ, deceptum Nicolai Myrepſi interpretatione, qui exponit, ὄσφρησιν τῆς πορφύρας. Sed hic author eſt admodum dilutæ fidei & parùm probatæ. Deinde in eo fallitur Fuchſius, quòd præter conſuetudinem, parùm expendat, hæc verba Dioſcoridis: ὄνυχες ἐνώδεις θυμιώμενοι, κατορθοῦσι πόσις τῇ ὄσμῇ. Non impedit igitur, vt voluit Fuchſius, quin Blatium ſit vnguis odoratus, quòd Blattium ſuffitum Cãſiorum ſubolescat: quando id

quoque

quoque vngui odorato, Dioscoridis authoritate, tribuatur. Bdellium Dioscoridis odore confertur onychi, ony χautem Castoreo. Ideo βδέλλιον ὄνυχον. Bdellium vocauit Galenus libro x. de Compositione medicamentor. κατὰ τόπους, in Malagmate Asclepiadis. βδέλλιον ὄνυχος λίβρας β'. Idem lib. ij. de Antidotis in Charmidi Antidoto, βδέλλιον ὄνυχός τε τὸ διαυγὲς ὡς ἀμαχιλῶ. Malè igitur legitur hoc in loco, ὄνυχας pro ὄνυχος, vt deprauatè itidem lib. 8. de Compositione Medicamentor. κατὰ τόπους in Democratis Malagmate, βδέλλιον ὄνυχάς τε τὰς ἴσας pro ὄνυχος consimiliter. quod ibidem paulo post exponitur idem esse βδέλλιον καὶ βδέλλα cum subiicit βδελλίου οἴνῳ διαλῦσαι ποιῶν ταινιᾶ. An Arriano verò Bdellium dicitur βδέλλα: περὶ πολυπόδων ἐρυθρᾶς θαλάσσης, φέρεσθαι δὲ inquit ἀπὸ τῶν τόπων ναρδοῦ, μόσχου, βδέλλα, ὄνυχίνη λιθία, καὶ σμύρνα. Sed Plinij verba de Bdellio onychite non transmittenda Silentio: libro enim 12. Cap. 9. De Bactriano Bdellio: Bactriani nidor siccus, multisq; candidi vngues, quod de vnguibus humanis intelligi non debet: vt alibi fusius dicemus, Sed de onyche conchylij genere, de quo Dioscorides loco superius citato.

HActenus Galenus, qui libro viij. de Compositione medicamentorum κατὰ τόπους id est, per loca vbi præcipue agit de pharmacis ad hepaticos, ex Andromacho, ita breuissime hæc complexus est, in primo Antidoto, dicens: Hæc quidem est Antidoti descriptio, Appellauit autem hanc cyphoidem, hoc est, cypheoformem, ob similitudinem: nam & odore & gustu similis est cyphi ab Aegyptiis appellati, qui sane primi hoc pharmacum composuerunt, & vtuntur eo quotidie ad vaporem edendum, accenso in deorum honorem igne.

DE CROCO.

Græcè, κρόκος: Latinè, Crocus, vel Crocum: Arabicè, Zahafaran, vel Zafaran: gallicè & Germanicè, ſaffrem: Hiſpanicè, Azafran: Italicè, Zaffarano.

Enarratio xxv.

Croci deſcriptio.

OMnibus notissimus est Crocus, quo condimenta coquinaria, passim ornantur, cuius descriptionem fic habeto, quum eam Dioscorides silentio præterierit: Crocus

Crocus.

cus eſt herba folio gracili, anguſto, paruo, pene in capillamenti modum diſſoluta, cuius radix bulboſa, nucleis interſecta: aliis ſimillima eſt, quæ vergiliarũ occaſu flore cæruleo floret, in quo capilli illi Crocus dicti, hebetes licet poſtea odorati naſcuntur: is enim olim Cilicius nobilior habebat, nunc vero apud Italos Aquilanus palmã obtinet, qui ex Aquila Neapolim affertur: quãquam qui è Germania hodie adducitur, primas obtineat, vt Venetiis aliquãdo vidimus, in ea præcipuè officina cui Coralium pro ſymbolo eſt. In Hiſpania quoq; plurimus & optimus naſcitur. At qui à Græcia vbi vberrimè creſcit, aduehitur, peſſimus omnium iudicatur: optimus enim vt dicatur Crocus, flauiſsimus ſit oportet, tum odoratiſsimus, & longo tempore in vigore ſuo perſiſtens, vt ex Galeno libro de Antidotis deſumitur. Eſt autem Crocus medicina cordialis, quæ merito tum intus, tum extra medicamentis cordi adaptatis, miſceri debet, nã cor roborat, & lætificat, & ea de cauſa, riſum promouet, & ita promouet, vt fabuloſum non ſit aliquando hominem riſu & cachinno, ob nimium croci eſum mori. Vidimus enim nos apud Mitinam à Campo, totius Hiſpaniæ celeberrimum emporium, mercatorem quendam, qui cum plures Croci ſarcinulas ſiue inuolucra emeret, vt in Luſitaniam portaret, multum ex illo in olla carnes iurulẽtas pro cœna continente iniecit: qui poſt earum eſum, in tam intenſum ac vehementem riſum prorupit, vt non multum abfuerit, quin riſu, & cachinno tunc è vita diſcederet. Tunc enim Serapionem verũ dixiſſe credidi, quum capite de Croco

Crocus medicina cordialis.

Crocus interficit.

ex mente Rasis dicat: Crocus pondere duarum drachmarum partum accelerat, & inebriat ebrietate forti si cum vino misceatur, & lætificat adeo, donec facit insaniam excellenti lætitia. Quum igitur Crocus summam hanc cordialem virtutem habeat, non multum mea sententia damnãdi illi sunt medici, qui Rusi pillulis, Crocum tempore præsertim pestilenti addunt. quòd vero Crocus appetitum deiiciat, recentiorum est inuentum, vt verò Galeno placet libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum, Crocus secundi quidem est ordinis excalfacientium, primi vero exiccantium, proinde concoquendi quoq; vim obtinet, adiuuante etiam ad id quadam exigua astrictione: nam lib. de Antidotis, se ob Croci odorem incurrere capitis dolorem, fatetur. Proinde nõ mirandum, si agaso quidam apud Pisaurenses, super duabus Croci sarcinulis dormiens, eadem nocte obierit: vt superioribus annis accidit, vt testantur omnes Pisaurenses, ac Magnificus Ioannes Gondula, patritius Ragusinus, vir non minus doctrina quàm generis nobilitate clarus, qui eo tempore apud Pisaurenses agebat, & hoc ita esse confirmat. Ex Croco vero, cerotum oxycroceum dictum, officinæ hodie parant, membris contusis, & fractis ossibus dicatum: resoluit item durities, & multa adfert præterea commoda.

Crocus pillulis Rusi addis potest.

Crocus calidus in secundo ordine siccus verò in primo.

Oxicroceũ

DE CROCOMAGMATE.

Græcè, κροκόμαγμα: Latinè, crocomagma.

Enarratio XXVI.

Crocomagma.

CRocomagma olei crocini fex est, quam instructiores officinæ reconditam habent: eius porro vires eædem fere sunt, cum iis quas crocus habet.

DE ENVLA CAMPANA.

Græcè, ἑλένιον: Latinè, Helenium, Inula, & Enula. Hispanicè, raiz de alla: Italicè lella, enola, enoa: Gallicè, enula campana, Aulnee: Germanicè, Alant: Alantvvurtzel.

Secunda

SECVNDA ENVLA.

Aegyptia enula, Helenium Aegiptium, ὑπεροδές, Hom. tametsi alij intelligant cirsium siue Bugloſſum.

Enarratio · XXVII.

Helenium.

Enula Cãpanica.

HElenium, noſtra eſt inula Campanica, ſiue enula Cãpana, hortis fere omnibus famigeratiſsima herba, cuius folium latiſsimum eſt, ad ſymphyti folium accedens, albicans vna ex parte, ex reliqua vero lanuginoſa eſt, nam florem luteum fert, radicem vero craſſam, amaram, optimi tade credendum eſt, vt docte admodum Marcellus Virgilius adnotauit, Dioſcoridis hiſtoriã hanc corruptam & acephalam hic, vt in multis aliis locis deprehẽditur, eſſe: Nam quòd folia anguſta verbaſco ſimilia haberẽ tradat, id cœli cauſæ forſan tribuendum eſſet, quum in vno loco procerius herba vna quàm in altero creſcat: ſed quòd inſignem amaritudinem in inula repertam, ſilentio prætermiſerit, non poſſum non teſtari textũ iſtum corruptum eſſe. Imò Marcellus Virgilius confirmat ſe ſic in antiquiſſimo Dioſcoridis codice legiſſe: caulem ex ſe mittit Helenium, craſſum, hirſutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumq; : flores luteos, & in iis ſemen verbaſco ſimile, tactu pruritum faciens: vnde facile credere eſt, vt hæc peruerſa & immutata fuere, ita quoq; pars hæc ad amaritudinem attinens, quãquam eam quoq; à Plinio prætermiſſam animaduerto, vnde Mathiolus Senenſis, hic falsò admodum Plinium adducit, libro xix. capite

Dioſcoridis hiſtoria acephala eſt.

Mathiolus Senẽſis falſo Plinium citat.

cap.5. quia vltra quòd in eo capite, nullam penitus de helenio, ſiue enula mentionem faciat, libro tamen xxj. cap.10. vbi helenij meminit, non de hac loquitur, ſed potius de Aegyptia, cui Dioſcorides in hoc capite, ex mente Crateuæ herbarij, ramulos ſerpilli modo, humi ſparſos tribuit, folia vero lenti ſimilia, cui quoq; eo in loco nullam tribuit amaritudinem: Imò in deſcribēda hac herba, Plinius à Dioſcoride variat, quum Dioſcorides folia lēntis, & ramulos ſerpilli per terram ſparſos Aegyptiā enulam habere tradat: ille vero non lentis folia ſed ſerpilli potius poſsidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd cap. xxj. prædicti libri, vbi medicamenta Helenij pertractat, dulcem eſſe aſſerit, non amaram, vt liquido conſtet Plinium de illa tantum dulci Aegyptia inula memoriam feciſſe, non vero de hac à nobis amara tractata: Proinde Mathiolus ſi Plinij authoritatem in hac parte ſubticuiſſet, prudentius dubio procul feciſſet, ac non ita duplici errore hallucinaretur, primo, quum credat Plinium de hac inula prima mentionem feciſſe, quum vt diximus potius de ſecunda Aegyptia agat: ſecundo quum dicat Plinium inulæ amaritudinem tribuere, quum re vera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, vt cuique legenti notum erit. Verum enulæ radix adeo lætificat, vt in omnium apothecariorum ore ſit, Enula Campana reddit præcordia ſana: imò hac de cauſa, à multis creditum eſt, hanc, nepenthem herbam illam ab Homero tanta laude decantatā eſſe, quia perpetuam pariat lætitiam, & triſtitiam omnem aboleat, omnes abigendo curas, & malorum omniū obliuionem inducendo, præcipuè ſi eius ſuccus vino immiſtus bibatur, quæ omnia vera eſſe crediderim, modo de Aegyptio helenio Campano dicantur, quum in noſtra enula hæc prorſus non reperiantur: nec Itali illius radices quotidie coctas, & ſaccharo vel melle & aromatibus paratas licet eſitent, talia experiantur. De illa igitur enula Aegyptia vera nepenthe ſic cecinit Homerus libro iiij. Odyſſeæ.

Mathiolus dupliciter hic errat.

Enulæ radix cor lætificat.

Nepenthes enula Aegyptia eſt.

Tum Ioue nata Helena hic meditata eſt pharmaca potu
Ac ſubito iniecit medicamina rara Lyæo,
Vnde bibunt proceres Nepenthes inclyta ſucco
Gramina, quæ irarum, ſiue omnis cladis & omnis
Vſque mali herbarum ducunt obliuia potu.

Hæc

Hæc ſi mixta ſcyphis aliquis præſumpſerit, ille
Luce illa nunquam lachrymas effundet obortas,
Non ſi vel genitor materq; Acherontis arenas
Rapta petat Stygias, non ſi natumq; fratremq;
Coram diſiectos ferro, atque in ſanguine mixtos
Hoſte oculis videat claris.

Cæterum helenium ab Heleno Troiano inuentum ſibi nomen vindicaſſe, non vero ab Helena vt poëtarum narrant fabulæ, crediderim: cuius naturam & vires proſequens Galenus libro ſexto de Facultatibus medicamentorum, ita inquit: Helenij herbæ radix maxime eſt vtilis, non primo ſtatim occurſu excalfaciens, ac proinde dicenda eſt non calida & ſicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, ſed cum recrementitio humore, quapropter eclegmatis, quæ faciũt ad educendos ex pectore pulmoneq; craſſos lentoſq; humores, idoneè commiſcetur, rubrificant eius quoq; vi partes frigidis ac diuturnis vexatas affectibus, cuiuſmodi ſunt nonnullæ coxarum paſſiones, iſchiadas vocant, & exiguæ aſsiduæq; articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ ac luxationes.

Helenium vnde dictum.

Helenij tẽperatura. Helenium pectori cõfert.

DE OLEO.

Græcè, ἔλαιον: Latinè oleum: Hiſpanicè olio, azeyte: Arabicè, Cait, vel Zait. Italicè, olio, vel oglio, Gallicè huyle, Germanicè, oel, ἔλαιον ὀμφάκινον: καὶ ὠμοβρῶες: Latinè oleum omphacinum, Hiſpanicè, oleo de oliuas en agraz, olio de oliuas verdes: Germanicè, Baumœl.

Enarratio XXVIII.

OLeum ex oliuis expreſſum, omnibus notũ eſt, quod hodie maturum in vſum victus, non vero omphacinum immaturum aut acerbum dictum, venit: eſt enim maturum, hoc eſt, oleum ex oliuis maturis confectum, calidum & humidum, & eo magis ſi vetuſtum eſt, vel in eo ſal iniectum fuerit, vt hodie apud Hiſpanos plerunq; fit. omphacinum vero frigidum & ſiccum eſt, & tãto magis ſi cùm exprimitur, oliuæ ſurculi vel folia quoq; ſimul

Oleum calidum et humidum eſt.

Oleum omphacinum frig. et ſic.

exprimantur, vnde Galenus lib.ij. de Compoſitione medicamentorũ ſecundum genera, quum andromachi emplaſtrum viride examinat, inquit: olei ſanè nomen vnum eſt, qualitas & facultas diuerſa, nam omphacinum frigidius: ex maturis oleis preſſum calidius eſt: temporis tamen proceſſu calfaciẽdi vim auget, ſic etiam quod ſalem habet quantũ ex illo ſumpſerit tanto calidius eſt, magisq; ſiccat, quàm quod ipſius expers eſt. Quod ſurculos oleæ, θαμνὸς Græci nominant, continet, valentius aſtringit, Hæc ille. Olim verò & ſi omphacinum præcipuum in ſanitatis vſu habebatur, ex maturis quoque oleis, multis in locis parabatur, præcipuũ tamen Sabinum, non procul ab vrbe Roma, in Sabinorum regione prognatum, vt Galenus libro ij. de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos ait. Hodie verò vt diximus ex maturis oleis tanquam ſanitatis vſui magis ſeruientes paratur, omphacinum verò in officinis & roſaceum, & per ſe proprium, tanquam repercuſſorium medicamentũ ſeruatur. De quo Galenus lib.vj. de Facult. ſimpl. medic. ita pro coronide tradit: oleum quod ex oliuis exprimitur, humectatorium eſſe & moderatè calidum iam ſupra docuimus, eiuſmodi eſt, quod dulciſsimum eſt, fitque potiſsimum ex oliuis quas drupas appellant. Cæterum quod omotribes & omphacinum nuncupant quale ab Hiſpania vehitur, id quantum in ſe habet aſtrictionis, tantum etiam illi ineſt frigiditatis. porrò oleum vetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur: & calidius eſt, & potentioribus ad euaporandum viribus: quod verò ex crudo, id dum reliquum quippiam ſeruauerit aſtrictionis, miſtæ permanet facultatis: Vbi vero illam prorſus abiecerit reliquo euadit ſimile. Quinetiã quicunq; in præparando ramos iniiciunt, ij omphacino ſimile oleum efficiunt.

Oleum moderatè calidum eſt.

DE OLEO OLEASTRI.

Græcè, ἀγριέλαιον vel ἔλαιον ἢ ἀγρίας ἐλαίας ἤγουν τῆ κοτίνε, ἢ ἀγρίπτε ἢ ἀγριελάε: Latinè oleum oleaſtri: Hiſpanicè, olio de azenbuche, olio de azambugeiro: Italicè oglio de oliuaſtro.

Enar

Enarratio. XXIX.

OLeum quod ex oleastri amari conficitur oleis, pro cibo non accipitur. Si quis tamen eo quotidie barbam, vel capitis capillos inunxerit, canitiem remorabitur: de quo Galenus libro vj. de Facul. simpl. medi. tradit. Quod ex agresti oliua exprimitur, extergit, simulq; astringit, squalidissimus enim id est ex omni olei genere. *Oleũ oleastri canitiẽ remoratur.*

DE OLEO ALBO SICYONIO DICTO.

Græcè, Σικυώνιον ἔλαιον: Latinè Sicyonium oleum.

Enarratio XXX.

SIcyonium oleum, sic appellatur, quia in Sicyone ciuitate, apud Peloponnesum Moream vulgo dictam, olim perfectissimum parabatur, hodie vero vt audio, ciuitas hæc Basilica dicitur. Cæterum, priscis maxima cura erat, oleum parare albissimum, quia illo quotidie vniuersa corpora inungebant, vt agilia prompta, & expeditissima ea haberent, qua de causa frequentissime se lauabant, & tam sæpe balneis vtebantur, in quibus oleosa superfluitas illa colligebatur, de qua Dioscorides ad præsens sermonem facit, dicens: calefaciunt itidem quæ in balneis olei strigmenta colliguntur, &c. Non minus olim quoque athletæ luctatores, quum ad palæstram nudis corporibus, vt difficulter delibuti, ab aliis in lucta siue palæstra, perstringerentur, vniuersum corpus oleo illinebant, quod puluere eleuato & sudore permixtum, inde sordida pinguitudo resultabat, quam Dioscorides intelligit, quum inquit. Quæ vero ex palæstris, &c. Hæc quoque crassa sordes quum luctatores gymnasiorum parietibus & statuis adhærebant, fixa illic manebat. Quam Dioscorides quoque intelligit, quum dicit, nec minus etiam calfaciunt, & cætera. At hæc hodie vt multa alia non habentur. *Sicyonium oleum à ciuitate dictum.* *Strigmẽta balneorũ.*

DE ELAEOMELLE.

Græcè, ἐλαόμελι: Latinè elæomel, oleum palmarum: Hispanicè, olio de palmeras: Italicè oglio de palmiere.

Enarratio XXXI.

QVi rerum variarum cognitionem desiderat, & earum naturas tenere, multas orbis partes perlustrare opus habet, quum sedentario studio tantum non adquirantur, cuius defectu Hermolaus Barbarus patricius Venetus, vir singularis doctrinæ & eloquentiæ, in hoc deceptus est, credens vtique elæomel, mannam qua ad ducendam aluum vtimur, esse: quum elæomeli, vt veritas ipsa testatur, & Plinius subscribit lib. xv. cap. 7. sponte nascatur in Syriæ palmyris, licet mendosè hodie maritimis, legatur. Quod ex arboribus manat pingue, crasius melle, resina tenuius, sapore dulci. In India vero & insulis Cap. viridis, palmyras hodie nasci nouimus, ex quibus non solum oleum lucernis, & cibo deseruiens extrahitur, sed etiam vinum, mel, fructus, linum pro parandis sacculis, & ligna igni deseruientia colliguntur, vt mirum planè sit, quantis dotibus natura hanc dotauerit arborem, de cuius fructu, capite de elate legere ne pigeat, quum ibidem hæc vberius tractentur.

Hermolaus Barbarus erat.

Elæomeli quid.

Ex palmyris multa colliguntur.

DE OLEO CICINO.

Græcè, κίκινον ἔλαιον: Latinè, oleum cicinum, oleum recininum, oleum de cherua, oleum de cataputia maiori, de pentadactylo: Hispanicè, olio de semente, de figueira del inferno: Italicè, oglio de mirasole, o giraſole, o fagiuolo Romano, o fagiuolo Turchesco: Germanicè, Vuunderbaum: oder Creiitzbaum.

Enarratio XXXII.

OLeum Cicinum Latini ricinium appellant, ob similitudinem, quam semen vnde oleum conficitur, cum animalculo sic dicto, habet. Est vero animalculū hoc infestum canibus, capris, asinis, & equis, quod ricinus Latinè dicitur: Hispani verò illud sua voce, canapatum appellitant: Itali autem zeccam. Dicitur verò oleum hoc apud Arabas, oleum de cherua, siue de maiori cataputia, quod in nonnullis instructis & ornatis officinis paratum habe-

Oleum de cherua.

tur,

tur, de quo Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Oleum quod ex semine ricini conficitur, tum calidius est, tum tenuiorum partium, quàm est oleum commune, ac proinde potentius quoq; digerit. nos verò Mesues consilio, eo contra colicos affectus à frigiditate ortus, tum in clysteribus tum in vnctionibus vtimur, de qua re quarto libro vberius agetur.

DE OLEO AMYGDALARVM.

Græcè, ἀμυγδάλινον ἔλαιον: Latinè oleum amygdalarum. Hispanicè olio de almendras: Lusitanicè azeite de amendoas: Italicè olio di mandorle: Germanicè, Mandelœl. *Gallicè, huyle d'amandes.*

Enarratio XXXIII.

Oleũ amygdalarum amararũ describit Dioscorides tantũ.

TAntum de oleo amygdalarum amararum loquitur in præsentia Dioscorides, quòd μεσόπιον appellat: proinde nos de dulci sermonem faciamus, quum eo frequẽtius vtamur, & medico vsui quotidie veniat. Paratur enim oleũ amygdalarum dulcium sic: contunduntur autẽ amygdalæ, & in cacabo æneo ad ignem trahuntur, postea canabaceo panno multis obducto plicaturis excipiuntur, & in torculari exprimũtur, vnde oleum exit, sed in hoc parandi modo monẽdi sunt pharmacopolæ, quum vt optimum oleum amygdalarum dulcium fiat, opus est ex optimis amygdalis selectis paretur: quas à corticè mundare, & eas albas reddere operæ pretiũ est: nam aliter virtus olei huius lenitiua, & pectoralis amittitur, hoc magis, si rancidas & veteres amygdalas aliis mixtas acceperint. Sed hoc aliud maius malum in hoc concinnando oleo committitur, quod est, quia quum ad ignem, sic contusas & pistas in cacabo æneo admouent amygdalas, eas sic torrere permittunt, vt non multum abfuerit quin omni ex parte olei virtus deperderetur, nisi eas, pauca aqua roscidas facerẽt. Sed & cum hoc, adeo eas vrunt, vt horridæ & combustæ fœteant. Proinde deinceps monitos pharmacopolas vellem, vt quum oleum ex amygdalis dulcibus parare proposuerint, conentur amygdalas selectas & bonas habere: item quòd eas albas faciant, quũ cortex ille procul dubio

ſtypticus, ſiccus, aſper, & ſcabritie plenus ſit: Quæ omnia viribus olei huius contraria ſunt, & multo magis, ſi torrefieri, vt plerunq; fit, amygdalæ permittãtur, proinde cortices deinceps deponito, nec amygdalas ſic torrefieri ſinito. Hæc omnia Meſue pharmacopolarum princeps noſcens, ſuadet, vt amygdalæ caleſiant calore quodam modico, ſuaui, & minimè acri, vt in balneo Mariæ fit, in quo vtinam pharmacopolæ deinceps, hoc oleum pararent, quum ſic paratum in eo omnes vires attributæ reperiantur, & pectoris aſperitates lenit, ac gutturis & pulmonis, velut iuncturarum quoque duritiem & ſiccitatem. Suaue eſt enim in cibis, & confert hecticis, & phthiſicis, impinguat, auget ſperma, ſedat tuſsim, & vrinæ ardorem mitigat, nam veſicæ, & renum, & vuluæ excoriationibus cum fiſtula iniectum medicatur: pondere verò quatuor vnciarum ebibitum oleum hoc aliuum cõſtrictam lenem facit. Amarum verò oleum vltra tam multis à Dioſcoride illi viribus tributis, obſtructiones aperit, & ventoſitati aduerſatur.

Meſue.

Oleũ amygdalarum dulcium in balneo Mariæ fieri debet.

CONSTANTINVS.

Amygdalarum oleum μετώπιον, non vocat Dioſcorides, vt affirmat Amatus Luſitanus, non enim in re tam aperta, tam bonus author cecutit: ſolum adiicit ita ab aliquibus vocari. eius verba ſunt: ἀμυγδάλινον ἔλαιον ὅτινες μετώπιον καλοῦσι. Cauit etiam omniũ optimè Plinius, ne in illam vulgi ἀνυπολογιστίαν incurreret. Cùm dixit libro xv. Cap. 7. Amygdalinum, quod aliqui metopium vocant, ex amaris nucibus arefactis, & in offam contuſis, aſperſis aqua & iterum tuſis exprimitur, Nimirum ſciebat vterq; aliud eſſe μετώπιον, quod & νέτωπον vocat Hippocrates libello de ſuperfœtatione. Comprimis Dioſcorides qui libro j. Cap. 72. de metopio ita prodidit Σκευάζεται ὁ πρὸς ἐρ αὐτάλῳ μύρου, ἐπιχωρίως τοῦ αὐτῶν καλουμένου μετώπιον, διὰ τὸν ἐν χαλβάνης μίξιν. τὸ γὰρ ξύλον ἐξ οὗ γεννᾶται ἡ χαλβάνη, μετώπιον καλεῖται. Plinius vero in hæc verba lib. xij. Cap. 8. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Africa ammoniaci lachrymam ſtillat in harenis ſuis: inde & nomine etiam ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor quam metopion vocant: reſinæ modo aut gummi.

DE OLEO BALANINO.

Græcè, ἔλαιον βαλάνινον: Latinè, oleum balaninum, oleum

oleum de myrobalano vnguentaria, oleum de nuce ſiue glande vnguentaria, oleum de ben, oleum myrepſicum: Hiſpanicè, azeite de auelhana de la ſndia. Italicè, olio di Ben.

DE OLEO SESAMINO.

Græcè, ἔλαιον σισάμινον: Latinè oleum ſeſaminum, oleum è ſeſamo ſemine: Hiſpanicè, olio de alegria ſimiente, olio de gorgilim: Italicè, oglio de ſiſamin, de ieſamin.

DE OLEO NVCIS.

Oleum nucis iuglandis, oleum nucis baſilicæ, oleum nucis: Hiſpanicè, olio de nuezes: Italicè, oglio di noci, Germanicè, Nuſſœl.

Enarratio XXXIIII.

OLeum balſaminum è fructu quodam, nucis auellanæ magnitudine, & figura conficitur, qui fructus hodie apud myropolas, & vnguentarios, ben dicitur, vnde quoque oleum de ben appellant: Græci verò quoq; fructum iſtum myrobalanum appellant: Romani autem vertētes, glandem vnguentariam meritò vocant: quia huius oleo vnguentarij pro cōficiendis & apparandis odoratiſsimis vnguentis vtuntur, præſertim in quibus moſchus, ambra, & cibetum ingrediuntur, hodie verò pro chirothecis & manicis ſuffitu perfundendis in myrothecis reconditum ab vnguentariis habetur: ſub nomine tamen olei de ben, vt quarto libro amplius videre eſt. Verùm oleum hoc eſt abſterſiuum, mundificatiuū, & oppilationū aperitiuum, nam ſtrumas quoq; reſoluit, & duros minuit tumores, mirificè contra induratos ſplenes valet, qua de cauſa hodie multi in vnguentis de obſtruentibus ſpleneticis dictis, id miſcent: valet quoq; ad multas propulſandas ægritudines frigidas, præſertim conuulſionem, iuncturarum dolores, ac iis ſimiles. Ineſt enim mira proprietas huic oleo, quod nunquā in longo temporis tractu ſeneſcit, aut rancidum euadit, imò ſi oleo amygdalarū gutta vna vel altera huius de que

Glans vnguentaria quid.

Oleum de ben contra ſplenis ſcirrhos valet.

de quo agimus olei adiungatur, illud à corruptione præseruatum habet. An verò oleum hoc ex fructus putamine, vel potius nucleo parari debeat, quũ in hoc authores varios esse animaduertimus quæri potest: Respondeo ex nucleo fieri debere, prout hodie quoq; fit, nã putamen ineptum admodũ, vt ex eo oleũ parari aut confici possit, est.

Sesaminũ oleum. Sesaminum verò oleum, ex sesamo semine admodum paruo conficitur, quo hodie vniuersa Græcia maxime in cibo & lucernis vtitur: post oleum autem ex oliuis confectum, sesaminũ primas obtinet, corpora enim incrassat, semen genitale multiplicat, vocẽ clarificat, pectus lenit, & scirrhosos tumores mollificat. Est enim omnino medicum hoc oleum, in multis adhibitum oleorum compositionibus. Nucum verò oleum in multis paratur regionibus, præcipuè in Longobardia, Ethruria, Germania, & aliis variis locis, oleo oliuarũ carentibus, cuius vice, illo præparando lucernarũ lumine præcipuè vtuntur: in vsum verò medicamentorum raro oleum hoc venit.

Nucũ oleum.

DE OLEO HYOSCYAMINO.

Græcè, ἔλαιον ὑοσκυάμινον: *Latinè*, *Oleum hyoscyaminum*, *Oleum Apollinaris herbæ*, *Oleum Alterci herbæ*: *Hispanicè*, *Oleo de velenho*: *Lusitanicè*, *azeite de memendro*: *Italicè*, *Oglio di dente cauallino*, *Oglio de hyoscyamo*: *Gallicè*, *huyle de Hannebane*, *ou de iusquiame*: *Germanicè*, œl von Bulsenkraut.

Enarratio XXXV.

Oleũ hyoscyaminũ. OLeum hyoscyaminum, ex hyoscyamo Apollinari siue alterco dicta herba, raro in officinis paratur, non sine errore tamen, quum multũ podagricis, & calidis affectionibus valeat, contra Phreneſin magno iuuamento inungitur, non minus contra gonorrhœam, si renes eo illinantur, facit: aurium acutissimos dolores curat, præsertim si cum castoreo vel croco intus instilletur, item testiculorum & mammillarum dolores ac inflammationes sedat, dentium dolores ore retentum mitigat, & pilorum regenerationem prohibet, de quo plura libro 4.

DE

DE OLEO DE GRANO CNIDIO SIVE GNIDIO.

Græcè, κνιδέλαιον: Latinè Oleum de grano cnidio, Oleum de grano gnidio, Oleum de cocco gnidio, Oleum de thimelæa: Hiſpanicè, Luſitanicè, Olio de toruiſco: Italicè, Oglio de pepe de monti.

Enarratio XXXVI.

OLeum de grano cnidio ſiue gnidio, Oleum ex ſemine thimeleæ confectum eſt, nam chamælea mezeron eſt, vt 4. libro dicemus. Cæterum hoc Oleum exoletum ab officinis eſt, nec à quoquam in vlla regione paratur, de quo plura quarto libro legito. *Granũ cnidium. gnidium thymelæa idẽ.*

DE OLEO CNICINO.

Græcè, κνικέλαιον, καὶ ἔλαιον κνίκινον: Latinè, Oleum cnicinum, Oleum è grano cnico. Oleum è carthamo, Oleum è croco hortulano: Hiſpanicè, Olio de Semiente de Alacor, Olio de Semiente de papagaios: Italicè, oglio de Carthamo.

Enarratio XXXVII.

OLeum Cnicinum, è grano cnico, oleum de carthamo eſt, quod ex ſemine eius id eſt croci hortulani paratur: Concinnatur verò velut amygdalinum, eo tamen calidius eſt, nam oleum hoc apertiuum eſt, & reſolutiuum, pectoris remouet ſtricturam, facillitat anhelitum, medetur ictericiæ, ſedat ſtomachi dolorem & coli. *Granum cnicinum carthami croci hortulani. idem.*

DE OLEO RAPHANINO.

Græcè, ῥαφανέλαιον καὶ ῥαφάνινον ἔλαιον: Latinè oleum raphaninum, oleum è ſemine radiculæ, oleum è ſemine raphani: Hiſpanicè, olio de ſimiente de rauano: Italicè oglio di ſemenze de radice: Germanicè, Rettichœl.

Enar

Enarratio xxxviii.

Vomitum prorritãs.

OLeum è semine raphani, plebeis septentrionalibus admodum protritum oleum est, tum in obsoniis, tum in lucernis, velut Aegyptiis hominibus olim fuit, pulchram enim oleum hoc mulierum faciem reddit, & illius à vento contractas emendat scabrities: nam & quibus à longa valetudine pediculi abundant, accommodatum est, præter cætera autem hanc obtinet excellentiam, quòd vomitum leuiter admodum prorriter.

DE OLEO E NIGELLA.

Græcè, ἔλαιον μελάνθινον ἢ μελανθέλαιον Latinè oleum de nigella, oleum melanthinum: Hispanicè, olio de Axenuz: Lusitanicè olio de Alepiure: Italicè oglio de nigella.

Enarratio. xxxix.

Melanthiũ vera nigella est.

MElanthinum oleum, id est è grano nigella dicto, non paratur, si tamen pararetur eadem ferè vires obtineret, quas sesaminum oleum. Est enim melanthium longè aliud granum ab eo quod inter frumentum reperitur, vt suo dicemus loco.

DE OLEO SINAPINO.

Græcè, σινάπινον ἔλαιον ἢ σιναπέλαιον, Latinè Oleum Sinapinum, Oleum è sinapi: Hispanicè Olio de mostaza, de mostarda: Italicè Oglio de mostarda o verò de Senape.

Textus quadragesimi Enarratio.

OLeum Sinapinum, in vniuersa Germania in maximo habetur vsu, nec non in aliis regionibus quoque paratur. Est, enim Oleum hoc maximè ad se trahens, proinde antiquissimis medetur doloribus.

DE OLEO MYRTINO.

Græcè, ἔλαιον μυρσίνινον ἢ μυρσινέλαιον, Latinè, Oleum Myrtinum, Oleum myrteum: Hispanicè, Olio de arhaiam, Olio de mortinhos: Italicè oglio de mirto.

Enar

Enarratio XLI.

Oleum myrtinum quomodo parari debeat

OLeum Myrtinum in omnibus officinis paratum reperitur, sed vtinam eo modo concinnatum quo Mesue suadet, cum oleo scilicet omphacino, in balneo Mariæ: vt vero optimum paretur sic componi debet: accipe Myrtilorum recentium libram vnam, succi Myrtilorum libram mediam, vini nigri styptici, id est austeri libras duas, Olei omphacini libras tres, omnia simul mixta in vas vitreum vel stanneum optime obturatum mittantur, postea vas in balneo Mariæ reponatur, & lente per triduum ad ignem ebulliat, postea verò prælo omnia exprimantur: cui expresso, fructibus siue baccis tanquàm inutilibus reiectis, nouas myrti baccas iterum optimè pistas addere est opus, & per triduum quoq; , vt primo modo diximus, in balneo Mariæ tractari debent: sic verò & tertia vice innouari debent. Sed animaduertendum est, quòd vltimo die quo hæc extrahere ab igne voles, vasis os per aliquot horas apertum permittere debes, vt vini humiditas exhalet, & Oleum purius maneat, sic enim concinnatum oleum hoc, multo perfectius quàm quod tempore Dioscoridis parabatur, deprehenditur: credereque par est, si huius balnei artificium Dioscoridi notum fuisset, in eo omnia similia olea pararet, non verò ad carbonum ignem. Est enim Oleum hoc cõstringens frigidum, proinde stomachum valde roborat, sistit vomitum, & ventris fluxum compescit, nec minus contusiones sedat.

DE OLEO LAVRINO.

Græcè, ἔλαιον δάφνινον ἢ δαφνέλαιον: Latinè Oleum Laurinum: Hispaniçè, Olio de laurel: Italiçè, Oglio de bachelle de lauro, Germanicè, Laurœl.

Enarratio XLII.

Oleũ myrtinum frigidum constringens est.

OLeum laurinum, ex lauri baccis paratur, officinis triuiale, quod vtinam pharmacopolæ præpararent ac non ab aliis adulterinum vt plerunq; faciunt, acciperent, hoc verò calidũ & apertiuum est, colicam affectionem, & frigidos alui dolores, & stomachi, curat: non minus capitis, epatis, splenis, renum, matricis, neruorum, iuncturarum, velut cæteros frigidos dolores mitigat, & lenit.

DE

DE OLEO LENTISCINO.

Græcè, ἔλαιον σχίνινον ἢ σχινέλαιον : *Latinè*, *oleum lentiſcinum* : *Hiſpanicè*, *olio de lentiſco*, *olio de mata* : *Luſitanicè*, *olio de Arueira* : *Italicè*, *oglio del lentiſco.*

DE OLEO TEREBINTHINO.

Græcè, ἔλαιον τερεβίνθινον : *Latinè oleum terebinthinum* : *Hiſpanicè*, *olio del arbor de la termenthina* : *Italicè*, *oglio de bachele del terebintho.*

Lentiſcus.

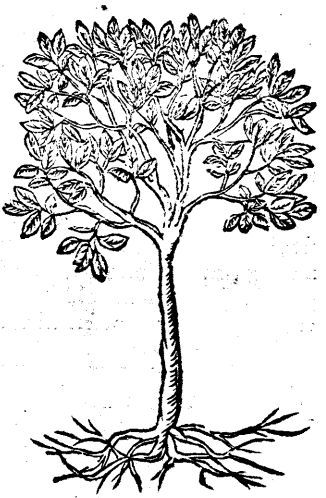

Terebinthus.

Enarratio XLIII.

Oleum lentiſcinum viſum acuit.

OLeum lentiſcinum, ex baccis lentiſci, in multis Italiæ locis paratur præcipuè prope Senas ciuitatem, vbi ab iis qui oleum hoc componunt, creditur, viſum multum acuere. Galenus vero lib. v. de compoſitione medicamentorum

torum ſecundum locos. cap. ix. Gingiuis ex inflammatione dolentibus, optimum pharmacum (inquit) eſt oleum lentiſcinum caliditate temperatum ore retentum, modo ſit recens, nam vetuſtius tanto recētiore peius eſt, quanto ætate antecellit: Imponatur autem in vaſculum in quo calefit lentiſcinum, in aliud maius vas, quod aquam calidam multam complectatur, maximopere itaq; inflammationi gingiuarum hoc cōducit: nec vero minus etiam ſi iuxta quandam aliam partem, tum pelliculæ linguam ambientis tum ſuccingentis totum os aliquis dolor ob inflammationem oriatur, dolorem ſedat lentiſcinum, repellit enim citra moleſtiam, & abſq; aſperitate, quam pleraque auſterorum habent, diſcutitque citra mordacitatem, cuius rei inflammatis præcipuus vſus exiſtit. Hæc Galenus. Ex quibus, vt obiter hoc attingamus, balneum Mariæ ſatis illum cognouiſſe liquet, quum vaſculum paruum in magno aqua pleno immergendum ſuadet. Dioſcorides præterea, cap. 77. huius voluminis inquit: Fit præterea ex lentiſci ſemine, oleum, quod adſtringendo eſt, his quæ adſtringenda erunt præcipuè accōmodatum, & quo hodierni noſtri vnguentarij Hiſpaniæ maximè vtuntur pro inficiendis chirothecis ſeu manicis. Oleum terebinthinum ex baccis terebinthi arboris extrahitur, hodie voce tantum notum, poterit tamen concinnari ex terebinthi reſina, miras dotes poſsidens, quas multi opobalſamo tribuunt, inter quas præcipua habetur, contra omnes frigidas ægritudines, & maximè neruorum. Verùm Dioſcorides in præſentiarum tradit oleum terebinthinum refrigerare: quod dubio procul abſurdum eſſe videtur, quum cap. 78. huius primi libri, terebinthi fructum calfaciendi vires habere tradat: Quamobrem crederem huic capiti, de quo agimus, verbum hoc, & refrigerat, ſuperadditum eſſe, quod animaduertens Manardus Ferrarienſis, prima epiſtola octaui libri ſuarum Epiſto. inquit: Quare magis probandus inuulgatus Græcus codex alter, in quo nulla virium mentio, ſed præparatio tantum terebenthini olei docetur.

Lentiſcinū temperatè caliduū eſt.

Galenus balneū mariæ optimè nouit.

Oleum terebinthinum.

Verba huic textui Dioſcorid. addita.

DE OLEO MASTICHINO.

Græcè. μαστιχέλαιον, ἢ ἔλαιον μαστίχινον: *Latinè, ma-*

ſtichinum, Oleum ex reſina lentiſci: Hiſpanicè, olio di almacigua: Italicè, Oglio di maſtice: Germanicè, Maſtixœl, *gallicè, huyle de maſtich.*

Enarratio XLIIII.

PAratur oleum maſtichinum ex reſina lentiſci, maſtiche dicta, vnde Dioſcorides capite. 77. huius libri inquit: naſcitur & ex lentiſco reſina, quæ ab arbore, lentiſcina, à quibuſdam vero maſtiche appellatur. Cæterum hoc oleum in officinis hodie communiſsimum habetur, quod vt optimum ſit, in balneo Mariæ, vt Meſue docet, parari debet. Eſt enim oleum hoc ſtypticum, proindè ſtomachum roborat, aluum retinet, & virtutem concoctricem, ac membra omnia lapſa & debilia confortat, olim vero in Chio inſula, non procul à Conſtantinopoli ciuitate perfectiſsimum hoc concinnabatur oleū, nec mirum: quum hodie quoq; ex inſula illa tantum maſtix in omnes orbis partes diuerſatur.

Maſtix ex Chio inſula aduehitur.

DE VNGVENTORVM CONFECTIONIBVS.

Enarratio XLV.

VOcat Dioſcorides Oleum, quod per ſe ex fructu vel ſemine, nulla alia admixta re extrahitur: vnguentum verò, quod ex Oleo componitur, & in eo varia ſimplicia miſcentur. At re vera, Olea (ſi hoc nomen pluraliter flecteretur) quàm vnguenta appellari merentur. Qua de re Galenus lib. ij. de Facul. ſimpl. med. cap. 27. inquit quum de roſaceo oleo loquitur, præſtiterit fortaſsis ipſis etiam nominibus ea diſtinguere, quod veteres feciſſe conſtat, oleum etenim roſaceum nominare aſſolent, quod abſq; odoramentis præparatum eſt, cui autem & horum aliquid inditum fuerit, non id etiam oleum, ſed vnguentum cognominant. Item lib. vj. eiuſdē voluminis, capite de oleo, prope finem: ex dictis (inquit) cognoſcere iam liceat, & de aliis olei generibus, quæ æquiuocè ipſis dicuntur vnguentis, puta roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis, in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodque vbi vnà cum

Oleum ab vnguento in quibus differat.

cum aromatibus præparantur, vnguentum efficitur, noſtra vero vnguenta, longè aliter hodie, quàm tempore Dioſcoridis parantur.

DE VNGVENTO SIVE OLEO ROSACEO.

Græcè, ῥόδινον ἔλαιον, Latinè, roſaceum, Gallicè huyle roſat: Italicè, oglio roſato.

Enarratio XLVI.

Vnguentũ roſaceum.

SIue enim hoc vnguentum roſaceum dicatur, longè tamen aliter in officinis noſtris ad Meſues mentem præparatur. Vnguentum vero roſaceum plurimum valet pro inflammationibus arcendis, repercutit enim materiam, ſedat dolores, febricitantiũ capitibus, & eorum renibus, magno iuuamento inungitur, refrigerat ardentes febres, epar, & ſtomachum. Oleum vero roſaceum, abſolutè roſaceum, ſiue completum dictum, & cum additione immaturum ſiue omphacinum paratur vbique, nec enim communem modum parandi Dioſcorides præteriuit, quum dicat: quidam ſolas roſas tantũ detractis vnguibus inſolatas pondere vnciarum ſex in olei ſextarium demergunt, demiſſasque in eo diebus octo madere ſinunt, mox quadraginta diebus tertia roſarum adiectione inſolatas ſic reponunt, & ſeruant. De hoc vero roſaceo oleo locutus eſt Galen. ij. lib. de Facult. ſimpl. medic. cap. 27. quum dicat: oleum roſaceum eaſdem vel ſimiles vires obtinet, quas ſuccus roſarum: Omphacinum autem oleum roſaceum ex nondum completis roſis, & oleo ex oleis nondum maturis extracto conficitur, non ſolum ad Solem, ſed etiam in balneo Mariæ: Hoc enim frigidius eſt, quàm abſolutè roſaceum dictum: vulneribus enim capitis accommodatiſsimum eſt, & prohibens inflammationes.

Oleum roſaceum.

DE OLEO ELATINO.

Græcè, ἐλατίνον ἔλαιον, Latinè, oleum elatinon: Hiſpanicè, vnguento de cortezas de palmito: Italicè, oglio de cephaglione.

Enarratio XLVII.

VNguentum elatinum olim parabatur, nunc verò omissum est, paratur verò ex recentibus palmulis quibusdam, quas Græci, ἐγκέφαλον vel κεφάλιον appellãt, nos verò palmitem vel palmitum dicimus fructum sto macho admodum gratum, multum genitalis seminis creantem, qua de causa à nobilibus, in maximo pretio habetur, de quo capite suo, hoc est, de elate multa videre est.

DE OLEO MELINO.

Græcè, μήλινον: Latinè, Oleum melinum, Oleum ex malis cotoneis: Hispanicè, Olio de membrilhos, de marmelos: Italicè, Oglio de mele codogni, vel cotogne, Germanice, quittenœl.

Enarratio XLVIII.

PAratur hodie in officinis, oleum melinum, id est ex citoniis, non illa tamen arte qua prisci vsi sunt, sed hac potius sequenti. R. citoniorum incisorum cum cortice non exactè ad maturitatẽ venientiũ, succi eorum añ. libram vnam, olei omphacini libras duas, omnia in vas vitreum mittantur, & quindecim diebus soli exponantur, deinde verò in balneo Mariæ coquantur per sex horas, postea verò permutentur citonia, & coque, prout primo feceris, bis vel ter: quousque oleum purũ maneat. Est enim oleum hoc mirum cõtra stomachi debilitatem, nam vomitum & ventris fluxum arcet, sistit sudorem, corroborat neruos, concoctricem virtutem viuificat, & appetentiam incitat.

DE OLEO OENANTHINO.

Græcè: οἰνανθῖνον: Latinè oleum œnanthinum, Oleum ex flore labruscæ: Hispanicè, Olio de flor de vid montisina, azeite de flor de vuas labruscas: Italicè, oglio de i fiori de la lambrusca.

Ampelos agria duplex,

Enarratio XLIX.

AMpelos Agria, dupliciter à Dioscoride describitur, vno modo folio hortensis solani, quarto libro, quæ

& si

& si vitis sylvestris dicatur, herba tamē est: dicitur tamen vitis, ob fructum quem emittit racemosum. Alio vero modo lib. v. de cuius floribus oleum ad præsens paratur. Dicuntur verò flores labruscæ, ὀινάνθη, qui in officinis quotannis seruantur, & in multis adhibentur compositionibus, ex quibus oleū hoc facile parari posset, nec alio modo quàm à Dioscoride edocto: An vero œnanthe, filipendula herba sit, vt Brunfelsius dixit, suo dicemus loco.

Flores labruscæ œnanthe est.

DE OLEO FOENIGRAECI.

Græcè, τήλινον: Latinè, telinum, oleum fœnigræci Hispanicè, Olio de alholuas, de alfornas: Italicè Oglio del fien Græco.

Enarratio L.

OLeum è fœno Græco non habetur in officinis: Author tamen maioris luminaris ex mente Rasis illud parat, in quo vncias octo elaterij miscet, quanquā in aliquibus exemplaribus non vncias sed libras falso tamen legimus.

DE OLEO SAMPSVCHINO.

Græcè, σαμψύχινον: Latinè, Oleum sampsuchinum, Oleum ex sampsucho, Oleum ex amaraco: Hispanicè, Olio de almoraduxi, azeite de axedrea: Lusitanicè azeite de manjarona: Italicè Oglio di persa, Oglio de maiorana.

Enarratio LI.

ET si apud Theophrastū, & Plinium, nonnullosq; alios celebres viros, sampsuchus, eadem cum amaraco siue maiorana herba sit: apud Dioscoridē tamen & Galenum, ac Paulum Aeginetam, multum inter se differunt, quum sampsuchus maiorana herba, hodie in fictilibus, & vasculis reposita ad fenestras, pro delitiis habita sit: Amaracus verò parthenium est, quæ an matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro: Hanc verò animaduertens inter vtranq; differentiā Galenus ac Paulus, diuersa capita, tanquam de rebus diuersis fecerunt, videlicet, de sampsucho

Sampsuchus amaracus.

Maiorana apud Plin. idem.

Amaracus Galeni & Pauli, apud Dioscoridē parthenium est.

& amaraco, quam prius noscens Dioscorides vigilantissimus, oleum sampsuchinū, ab oleo amaracino, tanquam rem diuersam distinxit: vt cap. 60. videre est: nam amaracus Galeni & Pauli, proculdubio apud Dioscoridem parthenium est, vt 3. lib. facile quis comprehendere poterit, quum ibi parthenium amaracū esse dicat. Qui verò amaracum Galeni & Pauli, marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo cæcutiunt, quum & si verū sit, quòd Galenus & Paulus, in libris de Facultat. simpl. medic. de maro nullàm faciant mentionem, non proinde amaracum illorum, Dioscoridis marum, ob nominum vicinitatem esse, dicere debent: & eo magis, quia Galenus libris de Antidotis & amaraci, & mari, tanquam rerum diuersarum meminit. quare Mathiolus Senensis si hæc animaduertisset,

Mathiolus

non sic facile cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset. si quis verò locum Galeni legere cupiuerit, legat primo lib. de Antidotis in enarratione antidoti hedychroi, quæ verba hic consulto prætermittimus: Nam tertio libro capite de maro ea subscribemus.

DE OLEO OCIMINO.

Ocimum *Græcè, ὠκίμινον: Latinè, ociminum: Hispanicè, Olio de ahuahaqua, de alfauaqua: Italicè Olio de basilico herba.*

Enarratio LII.

OCiminum Oleum, ab ocimo siue basilico dicta herba olim conficiebatur, nunc vero in vsu non est.

DE ABROTONINO OLEO.

Græcè, ἀβροτόνινον Latinè, abrotoninum Oleū: Hispanicè, Olio de hierua lombriguera, azeite de abrotano: Italicè Oglio dell' Abrotano.

Enarratio LIII.

Abrotoninum. ABrotoninum oleum priuatim ab aliquibus paratur contra ventris lumbricos: qua de causa abrotanum apud Hispanos herba lumbricorum appellatur.

DE

DE OLEO ANETHINO.

Græcè, ἀνήθινον: Latinè, anethinum Oleum: Hiſpanicè, azeite de eneldo, azeite de endros: Italicè Oglio dell' anetho, Germanicè, Dillenœl.

Enarratio LIIII.

OFficinis frequens habetur oleũ anethi, cuius vſus continuus ad ſedandos dolores eſt: aperit namque poros, rare facit apoſtemata, curat tumores & ſcirrhos reſoluit, mitigat quoque febrium rigores, & ſudorẽ euocat, in clyſteriis quoque contra colicas affectiones, tanquam ventoſitatis carminatiuum vtiliter adhibetur, eſt enim primo ordine calidum. *Oleum Anethinũ primo ordine calidum.*

DE OLEO LILINO.

Græcè, Σόσινον, ἢ κρίνινον: Latinè, Suſinum oleũ, oleum lilinum, oleum lirinum, oleum liliorum alborum: Hiſpanicè, olio de acucenas, olio de lirio blanquo: Italicè, oglio de giglio bianco: Germanicè, Veiſſ Gilgen œl, *Gallicè, huyle de lis.*

Enarratio LV.

OLeum Lilinum, id eſt ex lilio albo paratum, eo quotidie vtimur præcipuè contra mulierum ægritudines, ſedat enim frigidos pectoris dolores, renum & matricis, curat colicos dolores à frigiditate ortos: Maturatiuum eſt, & reſolutiuum: ac inde calidum. Habetur verò ſimplex, & compoſitum, ſimplex ex Oleo & liliorum alborum floribus cõcinnatum: Compoſitum verò, prout Dioſcorides imperat. *Oleum lilinum.*

DE OLEO NARCISSINO.

Græcè, ναρκίσσινον: Latinè oleum narciſſinum, oleum ex narciſſo: Hiſpanicè olio de narciſſo frol: Italicè, oglio de narciſſo.

Enarratio LVI.

EX floribus narciſsi Oleum narciſsinum conficitur, eſt enim narciſſus lilij quoddam genus, nonnunquam flores purpureos habens, aliquando verò virides, quan- *Narciſſus varius.*

doq; verò albos, vt in Italiæ hortis frequentissime cernitur, qua de causa facillime oleum parari poterit: quanquam Plinius libro decimotertio capite primo, dicat suo tempore illius componendi vsum perditum fuisse ac omissum.

DE OLEO CROCINO.

Græcè, κρόκινον: Latinè Oleum crocinum: Hispanicè, Olio de acafran: Italicè, Oglio de Zaffarano.

Enarratio. LVII.

Oleum Crocinum, ex Croco facile parari potest.

DE OLEO LIGVSTRINO.

Græcè, κύπρινον: Latinè, Oleum Cyprinum, Oleum liguſtrinum, Oleum de alcana: Hispanicè, Olio de alhena, de alfena: Italicè, Oglio de guistrico, Oglio de oliueto, Oglio de chanbrosſene, de caprarodano.

Enarratio LVIII.

Oleum de Alkana.

OLeum Cyprinum siue liguſtrinum dictum, Mauritanorum oleum de Alkana est, quod in nonnullis Hispaniæ officinis paratum reperitur: eo verò Mauritani præcipuè pro tingendis crinibus, & caudis equorũ vtuntur.

DE OLEO IRINO.

Græcè, ἴρινον: Latinè, irinum Oleum, Oleum è radice iridis: Hispanicè, Olio de lirio cardeno, Olio de lirio de color de cielo: Italicè, Oglio de giglio celeſte.

Enarratio LIX.

Oleum irinum.

QVanquam in præsenti Dioscorides subticeat, quam nam Iridis partem pro componendo oleo Irino accipere debeamus, facile tamen quis intelligere poterit, quum nouerit ille radicem huius herbæ partem præcipuam esse, vt pote odoram: flores verò vt grauiter olentes dimittendi sunt: itaq; radix tantum pro Irino hoc conficiendo oleo accipi debet: cæterum Oleum hoc in maximo medendi vsu est, quod resoluit, attenuat, maturat, facilitat sputum & anhelitum, sedat tussim, & frigidos

dolor

dolores epatis, splenis, & maximè matricis curat, resoluit dura apostemata, emollit durities, confert spasmo, iuncturarum dolori, ac aurium, & narium fœtori, vnicè autem escaras relictas à candente ferramento delet, quod vnum chirurgicis notum esse vellem. Est præterea Elis ciuitas & regio Achaiæ, vt Ptolemæo placet, non verò Arcadiæ, vt multi falso rentur.

Elis ciuitas Achaiæ

DE GLEVCINO.

Græcè, γλέυκινον: Latinè, gleucinum, musteum.

Enarratio LX.

SIc hoc modo Oleum siue vnguentum hoc confectum, simplex Dioscorides appellat, ad differentiam compositi, quod Columella capite quinquagesimo libri decimi tertij describit, in quo multa & præclara aromata, simpliciaq; odorifera sunt. Vnde illud quoq; non nisi calfaciendi vires possidere credendum est, quod propter Plinium dictum vellem, qui libr. xiij. cap. 4. aperte inquit, gleucinum infrigidandi & constringendi vires habere, vnde credendum est, vel quòd Plinius longe aliam descriptionem huius olei nouerit, ab ea quam Columella describit, & Dioscorides in præsenti docet, vel potiùs quòd in eius signanda natura omnino errauerit, quod sanè verisimilius videtur, quum capite 7. libr. xv. ferè cum Dioscoride loquitur dicens, gleucino mustum incoquitur, vapore lento, ab aliis sine igne, circundatis vinaceis diebus viginti duobus, bis singulis permixtum, quæ proculdubio eadem cum Dioscoride in præsenti videntur, vt omnino iudicare sit Plinium in describēda gleucini temperatura errasse, quum calfaciendi vires possideat, non verò (vt ille inquit) infrigidandi constringendiq;. Attamen neglectum minimeq; in vsu hoc Oleum est.

Plinius errat.

Gleucinum calfacit.

DE AMARACINO.

Græcè, ἀμαράκινον: Latinè, amaracinum oleum: Hispanicè, olio de magarca: Italicè, oglio de bruzaculo.

Enarratio LXI.

Parthenium amaracus est apud Dioscor. Cotula fœtida parthenium est.

AMaracinum Oleum, non quidem ex Sampsuco maiorana vt diximus cõficitur, sed ex parthenio potiùs herba. Est enim parthenium vt libro tertio videre est, non quidem matricaria: sed potius herba quædam camomillæ persimilis horridi & tetri odoris, ob quem cotulæ fœtidæ nomen meruit.

DE MEGALIO.

Græcè, μεγαλεῖον: Latinè, megalinum oleum.

Enarratio. LXII.

MEgalinum Oleum exoletum nunc, sicut etiã Dioscoridis tempore est.

DE HEDYCHROO.

Græcè, ἡδύχροον: Latinè, hedychroum.

Enarratio LXIII.

Hedychroi cõpositio.

HEdychroum, vel hedychrum, à coloris hilaritate dictum, idem cum amaracino, vt testatur Hermolaus Barbarus, esse videtur, nisi quòd nomen hoc propriè habet in eo, vbi præstantissimum olim præparabatur. Galen. lib. j. de Antidotis, hedychroi compositionem vel potius pastillos describit, theriacam adornans, vnde Medicus sui temporis Romę ex illis, qui antidotum theriaces præparare non viderunt, ex scriptura confectionem eius aggredi ausus, quærebat apud vnguentarios hedychroon: putans, herbã esse, aut aliquod tale simplex medicamentum, quod hodie quoque multis simile euenire vidimus, & audimus: compositio verò hedychroi à Galeno ibidem inscripta ita habet.

Hedychroi vult magma, mari binas siki drachmas,
Æquales & amaraci habens, asari: aspalathiq;.
Fs iunci teretis, calami qui suauis odore est,
Phu ponti, ligni & succi, quem balsamon edit,
Tres sunto drachmæ: totidem costi cinnamomi,
Myrrhæ sex alias misces, folij malabathri,
Indorum nardi, flauiq; croci insuper æquus,
Quin etiam cassiæ totidem, sed pondus amomi

Sume

Sume duplum, drachmam Chia ſed maſtica habebit,
Hæc etenim debent conſpergi cuncta falerno.

Hanc vero compoſitionem Arabes, andacaron corrupta voce appellant: alij vero diacoralium, cuius vt nomen, ita quoque medicamenta & eorum pondera peruertunt. Quibus de cauſis, ab illis theriaca falſa, & omnino corrupta parabatur.

DE METOPIO.

Græcè, μετώπιον: Latinè, metopium.

Enarratio LXIIII.

Metopium Galbani ligni eſt.

METopium à galbani ligno denominationem ſibi vendicat, quod lignum metopium dicitur, ex eo chalbanum ſiue galbanum deſudat, gummi hodie myropolis frequens, vnguentum vero paratum non habetur.

DE MENDESII COMPOSITIONE.

Enarratio LXV.

MEndeſij compoſitio, ea in regione Aegypti vbi Mendes, id eſt caper colitur, præparatur.

DE STACTE.

Græcè, στακτὴ: Latinè, ſtacte, gutta, pinguiſſimus flos myrrhæ: Hiſpanicè, ſtoraque liquida: Italicè, ſtorace liquida.

Enarratio LXVI.

Stacte ſtorax liquida eſt.

STactæ pinguedo recentis myrrhæ tuſæ, exiguaque aqua contuſæ, & poſtea prælo expreſſa eſt, quæ hodie omnium votis Serapionem imitantium ſtorax liquida eſt, Qua odoratiſsima precioſiſsimaq; ad paranda poma odorifera & ſuffitus, vnguentarij paſsim vtuntur: apud verò Pſalmiſtam, vt multi putant, pſalmo 44. gutta, ſiue lachrima nominatur, quum legitur: propterea vnxit te deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ cõſortibus tuis, myrrha & gutta & caſia. At re vera textus Dauidicus non ita habet, vt Hebraica veritas indicat, quæ ſic habet.

Textus Dauidicus emẽdatur.

אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך
אלהים אלהיך שמן ששון מחבריך :
מור ואהלות קציעות כל בגדותיך.

Quæ ita ad verbum Munſterus Germanus, vir hac noſtra ætate doctiſsimus, & linguarum multarum peritiſsimus vertit. pſalmo 45. ſponſis dicato, dicens: dilexiſti iuſtitiam & odiſti impietatem, propterea vnxit te deus, deus tuus, oleo lætitiæ, præ conſortibus. Myrrham, Aloen, & keiam (redolent) omnia veſtimenta tua: hactenus Munſteri interpretatio. In qua mea ſententia optime verbum (redolent) ſuplet, & ex ea ſatis conſtat, quàm inepte perſonatus ille & nō verè Hieronymus, quiſq; ille fuerit, gut tam pro ahalod, interpretatus fuerit, quum vox ipſa clamet ahalod agallochum Græcorum eſſe, Romanorum verò lignum aloes: vnde Munſterus emendandus à me quoq; venit, quum verbum aholod, aloen verterit, cùm re vera lignum aloes. & non aloen dicere debuiſſet, nam aloe ſuccus herbæ eſt, quem Hebræi ſua voce Aloe appellant, ahaloth verò lignū Aloes eſt, quamobrem Munſterus rectiùs ſic interpretaretur, dicēdo, Myrrham, lignum aloes, & keizam (redolent) omnia veſtimenta tua: ſed quid per keizam intelligere debeamus, quia Munſterus vocem iſtam inconuerſam relinquit, dicamus, quòd multi Rabinorum locū iſtum enarrantium, per keizod, ſiue keizam, coſtum intelligunt, ſed revera non ſine ingenti, ne dicam pudendo errore, quum coſtus apud Hebræos kerah dicatur. Eſt igitur queziod, caſia, quæ à cinnamomo vt diximus differt, in quam ſentētiam vox ipſa Hebraica legentem trahit, quum caſia à caziod deriuata fuit, adeo vt loco keziam, caſiam interpretari liceat.

Munſterus Germanus errat.

אלואי

קרה

DE CINNAMOMINO.

Græcè, κιννα μώμινον: Latinè, Oleum de cinnamomo: Hiſpanicè, azeite de canella: Italicè, oglio de cinnamomo. Enarratio LXVII.

Cinnamomum vnguentum.

VNguentum Cinnamominū, olim ad prodigium vſq; in pretio habitū nunc verò optimū parari poterit, quia

quia cinnamomi veri copia nobis maximè ſuppetit.

DE NARDINO.

Græcè, νάρδινον, Latinè, Nardinum vel ſpicatum.

Enarratio LXVIII.

NArdinum ſiue ſpicatum Oleum aut vnguentum, olim fœminis Romanis, & præcipuè diuitibus familiare, nunc verò in officinis, nardinum dictum oleum paratur, an verum dubito: fieri tamen verum poteſt, quia ſpica nardi vera abundamus, vt ſuo proprio diximus capite.

Veras ſpicas nardi habemus.

DE MALABATHRINO.

Græcè, μαλαβάθρινον, Latinè foliatum.

Enarratio LXIX.

Μαλαβάθρινον, ſiue foliatum oleum, ſic dictum quia ex Malabathro, ceu malabethro, folio Indico, dicto, concinnetur, exoletum eſt: In India tamen Luſitani facillime illud conficere poſſent, & ad nos mittere, quia malabathro frequentiſsimè vtuntur, bethrum appellantes, nomine antiquiſsimo patrio hucuſque reſeruato, vt ſuo diximus capite. At verum malabathrum hodie nos habere, ex India delatum, verum eſt.

Verũ malabathrũ habemus.

DE IASMINO.

Græcè, ἰάσμινον: Latinè, Iaſminum, Oleum ſambacinum, cloum de zambac: Hiſpanicè, azeite de yaſmin: Italicè, oglio de gelſomino.

Enarratio LXX.

FAma tantum & aliorum relatione iaſminum cognouit Dioſcorides vt quiſquis mediocriter eruditus, illius verba pœnitus animaduertens, inueniet. Quum in Perſide redolentes flores, Perſica voce, Iaſme, vel Ioſme, quaſi odorariam violam dicas, nominatos, reperiri dicat: ex quibus vnguentum ſuauiſsimum cõcinnabatur, Iaſminum dictum, quo Perſæ fœtorem animæ & corporis, multitudine ciborum & ebrietate natum, ſummouebant. Si enim frutex illi obuius aut cognitus fuiſſet, proculdubio non ſilentio eum præteriret, Sed vt ſui eſt moris, deliniaret: at quum tantum aliorum relatione acceperit,

apud

Iasmin quid.

apud Persas ex flore Iosmin nominato. Vnguentum quo virus & fœtor, ob nimia & varia cibaria contractus depellitur, præparabatur, factum est, de eo vt per transennam tantum sermonem fecerit. Est verò Iasmin, frutex hortis familiarissimus, qui non ita pridem è Persida in Europam transportatus fuit. Attollitur enim procero sambuci caudice: sed inde viticosos, frequentes, & prælongos emittit ramulos, topiario operi maximè deseruientes, adeo vt hodie pro cooperiendis topiariis hortorum fornicibus, & testudinatis turriculis, aut concameratis sinubus, ea maximè vtantur. Inest enim illi folium angustum, in obtusum mucronem turbinatum, ex viridi nigricans, flos candidus maximę suauitatis & fragrantiæ, quamobrem & præcipuæ commendationis, quamuis & luteus hic Ferrariæ, imò per vniuersam Italiam hodie in hortis, pro delitiis, non minoris odoris habeatur: in Babylonico quoq; agro, & cærulei coloris, vt multi tradunt frequens reperitur. Vocant enim Mauritaniæ classis medici, Iasminum Zambachum, & eius Oleum Zambachinum, quod calfaciendi resiccandiq; vires habet, præcipuè quod ex albo præparatur. At Serapio capite de Zambach, ex mente Mesue calidum in principio secundi gradus esse inquit, conferreq; humiditatibus, & phlegmati salso, & senibus, ac doloribus à pituita ortis affirmat. Si quis tamen bilioſus, calidam temperaturam habens, hos flores plus iustò olfecerit, verendum, ne in sanguinis fluorem è naribus incurrat. Verùm qui Iasminum leucanthemum esse contendunt miro modo cæcutiunt, veluti illi qui pelicenum apud Plinium esse augurabãtur.

Iasmin fruteX, & luteos flores producit.

Mathiolus.

Ex dictis igitur satis liquet, violaceũ Oleum, longè aliud esse, ab hoc Iasminino dicto, ac inde Mathiolum Senensem perperam in hac re sensisse. Porrò Pandectarius, ne ab ista chorea eliminetur, per Iaseminum, rosam moschatam Damascenam dictam intelligi, prope finem suarum pandectarum vult, cuius opinionem Ioan. Sinapius Germanus vir varia eruditione præditus, tanquam veram, quum mecum de hac re differeret, affirmabat.

DE MYRRHA.

Græcè, σμύρνα: Latinè, Myrrha, Arabicè, ler, mur,

mur, & mor: gallicè, Myrrhe: Hiſpanicè, Myra: Germanicè Mirrhen.

SECVNDA MYRRHA, CAVCALIS.

Caucalis, Myrrha vulgaris, officinarum myrrha.

TERTIA MYRRHA MINEA.

Minea Myrrha, gummi mineum: Hiſpanicè, anime negro.

Enarratio LXXI.

Arbor Myrrha qualis.

DIminutam hic derelinquit hiſtoriam Dioſcorides arboris ferentis myrrham, quam Plinius capite 15. libri duodecimi compleuit, dicens: Eſt arbori, altitudo ad quinq; cubita, nec ſine ſpina, caudice duro & intorto, craſſiore quàm thuris, & ab radice etiam quàm reliqua ſui parte, Corticem leuem ſimilemq; vnedoni, ſcabrum alij ſpinoſumque dixere, folium oliuæ, verum criſpius & aculeatum, Hæc Plinius. Defluit igitur lachryma ex hac arbore inciſa, quæ myrrha dicitur. Aliquando tamen in trunco ipſius arboris, lachryma ipſa cõcreſcit. Quę omnibus præſtantior eſt troglodytica, hodie apud Luſitanos ſimul & reliquos Hiſpanos, in officinis, ſub nomine belzuini amygdalini, reperta lachryma leuis ſubnigra vndiq; ſibi concolor, fragilis, quæ confracta, album quid vngues humanos, vel amygdalas dealbatas referẽs, oſtendit: vnde Luſitani, qui ex India eam adferunt, belzuinum amygdalinum vocant, vt inter eam, & alteram nigram, proprie belzuinum bonum, ſiue vt illi dicunt, à boninas, differentiam ponant, de quo capite de laſerpitio ſermo agitur. Verùm ineſt huic de qua agimus lachryma, myrrha troglodytica dicta, quam Hiſpani belzuinum amygdalinum vt dixi vocant, ſapor amarus, odor vero bonus, ſed ita acer & vehemens ac intenſus, vt omnes aſsiſtentes, quum ex ea ſuffitiones fiunt, in ſternutamenta prorumpant, qua de cauſa, indies magis ab Hiſpanis deſpicitur, delicatioribus odoramentis abundantes. Hunc odorem conſiderans Dioſcorides grauem odorem myrrham habere dixit: Galenus verò libro primo de Antido-

Optima Myrrha belzuinũ amygdalinum eſt.

Belzuinũ à boninas.

tis,

tis, eam gratiſsimi odoris eſſe tradit, quem ita eſſe deprehendimus intenſiorem tamen, ſed animaduertendum, quòd Galenus ibidem à Dioſcoride diſcrepat, quia mirrham Mineam, à regione in qua naſcitur, ſic dictam, præſtantiſsimam facit, quam tamen Dioſcorides, vt improbam & cæteris myrrhæ ſpeciebus peiorẽ derelinquit. Hanc vero lachrymam belzuinum amygdalinũ dictum, raro aut nunquam Italia vidit, qua de cauſa non mirum eſt, ſi Manardus vir diligentiſsimus lib. vj. ſuarum epiſtolarum dixerit, nõ ſolum optima, ſed etiam bona myrrha caremus: ex hac vero myrrhæ ſpecie ſtacte præcipuè conficitur, deſtillatur cum colore tum odore & ſapore illi maxime conueniens. Cæterum vulgata & communis myrrha, Dioſcoridis caucalis eſt, arida, colore nigro, & velut ab igne torrida, quæ ex India quoq; præcipuè inſula Farico dicta ad nos adfertur. Hanc vero falſo nonnulli bdellium apud Dioſcoridem eſſe contendunt: Non hic tamen præteribo, quin admoneam id quod Gal. lib. j. de Antidotis ſcriptum reliquit: ſcilicet quòd ſuo tempore myrrha adulterabatur ſucco arboris calpaſi dictæ, vnde ſuccus iſte opocalpaſus dicitur, omnino venenoſus, & vitæ humanæ aduerſus, vt hac ſua hiſtoria indicat ſic dicẽs: At opocalpaſon lethale eſt, multoſq; forte fortuna noſtris temporibus propter inſcitiam myrrhæ, quæ opocalpaſon habebat interiiſſe nouimus, &c. Quæ vero hæc arbor calpaſon dicta ſit, aut eius ſuccus, nõ opus eſt ſcire, quum venenoſa, & humano generi inimica ſit: Plinius verò eam opocarpathum appellat. Myrrha vero Minea, vel Aminea dicta, hodie quoq; in Luſitania, & vniuerſa Hiſpania paucis mutatis literis habetur, vt capite de cancamo diximus, gummi ſcilicet aniimum appellantes, cuius duo genera habentur, album & nigrum: Nam album cancamum eſſe, ex Briſoto didicimus: nigrum vero, Minea hæc Dioſcoridis myrrha eſt, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. An vero Minea hæc regio, Mina hodie dicta regi Luſitaniæ parens, ſit, coſmographis inquirendum relinquo. Scio enim in hac regione aniimum optimum quoq; reperiri, à qua quotannis Luſitani noſtri, in Portugalliam adferunt. Galenus vero, Minæam vt diximus myrrham,

Cõciliatio inter Galenũ et Dioſcoridem.

Myrrham verã Italia rarò vidit.

Communis myrrha caucalis Dioſcoridis eſt.

Opocalpaſon Plinius opocarpathũ appellat.

Aniimum duplex, album & nigrum.

inte

inter cæteras ſpecies præcipuam collocauit, qua de cauſa, in illo textu libri de Antidotis, aut in hoc Dioſcoridis mendam eſſe ſuſpicor quum Dioſcoridi ex diametro contradicat, calidum enim hoc gummi eſt, odoriferum, ſuffitionibus adaptatum: quo capitis præcipuè dolores frigidi propulſantur.

Bœotica myrrha.

Bœotica vero myrrha, voce tantum nobis nota eſt: ne tandem ordinem prętermittamus Gal. de myrrhę viribus & dotibus, ita proſequitur, lib. 8. de Fac. ſimpl. medicam. dicens: ſmyrna ſecundi eſt ordinis calfaciențium & exiccantium, vnde capitis vulnera glutinat, ineſt illi amaritudo non exigua, qua fœtum & lumbricos eneçat, eiiciț: Habet etiam & abſtergendi vim moderatam, quare ocularibus miſcetur medicamentis, & iis quę ad veterem tuſſim atque anhelationem adminiſtrantur, myrrha verò Bœotica, vim habet calfaciendi, fundendi, & emolliendi.

Myrrha calida & ſicca eſt in ſecundo ordine.

DE STYRACE.

Græcè, Στύραξ: Latinè, ſtyrax, ſtorax calamita: Hiſpanicè, ſtoraque: ſtalicè, ſtorace, ſtorace calamita. Arabicè, Miha, Meha, Mehaha, et Aſtarach.

Enarratio LXXII.

Styrax unde calamita dictus.

STyrax, communiter in officinis ſtorax calamita dicitur, cui calamitę inditum cognomen eſt, ex Galeno libro de Antidotis, vbi examinans ille ſimplicia theriacam adornantia, ſtyracem è Pamphilia in calamis aduectum, tanquam meliorem laudat, vnde calamita dictus eſt, quo fit vt mediçi noſtri temporis, quum Styracem bonum in compoſitionibus iniiciendum cupiunt, ſtyracem calamitam deſcribant, nec ſane immerito, quum eo loco Galenus, ſtyracem iſtum calamitam, cæteros ſtyraces ita ſuperare viribus tradat, ac vinum optimum falernum cætera vilia vina in tabernis proſtantia ſuperat: ita enim Galenus, ne eius deſideres verba, inquit: ſtyracem conſtat iniiciendum eſſe, qui in arundinibus ex Pamphilia affertur, quique pauciſſimis gignitur, & tanto diſcrimine, à copioſo hoc ſtyrace euariat, quãto falernum vinum ab eo quod in tabernis venundatur: attamen ex ipſius genere capere oportet, pallidiſſimum: conſtat autem & odore hunc eſſe

Stirax calamita optimus eſt.

valentiſsimum, & guſtu nihilo minus. hactenus Galeni verba: ob quæ Manardus Ferrarienſis credidit textum iſtum Dioſcoridis, mutilum eſſe, & vice catabalites, legendum eſſe, calamites: qui mea ſententia, fallitur, quum Gabalites vt Marcellus optimè interpretatus eſt, ad Plinij mentem legi debeat, non vero catabalites, vel calamites: ſic enim Plinius lib. 12. cap. 25. inquit: Proxima Iudææ, Syria ſupra Phœnicem ſtyracem gignit, circa Gabala, & Maratuca, & Caſium Seleucium montem, verbum enim illud gabala nobis annotandum venit, vnde Gabalites merito apud Dioſcoridem legitur, in quam quoq; lectionem eunt viri multiplici eruditione præditi, Hermolaus Barbarus, & Ruellius Gallus. At Plinius, eodem quoque loco præter ſtyracem ante laudatum, illum quoque optimum facit, qui ex Piſidia, Sidone & Cypro affertur: nam Cretenſem vt improbum dimittit, Imò rationem reddit, cur ſtyrax fere continuo purulentus reperiatur: quia (vt ait) in eo pennati vermiculi circa Canis ortum aduolant, & illum rodentes, in ſcobem vertunt. adulteratur verò ſtyrax, cedri reſina, gummi Arabico, melle & amygdalis amaris: at noſtris temporibus, ſyncerus, purus, ex Zana apud Indos inſula, ſtyrax portatur, qui inter ſuauiſsima ac pretioſiſsima odoramenta habetur.

Manardus Ferrarienſis fallitur.

Stirax cur purulẽtus reperiatur

Stirax optimus ex Zana Indiæ inſula portatur.

DE BDELLIO.

Græcè, βδέλλιον: Latinè, bdellium: Arabicè, Molochil, Molochal, Mochol, & Mochel.

Enarratio LXIII.

BDellium gummi officinis triuiale eſt, quo maxime pro laxandis atque emolliendis tumoribus vtimur, rarò tamen bonum & ſincerum quale à Dioſcoride deſcribitur, habetur: ſcilicet, pingue, amarum, translucidum, taurino glutini ſimile, & neſcio quid album, vngui humano perſimile habens, quod quum incenditur odorem ex ſe mittit, falſo enim opinantur, qui vulgatam myrrham, Dioſcoridis bdellium eſſe dixerunt, quum multum inter ſe dubio procul differant, ſi quis vero bono caruerit bdellio, Galeni cõſilio in ſuis Succedaneis, eius loco arborum muſcho vtatur. Cæterum, bdellium hodie nõ Scythicum, aut

Bdellium optimum.

Myrrha vulgaris nõ eſt bdellium.

Muſchus arborũ pro bdellio.

aut Arabicum myropolæ appellant, ſed Iudaicum potius, ſub cuius nomine Serapio libro ſuorũ ſimplicium, de eo mentionem facit, eadem illi tribuendo, quæ Dioſcorides huic ſuo tribuit, vnde bdellium Iudaicũ Serapionis idem cum bdellio Dioſcoridis eſſe, certum eſt. Aliud vero bdellium Serapio deſcribit, quod ex Mecha bdellium appellat, naſciq; in quibuſdam cubitalibus palmis, ciphilioni dictis, tradit, quas Hiſpani pro victus vſu habẽt, eaſq; ſua voce palmites, ſiue palmitos, vocant. De quibus capite de palmis multa dicemus. Galenus vero bdellij facultates deſcribens, ita inquit, lib. 6. de Facult. ſimpl. medic. bdellium quod Scythicũ nominant, eſtq; acrius & reſinoſius, emollientis admodum & efficacis virtutis eſt. Arabicum autem quod ſplendidius eſt, magis quam emollientia exiccat, videturq; in potu ſumptum calculos renum frangere, tum vrinas ciere, & crudorum fluuium diſcurſus, præterea laterum dolores, rupturaſque ſanare.

Bdellium.

Iudaicũ verum bdellium eſt.

Bdellium exciphilionibus.

Bdellij tẽperatura.

DE THVRE.

Græcè, λίβανος: *Latinè*, *Thus*: *Arabicè*, *Ronder*, *Conder*, *vel Cateth*: *Hiſpanicè*, *enciẽſo*: *Gallicè*, *encens*, *Italicè*, *incenſo*, *Teuthonicè*, Vveirauch.

Enarratio LXXIIII.

THus officinis notiſsimum, cuius duo præcipua genera nominantur, maſculum & fœmina: eſt enim maſculum quod ſic à ſpecie teſtium vocant, mammoſum cum hærente lachryma priore conſequuta. Deprehenditur autem verum thus, quia facile accenditur ad ignem, nec ex eo cinis relinquitur aliquis: olim ex Arabia præcipue aduehebatur, nunc vero ex regione Seyr apud Indos cognominata ad nos portatur. Eſt verò maximus eius vſus in luſtrandis mortuorum cadaueribus, & mirum dictu, vt hic mos per omnes ætates, inter omnes ferè gentes & religiones inoleuerit. Sed magna inter authores diſputatio eſt, qualis thurifera hæc arbor ſit, nec adhuc, quod ſcio inter illos eſt deciſum, quare hac in parte lectorem ad Theophraſtum amandabimus, & eius interpretem Plinium, illum cap. 4. lib. ix. hunc vero cap. 13.

Thuris duo genera.

Thuris vſus.

lib. xij. in quo, vt obiter hoc admoneamus, legi debet CCC. non vero. MMM. De thuris vero viribus, ex Galeno, sequenti capite legito.

DE THVRIS CORTICE.

Græcè, φλοιὸς λιβάνε: Latinè, cortex thuris.

Enarratio LXXV.

COrtex thuris, siue corticosum thus, lachryma thuris cruſtæ coniuncta dicitur, quæ constringendi ac exiccandi vires potentiores, quàm thus habet, vnde Marcellum Virgilium in hac re non rectè sensisse dicendum est, quum dicat, quod in cortice thuris laudatur, thus est. De thure verò, ac eius cortice, ita Galenus libro septimo huic negocio dicato, tradit, dicens: libanotus, excalfacit secundo ordine, desiccat primo, habet quoque astrictionem pusillam, cortex eius euidenter astringit, desiccatq; in secundo ordine, est autem crassiorum partium quàm thus, & minimum acrimoniæ possidet, quare in hæmoptoicis, stomachicis, cœliacis, & dysentericis eo vtimur: Ramus eius, siccioris & calidioris est facultatis quàm ipsum thus, adeo vt ad tertium vsque excessum perueniat: habet vero etiam & absterſorium quiddam, vnde expurgare & implere oculorum vlcera potest.

Thus calfacit secundo ordine, desiccat primo.

DE MANNA THVRIS.

Græcè, μάννα λιβάνε: Latinè, Manna thuris, offic. olibanum.

Enarratio LXXVI.

MAnna thuris, officinarum olibanum est, non verò Arabum manna. Quum huic laxandi, atque subducendi aluum vis inhæreat: illi vero adstringendi potius: Vnde Serapio hæc non animaduertens, vtranque ineptè admodum confundit. De hac verò Græcorum manna, Galenus libro tertiodecimo Methodi medendi ita disserit: Manna (inquiens) est purgamentum thuris, leui astrictione prædita, atque hoc etiam nomine thure ipso ad nonnulla vtilior. Thus enim puris tantum mouendi facultatem obtinet vtpote nullã astringendi vim habens, magisque

Olibanum officinarũ est Græcorum manna.

Serapio cõfundit græcorũ manna cũ manna Arabũ.

gisque id facit, quod pinguius ex eo est, & magis albicans, sicuti etiam quod flauum ex eo magis est validius siccat: Mannæ verò etiam corticis thuris paululum est admixtum, vnde scilicet adstringendi vim habet, ipse verò cortex thuris, tum adstringit, tum exiccat insigniter: Itaque ad moderatiores sanguinis profusiones eo vtimur solo, sicut etiam ad validiores solo vsto, sed tunc cribrato, & in molliſsimum puluerem redacto. Item lib. v. eiusdem voluminis, inquit, est autē manna medicamentum quod magis quàm thus astringit. Qua de causa non immerito Galenus per totam eius doctrinā, eo præcipuè in libro, cui titulum de compositio. medicament. κατὰ γένη esse voluit, ab initio libri, vsque ad calcem tanquam constringente medicamento, in omnibus suis adstrictoriis medicamentis & compositionibus vtitur, velut cæteri Græci, & Latiniores homines, inter quos Paulum est videre, Aëtium, Oribasium, Alexandrum Trallianum, & ante hos, magnum illum & admirādum Hippocratem: ex Romanis vero, Corneliū Celsum, Quintum Serenum, vtrunq; Plinium, quibus & Scribonium Largum adiungere est. Ex iis enim Plinius vir grauiſsimus cap. 14. lib. xij. quo de thuris generibus agit, inquit. Micas concussu elisas mannam vocamus. Quibus omnibus satis manifestum est, mannam hanc Græcorum, prout Dioscorides in præsenti loco testatur, adstringēdi vires habere, non verò laxandi: At quum in hac re perplexior est controuersia, quàm quæ paucis explicari queat, non absurdum mihi fore videtur, Si Manardi Crinitique verba de hac re hic subscripsero, vt studioſi iuuenes legendo veritatem comprehendant. Hi vero, Manardus atque Petrus Crinitus, quanta olim inter se necessitudine fuerint cōiuncti ipsius Criniti verba testātur. libro de Honesta disciplina. xviij. capite 4. Qui quum Varronis locum fœdiſsimè deprauatum, ad vxorem Fundaniam scriptum, in priſtinum nitorem reddidisset, nullum alium præter Manardum sibi iudicem requirit, tantum illius hominis eruditioni videlicet tribuens. Antea tamen quàm ad ea subscribenda deueniemus, pauliſper, de Arabum Manna cōsonum erit disserere: Est igitur manna, ros melleus, condensatus, descendens in quibusdam locis, super arbores, vnde

Manardi & Criniti amicitia.

Mānna Arabum quid.

colligitur, pro emolliendis diuitum ventribus accomodatus, ex præcipuis autem vnde cadit locis, Calabria est: vbi præcipue singulis æstatibus descendit, & ab omnibus passim colligitur, trium videlicet generum, vnum suprà folia, quod perfectissimum est, à vulgo dictum manna de folio: Alterum super ramos & caudices arborum cadit, primo deterius, sed crassius & corpulentius: Tertiũ verò super terram, cæteris deterius. Quæ verò manna, super lapides cadit, mea sententia cæteris generibus nobilior censenda est, Dicitur verò Calabrensis manna hæc, mastichina, quæ tanquam præcipua celebratur, & in pretio hodie habetur. Est præterea, alia orientalis, quæ ex monte Libano, & aliis locis Venetias portatur, aliquando granulosa, nonnunquam verò liquida mel referens portatur: primam Arabes mannam absolutè appellant. Secundam verò tereniabim. An verò manna hæc priscis nota fuerit, vel de ea sermonem aliquem fecerint, in dubium hodie multi vertunt: cui quæsito facilè respondemus, quòd Galenus libro tertio de Facult. Alimentorum, capite de melle, huius mannæ mentionem fecit, in æstate dicens, super arborum herbarumque folia, mellis quam plurimum repertum fuisse, vt gaudio exultantes rustici cantauerint, Iupiter mel plue, apud suos rarò id accidere affirmans, secus autem in monte Libano, vbi singulis annis, expasis super terram velleribus, mel à concussis arboribus decidens excipientes, ollas, ac fictilia plena referant, vocantq; illud roscidum mel, vel mel aërium. Sic enim Galenus, vt omnes noscant, loco citato, id est capite 39. inquit: Memini aliquando, quum æstate super arborum ac fruticum herbarumque folia, mel quam plurimum fuisset repertum, agricolas velut ludẽtes cecinisse, Iupiter melle pluit, & subdit huius rationem reddens, præcesserat autẽ nox, vt per æstatem bene frigida, nam tum tempus anni æstiuum erat, pridieque calida & sicca fuerat aëris temperies, peritis quidem naturæ interpretibus videbatur halitus è terra & aquis, à Solis calore sublatos, ac inde exactè tenuatos ac coctos, à frigore secutæ noctis concretos coaluisse: apud nos verò rarò id accidit: In monte autem Libano quotannis persæpe, itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit excip

Mãna tria genera.

Manna super lapides cadens melior est.

Gal. mannã nouit.

excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent, vocantque id mel roſcidum & aërium. Hæc Galenus, in quibus mannam deſcripſiſſe ſatis conſtat, quam quoque Suidas vir Græcus & doctus ſylueſtre mel è cœlo cadens appellitat. *Suidas.*

Plinius quoque illius mentionem fecit libro vndecimo, capite duodecimo, dicens: venit hoc ex aëre, & maximè ſiderum ortu, præcipueque in ipſo Syrio ſplendente ſit, nec omnino prius Vergiliarum exortu ſublucanis temporibus, itaque cum prima aurora folia arborum melle roſcida inueniuntur, at ſi qui matutino ſub diuo fuere, vnctas liquore veſtes, capillumq; concretum ſentiunt ſiue ille eſt cœli ſudor, ſiue quædam ſyderum ſaliua, ſiue purgantis ſe aëris ſuccus, & cætera. *Plini. mannæ mentionem fecit.*

Non minus Pomponius Mela hanc mannam attigiſſe videtur, in ſua Coſmographia, præcipuè in Indiæ deſcriptione, quum dicat, India tam pinguis alicubi, & tam feracis ſoli, vt in ea mella frondibus defluant: Nec enim augurari eſt per hæc mella, aliud intellexiſſe Pomponium, quàm mannam, mel aërium dictam. *Pomponius Mela.*

Quæ quoque multis in locis hodie ſuper arboribus cadit, vt apud Rhaguſium, vnde quoque colligitur, & Venetias & Anconam affertur. Manuel Cirnius vir nobilis & magnificus, qui apud Belgas Luſitanorum regi à negotiis erat, frequenter mihi dicere ſolebat, Portugallenſes ruſticos, erat enim ille ex Portu ciuitate oriundus, inuenire ſolitos ſuper arborum foliis rorem melleum, qui mox in ſpeciem ſaccari condenſaretur: qui quidem ros, quoties (non enim quotannis defluebat) è cœlo deſcenderet, fertilitatem illius anni ſignem prædicebat. Fuit igitur, vt receptui canamus, manna antiquis ſatis cognita, quam in vſum medicum non traxerunt, quum illius facultates penitus ignoratas habebant: quas Arabes dignoſcendas in praxim aduocarunt: & ea de cauſa Auerrois Cordubenſis, videns poſt Galeni tempora, mannæ in re medica vſum, dixit eam poſt Galenum inuentam eſſe. Cæterum manna, vt placet Auicennæ & Meſue, temperata exiſtit, ad caliditatem aliquantulum vergens, Auerrois verò eam calidam & humidam conſtituit, quæ aluum cit, debiliter tamen per ſe ſola: qua de cauſa ſyrupum roſaceum ſolutiuum, aut tamar Indorum decoctum, caſſiamue fiſtularem, aut rhabar

Manna apud Raguſium inuenitur.

Græci mannæ vires ignoratas habebant.

Arabes mannã in uſum traxerunt

Manna temperata.

Actuarium.

rhabarbarum illi adiungimus. De ea vero & cassia fistulari Actuarius, vir Græcus, inter recentiores connumerandus, ita loquitur. Hæc perquàm moderate purgant, nimirum casia nigra & manna, casia quidem tribus aut quatuor drachmis sumpta, vix moueret aluum: Manna vero etiam maiore modo quàm casia sumenda est, & flauam bilem simplici ratione pellit: Casia vero ipsa flauam bilem, sed magis retorridam, & quæ iam in atram degenerauit, extrahit, quinetiam pituitam educit mediocrem: cæterum præbemus vtranq; quibus potentius medicamen aliud dari non potest, nimirum pueris & fœminis vtero gerentibus, commoditate quadam, & necessitate vrgente repræsentamus, ex iis quibus exuperans febris reliquorum medicaminum vsus respuit. Manardi autem ac Petri Criniti verba consultò prætermittimus, quum ea suis locis lector percurrere poterit: est enim locus apud Petrũ Crinitum, lib. xxv. de Honesta disciplina capite 7. apud Manardum vero, epistola quarta sui voluminis, eidem Crinito dicata.

DE THVRIS FVLIGINE.

Enarratio LXXVII.

Ἀιθάλη λιβάνου, Thuris fuligo est, quæ thure cremato fit, & in officinis non præparatur.

DE PICEA ARBORE.

Græcè πεύκη: *Latinè*, *picea arbor*: *Hispanicè*, *Pino negro arbor*: *Italicè*, *pezo*: *Germanicè*, Fiechten, forhnen. *Arabicè*, *Artz*, *vel ars*: *Germanicè*, Rot. Dannenbaum.

PINVS.

Græcè, πίτυς: *Latinè*, *Pinus*, *Pinus hortensis Pinus vrbana*, *Pinus domestica*: *Hispanicè*, *Pino aluar arbor*: *Italicè Pino*, *Germanicè*, Zirbelbaum. *Arabicè*, *Sonobar*: *Germanicè*, Hartz baum. *Gallicè*, *Pin*.

Pinaster.

PINASTER.

Pinaſter, Pinus ſylueſtris: Hiſpanicè pino, Pinheiro brauo: Italicè, Pino ſylueſtre: Germanicè, Vvilder zirbelbaum.

Enarratio LXXVIII.

LOngum profecto nec minus difficile eſſet, omnes Pini ſpecies percurrere: illius tamen (Theophraſto authore lib. iij. de Hiſtoria plantarum, cap. 10.) duæ ſunt ſpecies, altera vrbana, altera verò ſylueſtris. Sylueſtris verò in Idæam & maritimam partitur, nam Idæa id eſt, montana, rectior, celſior, materieq; craſsior eſt: Sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice leuiori, ad coriaq; vtili, in qua nux conſpicitur, rotunda breuiq; dehiſcens, in Idæa verò, tanquam nux ſylueſtrior, oblongior eſt, viridis, minusque hiſcens. Hæc ad Theophraſti mentem, quæ vera eſſe, nullus hucusque in dubium traxit, præter vnum Mathiolum Senenſem, qui omnino hæc ſuo iudicio tantum fultus euertere conatur, dicens ſe in ſylueſtri maritima pinu obſeruaſſe, nuces nõ quidem rotundas, ſed oblongas potiùs, ſolidas difficulter dehiſcentes: in montana vero non oblongas, ſed breues & ad aperiendum faciles. At nos revera Theophraſtũ verum vniuerſaliter dixiſſe hucusq; obſeruauimus, ac Mathiolum aut non rectè apprehendiſſe, aut potiùs vt noui aliquid aliis dixiſſe videretur, in medium hæc adferre voluiſſe. Verùm vltra ſylueſtris pini iam enumeratas ſpecies, aliæ plures reperiuntur, quæ quum ad rem medicam parum faciant, eas nunc curioſius non conſectabimur: ex quibus velut cæteris, reſina alba vſui medico colligitur, non minus quàm operi fabrili deſeruientes tabulæ, quæ proculdubio nõ meliores ſunt, (vt autumat Plinius) quàm cæteræ quæ ex aliis arboribus reſinam ſtillantibus, parantur: quum quæ ex larice fiunt ſcandulæ, primatum obtineant, cum firmitate: tum temporum diuturnitate. Sic enim Plinius libro decimoſexto, capite decimo de ſcandulis, id eſt ligneis tegulis, prodit: Scandulæ è robore aptiſsimæ, mox è glandiferis aliis, fagoq;, facillimè

Mathiolus ineptè Theophraſtum reprehendit.

ex omnibus quæ resinã ferunt sed minimè durant, præter quam è Pino. Iis enim videtis Plinii pini tabellas magis laudare, quàm quæ ex cæteris arboribus resinam ferentibus, fiunt, quum tamen hoc falsum sit: scimus enim nos ex omnibus Pini generibus, Laricis materiam, duriorem, firmiorem, & temporis iniuriis magis resistentem esse: proinde in isto Pliniano loco, mendam subesse, non tamen Plinium errasse omnino dicendum est. Theophrastus autem loco citato, morbum pinis euenientem describit, dicens, quum Pinus in tedam vertitur, strangulatur ac emoritur: quæ verba Plinius libro allegato omnino corrumpit, quum quæ de pino Theophrastus inquit, Plinius larici tribuat, inquiens: laricis morbus est, vt teda fiat. Ruellius verò hæc animaduertens, Plinium defendere, ac eum ab errore vindicare conatur, proponens, non mirum esse, si multa quæ Theophrastus Pino tribuit, Plinius larici adscribat, quum larix pino facie, situ, & perpetua fronde similis sit: in quibus satis constat Ruellium nunquam laricem vidisse, quum laricem perpetua coma describat: quod falsum esse, certiùs est, quàm vt à nobis probari oporteat, quum larici folia hyemis tempore decidant, nec cum pino similitudinem aliquam dictu dignam contrahat, quum Larix arbor sit ingentis proceritatis, cortice crassissimo, & illo quidem crebris rimis interciso, in quibus rufus color quidam appareat: nam rami in hac arbore gradatim circumdãtes truncum incedunt, qui in summo arboris, inter se multi nectuntur complicanturq; ad lucem vergentes colorem & optimum ex se spirantes odorem, folia porrò densissima sunt, oblonga, tenella, & strictiora quàm quæ pini, non tamen cuspide acuminata, quæ autummi tempore ex viridibus pallida facta, facile decidunt, adeo vt per totam hyemem hæc arbos ex omnibus resinam ferẽtibus, sola frondibus, denudata maneat, interdum enim larix iuueneſcit: cupresso in totum persimilis est, minimè verò pino, vt Ruellius credidit. Producit præterea arbor hæc flores ineunte vere purpureos, grati odoris vsui admodum gratos, deinde vero fructum nuci cupressi persimilẽ iucundi quoq; odoris: In quo Plinius taxãdus quoq; à nobis venit, quum crediderit ipse laricem sterilem esse. Cæterum laricis lignum,

Laricis materia cæteris pini speciebus firmior est.

Plinius errat.

Ruellius errat.

Larix arbor qualis.

Plinius taxatur.

lignum, vt diximus duriſsimum eſt, ac firmiſsimum, qua de cauſa fabricæ maxime expetitur, igni quoq; aptiſsimum eſt, vt experientia comprobatum habet Mathiolus Senenſis, qui apud Tridentum, igne non niſi ex ligno laricis conſtructo, ferri venam percolari tradit, vt hinc facile eſt iudicare, quanto errore deprehenſi ſint, Plinius, Vitruuius, & alij plures, qui contendebant laricis lignum in igne non vri, quum re vera apud Brixienſes laricis carbones in maximo ſint vſu, & vt experiẽtia nos quoq; compertum habemus, ligna ſicca laricis, maximo impetu ob nimiã vnctuoſitatẽ vruntur, ex quibus carbones optimi quoq; parãtur. In larice agaricus non niſi generoſus & optimus naſcitur, vt ſuo dicemus loco. Ex larice quoque in officinis præclaram & multis encomiis dignam illam reſinam liquidam habemus, quam loco terebinthinæ veræ arboris terebinthi, terebenthinam vocamus, & eam in actum practicum trahimus, quæ non niſi caudice arboris perforato ab artifice in æſtate deſtillat, & eam vaſculis ex cortice piceæ colligunt, candidior autem terebinthina ea eſt, quæ ex iunioribus arboribus exit, turbulentior verò, quæ ex vetuſtioribus. Reperitur quoque in caudice laricis, non niſi vetuſtiſsimi, medullæ vice, album quoddam corio perſimile, quod pro conſtringendis, & agglutinandis vulneribus, ac cõpeſcendo ſanguine vndecunque fluxerit, multi vſurpant. Sunt præterea arbores quoque ex quibus reſina deſtillat, multum inter ſe ſimiles, adeo vt niſi quis multum in eis exercitus fuerit, diſcrimen ponere neſciat, ex quibus picea & abies præcipuè ſunt, vtraq; enim in longitudine, craſsitie figura & frondibus, idem habet, nam rami tanquã brachia, à duobus lateribus in trunco oriuntur, vt in crucẽ naſci merito quis dixerit, ita quoq; & folia in ramuſculis ad illum modum enaſcuntur, oblonga, & dura, ſed in hoc inter ſe differunt, quòd folia piceæ obſcuriora multo ſunt quàm quæ abietis, item cortex piceæ ad nigredinem quoque vergit, qui tanquam corrigia facilè complicatur: Abietis vero cortex potiùs albicat, quum complicatur, illico diſrumpitur: iis addamus, quòd rami piceæ terram verſus curuantur, id quod abietis ramis non accidit, imò & lignum piceæ pulchrius eſt, & vtilius, venas directiores habens, & nod

Therebinthina vulgaris, laricis eſt.

Abies & picea arbor ſimilis.

& nodos pauciores, ſola fœmina picea fructum parit: & quãquàm Plinius tradat abietem maſculum & fœminam quoque fructum producere, in multis tamen regionibus, ſterilem vtranque conſpicimus, velut apud Tridentinos, & nemora Rauennæ. Verùm, gignit picea plerunque reſinam ſuam obduram, denſam, inter corticem & trũcum concretam, quanquàm aliquando, ſed rarò liquidam quoque emittat, & illam quidem lariceæ ſimilem. Ex abiete quoque oleum abietis ſiue abiegnum dictum extrahitur, quod non ſolum ex caudice, ſed ramis, veſicis affectis, intra quas reſina ipſa ſiue oleum abiegnum contentum eſt, diuellitur, de quo plura legito cap. 82. huius præſentis lib.

Picea arbor.

oleum abietis.

DE STROBILIS.

Græcè, στρόβιλοι, πίτυίδες: Latinè, ſtrobili, nuclei pinei: Hiſpanicè, pinhones mundados, Gallicè, Pignons, Germanicè, Zirbelnuff, pineen.

Enarratio LXXIX.

PItyides nuclei ſunt pinei, in conis id eſt nucibus pineis arboris incluſi, quibus hodie in officinis ad Hippocratis veſtigia, eclegma, id eſt loch, ſiue lambetiuum dictum, à pino nominatum præparatur, pectoris non niſi, & pulmonis vitiis accommodatum, is enim fructus vires reficit, & vt de eo refert Galenus libro ſecundo de Facul. ſimplic. medic. boni ac craſsi eſt ſucci, multũmque nutrit: non tamen facilè coquitur: Appellant autem nunc Græci ipſum non conon, ſed στρόβιλον.

Loch de pino.

Pinei nuclei.

DE LENTISCO.

Græcè, σχῖνος, Latinè, lentiſcus: Hiſpanicè, lentiſco arbor, mata, arueira: Italicè lentiſco, Arabicè, daru: Gallicè lentiſque.

Enarratio LXXX.

NAſcitur lentiſcus in vniuerſa fere Hiſpania, & Italia aliquando arboreſcens, quandoque vero ex trunco, multos & ſubtiles emittens ramulos, quibus folia perpetuo viridantia qualia in arboribus piſtatiorum videmus, inſunt, ſunt enim illa vt noſcas, oliuæ foliorum figuram imitantia nunquam vt diximus, ab arbore decidentia, ob

Lentiſcus.

quæ

quæ Cicero de lentiſco ita cecinit, libro de diuinatione, vt poſtea Plinius libro 18. capite 25. ſubſcripſit: ad hunc modum. *Cicero de lentiſco.*

Iam verò ſemper viridis ſemperque grauata
Lentiſcus, triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu,
Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi.

Eſt verò fructus, quo arbore iſta ornatur, figura, magnitudine, & colore baccarum ſambuci, ex quo oleum confici diximus, ab Hiſpanis in maximo vſu habitum, præſertim pro inficiendis chirothecis, quod ſua voce à mata appellitant, deſudat enim arbor hæc reſinam, quam maſtichem vocant, non ſolum in Chio inſula, ſed etiam vt Auicenna rectè dixit, & nos ipſi experientia compertum habemus, in Hiſpania, & Italia. Theophraſtus verò maſtichem ex India aduehi, & ex frutice quodam ſpinoſo colligi, ac ixine appellari tradit. Verùm Galenus de Lentiſco libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita inquit. Ex aquea eſſentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca, lentiſcus conſtat, deſiccat itaque ſecundo ordine completo, aut tertio incipiente, in caloris frigoriſque medio conſiſtens quodammodo, aſtringit autem ex æquo moderateque omnibus partibus ſuis, ſuccus bibitur & per ſe, & cum aliis medicamentis, quæ dyſenterias & alui affectus ſanant: Quin & ad ſanguinis expuitiones, fluores muliebres, necnon ſedis vuluæque procidentias idoneus eſt, vtpote ad hypociſtida nonnihil accedens propè. Non præteribo in præſentia quin reuocem in memoriam, quòd hodie velut Dioſcoridis tempore, ex lentiſco dentifricia pro purgandis dentibus apud Hiſpanos parantur, ita enim Dioſcorides in præſentia (inquit) viridibus ex lentiſco dentifriciis, pro arũdinacea acie frictione dentes vtilius exteruntur. *Maſtix.* *Lentiſci tẽperatura.*

DE MASTICHE.

Græcè, μαστίχη, Latinè, maſtix, reſina lentiſcina: Hiſpanicè, almaſtigua: Italicè maſtiche, Arabicè, maſtech, maſteche, vel maſtiche: Germanicè, Maſtix.

Enarra

Enarratio LXXXI.

Maſtix.

MAſtix, lentiſci reſina eſt, quę & ſi in Hiſpania & Italia proueniat, adeo tamen in parua quantitate reperitur, vt de ea colligenda homines nullam habeant curam: in Chio verò inſula ita feliciter naſcitur, vt non mediocre vectigal quotannis ex ea ciues habeant, ex qua maſtichinum oleum in officinis paratum reperies, vt ſuo diximus loco, quo frequentiſsimè vtimur, præcipuè pro roborando ventriculo, & vt tradit Galenus de maſtiche lib. vij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum candida quidem & Chia, aſtringit ſimul emollitq; proinde ſtomachi, ventris, inteſtinorum iecoriſq; inflammationibus competit, vtputa ſecundo ordine excalfaciens & ſiccans: nigra verò quæ Aegyptia dicitur, magis deſiccat, minúſque aſtringit, quamobrem aptior eſt ad ea quæ validiorem digeſtionem per halitum poſtulant, porro oleum quod præcipuè ex Chia conficitur, ſimilis eſt cum maſtiche facultatis. Cæterum, quum camphora ſiue caphura, maſtiche alba adulteretur, non alienũ erit ſi in præſenti de ea verba fecerimus. Eſt igitur camphora arboris gummi, quod præcipui Luſitani noſtri ex inſula Burneo apud Indos adferunt, quanquam tamen è regno Fanfur aduehatur, quod regnum Serapio ex ſententia Iſaac Fafellum nuncupat: Hæc enim & præparata, hoc eſt alba, & non præparata, id eſt cruda, ad nigredinem tendens, ad nos portatur, quam non minus ac infimum zuccarum, ad ſuppremam albedinem redactum, in quaſdam formulas redigunt, quæ Arabum conſenſu, frigiditatis & ſiccitatis tertium occupat gradum: quamobrem & capitis dolores, qui à caliditate eueniunt, mulcet: inflammationes reſtinguit, renes refrigerat, & ſemen genitale abſumit, non minus ſanguinis fluxum cohibet, præſertim narium, modò cum ſucco vuæ acerbæ imponatur, crebro vſu aſſumpta canitiem accelerat, & ſtomachum debilitat: hęc ſomnum conciliat, modo eius nimius uſus non ſit: qui ſi fuerit, proculdubio inſomniũ adfert, huius enim granum vnum aut alterũ in aqua nymphęæ, aut portulacæ lactucæve, ardentiſsimis febribus laborantibus bibendum non ſine magno iuuamento propinamus, ſomnum enim conciliat, & capitis dolorem ſummouet, & febrilem æſtum ardoremúe remittit. Qui verò

Olei lentiſcini facultas.

Camphora quid.

Camphora frigida & ſicca eſt in tertio ordine.

verò hanc calidam esse opinantur, penitus non sunt audiendi: quum non omne odoratum calidum esse naturalis philosophiæ dogmata doceant, & Galenus libris de Facultatibus simplicium medicamentorum non siluit, quin potius monitos nos reddit, dicendo: quòd nec à calore nec ab odore, de facultatibus simplicium medicamentorum iudicare debeamus. Deprehenditur autem syncera & vera camphora à falsa, si pani calido è furno extracto inclusa humescat: si vera sicca maneat, falsa & adultera iudicatur. Cæterum operæpretium est audire qua innocentia Burnei homines, camphoram Lusitanicis mercibus permutent, vt enim Lusitanica nauis in ea littora applicuit, mercatores non procul à littore, nec enim longius procedere audent, humi merces reponunt, quas quidem camphora permutatas volunt, quo facto è vestigio se ad naues recipiunt. Accedit Burneus & mercibus inspectis, nec iniquè æstimatis, parem pretio camphoram iuxta apponit, quo denuo recedente, adest rursus Lusitanus, & si par permutatio videtur, propriis relictis mercibus, camphoram secum aufert, fiuntque plerunque frequentes accessus illi recessusque disceptantibus de permutatione, donec tandem conueniant, quod potissimum in causa esse arbitror, vt camphoram ferentis arboris species, nostris hominibus minus sit cognita: Alteram verò camphoram albissimam, è cœlo cadentem nonnulli qui ex India redeunt, se vidisse contendunt: vocant enim Hispani camphoram adiecto articulo Arabico, vt plerunq; faciunt al, alcamphor. nam alcohol, longè apud illos alia res est, vtpote Dioscoridis stibium, antimonium dictum, vt suo vberius dicemus loco.

Camphora non est calida.

Camphora quomodo emitur.

Alcohol stibium est.

DE THEREBINTHO.

Græcè, τέρμινθος: Latinè, terebinthus: vulgo terebintho, Arabicè, Baton, Boton, Botin, vel Albotin.

Enarratio LXXXII.

TErebinthus arbor, nostro orbi ignota est, ex qua vera terebinthina desudat, cuius Theophrastus meminit lib. iij. de Plantarum historia, ca. 15. & illius verba Plinius ita ad verbum vt plerunq; solet reddit, libro 13. capite 6. dicens:

Terebinthus.

dicens : Syria & terebinthum habet, ex iis mascula est sine fructu, fœminarum duo genera, alteri fructus rubet lentis magnitudine : alteri, pallidus, cum vua matureſcit, non grandior faba, odore iucundior, tactu resinosus, circa Idam Troadis : Sed in Macedonia breuis arbor hæc atq; fruticosa, in Damasco Syriæ magna materies ei admodum lenta, ac fidelis ad vetustatem, eximij ac nigri splendoris, flos racemosus oliuæ modo, sed ruber, folia densa, fert & folliculos emittentes quædam animalia, ceu culices, lentoremq; resinosum, qui ex cortice erumpit. Hæc ille ex Theophrasto. Hodie vero in Italia nasci terebinthum non procul ab Vrbe audio, cui folia lentisci paulo maiora insunt. Venetiis quoq; arborem istam in hortis excultam, nonnulli contendebant : mea tamen sententia falluntur, quum folium à vero terebintho multum distet, illius præcipue arboris, quam terebinthum esse credebant. Cæterum ex terebintho, vt diximus, resina desudat, quam trebinthinam veram appellamus, vt capite sequenti videre est, porrò terebinthi facultates viresúe, Galenus lib. viij. de Facul. simpl. med. ita attingit dicens: cortex, folia, & fructus eius adstringunt, & secundo ordine excalfaciunt, valde etiam quod siccet, liquet, porrò fructus aridus propinquus est tertio ordini desiccantium: calfacitque valenter, quare & vrinam prouocat, & lienibus auxiliatur.

Terebinthi natura.

DE ALIIS RESINAE GENERIBVS.

Græcè, ῥητίνη, Latinè, resina: Arabicè, Ratin, vel Natis: gallicè, resine: Italicè, ragia: Germanicè, Hartz.

Enarratio LXXXIII. Nascitur & liquida, &c.

Resina larica, vulgaris terebinthina est.

NAscitur vera therebinthina, vt diximus ex terebintho arbore dicta, cuius penuria, quum rarò in Italiam, & Hispaniam adferatur, resina ex larice illius loco vtimur: quam falso terebinthinã officinæ vocant, quanquam in hoc magnus non cõmittatur error, quum vtraq; eadem

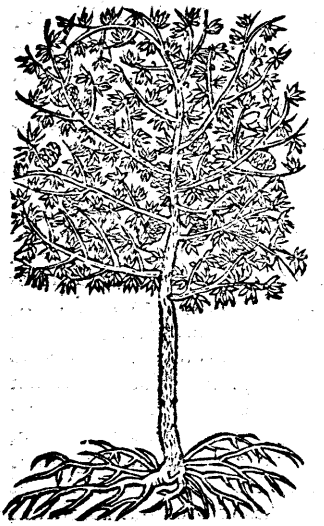

Larix.

eaſdem ferè vires ac facultates obtineat, vt teſtatur Galenus, cui poſtea ſubſcripſerũt Paulus Aegineta, & Aëtius: Satius tamen eſſet vera vti terebinthina. At dum ea caremus, laricea vti rectè mea ſententia poſſumus. Cæterũ antiqui medici, terebinthina pro ſubducenda aluo olim vtebantur, vt apud Aeginetam legere quiuis poterit, libro primo ſuę medicinę, capite 23. in quo ſenibus victus rationẽ debitam deſcribit, ita enim eo loco Paulus Aegineta inquit: Quòd ſi venter magis aſtrictus nihil deiecerit, & Mercurialis herba, & cnicum abunde ſunt, benè facit etiam reſina terebinthina, interim vnius auellanæ, interim duarũ triúmue magnitudine ſumpta: capite vero 43. in quo quæ ſanis aluum ſubducant, & quæ vrinam moueant, recitat, tradit: Aluum iuuabit terebinthina, ex qua oliuæ magnitudinẽ dormituris offerebant, at quum acrius ſubducere eam cogitamus rheu momentum admiſcebimus: nos vero hodie non tantum ventris ſoluendi gratia, quantum renum expurgandi cauſa, ieiuno ſtomacho pondere vnius vnciæ cum zuccaro, propinamus, cuius accipientis lotium, moſchi odorem refert. Habetur quoq; liquida reſina vt Dioſcoridi placet, ex piceis, pineis ſiue tedis arboribus, quod ita eſſe ſcimus, quanquam ab iſtis arboribus reſina abſolutè dicta ſicca, concreta ſiue dura colligatur, potiſsimum tamen à pinaſtro, tametſi ſi nonnulli hanc ſtrobilinam appellent: qua de cauſa Plinius libr. xiiij. capite 20. reſinam ſiccam colligi à piceis & pineis arboribus tradit, non negat tamen Plinius, & liquidam arbores iſtas deſtillare reſinam, quia

Terebinthina aluũ ſubducit.

Rheu pro ſubducenda aluo vtebatur Paulus.

tamen paucam: ſiccam vero ſiue concretam copioſam, ea de cauſa liquidam ſubticuit: Hæc vero reſina ſicca coquitur, & hodie pix Græca, ſiue Hiſpana pix dicitur, quam officinæ Colophoniã quoq; appellant, quia in Colophone vrbe Ioniæ regionis clariſsima paratur: Secundum enim reſinę colorem,& ipſius maiorem minorémue coctura,alius & alius eſt color:Semper tamẽ tranſlucida manet, quam coctam quoq; in præſenti loco Dioſcorides nominat. Verum, ab abiete liquida reſina,quam ſeplaſiarij oleum abietis,ſiue oleum abiegnum appellant, emanat: quam Dioſcorides cæteriq́ue poſt eum authores cognouerunt,quum in abiete ſicca reſina raro reperiatur, imò abietes ſiccam reſinam ex ſe emittentes, vt refert Plinius, morbidæ ſunt, & ſicca reſina in eis, pro morbo habetur. Proinde credere fas eſt, Dioſcoridẽ lachrimam iſtam abiegnam nouiſſe: quanquam de huius arboris ſicca reſina tantum mentionem fecerit. Afferuntur autem, vt teſtatur Dioſcorides, optimæ reſinæ,ex Pityuſa inſula, quæ ad Hiſpaniam eſt, & vt hodie nouimus, non procul à Baleribus inſulis. Sunt igitur, vt breuibus abſoluam, reſinæ liquidæ, terebinthina, laricea, & abiegna, quanquam & hæc ſicca quoq; reperiatur:Siccæ vero ſunt,abſolute reſina dicta, ex piceis & pineis arboribus collecta, tametſi liquida quoq; vt Dioſcoridi placet reperiatur. Lentiſcina, quæ cæteris ſiccior & durior eſt, prætereunda non eſt, quam Plinius inaduertenter inter liquidas computat, cæteras vero reſinas ſuis locis enucleabimus, nunc vero Galenum audiamus libr.2. de Compoſitione medic.per genera, in emplaſtri viridis Andromachi confectura, qui dilucide admodum de reſinis ibidem ſermonem fecit,dicens: primum reſinæ ſtrobilinæ in eo meminit,quæ vt in Commentariis de Simplicium medicamentorum facultatibus aſſerui: reſinarum longe calidiſsima eſt, ſicut terebinthina ambabus qualitatibus omniũ moderatiſsima, omnes ſiquidem calefaciunt & exiccant,ſed hæc magis, illæ minus. Validiſsima igitur eſt ſtrobilina, moderatiſsima vt dixi terebinthina, quinetiam ſiccat celerrimè ſtrobilina, & quæ priuatim pityinon phyſema dicitur reſina quidem & genere ipſa ſiccans,& calfaciens, ſiccando autem à ſtrobilina non ſuperatur, calfaciendo

Pix Græca.

Oleum Abietis.

Reſinæ liquidæ.

Reſinæ ſiccæ.

Strobilina reſina.

pluri

plantarum. Illæ ergo exiccatæ pinguis experies sunt, ideoq; emplastra bene adhærentia conficere non debent, vt viscosæ & liquidæ, inter pityinon physema, id est piceam & strobilinam, media calore abietina est, liquida tamen diutius perdurat, sicut etiam Colophonia thus redolens, quæ nonnullis sola vocatur Colophonia, odoratu suauitatem quandam referens, vt abietina, & calore sicut illa mediocri prædita, nascitur admodum modica, atq; ob id pretiosa est: Humidissima tamen omnium altera laricis appellatæ differentia, nam hæc quoq; duplex est, vna quidem omnino similis terebinthinæ, altera hac acrior, calidior, magis liquida & odoratu grauior, tum gustu amarior, sed & vasis fictilibus piceam resinam continentibus quæ subsidet liquida resina, consistentia & colore terebinthinæ ad amussim similis est, odore & gustu diuersa, ingratior quidem olfactu, sicut & acrior & gustu mordacior. Quare satius est terebinthinam omnibus medicamentis quæ vlcera rectè curabunt, admiscere. Quoniam primus præcipuusque in eis scopus est, vt id quod offertur non mordeat. Hactenus Galeni verba: quibus suffragantur ea quoq; quæ libro iij. eiusdem volumine, ad istum modum scripta sunt: Omnium vero resinarum siccissima est, quam nonnulli frictam, alij Collophoniam appellant: huic succedit, quæ ex figulinis impura, nec frixa sumitur, quam si purges in frictam mutabitur: His ambabus siccior est quę dicitur pityinon physema, ac si dicas picea germinatio, hanc sane ceu squalidam, in præsentis emplastri compositionem non esse idoneam ratus, abieci: vsus autem sum fricta & liquidis. Iam vero ex iis nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina: aliæ cito inarescunt, sicut strobilina, media vtriusq; est abietina, quineciam facultate calidior est quidem strobilina, mox vero abietina, deinde terebinthina. cupressi resinam miscere non ausus sum, vt quæ non nihil astringeret, putabit forsan aliquis nobiscum dissentire Dioscoridem Anazarbeum in sermone de resinis, hunc in modum scribentem, primo de medica materia commentario, ex omnibus resinis principatus terebinthinæ datur, post eam lentiscinæ, tum ei quæ de picea raditur, & abiete: vltimum locum pinea

Dioscorides à Galeno nõ dissentit.

ſtrobilinaq; obtinet, in his enim Dioſcorides tanquam de infima ſtrobilina, optima vero terebinthina ſentire videtur: Verum ego ex iis tribus reſinis, ſtrobilina, abietina, terebinthina, principem certe ſtrobilinam calore, ſecundam abietinam, poſtremam terebinthinam eſſe dixerim. Quemadmodum igitur, qui inter Italiæ vina auſtera optimum ponit vinum Italicum, alius ad qualitatem vnam ſermonem referens, alius abſolute de tota ipſius ſubſtantia, pronuntians, verus deprehenditur: eadem ratione etiam inter reſinas optimam, tanquam medicamẽtum in multiplices vſus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, nõ tamen caliditate primas obtinere. His addenda ſunt, quæ libro octauo de Facul. ſimpl. medi. ipſe tradit, quæ quiſq; per otium videre illic poterit. Porro ad memoriam hic reuocandum eſt, quòd ex fuligine reſinarum hodie atramentum componitur, quo typographi ſæpe vtuntur, adiecto aceto, & gummi Arabico, quo tenacius craſsiusque fiat, velut quoq; Dioſcoridis tempore, pro pingendis characteribus parabatur.

Atramentum ſcriptorium.

DE PICE LIQVIDA.

Græcè, πίσσα ὑγρὰ: Latinè, pix liquida, Hiſpanicè, alquitran: Arabicè, Eerf, Ceſt, Zeft, Kir, Gallicè, Poix fondue, Bray, Germanicè, Schiffbech, Bech.

Enarratio LXXXIIII.

Alkitran. HAec hodie ex Dania affertur, qua nauium ornamenta illinuntur, & eam omnes Hiſpania alkitran appellitant.

DE OLEO PICINO.

Græcè, πισσέλαιον: Latinè, oleum picinum: Hiſpanicè, azeite depez: Italicè, oglio di pegola, Arabicè, Kepſen, Kapſen, Kapſe.

Enarratio LXXXV.

HOc non præparatur, nec à recentioribus commendatur.

DE

DE PICIS FVLIGINE.

Græcè, λιγνὺς ὑγρᾶς πίσσης: *Latinè*, *picis fuligo*, *Hiſpanicè*, *fulugen de pez*: *Italicè*, *fuligine di pegola.*

Enarratio LXXXVI.

CRemata pice, ipſius fuligo fit, quæ non minus ac reſinarum fuligines, pro conficiendo atramento typographico præſtat, proſtant autem venales fuligines iſtæ reſinarum, vbi libri excuduntur, velut quoq; apud pictorum officinas. *Picis facultas.*

DE SICCA PICE.

Græcè, πίσσα ξηρὰ: *Latinè*, *ſicca pix*, *ſpiſſa pix*, *pix naualis*, *pix nigra*: *Hiſpanicè*, *pex negra*: *Italicè*, *pece*, *pegola*: *Gallicè*, *poix*, *Germanicè*, Schvvartz hartz.

Enarratio LXXXVII.

PLinius qui centeſimo vigeſimo quinto anno poſt Dioſcoridem vixit, quandoq; Dioſcoridem ipſum imitatur, quandoq; verò vt breuiloquum dilatat, vt in hoc factum videmus capite: qui libro xvj. cap. II. ita inquit: Pix liquida in Europa è teda coquitur, naualibus muniendis, multoſq; ad alios vſus: lignum eius conciſum, furnis vndique igni extra circumdato, feruet, primus ſudor aquæ modo fluit canali: hoc in Syria cedrium vocatur, cui tanta vis eſt, vt in Aegypto corpora hominum defunctorum eo perfuſa ſeruentur. Sequens liquor, craſſior iam picem fundit: hæc rurſus in cortinas æreas coniecta, aceto ſpiſſatur, & coagulata brutiæ cognomen accepit, doliis duntaxat vaſiſq; cæteris vtilis, lentore ab alia pice differens: item colore rutilante, & quòd pinguior eſt. Hęc ille. Cæterum pix ad eum hodie modũ paratur, quo item carbones cõficiuntur: conciſis enim vetuſtiſsimis pineis tabellis, & quadrato ordine in area diſpoſitis, poſtea quàm & arena, & earundem arborum ramis probe obturatæ ſunt, ignis ſupponitur, quo deſudantes tedæ picem emittunt, quam per canales fluentę, æreæ excipiunt cortinæ: Huius enim *Plinius poſt Dioſcoridem 125 anno vixit.* *Cedrium.* *Pix quomodo paretur.*

enim in re medica varius vſus eſt, de qua Galenus lib. viij. de Facultatibus ſimpliciorũ medicamentorum ita diſſerit: Pix ſicca quidem deſiccat, & calfacit ſecundo ordine, at plus ſiccare valet quàm calfacere, humida verò contrà plus calfacit quàm ſiccat, haberque partium tenuitatem nonnullam, qua aſthmaticos & purulentos adiuuat: ſatis eſt autem cyathi linxiſſe menſuram melli miſtæ: abſtergendi etiam, cõcoquendi, digerendiq; quandam vim habet, veluti in guſtu leuem amarorem & acrimoniam, ſic leproſos vngues eximunt miſtæ cum cera, lichenaſq; detergunt: coquunt item duros & crudos tumores. Cataplaſmatis inditæ, atque ad ea omnia, humida valentior eſt: arida verò glutinandis vulneribus aptior.

Picis facultas.

DE ZOPISSA.

Græcè, ζώπισσα, ἀπόχυμα & ὑπόχυμα: Latinè zopiſſa, nauium pix: Hiſpanicè, breu: Italicè, pegola de le naui.

Enarratio LXXXVIII.

OLim naues picabantur pice, cera adiecta, quã compoſitionem, zopiſſam aut hypochyma Græci appellant, & eam à nauibus deraſam, variis medicis accommodabant remediis: Hodie vero ex pice cum oleo liquida naues picatæ videntur: cæterum, ex pice, & cera pauco adiecto oleo, maſſa quędam componitur, qua mercatores ſuos ſigillant pannos, non minus quoque ex reſina & cera alia paratur compoſitio, cancellariis, pro obſignandis literis frequẽs, nam ea maſſa qua cerdones pro illinendis filis vtuntur, ex pice cera & ſepo concinnatur, reduuiis admodum vtilis.

Maſſa pro ſigillis.

DE BITVMINE.

Græcè, ἄσφαλτος: Latinè, aſphaltus, bitumen, bitumen Iudaicum: vulgo bitume de Iudæa, Arabicè, Haſral Ieudi, Chefer Aliheud, Italicè, Bitume: Germanicè, Iuden Leim.

Enarratio LXXXIX.

BItumen, nomen equiuocum eſt, omnem maſſam è terra, vel mari, aut fluuio ſcaturientem comprehen-

dens,

dens, siue illa dura, aut mollis, solida vel liquida sit: proprie tamen & absoluta voce, de Iudaico intelligitur bitumine, cuius loco, hucusq; artificiali seplasiarij vsi sunt, composito ex pice & variis, quæ subtricere satius est. Nunc vero ex Iudæa verũ & sincerum asportari cœptum est: nascitur autem vt à Iudæis accepimus, qui è Iudæa frequenter Venetias veniunt, & Broccardus in terræ Sanctæ accuratissima descriptione confirmat, in lacu quodam mare Mortuo siue mare Salis dicto, in quod Iordanis fluuius euoluitur, quinq; millib. passuũ à Iericho vrbe. Cæterum est bitumen hoc, massa quædam pinguisin lacu illo fluitans, quæ ab vndis & vento agitata, ad littus emittitur vbi densa & tenax fit, non adeo tamen tantæ duriciei vt pro sui eliquatione sanguine menstruo opus habeat, vt multi inepte admodum putarunt. Est vero bituminosum hoc stagnum, vt refert Galenus lib. iiij. de Facult. simpl. med. cap. 19. cui nullum nec animal nec plãta inesse conspicitur, imo quum duo in eum confluant fluuij, piscium copia scatentes, quorum vnus Iordanis est, nullus tamen piscium, fluuiorum ostia excedit, quod si stagnum aliquem aggredi contingat, illico emoritur, adeo est omnibus animantibus, & plantis inimicũ & infestum stagnum hoc, de quo quoq; fertur, quòd corpora quantumcunq; grauia si in eum iniiciãtur, non subsidunt, aut fundum petunt, sed potius enatant, quia vt Aristoteli placet, aqua illa crassa & grauis est, vnde factum est, quòd naues onera in mari plura, quàm in fluuiis citra submersionem portare valent: quia marina aqua fluuiatili crassior est, & melius attollit eleuátq; pondera. Hoc enim stagnũ est, quod Sodomeum, siue Sodomenum appellatur, vbi olim Sodoma & Gomorra, cum suis circumuicinis ciuitatibus à Deo ob peccatum nefandissimum submersæ sunt, vt Sacræ testantur literæ. Ita vero appellari stagnum istud, confirmat Galenus, loco citato, quum inquit: Vocant autem eum Sodomenum à circumiacentibus stagnum montibus quos Sodoma appellitant. Habet enim stagnum hoc, siue mare Mortuum, vt refert Broccardus monachus, latitudinem quinq; leucarum, longitudinem vero, quinquaginta, & vt idem eodẽ loco tradit, Patriarcha Hierosolymitanus, qui sæpe locum istum inuisit, scribit, mare

Bitumen Iudaicum

Broccardus.

Bituminosum Stagnum.

Sodoma et Gomorra.

illud ſemper Fumum reddere & nebulam, in modum camini infernalis, vnde tota illa vallis quæ aliquando ob ſui fœcunditatem & amœnitatem illuſtris dicta fuit, ad ſpacium itineris dimidiæ diei ſterilis & inutilis reddita eſt, ita vt nec vllum germen proferat, fere per ſpatium quinq; leucarum, niſi iuxta ciuitatem Iericho, vbi horti irrigantur à fonte Eliſæi: Hæc verba patriarchæ Hieroſolymitani faciunt, vt multi hodie cum philoſophis credant ciuitates illas, ob terræ motum, ab accenſo in bitumine igne ortum, ſubuerſas fuiſſe, ſed de iis ſatis. Olim igitur Syriaci homines, velut Aegyptij, & infimæ plebis Iudæi, bitumine iſto, pro ſeruandis cadaueribus loco pretioſorum medicamentorum, videlicet balſamo, myrrha, aloe, & croco, quibus carebant, vtebantur: vt ex Strabone libro xvj. facile percipitur. Qua etiam de cauſa recentiorum nonnulli, bitumen hoc Arabum mumiam eſſe autumarunt: mea tamen ſententia Mauritanorũ mumia Dioſcoridis non eſt aſphaltos, ſed potius piſſaſphaltos, vt capiti ſequenti monſtramus, habet enim bitumen hoc Iudaicum picis odorem, vt Auicenna ſcriptum reliquit, & experientia ipſa atteſtatur: de quo Galenus libro xj. de Facul. ſimpl. medic. ita dixit: Optimum vero bitumen in mari, quod Mortuum vocant, prouenit: cuius medicaminis vis eſt tum reſiccatoria tum excalfactoria in ſecundo exceſſu, meritò itaq; vtuntur eo ad cruentorum vulnerum glutinationem, & ad alia omnia quæ exiccari debent, ceu modica excalfactione.

Vallis illuſtris.

Mumia Arabũ apud Dioſc. piſſaſphaltos eſt.

CONSTANTINVS.

* *Amatus præluenter in Bituminis hiſtoria, rerum geſtarum pronunciatori ſyncero, & grandi Ioſepho, refragatur: qui περὶ ἀλώσεως. id eſt, de captiuitate l. 4. oculata fide aſſerit, quod aurita tantum, hic noſter negat. Certiſſimum experientia Bitumen nulla re melius ſeparari, quàm filo tincto menſtruo ſanguine.*

DE PISSASPHALTO.

Græcè, πισσάσφαλτος: Latinè, piſſasphaltus, bitumen Apolloniæ, Arabicè, Mumie, Mumiay, Mumia, Gallicè, Mommie, Italicè, Mumia, Arab

Arabum mumia: Hiſpanicè, pex bitume mineral, cera da minera: Italicè, pece bitumine da minera, Germanicè, Dinſen Bluot.

Enarratio xc.

QVòd vero Arabum mumia Dioſcoridis ſit piſſaſphaltos, Serapio Dioſcoridis fidelis ſectator indicat, quanquam interpres ineptè admodum vertat, quum dicit capite de mumia, ex Dioſcoridis mente, eſt in terris quæ dicuntur acoloniæ, deſcendit nanque ex montibus qui dicuntur fulmina, cum aqua, & eiecit eam aqua fluminis in ripis, & eſt coagulata, & fit ſicut cera, & habet odorem picis mixtæ cum aſphalto, eũ alico fœtore, & virtus eius eſt, ſicut virtus picis & aſphalti mixtorum. Hactenus Serapio. Cuius verba licet mutila & mendoſa legantur, id vitio interpretis vt diximus tribuendum eſt, non verò Serapionis errori, qui vt noſtis, per mumiam piſſaſphaltum intelligit, tam naturalem quàm artificialem: nouerat enim Serapio, non vt Strabo dixit, & nonnulli crediderunt Mauritanos, mortuos condire aſphalto, id eſt bitumine Iudaico tantum, ſed potius, aſphalto adiecta pice, potiſsimum quando naturali piſſaſphalto id eſt mumia eorum carebant, velut nobilior mumia illa mortuorum conditura, quæ ex pretioſiſsimis medicamentis apparabatur, vt balſamo, aloe, myrrha, & croco. At quum hanc difficulter habere poterant, quum ea balſamati ſiue conditi diuites & nobiles erant, & clauſis locis repoſiti, ceperunt Mauritanorũ familiæ medici eius loco in vſum medicum trahere mumiam hanc, piſſaſphaltum dictam, quia facillime eam ex cadaueribus infimæ plebis hominum habebant. At poſtea officinarũ mangones auariſsimi, & lucri cupidi, non mortuorum cõditura tantum contenti, ipſorum pulpamenta, pernas, brachia, capita, imo integra corpora, in officinas abſq; vllo pudore traxerunt. Plectendi igitur ſunt, & dira pœna cõdemnandi, tanquam malefactores & veri dei contemptores, qui deinceps corpora mortuorũ in tabernis tanquam hominũ ſaluti conuenientia, habuerint, curabũt tamen condita illa aromata ex mortuis corporibus tempore longo in pheretris repoſitis habere, quũ præcipuè hæc ſit mumia. Si tamen eam

Piſſaſphaltos mumia eſt.

Corpora mortuorũ pro mumia vſurpata.

Hominũ auaritia quò impudẽtiæ peruenerit.

habere non liceat, ſaltem piſſaſphaltum verum & naturalem, vel ex cadaueribus extractum, vt habeant ſolliciti ſint, quum multum rei medicæ deſeruiat. Naſcitur enim piſſaſphaltos hæc, vt tradit Ioannes Agricola Ammonius Germanus vir medicus doctus, nō procul à valle Oeni fluminis, ad montes Seefeld, quod poſt immodicos imbres colligitur, appellantq; ibi eum Germani *durſenbluot*, id eſt gigantum ſanguinem, ex eo quoq; ibidem funalia, & cerei parantur, tetri tamen & peſsimi odoris, præcipuè ex eo quod ex Tranſyluania Pannoniæ ſuperioris parte adfertur, non minus quoq; ex Aulone antiquo Græciæ oppido affertur, durum, ſolidum, illic in montibus naſcens, quod in Italiam affertur, & magna ex parte pro pice venditur. Cæterum mumia vt Gulielmo Placentino placet, & Serapio prius docuit, vires aſphalti & picis habet, quæ calida in 2. ordine eſt, ſtyptica, & reſolutiua, confert abſceſsibus ex pituita obortis: Opitulatur fracturis, ruptu-ris, plagis, atq; ex alto lapſibus factis: Valida eſt, in epile pſia, & vertigine, ſemidrachmæ pondere cum vino epota pulchræ euocat menſes, reſiſtit omni corruptioni, & putrefactioni, in tēpore præcipue peſtifero: Cōducibilis admodū eſt vlceribus, obſtructionibusq; quibuſuis, &, venenis aduerſatur: totius corporis lapſum frigidū & humidū remouet, cuius vſus per ſe expetitur abſq; cōiuge medicina, aut copulat ipſa ſulphuri viuo, aut maſtichi, & cū aqua vitæ cochleari vulgato exorbetur, medetur eadem febri quartanę ſi ante paroxiſmi acceſsionē ī potu exhibeatur.

Vera mumia quæ ſit.

Piſſaſphaltus vbi naſcatur.

Ioannes Agricola.

Ammonius.

Mumiæ vires.

DE NAPHTA.

Græcè, νάφθα: *Latinè*, *naphta*, *oleum petroleum*, *oleum ſaxi*: *oleum Medeæ*, *Hiſpanicè*, *azeite de penha*: *Italicè*, *oglio de ſaſſo*, *oglio petroleo*: *Germanicè*, Steinœl.

Enarratio XCI.

Oleum petroleum.

NAptha, oleum quod ex petra vel terra erumpit eſt, variis in locis repertum, nonnunquā album, quandoque verò nigrum, imò aliquando ſubrufum. Naſcitur enim (vt Babylonicū præteream) ſub dominio illuſtriſſimi Ducis Ferrariæ in Mutinēſi agro, præſertim in monte Zilio dicto, nō minus in Liguria, & Sicilia, Neapoliq;, ſed

ſed & in Hiſpania quoq; non deeſt, fœtet enim vnum alio magis, quod ſæpenumero ex medio ſaxi erumpit, ſcaturitve, tantæ vis ad ſe trahendi ignes, vt ex interuallo (vt recte Dioſcorides adnotat) etiam ad ſe trahat, vt circumforanei nugas vendentes, ex pulpitis tanquam rem monſtruoſam plebeis quotidie indicant. Calidum enim prope tertium gradum oleum hoc eſt, ad multa valens, quę Dioſcorides in præſenti citat. Fit præterea oleum artificiale ex Lateribus luteis, vt Albucaſi placet, nouis, vel vt Meſue & Arnoldo, veteribus, quod & petroleũ appellant oleum tãtæ dignitatis, aut magiſterij, vt philoſophorũ nõ ſolum nomine dignetur, ſed etiã à pleriſq; ſapiẽtiæ oleum & benedictum, imò diuinum & ſanctũ dicatur: eo tamen non indigemus, quum naturali & vero abundemus.

oleum petroleum calidum tertio.

DE CVPRESSO.

Græcè, κυπάρισσος: Latinè, cypariſſus, cupreſſus: Hiſpanicè, cypreſſe arbor, cypreſſeiro: Italicè, cypreſſo: Gallicè, cypres: Germanicè, Cypreſſ.

Cupreſſus.

Chamæcypariſſus.

Enarratio XCII.

Cupreſſus arbor.

CVpreſſus arbor ex iis eſt, quæ in altum, procereque excreſcunt, folio pini, carnoſiore tamen & illo quidem perpetuo, odore vehementi, cui galbuli ſiue pilulæ, nucesue, aut poma, ita enim fructus appellari poteſt, inſunt, magnitudine oui vitelli, quæ interim dum virent argentei ſunt coloris, ſiccæ verò, aliquantulum rubent: ter in anno arbor hæc fructum emittit, qui, & Ianuario & Maio & Septembri colligitur. Nam intra fructum ſemen occluditur minutiſsimum: quod formicæ maximè appetunt, & ſui cauſa rarò cupreſſi abſq; formicarum examine comperiuntur. Naturalis Certæ inſulæ cupreſſus eſt, & vt tradunt, inde in alias orbis regiones tranſportata, maſcula & fœmina, fœmina in altum cuſpidata creſcit, & vt Theophraſtus credit ſterilis: maſcula verò fœcunda ex ſe ramos expergit, vtraq; enim reſinam fundit, ſapore acerrimam, Quare verumiculos & terenides necat, qua res vnctæ, à carie vindicantur: item ſi lentes, fabæ, phaſeoli, & vniuerſa alia legumina, tuſis cupreſſi foliis, vel ipſius ſcobe, ſimul afferuentur, vermiculis obnoxia nunquã erunt.

Chamæ cy pariſſus herba.

Cæterum, chamæcypariſſus herba, id eſt humilis cupreſſus, cuius Plinius meminit lib. xxiiij. capite 15. an fœmina abrotanum ſit, de qua Plinius mentionem fecit libro xxj. eiuſdem numeri capite, ſuo dicemus loco. Nuces porro cupreſſi in officinis ad multos medicinæ vſus ſeruantur. De quibus & arbore Galenus lib. vij. de Facultate ſimpl. medic. ita differit: Cupreſſi folia, germina, pilulę recentes & molles, magna vlcera glutinant in duris corporibus, quare reſiccandi vim habent abſq; inſigni acrimonia aut calore, tanta enim ei acrimonia ineſt, caliditasq;, quanta ſatis ſit deducendæ in altum acerbitati, proinde in alto latentes in flaccidis putreſcentibuſq; affectibus humiditates, innoxie depaſcit & populatur. Sic enterocœlicos iuuat, exiccans, roburque addens corporis partibus præ humiditate laxatis. Quidã ea vtuntur ad carbunculos, herpeteſq;, polentæ miſcẽtes: Sunt qui ad eryſipelata vtantur.

Cupreſſitẽ peratura.

DE IVNIPERO.

Græcè, ἀρκευθὶς: Latinè, iuniperus: Hiſpanicè, enebro,

bro, *Italicè*, *ginepro*: *Gallicè*, *du geneure*: *Arabicè*, *Arconas*, *vel Archencas*, *Germanicè*, Geneuer, Vvecholter, krametbeer.

DE GVMMI.

Græcè, κόμμι ἀρκευθίδος, *Latinè*, *gummi iuniperi*: *Arabicè*, *Sandarax*: *Gallicè*, *& Hiſpa. vernix*: *Germanicè*, verns.

Enarratio XCIII.

Iuniperus.

Iuniperi duo genera.

IVniperi duo & illa quidem vulgata habentur genera, alterum maius: alterum verò minus. Quibus coma perpetua ineſt, quæ ſpina verius quam folium eſt, vnde topiario operi ac pergulis non immerito inſeritur arbor: cuius lignum nunquam cariosam ſentit ſenectam, vt ex trabibus tẽpli Dianæ Plinius lib. xvj. cap. 40. approbat. Fert arbor hæc baccas myrti magnitudine, primo virides, poſtea nigricantes, cũ pauco cyaneo colore perfuſas, quibus pauperes pro cubiculorũ ſuffitibus vtuntur. Differunt enim iuniperi duo hæc dicta genera inter ſe, arboris tantum & ſeminis magnitudine. Verũ ex iunipero gummi extrahitur, quod Arabes ineptè admodũ ſandaracham appellant, quod quum recens eſt, album, lucidum, & tranſparens conſpicitur: quum verò veteraſcit, ad rubedinem declinat: multum enim, ſandaracha hæc Arabum, à Græcorum ſandaracha differt, quum Arabum vt diximus ſandaracha

Sandaracha Arabũ gummi iuniperi eſt.

daracha iuniperi gummi: Græcorum verò sandaracha auripigmenti ſpecies quædam ſit, vt lib. v. quoq; dicitur, quę proculdubio corroſiua & venenoſa eſt. Quum igitur candidati iuuenes, apud Arabas ſandaracham legerint, intelligant velim, gummi hoc iuniperi, non verò pernecantem & corroſiuam Græcorum: Secus verò ſi apud Græcos ſandaracham lectitauerint & ea opus habuerint, non illam Arabum, ſed potius hanc corroſiuam rubri auripigmenti ſpeciem accipere debent, quæ an per os tuto dari poſsit, alibi quum de ea ſermonem fecerimus, aperiemus. Nunc verò ſat ſit dixiſſe, quòd Gal. & Paulus Aegineta eam in compoſitionibus & ſuffumigiis, quę per os ſumuntur immiſcent, vt apud ipſum Paulum legere eſt, lib. iij. ſuæ medicinæ capite 28. in paſtilli cuiuſdam compoſitione. cap. niſti dicti, & libro v. capite 13. quum antidota contra viperarum morſus, ad mentem Oribaſij deſcribit, à quibus nec Dioſcorides diſſentit, vt capite 76. quinti libri legere eſt, vbi hæc ad amuſsim & ex profeſſo tractamus. Ad noſtrum igitur gummi reuertentes, dicamus, quòd Plinius quanquam lib. xiij. cap. 11. vbi gummi multas ſpecies tractat, dicat iuniperi gummi ad nihil vtile eſſe, contrarium tamen hoc noſtro tempore percipimus, quũ ad multa nedum vtile, ſed perquam neceſſarium facilè dixerim, ſit: fit enim ex eo & oleo ſeminis lini, Vernix liquida, qua pictores pro luſtrandis picturis & imaginibus vtũtur, non minus ea quoq; enſes, ſicæq;, & cultri, velut alia ferrea ornamenta, decoris gratia oblinuntur. Valet prętera ad igniũ combuſtiones, non minus quoq; excellens eſt contra tumores hæmorrhoidarũ & ipſarum dolores. eſt verò gummi aridum hoc iuniperi, calidum & ſiccum in primo ordine: quod vt Serapioni placet, ex Iſaac Eben ambrã, ſanguinem ex naribus profluentem ſiſtit, præſertim ſi oui albumini immixtum fronti & temporibus applicetur, fluxum menſium retinet, non minus vomitionem cum polline thuris & oui albumine exceptum, ſupprimit, firmatq; profluentem aluum, tineas & cæteras lumbricorum ſpecies necat, fiſtularũ ſinus reſiccat, manuũ & pedum hiantibus rimis illitu ſuccurrit, & vt ſummatim dicam, ſuccini, charabe dicti, vires obtinet. Paratur verò ex iuniperi ligno per deſcenſorium aut alambicum vitreum, oleum, non

Sandaracha græcorum corrodens eſt.

Sandaracha græcorũ an tuto per os dari poteſt.

Vernix quomodo paratur.

Gummi iuniperi, calidum & ſiccum primo ordine.

non niſi ad multa vtiliſsimum, præſertim ad paralyſim, ſpaſmum, & iuncturarum dolores à frigiditate ortos. Lignum verò iuniperi, vt teſtatur Galenus lib. vj. de Facult. ſimpl. medic. calidum & ſiccum. 3. ordine eſt, fructus verò ſimiliter calidus, ſed ſiccus primo tantũ. Nec prætereundum tamen eſt hoc loco, id quod chimiſtæ aiunt, ſcilicet, ſi ex iuniperi ligno carbones accenſi, cum eiuſdem cinere cooperti manſerint, quòd per integrum annum ſic perdurabunt accenſi. Non minus hic taxandi à me Hiſpani veniunt, oleum ſua voce (meram) dictum, quo ouium ſcabiem depellunt, iuniperi eſſe credentes, quum reuera, non iuniperi ſed cedri potius oleũ ſit: cauſa tamen erroris eſt, quia cedri arbores adeo iuniperis ſimiles ſunt, vt nõ facilè ſit alias ab aliis diſcernere, vt capite de cedro dicemus. *Mera oleũ apud Hiſpanos.*

DE SABINA.

Græcè, Βράθυ ἢ βραθυς, τὸ βόρα θ ρον Diodoro. quod alij βάρ[illegible]ον ἢ βάρον ἢ βάραθρον: Latinè, ſabina, Hiſpanicè, Italicè, ſabina: Arabicè, Abel, Abhel, Alharar: Gallicè, Sauinier, Germ. Sauenbaum.

Sabina.

Enarratio xciiii.

Sabina.

SAbina officinis ſauina dicit, cuius duo genera vulgatiſsima ſunt: alterum cupreſsi folio, alterum vero tamarici ſimile: perpetua enim hæc coma vireſcunt, proinde topiariis non immerito quoque reponuntur. Nonnulli autem craſſa ignorantia obcæcati, loco ſabinæ, quandam accipiunt herbam in montibus naſcentem, cuius folia ſabinæ ſimillima ſunt, ſed odore & ſapore longe differẽtia; quam Plinius (mea ſententia lib. xxiiij.) cap. ii. ſelag

Selago herba.

ſelaginem appellat, quum dicat: ſimilis herbæ huic Sabinæ eſt ſelago appellata. Legitur ſine ferro dextra manu per tunicam, qua ſiniſtra exuitur velut à furante, candida veſte veſtito, pureq; lotis nudis pedibus, ſacro facto prius quàm legatur, pane vinoque: fertur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia fumum eius prodeſſe. Hæc Plinius. De ſabinæ viribus ita refert Galenus. 6. de Facult. ſimpl. medic. libro, Sauina quantum in acrimonia cupreſſum vincit, tantum ab eo ſuperatur in aſtrictione: quare illo & calidior eſt, & potentius digerit: quin & ſimiliter cupreſſo putredinibus accommodari poteſt, maxime vbi rebelliores fuerint, & diuturniores: Carbunculos item ſoluit, menſeſque, vt ſi quid aliud, eſſentiæ tenuitate prouocat, & ſanguinem per vrinas mouet, fœtum etiam viuentem interficit, & mortuum adducit. Eſt autem hoc medicamen tertij ordinis tum excalfacientium tum exiccantium, ex numero eorum quę maxime tenuium ſunt partium.

Sauina calida & ſicca in 3. ordine.

DE CEDRO.

Græcè, κέδρος: Latinè, Cedrus, Arabicè, Serbin, Gallicè, Cedre, cuius reſina κεδρία, Cedria, Arabicè, Kitran, & Alkitran, Germ. Ceder.

Enarratio XCV.

Cedri duæ ſpecies.

CEdri duæ ſunt ſpecies, altera procera, reliqua verò humilis, quæ à iunipero difficulter diſcernitur, imò præterquam fructu inter ſe non differunt, quum iuniperi niger cyaneo colore perfuſus ſit, cedri verò fructus ad ruborem quendam declinans conſpicitur, qui cedris dictus, boni eſt odoris, & antequam ad integram perueniat maturitatem, alter naſcitur nouus, adeo vt in eadem arbore, & vetus & nouus ſemper reperiatur fructus; is enim in cibo ſumptus vt teſtatur Galenus ſecundo de Alimentorum facult. libro, nullum corpori alimentũ præbet. Inſunt enim cedro, folia aculeata, nec vnquam quoq; cadentia. Lignum porro huius arboris, duriſsimũ ſolidiſsimumq; eſt, adeo vt eo antiquitas tanquam corruptionem nunquam ſentiente, in templis, inſtar lapidum vteretur. Creſcunt

ſcunt enim cedri, in inſula Maderiæ, tanta proceritate, vt cæteras illic ſuperare dixeris arbores, non minus quoque in inſula Cypri atq; in Syria feliciſsimè creſcunt, ex quibus liquor quidam fluit, & ex eo oleum paratur coloris ſubrufi, quo hodie paſtores ad antiquorum imitationem pro ouium ſanandis vlcerationibus à tonſura derelictis, veluti ſcabie, vtuntur. Hoc verò Hiſpani ſua voce (merã) vocant, & iuniperi oleum appellant, non ſine errore tamen, quum arbores illę ex quibus meram colligunt, cedri ſint, non verò iuniperi, iuniperi tamen illas eſſe credunt, non minus ac Iſtriæ incolæ, apud quos cedri in maxima proueniunt copia, qui & Iuniperos, non verò cedros, eas appellant. Pix quoq; ex cedro paratur, cedria dicta: de qua & cedri viribus, Galenum audiamus lib. vij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, vbi Dioſcoridem mea ſententia interpretatur, præſertim in iis quæ ad cedri liquorem faciunt, ſic enim Galeni veluti pro coronide habentur verba, vt in Epitome per doctiſsimum Andream Lacunam legitur: cedrus ſpecie eſt duplex, altera fruticoſa iunipero aſſimilis: altera, arbor non exigua, vtraque eſt calidæ ſiccæque temperaturæ tertij quodam modo ordinis, ſecundum vtrunq;. Cæterum cedria (vocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem attigiſſe videtur, admodum calida & tenuium partium, quare mollem viuentium carnem prompte, citraq; dolorem putrefacit: Nam mortuorum corpora exiccat, ſimulq; à corruptione tuetur, vtpote humiditates eorum depaſcens, at ſolida haud quaquam attingens corpora. Nec mirum videri debet, ſi cùm tanta vi polleat, lendes, pediculos, tineas, aurium que vermes interficere valeat, tum fœtum viuentem quidem interimat, extinctum autem eliciat, quemadmodum & ipſum ſemen, ſi cocundi tempore, pudenda eo circumlinantur. Proinde partui aduerſum eſt medicamen: quod etiam dentium foraminibus inſtillatum, eos & confringit, & à dolore liberat: extenuat quoq; oculorum cicatrices, & viſus hebitudini ab humorũ craſsitudine ortæ medetur, vtuntur autem ea plebeij, quum ad vulnera ouibus inten condendum à forſice illata, tum etiam contra ipſarum ſcabiem & ricinos, quos κρότωνας vocant: at fructus moderatiores exiſtunt, adeo vt comedi poſsint, quãquam

Mera oleũ cedri.

Pix cedri cedria dicitur.

ſi iis liberalius vtare, capiti dolorem inferent, ardoremq; ac morſum in ventre percipies, hactenus Galenus. Non libet ab hoc loco prius diſcedere, quàm reſinarum, & gummi amicitias odiaq; recenſeam, ſunt enim nonnullæ quæ aquam, ſpreto oleo velint: ſunt quæ oleũ contrà aqua reiecta: ſunt quæ neutrum, quæ igitur oleum amant, & cum eo amicitiam habent hæc ſunt.

OLEVM AMANTIA.

Maſtix.
Thus,
Sandaracha iuniperi.
Euforbium.
Styrax calamita.
Colophonia.
Benzũinum.
Reſina Pini.
Terebinthi reſina.
Camphora.
Gummi elemi.
Oppoponax.
Sagapenum.
Chalbanum.
Aſſa fœtida.
Ladanum.
Pix nauali.

AQVAM ET NON OLEVM.

Gummi Arabicum.
Lacca.
Drachantum.
Sanguis Draconis.

NEC OLEVM NEC AQVAM.

Ammoniacum.
Bdellium.
Myrrha.

DE LAVRO ARBORE.

Græcè, δάφνη: Latinè, laurus: Hiſpanicè, laurel, loureiro: Italicè, lauro: Gallicè, laurier: Arabicè, haur, & har, Germanicè, Corberbaum.

Enarratio XCVI.

LAurus arbor illa quondã Apollini dicata, qua triumphantes in coronis vtebantur omnibus nota eſt. Cuius duo genera habentur, domeſticum & ſylueſtre, parum inter ſe differentia, vt Dioſcorides in præſenti innuere videtur: baccæ verò lauri in officinis adſeruantur, ex quibus

Laurus.

quibus & oleum vt diximus & electuarium ab illis denominationem trahens concinnatur, non nisi morbis frigidis conueniens: vnde Galenus libro sexto simplic. ita de lauri viribus tradit: huius folia calfaciunt & siccant vehementer, at fructus adhuc vehementius: radicis cortex minus quidem acris est, & calidus, verum magis amarus, habetque etiam astrictionis nonnihil: quamobrem & calculos confringit, & iecori prodest. Bibitur ex vino fragrante trium obolorum pondere.

DE PLATANO.

Græcè, πλάτανος: *Latinè*, *platanus*: *Italicè*, *platano*, *Arabicè*, *Dulb*, *Gallicè*, *Plane*, *Germanicè*, Beidenteutschen vnbekannt.

Enarratio XCVII.

PLatanus rarò hodie conspicitur, nec mirum quum olim exquisitis illecebris nutrita, in solo Italo dedignaretur, vtcumque tamen, Ferrariæ duæ visuntur arbores, folio vitis, ampliore ac multifido, apud Neapolitanos verò frequêter crescere audio, de qua Plinius abûde lib. xij. cap. 1. ita inquit: sed quis non iure miretur, arborem vmbræ gratia tantum, ex alieno petitam orbe? Platanus ea est, hæc per mare Ionium in Diomedis insulam, eiusdem tumuli gratia primum inuecta, inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiæ, & iam ad

Morinos vsq; peruecta, &c. Hæc vero Arbor, adeo vinum amat, vt eo irrigata enutriatur, prosperéque crescat, vt citato loco Plinius quoq; meminit, quem legere ne pigeat, quum varia ex Licinio Mutiano consule in Lyciæ prouincia legato non nisi lectu iucundissima referat. Galenus vero platani vires attingit, libro viij. de Facul. simpl. medic. sub iis verbis: Humidioris frigidiorisque essentiæ est, non ita multo quàm symmetra: proinde folia viridia trita & illita, non obscure nascentes phlegmonas adiuuant: cortex & pilulæ magis desiccantem vim obtinent, vt ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores, pilulæ vero cum adipe, ad vlcera ambusta. Virandus est puluis foliis arboris insidens: alioqui si attrahatur spiritu, arteriam offendit, valenter siccans, exasperansq; nec non vocem lædit, sicuti & auditum & visum, si in oculos aut aures inciderit.

Platani vires.

DE FRAXINO.

Græcè, μελία: Latinè, fraxinus: Hispanicè, freſno, frexo: Italicè, fraſſino, Gallicè, fraiſne: Germanicè, æsch, oder æschbaum, steynerschern:

Enarratio XCVIII.

FRaxinus, vbiq; nota arbor est, non nisi serpentibus infestissima: vnde Plinius libro suę naturalis historię, fœdissime proculdubio hallucinatur, quum quæ Theophrastus, mylaci, id est Taxo arbori venenosæ tribuit, ille nominis vicinitate deceptus, non mylaci, sed potius meliæ, id est fraxino, tribuit, vt apud illum est legere libro xvj. capite 13. vbi fraxini folia iumentis mortifera, & lethalia esse tradit, quum tamen non meliæ, id est fraxini folia Theophrastus venenosa esse scripsit, sed mylacos, id est taxi. Nam tantum abest, vt fraxini folia venenosa & mortifera sint, vt ea potius præsentaneum antidotum contra veneni omne genus reputentur, vt ibidem quoq; ille non negat, & nos centuria prima Curationum nostrarum abūde indicauimus, præcipuè vbi curationem demorsæ puellæ à vipera describimus. Cæterum, in fraxinorum summitatibus folia quædam crassa amygdalarum magnitudine reperiuntur, intra quæ semen recon-

Plinius errat.

Fraxini folia aduersantur veneno.

ditur,

ditur, ſeminis melonis magnitudine, aromatici quid habens, quod officinæ, linguam paſſerinam, ſiue linguam auis appellant, ad irritandam Venerem accommodatiſſimum: De quo Plinius cap. 8. lib. xxiiij. memoriam facit, dicens: fraxinus, quam vim aduerſus ſerpentes haberet, indicauimus, Semen foliis eius ineſt, quæ medentur iocineris & lateris doloribus in vino, aquam quæ ſubit cutem extrahunt, corpus obeſum leuant onere ſenſim ad maciem reducentes, hæc Plinius: ex quibus Manardum perperam dixiſſe comprehendimus, quum ab antiquis de hoc ſemine nullam fieri mentionem, lib. xj. ſuarum epiſtolarum, epiſtola ſecunda tradat: fateri tamen eſt, quòd huius ſeminis vis, ad venerem faciens, incognita priſcis fuerit, quod Arabes, Serapio præcipuè linguam auis nominat, quia cum auicularum lingulis quandam cõtrahat ſimilitudinem, vel potius, lingua auis ſemen hoc dicitur, ad imitationem linguæ anſerinæ, quæ vt multi credunt venerem ſtimulat. Cæterum, eſt ſemen hoc calidum in ſecundo gradu, cum quadam humiditate, vt Serapioni placet, qua mediante venerem irritat.

Lingua paſſerina.

Manardus errat.

Lingua paſſerina. ue lingua auis calida in ſecundo ordine.

CONSTANTINVS.

CArpitur Plinius à Mathiolo Senenſi medico ad Galenum, & ad Dioſcoridem herbario (cuius etiam aſſecla in hac parte Amatus Luſitanus, & in multis imitator atque reprehenſor) quòd lib. xiij. cap. 16. dixerit fraxinea folia iumentis mortifera, cæteris ruminantibus innocua, ex Græcorum authoritate: quum hoc ipſum Theophraſtus Taxo aſcripſerit. Sed profectò ab hac calumnia exonerandus eſt Plinius noſter: Primùm quòd hoc pro vero non aſſtruat, imò liquidò teſtetur, id non verum in Italia deprehendi. Secundo loco, quòd abſurdum non ſit, eandem facultatem differentibus plantis genere, à diuerſis authoribus attributam, & tantum à Plinio recitatam. Neuterq; mihi probat, Plinium qui omnium optimè luculenter Græcè ſciret, tam facilè vicinitate nominum aberraſſe, vt ipſi cauſantur, aut potius criminantur. Et ſi quæſo, quæ nominum affinitas in his vocibus Græcis σμίλαξ & μελία? id eſt. Taxus & Fraxinus, de quibus, vicinis Capitibus egit ipſe Plinius nominatimq; perſcripſit libr. xvj. cap. 10. Taxum ipſam à Seſtio ſmylacem appellatam eſſe. Sed ambo dum ambitioſè græcari ſtudent & videri volunt

lunt in his doctrinæ literis tantum profeciſſe, vt vtriuſque linguæ peritiſſimum Plinium, inſcitiæ coarguant, profectò vel in grammaticis, ſuam produnt imperitiam, quòd vtriuſque cauſa doleo. Siquidem μίλαξ per iota & σμίλαξ Græcè dicitur. Sed pro hederæ ſpecie & frutice quẽ deſcribit Dioſcorides. lib.ij.cap.176. qui & νικοφόρος cognominatus eſt, cuius duo genera ponit Plinius lib.xxij.cap.10. & lib.xxj.cap.9. recenſet inter Coronarias, de hac planta intelligendum apud Platonem ij. de Rep. illud, κατακλινέντες ἐπὶ στιβάδων ἐστρωμένων σμίλακίτε νῦ μυρτίναις diſcumbentes in toris & ſmilace & myrto adornatis. Et apud Ariſtophanem in Nebulis, μίλακος ὄζων ſmilacem olens. Quinetiam ea ſcriptura ſmilax legitur apud Plinium lib.xvj. cap.6. pro Ilicis ſpecie & aquifolia. σμίλαξ verò per ypſilon eſt arbor quæ θύμαλος ἢ θύμου & à Romanis taxus dicta eſt teſte Dioſcoride lib.iiij.cap.8. & lib.vj. cap.12. & Plinio lib.xvj. cap.10. non autem μίλαξ, vt legit Amatus Luſitanus apud Theophraſtum: μίλαξ enim ea ſcriptura idem eſt quod μυλίας, ſiue μυλίας λίθος, lapu molaris. Atque ita ſemper diſtinctum inuenies in omnibus emendatis codicibus, Verùm iſti, vt adnotauimus de Baccaris, & Baccharis, de Caſſia & Caſia (ita enim Cneoron vocauit Hyginus apud Plin. lib.xij.cap.19.) differẽtia, ſcripturæ cõfuſione ſe ſe implicant & alios credulos pertrahunt in errorem.

DE POPVLO ALBA.

Græcè, λεύκη: Latinè, populus alba: Arabicè, Haur: Hiſpanicè, alamo blanco: Italicè, albero, pioppo bianco: Gallicè, Tremble: Germanicè, Meiſſer Alberbaum, oder vveiſs popel vveiden.

POPVLVS NIGRA.

Græcè, αἴγειρος: Latinè, nigra populus: Hiſpanicè, Alamo nigrilho: Italicè, oppo pioppo nero: Gallicè, tremble, peuplier: Arabicè, Haur Romi.

Enarratio centeſima.

NOn ſolum ad ripas fluuiorũ regis Eridani ſeu Padi Ferrariam perlabentis, populi arbores naſcuntur, de quibus poëtarum extant fabulæ: ſed variis aliis in locis proſpere

prosperè crescunt, ex quibus, tenellos cauliculos, pro cōficiendo myracopo, id est, vnguēto populeo, officinarum magistri colligunt: quo medici pro extinguendo capitis & renum ardore, frequentissime, illitis fronte & temporibus, renibusque ipsis, ardentissimis in febribus vtuntur: an verò bene, in dubium vertamus, quum vetus Galeni translatio, ἀίγαρον calidam in tertio gradu esse constituat, cui opinioni Serapio & Auicenna cap. 344. fauent, eam in tertio caloris gradu collocantes: à quibus nec Oribasius dissentit lib. ij. ad Eunapium, & lib. xv. ad Iulianū Cæsarem, quum eam inter calida tertij ordinis medicamenta adnumeret: quæ si vera sunt, proculdubio vnguentum populeum potius calidū quàm frigidum censendum est. At reuera, res ipsa non ita se habet, quum vnguentum populeum prope tertium gradū frigiditatis, à doctissimis indicetur, & quotidiana experientia ita esse attestetur. Proinde populum frigidam esse, vel saltem non calidam necessarium est, id quod castigatissima emendatissimaque Galeni versio Venetiis excusa ita esse ostendit, quū lib. vj. Simplicium, ægirum non calidam tertio receptū legitur esse, sed potius primo, vt Paulus Aegineta, verborū Galeni verus interpres, in sua medicina quoque scripsit, eam scilicet calidā in primo ordine collocans. Quibus Constantinus monachus author non vsque quaq; aspernabilis consentit, imò natura ipsa arboris, & proprietates, satis indicant calidam nō esse, quibus magis credere debemus, quàm omnibus hucusq; de ea scribētibus. Nam arbor ipsa parum est odorata, nec eximio aliquo sapore prædita dum gustatur, quæ qualitas errare nunquam permittit, imò ea mediante, medicamentorum temperamēta indaganda præcipuè sunt. Primo nanque modice astringit, obscuram quandam amaritudinem post se relinquens, quæ omnia exiguam caliditatem, vt nostis, arguunt. Itaque populum ad frigiditatem potius quàm caliditatem inclinare in confesso est. De alba vero populo, quòd frigida sit temperamento, non est dubium, vt testatur Galenus, lib. viij. dicti voluminis, sub iis verbis: Leuce, ex aqua tepida, & terrena extenuata essentia cōflatur, quamobrem & abstergentis facultatis est particeps. Hæc Galenus. Cæterum multi innixi iis verbis Dioscoridis (scilicet

Populus arbor frigida est.

licet fertur vtriuſque populi lachryma circa Eridanum
Electrum. fluuium, in diſtillando denſari, fieriq́ue quod electrum Græci, Romani ſuccinum vocant) crediderunt electrum ſiue ſuccinum, quod carabe Arabes appellant, & vulgus alambrum, populi gummi eſſe, non animaduertentes Dioſcoridem aliorum opinione, verba illa retuliſſe, & vt falſa reliquiſſe minimeq́ue approbaſſe, quum re vera, vt Plinius aperuit, non populi gummi aut ipſius lachryma electrum ſiue carabe eſt, ſed potius vt libro trigeſimo ſeptimo, capite tertio legitur, Arboris cuiuſdam pineæ ſimilis, ſic enim poſt multas & varias de illo citatas opiniones, quas exploſas & extirpatas relinquit, veram ad iſtum modum proſecutus eſt, dicens: Certum eſt gigni in inſulis Septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari gleſſum, itaque & à noſtris vnam inſularum ob id Gleſſariam appellatam, Germanico Cæſare ibi claſſibus rem gerente, Auſtrauiam à barbaris dictam. Naſcitur autem, defluente medulla pinei generis arboribus, vt gummi in cerasis, reſina pineis, erumpit humoris abundantia, denſatur rigore, vel tepore autumnali, quum intumeſcens æſtus rapuit ex inſulis certè in littora expellitur, ita volubile, vt pendere videatur, atque conſidere in vado, quod arboris ſuccum eſſe priſci noſtri credidere, ob id ſuccinum appellantes: hactenus Plinius. Cuius verba vera eſſe hodie cognoſcimus, quum in mare Germanico Baltheo dicto, electrum ſiue ſuccinum ex quo preculæ ſiue corone fiunt colligatur & nuſquam alibi: quòd vero gummi arboris pineæ ſimile ſit, ipſius in attritu pineus odor atteſtatur, imò qui è Dantiſco vrbe libera apud Germanos, nobiſcum verſati ſunt, tanquam de re conſpecta iudicium ſuum ferebant, nec in re aliqua à Plinio diſſidebant. Naſcitur enim electrum, liquidum tanquam pini reſina, quod quum muſteũ fluit, formicas, muſcas, paleas, & alia rapit, quæ omnia poſtea in eo denſato, videntur, vt Martialis hoc diſticho complexus eſt.

Quum Phaëthontea formica vagatur in vmbra,
Implicuit tenuem ſuccina gutta feram.

Vario porrò colore electrum reperitur, quod ad ſe feſtucas & paleas trahit velut magnes ferrum. Ex hoc enim electro paſtilli olim pro ſiſtẽda ſanguinis fluxione Græci parabant,

parabant, quos Arabes quoq; ſub nomine caraber pro eodem effectu conſtruunt, & in officinis hodiernis repoſiti habentur. Valet autem flauum electrum ad multa, nam pueris pro amuleto cõtra faſcinationes appenditur, Contra dyſuriam quoq; bibitur. Album vero cũ aqua ſtillata è raphano nephritim curat ebibitum, nec minus cordis tremori, & orthopnœæ prodeſt: nam inſperſum rhagadibus, dolorem & pruritum præſenti auxilio mitigare traditur. Cæterũ lapis lyncis officinis hodie ſic nominatus, electri ſpecies quędã eſt, quam lyncuriũ, ſiue pterygophorum, id eſt plumas trahentẽ, Græci appellant: nõ verò vrina lyncis eſt, velut pharmacopolæ dicunt lupi ceruarij concreta, vt rectè admodum Dioſcorides lib. ij. cap. de vrina aperuit. *Lapis lyncis.*

DE MACERE.

Græcè, μάκερ & μάκις: Latinè, macer, macis, cortex nucis moſchatæ: Hiſpanicè, macias, macas: Italicè, macis: Gallicè, Macis: Arabicè, Thaliffar, biſbeſe, Germanicè, Macis, oder Muſcatblueet.

Enarratio c i.

NOn approbo illorũ iudicium, qui macerem à mace officinarum diuerſum eſſe ſtatuunt, quum revera, antiquorum macer, macis noſtra ſit: cortex ſcilicet ſubrufus, craſſus, & in guſtu aſtringens, qui ex India ad nos adfertur, quem Galenus intelligens, clarius de eo lib. vj. Simplicium, ita prodidit, dicens: macer cortex eſt, qui ex India aduehitur, guſtu multum acerbo cum leuicula quadam acrimonia odorata, conſtat autem ex miſta eſſentia pleraq; terrena frigida, paucula vero calida, & tenuiũ partium, itaq; valenter deſiccat, aſtringitq; ob idq; cœliacis & dyſentericis medicamentis miſcetur, in tertio exiccantium conſiſtens ordine: in caloris frigorisq; diſcrimine, neutrum inſigniter præſtans. Iis enim Galeni verbis facile quis niſi contumax ſit, dicet, Galenum, noſtrum macem deſcripſiſſe, quum corticem eſſe dicat, ex India aduectum, & inter aromata habitum, quæ omnia huic reſpondent. At hodie multi rerum nouitate gaudentes, omnia in dubium trahunt, affirmantes, omnia fere *Macer & macis idē*

officinarum medicamenta, antiquis incognita fuisse, id quod olim Lud. Viues Valentinus vir sanè doctus, mecum querebatur, quum tamen pauciſsima hodie habeantur, de quibus priſci mentionem non fecerint: fatendum tamen est, quòd antiqui de macere tanquam de re obſcura, & non satis illis cognita locuti sunt, quod mea sententia, magis temporum anguſtiis, quàm illorum ignorationi tribuendum reor, quo factum est, vt Plinius libro vigeſimoſecundo, capite octauo, tanquam de re ſibi incomperta, vt ipſe quoq; fatetur, dicat: Macerem corticem rubentem magnæ radicis, nomine arboris ſuæ eſſe, qui ex India aduehebatur. Nouerunt enim omnes macerem, ſed vnde colligebatur, aut ex qua re extrahebatur ignorarunt, imò non diu est exactè huius rei vera habita cognitio, quum ante repertum pomum, & vt ita dicam excorticatum, ex quo maces extrahuntur, multa & falſa de mace circumferebantur. Qui igitur deinceps veram macis hiſtoriam tenere deſiderat, aures præſtet, quum de re nobis millies conſpecta ſententiam feramus. Eſt enim pomum, quod non diu ex India ad nos ſaccaro confectum deferri cœpit, magnitudine qua pomum Perſicum, rotundum, obſcuris quibuſdam lineis interſectum, nam color illi Perſici quoq; ineſſe videtur. Huius autem pomi caro ſuauiſsima ac guſtui gratiſsima est, & cordialis: & ea de cauſa, eius libra quatuor venditur aureis ducatis, poſt excorticatum autem pomum, prope centrum, cortex quidam cancellatus rufus apparet, os non exacte tegens, qui cortex, macis ſiue Græcorum macer est, craſſus, adſtringens, ſuauis, ſtomacho & cerebro conducibilis, qui non exacte calidus, inter nobilia aromata connumeratur. Nam os ſubtus corticem iſtum apparens, nucleum intus habet, qui moſchata nux dicitur, tabernis, & pigmentariis familiariſsima admodum aromatica, quæ & ipſa, capiti vtilis & ſtomachalis est, matrici amica: quã Hermolaus Barbarus & poſt eum Manardus, aliique viri doctiſsimi, nucem myriſticam appellari contendebant, quàm vero bene, iudicent lectores, quum nomen hoc glandi vnguentariæ ex directo reſpondeat, quam Græci βάλανον μυριψικὴν ſua voce appellant, vt lib. iiij. videre licebit.

Macis quid ſit.

Nux moſcata.

DE

DE VLMO.

Græcè, πτελέα: *Latinè*, *vlmus*: *Hispanicè*, *vlmo*: *Italicè*, *olmo*: *Gallicè*, *orme*: *Arabicè*, *Didar*, *Dirdar*, *& Luzach*, *Germanicè*, Rueſtholtz, Vlmerbaum, Lindbaſt, & yffenholts, & ylmen.

Enarratio CII.

VLmus hæc illa arbor eſt, quæ viridis facile ceditur, ſicca verò valde difficulter: Cuius Plinius quatuor enumerat genera, libro decimoſexto capite decimoſeptimo, Columella duo tantum, quæ Italiæ familiariſsima ſunt, & viribus ſuſtentandis accõmodatiſsima. Inueniuntur enim in vlmo veſiculæ quædam in quibus gummi, ceu lentus ac glutinoſus humor quidam reperitur, ex quo culices, proprie cnipedes dicti, generantur. Valet enim gummi vlmi, ac præſentiſsimum remedium eſt puerorum ruptoris, modo ſub brachiali, ligatura dicta, vt decet, apponatur. De vlmi vero viribus, ita Galenus, libro octauo de Facult. ſimpl. medic. inquit. Vlmi foliis quandoq; recens vulnus conglutinauimus, confidentes aſtringentem ſimul & abſtergẽtem ineſſe eis facultatem. Cæterum cortex magis amarus eſt, aſtrictoriusq; magis: itaq; cum aceto & lepras ſanat, quod ſi viridis circum ligetur vulneribus, ea glutinare poteſt. Radices etiam eandem vim obtinent, quarum decocto, ſunt qui perfundant fracturas, quæ callo obduci deſyderant. *Cnipe vlmo.*

DE LIGNORVM CARIE.

Græcè, σαπρότης ξύλου: *Latinè*, *lignorum caries*: *Hiſpanicè*, *carcoma demadera, caruncho de legno*: *Italicè*, *tarlatura di legno*: *Germ.* Vurmmel.

Enarratio CIII.

HOdie quoq; ad ea quæ Dioſcorides commendat. lignorum carie medici vtuntur, præſertim pro vlceribus abſtergendis. Conſonum tamen eſſet, ſi Guaiaci ligni cariem haberemus, ea in purgandis morbi Gallici vlcer

vlceribus vti: vnde Galenus hæc animaduertens, inquit libro octauo simpl. caries lignorum, & maxime quæ particeps est astrictionis, velut vlmus, expurgat, impletq; vlcera humida.

DE HARVNDINE.

Græcè, κάλαμος: Latinè, calamus, harundo: Hispanicè, canhas: Italicè, canna: Gallicè, canne: Germanicè, Ror.

Enaratio. CIIII.

Harundinis omne genus circa radicem efficacius est Mathiolus in calamo aromatico errat.

HArundinis, quinq; tantum genera, vt communiora, & vsui hominum magis euenientia, Dioscorides in præsenti enumerat, quanquam Plinius libr. xvij cap. 36. & li. xxiiij. cap. 11. illius viginti nouē potius assignet, vbi vt capite de calamo aromatico adnotauimus, Plinius inquit, harundinis omne genus, circa radicem efficacius esse, quod dictum ad memoriam reuocatum velim, propter illos, qui contumaciter admodum contendunt, quòd calamus aromaticus, non radix, sed harundo esse debet, ex quibus, vnus mihi nominandus venit, Mathiolus Senensis in suo Dioscoride Hetruscè loquente. Primum itaq; genus à Dioscoride descriptum, nastos dicitur: harundo scilicet enodis, solida, concreta, & leuis, ex qua Syriaci & multi alij sagittas parant. Nascitur enim vt testatur Plinius, & nos ipsi propriis vidimus oculis, in rheno flumine Bononiensi. Secundum verò genus, comparatione ad primum fœmina dicitur, pro tibiis parandis commodatissima. Tertium autem fistulare dicitur, harundo scilicet, ex qua optimi parantur calami, de characteribus pingendis seruientes, quibus hodie viri literati vtuntur. Reperitur enim variis in locis tum apud Hispanos, tum etiam apud Italos, præcipuè apud Fauentinos, circa eam vallem quam Ammonis appellant. Quartum quoq; genus nō minus notum est, quod Cyprium, vel harundo Cypria dicitur. Quintum vallaris harundo est, communis: quæ ideo vallaris vel spicularis nominatur, quia vallis sepibusq; vtilis est, quin etiam, ex ea pedamenta pro erigendis à terra vitibus, multis in locis parantur, hanc Theophrastus cap. 12. libri quarti de Historia plantarum, crassam & validam, vt pote vallar

vallatoriã deſiderat: Dioſcorides verò in præſenti potius gracilem commendat, vnde hic apud Dioſcoridẽ mendam ſubeſſe crediderim, quum revera pro texendis ſepibus erigendiſq; pergolis, ac apparandis baculis, craſsior & validior, melior eſt. Harundo omnium conſenſu, inimica filici eſt, & contrà: At aſparagis omnino amica, adeo vt perbelle aſparagi ad radices harundinum ſati, creſcant. Plinius inter harundinis genera, adarcham etiam connumerat, quum tamen re vera, adarcha harundo non ſit, ſed potius gelata quædam ſalſugo harundinibus adhærens, vt ex ipſo Plinio cap. 10. comprehendi poteſt, & Dioſcorides li. v. cap. 91. prius docuit, proinde Plinium hac in re erraſſe, notum eſt, quocirca conſultius mea ſententia Colenucius feciſſet, ſi hunc Plinij errorem admiſiſſet, quàm dum illum defendere cupit, in tam fœdum errorem incidere, vt belle in illum, vulgatum illud carmen poſsit quadrare, Incidit in Scyllam: nam & duas eſſe adarchas nugatur, quarum à Dioſcoride aut Galeno, diligentiſsimis alioquin harum rerum ſcrutatoribus, mentionem factam nunquam legimus, ſed nos Colenucium virum alioqui inſigni eruditione præſtantem ad ſuos iuriſconſultos relegamus. Sed iam harundinis generibus Zuccarum ferentem harundinem addamus, aſpectu vallari ſimilem, ſed ſolidam, concretam, ſuccoſam, & minime fiſtularem. Non minus quoq; harundinibus adiungendæ ſunt radices hodiè è Cinnarum regione ab Indis aduectæ, quas contra morbum Gallicum valere, omnes dicunt, & illis cõtra podagram Carolus Quintus Imperator, authoritatem dedit, de quarũ viribus proſtat libellus vbiq; venalis, per doctiſsimum Andream Veſalium Bruxellenſem conſcriptus: tibi verò ſector caput de ebeno legere ne pigeat. At de harundinum facultatibus ita tradit Gal. libro ſeptimo de Facul. ſimpl. medic. Calami phragmitis radix, cum bulbis, aculeos, ſagittaſq; infixas extrahere ex alto traditur: etenim abſtergentem minimeq; acrem facultatem ſortitur, quemadmodum & ipſa folia, cortex vero combuſtus, admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur cum nonnulla abſterſione, vt exiccet, & calfaciat, tertio quodammodo ordine, cæterum eius flos eſt vitandus: nam ſi in aures incidat, adeo

Textus Dioſcoridis corruptus.

Adarcha. Plinius erratus.

Radix cinnarum.

adeo tenaciter hærens affigitur, vt auelli non possit, auditumq; vinet.

DE PAPYRO.

Græcè, πάπυρος: Latinè, Papyrus: Vulgo, papiro.

Enarratio CV.

Papyrus. PApyrus, Alexandri Magni victoria, vt Plinius refert libro decimotertio capite vndecimo, ex Varronis mente, ad chartarum vsum inuenta fuit, quum antea palmarum foliis, atq; arborum libris vterentur, cui studia bonarum artium multum debent, atq; magis quum chartæ vsu, maxime humanitas vitæ constet, & memoria. Præsens tamen papyrus, in Aegypti paludibus nascitur præcipuè illis, quibus aqua duos cubitos non excedit, crassitudine brachiali, & illa quidem triangulari, altitudine vero decem cubitorum, cuius interna pars pro parandis chartis olim seruiebat, non minus quàm hodie veteres disruptiq; panni linei, ex quibus quoq; paratæ chartæ ad prioris imitationem papyrus nominatur.

Iuncus papyrigenus. Huius porro Aegyptiæ papyri genus, iuncus quidam est, qui ex India, senum & debilium hominum sustinendi gratia adfertur. Papyri vires prosequitur Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum: Papyrus, oxycrato vinóve macerata, recentia vlcera glutinat, maxime in circulum circumposita, vtmacerata sanantia medicamina excipiens: at vbi vsta fuerit, medicamen exiccatorium existit, vt chartæ combustæ cinis, hoc tamen cinis papyri est infirmior.

DE TAMARICE.

Græcè, μυρίκη Latinè, Myrice, tamarix, tamariscus: Hispanicè, eltarai, tamargueira, thamarix: Italicè, tamarigio: Gallicè, tamaric: Germanicè, Tamarischken.

Enarratio CVI.

Myrica, à Græcis quondam in maximo habita honore, arbor à nobis tamarix, seu tamariscus, dicta est, vt Plinius quoque fatetur libro xiij. capite xi. sub iis verbis: myricen

Myrica.

Myricen, & Italia fert, quam alij tamaricem vocant. Hæc vero rei rusticæ vulgo nota arbor est, folio cupressi, fructu vero gallæ, quanquam alicubi sterilis proueniat, quæ præcipuè apud auriferum flumium, quem nos Tagũ appellamus, nascitur, licet quoque multis aliis in locis humidis prospere proueniat, coma perpetua, non minus quàm aliis variis euenit arboribus, vrabieti, pinastro, iunipero, cedro, terebintho, buxo, ilici, aquifolio, suberi, taxo, vnedoni, oleæ, & aliis. Ex huius vero arboris ligno, lienosis calices fiunt potorij, quos vniuersus medicorum chorus maxime laudat, tum Dioscorides, Plinius, Columella, Auicenna, & alij sexcenti. Est enim tamarix, medicina lienosis dicata, præcipuè radix & ipsius coma, nam ligni cinis, vt Serapio testatur mirifice omnia exiccat vlcera, quin etiam ea quę ab ignis vstione proueniunt prospere sanat. Qua de causa linimentis contra morbum Gallicum paratis, optimo consilio miscetur. Imò vt inquit Alkanzi duæ mulieres, lepra affectæ id est Græcorum elephantiasi, ad sanitatem restitutæ fuerunt, assiduo potu decoctionis tamaricis cum vua passa apparatæ, vnde mihi in animum subit credere, quòd omnes effectus, quos Guaiacum lignum efficit, tamarix efficere poterit, præsertim si eo victus ordine & successu quo Guaiacum præbetur, concedatur: de cuius viribus Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. inquit: Tamarix abstergit & incidentis est facultatis, absque perspicua desiccatione, habet vero etiam astrictionem non nullam, igitur cum acero decocta prodest lieni indurato,

Arbores perpetuæ coma vigẽtes.

Tamaricis vires.

sanæ

sanat etiam dentium dolores, fructus & cortex non paucam possident astrictionem, ac cinis myricæ, admodum desiccatoriæ facultatis est, plurimam habens abstergendi vim, astringendi pauxillam.

DE ERICA.

Græcè, ἔρεικη: Latinè erice, erica: Hispanicè, Lusitanicè, queiro: Gallicè, bruyere: Theutonicè, Heyd.

Enarratio CVII.

Erica.

IN inuenienda erica, multi decipiũtur, credentes vtique fruticem vbique obuium, ericem esse, ex quo scopas, pro verrendis areis frumenti, & vuarum, rura parant, est enim frutex iste bicubitali altitudine nascens, ab vna radice multas virgas, & illas quidem digitalis crassitudinis mittens: qua de causa, ex illis instrumenta aucupandis auiculis vbique parantur, nam folium roris marini, in acutum tendens illi est, flores vero ex albo rufescentes. Porrò, radix magna, prædura, fortis, conspicitur, carbonibus aptissima materia. Vocant enim Hispani, ex ista radice paratos carbones, carbones a breso. Nascitur enim frutex hic in vniuersa Hispania, quem Lusitani nostri, vrgueiram appellant, nõ minus quoq; variis aliis in locis nascitur, præcipuè in Italia apud Hetruscos, Patauinos, Fauentinos, Bononienses, ac Anconitanos, quem Hermolaus Barbarus, Marcellus Virgilius, ac alij plures

plures, ericem esse autumarunt, sed revera nõ sine errore, quum erica bis in anno floreat, frutex vero hic semel tantum. Est igitur erica planta fruticosa, tamaricis effigiem referens, vt tradit Plinius lib. xxiiij. cap. 9. dicens, ericem Græci vocant fruticem non multũ à myrice differentem, colore roris marini & pene folio, & vt refert Theophrastus bis in anno floret, cuius floribus apes maxime oblectantur, & inde mel ericeum dictum, non adeo tamen bonum cõficiunt. Reperitur autẽ planta hæc frequens apud Hispanos, quam Lusitani nostri sua voce queirum vocãt: in Italia vero eam nasci dubito, quĩ hucusq; nullus illam mihi monstrare valuit. Scholiastes quidam Nicandri interpres hallucinatus est, quum ericẽ, hederæ folia habere tradat. Ne tamen ordinem prætermittamus, Galenum de erice audiamus. qui lib. vj. de Facult. simpli. medi. ita scribit: erice digerendi per halitum facultatem obtinet, flore eius potissimum ac foliis vtendum.

* *Nicandri interpres errat.*

CONSTANTINVS.

INterpres Nicandri est Diphilus, quem etiam citat scholiastes Theocriti in Eid. I. Eius autem hæc verba, ἐρέικη ἡ ἐλάτη βραχύτερα φύλλα ἔχει τῶ πιτυΐνω παραπλήσια, μακρότερα ἢ κατὰ βραχύτερα: Cùm exponit hos versus Nicandri in Ther. λάχνῃ δ' ἀνθεμόεσσαν ἄφαρ ταναύφυλλον ἐρείκω, κῦ τε μελισσάων περιβόσκεται οὖλαμὸς ἔμπων.

DE ACACALI.

Græcè, ἀκακαλὶς: Latinè, acacalis: Lusitanicè, camarinhas.

Enarratio CVIII.

ACacalis, ab Acacali Minois regis filia est dicta, quæ ab Apolline viciata fuit, vt de ea Apollonius poëta in Argonauticis cecinit. Est verò acacalis planta, fructum ferens, album, rotundum, paruis margaritis persimilem, quem Lusitani nostri, sua voce camarinham appellitant: nec enim crederem fructum istum, in Europa vniuersa, præter quàm apud Olysipponã crescere. Est enim planta hæc, vbi prædictus fructus nascitur, media inter myri-

cem & ericem: qua de causa Dioscorides prudentissime quum de myrice & erice sermonem fecisset, de hac illico caput sequens constituit. Est porrò fructus iste, vt obiter hoc attingamus, esui gratus, quo mulieres & effrenati pueri in cibo frequenter vtuntur. In Aegypto verò nasci prospere Dioscorides testatur. At vbi Galenus de acacali locutus fuerit, aut sub quo nomine ignoramus: Paulus tamen sub propria dictione de acacali sic inquit: Acacalis fructis in Aegypto nascentis fructus est, cuius dilutum collyriis claritati oculorum efficacibus miscetur: Verum Cacalia herba longe alia est, quanquam Plinius illi quoque fructum margaritis simillimum inesse dicat, vt quarto libro videre est.

Gal. acacalis non meminit.

Cacalia herba.

DE RHAMNO.

Graecè, ῥάμνος: Latinè rhamnus, vua crispa: Arabicè, Nausig. Hispanicè, Lusitanicè, scambrones: Italicè, marrucha: Germanicè, Stechdorn: Greussel beerbaum: oder grosselberbaum. *Gallicè, Bourg' espine, aliis groiselier.*

Enarratio CIX.

Rhamnus albus & niger.

RHamnum tam album, quàm nigrum, & in Hispania & Italia prospere crescere animaduerto, qui sepium ornamentum sunt, præsertim albus, cuius spinæ oxyacanthæ sunt similes, folia vero crassa, pinguia, oblonga, oliuæ magnitudine. Nam niger, vt testatur Dioscorides ramos cubitorum fere quinque in longitudine emittit, quibus spinæ insunt quoq;: sed infirmiores prioribus, porro fructus follicularis est, tenuis, candidus, rotundus, similis verticillo, in cuius medio nescio quid nigri conspicitur, vt Pisauri prope mare adnotauimus. Cæterũ errant Dioscoridis interpretes, qui huic textui addunt, rhamnum appellari leucacantham, id est, albam, spinã, vel spinam cerualem, quum proculdubio additicia verba, minime verò germana illa sunt, quibus instructus Ruellius Gallus hallucinatus proculdubio est, quum spinam cerualem, quam Hispani aluarem: Itali verò merlam, vel ceruinam, Galli autem burgam vel neprum appellant, rhamnum esse putauerit:

Dioscoridis interpretes errant.

Ruellius erat.

Rhamnus.

tauerit: quum re vera, cerualis hæc ſpina, nulli rhamni generi reſpondeat, nam folia lata fere piri habet, fructum verò nigrum, liguſtri baccæ effigie, quo pictores pro conficiendo perfectiſsimo viridi quodam colore vtuntur, vt libere fateri eſt, Ruellium hac in parte hallucinatum eſſe. Non minus profecto inaduertēter Ruellius hac in parte Theophraſtum adducit, quū quæ Theophraſtus paliuri ſemini tribuit, ille ad rhamni ſemen refert, ſed in hoc lapſus facilis deprehenditur, quia poſtquam Theophraſtus de rhamno verba feciſſet, de paliuro loqui cœpit, & quæ paliuro cōueniebant, Ruellius non paliuro ſed rhamno potius conuenire putauit, quanta vero negligentia aut errore, quicunque Theophraſtum legerit facile deprehendet. Plinius vero ne illum prætereamus, lib. xxiiij. cap. 14. Rhamnum inter rubi genera collocat, vt ſtudioſo notum erit. At Galenus libro viij. de Faculr. ſimplic. medic. de Rhamno ita tradit: Rhamnus deſiccat & digerit exceſſu ſecundo, refrigerat in primo completo aut ſecundo incipiente: proinde herpetes ſanat, & eryſipelata non magnopere calida. Cæterum ad hæc teneris vtendum eſt foliis.

Ruellius taxatur.

DE HALIMO.

Græcè, ἅλιμος: Latinè, halimus: Hiſpanicè: Luſitanicè, ſalguadeiras: Gallicè blanceputain: Arabicè, Molochia.

Enarratio cx.

Halimus apud Salmanticenſes.

HAlimus frutex Rhamno ſimilis eſt, abſque tamen ſpinis, cuius folia oliuæ ſunt, molliora tamen, & candidiora, qui in ſepibus, & potiſsimum maritimis locis creſcens, ex ſe cauliculos profert, in cibo inſtar oleris laudatos. Naſcitur enim Salamancæ prope ædem diuæ Mariæ à Veiga, in cuius tutela Portugalenſes ſcholaſtici ſunt: ſed caueant ipſi, ne Rhamnum illic naſcentem, & hortos circumuallantem, me intellexiſſe putent. Hanc Mauri ſua voce, apud Chairum Aegypti vrbem opulentiſsimam, vendentes, clamant, molochia. Molochia, vt Serapio quoque nouit, raro tamen apud noſtrates in cibi vſum venit, quum variis & melioribus abundemus oleribus, apte tamen à ſapore ſuo ſalſo Luſitani, halimum ſalgadeiras appellitant, velut Aëtius halmyrum ob eandem ſcilicet ſalſuginem. Admonendus porro lector in præſenti à me eſt, ne verbis Dioſcoridis ductus, in errorem incidat, credens Albucum, halimum eſſe: quum re vera, Albucus aſphodelus ſit haſtula regia dicta. De halimo vero apud Galenum, abſque aſpiratione, lib. vj. de Facult. ſimpl. medic. ita legitur: Semen, & lac ſimul hæc planta gignit: eſtque guſtus acris & ſubſtringentis, ex quibus conſtat ipſam eſſe diſsimilarem: maior tamen pars eius temperate eſt calida, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuoſa.

DE PALIVRO.

Græcè, παλίουρος: Latinè, paliurus, agrifolium: Hiſpanicè, azebo: Luſitanicè, azinho: Germanicè, Melbeer.

Enarratio cxi.

De paliuro varia ſententia.

NVllum in medicina eſt periculum maius, quàm grauiſsimorum authorum diſſenſiones, quorum præſertim authoritatibus fidem habemus, quum ex eis nonniſi quæſtiones, altercationes, atque inde errores oriantur, quo malo nullum maius in hac arte excogitari poteſt: quod Plinius noſcès, libro 29. capite primo, dixit: Quum ſit periculum in nullo mendacio maius. Nec enim hæc abſque ratione in medium attulimus, quũ Agathocles paliurum

in Ale

in Alexandria naſci tradat, vlmi atque pinus amplitudine, folio viridi, rotundo, molli, ramis frequentibus, prælongis, in quibus fructus oliuis perſimilis, bis in anno cõſpicitur, qui & crudus & viridis manditur, quum verò exiccatur ex eo farina paratur, quę ſic in puluere, nec aqua vel alia re ſubacta, comeditur. Theophraſtus verò, vt noſtis, grauiſsimus author, paliurum fruticem deſcribit in ſiliquis ſemen ferentem vt apud illum quiuis videre poteſt libro iij. de Hiſtoria plantarum cap. 17. Plinius quoque non minus aliter paliurum depingit, libro 13. capite 19. dicens: Cyrenaica regio loton ſuæ poſtponit paliuro. fruticoſior hæc fructuque magis rubens, cuius nucleus non ſimul manditur, iucundus per ſe, atque ſuauior è vino, quin & vina ſucco ſuo commendans. Hæc ille: quæ vt percipitis ab aliis multũ abſunt. Dioſcorides porro, vt dere paſſim obuia, eius exactam prætermiſit hiſtoriam, vt tamen coniecturis aſſequi poſſumus, hic idem paliurus Dioſcoridis, cum eo à Plinio deſcripto eſt, quem Theophraſtus lib. 4. de Hiſtoria plãtarum eiuſdem numeri capite, prius deſcripſit, & eum Afrum paliurum vocant. Trahunt autem in hanc me ſententiam Plinij verba, libri vigeſimi quarti capite 13. vbi paliuri vires proſequitur: quæ fere cũ Dioſcoride ita habent: Paliurus quoque ſpinæ genus eſt, ſemen eius Afri zuram vocant, contra ſcorpiones efficaciſsimum remedium, item calculoſis, & tuſi, folia aſtrictoriam vim habent, radix diſcutit panos, collectiones, vomicas, vrinas trahit pota. Decoctum eius potum in vino aluum ſiſtit: ſerpentibus aduerſatur. Radix præcipue datur in vino, & cætera. Quæ omnia cum iis quæ Dioſcorides ſuo tribuit paliuro conueniunt, Sed qualis hodie paliurus frutex ſit, aut ſub quo nomine in officinis habeatur, ne quis de noſtra queratur diligentia, dicamus. Eſt igitur paliurus frutex, folia habẽs lauri, latiora tamen, crania criſpa, & per circuitum, ſpinis armata, cuius rami facile plicantur, colore viridi: is enim fructum fert rubrum colore, magnitudine, qua cedri fructus conſpicitur, vocant verò fruticem iſtum rei ruſticæ ſcriptores agrifolium, non verò aquifoliũ, nam agrifolium de quo à nobis mentio fit, frutici coccum id eſt granum ferẽti, ſimile eſt, quo Anthuerpiẽſes monachi ſectæ Franciſcanæ hortum ſuum

Dioſcoridis & Plinij paliurus idem.

quem habent exculti ſimum ſepiunt, & illius radicibus viſcum pro irretiendis auiculis paratur. De quo Galenus libro octauo de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: paliuri folia & radix adeo perſpicue aſtringunt, vt fluxum ventris cohibeant, adeoque digerũt, vt mitiora phymata curent. At fructus tantam incidendi vim poſsider, vt calculos veſicæ comminuat, & pectoris pulmoniſque excretionibus auxilietur.

DE OXYACANTHA.

Græcè, ὀξυάκανθα: Latinè, oxyacantha, acuta ſpina: Hiſpanicè: Luſitanicè, pirlitero piliriteros: Italicè, bagaia, amperlo, pane de orſo, barazzo bianco. Arabicè, Amirberis, & Amyrbaris: Gallicè, eſpine vinette: Offic. Berberis.

Enarratio CXII.

Oxyacantha.

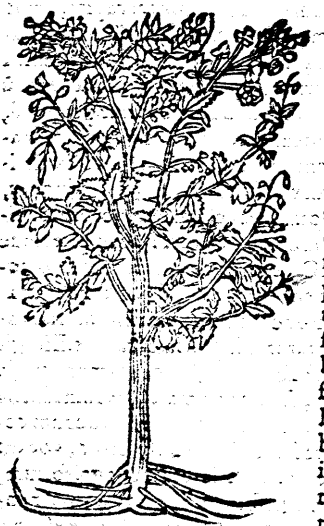

Acuta ſpina.

QVi de oxyacantha hucuſq; fermonem fecere, omnes vno ore fruticem berberos ferẽtem eſſe crediderunt, ſed mea ſententia non ſine ingenti ne dicam pudẽdo errore, Quum oxyacantha vt teſtatur Dioſcorides, arbor agreſti pyro ſimilis ſit, minor tamen, ac magis ſpinoſa, quæ fructum myrti baccis æqualẽ fert, confertum, rubẽtem, fragilem, nucleum intus habentem, quin & radices in profundum deſcẽdentes, & illas quidem multifidas, quę omnia, ſiquis animaduerterit, inuenies oxyacantham tantum abeſſe à berberos ferente fruticem,

ticem, quantum ficus à pinu, hoc magis, si folia à Dioscoride prætermissa, quæ oxyacanthæ insunt descripserimus. Nam primo oxyacantha, id est acuta spina, arbor pyro agresti similis est: berberorum verò frutex raro vel nunquã in arborem ascendit: Item pyrus agrestis à radicibus multifidis in trunco quodam crasso & alto crescit, adeo vt in arborem iustæ magnitudinis deueniat, frutex tamen berberorum, cuius infinita prope dixerim copia passim videtur, nullum notatu dignum à radicibus emittit truncũ, sed potius virgas spinosas ad summum policaris crassitudinis; quæ nec altitudine humanam excedunt staturam. Quibus addimus, quòd cortex pyri agrestis cum quadam subrufedine nigricat, inæqualis, crassa, & squãmosa: Quæ verò berberorum frutici hæret, inter spinas suas, lucida, & subtilis albicat, si tamen parum excoriari contingat, luteum colorem, qualé inesse arbori mali granati videmus, repræsentat: non minus quoque in spinis magna interest differentia, quum in pyro agresti spinæ, vt in pruno conspiciuntur, in berberorum verò frutice, trinæ enascuntur, duæ à latere, vna verò in medio. Iis adiungendum, quòd fructus acutæ spinæ, magnitudine myrti est, rubens, intus nucleum habens, qui veluti ceraſum pender: fruticis verò berberorum fructus, grani tritici figuram imitatur, parũ tamen maior, rubens, mali punici granum referens, in ramis ordinatim pendens, velut vua in botris. Sed hæc omnia clariora reddentur, si modo folia quæ oxyacanthæ insunt ex Dioscoride & Theophrasto patefecerimus. Sunt ergo vt paucis dicam, folia acutæ spinę, apij foliis similia, quæ ita esse, ex Dioscoride elicitur, capite de mespilo, dicente: Arbor mespilus est, aroniam aliqui appellant, aculeatam oxyacanthæ foliis: legitur enim in nõnullis exemplaribus sed falso, pixacanthæ, id est buxeæ spinæ foliis, vt ex Theophrasto facile deprehenditur, qui duodecimo capite libri tertij de Plãtarum historia, mespili arborem folia, vt apij diuisa habere tradit, quæ hodie ita esse deprehendimus, non quidem in vulgari arbore, mespila vulgaria & communia hodie ferente, sed in ea potissimum, de qua Dioscorides in eo capite primo differit, cuius fructũ antiqui aroniam appellabant, & hodie pisaurẽses & Neapolitani apud quos procere crescit, ad antiqui nominis

Azarolus fructus. imitationem, azarolum vocant, pomũ, scilicet paruum, rubrum, quanquam & album à nobis visum sit, osicula tria intra se habens, vnde tricoccum, quasi trium granorum, dictum est: Sapore suaue, ad acidum tendente, ob quem à multis maximè expetitur, ex iis igitur deprehendens, oxyacantham apij folia habere debere, quum eadem cum mespilo similia habeat, vnde manifeste cognoscitur, quòd frutex berberorum non est oxyacantha, quum non apij sed potius mali punici fere folia habeat. Sed quum hucusque quid non sit oxyacantha diximus, deinceps consonum erit differere, quid sit. Est igitur, vt

Oxyacantha quid. breuiter dicamus oxyacantha, arbor quam vniuersa Hispania sua voce piltriterium appellitat, Ethrusci vero begniam, alij autem amperlum, vel vrsi pané nominant, arbor pyro agresti figura cũ trunco tum ramis & floribus persimilis: nam flores albi sunt, folia vero, vt diximus apij, fructum porrò quem arbor hæc emittit, rubrum conspicimus, intra se nucleũ piperis grani magnitudine habentem, qui fructus maturus quum est, & tangi contingat facile excoriatur, & à pueris auidissime comeditur, & in nonnullis regionibus perpetuus arbori tenaciter hæret, vt in Lusitania plerunque obseruaui, & Hebræi huius mentionem reddunt: quia hæc ipsa arbor, ab illis rubus creditur ille, quem viderat Moyses in flammam conuersum & sine noxa obumbrantem, ex quo Deus illi locutus, & calopodia vt exueret iussit, quia in terra sancta erat. Dicunt igitur illi, ob illam dignitatem, perpetuum arbori huic fructũ esse. Est igitur vt paucis rem perstringamus, oxyacantha, acuta spina dicta, non vero acida, arbor hæc pyro agresti similis, quam nonnulli inter rubi genera collocant, de qua Galenus libro octauo de Facul. simplic. medic. ita loquitur: vt specie, sic facultate hæc arbor pyro syluestri est similis: cæterum pyri syluestris fructus prorsus acerbus est: oxyacanthes vero, & tenuium est partium, & nonnihil incisorium sortitur, estque rubens & rarus, qui quidem affectus omnes fluxionum cohibet. Cæterum acutæ spinæ frutex humilis quidam folio & spinis reperitur similis, qui in vniuersa Hispania, quod sciam, fructum non emittit, secus vero in Germania, Gallia, & vniuersa Italia: quum fructum ferat vuis

immatu

immaturis ſimilem, & illum quidem acerbum culinæ, agreſtæ vice communiſſimum, veris præcipuè & æſtatis temporibus, in quibus iurulentæ carnes piſcésve eo condiuntur, & à prægnantibus quoque maxime appetitur, quem alij vuam criſpinam, alij vuam ſpinam, alij vero vuam marinam appellitant, ardentiſsimis autem febribus laborantibus magno datur iuuamento, quem priſci prætermiſere, nec de illo verbum aliquod fecere. Iam vero quia de berberos ferente frutice locuti ſumus, illamque non oxyacantham id eſt acutam ſpinam eſſe probauimus, non ab re erit, vt de illa verba faciamus, quum & ab antiquis fructus iſte prætermiſſus quoque fuerit. Eſt igitur berberorum frutex planta tricubitali ad ſummum altitudine creſcens, multas à radice virgas producens, digitalis craſsitudinis, in quibus ſpinæ multæ videntur, & illæ quidem trino ordine conſitæ, duę à latere, vna vero in medio: nam huius radices luteæ ſunt, nec minus quàm ipſius flores racemoſi, qui Maij tempore odorati erumpunt, porrò folia veluti mali punici conſpiciuntur, fert igitur frutex hic, fructum rubrum, grano tritici maiorem, intra ſe oblonga duo granula, plana mutuo nexu coniuncta, continentem: ex quo fructu, ſuccus extrahitur, quem officinæ berberorum vinum appellant, vino malorum punicorum acidorum acerbius, qua de cauſa ardentiſsimis in febribus contra ſitim, cum iulepo roſaceo, aut violaceo potiſsimum propinatur, non minus biliоſum vomitū coërcet, & ſtomachicum fluxum reſtringit, frigidis vero ſtomachis nocet, & pectoris anguſtiis inimicum eſt. Proximum quoq; erit citare hic, fruticem illum, ribes ferentem, quum de illo quoq; antiqui nullam fecerint mentionem: antiquos quum dico, velim intelligatis Hippocratem, Theophraſtū, Dioſcoridē, Galenum, Oribaſium, Paulum, Aëtium, Catonem, Varronem, Plinium, Palladium, & Columellam. Eſt igitur ribes ferens frutex folia vitis habens, ſepibus interexendis accōmodatiſsimus, qui fructum rubrum acidum & acerbum parit, ex quo ſinum quoq; extrahitur, febribus, & calidis ægritudinibus, non minus ac citri aut limonum ſuccus. Conueniens, & ex eo ſirupus in officinis, contra capitis deſtillationes calidas paratus publice habetur, ineſt enim huic

Vua criſpina.

Berberorū frutex.

Ribes.

Medici antiqui.

fructui sapor acidus, cum quadam permixtus dulcedine, vnde firmiter crederem, hunc ipsum fructum, quem nos ribes appellamus, eundem apud Serapionem, ribes esse, quum eundem saporem Serapio suo tribuit, quem in hoc officinarum gustamus; nec enim in cæteris notis Serapio ab hoc cõmuni quicquam deuiat, proinde nostros ribes, Serapionis quoque esse crediderim.

DE CYNOS BATO.

Græcè, κυνόσβατος: Latinè, sentis canis, rubus canis, canirubus: Hispanicè, carca rosal, carca peruna: Lusitanicè, sylua macha: Gallicè, eſglantier: Germanicè, Feldrosen. *Italicè, rouo canino: Arabicè, Sent.*

Enarratio. CXIII.

CYnos batus Græcis, sentis canis Columellæ est, aliis vero rubus canis, Theodoro Gazæ canirubus, vastissima autem spina hæc est, maximos & oblongos ramos ferens, quam inter vepres & senticeta sæpe arborescere videmus, folio rosæ, nam flos, rosæ moschatæ similatur, cũ colore ipso albo, tum foliis rarioribus, qui quum decidunt, fructus pullulat rubens, oblongus, oliuæ similis, intra quem lanuginosa quædam semina clauduntur, qualia in rosarum fructibus videmus, hunc fructum pueri & mulieres auidissime comedunt, eius lanuginem abiicientes, ex quo sepiasarij Hispaniæ conditum pro sistendo vndecunque profluente sanguine parant. At Theophrastus lib. iij. de Plantarum historia, cap. xviij. longe aliter cynosbatum describit, vtpote, magnitudine inter fruticem, & arborem granatum, fructu malo punico simili, & subrutilo. Cæterum, quidam cynosbatum, cynorrhodum id est, caninam rosam esse putant, inter quos nominare est Marcellum, Virgilium, & Monachos Mesues Antidotarij interpretes, qui vel ex Plinio tantum errare deprehenduntur, lib. viij. cap. 41. vbi cynorrhodi radicem ad canis rabidi morsum, tanquam ex oraculo acceptam maxime laudat: libro vero xxiiij. cap. 14. cynosbati duas describit species, in vniuersum à cynorrhodo differentes,

adeo

adeò vt manifestum sit cynosrhodum, aliam rem à cynosbato esse, mea tamen sententia, in hac re paruus est lapsus, quum cynosbatos à cynosrhodo, in hac tantum differat, quòd cynosbatos nullas habet spongiolas, cynosrhodos vero habet, imò vt tradit Plinius lib. xxv. cap. 2. cynosrhodus apud antiquos, spongiolæ in ipsius fruticis spinis repertæ dicebantur, vt merito concludere possimus, quòd cynosbatos id est canis rubus, idem cum cynorrhodo, id est canina rosa sit, nec in alio quàm spongiolis dictis, differant: quæ in cynorrhodo dubio procul reperiuntur: secus autem in cynosbato, de quo Galenus lib. vij. de Facult. simpl. medic. ita disserit: Huius fruticis fructus non segniter astrictorius est, folia vero mediocriter, lanugo fructus arteriam vitiat.

DE LIGVSTRO.

Ligustrum.

Græcè, κύπρος: Latinè, cyprus, ligustrum: Hispanicè, alfena alhena: Arabicè, Kenne, hẽne, Hanue, & alkana: Italicè, oliuella, guistrice, olineta, chãbrossene, caparrodano: Gallicè, troesne: Germa. Beinhœltzlin, mundoltz, Geyssholtz, Rheinueyden.

Enarratio CXIIII.

QVi Ligustrum, volubilis speciẽ quandam esse crediderũt, eam præcipuè quam passim obuiam videmus aliis circumligatam herbis, flore albo, campanæ effigie, toto, vt dicitur, aberrant cœlo: quum inter se tantum differant, quantum

tum cancer ab anguilla. Eſt igitur liguſtrũ, arbor parua, foliis oliuæ ſimilibus, floribus minutis, candidis, odoratis, racematim conſtitutis, qui Maij menſe apparent, poſtea vero ipſis decidentibus baccæ oriuntur primo virides, in proceſſu vero nigræ fiunt, vuarum modo congeſtæ, quæ in ruderibus, & ſepibus potiſsimum naſcitur naſsis & teſſeris aptiſsima: hanc Patauini conaſtellum, quaſi oleaſtellum dixerint, appellant: quum illi & folio, & fructu ſimilis ſit. Nec enim ambigendum eſt, cyprum, liguſtrum eſſe, quum Plinius li. xij. cap. 24. dicat, cyprum arborem Aegypto familiarẽ, in Italia liguſtrum vocari. Proinde Franciſcus Maſſarius Venetus omnino fallitur, quum annotationibus ſuis, ſuper nonum librum Plinij, cyprum aliam arborem à liguſtro eſſe contendit. De liguſtri vero floribus & ipſius baccis ſiue vacciniis, cecinit Maro in Bucolico, dicens.

Liguſtrum quid.

Maſſarius errat.

Virgil. in Bucolicis

Nonne fuit ſatius triſtes Amaryllidis iras.
Atq; ſuperba pati faſtidia, nonne Menalcam,
Quamuis ille niger, quamuis tu candidus eſſes,
O formoſe puer nimium ne crede colori,
Alba liguſtra cadunt, vacinia nigra leguntur.

Nec iis Vergilianis verbis, Columella contraria ſcribit, quum lib. de Re ruſtica 10. liguſtrum non album vt Virgilius, ſed nigrum potius appellat, dicens, & nigro permixta liguſtro balſama, quia Virgilius ad flores, Columella vero ad maturas eius baccas reſpexit, quas vacinia Virgilius vocat, quum puerum admoneat, ne ſuæ pulchritudini atq; colori, quamuis candido, nimium confidat, quia cum ætate illum candidum colorem amiſſurus eſt, futurus deformis, rugoſus, veluti liguſtro euenit, quod flores quum habeat pulchros, candidos, & odoratos, cito tamen eos perdit, & ſolum vacinia permanent, quæ poſtea nigra & aſpectu, non vt flores, grata, ſed tetra potius pro aucupiis, & inducendis coloribus colliguntur, vt olim apud Gallos fieri ſolebat, & hodie apud Italos pro conficiendo atramento ſcriptorio vſurpatur.

Vacinia hyacinthi. Her. Bar. errat.

Nec ſilere in præſentia debeo multorum errorem, qui addiciis Dioſcoridis verbis ſeducti vacinia hyacinthos eſſe interpretantur, inter quos mihi nominandus venit Hermolaus Barbarus patritius Venetus, vir alioqui doctiſsi

ctiſsimus, ſunt enim verba adiecta Dioſcoridi, apud quartum librum, capite 61. vbi de hyacintho agit, quæ ita habent: hyacinthon Romani vacinium dicunt: quæ verba in melioribus exemplaribus non reperiuntur, imò omnia fere nomina in vno quoq; capite comperta non Dioſcoridis eſſe, ſed alicuius qui Dioſcoridi gratum facere arbitrabatur pro re firma & vera mihi perſuaſum habeo: argumentum enim vt cæteros præteream locos, ex capite de ſampſucho deſumi poteſt, hanc noſtram coniecturam cõfirmans, in quo maioranam verbum nouum, & à Plinio non vſitatum legimus, velut in leucoio, violam matronalem, vt ſexcenta alia præteream capita, in quibus huiuſcemodi nomina reperiuntur. Seruius quoq; grammaticus nõ minus hanc in rem impegit, quũ per vacinia, violas interpretetur, ſed Seruio notiſsimũ hoc eſſe debuerat, quia Virgili⁹ eodẽ carmine, & violas & vacinia, nominet, ait enim: & nigræ violæ ſunt, & vacinia nigra. Verum de cypro id eſt liguſtro, ita tradit Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Huius arboris folia ſummaque germina habent in ſe quiddam digerens cum aquea ſubſtantia modice calida, habentq; & aſtrictionem quandam ex terrena ſubſtantia frigida: itaq; eorum decocto quidam ambuſta fouẽt, nec non igneos phlegmonas carbunculoſq; : nam abſq; moleſtia ſiccant, ſed ſponte ortis in ore vlceribus, commanſa folia commodiſsima ſunt. Hæc Galenus. Liguſtri vero radicibus, hodie Mauri ſuos inficiũt capillos, velut equorum quoq; crines, quod olim quoq; fieri Dioſco. tradit, non vt Marc. interpretatur, aut Ruellius, cum ſucco lanariæ herbæ, ſed potius cum ſucco ſtruthei mali, nam pro ſtrutheo, id eſt malo cotoneo, ſtruthion, id eſt herbam lanariam intellexerunt.

Seruius Grammaticus errat.

Liguſtrite peratura.

Marcellus et Ruellius errant.

CONSTANTINVS.

QVid ſit Liguſtrum ſiue Cypros, profecto ignotum eſt his noſtris temporibus. Plinius quidem Cypron Liguſtrum dictam ſcribit lib. xxiiij. cap. 10. & lib. xij. cap. 24. ſed Dioſcoridis Cypros, folia habet oleæ, Liguſtrum Plinij xiphi, & ſemen coriandri, Dioſcoridis ſambuci: in flore etiam vix conueniunt cum Dioſcoridi muſcoſus ſit, Plinio tantùm albus & odoratus. in hoc ſolum

ſolum hi duo authores conſentiunt, quòd vterque dicat eſſe arborem, qua vel ſola nota excluditur vulgaris illa planta ab huius conſortio, quam nobis pro liguſtro & Cypro oſtendunt herbarij, quæ fortaſſe eſt liguſtrum Virgilij, non autem Cypros Dioſcoridis, aut Plinij liguſtrum, imo nec Columellæ, qui libro decimo dixit & nigro permiſta liguſtro Balſama, hic enim frutex in ſepibus maxime communis vix vnquam viſus eſt arboreſcere: nos Galli vocamus du Troeſne. Sed Cyprus ſiue liguſtrum, id eſt arabũ alcanna, arbor rara eſt & inter pretioſa ſimplicia ſemper adnumerata, teſtis mihi Ioſephus hiſtoricus lib. iij. περὶ ἀλώσεως, cuius verba cùm de hierichuntina loquitur: φέρει ὃ ἐκαλεῖτο κύπρος ἐν ἀμπελῶνι τινὶ τῶν τῆδε παραπόρων, κύπρου τε, καὶ μυροβάλανος: & ſubiungit εἶναι, σπανιώτατα ἐν κάλλιστα. Et Beatus Hieronymus in Cantic. Cyprus, inquit, cum nardo, nardus & Crocus, fiſtula & Cinnamomum cum vniuerſis lignis libani. Meritò reprehendit Amatus Marcellum & Ruellium: *ſed ipſe omiſit locum apud Plinium lib. xxiij. Cap. 4. de Cypro, qui illorum errorem detegit: Decoctum, inquit, foliorum ambuſtis & luxatis prodeſt: ipſa rurſant capillum tuſa, adiecto ſtrutheimali ſucco.*

DE PHILLYREA.

Græcè, φιλλυρέα: Latinè, phillyrea, ſpecies liguſtri: Hiſpanicè, otraſuerte de alhenan: Italicè, vna altra oliuella: forte Germanicè, Hartrigel. *Arabicè, Mahaleb.*

Enarratio CXV.

Dioſcoridis interpretes errant.

ERrant non ſolum Marcellus Virgilius, Dioſcoridis Interpres, ſed alij plures, qui in præſenti Phillyreã, tiliam eſſe interpretãtur, cùm re vera phyllyrea arbor parua liguſtro æqualis cum folio tum fructu ſit, adeo vt phillyream liguſtri ſpeciem eſſe conſtet, nec immeritò Dioſcorides, quum de liguſtro egit, de hac quoq; phillyrea liguſtri ſpecie, ſermonem coniunxit, ſed ij reuera nominis affinitatem ſecuti, in errorem prolapſi ſunt, quum pro philyra apud Theophraſtum, tiliam ſignificante, phillyream, quæ non tilia, ſed potius liguſtri ſpecies eſt, tiliam interpretati ſunt. Eſt etiam philyra apud Theophraſtum lib. iij. de Hiſtoria plantarum, duorum generum, quibus folium non oleæ, ſed hederæ potius eſt, fructus

Phillyrea liguſtri ſpecies eſt.

Phillyrea vera tilia.

fructus vero fabaceus. Proinde phillyream à philyra diuersam esse, nemo non videt, Quibus adde, quòd philyra arbor est procera, crassa, & vt inquit Theophrastus cap 10. ad fabricas nauium, arcarum, & cunarum aptissima materia: phillyrea vero frutex potius quam arbor dicenda est, de qua hoc loco Dioscorides pertractat. *Phillyra duo genera.*

DE CISTO.

Græcè, κίστος: Latinè, cistus: Hispanicè, Lusitanicè, cerguacos: Italicè, cisto. Arabicè, Kamet, Alteis & Ihaie althis.

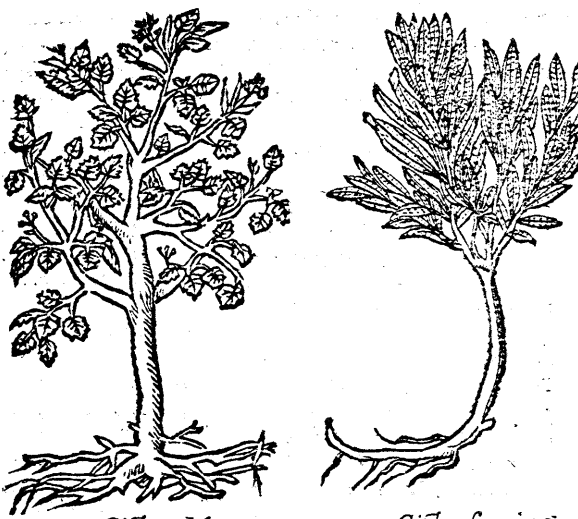

Cistus Mas. *Cistus fœmina.*

Enarratio CXVI.

CIstus nam Cissos hedera est, cuius inaduertentia Plinius cæcutiuit, vt Leonicenus ad Angelum Politianum eleganti epistola primò indicauit. Est igitur cistus frutex ramosus in latum se diffundens, qui apud Hispanos hodie pro abstergendis vestibus in vsu habetur, eumq; *Cistus à cisso differt.*

Lusitani

Lusitani ad imitationem antiqui nominis illi dicati, cistharos, aut cisaros corrupte, cerguacos appellant: reperitur enim & flore albo, & subrutilo, de quo Galenus 7. libro de Facult. simpl. med. ita tradit: cistus frutex astringens est, folia eius & parua germina trita adeo desiccant astringuntq; , vt vlcera glutinare valeant, sed flores efficatiores sunt, adeo vt cum vino poti dysenterias, ventris imbecillitates, fluxusq; & humiditates persanent, cataplasmatis ritu illiti, vlcerum putredinosa iuuãt, desiccant, enim secundo excessu.

CONSTANTINVS.

*

Plinius grauissimus author, quasi deserto vadimonio à Leoniceno, Mathiolo, & Amato Lusitano compacto traducitur, & culpatur acerbius: ϑῦναι δ' ὅμως ἀναγκαῖον πρὸς τὸν λογομέσχας ἠὲ μὰ ἐρήμῳ ἀλῶναι λόγῳ, vt dixit Nazanzenus. Quid igitur isti canentes victoriam ante triumphum, Plinio obiiciunt? quòd Cisti id est hederæ & Cisthi, græcarum vocum non intellecta significatione, historiam confuderit. Vt eorum confutetur impudentia, & ipse per se eos mendacij reuincat, satis habebo locos adducere, quibus imprimis bonus author non solum rerum, sed & linguarum peritissimus, verborum vim expressit, & rerum proprietatem atq; naturam. libro enim 24. Cap. 10. Sic inquit, de hedera loquens: gummi etiam in hedera quærunt, quod ex aceto vtilissimum dentibus promittunt: græci vicino vocabulo Cisthon appellant, fruticem maiorem thymo, foliis ocimi. Duo eius genera, flos masculo roscaceus, fœminæ albet, & paulo post: Sub his maxime nascitur hypocisthos, quam inter hederas diximus. Scilicet cum de hederis ageret. libro 16. Cap. 34. Cisthi subiunxit historiam, propter Cisti & Cisthi vocum affinitatem nonnullamq; plantarum similitudinem. Quo loco ita scribit: Est rigens hedera, quæ sine adminiculo stat, sola omnium generum, ob id vocata cissos. Et loco superiore: Cissos Erythranos ab iisdem appellatur, similis hederæ. Quid vero etiam de hypocisthide tradiderit, audi libro 26. Cap. 8. Hypocisthis, orobathion à quibusdam dicta, malo granato immaturo similis nascitur, vt diximus, sub Cisthо, vnde nomen hoc &c. In carpendis igitur extra fortunæ atq; inuidiæ aleam scriptoribus, licentiorem pruriginem moderentur: ne meritò illud in eos vsurpemus, Facilius esse calumniari, quàm æmulari.

DE

DE HYPOCISTIDE.

Græcè, ὑποκιστὶς, κύτινος: Latinè hypociſtis, cytinus, barba hircina: Hiſpanicè, Luſitanicè, pultegras: Italicè, hypociſte.

Enarratio CXVII.

Hypociſtis. *Hypociſtidos.* *Barba hircina idem.*

HYpociſtis, Barbarorum hypociſtidos eſt, ſiue herba hircina, quæ plerunq; ad ciſti radices naſcitur: herba potius quam frutex, craſſa, ſuccoſa, quibuſdam granis, pineis ſimilibus plena, qua auidiſsime nonnulli veſcuntur. Nam tota ipſa herba ad luteum colorem cũ quadam albedine tendit: quæ non ſolum in Hiſpania, ſed variis aliis in locis naſcitur. Venetiis enim apud officinas frequenter conſpicitur, quæ ex Illirico & Dalmatia regionibuſq; circumuicinis portatur. ex qua ſuccus extrahitur, & ad medicos vſus reſeruatur, præcipue ad eos, vbi conſtringere opus eſt, velut floribus punicorum expreſſus, quemadmodum refert Dioſcorides capite de malis punicis. Verum nihil refert, herbam iſtam hypociſtidem, vel cytinum, aut ſuccum ipſum, eo modo appelles, vt Dioſcorides in præſentia facit: & Aegineta imitatur. De qua Galenus citato loco ita inquit: Hypociſtis multò eſt magis aſtrictoria quàm folia: admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, quin ſi quam partem roborare conſilium ſit, quæ videlicet pluſculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitudinem illi haud ſegniter addit, quo nomine antidoto ex viperis inditur.

DE LADANI ARBORE.

Græcè, λήδου: Latinè, Lada: Arabicè, Chaſus: Hiſpanicè, xara: Luſitanicè, eſteba: Italicè, ladanifero arbuſcelo, pinguitudo illius, ladanum, laudanum: vulgò laudano.

Enarratio CXVIII.

Ladanifer frutex.

LAdanifer frutex in altum creſcit, tricubitali altitudine, & ampliori, virgas à radice mittens, digitalis craſsitudinis, duras, ſolidas & firmas, in quibus folia hærent oliuæ, nigra, viſcoſa: flos vero roſeus, albus, tres qua-

tuórue maculas nigras habens, quo decidente, fructus pilulæ magnitudine, pediculo alligatus pullulat: totus enim frutex ille viſcoſus reſinoſúsue conſpicitur, adeo vt ipſum depaſcentes hirci capellæúe, pinguedinem viſcoſitatémue illam in barbis & femoribus contrahant, quam ladanum appellamus. Reperitur verò in officinis pinguitudo iſta, ſiue ſuccus denſatus, ſub nomine ladani, vel laudani, aut labdani, quanquam raro ſyncerus aut purus. Verus autem & purus, optimi eſt odoris, vt Rufus Epheſius per hos indicat verſus à Galeno ſubſcriptos lib. j. de Compoſitione medic. ſecundum loca, cap. 2.

Ladanum quid.

Rufus Epheſius.

Inuenias in Eremborum quoque ladanon orbe,
Caprarum circa mentum, gratiſſimus illis,
Succus is è ciſthi folio decerptus amico,
Imbuti hoc villi, menti laterumq; madeſcunt,
Non tamen ad morbos hoc præſtat, laudem ab odore,
Egregio quo ſpirat habet, quod plurima mixta
Pharmaca Erembi habeant diuinis viribus aucta,
Orta ſolo & campo longe lateq; patenti.

Hunc porrò fruticẽ barbam hircinã potius appellandam crediderim, quum illi magis quadret, cõueniatue nomen: quanquam Serapio, & cæteri Arabes, barbã hircinam hipociſtidem potius nominent. Non minus quoq; crediderim, quod Scribonius Largus hanc ciſthi ſpeciem, roſam appellat ſyluaticam, non vero alterã. Eſt præterea huius ciſthi ladaniferi ſpecies altera, quam Hiſpani maſculam comparatione ad primam faciunt: & eam ſtebam appellitant folio in orbem circinato, ſubnigro & hirſuto. De ladano vero Galenũ audiamus. li. vij. huic dicato volumini, ſic differentem: ciſthos id eſt ladanum, primo exceſſu medicamen eſt quodam modo complete calidum, ita vt ſecundum attingat, habens etiam aſtrictionis nonnihil: eſt præterea ſubſtantia tenui & emolliens, nec non moderate digerens concoquenſque, peculiariter igitur ad veteri vitia eſt aptum. Diffluentes tamen capillos retinet: verum alopecias & ophthalmias ſanare non poteſt, quod hi affectus valentiora medicamenta deſiderent.

Ladanum Galenica-lidum eſt.

CONSTANTINVS.

FRutex ille ſiue herba de genere Ciſthi, vnde colligitur Ladanum à Dioſcoride dicitur λήδον à Plinio vero lada: Sic enim ſcriptum

ſcriptum reliquit libro 26. Cap. 8. Lada appellatur herba ex qua Ladanum fit in Cypro, barbis Caprarum adhæreſcens: Mirorq; Mathiolum ſenenſem, virum ſane propter inſignem eruditionem admirabilem, hæc de Plinio tam inconſiderate ſcripſiſſe in Dioſcoridis libr. 1. Cap. 110. Comment. Cæterum Plinius vocabulorum vicinitate deceptus (vt etiam in ſuperiori commentatione dictum) ex iſſo id eſt, hedera, non autem ex ciſto ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falſo perſuaſum eſt, quòd non à Ciſto, Sed ab hedera Ladanum legeretur: Hactenus Mathiolus. quæ, vt plenius falſa eſſe intelligas, legere ne pigeat, quæ aduerſus ipſum & Plinij admiſſarios adnotauimus Cap. de Ciſto: tum, vt Plinij famæ hæc iuſta macula eluatur, rogo vt quam aſcripſit Plinij dictionem expẽdas accuratius poſtremoq; iudices quam immeritò tantus ſcriptor accuſetur. Eius hæc verba lib. 12. Cap. 16. Arabia etiamnum & Ladano gloriatur: forte caſuq; hoc, & iniuria fieri odoris, plures tradidere. Capras maleficum alias frondibus animal, odoratorum vero fruticum expetentius, tanquam intelligant pretia, carpere germinum caules pradulci liquore turgentes, diſtillantemq; ab his caſus mixtura ſuccum, improbo barbarum villo abſtergere. Hunc glomerari puluere, incoqui ſole. Et ideo in Ladano caprarum pilos eſſe. Sed hoc non alibi fieri quam in Nabatæis, qui ſunt ex Arabia confermini Syriæ. Recentiores ex autoribus ſtrobon hoc vocant: tradunt q; Syluas Arabum paſtu caprarum infringi, atq; ita ſuccum villis inhæreſcere, verum autem Ladanum Cypri inſula eſſe: vt obiter quæq; genera odorum dicantur, quamuis nõ terrarum ſimiliter hoc & ibi fieri tradunt, & eſſe œſipum hircorum barbis genibusq; villoſis inhærens, ſed hedere ſore deroſo, paſtibus matudinis, cùm eſt rorulẽta Cypros. Deinde nebula ſole diſcuſſa, puluerem madentibus villis adhæreſcere atq; ita Ladanum depecti. Sunt qui herbam in Cypro ex qua id fiat, Ladam appellent. Etenim Ladanum vocant huius pinguc inſidens &c. Quod vt intelligas non ex ſola planta colligi, vt nec manna, nec muſcus, Sed eas tantùm reſtari in quibus laudatiſſima illa prouenianr. Certè etiam Ladani quod in ſegetibus naſcatur meminit idem Plinius libro xxvj. Cap. vndecimo. Optimum igitur Ladanum ex Ciſthi colligitur genere illo quod λήδον Dioſcorides & Plinius Ladan nominauit. Colligitur etiam ex hedera: aliiſq; plantis quibus pinguis humor ille & glutineſus adhæſit.

DE EBENO.

Græcè, ἔβενος: *Latinè*, *ebenus*: *vulgò ebano legno*, *Arabicè*, *abanus*, *& ebenus*: *Gallicè*, *ebene*.

SECVNDA SPECIES EBENI.

Lignum Guaiacum, *lignum Indicum*, *lignum ſanctum*, *lignum morbi Gallici*: *Arabicè*, *Karon*: *Hiſpanicè*, *el legno ſanto*, *el legno dellas antilhas*: *Italicè*, *il legno ſanto*: *Germanicè*, Holtz auſs Indien, Frantzoſen holtz: *Gallicè*, *guaiac*.

Enarratio CXIX.

Ebenus. NAſcitur ebenus, non vt Virgilius credidit, tantum in India, ſed Arabia, Aethiopia & aliis variis locis, vt ex Dioſcoride, Plinio, & Pōponio Mela edocti ſumus, quam primò Romam adduxit Pompeius Magnus, in triumpho Mithridatico, materia denſiſsima, colore nigro, ſplendido, & graui, adeo vt eius quantumcunque ſiccum lignum non fluitet, ſed fundum & cētrum potius petat. Hodie verò, ligni huius magni trunci in officinis, vbi pectines fiūt, viſuntur, quum ex eo non ſolum egregij parantur pectines, ſed etiam varia alia, & præcipue coronæ mulierculis pro numerandis præculis idoneæ. Cęterum ebeni lignum oculare eſt, oculorum vitiis apprime conueniens, vt ex Dioſcoride deprehendere eſt, & Galeno lib. vj. de Facultatibus ſimpl. ad iſtum modum dicente: Ebenus ex iis lignis eſt, quæ trita in aqua foluuntur. Vis ei ineſt excalfaciendi, extergendi, & tenuium partium, quamobrem, quæ pupillas offuſcant extergere creditur, miſceturque aliis ocularibus medicamentis. Secūda autem ebeni ſpecies, Guaiacum lignum morbo Gallico deſeruiens eſt, quod ſanctum omnes vocant, velut Auicenna caron, libr. ij. ſui canonis.

Guaiacum Caron. De cuius vſu, ac origine, ſic habeto. Guaiacum vltra quòd priſcis cognitum fuit, & oculorum fluxionibus accommodatiſsimum, contigit, quum ſuperioribus annis, nouæ quædam terræ, antiquis forſan cognitæ, & temporum iniuria factæ incognitæ, nunc verò nouiter repertæ eſſent, in quandam incidiſſent inſulam Hiſpani, cuius omnes

accolæ morbo Gallico quandoque laborabant, acsi Europei variolis. Hispani verò quum quæstores in prouincia essent, ac grauiter morbo illo affligerentur, ab indigenis medicamentum quo curarentur, quærunt: quibus illico lignum huiacum (sic enim insulares pronũciant) monstrarunt, quo non multis interpositis diebus, vt cæteri à morbo liberati, vt summum bonum, eius vsum in Hispaniam attulere, guaiacum ipsum appellantes, insularium vocem imitantes, qui huiacum, vt diximus, lignum vocant, ex arbore apud eos crescente, proceritate, qua apud nos fraxinus, quæ foliis vestitur plantaginis solidioribus tamen, ac rotundioribus, flore verò luteo sed fructu castaneis persimili, & illo quidem solutiuo. Totius autem arboris color, cineritius est, ad nigredinem tendẽs. Hæc verò arbor, vt tradunt nostri Hispani, & Alfonsus Ferrius li- *Alfonsus* bello suo de morbo Gallico conscripto scribit, in tribus *Ferrius.* præcipue insulis nascitur: nempe in insula sancti Ioannis, in insula sanctæ Crucis, & in insula sancti Dominici: lignum verò quod ex arboribus insulæ sancti Ioannis adfertur, melius est, quia insula illa cæteris duabus distãtior à torrida zona est, qua de causa non ita torrefactum lignum, aut vstum videtur, imò humidum & vnctuosum. Curabunt igitur castellani, quum in eas insulas peruenerint, non aliunde lignum Sanctum abscindere, & in His- *Guaiacum* paniam afferre: quàm ex insula sancti Ioannis. Sed an li- *an albũ uel* gnum hoc eligi debeat nigrum: vel album potius, non in- *nigrum eli* fimum & postremum erit inquirere, quum multi in hac re varient: nam triplici differentia lignum hoc conspicitur, aliud crassum, quod quum per trãsuersum secatur, tõtum fere nigrum conspicitur, dempto circulo quodam superiori ad luteum vel album declinante. Aliud nõ ita crassum conspicitur, cuius centralis pars nigra quoq;, sed non adeo vt primi ligni est. Tertium subtilius duobus dictis, quod cãdidum tam intus quàm foris videmus, lineis percurrentibus distinctum, cæteris ligni differentiis odoratius, & cum quadam amaritudine acutius. Sed quum hæc ita se habent, nõ est tamen credẽdum quòd tria hęc ligna diuersa aut ex arboribus diuersis scindantur, quum ex vna & eadem arbore tria illa ligna colligantur: nam nigrius, arboris stipes est, minus nigrum, ex partibus mediis inter

ſtipitem & ramos habetur, quæ pars Ariſtoteli truncus dicitur, in quo arborum cor collocat, vt ex Paruis vocatis naturalibus dicendum eſt: totum verò album, rami ſunt, in quibus virtus vegetabilis potentior viget, & ea de cauſa lignum hoc album nihil nigri habens, potentius & melius iudicatur: deinde quod à media arbore colligitur, quã quam huic parti adimentem Ariſtotelis primæ dignitates tribuendæ ſint, tertias verò nigriori dare eſt. Aliquando tamen lignum hoc album ex arbore ſecatur tenella: nondum ad eam perueniente ætatem, in qua nigredinẽ acquirit, vt in aliis quoq; percipimus arboribus, quarum ligna interim dum iuuenilia ſunt, alba videtur, poſtea verò ſucceſſu temporis veteraſcunt, & nigredinem adſciſcũt. Vtemur igitur albo ligno, in difficillimis morbis, vlceribus Gallicanis & maligais complicatis: illo verò paruam obtinente nigredinem, in mediocribus: tertio verò fere toto nigro, in debilioribus. Sed vnum dignum conſideratione venit: quòd lignum hoc album, etiam ſi aliis lignis validius eſt, cito tamẽ ob nimiam humiditatem corrũpitur, & quia gracile facile exiccatur: proinde illud recens, & ſolidum habeas, minime verò corroſum aut antiquatum curare debes, quod ſi habere non poteris, ſatius procul dubio erit, nigro recenti, illius loco vtaris. Quam verò temperaturam lignum hoc obtineat, inquirendum eſt, quum frequens vſui medico habeatur. Nam authore Galeno libro tertio de Temperamentis, atque ſexcentis aliis locis, illud per ſe calidum dicitur medicamentum non verò per accidens, ſi corpori occurrens, à principio occurſus calfaciat, calfaciendoq; procedat, atque in calfactione permaneat, quod ſimile de frigido, humido, ſiccove intelligendum eſt medicamento: qua de re lignum hoc calidum eſſe dicendum eſt, quum corpori occurrens non ſolum temperato, ſed in frigiditatem labenti, calfaciat, ac in calfaciendo procedat, quod & ſiccum eſſe vltra experiẽtiam quotidianam de eo habitam, ratio quoque atteſtatur: quũ lignum hoc amarum ſit, quæ enim amara ſunt, non ſolum calida, ſed etiam ſicca eſſe omnes confirmant, vt Galenus libro quarto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum capite 8. & tertio de Ratione victus in morbis acutis quoque dixit: ſed non propterea ab aliis ſpoliatur qualitatibus

Temperatura guaiaci.

tibus quum & humidum esse lignum istud deprehendimus, quasdam habens partes pingues oleaginosas, quibus certi ligni decoctum bibentes aluntur, atq; inde per longum tempus absq; victu vllo permanēt. Nec vero mirari quis debet, si lignum hoc diuersas in se contineat qualitates, quum Galenus libro iij. simplicium cap. xiij. multo plures & diuersas vni inesse medicamēto fateatur dicens: omnia propemodum medicamenta, licet sensu simplicia appareant, natura tamen esse composita, quin & subinde quoque diuersissimas in sese continere facultates, nempe exercendi, & sistendi, incrassandi & extenuandi, rarefaciendi & condensandi, illinendi atque abstergendi, tendendi & laxandi, cæterasque oppositiones vniuersas, & subdit: At hoc mirum videri minimè debet, in id genus facultatibus, quum vni & eidem medicamento vim calfaciendi & refrigerādi inesse appareat, aut exiccandi & humectandi, aut tenuium partium & crassarum: Hæc ille. Non mirabitur igitur spectator si lignum hoc & calidum & siccum, & humidū esse dixerimus, In quo tamen gradu caliditatis collocari debeat, audite. Medicamentum calidum, frigidum, humidum vel siccum dicimus, non alia de causa, nisi quia talem in corpore humano temperato valet imprimere qualitatem: At quod nec excalfacit, nec frigefacit, nec humectat, nec exiccat, symmetrum, id est temperatum medicamentum appellare necesse est. A vincente ergo seu excedente qualitate & facultate cognominatur medicamentum. At calidum primi ordinis nominamus, quod temperatum corpus excalfacit, non tamen euidenter: qua de causa ad illud comprobandum opus insuper demonstratione est rationali, sic de frigido, humido, & sicco, dicendum est: illud vero quod manifesto aut calfacere, aut frigefacere, aut humectare, aut desiccare potest, id secundi esse ordinis dicetur: at quod iam vehementer quidem non tamē summè, tertij dicitur gradus: quod vero adeo excalfacere potest, vt escharam moliatur & vrat, quarti. His igitur prælibatis facile diiudicare quis poterit, cui gradui caliditatis, siccitatis, humiditatisve lignum hoc subijci debeat. præcipuè tamē ipsius ligni odorem, saporem, atque ipsius effectus animaduertendo. Nos autem quantum ex iis comprehendere possumus iu-

dicamus lignum hoc in fine ſecundi gradus calidum eſſe, ita vt tertij principium attingere videatur, quum eius caliditas vehemens, non ſolum à corporibus temperatis, ſed etiam ægris percipitur, ſiccum quoq; in medio ſecundi: at humidum primum gradum non excedere ipſa rei experientia, quæ reliquis præſtat, confirmat. Sed iam quo ordine huius ligni aqua parari debeat, aut eius quoq; vinum, quod paſsim hodie morbo Gallico affecti pituitoſi, & humidi præcipuè bibunt, dicamus. Aſſueſcunt autē pharmacopolæ lignum hoc elimatū habere, vt petentibus præſto tradant, ſed tu caue ne hoc elimato vel in puluerem redacto vtaris, quum facillimè exiccatur, & citò vires amittit: præcipuè, ſi diu in puluerem redactum manſerit. Cura igitur ligaum album, parum aut nihil nigri habens, recens elimare, aut nigrum pingue multos cum gumma habens cortices, cuius ramentorum ſiue ſcobis libram, in aquæ puræ libris quindecim per vigintiquatuor horas madere ſinito, poſtea in eodem vaſe quod nouum & vitreatum eſſe propoſuimus, ad lentū ignem bullire ſinito, quouſque libræ maneant quinq;: hæc autem prima eſt decoctio, quam primā aquam ſiue aquā ſirupi vice venientem appellant, cuius pondus ad vncias ſex vel ſeptem, pro vice, ſecundum virtutis potentiam propinatur. Scobi vero manenti, nouam aquam addere ſolent, verbi gratia, libras quindecim, quæ ad medias conſumi permittitur, quanquam nouo vti ligno melius eſſet, quum hodie vili pretio lignum iſtud habeatur: Hæc vero ſecunda eſt decoctio, ceu ſecunda aqua dicta, ex qua ægrotātes vini loco tempore victus, & interdiu, ad lubitum bibunt. Ex prima vero decoctione, ſpuma coopertorio hærens, pro abſtergendis vlceribus ſeruatur. Sed hic adnotandum duximus, quod aqua hæc prima aliquando in balneo Mariæ fit: aliquando vero vt diximus, & interdum ſimplex nullo adiecto medicamento: interdum verò adiectis medicamentis, tum calidis, tum ſoluentibus, vt ſena, epithimo, polypodio, hermodactylis: aliquando vero alterantibus calidis, vt betonica, fumo terræ, ſtechade: nonnunquam vero frigidis, vt endiuia, cichorea, lichene, & aliis variis, vt centuria prima Curationum mearum abunde dixi, in ea præcipuè Franciſci Ferreriæ curatione. Pari quoq;

modo

modo vinum parari poteſt, primum & ſecundum, quanquam nonnulli, abſq; ratione eos vellicent medicos, qui primum vinũ ſirupi vice propinant. Eligendum eſt enim vinum album odoriferum, vt curatione vigeſima octaua prædictæ noſtræ Centuriæ, pro quadam muliere Ferrarienſi, ad caſtellum nouum habitante, & colico affectu laborante, diſſeruimus. Cætera vero quæ de ligno Guaiaco dicuntur, legito apud Huttenum, Manardum, Maſſam, Almenaram, Mathiolum, Leonicenum, Benedictum Victorium Fauentinum, atque alios ſexcentos, qui de hac re libros in lucem emiſerunt. Eſt quoque hodie radix quædam ſubtilis, quam quoque ex Peru prouincia ſuperioribus annis repertam Hiſpani adferre cœperunt, & eam Sarcam parrillam, ſua voce appellitant, quod verbum ego rubum viticoſam verterem, ad multos vſus accõmodatam, de cuius laudibus, non deerit quoque qui encomium nobis deſcribat. Radicem chynarum capite de calamis attigimus, de qua nos plura in lucem Deo duce mittemus.

Vinum guaiacũ.

DE ROSIS.

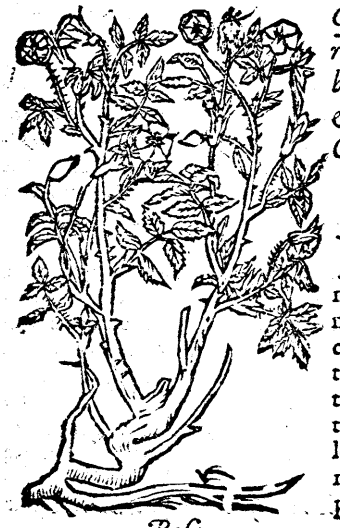

Roſa.

Græcè, ῥόδον: *Latinè*, *roſa*: *vulgò roſa*: *Arabicè*, *Nard*, *Naron*, *& vard*: *Gallicè*, *Roſe*: *Germanicè*, Roſen.

Enarratio cxx.

ROſa omnibus eſt nota, quæ officinis magnum præbet ornamentum, nam ex ea zuccharum roſatũ conficitur, mel roſatum foliatum, mel roſatum colatum, acetum roſatum, oleum roſatum commune, oleum roſatum omphacinum, electuarium

de ſucco roſarũ,diarhodon,ſirupus roſatus ex roſis ſiccis, ſirupus roſatus abſolutè dictus, ſirupus roſatus ſolutiuus, quem mucharũ Mauritani vocãt, iulep roſatũ, aqua roſarum,aqua capitũ roſarũ: ſeruãtur folia exiccata, ſeruãtur capita, ſeruatur ſuccus ex illis expreſſu, ſeruantur quoq; flores lutei,vt alia præteream,at quũ nõ ex vna tantũ ſpecie roſarum, hæc conficiantur, conſonum erit hic citare nonnullas eius ſpecies, nam omnes perſequi, vt difficile, ita lectori faſtidioſum eſſet. Sunt igitur quædam roſæ rubræ,craſſæ,ſtypticæ,ex quibus zuccarum roſaceum parari debet,nam vt dixi ſtypticæ ſunt,& conſtringentes:proinde recte quoque ſirupus roſaceus, pro fluxu ſiſtendo,ex ipſis ſiccis cõficitur,quæ quoque ſiccatæ pro lauacris ſeruantur. Sunt quoque aliæ albæ, ex quibus cætera à nobis citata parantur,in Hiſpania & Flandria in maxima copia repertæ, in nonnullis verò Italiæ ciuitatibus, paucæ habentur,præcipuè Ferrariæ,vbi illarum loco incarnatis,id eſt,colorem inter album & rubrum habentibus,vtuntur: quæ dubio procul, Ferrariæ, velut Anconæ & Neapoli, aliisve variis è locis,ſolutiuę ſunt,& maxime purgãt,præcipuè ſi ex illis mel roſaceũ foliatũ fiat: Nam vncia huius mellis roſacei, cum ſtrepitu,& alui turbatione leui, purgare in corpore mediocri,ter & quater facit,vt millies expertus ſum,illud pro laxante medicamento ægrotantibus propinans. Nec enim dicendum eſt,vt multi medicamenti huius vires ignorantes contendunt,conditum hoc mellis ratione tantum purgare,quum mel coctum parum aut nihil purgat,imò mel crudum ciendi vim habet, quam in coctione amittit,vt Hippocrates teſtatur libro de morbis qui extra,& Galenus libro tertio de alimentis capite 38. non minus Paulus Aegineta libro primo ſuæ medicinæ, capite 96.hoc vt ſolet approbat, inquiens:mel coctum valentius nutrit quàm ſubducit aluum,non coctum è cõtrario.cui adſtipulatur Alexander Aphrodiſeus ſectione 2. Proble.66.dicens:mel incoctum tergit & purgat,coctum alere tantũ poteſt. Ex quibus liquido conſtat,roſis iis vim laxandi & ſubducendi inſitam & naturalem eſſe, non verò ex melle acquiſitam:ſed ii nullo rerum vſu prædĩti,quę in buccam veniunt tantum effutiunt,velati philoſophi illi,quos Galenus libro de Semine redarguit. Ex iis igitur roſis,

Roſæ incarnatæ ſolutiuæ ſunt.

Mel coctũ parumpurgat.

rosis, sirupus rosatus solutiuus multarum infusionum dictus nobile & securum purgatorium medicamentum parari debet, pro vt hodie in vniuersa Italia magno ægrotantium iuuamento paratur, qui mea sententia efficacior & nobilior euadet, si aquæ loco, cum rore è celo super ipsis rosis cadente, pararetur, vel saltem super caulibus, ex quibus roris vel pruinæ magna copia haberi potest. Sũt præterea aliæ rosæ albæ ad citrinum tendentes, paruæ pauca folia habentes, quæ fere per totum annum in arbore videntur quas moschatas, quia moschi odorem referunt, vel Alexandrinas vulgus appellat. Hæ verò, odore caput tentant, & potentissime aluum subducunt, non minus ac scamonium, ita vt si sex vel octo acetario folia miscueris, totum acetarium purgatorium reddes, & ea de causa ab illis, tanquam pernicioso medicamento, naturæ vim inferente, abstinendum suadeo. Nam nõ ita pridem Venetiis, nobilissima Beatrix à Luna, mulier opulentissima, & omnium virtutum genere ornatissima, in morbum quendam incidit, pro quo iuuando, medicus quidam Venetus, ex prædictis rosis & saccaro conditum parare fecit, vt eo tanquam præstantissimo, & securo purgatorio medicamento interdum vteretur: at quum primum præclara illa domina, conditum gustare cœpit, faucium & linguæ excoriationem cum stomachi rosione contraxit, sed illa dubitans, num symptomata ea ex morbo, aut condito orta essent, nullam in medicamentum culpam reiecit. Ego verò noscens medicamentum potentissimum & fere venenum esse, eam monui, ab illo abstineret, nec eo amplius vteretur: putauerat enim liberalissima hæc domina, cõditum illud ex rosis incarnatis à nobis dictis paratum esse, quo alias Anthuerpiæ sæpe vsa erat, ad quam, meis votis, viuente Didaco Mendio huius cognato, & omnium mercatorum suæ ætatis ditissimo: Sebastianus Pinctus, è Ferraria miserat, velut ad alios principes, tanquam donum præcipuum, & sanitati humanæ deseruiens. Hæ verò rosæ moschatæ in Hispania raro videntur: sunt enim albæ subcitrinæ, similes vt paucis dicam, rosis caninis inter spinas nascentibus, quæ ad summum tria quatuorve folia habẽt. Non mirũ igitur est, si Hispani iis rosis moschatis carẽtes, dubitent, num incarnatæ à nobis dictæ, quæ & solutiuæ sunt.

Sirupus rosatus solutiuus.

Rosæ Alexãdrinæ siue moschatæ dictæ.

sunt,& apud ipsos reperiuntur, moschatæ vel Alexandrinæ dicantur: Sunt enim longe differentes,quum rosa hęc moschata, Alexandrina siue Damascena dicta,alba ad citrinum inclinans est omnino fugienda: Incarnata vero rosa,quæ inter rubram & albam media est, rubricatąque, longe alia est, qua vt præstantissima & nobili soluente medicamento vti suaderem. Quia enim in maxima copia habetur per vniuersam Italiam rosa hæc, syrupus rosatus solutiuus, siue nouem infusionum: mirus paratur, adeo vt illius vnicæ tres absque noxa vlla malos è corpore humores pellant. An verò Ieneliabim de rosis Persicis, apud Auicennam prima quarti multis in locis citatum, ex aliqua rosarum dictarum paratur? Respondeo quòd non, quia Auicenna ex floribus Persęæ arboris, mel rosatum, siue ieneliabim, confici suadet: vocat enim flores istos interpres rosas: proinde ornatæ nonnullæ officinæ, ex illis syrupum paratum habent, morbis pituitosis admodum conuenientem. Sunt enim flores isti,natura purgatorij, pituitam & lentes humores, ac crassam bilem depellentes. Cæterum, in rosa, partes istæ reperiuntur, cortex, calix, flos, capillamentum, vel capillus, caput, lana, semen, vnguis, folium dempto vngue, de quibus Manardum audiamus,libro quarto. Epistolarum,epistola quadam Hippolyto missa, cuius verba ita habentur: Antiqui in rosa sex partes non nomine tantum, sed viribus quoq; & facultatibus differentes cognouere, quas à recentioribus fere neglectas, non inutile fuerit recensere. Rosam primo diuidunt in folia, flores,& capita, folia in vngues:& id quod exemptis vnguibus remanet. In flore aliud semen, aliud capillus, in capite aliud cortex, aliud calix,vt Plinij verbis vtar intelligitur. Vnguis pars illa candida vocatur, quæ capiti proximè adhærens, præcidi à seplasiariis consueuit, rhodomeli vel rhodosaccarum reliquo paraturis, vndæ rosæ tales exungulatæ solent appellari. Florem luteum illud intelligũt,quod foliis circumquaq; ambitur separatũ in capillum, id est in tenuia quædam fila,& in semen, quod sub his filis lanugine quadam opertum, cortice continetur. Caput autem solidũ illud,quod foliis& floribus ceu basibus substernitur. Cuius superior pars, ex qua flos & folia prodeunt proprie caput, reliquum

Ieneliabim de rosis.
Persicis quid.
Flores Persęæ arboris.
Rosæ frutex.
Rosæ temperatura.

reliquum calix nuncupatur, hactenus Manardi verba. Galenus porrò lib. viij. de Facult. simpl. medic. de rosa ita tradit: ex aquea substantia calida, duabus aliis qualitatibus mista, astringenti videlicet & amara, composita est: flos tamen, magis quàm rosa ipsa est astringens, ac proinde etiam exiccatorius est.

DE ROSEIS PASTILLIS.

Græcè, ῥοδίδες: Latinè, rosei pastilli, trochisci è rosis.

Enarratio CXXI.

ROsei pastilli ad Dioscoridis descriptionem, hodie non parantur. At Paulus Aegineta libro vij. suæ medicinæ, longe aliter pastillos roseos, quam hic Dioscorides, describit, ad arcendos videlicet humorum fluxus, tantum accommodatos, hodie vero pastilli siue trochisci rosei non parantur, possunt tamen parari, veluti è violis, apud Mediolanenses præcipue in vsu frequenti habiti, scamonio & thurbito, ad subducendam aluum ornati: nam diarhodon, à pastillis roseis longe alia res est. *Pastilli de uiolis*

DE LYCIO.

Græcè, λύκιον: Latinè, lycium, buxea spina, pixacantha, lycij succus: Arabicè, Hadhadh, Hadad, Kilulem, & felza xarag.

Enarratio CXXII.

COncretus succus in officinis habetur, quem lycium appellamus, quod an Dioscoridis lycio respondeat, collatione facta, iudicabitur. Est igitur lycium apud Dioscoridem optimum, quod igne accenditur: nostrum vero, vt expertus sum non accenditur. item Dioscoridis lycium, intus rubricat: nostrum non rubricat, nec rufescit, quibus adde, Dioscoridis lycium, in gustu amaricat: nostrum vero non amaricat, vt in totum fateri est, lycium hoc, in pharmacopolarum officinis habitū, diuersum esse, à Dioscoridis lycio. Sed quid hoc nostrum lycium sit, aut vnde colligatur, variant testes. Quidam succum ex baccis ligustri expressum esse dicunt, alij ex baccis matris syluæ potius *Lycium Dioscoridis, non est vulgare lycium.*

potius contendunt: vtcunq; tamen sit, nostrum hoc commune adulterinum & minime syncerum est, proinde suaderem, vt lycij veri loco, pharmacopolæ, amurca æneo vase incocta, aut sumachio vterentur, vt ex Dioscoridis præceptis, capite de amurca, & rhu, percipitur, vel saltem lycium ex radicibus rhamni, ad Plinij mentem pararent. Sic enim Plinius libr. xxiiij. cap. 14. inquit: huius radice decocta, fit medicamentum quod vocatur lycium. Satius tamen erit, vero lycio vti quod ex Lycia prouincia, facile Venetias adducere quis poterit, quum Alexandriã iuerit. De cuius viribus ita scribit Galenus li. vij. de Facul. simp. medic. lycion arbor est spinosa, ex qua lycium fit, medicamen id liquidum, quo ad sugillata, sedis oriſq; phlegmonas, vlcerationes, herpetes, putredines, vlcera contumacia, aures pure fluentes, interigines, & paronychias vtũtur: est enim facultatis exiccatoriæ, compositum ex diuersi generis substantiis. Altera quidem tenuium partium, digerente atq; calida: altera terrestri & frigida, ex qua astrictionem exiguam obtinet. Digerit & siccat in secundo ordine, in calore autem mediis est proximum. Est porro lycium Indicum ad omnia valentius.

DE ACACIA.

Græcè, ἀκακία: Latinè, Acacia, spina Ægyptia, frutex gummi Arabici: Hispanicè, arbor de la goma arabica: Italicè, acacia. Arabicè, Æhachie.

HVIVS SVCCI SVCCEDANEVM.

Succus syluestrium prunorum: Hispanicè, cumo de endrinas montisinas de Abrunhos monteſinhos: Latinè, succo di bruni, saluatici: Germanicè, Schlehen. *Gallicè, Ius de prunelles.*

Enarratio CXXIII.

EXtrahitur ex Acacia arbore spina dicta Aegyptia, succus, eiusdem quoq; nominis cum ipsa arbore, quem Andromachus primus cyaneam lachrimam vocauit, & eo hoc nostro tempore officinæ carent, cuius loco, succo

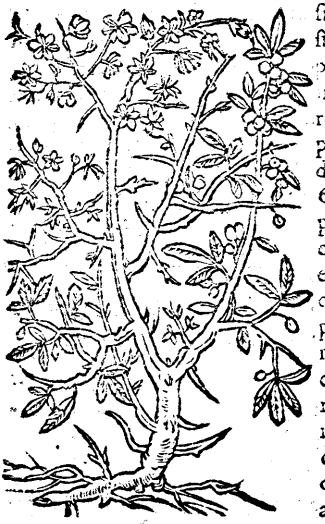

Acacia.

succo prunorum syluestrium merito vtuntur, præcipue, vbi opus est infrigidare, constringere, & repercutere, illum potissimum in orbes redigentes & exiccantes. Cæterum de acacia ita prodit Galenus: Acacia & planta ipsa acerba est, & fructus & succus, qui lotus acrimoniã deponit, porro si parti illinatur protinus eam siccio rem ac contractam reddit, estq; tertij ordinis exiccantium, & secundi refrigerantiũ, vbi quidem elotus fuerit, alioqui si illotus sit, primi. Est autem consistentia terrens, habetq; in se partes quasdam aqueas, nec non alias tenues & calidas: hactenus Galenus. Ex arbore porro acaciæ, gummi absolute dictũ emanat, quod Arabes, gummi Arabicum vocant, cuius tres differentiæ à Dioscoride notantur. Nam bonitate excellit gummi, quod lumbricorum figura est, vitri modo pellucidum, & transparens, minus bonum candidum est: tertium vero, cæteris peius, quod resinosum sordidumue est. De hoc vero gummi absolute dicto tradit Galenus libr. vij. de Facult. simpl. medic. ad istum modum dicens: lachryma est concreta in truncis arborum ipsam producentium, estq; exiccatoriæ & emplasticę facultatis, asperitatibusq; medetur.

Acacia.

Gummi absolutè, gũmi Arabicum est.

DE AMVRCA.

Græcè, ἀμόργη: Latinè, amurca: Hispanicè, Lusitanicè, ago à ruca, alpechin: Italicè, lamorca del oglio.

Enarratio CXXIIII.

AMurca non olei fex est, vt quidam putant, sed potius aqua quædam, quæ quum oleũ ex oliuis exprimitur, ipsa

ipſa ſubdit & reſidet, atq; in cortina ſubtorculari, vbi oleum defecatur, foramine diſpoſito, depellitur, & oleum purum & ſyncerum manet. Hæc vero aqua amurca dicta, æneo vaſe decocta lycij vice apponitur, de qua Galenus libro vj. de facultatibus ſimplicium medicamẽtorum ita diſſerit: ex ſecundo eſt ordine calfacientium, at ſiccantium intenſo quodam modo magis, terreſtris ſubſtantiæ quum ſit. Sic & vlcera corporum temperatura ſiccorum curat, quæ vero in aliis omnibus ſunt exaſperat, perinde vt reſina, pix ſicca, & bitumen.

DE VITICE.

Græcè, ἄγνος λύγος: Latinè, agnus, vitex: Arabicè, famanchest, Samanchest, & Bengiechest, Hiſpanicè, gatillio caſto, pimentero ſylueſtre: Italicè, agno caſto: Gallicè, agnus caſtus, Germanicè. Schaffs mulle & Keus chlamp.

Enarratio cxxv.

AGnos ſiue lygus, aut vitex, Arbor quam vulgus agnum caſtum appellat eſt, quanquam noſtri veluti alij piper agreſte, non inepte eam nominant, quum eius ſemen ſapore piperi ſit ſimile. De quo Plinius eadem fere cum Dioſcoride fecit verba, libro xiiij. cap. 9. dicens: non multum à ſalice vitilium vſu diſtat vitex foliorum quoq; aſpectu, niſi odore gratior eſſet, Græci lygon vocant, alij agnon, quoniam matronæ Theſmophoriis Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, his foliis cubitus ſibi ſternunt. Duo eius genera, maior in arborem ſalicis modo aſſurgit, minor ramoſa foliis candidioribus, lanuginoſis, prima album florem mittit, cum purpureo, quæ & candida vocatur: nigra quæ tantum purpureum. Cæterum agni caſti ſemen, geniturам & gonorrhœam extinguit, nec tantum epotum ſemen: ſed etiam ſi folia & ſurculi, in cubili ſubſtrauerint. Vnde Paulus ſapientiſsime lib. j. ſuę medicinę, cap. 38. quo de ſeminis redũdantia agit, præcipit, vna cum refrigerantibus herbis, viticis teneros ſurculos ſubſternendos, eſt vero arbor hæc agnus caſtus ſiue vitex dicta, alia longe à ſalice Amerina dicta quam Hiſpani arboré Paradiſi appellant. De cuius viribus Galenus

Viticis duo genera.

Salix Amerina differt à vitice.

nus libro vj. Simplicium ita inquit: Agnos, aut vitex, fruticosa illa planta, calidus quidem & siccus est tertio ordine, verum multum tenuis substantiæ, tum gustu acris simul & astringens, ipsas tamen virices ad medicinam habet inutiles, cæterum folia, semenq;, & flos, calida siccaque sunt facultate, nec nō tenui substantia, quare sæpe nobis sunt vsui, porro semen edēdo est, tam perspicuo tamen calfacit, vt capiti dolorem hoc nomine pariat, quanquam si id frigatur, minus caput tentat, vtcunq; tamen sumatur flatus ventris discutit, præterea tum semen, tum flos, tum folia, venereas intemperantias compescunt, quare nō tantum esa potaque conferre ad castitatem videntur, verum etiam substracta, vnde planta ipsa, agnos, hoc est casta vocatur. At ruta quàm agnos magis quidem excalfactoria & exiccatoria existit: ad hæc, agni quidem semen ac germina, modicam astrictionem ferunt, aut ruta vbi aruerit: exacte amara est, & acris: quàm diu verò humida fuerit, subamara: Nulla tamen austeritas aut acerbitas illi inest, aut illa certe obscurissima, quocirca & ad iecur & lienem indurata & obstructa, agni semen potius quàm rutæ competit: præter dicta autem agnus & menses mouet, & indurata digerit, & lassitudinem tollit.

DE SALICE.

Græcè, ἰτέα: Latinè, salix: Hispanicè, salze, salgueiro, Italicè, salice, salcio: Arabicè, Bulef, Bhulles, saffaf, vel Chalif, Theutonicè & Germanicè, Vvilgenbon, Vveiden, & Felbinger: *Gallicè, Saulx.*

Enarratio CXXVI.

SAlix arbor vbiq; nota est, cuius species, nonnullæ habentur, quas Plinius prosequitur lib. xvj. cap. 37. & lib. xvij. cap. 20. Nec enim vsus salicis sic à medicis contēnendus est, quum tam multis & magnificis polleat viribus, vt ex subscriptis Galeni verbis apparet, quæ è lib. vj. Simplicium ita habent: Salicis foliis ad cruenti vulneris glutinationē vti possis: verū floribus eius maximè prope omnes vtuntur, ad exiccātis emplastri præparationem. Est enim vis eorum ita deficcatoria, vt morsu abstineat, habet vero etiam

Salicis flores maximè exiccāt.

m

Salix.

etiam quandã aſtrictionẽ, porro ſuccus expreſſus, medicamen exiccatorium exiſtit, expersq; mordacitatis. Nec enim inuenias aliquod medicamen ad plures res vtilius eo, quod citra mordacitatem exiccat, arboris cortex ſimilem facultatẽ obtinet, tum floribus tum foliis, niſi quòd tẽperaturę ſiccioris exiſtit, veluti omnes cortices; etenim cinere corticis macerato in aceto, nonnulli callos, atque myrmecias tollunt.

Syluestris olea.

DE AGRESTI OLEA.

Græcè, ἀγριελάια ἀγριέλαιος, κότινος ἢ ἄγριπ-πος: Latinè, olea agreſtis, oleaſter: Hiſpanicè, azebuche, azambuyero: Italicè, oliuaſtro: Gallicè, oliuier ſauuage, Germ. Vvilder œlbaum.

Enarratio cxxvi.

AGreſtis olea, oleaſter, foliis amarus eſt, quo primus Hercules coronatus fuit, vt teſtatur

ſtatur Plinius lib.xvj.cap.vltimo: ſed hic animaduertendum eſt,quòd folia & flores oleaſtri, cõbuſta, pro ſpodio, vſurpantur,vt varia alia ab Arabibus inuenta.

COLYMBADES, ID EST SALSAE ET CONDITAE OLIVAE.

Græcè, κολυμβάδες, ἁλμάδες: Latinè, Colymbades, oliuæ conditæ, vel conditiuæ: Hiſpanicè, azetunas de conſerua, azeitonas de ſalmoura: Italicè, Oliue condite.

Enarratio CXXVIII.

COlymbades, conditæ ſalſæq; oliuæ ſunt, quas prima menſa, vt appetentiam excitent, lauti diuiteſq; ſumunt: Vnde Paulus libro primo ſuæ medicinæ, cap.81. de illis ita prodit: Ex oliuis drupę ſtomacho aduerſantur, craſſi humoris, efficaces muria cõditæ, & colymbades, ſi ante cibũ ſumãtur, appetentiã faciũt, & aluũ ſubducũt, ac magis quæ ex aceto & oxymelite, præparãtur, hęc ille. In quibus, adnotandũ eſt, quòd oliuæ duplę, virides abſq; cõditura vlla dicũtur, quæ craſſum & peſſimũ præbẽt nutrimentum: quæ porrò muria condiũtur, quas halmadas, ab ἅλμη, muria ſignificãte vocãt, effieaces ſunt, non minus ac colymbades, vt hic deprehẽdere licet, Paulũ differentiam poſuiſſe, inter almadas, hoc eſt, muria cõditas oliuas, & colymbades, quanquã plures alij grauiſsimi authores, nullũ inter illas diſcrimẽ ponant, ſi quis tamen plũres & varias oliuarum cõdituras ſcire deſiderat, legat Palladiũ, & Columellam, apud quos, colymbades dicũtur, quia innatent, & quaſi vrinabundæ fluitent.

Oliuæ dra pæ quæ.

Colymbades cur dictæ.

DE OLEO OLEASTRI.

Enarratio CXXIX.

DE iſto verò abunde inter Olea diximus, Proinde illinc repete.

DE AETHIOPICAE OLEAE LACHRYMA.

Græcè, λάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλάας: Latinè, lachryma oleæ Aethiopicæ: Vulgò, gumma elemi.

Enarratio cxxx.

Gummi elemi.

DIcitur hodie gummi elemi, corruptè, quasi oleæ, quũ revera oleæ Aethiopicæ lachryma esse debeat, quæ verò in officinis hodie habetur, iucundi sane si prunis iniecerit, odoris est; quæ an vera vel falsa sit, dubitatur, quia gummi huius arboris cum scamonio affinitatem & similitudinem habere debet, quam tamen gummi helemi officinarum non habet, imò vt resina aut aliquod aliud gummi est, vt iure censendum sit, vero gummi oleæ Aethiopicæ nos carere: quale tamen commune officinarum sit, mirum in capitis vulneribus habetur, qua de causa ex eo, & vnguentum & ceratum à pharmacopolis concinnatũ habetur. Huius porro loco nonnulli officinarum mangones hederæ gummi, non sine ægrotantium detrimento accipiunt.

DE QVERCV.

Quercus.

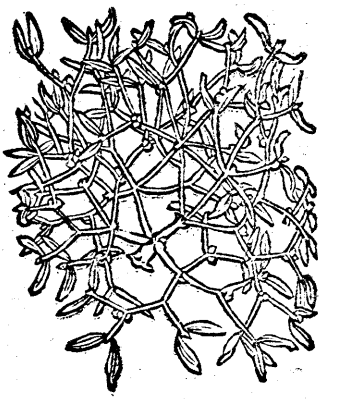

Viscum quercinum.

Græcè, δρῦς: *Latinè*, *Quercus*, *robur*: *Hispanicè*, *robre*: *Lusitanicè*, *carualho*: *Italicè*, *quercia*: Gallicè

Gallicè cheſne: Germanicè, Eychbaum. *Arabicè, Chullot hullet, vel Beluth.*

FAGVS.

Græcè, φηγὸς: Latinè, Fagus: Hiſpanicè, haia arbore: Italicè, faggio, faggiuola: Gallicè, fau: Germanicè, Buoch, Buochbaum. *Arabicè, Chinaos, vel Chiachas.*

ILEX.

Græcè, πρίνος: Latinè, Ilex: Hiſpanicè, Anzina arbore, anzinheira: Italicè, elice: Gallicè, hous aut houſſon, Germanis ignota. Arabicè, Barbes, vel Carmas.

Enarratio CXXXI.

DRys vox æquiuoca eſt, omnem arborem glandiferam comprehendens, vt ex Dioſcoride in præſentia comprehenditur, quum dicat: aſtringendi vires quercus omnis habet, proprie tamen drys quercus eſt, ſuaues & dulces glandes ferens, quam nonnulli, etymodryn id eſt veri quercum appellant: nam communis quercus inſulſas, & ſuibus gratas glandes producit, cuius Dioſcorides, tanquam ſpecies, fagum & Ilicem numerat, quod tu intelligas velim, viribus: ſecus autē figura, quum multum inter ſe differant. Nam fagus arbor eſt, quæ licet fructum glandi, figura & forma ſimilem nō habeat, glandiferis tamen annumeratur arboribus, quum fructū ferat viridem aculeatum, intra quem glans dulciſsima, triangulari figura includitur, ſubtili quodam cortice ad ruffedinem, cum quodam ſplendore, veluti in caſtaneis videtur, cooperta, quam glires & mures auidiſsime comedunt, & à turdis maxime expetitur: qua quoq; homines in victu tantum aſſumpta, diu vixiſſe feruntur. Ilex verò arbor eſt ſimilis granam ferenti quæ vt diximus procere creſcit, nonnulli tamen ilicem, maius ſuber eſſe crediderunt, ſed falsō: quum maius ſuber arbor magnæ proceritatis ſit, & ex qua cortices virides & ſicci, variis rebus accommodati extrahantur, nam medius cortex, quem viridem appello,

Drys vox æquiuoca.

Fagus.

Ilex arbor

colore rubrum, à coriariis Hiſpaniæ pro præparandis bubulis coriis vſurpatur, exteriores vero cortices ſiue ſici, pro cooperiendis domibus tegularum loco variis in locis accipiuntur, veluti pro conficiendis aluearibus, & crepidis, ac ſoccis ornandis. Hæc vero admodum glandifera eſt, vt plures aliæ arbores, porcis dicatæ, vt ſunt, cerrus, ægilops dicta, eſculus, platyphyllos, & roboris varia genera, quæ omnia conſtringendi vires habent, adeo vt Galenus roboris foliis, vulnus ſecuri inflictũ glutinaſſet, quum eo tempore nullum aliud ad manus adeſſet medicamen, ſic enim ille tradit libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Exiccandi, aſtringendique poſsidet facultatem cum mediocri quadam tepidaque caliditate: cæterum plus cæteris eius partibus aſtringit, quæ in trunci cortice membrana ſubeſt, tum quæ ipſius fructus conueſtit carnem, quamobrem ad profluuium muliebre, ſanguinis expuitiones, dyſenterias: & diuturnos ventris fluxus eam eſſe credunt accommodam, valentius autem aſtringunt fagus & Ilex: quarum plantarum folia tenella illita non inſtrenue deſiccant, nec non vulnera glutinant, eandem foliis vim habet & fructus roboris, eoq; medici nonnulli vtuntur ad incipientes atq; creſcentes phlegmonas.

Arbores glãdiferæ.

DE CASTANEIS.

Græcè, βάλανος σαρδιανὴ, λόπιμον, κάςανον, μύτον, καὶ διὸς βάλανος ἢ ἄμυλον Athe. Latinè, glans Sardiana, glans Iouis, caſtanea: Vulgo, caſtagna: Gallicè, Chataigne: Germanicè, Caſtanien, oder Keſten.

Enarratio CXXXII.

CAſtanea echinis incluſa naſcitur fructus vbiq; notus, cuius differentię plures habentur, quas perſequi ſupernacaneum arbitror, dicitur tamen caſtanea, glans Sardiana à Græcis, quia primum Sardibus vrbe Aſiæ inuenta. Hæc verò, vt tradit Galenus, libro de Cibis boni & mali ſucci, ſi in ventriculo concoquatur, efficaciter nutrit,

Castaneæ.

nutrit, crassiq́; , nunquã tamen mali succi est. Quibus verbis instructus Rabbinus Moses de Aegypto, castaneã inter præstantissimos fructus adnumerauit: flatuosa tamẽ castanea est, quæ sub cineribus cocta flatum amittit, & optimum, licet siccum, præbet nutrimẽtum, modo vel saccaro, aut pipere, vel sale comedatur: exiccatæ porro ad fumum castaneæ sanguinem è pectore fluẽtem sistunt, ex quibus variæ gentes annonæ penuria panem parant, inter quas Ligures præcipuè nominãdi veniunt, quum id genus pane frequentissimè vtantur.

Rabbinus Moses.

Panis ex castaneis paratus.

DE GALLA.

Græcè, κυνὶς: *Latinè*, *galla*: *Hispanicè*, *galha*, *bugalha*: *Italicè*, *galla*: *Gallicè*, *noix de galle*: *Arabicè*, *hafs vel hafus*: *Germanicè*, Gallœpffel, & Eychoepffel.

Enarratio CXXXIII.

FErt quercus & eius species, glandem & gallam quæ ex Syria præcipue affertur, parua, rotunda, in longũ tendens, crebris foraminibus perforata, atramẽto scriptorio conficiendo aptissima: nam optima, succosa sit oportet, plena, grauis, styptica, qualis Anconæ apud Italos, & Castello Albo propria patria nostra apud Hispanos nascitur: vnde suaderem, quum galla vti opus fuerit, hac potius recenti, quàm siccata illa Syriaca, vterentur, quum recens omphacitis acerbior & valẽtior ad omnia, vt diximus, sit.

Galla optima.

Est præterea gallæ alia species, magna, circulo veluti corona circũdata, caput vitulinum figura repræsentans, non adeo tamen vt altera acerba, ex qua pauperes coronas pro numerandis preculis conficiunt. De quibus omnibus Galenus libr. vij. de Facul. simpl. medic. memoriam facit, dicens: Galla, quæ omphacitis dicitur, admodum acerbum est medicamen, pleraque sui parte essentiæ terrenæ & frigidæ, valde desiccat, repercutitq; fluxiones, est verò tertij in desiccando, secundi autem in refrigerando, ordinis. Altera autem galla, flaua illa & magna, laxaq;, & ipsa desiccat quidem, sed tanto minus, quanto minus acerbę qualitatis est particeps. Cocta itaque ipsa per se in aqua, aut si magis astringere vis, in vino aliquo austero, ac dein trita, cataplasma est non instrenuum sedi inflammatæ, procidentiq; Gallæ cõbustæ, extinctæq; in aceto aut vino, sanguinis reprimendi falcutatem acquirunt.

Gallæ temperatura.

DE RHV OBSONIORVM.

Græcè, ῥὸς καὶ ὄξυθρος: Latinè rhus, rhus obsoniorum, rhus coriariorum, sumach: Hispanicè, sumach, sumagre: Italicè, sumach: Gallicè, sumach. Arabicè, sumach, Adurion, Rosbar sadisticos & rosaïdicos.

Enarratio CXXXIIII.

Sumach. RHus cuius semen rubricans, & durum conspicitur, & olim piperis loco obsoniis deseruiebat, frutex coriarius, siue vt Columellæ placet, sutoria rhus est, quã officinæ hodie sumach Arabica voce appellant, quãquam Plinius latino nomine olim carere tradat. Is enim frutex, exactissime à Dioscoride describitur, quo & nunc in puluerem redacto, coriarij totius Hispaniæ, pro spissandis & apparandis pellibus calceorum vtuntur, non minus ac illius loco, Itali coriarij calicibus glandium, ex Chio insula & Aulone apud Epirum, aduectis. Est proculdubio sumach, frutex omnino astrictorius, dysentericis, & aliis intestinorum fluxionibus conuenientissimus. Qui mea sententia, ros siue succus Syriacus non est, tametsi Manardus, contra Crinitum credentem rorem Syriacum mannam esse,

ita

ira id esse cõtendat, epistola quarta libri primi, in qua Cornelium Celsum ab errore vindicare conatur. Sed quòd ros Syriacus, rhus obsoniorum non sit, satis liquet: quia ros Syriacus, siue Cyrenaicus aut Medicus dictus, laserpitij succus est, omnes succos caliditate & tenuitate exuperãs, vt Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medic. testatur, & Dioscorides ante illum, libr. iij. capit. lxxxv. dixit. At Rhus, id est sumach medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex secundo verò refrigerantium est, vt ex Galeno percipitur loco citato. Proinde Manardum non minus ac Crinitum in hac re errasse, certum est: Alter, quia per rorem Syriacũ silphij verum succum, mãnam intelligit: alter verò, rhum, sumach dictum. Sed hic ad memoriam reuocandum est, quòd decoctum rhus ac ad mellis crassitiem redactum, ad ea valet, ad quæ lycium, vt Dioscorides in præsenti loco docet.

Ros Syriacus.

Manardus & Crinitus.

DE PALMA.

Græcè, φοίνιξ: *Latinè*, *palma*, *dactylorum arbor*: *Hispanicè*, *palmera*: *Italicè*, *palma*: *Gallicè*, *palme*: *Arabicè*, *Machla*, *Nachal*: *Germanicè*, Palmbaum,

FRVCTVS PALMAE.

Græcè, φοίνικες, καρυώτιδες, βάλανοι & *fœmin.* φοῖνιξ, *Masculi. Latinè*, *caryotæ*, *dactyli*, *palmulæ*. *Hispanicè*, *tamaras*, *datiles*: *Italicè*, *dattoli*: *Gallicè*, Dattes, figues royalles. *Arabicè*, *Tamar*. *Germanicè*, Datteln.

Enarratio CXXXV.

PHœnix tam arborem quàm ipsius fructum significat. Est enim palma arbor caryotas ferens, cuius varia & diuersa sunt genera, in Africa, Iudæa, & Aegypto, veluti vbi sabulosa & nitrosa terra est, prosperè nascens, tantæ generositatis (vt Gellius tradit) vt huius arboris lignum ponderi nõ cedat, sed sursum eleuare nitatur: qua de causa victoriæ signum habet, quoniam huiusce naturæ est, vt vrgentibus, opprimentibúsve non cedat. At reuera, nos,

Palma arbor.

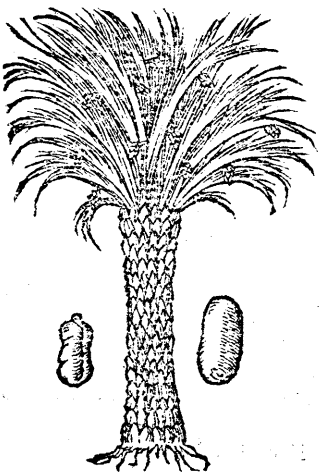

Palma.

Dactyli.

velut Antonius Muſa Braſauola prius expertus fuit, quæ de hoc ligno tradita ſunt falſa eſſe comperimus, nec enim cõtra pondera innititur, aut recuruatur, imò experientia indicat lignum hoc debile eſſe. Verùm, palmulæ ſiue dactyli, omnibus noti ſunt, eſui conuenientes, ex quibus conditum in officinis paratur, diaphænicon dictum, educendæ pituitæ accommodatum, quo frequentiſsimè omnes vtuntur medici. Dioſcorides, in præſenti capite dactylos myrobalanis ſimiles facit, & illis quidem in Arabia naſcentibus, quod vnum animaduerſum velim, vt hinc omnes noſcant, ſciantve, Dioſcoridem, myrobalanos communes nouiſſe. Mirabuntur forſan multi rei nouitate quum hæc legerint, ſed deſinant rogo mirari, quouſq; ex integro ſententiam noſtram tenuerint, ſunt igitur ex Dioſcoridis ſentẽtia, palmulæ caryotæ, ſimiles myrobalanis, in Arabia naſcentibus. Sed qui ij ſint myrobalani in Arabia naſcentes, diſcamus, vt inde rem plenè teneamus. Nam hucuſq; omnes, qui hac de re commentati ſunt, per myrobalanum, glandem vnguentariã intelligunt, de qua quarto libro ſermo habendus eſt: omnes voco, Hermolaum Barbarum, Ruellium, Marcellum Virgilium, Manardum, Leonicenum, Antonium Muſam Braſauolam, Mathiolum, Ioannem Agricolam Ammoniũ, ac Leonardum Fuchſium. Sed quod in præſenti loco per myrobalanum, glandem vnguentariam intelligere non debeamus, vel ex hoc tantum probatur, quia glans vnguentaria, ſiue myrobalanus, auellanæ angulari, figura & magnitudine reſpondeat, vt teſtatur Dioſcorides, & experientia

Dioſcorides myrobalanum nouit.

rei

rei id ita indicat: nec verò cum palmulis affinitatem aliquam habet, vt liquido cõstet per myrobalanon Dioscoridem rem similem dactylis intellexisse, non vero myrobalanon, glandem vnguentariam dictam. Sed quæ hæc myrobalanus dactylis similis, ac semidigitalis magnitudinis sit inquiramus, quum illa proculdubio, quam Dioscor. intelligit erit. Sunt enim myrobalanorum omnium species quinq;, ex arboribus dissimilibus lectæ, quas percurrere, alienum non erit, vt saltem videamus, an aliqua earum cum palmulis conueniat. Est primo, myrobalanus citrinus colore, oblongus, intus os habens, similitudinem quandam cum dactylis paruis habet, vt non ab re fuerit allerere, dactylos iis similes Dioscoridem fecisse, sed esto non ita sit, ad secundam speciẽ accedamus. Myrobalanorum, qui chebuli dicuntur, ex fusco rufescentes, carnosi, pingues, semidigitales, adeo dactylis similes vt merito Dioscorides ipsis dactylos persimiles fecerit, quũ ita inter se conueniant, vt magis inter ouũ & ouum conuenire non possit, vt collationẽ facienti manifestum erit, nec enim, credo, erit vllus tam ἄμυσος, aut ceruicosus refractarieq; pertinax, qui ab hac nostra vellet discedere opinione. LVDOVICVS. Quur igitur si Dioscorides myrobalanos nouit, de illis caput vt solet non præfixit? AMATVS. nouit quidem vt dixi, Dioscorides myrobalanos, sed de illis nullam penitus experiẽtiam habuit, qua de causa, de illis, velut rebus, quarũ vires ignotę illi erant locutus non fuit. LVD. quod equidem meminerim hucusq; nunquam apud aliquem legi, qui dixerit, Dioscoridem myrobalanorum meminisse, imò omnes inter res nouas, & ab Arabibus inuentas, & in vsum medicum adductas hucusq; connumerarunt. AMA. Verum fateris, quum nullus huc vsq; adaperuit, neq; literis mandauit, quòd Dioscorides nostros communes myrobalanos nouerit, quia quum myrobalanum legebant, glandem vnguentariam, quam myrobalanum vocant, intelligebant, parum alioquin aduertentes, Dioscoridis collationem, quam inter palmulam & myrobalanum facit. LVD. perinde ac si eos non nouisset dixerim, quum eorum vires ignorauerit. AMAT. ea de causa Arabum inuentum myrobalani dicuntur, quia prius illis vsi fuerunt, & in actum practicum traxerunt.

Myrobalanorũ quinque species.

LVD.

L V D. de iis præceptores noſtri Salmanticenſes parũ nos inſtruxere, imò eos qui de ſimplicibus curam habebant, ſimplices appeliabant. A M A. vera narras, ſed eorum vnus hodie ſuperſtes, vt audio reſipiſcit, & ad bonas literas & Galeni doctrinã comparandã enixiſsime operam dat, nec veretur id fateri, vt diſcipulis ſuis exemplo ſit. L V D. Ita ſe res habet, & cito ſperamus, vt herbaria medicina apud Hiſpanos iam in pretio haberi incipiat: ita quoq; anatomiæ erit, abſq; qua Galenũ intelligere, vt noſti, impoſsibi le eſt. A M A. quantum ad anatomiæ cognitionem attinet dubito, quum piaculũ ſit corpus humanũ mortuum apud Hiſpanos diſſecare. L V D. noui, ſed iſthęc miſſa faciamus ne in Hiſpanię ſanctimoniam incidamus, de qua diſſerere longum profecto, nec minus tædioſum eſſet, & myrobalanorum cæteras ſpecies enumerare ne graueris. A M A T. Tertia ſpecies myrobalanorũ accedit, qui Indici dicũtur, oliuam figura referẽtes, nullum os intus habẽtes: quibus quartã adiungere eſt, in qua emblicos reponamus, qui potius per fragmẽta quàm integri ad nos vehuntur. Quinta demum ſpecies, beleric i ſunt, rotundi, magnarum auellanarum magnitudine, qui non minus ac chebuli ſaccaro conditi ex India ad nos portantur, caput apprime roborantes, veluti ſtomachum, & alia viſcera. Citrini bilem fugant, Indi atram: cæteri pituitam. De quibus iuuabit legere Meſuem inter Arabes, & Actuarium inter Græcos. Scire tamen licet antea quã ab iſto diſcedamus loco, quòd oſſa palmularum & chebulorũ vſta, ſpodij vice valent, vt ex Dioſcoride in præſentia deprehenditur.

Myrobalanorum vires.

DE PALMVLA THEBAICA.

Græcè, φοίνιξ θηβαϊκή: Latinè, palmula Thebaica, tamarindus: vulgo, tamarindo.

Enarratio CXXXVI.

Tamarindi.

THebaica palmula, ea eſt, vt mea fert opinio, quã offi cinæ, Mauritana voce, tamaridã vocant, idem enim eſt tamar, ac dactylus vel palmula, vnde tamaridum, idem eſt ac ſi dicatur, palmula Indica, ex qua vinum olim apud multos populos parabatur, hodie verò in Perſia ex palmu

lis iis Indicis contusis & optime salitis succus exprimitur, quo vniuersa Persia, Arabia, & India, aceti loco vtuntur, imò sic saliti tamarindi & contusi plerunq; ad nos vehuntur, quos ego maxime detestor, quum ob insitam salsilaginem sitim incitent, & febrem augeant. Quum igitur tamarindis vti opus fuerit, integros & non salitos eligendos curabis, quia integri ac non saliti febrim minuũt, sitim arcent, & aluum subducunt, quæ omnia saliti deperdita habent. Sunt porro tamarindi vt placet Mesue frigidi & sicci in secundo ordine, vel vt Auerroi, in tertio.

DE ELATE.

Græcè, ἐλάτη ἢ κοκάδιν: *Latinè*, *elate*, *nux Indica*: *Hispanicè*, *coquo*: *Italicè*, *noce de la India*: *Gallicè*, *noix d'Inde*.

SECVNDVM GALENVM.

Ελάτη ἐγκέφαλος: *Cephalio*, *palmites*, *palma agrestis*: *Hispanicè*, *palmitos*: *Italicè*, *præsertim in Sicilia*, *cephaglione*:

Enarratio CXXXVII.

TAm clare, tamq; manifeste Dioscorides in præsentia per elatem nucem Indicam intelligit, vt nõ magna opus sit digressione, sed quòd ita res habeat paucis indicemus. Primo, nux Indica quæ ex India in Lusitaniam, & inde in varias orbis regiones distrahitur, & eam in officinis pharmacopolæ tanquam spectaculum prætereuntium suspensam habent, ex palma arbore colligitur, quæ apud Indos, veluti apud insulas Capi viridis prospere crescit, fructus magnitudine capitis humani: qui ideo nux dicitur, quia nucem figura referat: & Indica quia primo ex India vecta fuerit. Hæc igitur nux Indica primo, cortice crasso vestitur, subnigro, ad ruborem inclinante, qui etiã superficie durus, calloſus, & tenax sit, intus tamẽ mollis videtur, et capillaro inuolucro texitur. Is primus huius fructus cortex est, quem Dioscorides inuolucrum & operimentũ fructus palmularum vocat, qui quum recens est, ex se subgratum mittit odorem, & astringendi vires obtinet, quo de-

Elate nux Indica est.

posito

posito, fructus occurrit rotundus oui anserini magnitudinem & maiorem habens, cortice coopertus crasso, ligneo, ad ruborem declinante, intra quem medulla seruatur, parte exteriori, eiusdem coloris cum cortice, nã eius interior pars, lactea est, cõcaua, aquam in pretio habitam continens: hunc vero corticem Dioscorides quoq; elaten vocat, veruti borassum alij, in quo foramina quædam, simiæ figuram repræsentantia, conspiciuntur, ob quæ nux hæc à Lusitanis, quoquo appellatur, voce qua mulieres pueris metum inducere solent. At medulla interior, quam Dioscorides cor appellat, candidi est coloris, in parte vt diximus interiori, cibo gratissima, multum genitalis seminis gignens, qua de causa multis conditis ad irritandam venerem dicatis, miscetur. Dicitur autem arbor hæc, siue palma fructum istum ferens, à multis, pauperis refugium, ob id quod multis & variis abundet donis, nam ex ea fructus dictus colligitur, qui quum recens & viridis est, lanha appellatur, tantæ suauitatis, ob aquam intus contentam, vt Deorum ambrosia à multis dicatur: macilentos enim & graciles, obesos reddit, cuius aqua à mulieribus maxime pro facie decoranda expetitur. Fiunt quoq; ex corticibus huius fructus, pocula, quibus inauratis, vel argento ornatis, nobiles vtuntur, parantur quoque ex ista arbore, chordæ, non minoris prætij ac bonitatis quam quæ ex canabe conficiuntur. Fluit quoque arboris huius (caudice perforato) succus, qui vini loco habetur, & postea in acetũ euadit: nam quũ musteus est, ad ignẽ coctus, mel vel sapa redditur, destillat quoq; ex ista arbore liquor olei munia supplens: de quo & melle Dioscorides simul tanquam ab eadem arbore emanãtibus, mentionem fecit, capite de elęomelle: in quo non de vna agit re, sed duabus potius, oleo scilicet & melle, vt ibidem quoq; adnotauimus. Attamen, ne in huius arboris donis diuager, in summa dicam decẽ vel vndecim res, ad vsum humanum accommodatas ex ea colligi, vt merito pauperum refugium dicatur, quia quũ pauper vnam vel alteram, huius palmę arborem possidet, illico miseram pauperiem effugisse creditur. At Plinius, per elatem arborem quandam abietem dictam intelligit, vt lib. xij. capite vltimo, qui de ea ita differit: Est præterea arbor ad eadem vnguenta pertinens, quam alij elaten vocant,

Arbor elate.

Plinij elate abies est.

eant, quod nos abietem: alij Palmam: alij ſpathen. Galenus præterea per elaten non nucem vt Dioſcorides, aut arborem, vt Plinius, intelligit, ſed palmæ tenellum quoddam germen, encephalon, id eſt cerebrũ, vel medullam intra ſe continens, dictum, quanquam & encephalos planta reperiatur parua, à nonnullis cephalio nuncupata, quam vocẽ hodie Neapolitani ſeruant, eam cephaglion vocantes: Luſitani verò noſtri, ſimul ac reliqui Hiſpani, palmitem vel palmitum appellant, quam Viues in colloquiis agreſtem palmam nominat, neſcio quem ſecutus authorem. LVDOVICVS. Hanc ipſam plantam quam Galenus intelligit, & Dioſcoridem intellexiſſe, ſcholaſticis meis, quum publicè Colimbrię interpretarer, ſæpe dixi. AMATVS. Scio certe, quum nos duo è Salmanticẽſi, nobili apud Hiſpanos gymnaſio, in Luſitaniam reuerteremur, te publicè medici nam apud Colimbrienſes, regis mandato legiſſe, imò ibidem tibi in eo munere primas delatas recordor. Sed ego relicta Luſitania, vt qui ab hinc decem & octo annis præſagieram, quæ nunc eueniſſe audio, regios contempſi honores, & in Anthuerpiam me recepi, vbi ſeptẽnium egi, & inde Illuſtriſsimi ducis Ferrariæ Herculis ſecundi iuſſu, Ferrariam veni, ſub cuius clientela ſexennium moratus ſum, vbi quoq; publice artem medicam profeſsi ſumus: & multa à viris doctiſsimis, in re anatomica & herbaria didicimus. LVD. vtinam eo tempore tecum ſentiiſſem, nec in illo regno tam longam traxiſſem moram, vt Germanorum mores citius dignoſcere potuiſſem, quibuſcũ hodie Anthuerpiæ feliciſsimè diuerſor. AMAT. Sunt certè Germani viri probi & doctiſsimi, Germanos dum dico, ſimul & Belgas illos, qui nunc Brabanti, Bataui & Flandri appellãtur, intelligo: de quibus aliàs, nunc verò ad noſtrum encephalum reuertamur, quod tu Dioſcoridis elaten eſſe putas. LVD. ita certe autumo, quum quoq; illius deſcriptioni, Galeni encephalos ſiue elate reſpondeat. AMAT. quòd res ita ſe habeat, apparet, imo tecum ſentio, quòd Dioſcoridis elate idem ſit cum encephalo ſiue Galeni elate, nec enim grauor ita celeriter ſentẽtiam immutare, quum poſteriora, vt eſt in veteri prouerbio, meliora ſemper eſſe ſoleãt. LVD. non ab re quoq; eſſet, per elaten, in præſentia nucem Indicam intelligere, vt tu probè

Galeni elate cephalio eſt.

Viues.

in lem

in lemmate finxisti, quũ quoq; elates descriptio illi respõ-
Elate Dioscoridis idẽ cum encephalo Galeni. deat, quin ab eadem arbore nux Indica, & encephalos colligantur. AMAT. Memoriæ occurrit, me apud Theophrastum li. vij. de Historia plantarum legisse, esse bulbi quoddam genus, circa ripas amnium nascens, in cuius medio, hoc est inter summum corticem, & eam partem quam comedunt, lana reperitur, ex qua mappalia, vestes, & alia similia conficiebantur: sed vbi aut in qua regione id fiebat, subticuit: imò Plinius de hac re Theophrastum adducit, postquam de sparto locutus fuit, lib. xix. suę Naturalis historiæ capite secundo. LVD. ita est, & per hanc bulbosam plantam, quum plerunq; sim contemplatus, nullam aliam Theophrastum intellexisse, quam encephalum hoc, assequi potui. AMAT. Tecum sentio & à tua non discedam opinione, quum re vera Theophrasti bulbosa illa, planta, encephalos siue palma nostra parua sit, qua frequentissime vescimur. Nam primo encephalos, bulbosam radicem habet, multis obuolutam cooperimentis, quum eam excorticanti, primo crustata quædã folia horridis armata spinis occurrant: post quæ, lanei multi plexus apparent, ex quibus, dubio procul, & vestes, & togæ, & mappalia, & sacci fieri possunt: post hanc vero lanam, laminæ quædam digitales, tenellæ, cibo cum toto ipso radicis meditullio,
Theophrastus interpretatur. aptæ conspiciuntur. Quæ sane à Theophrasti descriptione non multum abhorrere videntur, quin imo cum ea cõuenire, pro comperto habeo. Nam lana hæc sub primis tunicis habetur, adeo vt inter internum quod manditur & externum media sit; ex qua sacculi hodie perbelli pro seruandis pecuniis ornantur, & illis Lusitani nostri passim vtuntur, & nisi lini & lanæ ingens esset copia, vestimenta ex ea parari possent, quę olim confici creditu facillimum est. Verum huius plantæ, in Betica regione, & Algarbia Lusitaniæ parte, magnus est prouentus. Ex quibus regionibus, ad Anthuerpiam apud Belgas florentissimam ciuitatem magna adducitur copia, quæ in maximis habetur deliciis, nec nisi optimatibus, aut principibus præsentatur, quum cibus sit delicatissimus, suauis, ventriculo gratus, multum genitalis seminis gignens, qua ratione ab
Bdelliũ ex quo fiat. illis multum desideratur, & de ea Serapio bdellium confici meminit, vt capite de bdellio diximus, quam cifilionem

nem corrupta vt ſolet voce appellat.

DE MALO PVNICO.

Græcè, ῥοὰ vel ῥοιὰ: Latinè, malum Punicum, malum granatum: Hiſpanicè, granadas, romanas: Italicè, Melagrum, grani: vel pomi granati: Gallicè, pomes grenades: Arabicè, Kuman, Ruman, & Romam: Germanicè, Granat œpffel.

Enarratio CXXXVIII.

POmum granatum, malum Punicum dictum, omnibus notum eſſe arbitror, cuius genera Plinius quinq; facit, lib. xiij. cap. 19. ſcilicet, dulce, acre, mixtum, acidum, & vinoſum, quæ ad tria tantum Dioſcorides Hippocratis more reduxit, dulce, acidum, & vinoſum, non acre in acido collocauit, & mixtum in vinoſo. Recentiores vero, dulce, acre, & medium, quod Arabes muſum appellant, dicunt, cuius loco ipſo deficiente, dulci & acri mixtis vtuntur. De horum vero temperamento in præſenti inquirere neceſſarium eſt, quum varient authores: nam Dioſcorides in præſentia, dulce, calidum eſſe intelligit, qua de re in febribus vitandum ſuadet, quia calorem inducit. Item Hippocrates lib. ij. de Diæta: mali Punici dulcis ſuccus, inquit, aluum mouet, habet autem quid æſtuoſum: Mala punica vinoſa minus æſtuoſa ſunt: acida vero magis frigefactoria: Nuclei autem omnium aluum ſiſtunt, hæc Hippocrates, ex quibus conſtat, malum Punicum dulce calidum eſſe, cui axiomati omnes fere Arabes fauent, & primo razes lib. iij. ad Almanſorem regem dicato, qui capite ſecundo ita inquit: mala granata dulcia non infrigidant, ſed inflammationem & ſitim faciunt: à quo nullus quod ſciam Arabum diſſentit. Præterea ſapor dulcis caliditatem atteſtatur, quum quæ dulcia ſunt, ea calida dicantur, vt iure credendum ſit, dulce pomum Granatum, calidum ſit, non vero frigidum aut alterius qualitatis. Iis porro Paulus Aegineta oppoſitus eſt, quum dicat: Malum Punicum omne aſtringẽdi vires eximias poſsidet, quibus refrigerat ſiccatq́; , verũ dulce aliis minus: Per que verba clare patet, quòd mala Punica dulcia, frigida eſſe dicat,

Malorum Punicorum temperatura.

cui adſtipulatur quoq; Auicẽna Paulum plerunq; ſequens cùm lib.ij. ſui canonis dicat: Granatum dulce frigidum & humidum in primo gradu eſt, acetoſum vero frigidum & ſiccum in ſecundo. Nos vero vt in hac re audacter iudicium noſtrum proferamus, credimus, quòd Paulus, vere dulcia granata non nouit, imò quæ apud nos vinoſa aut media ſunt, illi pro dulcibus habebantur, vnde omnia non immerito frigida eſſe dixit: Sciebat enim Paulus, dulce pomum granatum calidum eſſe, vt ex Galeno deprehenditur lib. viij. de Facultatibus ſimplicium medic. dicente: Omne malum Granatum aſtringentem qualitatem ſortitur, non tamen in omnibus ea exuperat. Nam inter ea quædam ſunt acida, quædam plus dulcia, quàm auſtera, pro ratione quarum qualitatum vincentium ſuos vſus præſtant. Porro, acini aſtringentiores & exiccantiores ſunt ſucco, ſicuti & his putamina, quæ ſidia dicuntur. At ſimilem vim habent flores qui cytini dicuntur. A ſapore igitur inquirenda temperatura in iis malis Punicis eſt, quum quanto magis ad dulcedinem tẽdunt, eo magis calida dicenda ſint, & quanto magis dulcedine diſcedunt, & ad acetoſitatem appropinquant, tanto frigidiora dicenda ſunt, item quæcunq; magis lignoſa grana habuerint, eo magis ſtyptica diceda ſunt. LVD. Ea igitur poma granata, quę nos capharilia, Itali alaſi appellamus lignoſo acino carentia ſtyptica non ſunt dicẽda. AMAT. ita eſt, quia parum aut nihil, cõparatione ad alia conſtringunt. LVD. Monendi hic pharmacopolæ ſunt, ne per malũ Punicum intelligant id quod ſeplaſiarius quidã Pariſiẽſis intellexit, quum medicus deſcriberet, ſucci malorũ Punicorum, ſiue malorum Granatorũ, ille craſſæ Mineruæ, hebes ingenio, & ignarus vocum, quũ ex malis granatis, & illis quidem optimis, ſuccum extractũ amãdare debuerat, tantum abfuit, vt optima, aut bona intellexerit poma, vt potius, putida & corrupta acciperet, ex quibus ſuccum fœtidum & putridum extractum ad miſerũ ægrotãtem miſit, credens vtiq; per mala, nõ poma, ſed mala putrida, corrupta ac fiacida granata, intelligi debere. AMAT. ab hinc decẽ annis rem ita eueniſſe audiui, imò Petrus Fernãdus amicus noſter, qui magna cum gloria apud Anglos Londini medicinam exercuit, & nũc proſperè apud Venetos agit, mihi

sidia. *Cytini.*

libellum

libellum vbi hæc scripta erant Anthuerpiæ indicauit, quæ tu postea in ea epistola, quam Lexico Nebrissensis Anthuerpiæ excuso apposuisti, ad memoriã reuocasti. L V D. quæ igitur ex malis Granatis in officinis seruata habẽtur, edocere ne graueris. A M A T. Seruantur cortices, quin & ipsa poma seruata habentur, ex quibus & succus quoq; extractus seruatur, præcipue ex acidis, quem vinum granatorum practici appellant, & eum febricitantibus pro extinguenda siti, & roborando ventriculo, ac mitigando ardore febrili, in potu propinant, non minus oxyzaccara, ex hoc succo & saccaro dicta, paratur, quæ & simplex & composita passim in officinis habetur. L V D. in hoc syrupo malorum Granatorum, medici monendi sunt, quia laborantibus putridis febribus ab obstructione pendentibus, continuo illum tribuunt, parum animaduertentes, quòd syrupus iste constringat, & arctos meatus reddat, vt Galenus libro decimotertio Methodi medendi docet, quum de malo Punico agit, dicens. Malum Punicum & cætera quæ astringunt, dum bilis meatus os arctant, bilem ipsam excerni prohibent, proinde mala Granata, & ipsorum syrupus veluti similia alia, putridæ febri curandæ nullo modo conferunt. A M A T. Detestandi sunt medici illi, qui tantum ad febrim, despecta eius causa aduertunt, nunquam vt tu probe nosti, Galenus febres putridas frigidis constringentibus depulit, sed potius medicamentis aperientibus, quæ nonnihil caliditatis habent. L V D. Hæc maiori digressione indigent, propterea quia ad methodum medendi pertineat. A M A T. ita est, sed methodus medendi cum notione facultatum medicamentorum mutuo nexu connectitur. *Monẽtur Medici.*

DE CYTINO.

Græcè, κύτινος: Latinè, cytinus, mali Punici domestici flos: Hispanicè, flor de granadas: Italicè, fior de pome granate domestice.

Enarratio CXXXIX.

CYtinus flos est mali Punici domestici, quẽ pharmacopolæ vice balaustij exhibent, ex quo succus hypocistidis modo exprimitur, ad eadẽ valẽs ad quę hypocistis.

DE MALICORIO.

Græcè, σίδιον: Latinè, malicorium.

Enarratio CXL.

Malicorium. MAlicorium granatorum putamen est, siue cortex, quanquam recentiores, malicorium tantum, parua illa poma rubricantia esse volunt, quæ & ipsa astringendi vires habent.

DE BALAVSTIO.

Græcè, βαλαύστιον: Latinè, balaustium.

Enarratio CXLI.

Balaustio. BAlaustion, siue vt Columella balaustum, syluestris Punicæ flos est, quæ arbor Ferrariæ videtur, & præter oculis gratos flores, quos emittit, nullum alium fructum profert: Qui apprime constringunt, & ea de causa in officinis seruati habentur.

DE MYRTO.

Græcè, μύρσίνη vel μυρσίνη: Latinè, myrtus: Hispanicè, raiam, murta: Italicè, mortella, mortina, myrto: Arabicè, Aes, As, vel Alas: Gallicè, Meurte: Germanicè, Vvelsch hey delbeer.

Enarratio CXLI.

Myrtus frigida est. MYrtus tam frutex quàm ipsius niger, & albus fructus, communis est: ex succo cuius syrupus myrtinus in officinis pro sistenda aluo paratus habetur. Est enim myrtus vt Paulus lib. vij. inquit, ex diuersis composita substantiis, in qua terrestris pollet frigiditas, qua valenter siccat. At myrtula trunco & ramis ipsius adnascens tumida, maiore vi in astringendo & siccando sentitur: iam vero & folia aridiora viribus magis siccant, itē fructus succusque tum foris applicatus, tum intus assumptus, persimiles vires præ se fert. Cæterum ex floribus myrti albis odoriferis, aqua per campanā elicitur, non nisi suauissimi odoris, ob quem à delicatissimis mulieribus in summo pretio habetur.

De

DE CERASIIS.

Græcè, κέρασια: Latinè, Cerasia, & Cerasa: Hispanicè, Cerezas: Arabicè, Saraſie: Italicè, ceregie: Gallicè, ceriſes: Germanicè, krieſſen, kirſſen.

ACIDA CERASA.

Græcè, oxyceraſon: Latinè, acida ceraſa: Hiſpanicè, guindas: Italicè, maraſche: Germanicè, Saur kirſsen, Ammelbeer.

Enarratio CXXXIII.

Ceraſia.

CEraſus arbor, & ceraſum fructus dicitur, dulce & acre, quę Lucius Lucullus poſt victoriam Mithridaticam, anno vrbis ſexcenteſimo octogeſimo, in Italiam è Ponto vexit: hodie verò multorum generum ceraſa apparent, dulcia, acria, auſtera, vinoſa, & illa quandoq; nigra, vt plurimum verò rubra, variis inſignita nominibus. Cæterum Luſitania vt Placet Plinio, bona fert ceraſa, ſed quod equidé meminerim, nuſquam meliora habétur, quam Lugduni: porrò acida ſiue acria ceraſa, apud Salmanticam florentiſsimum Hiſpaniarum, imò totius orbis omnium doctrinarum gymnaſium, guſtui gratiſsima reperiuntur, quæ & ſaccaro & melle condita variis in locis reſeruantur, vt illis poſtea febricitantes ad arcendam ſitim vtantur: de quorum facultate, & tempera-

Ceraſa optima.

tura, Galenus, lib. vij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Quæ dulcia ſunt magis aluum ſubducunt, ſed minus grata ſtomacho ſunt: Auſtera verò, contrario modo: at acida, pituoſis, excremẽtoſisq; ſtomachis ſunt idonea, ſiquidem auſtera magis exiccant, & nonnihil etiam incidunt: ipſius arboris gummi arterias aſperas lenit, calculisq; vexatos adiuuat.

DE CERATIIS.

Græcè, κεράτιον: Latinè, ceratiũ, ſiliqua: Hiſpanicè, alfarobas: Italicè, carrobe: Ger. S. Iohanes brot.

Enarratio CXXXIIII.

Siliquæ.

CEratium per t. literam ſcriptum, ſiliqua dulcis eſt, quã alij xylocaratam vocãt, alij verò Mauritana voce charliob, vel charamulium, appellitãt, quæ vaginis, ſiue ſiliquis fabarum ſimilis eſt, falcata eſui cum toto cortice apta, intra quã, ſemina veluti in ſiliqua Aegyptia, caſsia fiſtulari dicta condũtur: nam ſicca optima ſtomacho eſt, viridis vero amariſsima ac ſtomacho ingrata, ſicca aluum ſubducit: non eſt tamẽ hac de cauſa caſsia fiſtularis appellanda, quanquã omnino non ab re eſſet, affirmare, ſiliquam hanc vulgarem ſpeciem caſsiæ fiſtularis eſſe, vnde nõ immerito quidam caſsiam fiſtularem ſiliquam Aegyptiam appellant. Quia vt hæc qua veſcimur in Italia & Hiſpania, variisve locis naſcitur, ita eo modo caſsia fiſtularis in Aegypto & India,

vt ij qui ex Alexandria in Chairum ciuitatem totius Aegypti caput per Nilum adnauigant, norunt. FEDERIC. Sunt ne arbores inter se similes, vt siliquas has dulces cum cassia fistulari affinitatem habere dicas. AMAT. Ita referunt qui vtranq; viderunt. Nam arbor cassiam fistularem ferens procera est, folio nucis, per ordinem veluti in fraxino videmus, dispositio, cui cortex cinericij est coloris, quo detracto rubricat, in superficie lignum, solidum, durum, intus nigrum quod dum viret pessimè olet, imò vt rem manu tractemus, in promptu folia sunt, quæ nunc, nunc per nauim istam onerariam ex Alexandria ad me vecta sunt. FED. Omnia hæc arbori dulces siliquas ferenti quoq; conuenire sæpe obseruaui, quum frequens apud patriam meam, oppidum in agro Piceno quod vulgo Rocha Contrata dicitur nascatur, vt iure dicendum sit, soli tantum ratione, arbores differre istas, imò ipsæ siliquæ inter se maximam habent similitudinem, & vtræq; eo modo in arbore pendent. AMA. Vtcunq; se res habeat, siliquæ cassiæ fistularis eligendæ sunt crassæ, ponderosæ, quæ quum quatiuntur, nihil intus sonat: quum vero franguntur, splendet, & plenæ nigro illo atramentario pulpamento sunt, quo frequentissimè pro depellenda vtraque bile vtimur, & ab eius propinatione, non multum permittimus, absq; victu ægrum, ne loco cibi, natura illud ad se rapiat, vt ex Galeno in praxim capite de prunis traximus. *Cassia fistularis.*

CONSTANTINVS.

Est benignum, & plenum ingenui pudoris fateri per quos profeceris, vt dixit eruditionis flumen Plinius: è diuerso obnoxij profecto animi, & infœlicis ingenij est, deprehendi in furto malle, quàm mutuum reddere, cùm præsertim fors fiat ex vsura. Quod certè in Amatum Lusitanum (cuius ingenio raro, & doctrinæ singulari, vtroq;, quod dicitur, pollice faueo) non adducerem quamuis ἐν αὐτοφώρῳ deprehensum, nisi Plinij sensum inuerteret: quod vtrumq;, vt melius percipias, loca ex Plinio nostro recitabo libr. xv. Cap. 20. Haud procul abesse videntur & prædulces siliquæ, nisi quod in iis cortex ipse manditur. Digitorum hominis longitudo illis, & interim falcata pollicari latitudine. Et libr. 23. Cap. 8. Siliquæ recentes, stomacho inutiles, aluum

soluunt. Eadẽ siccatæ sistunt, stomachoq; vtiliores fiunt. Ista confer cum Amati dictione. Consuluisset magis lectorum studiis, si etiam ascripsisset, quæ de siliquis hunc in modum idem author prodidit. lib. xv. Cap. 28. In siliquis vero quod manditur, quid nisi lignum est? Non omittenda seminis earum proprietas. Nam neq; corpus, neq; lignum, nec cartilago dici potest, neq; aliud nomen inuenit. Ibidem: siliquis gignuntur, ipsis dulcibus semenq; complexis amarum, cùm in pluribus semina placeant, in siliqua damnentur. Idem libr. xvij. Cap. 18. de siliquis græcis meminit serendis ante brumam per Autumnum. Quo loco tamẽ corruptè legitur siliqua græce pro siliquis græcis. Ex quibus satis constat. Siliquam, arborem significare quam galli vocamus vng Carrubier. Et Galenus Paulusq; Aegineta κερατωνίαν. pro fructu vero sumitur etiam siliqua. Actuario est κερατόβιον quod aliis græcis κέρατα aut ξυλοκέρατα, aut κεράτιον: quo nomine etiam vtitur Columella, Ceration aut Siliquam græcam nominans libr. v. Cap. 10. Siliquam, græcam inquit, quam quidam Ceration vocant, & persicum ante brumam per Autumnum serito. nostri galli vocant des Carrubes, quæ vox ex Arabica lingua deflexa est, Arabes enim hunc fructum vocant, Charrub: vel Charnub. Sed monendum in transcursu, ab hac siliqua græca, multum differre siliquam syriacam, quam Iones Cerauniam vocarunt trunco & ipsam fertilem, sed pomo Siliquæ, quam etiam Aegyptiam sicum falsò quidam nominarunt. De qua vide etiam apud Plinium libr. xiij. Cap. 8. Scilicet de Ceraunia Siliqua, quæ eadem est cum syriaca, de qua agit lib. xxiij. Cap. 8.

DE MALIS.

Græcè, μηλέα: Latinè, malus, pomus: μῆλον, malum, pomum: Arabicè, Tuffa & Tufaha: Hispanicè, manſanas: Italicè, pome, Gallicè, pommes: Germanicè, Oepffel.

Enarratio CXLV.

Pomorum varietas.

POma vbiq; nota sunt, de quorũ varietate & præstantia, viribusq; legito Galenum libro secundo de Facultatibus alimentorum, capite vigesimo primo. Cæterum in præsenti loco minime grauabor inquirere, quæ potissimum Poma accipienda sunt, pro conficiendo syrupo pomorum

pomorum,quo cõtra cordis palpitationem,& ſyncopem, veluti contra cardiacam & luctuoſa ſuſpiria aliasq; atrabiliarias ægritudines vtimur. BRASAVO. Cur tu in ijs immoraris, quum Meſue & dulcia & acida accipienda pro parando ſyrupo de pomis ſuadeat. AMATVS. Noui hercle non ea tantum quæ Meſue dixit,ſed quæ tu magno iudicio, in Examine ſyruporum de hac re exaraſti, in quibus dubio procul, licet non ſuadeas, cupis tamen ab Aromatariis & Seplaſiariis, diuerſi pomorum ſyrupi vt fiant,Alter ex pomis dulcibus odoriferis, quæ vel dicente Galeno cor iuuantia ſunt, qualia Camuſia vocata,& Regalia dicta,ita odorifera,& cordialia,vt ſi eorum cortices ignitis prunis iniiciantur,ex ſe odorem referant moſchatum: Alter vero ex acidis pomis,qui nõ cordis affectibus opitulatur,ſed potius ſtomacho,& ipſius vẽtriculo,quum ſitim arceat,ventriculũ roboret,& biliſvomitũ reprimat. BRASA. Recte ſanè perpendiſti,quum dulcia poma odorata cordi ſuccurrant, acida vero nihil cũ corde habeant, ſed ventriculum potius roborant, & ipſum conſtringant, & hac de cauſa Arabes,quum ſyrupũ de pomis acidis, vel muſis id eſt medij ſaporis concinnãt,ad ſtomachi affectus illum parant,nõ vero ad cordis paſsiones,vt ex Auicenna quinto libro ſui Canonis,& Serapione libro ſuorum ſimplicium elicitur. AMA. Parabunt igitur deinceps ſeplaſiarij ſyrupum ex Pomis tantum dulcibus odoriferis,quo medici contra cordis affectiones vtentur: alium vero ex acidis ventriculo conuenientẽ. BRASA. Ego vero conſilium tuum approbo & laudo. AMAT. Vereor tamen, vt quum pharmacopolæ auari ſint,in ea variorũ ſyruporum compoſitione impẽſas facere recuſent,ſatis contenti,vno ſyrupo ex dulcibus & acidis pomis cõpoſito. BRAS. Imò quum mihi illorũ ingeniũ perſpectum eſſet, vt ex promiſcuis pomis ſyrupus fieret,permiſi. AMAT. Vnum eſt,de quo maxime miror,quòd tam raro ægrotantibus tuis, poma aſſa vel cocta,pro victus ratione offeras,.quum tamen omnes feremedici,ea tanquã victũ præſtantiſsimum præbeant. BRAS. Ita eſt, quia plerunq; in ægros incido obſtructionibus laborãtes, quibus poma aduerſiſsima ſunt, quum pituitoſa flatuoſaque ſint,& maxime aſtringentia, præcipuè ſi acida fuerint. AMA. Parũ in Hiſpania Medici

hoc animaduertunt: imò multi Italorũ, qui quoq; in quouis morbo correpto ægro, pomum vnũ vel alterum assum sue caro coopertum concedũt. BRAS. Sub calidis cineribus assatum, vel mediocriter aqua incoctũ, laudat Galenus, modo à cibo detur, quum vẽtriculum & stomachum roborat, & deiectam appetentiã incitat, & concoctionem adiuuat, imo qui diarrhœa, aut dysenteria, vomitú ve infestati sunt, eo maxime iuuantur, præsertim si acerbũ fuerit. AMAT. Galenus libro de Attenuante victus ratione, si recte teneo, dixit, ex pomis ac piris minus nocebũt quæ elixa fuerint, quòd tamen ea febribus correptis, in victus ratione daret, hucusq; nunquã ab eo traditũ legi. BRAS. Ita est, & quum primum occasio se tulerit, affatim de hac re disseremus.

Poma assa vel cocta à cibo comedẽda sunt.

DE CYDONIIS.

Græcè, κυδώνια: Latinè, Cydonia, mala cotonea: Hispanicè, mẽbrillos, marmellos: Italicè, codogni: Arabicè, Saffargel, Gallicè, Coings: Germanicè, Quittẽ.

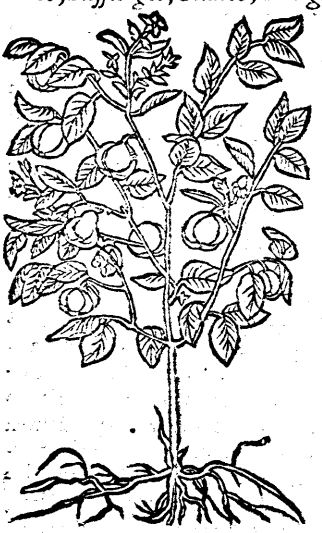

Mala Cydonia.

Aurea mala.

Miua cytoniorum.

Enarratio CXLVI.

CYdonia, siue mala cotonea, satis sunt nota, quæ, vt mea fert opinio, vere aurea mala sunt, de quibus Poëta ita tradit in Aegloga.

Aurea mala decẽ misi, cras altera mittam.

Romæ enim visitur hodie statua Herculis mala Cydonia manu tenẽtis, quę credibile est ab antiquis aurea vocata, nota est enim fabula, de Hesperidum hortis ab Hercule spoliatis: stomacho enim Cytonia gratissima sunt, ex quibus syrupus, miua Cytoniorum dictus, & cum aromatibus,

bus,& ſine illis,frequẽter in officinis paratur, veluti conditum diacitonites,cum ſaccaro vel melle,quod nonnunquam ſcamonio ad ducendam aluum acuant: ineſt autem Cydoniis,virtus,ac piris,auſteriſve fructibus æqualis,qui quum ante cibum comeduntur,aluum conſtringunt,à cibo vero eam fluidam reddunt, vt Galenum adnotaſſe legimus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum:dicta tamen ſunt Cydonia à Cydone Cretæ oppido, vnde primum aduecta ſunt.

DE MELIMELIS.

Græcè, μελίμηλα & γλυκύμηλα, Latinè, Melimela, Poma mellei ſaporis, Arabicè, Galopomella, Melomolla.

Enarratio CXLVII.

MElimela poma, à ſapore melleo in eis reperto denominationem habent,ſic quoq; Epirotica ſiue orbiculata, à figura rotunda dicũtur:nam ſylueſtria poma, acerba & nulla arte culta ſunt, quæ ventrem valentiſsime conſtringunt. *Melimela.*

DE PERSICIS.

Græcè, πέρσικα: Latinè, perſica, poma perſica: Hiſpanicè, pexegos: Italicè, perſigni: Gallicè, peſches: Arabicè ſauch. ſeu Chauch. Germanicè, Pferſich.

Duracina Perſica: Hiſpanicè, duraſnos, durazios: Italicè, durazini: Gallicè, preſſes: Germanicè, Sant Iohans pferſich.

Enarratio CXLVIII.

QVum Dioſcorides, in præſenti, de variis pomorum generibus agat, & de perſicis pomis loqui conſentaneum erat. Sunt enim horum varia genera, Duo tamen præcipua, duracinum, & præmolle. Duracinum ſic dictum, quia difficulter ab oſsibus auellitur, non vero à rhodacino deductum, vt quidam fabulantur, hoc in vniuerſa Hiſpania in maximo habetur pretio: & meritò, *Duo genera perſicorum.*

quia

Persica.

quia ſtomacho ſua ſuaui & vix perceptibili ſtypticitate cõueniat, imò ea de cauſa inter cordialia medicamenta à nonnullis reponitur, præmolle vero, vt vile infimæ plebis hominibus relinquitur, ſic dictum, quia facile ab eſſe ſuo diuellitur. Sunt tamen nonnulla præmollia perſica in Italia, intus rubra, quæ duracinis non cedunt, grata ſapore, ſtomacho accommodata, quibus donis, in pretio habentur, & pluſquàm duracinis expetuntur. Hæc vero omnia perſica poma, in Perũ lethalia, & venenoſa erant, in Aegypto poſtea mitia facta, & ſuauiſſima, qualia nunc videntur, vt vberius dicemus, quum de arbore locuti fuerimus. Cæterum admonendi à me in præſenti veniunt, qui Perſicis veſcuntur, ne illa poſt alios cibos comedant, ſed potius prima menſa ante aliorũ præitionem accipiant, vt Galenus ſuadet libro ſecundo de Facultatibus alimentorum capite decimonono. Quia ſi poſt alios cibos comedantur, nimia ſua humiditate innatant, & corrumpuntur, nec ſolum ea ipſa, ſed etiam cæteri cibi. Sunt igitur lubrica humida, & quę ſubduci facile queant, proinde ante alios cibos madenda. PYRRHVS. Hæc omnia de præmollibus intelligenda eſſe crediderim perſicis, ſecus autem de duracinis, ex quibus optimus ſpirat odor, ſuauis, gratus, & ſpiritum recreans, nam eorum ſapor delicatiſsimus eſt, cum quadã auſteritate perceptibilis, qua mediante ſtomacho conducit, & ipſum roborat: quibus de cauſis poſt victũ accipi poſſe affirmarim: imo omnes principes Hiſpaniarũ, & viri delicatiſsimi, ea poſt victum comedunt, non niſi prius vino infuſa, & nullam

lam inde noxiam euenire perſentiunt. BRASA. Sub cineribus coctum, vnum vel alterũ pomum perſicũ, ægrotantibus meis, quum eorum inſtat tẽpus, offero. AMAT. Obſeruaui ſedulo quum de ſalute ægrotantium inter nos ſæpe conſultatio fieret, vt ea perſica aſſa, & ſaccaro reſperſa edenda illis concederes, quum tamen à nullo antea, nec Hiſpano, Gallo, vel Germano medico, cum quibus abunde verſatus ſum, vnquam id factitatum eſſe animaduerterim. BRAS. delicatiſsimus cibus eſt, & ægris perquàm gratus. AMAT. non dubito, quòd Hiſpani noſtri deinceps eo vtantur, & in praxim trahant, vt ſunt, Leonardus Nunius medicus apud Luſitanos, dignus vt primas apud regem dignitates obtineat: Hieronymus à Pedarneria, vir mea ſententia doctiſsimus, & alij plures, quorũ nomina alibi citamus, non niſi doctiſsimi ſapientiſsimi & multa laude digni. BRAS. Siccata perſica vbiq; ſeruari animaduerti. AMAT. imò conditum ex ipſis perſicis, nuſquàm quod equidem meminerim, clarius aut ſapidius quàm Genuæ paratum vidi. BRASA. Omnium conſenſu, primas illic obtinet, quanquam & apud Ferrarienſes, non poſtremæ notæ concinnentur, quod conditum Abinzoar libro ſui Theiſir maxime laudaſſe videtur. AMAT. imò multorum iudicio & eorum præcipuè qui apud inſulam Maderiæ diu egerunt, condita zuccarina multo perfectius Ferrariæ parantur, quàm apud inſulares illos, zuccaro & omni genere fructuum abundantes.

CONSTANTINVS.

NOn abs re dixit grauiſsimus author Plinius nominum affinitatem errorẽ parere, niſi quis optimè diſtinxerit. Itaque non mirum ſi Marcellus Virgilius, in Dioſcoridem Amatus Luſitanus, in hoc cap. & Enarr. 166. Ioannes Agricola de Simplic. Et Symphorianus Campegius in hiſtorialibus Galeni campis nullo facto diſcrimine inter perſeam & perſicam arborem grauiter prolapſi ſint eandem rem eſſe aſſerentes: cùm re vera his vocibus duæ ſpecie differentes arbores ſignificentur quæ ſingulatim vtroque nomine dicuntur tùm græcis tùm latinis authoribus. harum tamen quæ propriè perſea dicitur nobis tàm eſt incognita, quàm Perſica vulgaris, voces itaque quibus promiſcuè, aut ſeorſum nuncupantur hæ plantæ, ſunt πεϱσέαι Dioſcoridi libro j. cap.

147.

147. Theophraſto lib. iiij. de hiſtoria plantar. cap. 2. Galeno libro de Alimentis 2. & eiuſdem numeri libro de compoſitione medicamentorum ſecundum locos: Straboni lib. vltimo geographiæ, atq; Ariſtoteli libello de mundo, quã etiam Galenus loco citato πέρσων dictam ſcribit: Et Theophraſtus lib. ij. de plantarum hiſtoria. Dicitur etiam περσέα ἢ περσία apud theophraſtum, lib. iij. de hiſt. Plantar. cap. 5. περσέη verò legitur apud Nicandrum in Alexipharmacis quo loco ita cecinit.

Καί τε καλαθριφθέϊσα μετ' ἀρτήϊσί & ἐλαίῃ
Σκλῆρ' ἀπὸ περσέης κάρυα βλαβὴν & οἶμ' ὄρυξε
Περσεὺς ἣν ποτε ποσὶ λιπὰν Κηφῆϊδα ταῖαν,
Αὐχέν' ἀποϑλίψας ἁρπακτυόεσσα Μεδούσης,
Ῥεῖα μυκηναίοισιν ἐνικέσσεν αἰόρης.

Quo loco perſeæ τὸ ὄστεον, id eſt oſſ. vocat κάρυον hoc eſt nucem, vt ita Græcè vocauit Theophraſtus de plantis lib. xiij. ſicuti Diphilus Nicandri interpres adnotat. (legendum tamen. lib. iij.) & vt Latinè nucem vertit Plinius lib. xiij. cap. 9. At Perſica hoc eſt, περσικὴ apud ipſum Theophraſtum deprehenditur lib. ij. cap. 7. de plantar. hiſt. quæ Galeno eſt. μηλέα περσικὴ lib. vij. ſimpliciũ vel ῥοδακινέα Nicandri ſcholiaſtæ & ῥοδακίνη. Conſtantino, Paulo, Aetio ac Simeoni, Sethi. Harum plantarũ fructus melius diſtinguntur, περσικὰ enim Dioſcoridi li. j. ca. 165. Et Theophraſto li. iiij. de hiſt. plant. cap. 4. ſiue περσικὰ Alexãdro Aphrodiſeo in problemata, recentioribusq; Græcis ῥοδακινὰ, & ῥοδάκινα poma perſica, ſunt propriè arboris perſicæ fructus nobis vulgo dicti Peſches, vt arbor ipſa peſchier. At Perſia πέρσια, arboris perſiæ nobis incognitæ. De noſtris perſicis intellexit Columella, cùm libro de hortorum cultura hunc in modum cecinit.

Tunc præcox bifera deſcendit ab arbore ficus,
Armeniisq; & cereolis, pruniſque Damaſci
Stipantur calathi, & pomis quæ barbara Perſis
Miſerat, vt fama eſt, patrijs armata veneniis:
At nunc expoſiti paruo diſcrimine lethi
Ambroſios præbent ſuccos, oblita nocendi.

Vt etiam Plinius cùm dixit lib. 15 cap. 12. ſed perſicorũ palma dura ciuis: & paulò poſt: pomum innocuum expetitur ægris, Pretiumq; ſingulis iam triceni nummi fuere, nullius maiore: Quod miremur, quia non aliud fugacius, longiſſima namq; decerpto bidui mora eſt, cogitq; ſe venundari. Et lib. 15. cap. 13. In totum quidem perſica peregrina etiam Aſiæ Græciæq; eſſe, ex nomine ipſo apparet,

atque

atque ex Perſide aduecta. De his tandem etiam intellexit Dioſcorides cap. 165. libri j. Nunc rurſus ad ipſas arbores redeundū, vt appareat authores earum nomina alicubi diſtinxiſſe, alibi verò confudiſſe, cùm tamen diuerſas plantas depingerent. Sic diſcreuit Plinius capite 13. libri 15. Perſicæ arbores ſerò & cum difficultate tranſiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, quod primò ab Aegypto earum fuerat hoſpitiū: falſum eſt venenata cum cruciatu in Perſis gigni. & pœnarum cauſa à regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata: id enim de Perſea diligentiores tradunt, quæ in totum alia eſt. At vero perſeam ipſam ſub perſicæ arboris nomine, voces ipſas cōmiſcens, depingit idem Plin. his verbis lib. ix. cap. 13. Aegyptus & perſicam arborem ſui generis habet, ſimilem piro, & folia retinentem: fertilitas aſſidua eius ſubnaſcente craſtino fructu. Maturitas Eteſiarum flatu. Pomum longius piro incluſum amygdalæ putamine & corio, colore herbido: Sed vbi nux illi, huic pomum, differens breuitate ac mollitie & quamuis blandiatur prædulcis ſuauitas: innocuum. hæc de perſica vulgari intelligi non poſſunt, quæ humilis arbor eſt potius, quàm procera, ferens amygdalæ folia paulò maiora, flores ſubpunicos, poma carnoſa, ſucculenta, molli lanugine conueſtita, quibus nux includitur oſſe ſcabro nucleum continente amygdalæ perſimilem, ſed hoc loco de perſea propriè dicta, locutū Plinium confirmat Theophraſti authoritas: Nam perſicæ arbori tribuit Plinius, quæ Theophraſtus de perſea prodidit lib. iiij. cap. 2. de Plantarū hiſtoria. de qua etiam locutus eſt Strabo Geographiæ vltimo, perſeæ perpetuā comam tribuens & fructū piri magnitudine, figura oblonga, amygdalæ modo putamine incluſum & corio: Et quam Galenus lib. ij. de Alimentis, in Alexandria ſe vidiſſe teſtatur, & lib. ij. de Compoſitione medicamentorum ſecundū locos. De eademq; mihi videtur intellexiſſe, cùm dixit lib. vij. ſimplicium περὶ τὰ φύλλα συσπικὴν μᾶλλον συμμέτρως λιπαίνουσι, præſertim cum lib. vij. de malis perſicis loquens dixerit, τὸ λιπαρὸν ἔχουσι τοῖς φύλλοις, ἐπιμηκέστερα ἔχοντα τῶν πικρῶν πυῤῥίνων. An vero ſit iſta perſea necne, quam Plutarchum ſcribere memini arborem eſſe in Aegypto Iſidi gratiſſimā, quòd fructum ferat figura cordis æmulum, folium vero linguæ, mihi turpe non puto, quando rei literariæ lex ampliandi poteſtatem facit, non primò iudicare. Quare apponam tantum veteris fori notas N. L. Concludamq; cum illo Horatij verſu,

Diſplicet iſte locus clamo, & diludia poſco.

DE

DE ARMENIACIS, ET PRAECOCIIS.

Græcè, μῆλα ἀρμενιακὰ: *Latinè*, *armeniaca*, *præcoqua*, *præcocia*: *Hiſpanicè*, *albiricoques*: *Italicè*, *mogniague*, *griſomele*, *armilini*: *Gallicè*, *abricotz*: *Arabicè*, *mermex*, *mirmix*, *mex*, *mesmes*, *& mismis*, *Germanicè*, mœllelin.

Enarratio CXLIX.

Armeniaca à præcocibus ejus differunt.

ARmeniaca à præcocibus differunt, quanquàm Dioſcorides nullam inter ea differentiam, ob nimiam quam habent ſimilitudinem faciat, de quibus Martialis ita cecinit.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis perſica ſola ſumus.

Perſicis enim minora ſunt, & melioris ſucci, de quibus Galenus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum capite vigeſimo ita prodit: Hæc quoq; ex genere ſunt perſicorum, bonitate nonnihil ea ſuperantia, nec enim in ventriculo corrumpuntur vt illa, nec etiam aceſcunt: Vulgo autem ſuauiora apparent, vnde etiam ſtomacho ſunt gratiora, præcocia tamen Armeniacis præſtant, porro ventriculus, quæ deorſum quidem vergunt, ex moleſtantibus, ea per aluum expellit: quæ verò ſupernatant, per vomitus eiicit,

DE CITRIIS.

Græcè, μηδικὰ μῆλα: *Latinè*, *medica mala*, *citrium*, *Citreum Pomum*; *Hiſpanicè*, *cidras*: *Italicè*, *cedri*, *citroni*: *Gallicè*, *citrons*: *Germanicè*, citrin œpffel, Iuden œpffel & citronaten.

SPECIES CITRI.

Limones: *Hiſpanicè*, *limones*: *Italicè*, *limoni*: *Gallicè*, *limons*: *Germanicè*, Limonen.

Narantia, *aurantia*, *citrangulum*: *Hiſpanicè*, *naranyas*: *Italicè*, *aranci*: *Gallicè*, *auranges*: *Germanicè*, Pomerantzen.

Adam

Adam poma: Hiſpanicè, azamboas: Italicè, lomie, pome de adamo: Germanicè, Adams œpffel.

Enarratio CL.

Citrum vel citreum pomum, olim malum Medicum, quia ex Media adductum nominabatur, quod olim & ſi in cibi vſum non veniebat, hodie tamen & crudum & ſaccaro conditum, in delitiis habetur, ex cuius corticibus ſyrupus in officinis ad cerebri & cordis affectiones frigidus, veluti ex aceroſitate ſiue ipſius ſucco: alter, ad omnes morbos ex pura bile ortos, & peſtilentes, ac eos qui veneni naturam ſapiunt parantur: is enim ſyrupus, ex aceroſitate citri dictus, optimus eſt ad extinguendā ſitim, & prægnantium ciſſam à caliditate ortā, veluti ad omnes alios æſtuantes morbos: non minus ac ex prædicta aceroſitate paratū cum ſuccaro conditum. Cæterum inquirunt medici, de huius pomi temperatura, quum varient inter ſe authores, quos in præſenti poſtponimus, & ad Galeni mentem dicimus, in ſemine vincens habetur qualitas acida & ſicca, adeò vt ipſum tertij ordinis reſiccantium refrigerantiumq; ſit. Sed adnotandum duximus, quòd per ſemen Galenus, non nucleum, aut verum ſemen intelligit: ſed acidam potius medullam, intra quam nuclei vel verum ſemen continetur. Quod vero ita ſit, ipſemet Galenus in fine capitis indicat, quum de vero tractet ſemine, dicens, & nucleus qui in illo inuenitur, id quod reuera ſemen eſt, hic amarus eſt, & digerendi videlicet ſiccandiq; facultatem obtinens, ſecundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Hæc Galenus. Per quæ ſatis clarè patet, quòd primo per ſemen, partem acidam intelligit: Secundo vero, per ſemen, nucleum, verum dictum ſemen, quod calidum & ſiccū in ſecundo ordine conſtituit, quum amari ſiccādi diſcutiendiq; vires in ſecūdo ordine eſſe dicat. Cortex verò deſiccat ſecūdo ordine, & temperate calfacit. At caro poſt corticem alba apparens, pituitoſa eſt & frigida, quæ cum toto cortice Galeni tempore comedebatur. Sunt igitur, vt paucis dicamus in citre, primo cortex rugoſus, colore auri, odoratus, calidus temperate: ſuccus verò in ſecundo exceſſu. Poſt corticem apparet caro alba, eſui quoq; apta, frigida, pituitoſa, ac craſsi ſucci. Se-

Cortex citri temperate calidus.

Caro alba citri frigida.

Medulla acida frigida & ſicca in 3. gradu

quitur tandem medulla acida, quam ſemen Galenus improprie vocat, infrigidandi ſiccandiq; vires in tertio gradu poſsidens: intra medullam, nucleus verũ ſemen habetur, calfaciendi ſiccandiq; in ſecundo ordine vim habens.

Semen citri calfacit & ſiccat in 2. ordine.

De quo non minus dubium eſt, an ſolum veneno reſiſtat, vel potius totum pomũ, quia Dioſcorides de ſolo ſemine loqui videtur, quum dicat: ſemen habet, pirorum ſeminibus ſimile, quod in vino potum venenis aduerſetur: At reuera, non ſolum ſemen, ſed totum pomum venenis aduerſari certum eſt, vt ex Plinio colligitur lib. xxiij. cap. 6. dicente: Citrea contra venenũ in vino bibuntur, vel ipſa vel ſemen. Nec minus hæc probari poſſunt, ex antiquiſsimis hiſtoriis, modo Athenæo fidẽ præſtemus, qui ad eum modum tradit: Maleficos homines quum ad ſupplicium ducerentur, quia citrea poma ab obuia muliere ſibi oblata deguſtauerant, ab aſpidum morſu incolumes, illæſoſque extitiſſe, erat enim id ſupplicij genus, nota eſt hiſtoria, & ab Athenæo diffuſius enarrata, cui aſtipulatur Virg. in 2. Georgicorum libro, quum canit.

Totum citri pomum aduerſatur veneno.

Athenæi hiſtoria.

Media fert triſtes ſuccos, tardumque ſaporem
Fœlicis mali, quo non præſentius vllum,
Pocula ſi quando ſæua infecere nouerca
Miſcuerunt que herbas, & non innoxia verba.
Auxilium venit, ac membris agit atra venena
Ipſa ingens arbos, faciemque ſimillima lauro,
Et ſi non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat. folia haud vllis labentia ventis,
Flos apprimà tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.

Citrea malus.

In iis enim carminibus, Virgilius exactè, & arborem & ipſius fructum malum citreum dictum deſcribit. Nam citrea malus, arbor parua ſpinis horrida eſt, omnibus horis pomifera, quum in ea & matureſcentia, & acerba, & noui ter ſubnaſcentia poma ſempervidentur, folio lauri ſed latiore, cuius ſpecies ſunt plures, quædam limones ferens, acidos, dulces, medij ſaporis, varia figura cõſpectos: Nam & de acetoſitate limonis, ſyrupus parari poteſt, maioris efficaciæ quàm qui exeitri ſucco cõficitur, qui mirum in modum, febribus peſtilentibus, ſecum accidẽs illud, morbum dictũ pulicarem, medetur, vt experientia longa com

Syrupus de acetoſitate limonis.

Narantiũ pomum.

probatum

probatum habeo. Altera verò citri ſpecies, narrantiũ pomum eſt, ſiue aurantium dictum, vel rancidum, quod Auicenna citrangulum appellat, acidum & dulce: acidum bili aduerſatur: dulce verò facillime in pituitam vertitur, vtriuſq; tamen cortices calidi ſunt. Vltima demum ſpecies citri, Adam pomum dictum eſt, non vbiq; vt cęteræ ſpecies obuium, cortice rugoſum, ſapore gratum, quod Luſitani & reliqui Hiſpani, corrupta voce, loco Adam poma, azam boa ſua lingua appellitant. Omnium autem harum ſpecierum arbores parum inter ſe differunt, quæ florem emittunt album ſummæ fragrantiæ, & ex eo per campanam aqua ignis vi elicitur, tantæ ſuauitatis, & redolẽtiæ, vt cæteras odoriferas aquas ſuperare certum ſit: quæ hodie proleui vomitum proritante medicamẽto, apud medicos Hiſpaniæ habetur, à quibus, aqua naphæ vel narantij appellatur. Reliquum erit, vt qui plura de iis legere deſiderat, legat Antonium Muſam Braſauolam, in ea epiſtola quam ad illuſtriſsimum Herculem Eſtenſem Ducem Ferrariæ, miſit, & eam Examini ſuorum ſimplicium pręfixit: nõ minus Ruellium Gallum capite 69. primi libri, ſui voluminis de Stirpibus.

Adam pomum.

Flos aurantiæ.

Aqua naphæ.

DE PYRO.

Græcè, ἄπιον: Latinè, pyrum: Hiſpanicè, peras: Italicè, pere: Gallicè, poire: Arabicè, humechte, Cirmetre & cemetri: Germanicè, Byren.

PYRVM SYLVESTRE.

Græcè, ἄχρὰς: Latinè, ſylueſtre pyrum: Hiſpanicè, peros de mato, peros monteſinos: Italicè, peri ſaluatici.

Enarratio CLI.

PYri vt multifaria ſunt genera, ſic paſsim notiſsima & in continuo victus vſu communia, laudat tamen vna quæque regio, ſuum quoq; pyrorum genus, quæ percurrere non minus longum, quàm faſtidioſum eſſet, quorum temperatura, à ſapore vt in malis quoq; diximus exploranda eſt. Cæterum pyra agreſtia conſtrictoria ſunt, & fungorum ſtrangulationibus conuenientia.

Pyrorum genus.

Pyre agreſtia.

DE MESPILIS.

Græcè, μέσπιλον & ἀρώνιον: Latinè, mespilũ, Arabicè, Zaror, Zarur, & Alzarur: Italicè, azzarolo frutto, pomo di rege: Gallicè, Nefles: Germanicè, Neſpel.

SECVNDA SPECIES.

Meſpilum, ἐπιμηλὶς : οξύακανθος, Hiſpanicè, neſperas: Italicè, neſpole vulgari: Gallicè, Nefles.

Enarratio CLII.

Error in exemplaribus Dioſcoridis.

MEſpilus arbor, oxyachantæ, non verò pyxachantæ folia habet, vnde impreſſoris incuria, hic errorem commiſſum eſſe, nulli dubium eſt. Sunt igitur vt capite de oxyachanta meminimus, folia huic primo generi meſpilii, tanquam apij, fructus verò ruber pillularum magnitudine, intus oſsicula tria habens, ſapore ſubacidus, ſtomacho gratus, qui apud Neapolitanos azarolus dictus optime & feliciſsime creſcit, veluti apud Piſaurenſes, & alios nonnullos. Nam in Hiſpania vniuerſa, quod nouerim, fructus iſte non prouenit. Secundum verò meſpilii genus, vbiq; vulgatũ eſt, penticoccon dictum, quia intra ſe quinque contineat grana, quæ, vt experientia comprobatum nonnulli habent, contra nephritim multum valent, hoc verò mespilum epimelis à Dioſcoride dicitur, quanquam epimelis apud Galenum, vnedo, fructus comari, id eſt arbuti ſit, vt apud ipſum eſt legere lib. vj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ad iſtum modum dicentẽ: Epimelis acerba hæc planta eſt, vt quæ dixerit quiſpiam pomum ſylueſtris. Vocatur autẽ ab Italis ruſticis vnedo, ingens eius in Calabria prouentus, fructus eius acerbus quidem eſt, nihilominus tamen ſtomacho ingratus, & capitis mouens dolores, admixta ſiquidem ei eſt aliena quæ piam qualitas. Hæc Galenus. Per quæ facile percipitur epimelida, vnedonem appellare, non vero meſpilum, vt Dioſcorides in præſentia facit. Attamen Serapionis interpres turpiter errat, quum lemma capitis de meſpilo, nõ meſpilo tribuit, ſed potius ſorbo, vt legenti manifeſtum erit quum quæ ille ſorbo tribuit, Dioſcorides de meſpilo dixerit

Epimelis Galeni vnedo eſt.

Serapionis interpres turpiter erat.

dixerit. De quo Galenus 7. libro de Facul. ſimp. medic. ita diſſerit: Meſpili fructus admodum acerbus eſt, vixque edi poſsit, ventrem ſtrenuè coërcens, quin & in germinibus, & foliis acerba hæc qualitas non pauca reperitur.

DE LOTO.

Græcè, λότος: Latinè, lotus arbor, celtis: Hiſpanicè, almez arbol: Italicè, bagolaro, Perlaro: Gallicè, Aliſier.

Enarratio CLIII.

RAra arbor lotus in Italia, & perpaucis cognita: nos vero in Italia ſedulo eam inquirentes, tandem poſt longam inueſtigationem inuenimus. Eſt enim lotus arbor ſpacioſa, grandis, ramoſa: corticem ſubnigrum & lucidum habens, ac ob id oculis per quàm gratum: Huius folia ilicis, magna, craſſa, ex nigro viridantia & in cuſpidem deſinentia ſunt: valde per ambitum ſerrata, quæ ab arbore nunquam decidunt: ſed illi perpetuo hærent, vt malo Medico, & lauro, & reliquis eiuſmodi: pro fructu baccam arbor hæc fert pipere nigro maiorem, pediculo oblongo ceraſorum modo pendentem, primo viridem, dein vero quum ad maturitatem Octobri menſe peruenit nigra, rotunda, ori grata & ſuauis euadit, dulcis namque eſt, odore quodam herbaceo quæ comeſa ex ſe ſubtilem quandam in ore pelliculam exuit, ſub qua carnis parum ſubeſt, quia oſsiculum baccæ fere totius occupat corpuſculum: Hunc porro fructum Anconitani à ſimilitudine quàm cũ ceraſorum habet, ceraſum hyemale appellare ſolent: quanquàm non deſint eorum aliqui qui arborem hanc ſycomorum vocent, ſed falſo: Viget autem arbor hæc Anconæ apud Diuum Cyriacum, quam nobis Ambroſius Nicãder Spoletanus vir doctiſſimus & humaniſsimus primo, vt ſi quod nomen illi à priſcis impoſitum tenerem, illi aperirem, mihi demonſtrauit: quæ nam illa enim eſſet omnes ignorabant: nos verò, ea conſpecta, lotum arborem apud Dioſc. deſcriptam ex multis ſignis cognouimus, nec minus ex Plinio hoc decerperamus, qui lib. xiij. ſuæ Naturalis Hiſt. capite. 16. in Italia huic arbori ineſſe fructum ceraſi modo, tradit: Nam in Africa & variis aliis regionibus

Lotus.

Baccã fert lotus.

Ceraſum hyemale.

Fructus loti varius.

fructu arbor hæc variat: quum magnitudine fabæ crocei coloris, eumque densum in ramis myrti modo ferat, & is est qui copiose apud Lotophagos, authore Homero in sua Odyssea prouenit: porro nostratis loti fructus stomacho perquam gratus est: arboris vero lignum dysentericis vtile, si modo in scobem redactum aqua ferrariorum maceretur & ad ignem coquatur, & per clysteres eius decoctum iniiciatur adiectis variis aliis quæ dysentericis affectibus prosunt, à nobis centuria secunda Curationum medicinalium nostrarum ex amussim tradita. Cæterum lotus æquiuocum nomen est, non solum arborem, sed herbas quoque nonnullas complectens de quibus in hoc opere agendum est.

DE CORNO.

Græcè, κρανία: Latinè, cornus arbor: Hispanicè, cornizolos: Italicè, corniolo: Gallicè, corneillier: Germanicè, Cornelbaum, & Dierlem.

Enarratio CLIIII.

Cornus. COrnus Arbor, procera, fortis, & speciosa, nota est, cuius mas & fœmina, referente Theophrasto capite duodecimo libri tertij de Historia plantarum reperiuntur: mas robustius crescit, adeo vt eius lignum ad rotarum radios vtile sit: fœmina verò viticis modo ramosa expanditur. Nam huius arboris fructus, oliuę magnitudine cernitur, qui quum ad maturitatem peruenit, ruber efficitur, sapore acetosus, auster, mirum in modum constringens, vt merito hodie ex illo seplasiarij, & succaro conditum pro cohibendis fluxibus bilioſis parent. Hæc enim illa corna sunt, quæ Virgilius libro tertio Aeneid. lapidosa vocat, quia foris parum carnis, & intus plurimũ ossis habeant. De quibus Galenus libro vij. de Facultatibus simplicium medicamentorum sermonem facit, ad istum modum dicens: fructus eius admodum acerbus est, esuique aptus, proinde valenter aluum restringit, quemadmodum & mespila, folia quoque & germina peracerba sunt gustui, valenterque desiccant, itaque maxima vulnera glutinare possunt, potissimumque duorum corporum.

DE

DE SORBO.

Græcè, ὄα: Latinè, ſorba: Hiſpanicè, ſorbas: Italicè, ſorbe: Gallicè, cormes: Germanicè, Eſchrœſslin: Speirlin, Sporœpffel.

Enarratio CLV.

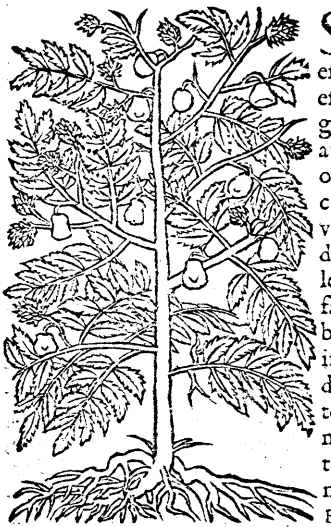

Sorba.

Sorbum cõſtringit.

SOrbum, fructus arboris, communiſsimus eſt, qui dum immaturus eſt, valentiſsime aſtringit: maturus verò, parum aut nihil. BRAS. quum olim in Examine ſimplicium meorum in ſimilia verba prorupiſſem, non defuit poſtea quidã maleferiatus vir, qui tanquã falſa ea obliterare conabatur. AMAT. Sinamus iſtos ſycophantas maledicentes, qui nihil præter obtrectationes, calũniasque diſcũt, neſcientes bonũ à malo diſcernere, & vitium à virtute. BRAS. quum nullos habeant ad quos diuertant ægrotantes, vt magni tamen & ſcientes appareant, alios mordent, alios vellicant, alios dilaniant, vt merito rabidi canes ſint appellandi. AMAT. non dubito ſane hos in rabiem angi, quũ nullũ habeant lucrũ. BRAS. quum homines miſeranda triſtitia perurãtur, in maximã incidunt ſiccitatem, & conſequenter, rabiem. AMAT. ita plerunque fit, nec ambigendũ eſt, homines rabie affici poſſe, vt Leonicenus vir nunquam ſine honoris titulo nominandus, in eo libro cui titulum eſſe voluit, de Plinij & aliorum medicorum erroribus, patefecit, & poſt illum Cælius Rodiginus, magnæ lectionis vir. BRAS. iſthæc miſſa faciamus, & iſtos cum ſua rabie in malam crucem ablegemus.

Homines rabie affici poſſunt.

AMAT. imo in malos coruos. BRAS. sorbum igitur immaturum apprime constipat, maturum verò adeo parum, vt meritò sorbum maturum non constringere, aut constipare fit dicendum. AMAT. nec hoc mirũ est, quum multi fructus interdum quum immaturi sunt, constringunt, postea verò maturi facti, tantũ abest, vt constringant, vt potius valentissime soluant. BRAS. meministi, si recte memoria teneo, capite de Mespilis, Serapionis interpretem, quæ mespilo debebantur, sorbo tribuisse. AMAT. ita est, vt qui conferre voluerit, ea quæ apud Serapionem de sorbo dicuntur, cum iis quæ à Dioscoride de Mespilo scribuntur, facile inueniet.

Serapionis interpres.

DE PRVNIS.

Græcè, κοκκυμηλέα: Latinè, pruna: Hispanicè, prunas, andrinas, amexeas: Italicè, susine, brugni sequi: Gallicè, prunes: Germanicè, Pflaumen.

Pruna varia.

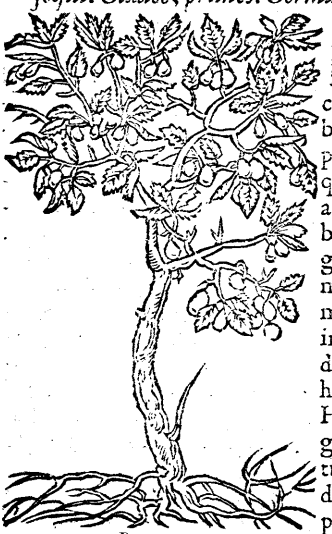

Prunus.

Enarratio CLVI.

PRunus Arbor vbiq; famigeratissima est, cuius fructus varius habetur, quum quædam reperiantur pruna viridia, quædam alba, alia rubra, alia lutea, nonnulla herbacea, reliqua vero nigra, item ex illis quędam magna, alia parua, alia mediocria, varia forma insignita, ex quibus hodie Damascena pręcipua habentur, Syracusana ab Hispanis nominata, nigra, rubricãtia, vel in totum alba ad citrinũ tendentia, oblonga boni saporis, dicta Damascena, quia ex Damasco Syriæ præcipua ciuitate vectæ primò fuere: de quibus Dioscorides in pręsenti, ita inquit: Syriaca pręsertimq; in Damasco

ſco genita ſiccata pruna, ſtomacho accommodata ſunt, & aluum cohibent. Galen. verò, animaduertens Dioſcoridis hæc verba ſic abſolute prolata falſa eſſe, cõſulto ea eſt interpretatus lib. 7. de Facultatibus ſimpliciorum medicamentorum ad hunc modum inquiens: pruni fructus ventrem ſubducit, recens quidem plus, aridus minus. Cæterũ, haud ſcio cur Dioſcorides pruna Damaſcena ſiccata ventrem ſiſtere dicat, quum & ipſa palam etiam ſubducant, minus tamen quam quæ importãtur ex Iberia. Siquidem Damaſcena magis aſtringunt: at quæ Iberia fert, dulciora ſunt. Iis igitur verbis ſatis clare patet, Galenum interpretari Dioſcoridem, quum Damaſcena pruna ſiccata, licet ventrem ſubducant, comparatione tamen ad Hiſpaniæ pruna, adeo parum, vt id conſtringere potius dicendũ ſit: Hanc vero Galeni eſſe mentem, facile elicitur ex libro ſecundo de Facultatibus alimentorum, capite trigeſimo primo quum dicat: fama eſt ea pruna omnium eſſe præſtantiſsima, quæ in Damaſco vrbe Syriæ naſcuntur: ſecunda autem poſt illa eſſe quæ in ea regione quam Iberiam ac Hiſpaniam nominant, proueniant: Verum hæc quidem nihil aſtrictionis præ ſe ferunt, nonnulla vero Damaſcenorum, vel plurimum, id eſt aſtrictionis habent, hæc ille. Quam aſtrictionem animaduertens Dioſcorides, non veritus eſt aſſerere Damaſcena pruna conſtringere. Nam quanto pruna magis ſunt acida, tanto plus frigida dicenda ſunt, & preſsius aluum cohibẽtia, ſaccaro tamen cocta, vel melicrato ſumpta, ſtypticitatem amittunt, & aluum optime deiiciunt: Iberica porro pruna meliora ſunt, quæ & Damaſcena, & Syracuſana apud ipſos dicuntur, nigra, & citrina reperta, nam citrina multi ob colorem, cerea appellare nõ dubitant. Verum multi ex omnibus pruni ſpeciebus in Hiſpania repertis, quandam præcipuè laudant, quam Salmanticenſes Andrinas ob colorem nigrum illis inſitum vocant: rotunda autem pruna hæc ſunt, nigra, ſapore acido, ori gratiſsimo, quæ matura febricitantibus, apud Salmanticenſes, Doctor Alteretus præceptor meus nunquam pœnitendus, non ſine optimo ſucceſſu concedebat. Nam corpus refrigerant & humectant, bili aduerſantur, ſitim arcent, & aluum deiiciunt: ſiccata vero non adeo vt recentia ſuos effectus producunt: quibus propa-

randis decoctis, apozimatibus, & syrupis quotidie vtimur: eligi tamen debent pruna osse paruo, multum vero carnis habētia, ex quibus electuarium in officinis & cum scamonio, & sine illo paratum prostat. Sylueſtria vero pruna, nō minus quoq; nota sunt, ex quibus succus exprimitur, quem loco acaciæ seplasiarij, vt diximus hodie exhibent. Prunus proximus fructus est, sebesten dictus, quem Dioscorides & Galenus subticuerunt. Paulus vero veluti & Actuarius & Aëtius de eo mentionem faciunt, sic enim Paulus inquit: Myxa siue Myxaria, arboris fructus est, minor quidem prunis, facultate vero consimilis. Ex quibus verbis percipitur, myxam siue sebesten, aluum laxare: nonvero eam constringere, vt Leonardus Fuchsius in suis Paradoxis non sine errore contendit, quum nō solum Paulo, sed experientiæ quotidianæ contradicat, quæ, fructum istū bilem depellere indicat. Quin & Actuarius scriptor Græcus doctissimus, aluum laxare dicit, & sitim extinguere, imò vt passim videmus, fructus iste linguæ ariditatem & ipsius asperitatem remouet, quinetiam pectoris vitiis vtilis est, & vrinæ ardorem à bile ortum refringit, non est ergo quod Fuchsius dicat conditum ex sebesten non ob fructum istum purgare, sed ob scamonium & alia in eo admixta medicamēta, quum fructus iste, non minus aluum subducit, quàm cassiæ fistulæ pulpamētum. Verum myxa siue myxaria, vt placet Hermolao Barbaro in suo Corollario, sebesten, dicuntur, hoc est si latine interpreteris, augusta. Nascuntur enim ingenti copia in Syria, quæ & myxa appellari tradunt, ob mucilaginem illis insitam, mucoremue, ex quo Syriaci viscum parāt, & Venetias ad irretiendas auiculas mittunt. Huic fructui affinis est alter, quem Dioscorides prætermisit, & iuiubam officinæ appellant, Græci vero sericam, latiniores autem Ziziphā, quam vocem imitantes Hispani, licet corrupte, acufeifas eū appellant: Lusitani vero Arabica lingua, pomum ab alnafegua eū nominant: de quo Galenus libro secundo de Facultatibus alimentorum, capite trigesimo secundo ita tradit: Nec hęc quidem ausim affirmare quicquam ad sanitatis tutelam, aut morborū profligationem pertinere, mulierum enim atq; infantium effrenatorum est edulium, quod exigui est alimenti ac coctu difficilis,

Myxa Myxaria sebesten idem.

Fuchsius errat.

Iuiuba serica.

Zizipha idem.

& præ

& præterquàm quòd ſtomachum non iuuat, parum etiam alimenti corpori exhibet, hactenus Galenus. Qui licet ſuo tempore iuiubas in vſus medicos non traxit, ab Arabibus tamen pro ſpiſſando bilioſo ſanguine, ac denſanda ſubtiliori materia ad pectus deſcendente, earum ſyrupus maxime laudatur, veluti pomula ipſa in decocto, quod aiunt, pectorali. Nec enim erat, quur hic Fuchſius canam ſuam maledicentiam, vt ſolet in Arabas exerceret, qui tum demum præclare ſe perfunctũ officio ſuo putat, quum viginti Latinis verſibus vnũ Græculum inſeruerit, vt eruditionem aliquã ambitioſe oſtentet, cùm hactenus nullam præter laborioſam illam ex aliorũ commentariis coaceruationem vel compilationẽ potius conſecutus ſit.

Fuchſij maledicentia.

CONSTANTINVS.

Hic nimis ſatyricè & è plauſtro loquitur, quòd homine chriſtiano & docto indignum: nec ita Luſitanus Fuchſium virum doctiſſimum traduxit, atque deſcribit, ſed ſe ipſum lectori ridendum exhibet, quod eius cauſa doleo.

DE ARBVTO.

Græcè, κόμαρος: Latinè, arbutus, vnedo, Hiſpanicè, madronho, madronheiro: Italicè, albatro, cereſa de la mare, Gallicè, Arbouſier: Arabicè, tratiladib.

Enarratio CLVIII.

Comarus arbutus idem.

KOmaros arbutus eſt, frutex aliquãdo arboreſcens cotonei mali magnitudine, folio lauri, ſplendido, viridi: Nam lignum huius ſquammoſum videtur, rubricans, in cuius ſummitatibus flores albi cymbalorum modo, racematim pendent, apibus gratiſsimi, quibus decidentibus, fructus memecylis, vnedo dictus pullulat, rotundus, primum viridis, poſtea luteus, vltimo quum ad exactam maturitatem peruenit ruber fit, magnitudine qua vulgatum meſpilũ videtur: Qui ideo vnedo dicitur, quia ob eius maliciam vnum tantũ edendum ſit pomum, nam ſtomacho aduerſatur, & facile cephalalgiam comedenti inducit. In Hiſpania porro nõ ita noxius fructus iſte prouenit, quum eum multi auidius quàm par ſit comedant, & tamẽ in nullum corporis detrimentũ incurrunt: eo tamen turdi, ſturni, merulæue, & alij paſſerculi in dumetis degentes maxi-

Memecylis vnedo idẽ.

Vnedo vn dedicatur.

me

mè gaudent, adeo vt aucupes hoc fructu, in aucupio vtantur. Multi præterea fruticem istum contra pestem, & venenum, tanti faciunt, vt ex illius foliis & floribus aquam per alambicum extractam, tanquam sacratissimum antidotum, ad eosdem effectus seruent. Nonnulli tamen differentiam faciunt, inter plantam istam quum fruteſcit, & eam quæ in arborem creſcit, in quam ſententiam Theophraſtum ire animaduerto, quum comaron, id eſt arbutum ab vnedone arbore, lib. j. de Plantarum hiſtoria, vbi corticum differentias enarrat, diuerſum facit: quanquam tamen idem Theophraſtus nunquam de vnedone ſermonem priuatim, quod equidē obſeruauerim, habuerit: Galenus tamē illum imitatus, vno in capite de vnedone fructu ſermonē fecit, vt capite de meſpilo diximus: alio verò de arbuto ſiue comaro, vt libro vij. videre eſt, qui de eo ita tradit: Arbutus arbor ipſa qualitate acerba vnà cum fructu eſt, eum memecylum nuncupant, eſt autem hic & infenſus ſtomacho & capiti dolorē commouens. Hæc Galenus. Mea tamen ſententia, vnedo ab arbuto ſiue comaro in nulla re differt, quum eadem ſit arbor ſpecie, & vtriuſq; fructus vnedo ſiue memecylus dicatur, ſtomacho infeſtus, & cephalagiam inducens. Libet hoc loco Luſitanorum quorundam ſtupiditatē irridere, qui cæteruatim ad fœminam quam ipſi honoris cauſa Magiſtram vocabant, ad recuperandam amiſſam valetudinem concurrebant: ea vero, quid illis & ſi diuerſiſsimo morbo tentatis propinaret, præter aquam ex vnedone per campanam expreſſam, habebat nihil: quòd ſi quis aſtris ita fauentibus amiſſam recuperaret valetudinem, non iam mulierem aut Magiſtram ſed diuam potius vocare, illique eos honores exhibere, quibus tantum Diui afficiuntur. Memini viſam eſſe à me hanc fœminam in oppido Stremotio, quod non longe ab vrbe Ebora diſtat.

Aqua arbuti.

DE AMYGDALIS.

Græcè, ἀμυγδάλη καὶ ἀμύγδαλον. Latinè, amygdala: Hiſpanicè, almendras: Italicè, mandorle: Gallicè, amandes: Arabicè, Iauz, Kauz, & Lauz. i: Germanicè, Mandeln.

Enar

Enarratio CLIX.

AMygdala tam dulcis quàm amara, satis nota est: Nam dulcis viribus impotentior reperitur: De qua Galenus libro secundo de Facultatibus alimentorum, ita prodit: Amygdalæ nihil prorsus habent facultatis astringentis, Sola enim tenuandi facultas ac detergendi in eis præpollet, qua tum viscera purgant, tum humores è pulmonibus ac thorace, sputis expectorant, & cæterea. Item libro quinto de Facultatibus simplicium medicamentorum, vbi extergentium & farctu liberantium medicamentis agit, inquit: simile quiddam amygdalis accidit, nam & horum ipsorum, ea quæ amara sunt, & detergunt, & meatus expurgant, quæ vero edendo sunt detergunt quidem, non tamen in farctu liberant. Galeni igitur consilio oleo amygdalarum dulcium, contra nephritim, colicos affectus & alias frigidas passiones vtimur, veluti quoque amygdalarum amararum, quum calidum vtrunque sit ex amaris tamen magis, vt Galenum adnotasse constat libro sexto citati voluminis sic dicentem: amygdala quæ quidem palam amara sunt, omnino extenuandi vim possident. Siquidem ephelim purgant, & excreationibus ex pectore pulmoneq; crassorum lentorumque humorum mire auxiliantur. Obstructiones præterea iecinoris à crassis & viscidis succis ortas expediunt: quin & lateris & lienis, & coli, & renum dolores, ab huiusmodi causa natos persanant, ipsius arboris eriam radices coctæ illitæq; epheles purgant: porro amygdala dulcia, quæ & ipsa nonnihil sortiuntur amaritudinis, moderate sunt calida. Attamen amygdalæ æstuosæ, ob pinguitudinem quam habent sunt, vt Hipocrates libro secundo de Diæta testatur, cuius verba Auicenna postea enarrans, libro secundo sui Canonis, dixit: Et Sauie earum est commouens choleram, ob sui vnctuositatem, proinde animaduertant qui indiscretè febricitantibus amygdalarum porrigunt, aut saltem iis, qui stomachum biliosum habent, quum iuuamenti vice præstandi, magnum ægris adferant detrimentum. Virides vero suo integro operimento comestæ amygdalæ, bonum faciunt stomachum, & illum ab humiditate emendant. A *mygdala*.

DE

DE PISTATIIS.

Græcè, πιστάκιον : *Latinè*, *Pistacium*: *Hispanicè*, *alhocigo* : *Italicè*, *pistacchi*: *Gallicè*, *pistaches*: *Germanicè*, Vvelsch Bimpernufzlin.

Enarratio CLX.

PIstatius quam primo è Syria Lucius Vitellius in Italiam portauit, licet Syriacis, peculiaris sit arbor, in multis tamen Italiæ & Hispaniæ locis hodie videtur, parua, lentisci folium habens, maiusculum tamẽ, in qua fructus pistatium siue fisticus dictus, pendet ea magnitudine qua pinei nuclei cũ putaminibus sunt, nam intus fructus iste viresçit, esui perquàm gratus, qui & Venerem incitat, & apprime nutrit, quibus de causis, hodie bellariis instaurantibus & reficientibus, eum miscerì commendamus, imò vt Auicenna de eo libello de Viribus cordis tradit, cor confortat, velut Rabbinus Moses de Aegypto, ex omnibus fructibus, fisticus præstantissimus habetur. At Galenus, de Pistatiis lib. ij. de Alimentorum facultatibus, inquit: Hæc quidem ad magnam Alexandriam proueniunt, sed multo vberiora in Berrhœa vrbe Syriæ, parum quidem nutrientia, verum ad hepar roborandum & succos in ipsius viis infarctos purgandos, vtilia. Qualitatem enim habent aromaticam, subamarã, & subastringentem. Scio autem & alia huiusçemodi pleraq; hepati esse vtilissima, quemadmodũ in opere de simplicibus medicamentis est demonstratum. Porrò non ausim affirmare, vllam ex ipsis stomacho accedere vtilitatem, aut læsionem in signem, quemadmodum neq; quod aluum deiiciant, aut sistant, hæc Galenus, in quibus Auicẽna tacite illum mordet, præsertim quia dicat, stomacho neq; iuuamẽtum nec nocumentum pistatia præstare, ita enim Auicenna tradit: Quidam innuit pistatia neq; prodesse neq; obesse stomacho. At ego rem aliter euenire nosco, quum ventriculum roborent, & nauseam prohibeant, vt eorum sapor obscurus, amarus, austerusve testatur.

Auicenna tacite Galenum reprehendit.

CONSTANTINVS.

DE *Syriacis nucibus id est pistacijs Plinius libro xv. Cap. 22. & libro xiij. Cap. 5. quæ eosdem vsus & effectus habent, quos pinei nuclei, præterq; ad serpentium ictus, siue edantur*

siue

siue bibantur, eodem authore teste libr. xxiij. Cap. 8. pistacia eleganti & proprio epitheto vocauit Nicander in theriacis, cum dixit.
πισάκι ἀκρεμόνεσσιν ἀμυγδαλόεσσα πέφασται.
Officinæ vocant fistica, quæ vox ex arabica lingua profluxit festuch. Sic enim vocant Arabes, vel pustech.

DE NVCIBVS.

Græcè, κάρυα βασιλικὰ: Latinè, nuces inglandes, regiæ nuces: Hispanicè, nuezes: Italicè, noci: Gallicè, grosses noix: Arabicè ſeuz, Leuz vel hiauzi. Germanicè, Nuſs, oder Vvelſchnuſs.

Enarratio CLXI.

Nux Iuglans.

NVces tam ſunt vbique notæ, vt nulla prorſus indigeant deſcriptione, de illis tamen & caricis, rutaue antidotum vt Dioſcorides adnotat, paratur. De quo Galenus libro de Cibis boni & mali ſucci ita tradit: Nonnulli de lethalium venenorum compoſitione ſcribentes, caricas cum ruta nucibusque præſumptis, venenis eiuſmodi vniuerſis aduerſari teſtantur. Cæterum ieiuno ſtomacho comeſtę nuces, lumbricos latos pellunt, vt experientia compertum habeo. Nam rob de nucibus, vbique quoque vulgatum eſſe arbitror. Non ab re quoque erit in præſenti, quum de nucibus agimus, & de nuce vomica, & metella ſermonem habere. Eſt igitur vt paucis dicam nux vomica apud Serapionem, ea quam ſeplaſiarij, nucem metellam appellant:

Nux vomica & metella.

lant: & ea quam Serapio metellam vocat, officinarum nux vomica: quòd vero ita sit, ne quis nos falso accuset, ipsum Serapionem audiamus, capite de nuce vomica, ita dicentem, ex mente Abraham: Nux vomica cuius color est inter glaucedinẽ & albedinem, maior auellana parum est, in qua sunt nodi. Hæc Serapio. Per quæ facillime, qui cognitionẽ vtriusq; nucis habuerit, iudicabit, nucem vomicam Serapionis eandẽ esse cum metella officinarum, quum officinarum metella nux talem obtineat colorem, & ab vtroq; latere attollatur tuberculis quibusdam circularibus oculos imitantibus, vt nulli sit dubium, metellam hanc officinarum, apud Serapionem vomicam esse, Non minus quoq; ex ipso Serapione elicitur, quam ille Metellam appellat, vomicam officinarum esse: ita enim de Metella cap. 364. prodit: Nux metella est similis nuci vomicæ, & semen eius est simile semini mandragoræ, & cortex eius est asper, & sapor eius est delectabilis, & vnctuosus. Quæ omnia nuci vomicæ officinarum conuenire clarius est, quàm vt à me multis monstrare debeat, quum nux hęc communis vomica dicta, plana vtroque latere sit, cuius cortex est asper, veluti pilosus: nam ipsius sapor, vnctuosus, & delectabilis est, canes interficiens. Quòd vero dicat, semen illius semini mandragoræ est simile, intelligo virtute: secus autem figura, quum & hæc nux frigida in quarto sit gradu. In summa igitur dicamus, quòd nux illa vtroque latere eleuata, vera vomica est: illa vero altera, plana vtraque parte & velut pilosa, est metella.

DE AVELLANIS.

Græcè, λεπτοκάρυα: *Latinè*, *nuces Ponticæ Prænestinæ*, *auellanæ*: *Hispan. auellaas*: *Galli. Auellanes*, *noyssettes*, *Arabicè*, *agileuz*, *Bunduch*: *Germanicè*, Haselnu.

Enarratio CLXII.

POnticæ nuces, id est auellanæ, communes quoq; sunt, quarum oblongæ & rotundæ reperiuntur, sic dictæ Ponticæ, quia è Ponto prius aduectæ fuere, de quibus & prioribus, hoc est nucibus, Galenus 7. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Arbor tum in foliis

Auellana nux. *Auellana ſylueſtris.*

foliis tum in germinibus aſtrictionem quãdam poſsidet: cæterum euidentem multamq; in nucis putamine recenti pariter & ſicco: eius autem ſucco expreſſo, ac melle decocto, nos loco ſtomachici medicaminis vtimur, oleum quod ex fructu elicitur inueterato admodum per halitum digerit, quare nonnulli eo gangrænas, carbunculos, & ægilopas ſanant. Sunt qui ad neruorum vulnera vtantur: Si tamen recens ſit, aſtringentis nonnihil qualitatis obtinet. Nucleus arefactus & vſtus, tenuium partium & exiccatorium citra morſum eſt medicamen: At Pontica nux, quam λεπτοκαρυον, & auellanam appellant, plus habet eſſentiæ terreſtris ac frigidæ, itaq; auſterior tum cortex, tum planta, tum fructus apparet.

DE MORIS.

Græcè, συκάμινα: Latinè, mora: Hiſpanicè, moras del

moral: *Italicè*, *more*: *Arabicè*, *Thut*: *Gallicè*, *meures*, *Germanicè*, Maulbeer.

Enaratio. CLXIII.

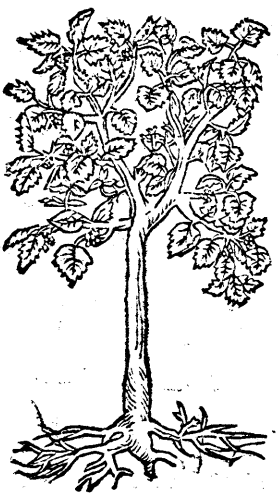

Morus.

MOra ſycaminea dicta nota ſunt, quibus trinus ineſt color: nã primo albeſcunt, deinde rubeſcunt, poſtremo nigerrima fiũt, quaſi Thiſbes puellę Aegyptię cruore reſperſa. Hic vero fructus ieiuno ſtomacho edendus eſt, nec omnino maturus, quum exacte maturus facillime corrumpitur, & in venenum tranſit, vt Galenus libro de Cibis boni & mali ſucci ſuadet. Verum ex moris, rob diamoron dictum in officinis contra tonſillarum inflammationes paratum reperies. Nam alba morus Ouidio cognita fuit, vt ex fabula citata apparet, cuius foliis bombices, ſericei vermes dicti, maximè oblectantur. De quibus Hieronymus Vida Cremonenſis, vir ſingularis eloquentiæ, elegantiſsimè cecinit: nam Ouidio antiquiores, arborem iſtam ignorarunt: nec mirum, quum poſtea, ex nigra moro populo inſerta, alba effecta eſt.

DE SYCOMORO.

Græcè, συκόμορος: *Latinè*, *ſycomorus*, *ficus Ægyptia*: *Hiſpanicè*, *fuiguera de Adam*, *figo de Adam*: *Italicè*, *fico d'Egitto*, *fico de Adam*: *Arabicè*, *Mumeiz*, *Iumeis*, *Aliumeiz*, *Giumezei*.

Enarra

Enarratio CLXIIII.

SYcomorus: arbor Aegyptia est, quæ quoq; in India procere crescit, & vt ab iis qui ex Alexandria & India ad nos sunt reuersi, accepimus, arbor similis moro est, fructum tanquam ficum non prope folia, sed in trunco & crassioribus ramis faciens, & illum quidem dulcem, semine interiori carentem, quem multi ficum Adam appellant, quia in eo Adam peccasse credant, vt vero fructus iste, esui aptus fiat, ab arbore colligatur atq; ferreo vncino opus est. Sic enim intra quatuor dies matureſcit, & in eo loco à quo collectus fuit, alius repullulat, ita vt in anno ter & quater arbor hæc fructum pariat. De huius vero arboris ligno, mirum fertur, quod præterire non est, scilicet, quòd nunquam siccum euadit, nisi immersum aqua, quum autem diu in aqua maduerit, siccescit, & supra aquam ascendit. Qui vero sycomorum, ficum agrestem parietibus frequentem, esse autumant, toto proculdubio errant cœlo. Nam huius arboris plures species, tum apud Syros, tum apud Aegyptios, & Indos, reperiuntur, quæ omnes, fructum, veluti apud nos ficus, producunt. Cæterum de sycomoro ita Galenus prodit lib. ij. de Facultatib. alimentorum capite 35. Plantam sycomori vidi in Alexandria vna cum fructu, paruæ ficui albæ adsimilem, is fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ tamen dulcedinis est particeps, estque facultate vt mora, humidior quodammodo, ac frigidior, quin potius in medio mororum ac ficuum iure quis ipsum collocarit. indeque nomen ipsi arbitror esse positum. Ridiculi enim sunt, qui fructum hunc ob id aiunt sycomorū fuisse nominatum, quod paruis ficubus sit adsimilis, ipsius autem generatio ab aliis arborum fructibus quodammodo est diuersa, non enim ex sureulis ac germinibus, sed ex ipsis ramis ac stipitibus enascitur.

DE FICV.

Græcè, σῦκον: *Latinè*, *ficus*: *Hispanicè*, *figo*: *Italicè*, *fico*: *Gallicè*, *figues*: *Arabicè*, *sin*, *fin*, & *Tin*: *Germanicè*, Feygen.

Enarratio CLXV.

Ficus,

FIcus tã arbor, quàm ipſius fructus, vbiq; proueniunt, & communes ſunt, albæ, nigræ, & diuerſorum colorũ, quarum meliores habentur, quæ optimè ſunt maturæ, craſsi, & boni ſaporis, ſimiliũ enim alimẽtum Galenus vuarum alimento anteponit, qui in vniuerſum maxime penetrant, adeo vt ſi poſt eſum aliorum cibariorum ficus quis comederit, ad imam ventriculi partem deſcẽdiſſe, percipiet, modo poſt horam euomat, quum prius, vniuerſus cibus per vomitum exibit, quàm ficus euomantur, vnde ipſos in infimam ventriculi partem deſcendiſſe, vt diximus, facillime percipitur, quarum & caricarum, vt lector notitiam exactam habeat, legat Galenum libro ſecundo de Facult. alimentorum, & libro octauo de Facult. ſimplicium medicamentorum: libro enim de Facult. ſimplic. ita tradit: ficus arbor, calidæ, tenuiumq; partium temperaturæ eſt, ſicuti indicant tum liquor eius, tum foliorum ſuccus: valenter enim calfacit vterq;, itaq; non mordicat tantum aut vehementer abſtergit, ſed & vlcerat, & ora vaſorum reſerat, & verrucas extirpat, quin & vim purgatoriam habet: Porro lachryma & ſuccus agreſtis ficus, quam caprificũ vocant, ad omnia quã ſatiuæ, valentior eſt. Verum ipſarum ſurculi adeo calidi ſunt, atque tenuium partium, vt carnes bubulas duras, ſi coquendis adiiciantur, friabiles ac teneras reddant. Libro vero ſecundo de Facult. alimentorum ita quoque inquit, Ficus quanquam prauitatem non potuerunt omnino

effugere

effugere, facile tamen totum corpus peruadunt, nam & abſtergendi quoq; inſignem obtinet facultatem: quo fit, vt poſt ipſarum eſum, nephritici arenulas multas excernant. Nutriunt præterea vberius cæteris autumnalibus fructibus, flatibus tamen hæ quoq; implent. At quæ ficus iam prorſus maturuerunt, propemodum nihil omnino lædunt, quo modo nec caricæ, quæ multiplicem quidem præſtant vtilitatem, ſi quis tamen largius eas eſitauerit, offendetur ab ipſis, quandoquidem ſanguinem non admodum probum gignunt, quo fit, vt ex ipſarum eſu, pediculorum multitudo proueniat: habent etiam tenuandi facultatem, & incidendi, qua ventrem quoq; ad excretionem irritant, reneſq; expurgant: Cæterum iecori, lieniq; inflammatione obſeſsis ſunt noxiæ, quemadmodum & ficus, communi omnium dulcium ciborum ac potuum ratione, obſtructis tamen illis, aut ſcirrho affectis ipſæ ex ſeſe nihil commodant, nec officiunt, ſed medicamentis incidentibus extenuantibus, & abſtergentibus miſtæ, non mediocriter iuuant, tum caricæ, tum ficus.

DE PERSEA ARBORE.

Græcè, περσέα: Latinè, perſea.

Enarratio CLXVI.

VAnum eſt id quod multi dictitant, credētes, perſeam arborem à Perſica differentem eſſe, quum parum animaduertant, Dioſcoridem: qui quum de malis omnibus egerit, & de perſicis quoq; ſermonem habere conſentaneum erat. Egit igitur de perſicis, hoc eſt de pomis arboris perſeæ, cap. 146. nunc vero, de ipſa arbore, ne illam ſilentio prætermitteret caput conſtituit: & quòd ita ſe res habeat, quicunq; rem penitius animaduerterit, inueniet, cum vtroq; in capite fructum huius arboris, ſtomacho arbori-bilem eſſe tradat, quod non dixiſſet, ſi modo de Hanc menoſa fructum venenoſum habente tractaſſet. Aegritudi-m ſententiam confirmat Galenus, lib. vj. de trimentum m-morbo, cap. 1. quum dicat: Sunt qui nuexiſtiment, eo q- orpus non poſſe, quod ab eo nutritur detur illis tātummo- natura ſcilicet nutrimentum vificare rem mutabilem, & non

mutantem: Secundum rei veritatem, hoc nequeunt affirmare. Quid enim dicturi sunt, de arbore illa transplantata de Persia in Aegyptum, quæ quum in solo Persarum foret mortifera, in Aegypto absq; nocumento reddita est, & quæ de qualitate pessima mutata est in bonam? Hæc Galenus. Quibus satis liquet, siue persicam, vel persean dicas nihil interesse, quum res eadem omnino sit, in Persia mortifera & lethalis: in Aegypto vero salubris: nec hoc mirum esse debet, quum varietates regionum non solum in arboribus & plantis differentiam faciunt, sed etiam in hominibus & animalibus, adeo vt specie differre videantur, quod Platonici de hominum animis cõcedere videntur. Vnde simul fit, quòd Ligures vani, Latini superçilioſi Galli fortes, Itali graues, Germani hodie literati, Angli inurbani, iactabundi Hispani, Pœni fedifragi, & vt Epimenides poëta Græcus, quem citat D. Paulus Apostolus Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri Demum vt vnico cõcludam verbo, tantæ è diuersitate regionum eleuantur oppositiones, tantæq; contrarietates vt multa quæ aliquibus saluberrima sunt, reliquis præsentissima atq; exitialia venena videantur. Vnde nõ mirum si Galenus hæc animaduertens lib. ij. de Facult. alimentorum, duo capita diuersa facit, in quorum altero, de persea tanquam apud Persas venenosa, tractat: in altero vero non vt venenosa, sed Aegyptia & salubri verba fecit. Huic vero nostro iudicio subscripsit Ioannes Agricola Ammonius, vir mea sententia apud Germanos doctissimus, & qui quotidie in lucem aliquid noui profert, præsertim in eo libello, quem de Herbis & simplicibus, superioribus annis edidit. AGRICOLA. Ita certè à commentariis tui acceperam, in quibus, te Ioannem Rodericum Castellobricensem Lusitanum nominatũ inueni: nunc verò quum Amatus potius appellari mauis, in dubium vertebam, an tuum illud esset opus. AMAT. nouum non est, viros rei literariæ deditos, sua plerunque immutasse nomina, vt Petrum Paulum Iouium virum doctissimum, legitur. &c.

Persica & persea idē.

quo de imaginibus doctissimorum virorum

CONSTANTINVS. *Medium, hanc opinionem Amati Lusitani* ἐν τῇ ἱστορίᾳ 148. *multis locis adductis* γνώμας ἀρετῆς *refutat*

refutauimus: quod & liquidius ostendemus in proprio opere de omni genere plantarum.

DE IBERIDE.

Græcè, ἰβηρὶς λεπιδιον: Latinè, Iberis, lepidium, sylue-stre nasturtium: Hispanicè, nasturtio montesino: Italicè, nasturtio siluestre: Gallicè, passerage: Arabicè, Hausab, Sitareghi: Germanicè: Gauch bluom.

Enarratio CLXVII.

Iberis.

ABsq; ambagibus & controuersia vlla, ἰβηρὶς herba, lepidiũ est, vt testatur Galenus libro decimo de Compositione medicamentorũ per genera, dicens: Damocratis extat libellus Clinicus inscriptus, in quo versibus iambicis (quẽadmodum solet) de tribus differit medicamentis. Ac primo quidem de eo quod ex herba, quam ipse iberidem appellat, constat: secundo ex semine dolores sedãte cõposito: tertio vero purgatorio, & ab ipso Hiera appellato. De primo in Ischiadicorum curatione in eo libello hæc scripsit: in Iberide, inquit, medicum quendam amicum suum per hãc herbam curatum esse, quam herbam, vt dixi, ipse Damocrates Iberidem appellat, vt qui ipse visu herbam cognorit, nomen autem eius nullum audierit, quum etiã id ipsum ignorarit is qui eum vsum eius docuit: Verùm ex signis quę scribit, videtur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nomina-

tur, à regione in qua amicus eius curatus est appellatione ducta. Describit autem ipsius signa per hos iambos.

Herba hæc vbique multaque frequens nascitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros & veteres
Tritasque quondam publice pedibus vias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola
Semper viresçens, foliis nasturtij
Florentibus vere: at tamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulo minorem aut rursus ampliorem: ab hoc
Aestate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentiam deducat, hæc ad imaginem, &
Deiecta & exiccata depereant gelu:
Adnata radici tamen cernes alia
Aestate florem fert colore lacteo.
Multum tenuem variumque valde cauliculum,
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum
Visum fere vt fallens, oculos quoque effugiat,
Odorem habet radix at inde acerrimum,
Vero similem quàm maxime nasturtio.

In iis enim versibus, tam clare herba hæc pingitur, vt nihil sit quod desiderare quis possit, quæ passim in ruderibus, & ad parietes, vbi herbæ aliquot nascuntur, inuenitur cuius radicem quum quis gustauerit, nasturtium mandere dicet, quo fit, nasturtij syluestris nomine appelletur. Credere igitur est, caput hoc, adiectum ab aliquo in huius libri fine esse, quum reuera lepidium, Iberis sit, vt testatur Paulus libro tertio, suæ medicinæ cap. 77. dicens: In totum verò ischiadicos restituit sanitati iberidis herbæ vsus, quam lepidion quoque, alij syluestre cardamum appellant. Plinius porro lib. viij. cap. 19. longe aliã herbam pro lepidio delineat, cubitalem scilicet, & foliis laurinis ornatam, quam quoq; Paulus citato loco nouit, & eã alteram lepidij speciem vocat, quum dicat: Quæ vero apud nos fruticosa nascitur, similibus lauri foliis & multo amplioribus, respondere multa experimenta testantur, non solum in coxarum sed aliis quoque diuturnis affectibus: & subdit: per ætatem vero longe sunt efficaciora: atqui si folia tunc nõ produxerit, cortex ipsius radicis contunditur cum adipe suillo, vt emplastri speciem repræsentet, &

cæter

cætera. Quæ vero hæc ſecunda lepidij aut iberidis ſpecies ſit, non facile eſt coniectari, quum Ruellius Gallus & Hermolaus Barbarus, raphanum ab Hiſpanis Gallicum dictum eſſe putent, ſed reuera, rem ita non eſſe, ipſius folia teſtantur: quæ dubio procul, non lauri, ſed potius lata, oblonga & fere lapathi aut enulæ ſint. Erit igitur, vt finē huic primo imponamus libro, ſecunda hæc iberidis, vel lepidij ſpecies, herba illa quam piperellam, vel piperitim in hortis paſſim naſcentem appellamus.

CONSTANTINVS.

HOc μνημονικὸν eſt ἁμάρτημα (quale nuper in Galeno animaduertit & primus detexit H. Stephanus humanitatis, *& politioris literaturæ ſcientiſſimus) hij enim Democratis Iambi leguntur apud Galenum libro decimo καὶ τὰ τοιαῦτα quos licet de Græco minus benè conuerſos in præſentia non emendamus quia correctiones & emendationes in omnia Galeni opera & Hippocratis Deo duce, ſi vita ſuppeditabit, aliquando proferemus.*

*

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI LIBRVM SECVNDVM ENARRATIONES DOctoris Amati Lusitani Medici celeberrimi.

DE ECHINO MARINO.

Græcè, ἐχῖνος θαλάττιος: *Latinè*, *echinus*, *erinaceus marinus*: *Hispanicè*, *erizo de la mar*, *ouriso marino*: *Italicè*, *riccio marino*: *Gallicè*, *herisson de mer*: *Germanicè*, Meer Igel.

Enarratio primi Capitis.

ECHINVS aquatilis, quàm terrestris, nobilissimum animal est, quod Latini erinaceum marinum, & terreum appellant, quanquam Theodorus Gaza Thessalonicensis in suo à se verso Aristotele, echinum marinum non aliter quàm echinum interpretatus est. Ninium forte imitatus: Terrestrem vero echinum tuscum vertit. Est igitur echinus marinus siue erinaceus marinus, piscis rotundus, aculeis armatus; veluti castanearum echinus, vnde & nomen, ἐχῖνος enim Græcè, Latini hirtum vertunt, non minus enim hirtus piscis iste est, quàm castanearum calices, aculeis siue spinis armatus, quibus pedum vice ambulat rotaturve. Cæterum piscis iste esui idoneus est, & mari Adriatico, & Tyrrheno familiaris, quo pro lotio proritando multi vescuntur. Porro echinorũ genera sunt plurima, quorum Aristoteles quarto libro de Historia animalium, vnum minutum spinis longis, præduris, ornatum, non nisi in alto gurgite gigni solitum, maxime cõtra destillationes vrinæ laudat. Vnde Paulum Iouium hic decipi certum est, quum libello suo de Piscibus, cap. 41. non hoc genus, sed aliud maius, echinomet

Echinus marinus.

Paulus Iouius errat.

nometram contra vrinæ deſtillationes laudari, ſed potius minutum illud genus à nobis delineatum, vt legenti manifeſtum erit. At de vtroq; echino, Galenus lib.xj.de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Erinacei vtriuſq; tum marini tum terreſtris corpus vſtum cinerem efficit, facultatis tum extergentis, tum digerentis tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad excreſcentia & ad ſordida vſi ſunt vlcera.

DE ERINACEO TERRESTRI.

Græcè, Ἐχῖνος χερσαῖος: Latinè, Erinaceus: Hiſpanicè, orico quacheiros: Italicè, riccio terreſtre: Gallicè, heriſſon: Arabicè, Ceufud, Caufed: Germanicè, Schvvein ygel, Hunds ygel.

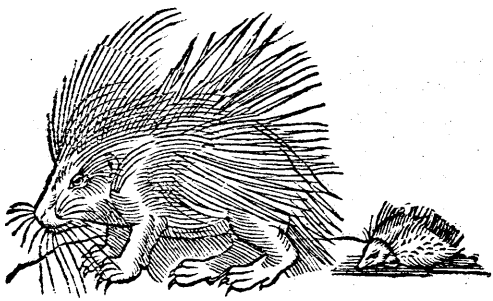

Enarratio II.

Echinus terreſtris.

ECchinus ſiue erinaceus terreſtris, marino admodum ſimilis eſt, qui taxo vel potius hiſtrici ſimilatur apparetve. Animal omni ex parte ſpinis horridum, & aculeis armatum. Quod quum vuis aut fructibus aliis adhæret, eos ſpinis transfixos, onuſtum incedit, & ad cuniculos & nidi ſui anfractus portat. Eſt enim animal hoc frigidum natura, multis ſcatens ſuperfluitatibus. Qua de cauſa eius caro potius in medico vſu, quam in continuo victu accipienda eſt. Habet enim animal hoc vt obiter hoc notem, teſticulos renibus adhærentes, de quo Razes multa tractatu de ſexaginta animalibus ſcripta reliquit: quæ omnia apocry

apocrypha, & non Razis esse certissime crediderim. Ad multa tamen valet, quæ Dioscorides in præsenti scribit, inter quæ alopeciam pilorumve defluuium præcipue nominare est.

DE HIPPOCAMPO.

Græcè, ἱππόκαμπος: Latinè, hippocampus: Hispanicè, caualinho marino: Italicè, caualin marino, caualin ritorto, dragonetto:

Enarratio III.

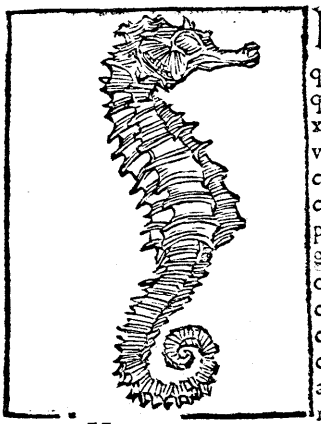

Hyppocampus.

Hippocampus.

NVsquam quod equidem notauerim frequentius hippocampus, quàm in Anconitano flexuoso hoc mari cernitur, vbi piscatores illum, draconem, alij verò equulum circumflexum appellitãt, piscículus scilicet, subniger, equinũ habens caput, oblongum & rotundum, collum verò latum, multis clauatum ordinibus: nam cauda quadrata, subtilis, ac circumflexa in eo cernitur. Verũ, hunc piscículum marinũ Dioscorides non descripsit, ipsius nomenclatura contentus, quæ satis ipsum exprimit declaratve. Dicitur enim Hippocampus Græcè, ἀπὸ τ῀ ἵππου καὶ κάμπτω, id est ab equo & flecto, quasi flexuosus equus. Vnde Mathiolus Senensis hæc ignorans, plura nõ nisi absurda, de hippocampo scripsit: inquit enim ille, particulam hippo, magnum significare, vt in hipposelino, & hippomaratro fit: ignorabat enim Mathiolus, hippon equum crebrius significare, vt in præsenti euenit, & capite 22. sequenti, vbi de hippopotamo, id est fluuiatilis equi testiculo agit, vt sexcentos alios præteream locos, in quibus hippos pro equo accipitur. Cæterum, mulieres Anconitanæ, piscículo isto in puluerem redacto & vino

Mathioli error.

excep

excepto, pro lacte euocando in potu vtuntur, ad ea verò quoque quæ Dioscorides valere tradit, potentem esse, experimento compertum habeo.

DE PVRPVRIS ET BVCCINIS.

Græcè, πορφύρα: Latinè, purpura, buccina, concharum genera: Hispanicè, buzios: Italicè, buccine: Arabicè, Naporan & porphyra: Germanicè, Oſtern, Muſcheln.

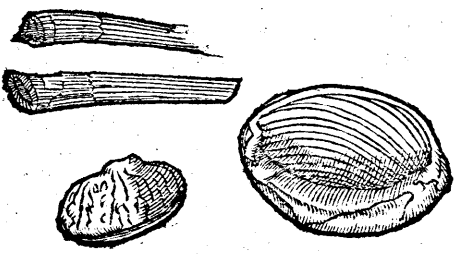

Enarratio IIII.

Purpura quid.

PVrpura & buccinum, è genere concharum in mari repertarum sunt, nam purpura aculeis clauata, lingua digitali, firma, torosa, & valida, vt reliqua conchilia perforare valeat, est: in cuius colli vena liquor ille pretiosissimus, purpureus dictus reperitur, quo purpureæ Imperatorum & Regum vestes tingebantur. Hunc vero liquorem, casu canem Herculis inuenisse dictitant, quem Latini non solum liquorem vel succum, & florem: verum etiam, rorem, & sarranum, & tyrium, & saniem, & pelagium, veluti Vitruuius, ostrum appellant. Extrahitur enim liquor iste à viuis purpuris, nam in mortuis illico euanescit: qua de causa, piscatores viuos purpuras ad manus habere, maxime soliciti sunt. Viuunt autem purpuræ extra mare, quinquagenis diebus, saliua sua: si tamen aquam dulcem gustare illis contigerit, illico moriuntur. Latitant vero, vt placet Aristoteli libro octauo de Histo-

ria

ria animalium, & libro quinto eiusdem voluminis, circa Canis ortum tricenis diebus: plura vero apud Plinium legito, & illius enarratorem Massarium libro nono, capite trigesimo sexto. Buccina vero vt prædiximus, purpurarum sunt species, minor tamen, quæ ideo buccinum dicitur, quia ad similitudinem eius buccini quo sonus editur, est: habet vero orificium quo sonus illiditur, vt ori sonantis applicetur, aptissimum: hoc enim buccinum crederem ipse, concham illam esse, qua olim Triton apud Olysipponenses canebat, vt eorum legato ad Tiberium Cæsarem, (referente Plinio) nunciauit: cæterum, iis buccinis vt diximus, purpuræ sunt maiores, quæ rostrum canaliculi modo oblongum, in quo lingua continetur, habent: non nisi clauatum, ad turbinem vsq; : septenis fere in orbem aculeis, qui in buccino non reperiuntur: at commune purpuris & buccinis, vnum est quòd tot orbes siue volutas habent, quot annos: Buccina tamen non nisi petris adhærent, circaq; scopulos leguntur: quarum puluis, vt hodie operatur vel cinis, vt Dioscorides & Galenus suadent, vlcera maxime purgat. Buccinis hodie vice cadorum Lusitani nostri vtũtur, præsertim ex India delatis, quæ procul dubio, alba, nitida, margaritarũ colore conspiciuntur, & in maximo pretio habentur. Non est quoq; in præsenti silere id quod dicit Dioscorides, scilicet, quòd ex buccinis calx fit, quum hodie apud Indos, non alterius calcis quam huius, pro ferruminandis lapidibus, & construendis parietibus copia detur. Sed quum de cõchis agimus, non alienum erit, inter eas annumerare eam in qua margaritæ siue vniones nascuntur, quum de illis, nec Dioscorides, nec Galenus, vllam fecerunt memoria. Nascuntur igitur margaritæ in concha non multũ ab ostreorum conchis differente, vt quotidiana experientia testatur, & Plinius non siluit, libro Naturalis Historiæ nono, capite trigesimo quinto, non quatuor aut ad summum quinque in concha vna, vt ille tradit, inclusæ, sed plures, centũ numero excedentes, quæ procul dubio vt Arabes testantur, cordis & oculorum affectibus subueniunt. Nec audiendi sunt hodie nonnulli, qui vt aliquid noui asserre videantur, margaritarum contemnunt vires, ignorantes alioqui margaritarum vsum, rei medicæ magnum ornamentũ, ac ægrot

Buccina.

Triton apud Olysſipponenſes.

Margaritæ vſui medico deſeruiunt.

ægrotantibus non infimum nec contemnendũ iuuamentum eſſe, ex quibus conditum diamargariton dictum paſſim in officinis paratum habetur, ſed quòd margaritæ integræ, vel perforatæ in vſu medico accipiendæ ſint, id recentiorum eſt commentum. Nam quæ ex India adferuntur margaritæ, ſolis ingentiſsimo æſtu flaueſcunt: ſecus autem ex Peru prouincia, ex qua hodie ad nos albiſsimæ, rotundæ admodum in magna quidem copia aduehuntur, quarum ſi quis exactam deſiderat hiſtoriã, legat Plinium, loco citato, qui recte mea ſententia vniones præſtantiſsimos, in mari Rubro reperiri tradit, id quod nos hodie verum eſſe deprehendimus, quum Luſitani noſtri, apud Ormuſium, inſulam Perſiæ, non procul à mari Rubro negotiantes, inde præſtantiſsimos albiſsimoſq; portent vniones: Senio tamen confectæ margaritę flaueſcunt, & rugoſæ fiunt. In Hiberniæ verò mari, hodie margaritæ reperiuntur, non admodum tamen excellentes, olim tamen perfectiſsimas ac maximi pretij reperiri, Iulij Cæſaris thorax indicat. Sunt quoq; hodie buccina quędam parua, quæ ex Aegypto aduehuntur, Italica voce porcelleta dicta, quibus mulieres pro decoranda facie maxime vtuntur. Hæc enim in ſucco limonis quum merguntur, liquefiunt, & tanquam vnguentum euadunt, quo mulieres vt dixi ſuas fucant genas, & tanto magis, ſi parum ſublimati, illi miſcuerint.

Porcelleta.

DE MYTVLIS.

Græcè, μύαxες: Latinè, Myaces, mytuli, muſculi: Hiſpanicè, Luſitanicè, mixilhus: Italicè muſcioli, Gallicè, Moulles. Arabicè amarchas.

Enarratio v.

Mytulus. NOn eleuo iudiciũ Pauli Iouij viri doctiſsimi, quum dicat Athenæum inſequendo in eo libello quo de Romanis piſcibus egit, mytulum tellinam eſſe, vt apud ipſum eſt videre capite quadrageſimo primo, Dioſcoridis forſan oblitus, qui mytulum à tellina differentẽ facit, vt ex præſenti capite & ſequenti ſatis clare patet. Nec minus ex Hippocrate hoc ſatis probari poteſt, libro ſecũdo de Diæta, vbi mytulum à tellinis differentem facit, quum dicat: mytuli vero & pectines, ac tellinæ, magis aluo ſecedunt.

cedunt. Est igitur mytulus, cochæ margaritiferæ species quædam, testa leui, subtili, nigricante, hirsutaue, nam intus lucens, nitensue est, quæ vt tradit Plinius, libro nono capite trigesimo quinto, vbi de margaritis & vnionibus agit, in Bosphoro Thracio, ruffos ac paruos vniones producebat, at hodie mytulos nõ solum in mari, sed fluminibus intrantibus mare, nõ tamen margaritiferos obseruamus, quos musculos Latiniores appellant, quanquàm non me lateat Theodorum Gazam libro tertio de Historia animalium, mystocetũ in Aristotele, musculum vertisse, imò Hippocrates, citato loco, musculum diuersumà mytulis facit. Verum mytuli sua sponte in arenosis, extra mare, & fluuiis mare intrantibus nascuntur, vt meminit Plinius citato libro, capite 51. Qui capite decimo libri trigesimi secundi, myacas in mytulos degenerare, & in algosis, non arenosis viuere asserit. Cæterum, mytuli, vt cætera conchilia, in victus vsum veniunt, quorum cinis quoq; causticam vim habet.

DE TELLINIS.

Græcè, τελλῖναι: Latinè, Tellinæ: Hispanicè, brignigois: Italicè, telline, calcinelli. Arabicè, Sedef, & Talsam.

Enarratio VI.

HAec conchulæ quoq; sunt, & è conchiliorum genere, quæ vbique in mari reperiuntur, & in victus vsum quotidianum veniunt, gustui admodum gratæ, verum ob arenulas quibus scatent, renibus officiunt, & nephritim generant. *Tellinæ.*

DE CHAMIS.

Græcè, χάμαι: Latinè, chamæ: Arabicè, Hame.

Enarratio VII.

SVnt vt paucis dicam chamæ, conchiliorum genus, veluti plura alia, vt digiti, vngues, patellæ, & alia varia, quæ Dioscorides prætermisit, & eorum ius esculentum tantum aluum prorritant. *Chamæ.*

DE ONICHE.

Græcè, ὄνιξ: Latinè, Onix, conchula Indica, vn-

guis odoratus, blatta biſantia: Vulgò blatta biſantia, Athfar, vel Adfar.

Enarratio VIII.

Onix blatta biſantia eſt.

ESt onix, Indica conchula dicta, vnguem magnum referens, quæ quia odorata, vngula odorata appellatur, hodie verò officinæ eam blattam biſantiam appellant, cuius odor teter, ac caſtorei, quàm bonus vel ſuauis reputandus eſt, vt ex Dioſcoride in præſenti colligitur.

DE COCHLEIS TERRESTRIBVS.

Græcè, κοχλίαι χέρσαιοι: Latinè, cochleæ terreſtres, limaces: Hiſpanicè, caraqueles: Italicè, chiocciole terreſtri, lumache, bugoni: Arabicè, Dalſum: Gallicè, limaces, eſcargots: germ. Schneken.

COCHLEAE MARINAE.

Græcè, κοχλίας θαλάσσιους: Latinè, cochleæ marinæ: Hiſpanicè, caramuyos: Italicè, lumache marini: Gallicè, Limas de mer, virelis: Germanicè, Meer Schneken.

Enarratio IX.

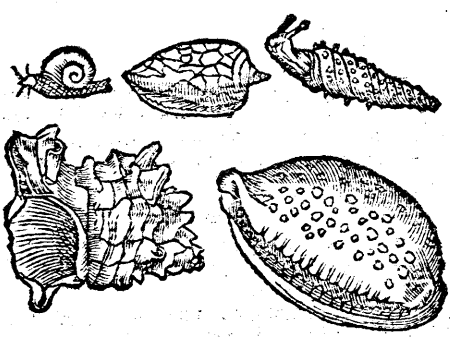

Cochleæ terreſtres.

COchleæ terreſtres omnibus ſunt notæ, ex equino capite cornibus armato, illis ſaltem inſito, quarũ magnæ, paruæ, & mediocres, comperiuntur, & illarũ quoque aliæ

aliæ bonæ, aliæ malæ & venenoſæ: aliæ verò mediæ. Sunt autem bonæ, in cibum ganearũ receptæ, quæ in bonis & odoriferis reperiũtur herbis, vt calaméto, origano, fœniculo, petroſelino, ſtechade, & aliis. Verũ, iis noſtri medici, ad antiquorũ imitationem, pro tubereulis maturãdis per ſe vel aliis admixtis medicamentis vtuntur. Non minus quoq;, nonnulli hodie eas hectica febri laborantibus concedunt, non cõtemnendo profecto iuuamento: de quibus Galenus libello de Cibis boni & mali ſucci dixit: cochleæ craſſi ſucci cenſentur: & vndecimo de Facultati. ſimplic. medicamen. vbi de viperæ carnibus agit: At cochlearum inquit, caro prius in mortario contuſa ac poſtea ad leuorem redacta, omnium valentiſsime deſiccat partes ſuperfluo humore grauatas, adeo vt & hydericis cõueniat, &c. quæ in eodẽ capite ſequuntur, & capite proprio, à lectore videnda, de quibus quoq; Plinius conſulendus eſt, lib. ix. cap. 56. & lib. viij. cap. 39. Porro marinæ cochleæ, ſtomacho quoq; ſunt gratę, qua de reincœnis maxime expetuntur, quas Luſitani voce ſua caramuyos appellitant. *Cochleæ marinæ.*

DE CANCRIS.

Græcè, καρκινος: Latinè, cancer fluuiatilis: Hiſpanicè, cangreio peſcado de agoa dulce: Italicè, granchi di fiume, mollecche, mancinette: Arabicè, Sartan, & Sarthan, Gallicè, cancres vel crabes, Ger. Krebs.

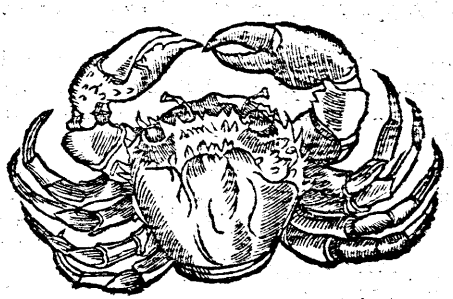

Enarratio x.

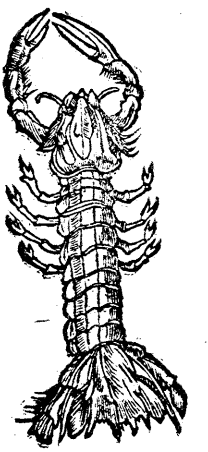

Astacus marinus.

CAncri & fluuiatiles: & marini sunt, quorum alij parui, alij magni, alij verò ingentis sunt magnitudinis: cauda omnes carent, & lato rotundoq; corpore constant. Cæterum, de fluuiatilibus cancris, hic agit Dioscorides, à quibus assatis, cinis, tantopere decantatum medicamen, cõtra rabidi canis morsus paratur, vt ex Galeno lib. xj. de Facultat. simplic. medica. percipitur, qui ibidem à tota substantia, nõ vero qualitate manifesta, medicamẽ hoc agere, contra Pelopem præceptorem suum contendit. Sic enim antidotum hoc parari, vt illi placet, debet, hoc vno proposito, quòd mense Iulij cancri in patella viui vrãtur, & inde cinis paretur. Recipe cineris cancrorũ fluuiatilium, partes decem: thuris partem vnam: gentianæ partes quinq;, misce, fiat puluis, cuius pondus drachmæ in aqua bibendum propinetur. Est enim cochleare magnum sex continens obolos: paruum verò tres tantum. Animaduertendum tamen, quòd pondus hoc, singulis quadraginta diebus dari debet. Si tamen demorsus non illico ab eo die in quo inflictum fuit illi à cane rabido vulnus, antidotum hoc acceperit, tunc potius drachmarum duarum pondus quotidie, ad quadraginta vsq; dies bibere debet, & tanto magis, quanto morsus venenosior fuerit. Solet enim pernicio sum hoc canis rabidi virus, aliquando illico interficere, sæpe verò post aliquot menses, imò & annos, repullulare, vt ex Galeno tertio libro de Morbis vulgaribus commentario 3. didicimus, & res ipsa experimento comprobata

probata atteſtatur: ob actiuitatem enim veneni, & diſpoſitionem patientis, actio & reactio illa, breuis vel longa fit. Cæterum cancri fluuiales ij quoq; dicuntur quos teſtudines appellamus, qui hecticis & lenta febre laborantibus maximè commendantur, quoniam humidum, leue, & valde refrigerans præbent alimentum: Sunt enim harum pulpamenta tanquã gallinæ, aut capi, quæ prius optimè lauari debent, vt illis innatam ſalſedinem exuant, & poſtea per ſe vel pullorum carnibus admixtæ, in aqua coqui debent. Vnum tamen præterire non eſt, quod Dioſcorides inquit: Elixi cancri, cum iure ſuo in cibo ſumpti, tabidis opem ferunt. Quibus verbis Aëtius ſubſcribens ſermone. 10. ſuæ medicinæ, inquit, vt iure albo incoquantur: eſt enim ius album, compoſitum ex porro, anetho, & cepis, & aliis ſimilibus, quæ proculdubio phthiſicis, & hecticis, magis obſunt quàm proſunt. Proinde intelligere opus eſt apud Aëtiũ, cancros iure albo coquendos, id eſt, in aqua nulla ſibi re admixta, tunc enim ius album quoque appellamus, quum præter carnes, & aquã, in elixatione nihil quicquam ſuper addimus. Porro, cancer fluuiatilis tritus illituſq; ſpicula, & ſurculos extrahit, vt teſtatur Gal. lib. de Theriaca ad Piſonem. *Teſtudines.*

DE SCORPIONE TERRESTRI.

Græcè, σκορπίος χέρσαιος: Latinè, ſcorpio terreſtris: Hiſpanicè, alacral: Italinè, ſcorpione: Arabicè, harrab, vel Acharab: Gallicè, ſcorpion.

Enarratio xi.

SCorpio animal familiariſsimum vbique eſt, quod venenoſum, & hominibus infeſtũ omnes norunt, quanquam in nonnullis regionibus nõ admodum venenoſum percipitur, vt apud Germanos, & illos qui ſub Septentrione agunt: Ex illis vero hodie oleum irritanda vrina paratum vbiq; habetur, quod & Auicenna in aurium dolore præcipuè commendat. Verum nõnulli hodie oleum contra omne genus veneni conficiunt, cuius fundamentum ſcorpiones ſunt, & illius deſcriptionem annis ſuperioribus vidimus, imò eo oleo doctiſsimus Antonius

Musa Brasauola in duobus ad suspendium paratis, periculum fecit, & ille cui oleum datum fuit, per aliquot superuixit horas, valet autem oleum hoc inuncta cordis regione, & pulsantibus arteriis, circa corpus, in peste, veluti contra lumbricos.

DE MARINO SCORPIONE.

Græcè, σκορπίος θαλάσσιος: Latinè, marinus scorpio: Hispanicè, alacral del mare: Italicè, scorpione marino.

Enarratio XII.

Scorpio marinus.

PVtant multi, hodiernam scorpenam, scorpionem marinum esse, hac de causa, quia scorpena piscis rufus est, varius, multis armatus aculeis, & qui gobionis similitudine lubricus, venenato aculeo insignitur, sed reuera, ij omnino falluntur: quia scorpio marinus longè alia res est, à scorpena, vt ex Aristotele percipi potest & Athenæo illi subscribente. Est igitur scorpio marinus, piscículus terrestri scorpioni admodum simílis, quem semel mihi tantum apud Lusitanos videre contigit, in eo oppido Alkobacia dicto, non nisi è portu à Pedarneria aduectum.

DE DRACONE MARINO.

Græcè, δράκων θαλάσσιος: Latinè, draco marinus: Hispanicè, dragon de la mar: Italicè, pesce ragno: Gallicè, viure.

Enarratio XIII.

Draco marinus.

DRaco marinus, piscis nobis ignotus est, quem Albertus Magnus, ingentis magnitudinis feram, & aligeram depingit. De quo Plinius lib. ix. cap. 27. inquit, captus à piscatoribus draco marinus atq; immissus in harenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat.

DE SCOLOPENDRA.

Græcè, σκολόπενδρα θαλασσία: Latinè, scolopendra, centipes: Hispanicè, centopea: Italicè, cento gambe.

Enarratio XIIII.

scolopendra terrestris.

ESt scolopendra aquatilis, & terrestris: terrestris, vermis est oblongus digitalis longitudinis, & maior, ad

ruborem

ruborem declinans, multis sed paruis, super quibus ambulat, pedibus armatus, qui asplenio herbæ, quam Arabes ceterae appellant, similis est, & ea de causa, herba hæc scolopendra quoque appellata est: Verum aquatilis siue marina scolopendra, in rubore plerunque magis viget, quàm terrestris, de qua Aristoteles, nono de Historia animalium ita inquit: Piscis qui scolopendra apellatur, vbi hamum deuorarit, euomit foras sua interiora, donec hamum eiiciat, tum recipit intro, ac valet eadem qua ante salubritate: & subdit, mordet non ore sed tactu totius corporis, similiter vt quæ vrticæ vocantur. Plutarchus porro scolopendram non interanea euomere tradit, sed potius se ipsam, quum hamū deglutiuit, inuertere: reuera tamē Aristoteli plus fidei tribuendū est, quàm Plutarcho, cum Aristoteli quoq; Plin. scribit lib. ix. cap. 43.

Plutarchus ab Aristotele uiat.

DE TORPEDINE.

Græcè, νάρκη: Latinè, torpedo: Hispanicè, Lusitanicè, hugia: Italicè, tremolo, battipota, foterigia, torpedine: Arabicè, Tead: Gallicè, endormie, turpille.

Enarratio XV.

TOrpedo piscis inter cartilaginea, planus est, à Græcis narce dictus, qui ita appellatur, quia si quis manū viuam tenuerit, torpedinem brachio inducet, imò à longinquo retis interuallo, vel virga tacta, lacertos quamuis prævalidos torpefacit, vt dixit Auerrois, libro octauo Phyticorum, & secundo de Cœlo & mundo: sed ante illum Plato diuinus in suo Menone, Torpedinem appropinquantibus torporem inspirare dixit: quem secutus Aristoteles nono libro de Natura animalium, ita prodit: Torpedo inquiens, pisces quos appetit, afficit, & ipsa quam suo in corpore continet facultate torpefaciēdi, atq; ita retardos præstupore capit & vescitur, abdit se in harena & limo, tunc pisces adnatantes torpore affectos corripit, quam rem pleriq; conspectam à se retulerunt. De qua Galenus lib. xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita disserit: Si applicetur viua cui caput dolet, fieri *Torpedo.*

poteſt vt dolore liberet, ſimiliter aliis quæ ſenſum obſtupefaciunt.

DE VIPERA.

Græcè, ἔχιδνης σάρξ: Latinè, viperæ caro, vipera: Hiſpanicè, biuora, bicha: Italicè, maraſſo: Arabicè, labame, Alfahay: Gallicè, vipere.

Enarratio XVI.

EXtant duo libelli de vipera conſcripti, quorum vnus, Leoniceni eſt, viri omnium conſenſu doctiſsimi: Alter vero Pandulphi Colinutiij Piſaurenſis, cõtra ipſum Leonicenũ euulgatus, quos diligens lector percurrere poterit. Nos vero hodie rei medullam tenẽtes, relictis eorum iudiciis & controuerſiis, paucis ſummam comprehendemus. Eſt igitur echis, ſiue echidna, vipera, quam Itali maraſſum, Hiſpani vero biuoram, id eſt viuum parientem appellant, animal in vniuerſum venenoſum, maleficum, & hominibus infeſtũ, in Hiſpania cubitale ad ſummum, capite preſſo, acuto, in quo verruca cernitur, dorſo variegato, & catena quadam depicto. Dicitur autẽ vipera, non quod vi pariat, vt hucuſq; omnes crediderunt, ſed potius, quia viuum animal pariat: vnde rectius, mea ſententia viuipera, quàm vipera appellari meretur, vt ex Ariſtotele inferius comprobabitur. Receptum enim eſt, viperam fœminam per os concipere, atq; ea amplexus dulcedine, maſculi caput abrodere, poſtea fœtus ex tali ſemine prognatos, naturali quadam vltione, maternum vterum abrodere, & foras prorumpere, ita vt tanquam patris vindices, matrem perimant: ita enim Nicander in ſuis Theriacis hoc ſcriptum reliquit, quod poſtea Galenus quoq; memoriæ commendauit, libro de Theriaca ad Piſonem, dicens: Vipera autem inter omnes alias feras caput habet pernicioſius, ſiquidem aiunt ipſam os aperire ad ſuſcipiendam maris genituram, qua accepta, caput illius abrodere, atq; hunc ipſis eſſe prauî complexus modum. Deinde fœtus ex ſemine prognati, naturali quadam vltione, parentis vterum erodere, & foras prorumpere, ac ita ipſos patris vindices, matrem perimere, quod nobis egregius Nicander Aetolus Poëta Græcus verſibus ſuis ingenioſe

ingenioſe ſcriptum reliquit, ſunt autem hi è Græco in Latinum conuerſi.

Ne ſis in triuiis quum morſus vipera coniunx,
Fœmellæ fugiens agitatæ vulnera abhorret.
Et quum dente caput magno maris amputat atri.
Fœmina dira nimis, labiis & mordicus hærens.
Sed catuli vltores patris ſunt protinus, vt qui
Perrumpant latera occiſæ iam rara parentis.

Hæc Galenus, ex Nicandro, cui quoq; ſubſcribit Plinius libro decimo capite 62. At revera, quum res ita ſe non habeat, contra doctiſsimos viros ſententiam contrariam referre, mirum non erit. Vidimus enim nos, & plures alij experientia comprobarunt, viperas prægnantes pyxidibus incluſas parere, quæ inde ex partu, nec mortuæ nec viſceribus perforatæ manſerunt, imò potius viuæ illæſæ vt prius, in dies multos perdurarunt, vnde credendum eſt, vulgi famam, viros doctiſsimos iſtos, quam rem experientia comprobatam, literis mandaſſe, vel potius quòd Ariſtotelem minus bene intellexerunt, quod de Plinio libere aſſeueramus, qui dubio procul in iſtum deuenit errorem, quia Ariſtotelis mentem aſſecutus non fuit, capite vltimo libri quinti, de Natura animalium, vbi ita inquit, Vipera è ſerpentibus vna animal edit, cũ intra ſe oua primum peperit: ouum hoc vnius coloris, & molle, vt piſcium eſt, & ſubdit, parit catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rumpantur: euenit interdum, vt qui in vtero adhuc ſunt, abroſis membranis prærumpant, ſingulos, diebus ſingulis, parit, & plures quàm viginti, hæc Ariſtoteles. In quibus, vt cernitis, hæc inquit, Vipera ex ouo intra corpus gignit catulum, qui catulus membranis obuoluitur, quę membranę poſt exitum catuli in lucem diſrumpuntur: ſed cum hoc contingit, quòd catuli membranis obuoluti, interim dum adhuc ſunt in vtero matris, diſrumpant ipſas membranulas, & foras exeant. Plinius vero quum hunc textum interpretatur, vt dixi libro decimo capite 62. illum corrumpit, quum, dicere deberet, quòd catuli vltimi, in vtero exiſtentes, aliquando membranas, in quibus ſunt obuoluti diſrumpant, vt exeant: vertit, quòd catuli prærumpunt latera matris: verba longe profecto aliena ab Ariſtotelis mente. Quæ vero à Ga-

Contra antiquos.

Plinius errat.

Ariſtoteles exponitur

leno de viperæ carnibus, libro vndecimo traduntur, ac quantum elephanthiasi conueniant, legere ne pigeat: simulq; ea quæ de illis scripsit libro primo de Antidotis, vbi pastillos theriacos parare docet. Sed hic admotare decet, quòd Dioscorides in præsenti eos irridet, qui viperarum extremas partes ad quatuor digitorum mensuram amputare contendunt, quum tamen laudet, caput & caudam vt partes venenosiores, & duriores amputandas esse: super qua re Galenus iudicium suum ferens inquit, libro vndecimo de Facultatibus simplicium medicamẽtorum, caput quidem totum abiici, ob venenum quod ore continent, verum à ratione alienum esse adimere & caudam. Item taxat Dioscorides illos, qui contendunt affirmare, viperinis carnibus vescentes, pediculosos fieri, quod tamen Galenus pro vero affirmat, in illis præcipuè, qui multis & corruptis, ac vitiosis abundant humoribus, vt ex suis verbis, citati loci, satis liquet, vbi inquit: quibus igitur copia mali succi in corpore abundat, iis pediculorum numerosa multitudo exoritur.

DE ANGVIVM SENECTA.

Græcè, γῆρας ὄφεως: Latinè, anguis senecta, anguina vernatio: Hispanicè, pele de la culebra: Italicè, spoglia delle serpi: Gallicè, despouille de serpent: Germanicè, Schlangen haut.

Enarratio XVII.

Anguium senecta.

ANguium senecta, siue anguinea vernatio, inter lapides, sepes, ac parietes reperitur, quæ ad omnia quæ Dioscorides citat, valet: ego tamen illa, axungia porcina excepta, palos, spinas, ac spicula carni affixa, extrahere soleo, loco affecto superimposita.

CONSTANTINVS.

HOc *anguium spolium Græcis* λέπυρις *dicitur & γῆρας Nicandro in Theriacis. Plinio lib. xxix. cap. 6 vernatio et lib. xxx. cap. 3. Anguina vernatio: libro q; xxix. cap. 5. membrana siue Senectus Anguis vernatione exuta. Et lib. viij. cap. 30. Senectus. Alibi vernatio annua, & pellis exuuia. Virgilio in Georg. Exuuiæ. Lucretio vestis, libro. iij. vestemq; relinquere vt Anguis gauderet.*

Idem

Idem libro iiij. cum lubrica ſerpens exuit in ſpinis veſtem. Statio ſenium & ſqualentes anni Thebaidos iiij. Ceu lubricus alta Anguis humo verni blanda ad ſpiramina ſolis Erigitur liber ſenio & ſqualentibus annis. Quod Græci leberidem, Latini Senectam & exuuias, dixit Senium & ſqualentes annos: Quia, inquit Lactantius grammaticus, depoſita pelle dicuntur ſerpentes in iuuentutem redire: Herba quædam dicitur Mathios, quam cùm comederint, Senium deponunt ætatis, quo loco manifeſtarius eſt error (vt in tranſitu opem feramus claſſico grammatico) in dictione Mathios, cùm legendum ſit marathros, vel potius marathron: cuius fidem facit locus apud Nicandrum huius etiam argumenti, in Theriacis: τῶμ& ὅτ' αὐαλέου φολίδων ἀπεδύσατο γῆρας

Μῶλυ τ' ἐπισχέων, ὅτε φωλεὸν εἶαρι φεύγων,
ὀμμάτων ἀμβλώσας, μαράθῳ ἢ ἐνέχυτ& (ſic enim corrigo pro ἐνήχυτ&), ὄφις

βοσκηθεὶς, ὠκυόων ηὲ αὐγήεσσα τίθησι. Clarius ſit ex his verbis interpretis Diphili ἐσίων δὲ ὡς οἱ ὄφεις ἐν τῷ χειμῶνι τυφλοὶ γίνονται διὰ τὸ πατεῖσθ, ἐν τῷ ἔαρι γενσάμενοι μαράθου πάλιν ἐξυδερικῶσι καὶ αὐαλίπτωσι.

Et alibi ὁ χυλὸς τ μαράθου ἐξυδερικίαν παρέχει, οἱ δράκοντες δ μόνον ἐσθίουσιν αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ περιχρίουσι τὰς ὀφθαλμὰς αὐτῶν.

DE VTROQVE LEPORE.

Græcè, λαγωὸς θαλάσσι&: Latinè, lepus marinus: Hiſpanicè, Luſitanicè, Lula:

LEPVS TERRESTRIS.

Græcè, λαγωὸς χερσαῖ&: Latinè, lepus terreſtris: Hiſpanicè, lieure: Italicè, lepre: Gallicè, lieure: Arabicè, arnebeni: Germanicè, Haaſſ.

Enarratio XVIII.

Lepus marinus.

EST enim lepus marinus, animal puſillum tetri cuiuſdam odoris, inter loligines computatum, quod ideo lepus dicitur, quia capite lepori terreſtri ſimile. In India vero piloſum reperiri, ac tactu veneficum, & peſtilentem, tradit Plinius libro nono capite 48. qua de cauſa, nec viuus ibi capitur.

Lepus

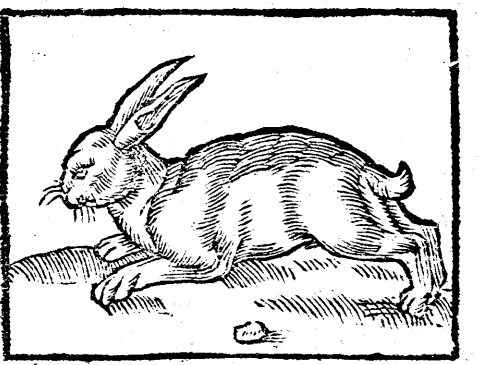

Lepus terrestris.

LEpus terrestris, notissimũ animal, & velocissimum est, quod ex omnibus coagulum habentibus, solum dentes in parte anteriori, tam suprà quàm infrà habet, quia enim timidissimum animal, apertis dormit oculis, parit omni mense, & superfœtat, ita vt fœtum educans, alium in vtero pilis vestitum habeat, alium vero implumem, vnde Leporum infinitus crescit numerus, coëunt autem (natura ita constituente) natibus aduersis, quibus duo iecinora inesse, circa Briletum, & Therne, & in Cherroneso ad Propontidem, testatur Plinius, lib. xj. cap. 36. Caro leporis siccum præbet alimentum, vt de ea Manardus abunde, & docte disseruit lib. xiij. suarũ Epistolarum, epist. 4. Cuius pili admodum sunt constringentes, vt ex Galeno, & medicorum choro percipitur, At de capite Leporino, ita Galenus dixit lib. xj. de Facult. simplic. medic. Alius capite leporis vsto vtebatur, ad alopecias cum adipe vrsino: de cerebro vero eiusdem, vno interposito capite, ita quoque dixit, id attritum & esum vtile dicimus esse pueris dentientibus. Quidam etiam aduersus tremores, vtiliter edi cerebrum hoc prodidere. Verum, cuniculus, figura lepori simílis est, specie vero dissimilis.

DE PASTINACA PISCE.

Græcè, ξυγὸν θαλασσία: Latinè, pastinaca, Italicè, pesce columbo, Gallicè, glorin, vel glorieuse.

Enarra

Enarratio XIX.

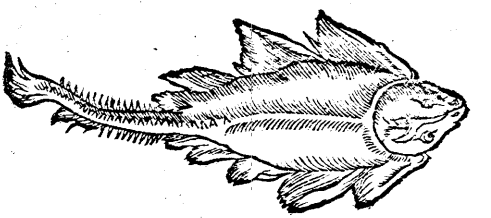

PAstinacam, Trygona Græci dicunt, quam Ambrosius turturem vertit, & eam Veneti hodie piscem columbum appellitant, è raiarũ & squatinarum genere, qui radium digitalis, & interdum semipedis lõgitudinis, in modum serræ denticulatum, dentibus retrouersis super caudam retinet, quo nihil (vt tradit Plinius) in mari venenatius reperitur, adeo vt si radicibus arborum innitatur eas exsiccat marcescereque facit. Tripudio cantúve maxime delectatur, vnde iis etiam capi consuerit. Coit pastinaca quemadmodum raia, & introcinatur ex occulto, cuius solertiæ indicium est, quod sæpius eam capiunt habentem in ventre mugilem piscem velocissimum. Hæc in cibo sumpta, ventrem exonerat, sed vt placet Plinio, ex illa extrani debet totum quod croco habet simile, non minus & caput, quibus & caudam aliqui addunt. Quo modo vere aculeo isto, siue radio vtendum sit, in sedandis dentium doloribus, docet Plinius lib. xxxij. cap. 8. ad istum modum: Pastinacæ quoq; radio scarificare gingiuas, & in dolore vtilissimum, conteriturq; iis & cum helleboro albo illitus, dentes sine vexatione extrahit. Cæterum, piscis columbus aliquibus is piscis dicitur, quem rotundum, velati ollam, suspensum, in domibus principum tanquam prætereuntiũ spectaculũ cernimus, quem quoq; alij piscem hirundinem appellant, vt Dalmatę & Illyrici, qui eum hodie sua lingua, lastouica, id est hirundinem vocant, & meritò, quia piscis hirundo vere dicitur, & est.

Pastinaca piscis columbus est.

Piscis columbus.

DE

DE SEPIA.

Græcè, σηπία: Latinè, sepia: Arabicè, Sarathan, & serthan: Hispanicè, siba: Italicè, sepia: Gallicè, Seche: Germanicè, Blachfich.

Enarratio x x.

Sepia piscis.

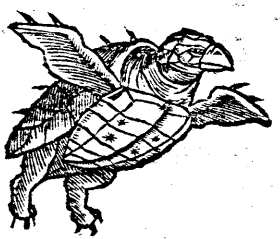

SEpia piscis marinus est, plebeis & baiulis satis notus, qui ex se attramentum, quum apprehendi se à piscatore, vel alio pisce nouit, vt aquam nigram reddat, effundit: cuius osse, Aurifices Argentarij, pro parandis, & poliendis monilibus, & annulis, hodie præcipuè vtuntur.

Loligo polypus.

Est sepiæ congenus loligo, polypus, & alij lubrici & plani pisces: differt tamen sepia à loligine in hoc, quòd sepia latior, loligo vero longior est: item sepia nigrum attramentum, vt diximus in timore ex se emittit: loligo vero rubrum, adde, quòd loligni hæret, quæ hodie calamarium dicitur, Gladiolus vero perspicuus est, & crystallo persimilis, polypus verò, à pedum multitudine, quasi multipes dictus est. Constat enim octonis pedibus per quos acetabula quędam dispersa habet, quibus haurit quodammodo id cui adhæsit, & ita tenetur ne queat diuelli, de quo extat pergrata lectori historia apud Plin. lib. ix. Cæterũ omnes isti pisces, crassum & difficilis coctionis præbent alimentum, vt de eis tradit Gale. lib. iij. de Facult. alimen. cap. 35. sub iis verbis: mollia, inquiens, vocãtur, quæ neq; squammas, neq; asperam cutim, aut testaceam habent, sed mollem instar humanæ: cuius generis sunt, polypi, sepiæ, loligines, & alia quæ his sunt similia: hæc certe quoniam neq; squammeum, neq; asperum, neq; testaceum tegmen gerunt, mollia tangenti apparent: duræ tamen sunt carnis, & ad coquendum difficilis, exiguumq; in se succum falsum continentia: Si tamen concoquantur, alimentum

Mollia quæ.

um

non paucum corpori exhibebunt, cæterum hæc quoque succi crudi plurimi gignunt. Hæc Galenus. Quæ omnia ex Hippocrate deprompsit libro de Diæta, quum dicit. Sepiæ verò & polypi & huiusmodi pisces, neq; leues, velut videntur sunt, neq; per aluum secedunt, quapropter etiam oculos comesti grauant, iusculatamen horum aluum mouent. De sepiæ vero testa, plura apud Galenum legito lib. xj. de Facult. simplicium medicamentorum.

DE MVLLO PISCE.

Græcè, τρίγλη: *Latinè*, *trigla*, *mullus piscis*, *mullus barbatus*: *Hispanicè*, *Lusitanicè*, *salmonete*: *Italicè*, *barbone*, *triglie*: *Gallicè surmulet vel barbue*, *Germanicè*, Barben.

Enarratio xxi.

TRigla piscis, hodie Græco nomine seruato, in multis Italicæ locis triglæ appellatur, quanquam tamen Venetiis, & aliis variis locis, seruata Latinorũ voce, barbone illum vocant: nominat autem eum Cicero lib. Paradoxorum, barbatulum, veluti Varro tertio de Re rustica libro, barbatum mullum, quia duplici barba, illum ornari videmus. Sed dicitur mullus, quia mulli colore, hoc est ad ruborem declinante insignitur, vel potius dicitur mullus, vt Feneſtellæ placet, à mulleorũ colore: est enim mulleus, vt Festus inquit, genus calceorum, quibus Albanorum reges primi, deinde patricij vsi sunt. Dicitur quoq; à Græcis trigla, non quia triformis, aut quia Dianæ triformi dicatur, sed melius, quia ter anno pariat, vt ex Aristotele v. lib. de Historia animaliũ percipitur, quum ex piscibus, solum mullũ, ter anno parere dixerit, & Plin. libr. ix. subscripsit. Est proculdubio mullus piscis, hodie in maximo pretio habitus, veluti quoq; olim habebatur, adeo vt Asinius Celer, Claudij temporibus, mullum octo millibus numum, hoc est ducentis aureis emerit, raro binas libras pondere superare videmus, quod Martialis scriptũ reliquit iis verbis, Nolo mihi ponas rhombũ mullumq; bilibrẽ: & Horatius, laudas insane trilibrem mullum, At Seneca lib. xv. suarum Epistolarũ, mullum quatuor librarum, Tyberio

Trigla mullus est.

Impera

Imperatori donatum, quẽ poſtea in macellum vendi iuſſit, ab Octauio quinq; ſeſtertiis emptũ fuiſſe ſcribit. Iuuenalis quoq; mullum ſex librarũ fuiſſe, ſexq; millibus ſextertiis emptũ commemorat. In mari quoq; Rubro octoginta librarũ, mullum captum, Licinius Mutianus, vt refert Plinius, teſtatur. Mullus, teſtãte Cornelio Celſo, optimi ſuccꝰ eſt, vt poſtea atteſtatus eſt Galenus lib. iij. de Facultatibus alimentorũ, cap. 27. dicens: Hic quoq; pelagicis piſcibus annumeratur: celebratur autẽ apud homines tanquam voluptate cibos reliquos ſuperet, omnium ferme aliorũ carnem habet duriſsimam, & valde friabilem, quod idẽ ſignificat ac ſi dicas nihil in eo eſſe lentoris neq; pinguedinis: nutrit certe quum probe confectus fuerit, omnibus aliis piſcibus copioſius, & cætera. Sed hic lectorem monitum velim, ne nominum vicinitate decipiatur, quũ trigla, vt diximus, mullus eſt, Trichia verò, ſardinia: at Thriſſa, clupea, vel aloſa, ſaualúſve eſt, quẽ Itali chiepã appellant. Quòd vero mullus claritati oculorum officiat, Dioſcorides teſtatur, an verò recte, dubito: quum gratus ſtomacho ſit, & optimum gignat nutrimentũ. Item quòd humanas carnes inſequatur, ridiculoſum mihi videtur, quum piſcis mitis, paruus, & haud truculentus ſit. Dicitur verò ab Hiſpanis piſcis iſte, ſalmonetus, quaſi ſalmoretus, quia ex eo olim præcipue ſalmuria parabatur. Sed quia de mullo piſce egimus, non ab re erit, de aſello piſce quoque ſermonem facere veluti & de lupo. Eſt igitur aſellus piſcis ex iis qui in alto capiuntur mari, antiquiſsima voce Bacchus nominatus, quam vocem hodie Hiſpani, & Germani inferiores ſeruantes, illum, licet corrupte, bacchalhao vocant. Melius igitur Bacchus apud Plinium legitur, quàm banchus, vt olim Hermolaus Barbarus contendebat. Sed quòd aſellus vt diximus piſcis iſte, in foris piſcariis vacchalhao dictus ſit, ab Eraſmo Roterodamo, viro omnium cõſenſu maximo, viua voce accepimus. Dicitur verò aſellus, vt Varroni placet, à colore aſinino illi inſito, vel vt Opiano, ob ignauiam ſegnitiamúe. Lupus verò piſcis, ore immenſo conſpicitur, aſpero, ſed ſine dentibus, ſquamoſus, candicantibus minutis ſquamis, præſertim ſupina parte, quem olim ſpigolã Romani vocabant, hodie verò Veneti varolum, Hiſpani autem robalum nominant. Hunc olim

Mulli vires.

Trigla mullus eſt.

Trichia ſardina.

Triſſa clupea vel ſaualus.

Aſellus.

Lupus ſpigola.

olim antiquitus Romana in maximo habuit pretio, cuius altera ſpecies, abſoluta voce, piſcis dicebatur, quem hodie quoq; Hiſpani piſcem, vel piſcatam, ſeruata Romanorum voce, appellant: quia inter cæteros piſces, excellentiã obtineat, ita vt piſcis nomine ſolus appellari dignus ſit. Is enim, vt placet Galeno iij. lib. Alimentorũ, cum perdicis carnibus, maximã habet conuenientiã. Poſſumus quoque lupi ſpeciebus addere piſcem illum fluuiatilem, quem lucium Itali, hechtam & ſnuchũ Germani, Galli vero bruxetum appellitant. At Angli voce Luſitanica eum pique vocant, quanquam in vniuerſa Hiſpania non reperiatur.

Varolus robalus.

Lupi altera ſpecies.

Lucius.

Galli Lucium vocant brochet, Angli vero pig. de quo Auſonius in Moſella.

DE TESTICVLO FLVVIALIS EQVI.

Græcè, ὄρχις ἱππποπόταμος: Latinè, teſticulus fluuiatilis equi.

Enarratio XXII.

HIppopotamum, id eſt equum marinum, hucuſq; videre nunquam mihi contigit, in Nilo tamen reperiri, & quòd ex eo vene ſectio in vſu medico adducta fuerit, tradit Plinius libro viij. capite 25. & 26.

DE CASTORIO.

Græcè, κάστωρ & ὄρχις: Latinè, amphibium, caſtorium, caſtoris teſticulus, fiber: Hiſpanicè, biuaro, biueiro, Italicè, biuaro: Gallicè, Bieure: Arabicè, Inchian, Beduſter: Germanicè, Bibergeyl.

Enarratio XXIII.

CAſtor animal, & in terra & aquis vitam degit, qua de cauſa, amphibium appellatur, cuius teſticuli caſtoriũ dicti, magni vſus in re medica ſunt, adeo vt Archigenes integrum volumẽ de illis, vt tradit Galenus lib. xj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ſcripſerit. Parum enim animal hoc à lutra differt, imò Hiſpanorum aliqui, ob magnam quam habet cum lutra ſimilitudinem, lutram aquaticam, illud appellant, ſed neq; figura tantum animalia hæc duo ſimilia ſunt, ſed etiam viribus. Nam lu-

Caſtorii teſticuli.

Lutræ teſticuli.

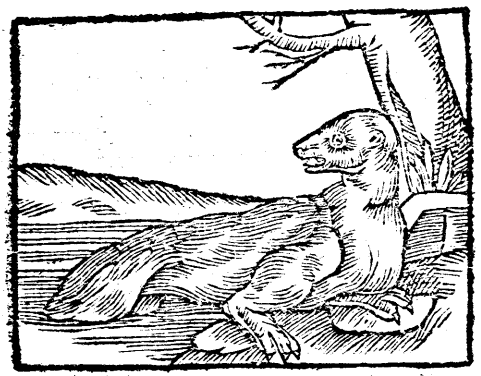

træ teſticuli ad eadem valere nouimus ad quæ caſtorium imò carnes lutræ eædem ſapore cũ carnibus caſtoris ſunt quæ in cibo ad omnia quæ teſticuli valent, magnum ſum ptæ præbent iuuamentũ. Proinde medici rectè deincep facient, ſi huiuſcemodi carnibus neruorũ ægritudinibu à repletione pendentibus, male affectos aluerint, quũ pro
Explodi-tur error. culdubio & calidæ & ſiccæ ſint, & magnum præbeant iu uamentũ. Quòd vero hoc animal, quum à canibus perſe quitur, ſibi teſtes amputet, falſum eſſe tradit Dioſcorides id anno 1541. nos quoq; experti ſumus, quum Ferrariæ in officina Nicolai Nicolutij pharmacopolæ à Pinea, inte grum caſtorẽ habuimus, & eum circa teſtes diſſecuimus quos adeo ſpinæ hærentes inuenimus, vt illos difficulte cultro extrahere potuerimus, quorũ vires Dioſcorides in præſenti exacte proſequitur, & illis Galenus libro xj. d Facul. ſimpl. medi. ſubſcripſit, quas illic legere ne pigeat

DE MVSTELA.

Græcè, γαλὴ: Latinè, muſtela domeſtica: Hiſpanicè, doninha, duenha de caſa: Italicè, donnola: Gallicè, Bellette. Enarratio xxiiii.

Muſtella aquatica et terreſtris. MVſtela duplex eſt, aquatica & terreſtris. Eſt enim muſtela aquatica, piſcis lampreta hodie dicta, variis foraminibus in collo perforata: terreſtris verò, animal paruũ quadrupes ſciuri magnitudine dicitur, quæ domeſtica,

stica,& syluestris reperitur. Domestica ea est, quæ mures in domibus nostris,tanquam felis venatur,de qua ad præsens Dioscorides loquitur:syluestris verò illa dicitur,quæ in syluis & montibus viuit: vtraque verò catulos suos, de loco ad locum quotidie, eorũ timentes raptum transfert: contra serpentes mustela inuadit, non nisi prius rutæ pabulo munita,vt placet Plin. lib.viij.cap.27.vel cicerbitæ, vt aliis videtur.De qua legito Galenũ lib.xj. de Facultat. simplic.medic.vbi mustelam, pro podagricis, & arthriticis,nunquam combusisse fatetur.

DE RANA.

Græcè, βάτραχος: Latinè,rana: Hispanicè, Italicè, rana. Gallicè grenoille,raine. Arabicè,Difdaha. Germanicè, Frosch.

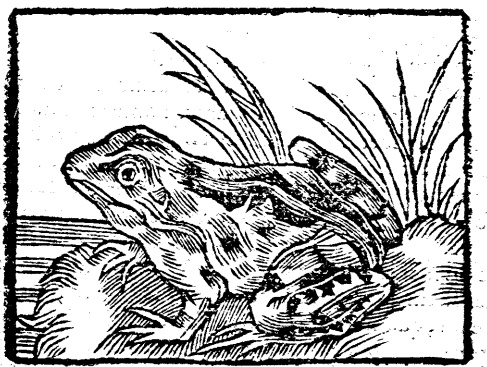

Enarratio xxv.

RAna notissimum animal, cuius species sunt plures, quas omnes tanquam venenosas, & hominibus indignum cibum,omittendas cum Mose consulimus,à quibus quoq; Galenus abstinere suadet, lib.de Cibis boni & mali succi,& libris de Morbis vulgaribus,qui penuria vrgente,vel luxus potius gratia,has veluti legumina,omnia fere,fungos, cochleas,carnes ferorum animalium, & alia id genus reliqua,in victus vsum homines (inquit) venire permittunt:imò Aetius lib.xiij.cap.55. palustres ranas in- *Rana.*

ter venena connumerat, quanquam lib. ij. cap. 162. earum ius tanquã alexipharmacum descripserat. Terrestris porro rana, obmutescens dicta quam rospum Itali, Hispani verò sapum appellant, ab omnibus tanquam præsentissimum venenum, non minus ac rubeta habetur. De quibus si placet, legito Mundellã Brixiensem epistola octaua sui voluminis. Cæterum rana marina piscatrix dicta, inter pisces planos & cartilagineos adnumeratur, qui hodie ab Istriæ piscatoribus, piscis rospus dicitur, à nostris verò piscis sapo.

Rana piscatrix.

DE SILVRO PISCE.

Græcè, σίλουρος: Latinè, silurus: Hispanicè, Lusitanicè, solho.

Enarratio XXVI.

Recte mea sentẽtia, Paulus Iouius, vir hac nostra ætate doctissimus, libello suo, quẽ de Romanis aliquot edidit piscibus, post longam disceptationẽ, ac multorum confutatis opinionibus, concluſit silurum Græcorũ, nostrum esse sturionem, cui Hispanica nomenclatura multum fauere videtur, vnde enim Hispanis, lingua Romana, sed parum emendate loquentibus, in mentem venit, vt sturionem solho, vocarent, nisi ita à maioribus suis, hoc est, ab his qui Latina lingua incorrupte vtebantur, vocatum quasi per manus accepissent, facile enim à siluro vox solho deduci creditũ est. Proinde Manardus, & alij illum sequentes, in hac re veluti scopum nõ attingẽtes, non sunt audiendi, quum reuera, silurus sturio sit, piscis ingenti magnitudinis, præsertim apud Belgas: in Pado vero Ferrariam præterlabente frequens is piscis est, qui si nõ adeo prægrandis magnitudinis sit, sapore tamẽ cæteros excellit. Cæterum ex sturionũ ouis, cauiarium, in Ponto conficitur, & ad nos salitum in massas ingentes coactum affertur, quod primatum inter salsamenta hodie habet.

Silurus Sturio est.

Manardus errat.

CONSTANTINVS.

Errat Amatus Lusitanus cum Paulo Iouio: Italorũ enim sturio non est silurus, potius est γλάνις, Aristoteli & Athenæo idemq; qui Plinio silurus grassator à B. Ambrosio in hexam, vorax vocatus est, Danubij accolis dictus Acchia & germanis Baluh, diuersus à siluro Ausonij qui Antæcus Strabonj, & Hero-

dot

doto creditur. At ſturionem alij voluerunt eſſe phocænam Ariſtoteli, Plinio turſionem vt Gaza, alij Attilium, Hermolaus hyccam Athenæo, alij lupum. Ego quidem pedibus, quod dicitur, transeo in Rondeletij viri doctiſſimi ſententiam, qui in illa de piſcibus abſoluta hiſtoria (quamuis obtrectet Cardanus libro de varietate rerum & illum mentiri impudenter clamet, à quo omnia huius argumenti ſurripuit) qui ſturionem credit eſſe accipenſerem Romanorum, & Dorionis oniſcon, ſiue Galeni galaxiam.

DE SMARIDE PISCE.

Græcè, σμαρὶς: Latinè, Smaris piſcis: Italicè, giroli, Arabicè, abſamaris.

Enarratio XXVII.

SMaris piſcis, mænis ſimilis eſt, quem hodie Græci quoq; ſmaridem vocant, Veneti vero giroli, vel girrulos, vel gerrulos nominant. Dicuntur autem ſmarides, piſces ij, ob colorem illis album inſitum: vnde homines præ metu albidos, & exangues redditos, ſmaritos hodie Itali appellant. De iis vero piſcibus, Ariſtoteles libro octauo de Hiſtoria animalium mentionem fecit. *Smaris piſcis.*

DE MAENIS.

Græcè, μαινὶδες: Latinè, mænæ: Italicè, menole: Hiſpanicè, pandelhas, Gallicè, Menuiſe.

Enarratio XXVIII.

MAena piſculus digitalis longitudinis eſt, qui in hyeme albeſcit, æſtate vero nigreſcit, ex albo cæruleus quodammodo redditus, de quo Plinius libro nono, verbum facit, & Ariſtoteles libro octauo de Naturæ animalium. *Mænulæ piſces.*

DE GOBIO PISCE.

Græcè, κωβιὸς: Latinè, gobius, gobio: Hiſpanicè, Luſitanicè, cadozes: Italicè, go: Gallicè, gouion, Arabicè, Ramen: Germanicè, Goeb.

Enarratio XXIX.

GObius, ſiue gobio, aut vt Plinius cobio, piſcis parvus eſt, ex nigro & albo variegatus, capite magno, inter præſtantes hodie habitus, quem Veneti voce depra- *Gobius cobius idem.*

uata, hoc est prima tantum syllaba mutila goo appellant, Hispani vero Lusitani, Hebraica voce, pisces istos, cadozes, id est sanctos appellant. Sunt tamen pisces alij, quos vniuersa Hispania gobiones appellant, quos potius inter tinearum species adnumerandos esse autumarem, quum parum cum figura tum temperamento inter se differant, de quibus Galenus libro tertio de Facultatibus alimentorum capite vigesimo nono ita tradit: Gobio littoralis est piscis, ex numero etiam eorum, qui parui perpetuo manent: præstantissimus autem omnium ad voluptatem, coctionẽ, distributionẽ, ac deniq; succi bonitatem is est, qui in arenosis littoribus, aut saxosis promontoriis degit. Cæterum gobiorum caro, vt carne saxatilium est durior, ita mollior quàm mullorum, ipsa igitur proportione vescentium corpus nutrit.

Gobiorum altera species.

DE THVNO.

Græcè, θύννος: Latinè, Thunnus: Arabicè, Resam & aliena: Italicè, Tonno: Hispanicè, atuni, Gallicè, Tonine vel Thun.

Enarratio xxx.

THynnorũ præcipua hodie est captura in Algarbiis Lusitaniæ, vnde in vniuersam Europam, eos cadis membratim dissectos salitosq; tanquam celebre mercimonium deferunt. Cæterum, in thynno duæ seruantur partes, altera nobilior, circa abdomen, quam Romani, tarantellam dicunt, nostri vero à ventre ventriscam appellitant: quæ vt pinguis & palato grata est, ita facile stomachos subuertit, ad nauseam eos promouendo: altera vero pars, dorsi, & caudæ, totiusue corporis, melandrya à Plinio nuncupatur, sicca, omni pingui succo admodum carens, quæ deiectum stomachum reuiuiscere omnino facit. Dicitur autem thynni fœtus quum primum ab ouo prodit, cordylla, postea limaria, tandem adolescens, pelamis, siue palamia nominatur: quum vero pedalem excesserit magnitudinem, in thynnum abit, qui vt placet Aristoteli, intra biennium moritur, nec amplius viuit, de quo Galenus, citato loco, intra dura carne, prædictos pisces, mentionem fecit.

DE

DE GARO.

Græcè, γάρον : *Latinè*, *garum*: *Arabicè*, *Muri*, *vel Almuri*.

Enarratio XXXI.

GArum liquamen ex ſalmuria ſaliti piſcis gari apud Græcos dicti, confectum eſt, vt ex Plinio libro trigeſimo primo capite ſeptimo didicimus: quod in varios culinæ vſus veniebat, olim apud Aphros optimum conficiebatur, quod ſociorum quoq; appellebatur, in vniuerſum abolitum: hodie tamen ex ſcombris ſardis apud Hiſpanos dictis, garum, veluti ex thynno, & aliis variis piſcibus habetur, quod ſalmuriam vocamus, de qua veluti ea, in qua carnes ſeruantur, Dioſcorides in præſenti loquitur, intelligitue. Animaduertendum tamen, quòd garum vt diximus, proprie ſanies inteſtinorum piſcium eſt, halme vero muries & ſalſugo piſcium inueteratorum, hoc eſt, ius ſalſum, in quo piſces ſeruantur, & illud, ſalimuriam appellamus, quam Dioſcorides intelligit. Cęterum, ex aceto & muria, compoſitum paratur quod oxalme nominatur, veluti ex muria & allio, ſcordalme dictum.

Garum.

Salmuria.

Halme.

Oxalme.

DE RECENTIVM PISCIVM ESCVLENTO IVRE.

Enarratio XXXII.

REcentium piſcium eſculentum ius facile paratur: pro quo animaduertendum, quòd Dioſcorides, illud parari iubet ex piſcibus petroſis & ſaxatilibus, qui omnino marini ſunt, non autem fluuiatiles, vt multi falſo rentur, credentes quum piſces ſaxatiles, aut petroſos apud authores legunt, non marinos, ſed fluuiatiles intelligi. Cæterum phycides ex iis piſcibus ſunt, qui colorem mutant, & in alga nidificant, atq; pariunt, vt placet Ariſtoteli libro octauo de Hiſtoria animalium, qui omnino tincarum viridium colorem atq; effigiem referunt, vulgo Romanorum, dicti fici, omnino inſipidi, qua de cauſa, raro procerum menſas occupant. De ſcorpionibus vero ſupra abunde diximus. At iulides qui ſint piſces, non ſatis conſtat. Hermolaus Barbarus, in Corollario, iulidas ſiue

Ius piſcium.

ialides, ait porcos vocari, vtcumq; tamen crederem ipſe, piſcem paruum & ſaxatilem eſſe, ſed perca piſcis ſatis eſt notus, quem Itali, præcipuè Ferrarienſes, apud quos magna illius eſt captura, perſicum piſcem appellant, Theutones vero Anthuerpienſes, illum ſua lingua baſim dicũt, & eum maximo in pretio habent, fluuiatilem & marinum, branchis ſubrufum, dorſo ſpinis armatum, pondere ad ſummum ſemilibrem, guſtui gratum, & languentibus ſalubrem. Quomodo vero, ius hoc parari debeat, vt aluum moueat, aut quantum anethi, olei, & ſalis iniici debeat, quæret aliquis: cui reſpondemus, id coqui arbitrio relinqui, qui ſecundum piſcis quantitatem, plus & minus addere vel detrahere poterit. Cæterum antiquitas eſculentum ius hoc, veluti gallinaceorum, poſt purgationem, ad infringendam eius eroſionis acrimoniã propinabat, vt libro quinto capite de Aqua marina teſtatur Dioſcorides, & nos ibidem vberius dicemus.

DE CIMICIBVS.

Græcè, κόρεις: Latinè, cimices: Hiſpanicè, chiſmes, chiemeſas, parauelhos: Italicè, cimici: Gallicè, punaiſes: Germanicè, Vventel, Vvantzen.

Enarratio XXXIII.

Cimices. CImices tam ſunt noti, vt eos ob putidum & peſtilentem, quem emortui relinquunt, fœtorem, ſatius eſſet præterire: quod verò Dioſcorides illis, in quartanæ curatione tribuit, id vt fabuloſum Plinius refutat, libro vigeſimo nono capite quarto dicens: Cætera quæ de iis tradunt, vomicæ & quartanarum remedia, aliorumq; morborum, quanquam ouo aut cera, aut faba, incluſos cenſeant deuorandos, falſa, nec referenda arbitror: quòd vero virgæ pro irritanda vrina conciſi immitti debeant, id hodie conſultius factum iri puto, quum viuos in vrinæ canali indunt: quia ſua velicatione, expultricem quoquo modo virtutem, ad excretionem incitant. Sunt præterea cimices agreſtes, in maluis & variis aliis herbis vigentes, de quibus Plinius ita inquit: eos qui agreſtes ſint, & in malua naſcantur, crematos cinere permixto roſaceo, infundunt auribus. hæc Plinius. quæ ideo in iſtum locum

tranſcri

transcripsimus, vt Mathiolum parum oculatum in hac re monstraremus, qui de illis nullũ vsum in medicina, apud aliquem reperiri contendit.

DE MILLEPEDIBVS.

Græcè, ὄνοι ἢ κυβαρίδες: Latinè millepedæ, Arabicè, harna: Hispanicè, gallinilha: Lusitanicè, porquinhas, bicho: Italicè, porcelletti: Gallicè, Closeporte: Germanicè, Esel.

Enarratio XXXIIII.

SVnt onisci, id est aselli vermes, admodum parui, multorum pedum, & cineritij coloris, qui sub hidriis, & humectis locis maxime reperiuntur, & tacti illico in globum plicantur, quorum frequens apud vulgares in potu pro cienda vrina vsus est: eos enim siccatos & in puluerem redactos, in vino vel iure aliquo, offerunt. De quibus Galenus libro vndecimo de Facultatibus simpliciorum medicamentorum, capite de dracone marino mẽtionem facit, non minus quoq; libro secundo de Compositione medicamentorum secundum locos, capite de cephalea.

CONSTANTINVS.

DE hac centipeda siue millepeda quæ ex varia authorum lectione obseruauimus in supplemento linguæ Græcæ nondum impressa, non pigebit ascribere. Apud Trallianum lib. ij. legitur φυσικῶς ὑ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι, οἱ ὄνοι οἱ πρὸ τὰς ὑδρίας σὺν-ειλούμενοι. Apud Dioscoridem κυβαρίδας κρὸ ὄνοι lib. ij. cap. 37. describuntur ὑπὸ τὰς ὑδρίας ζῶα πολύποδα, σφαιρούμενα κατὰ τὰς ἁπαφὰς τῶν χειρῶν Animalia vt Plinius loquitur multipeda arcuatim repentia, tactuq; se contrahentia. De quibus ita Scribonius Largus: Bestiolæ multorum pedum quæ conduplicant se in orbem pillulæ rotundissimæ similem, κατοπιδίοις ὄυσι aut πολύποδας Græci vocant. Marcellus Empeiricus has bestiolas vocat cutiones: Cutiones inquit, bestiolæ sunt multipedes, cute dura & solida, quæ tacte complicant se in orbem pilulæ rotundissimæ, polypodas Græci appellant. Et alibi: cutiones qui in stercore nascuntur, quiq; cõtacti in globulos complicantur. Idem alibi Bestiolæ multipedes quæ in locis humidis & Sordidis nascuntur, quæq; contactæ pilulam de se faciunt. Idem author, in locis humidis &

ſordidis ſub lapidibus inueniuntur beſtiolæ multipedes, quæ contactæ contrahuntur & rotundantur. Calius autem Aurelianus medicus (quem ab infinitis mendis repurgatum Dalechampij eruditiſſimi viri & amici mei cenſura, perlegi) porcelliones vocat, vt adhuc porcelletos vocat Italia. Porcellionesinquit ille Chronion libr. j. Cap. 4. hoc eſt animalia quæ humectis & aquoſis locis ſæpè naſcuntur, à græcis appellata oniſci. Quæ omnia curioſius adduco, vt intelligas huius, licet exigui, inſecti maximum vſum eſſe in medicina, vel ipſorum authorum teſtimonio, qui ita certatim deſcribunt. Nos galli vocamus cloſeporte, quæ diuerſa eſt ab alia millepeda ſiue etiã centipeda dicta, quæ venenata eſt: ea græcis eſt, σκολόπενδρα de qua Plinius libr. xxix. Cap. vltimo, quam tradit etiam à græcis ſæpa vocari. Non tamen ignoro Plinium in eo capite oniſcon aliter deſcripſiſſe ac cæteri omnes, cùm dixit: Millepeda, ab aliis centipeda, aut multipeda dicta, animal eſt è vermibus terræ piloſum, multis pedibus arcuatim repens, tactuq; centrahens ſe, oniſcon græci vocant, alij tilon: efficaciter ſanat aurium dolores, in cortice punici mali decoctum & porri ſucco. Loca ſi quis conferat videbit in oniſci deſcriptione ſolùm in medicinis Plinium conſentire cum Dioſcoride aut Galeno cæteriſq; citatis authoribus. Oniſcos enim Plinij eſt de genere erucarum, at Dioſcoridis oniſcos qui & κύαμος dictus eſt propter coloris ſimilitudinem, nihil habet in figura, cum eruca conuenientiæ. Oniſcos autem quos etiam ὄνυξ πολύποδας vocauit Ariſtoteles, quidam & ἴουλος dixerunt. Sed propriè ἴουλος eſt ἴουλος quem ἀμφιπάρα Nicander ſcribit reclamante interprete ex Ariſtotelis decreto. Et Lycophronis interprete qui ἴουλους μυριόποδας ſcolopendras intelligit.

DE BLATTA PISTRINARIA.

Græcè, Σίλφη: *Latinè*, *blatta*: *Hiſpanicè*, *Luſitanicè*, *rapa coua*, *rapa cona*: *Italicè*, *piattole*, *Germanicè*, Grillen & heymichen.

Enarratio xxxv.

Blatta vermis.

BLattæ, teſtante Plinio lib. vigeſimo nono cap. vltimo, plures ſunt ſpecies, quæ tamen à Dioſcoride in præſenti deſcribitur, ea eſt, quæ circa molas, & in piſtrinis reperitur, vermis ſcilicet gliri admodum ſimilis, quem noſtri Hiſpani, rapa coua, vel rapa cona, quaſi dicerent, ſcalpentem foueam appellant.

DE

DE PVLMONE MARINO.

Græcè, πνεύμων θαλάσσιος: Latinè, pulmo marinus: Hispanicè, Lusitanicè, natura de vieya, capacha, de velha: Italicè, potta marina.

Enarratio XXXVI.

SVpernatant Pulmones marini, carnositate quadã chartilaginea, & translucida constantes, forma rotunda, superne concaua, vt inde vulua marina ab Italis et Hispanis, communi voce dicatur. Ii enim silicea testa inclusi, veluti ostreæ, stellæ, & alij pisces, plantarum modo, sine vllo viuunt sensu, vt tradit Aristoteles, lib. iiij. de Partibus animalium, & Plinius lib. ix. cap. 47. Præsagiunt enim pulmones marini, vt idem Plinius tradit, futuram tempestatem, ex quibus si virgæ ligneæ inungãtur, nocte tanquam accensæ candelæ lucent. *Pulmones marini.*

DE PVLMONE SVILLO ET AGNINO VVLPIS ET VRSI.

Enarratio XXXVII.

PVlmones prædictorum animantium, facile habentur, vulpis tamen, in vsu quotidiano est medico, quum ex eo loch officinæ contra pectoris vitia paratum habeant.

DE IOCINORE ANIMALIVM.

Græcè, ἧπαρ: Latinè, iecur, hepar: Italicè, Hispanicè, figado, Italicè, fegato: Gallicè foye. Arabicè, Bedib: Germanicè: Leber.

Enarratio XXXVIII.

IEcur asininum, quod tostum comitiali morbo conueniat, id à tota substantia conuenire credibile est, quum iecur, sanguis coagulatus est, crassum præbens alimentum. Medicamẽta vero quæ comitiali morbo medentur, incidentis opus est, sint facultatis, vt Galenus libro xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum capite de sanguine adnotauit. At caprinum iecur assatum, & ipsius saniem, ad eadem valere, ad quæ Dioscorides notat, subscribit Galenus lib. à nobis citato: obnoxium tamen tam caprinum *Asininum iecur.* *Caprinum iecur.*

prinum quàm hircinum iecur epilepticis esse, imo illo comesto, morbum irritari, ac de nouo moueri tradit Galenus quoq; lib. prædicto: Proinde qui hircinum iecur tanquam sanum laudant, animaduertant etiam atq; etiam moneo. Porro aprinum iecur, id est porci syluestris, ad ea quæ Dioscorides tradit valere, credere est: canis vero rabidi iecur, ad ea non valere quæ tradit Dioscorides testatur Galenus eodē citato libr. xj. imò omnes mortuos esse, qui eo solo vsi fuerant eodem capite confirmauit. Nec id mirum videri debet, quum ex iecore canis rabidi, venenum inter cætera veneni genera potentissimum paretur, vt ipsi nouimus. Mergi hepatis non meminit Galenus: At Paulus Aegineta lib. 7. sue medicinæ, siccum & potum calculos eiicere tradit, sed vt opinor textus ille corruptus est, quum loco earum vocum, secundas eiicit, vt scribit Dioscorides, calculos in eo legitur. Cæterum & si Galenus mergi iecoris mentionem nullam fecerit, fecit tamen de illius ventre, quum dicat: Ventrem mergi quidam commendant tanquam medicamen concoquēs, & pepticum, idq; siue protinus elixum, siue arefactū comedas. At nos id experti vanam esse promissionem comperimus, sicut sane etiam quod de interna tunica gallinarum memoriæ est proditum. Aiunt enim quidam si ea arefacta bibatur, iuuare stomachicos.

Aprinum iecur.

Mergi hepar.

Mergi venter.

Quum igitur, de iecore animalium agimus, lupinum prętermittere extra rationem erit, quū de illo hodie multi ambigunt, dubitantq;, nec sane immerito, quum Galenum in eo dubium ac fere sibi ipsi contradicentem animaduertant. Dubitant igitur, an iecur lupinum, hepaticis, id est eparmale affectum habentibus, siue in fluxu hepatico, hydrope, vel alia quauis affectione iecoris conueniat. Et quod sic, cum Galeno libr. de Compositione medicamentorum secundū locos. 8. & eiusdē numeri capite, respondent, vbi ait: Videntur autem hæc iuxta totam substantiam efficacia esse, non secundum vnam aut alteram qualitatem, quale est & lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus, & subdit: teritur enim exacte hepar lupinum, & datur drachma vna, cū vino aliquo dulci. Porro libro vndecimo de Facultatibus simplicium medicamentorum dictis contraria innuere videtur, quum de illo

Lupinum iecur.

illo nullam habere experiẽtiam tradat, quum dicat: iecur lupinum sæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, neq; tamen quòd mentione dignum sit, amplius præstare comperi, ad illud videlicet cõparans, quod sine ipso componitur. Hæc Galenus, in quibus nullam de iecore lupino experientiã habuisse inquit, quæ dubio procul, contraria illis à nobis citatis è libr. viij. de Compositione medicamentorum secundum locos videntur, imò sexto lib. huius citati voluminis, capite 2. tradit ipse Galenus, in compositione quadam Archigenis, oris cruftis dicata. De lupino hepate non habeo quod dicam, ob quæ multi vt dixi, in hac re ambigui dubiiq; sunt, imò quod Gale. sibi ipsi contradixerit, clamant: Quibus nos paucissimis respondemus, & primo apud Galenum nullam esse contradictionem: fatetur enim Galenus libro. 8. κατὰτόπους lupinum iecur hepaticis conuenire, quod & vndecimo de Facult. simpl. non negat, imò si quis interius aduerterit, inueniet hoc dicere, videlicet, quòd tanta ineſt vis iecori lupino, quanta medicamento ex eupatorio pro hepaticis confecto: vel aliter respondemus Galenum nunquam de illo experimentum habuisse, quousq; locum illum, libri de Compositione medicamentorum κατὰτόπους attigit, ita enim illi euenire posse arbitramur, veluti & morbis, quibus nonnulla hodie innotescunt, quæ antea ignorabamus. *Conciliatur Galenus.*

DE CERVI MASCVLI GENITALE.

Græcè, ἀιδοῖον ἐλάφου: Latinè, pudendum cerui: Hispanicè, vergalho de ceruo: Italicè, verga del ceruo: Gallicè, verge de cerf:

Enarratio XXXIX.

NOn solum contra viperæ venenum Virga cerui valet: sed etiam vt testatur Rasis, ad colicas affectiones, & vrinæ retentionem, vel vt aliis placet, ad stimulandam venerem. Cæterum, circumfertur hodie lapillus quidem ex India ad Lusitanos primo aduectus, vt plurimum, magnitudine & figura glandis colore cineritio, ad cyaneum inclinante, multis compositus laminis, quem cerui *Virga iecur.* *Lapis belzaharticus.*

cerui lachrymam quidam, alijvero lapidem belzahart appellant, & illum tanquam præstantissimum ac diuinum antidotum, cõtra omne genus veneni approbant. De quo Abinzoar libro sui Theisir testatur, se illo quendam deploratũ à pernicioſissimo ingurgitato veneno liberasse, cui granorum hordei trium põdere belzaharti, in quinq; vnciis aquæ cucurbitæ propinauerat. Nam æger ille illico in auriginem icteritiam dictam deuenit, in qua bilis vigebat, pro qua infringenda ac domanda, antidotum in cucurbitæ aqua dedit. Quo vero modo lapis iste gignatur, aut vnde gignatur, non alienum erit inquirere. Glorioſus Abinzoar, eo citato loco, hunc quem modo citaturi ſumus, ordinem inſequitur. Nam cerui vt teſtatur Plinius capite 32. libri octaui, cum ſerpentibus habent pugnam, ita vt inueſtigent cauernas, & eas narium ſpiritu extrahant, renitentes: quod libro xviij. cap. 9. prope finem confirmauit, dicens: exitio iis (hoc eſt ſerpentibus) eſſe ceruos nemo ignorat, vt ſi quæ ſunt extractas cauernis, mãdant. Hoc innuit Regius Propheta Dauid in pſalmo, cùm dicat: Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum ita anima mea deſiderat ad te domine. Nam poſt eſum ſerpentium, in orientalibus regionibus, vbi prægrandes reperiri ſolent, tunc vero ex infeſtus ſiti, ceruus præſto ad ſtagnantes aquas confluit, in quibus immerſus, natura ita docente, velut Tantalus in mediis fluctibus, ſitiens, non bibit, nam ſiquid aquæ deguſtaret, illico concideret mortuus: interim ad eius oculos humor defluit quidam qui paulatim craſſeſcit, cogitur, & coagulatur, atq; in glandis magnitudinem excreſcit, quem poſtquam ex aquis exiuit ceruus, deciduum homines quærunt, & tanquam rem pretioſiſſimam ſeruant, lachrymam cerui appellantes, vel potius lapidem belzaharticum, id eſt, lapidem antidotum. Hodie vero Luſitani noſtri, qui ex India multa referunt, quæ hucuſq; de iſto tradidimus lapide fabuloſa eſſe teſtantur, quum illum potius, è ſtomacho vel cuiuſdam animalis corde extrahi, pro firmo contendant, quod ita eſſe certum eſt: quum lachryma cerui lapillus alter eſt, coloris mellei, latus, in pyramidem tendens, à paucis huc uſq; viſus, quem nos, quum hæc ſcribimus, ob oculos habemus & Belzaharticus dictus ad ea valẽs, ad quæ lapillus ex cor-

Abinzoar.

Lapis belzaharticus ex ſtomacho animalis extrahitur.

ex corde vel ſtomacho animalis extractus. Datur enim ad minus pondere triũ granorum hordei, nonnunquam contra venena in oleo, vel aqua anaphæ, potu, contra febres peſtilentes magno datur iuuamento in aqua nenufaris, vel acetoſæ, vel alia frigida: puerorum vermes extirpat, vigente febre, in aqua portulacæ datus, vel ſine febre in vino potus, experti ſumus, rebellem pleuritidem huius potu domari. Complet enim opus ſuum lapis iſte aliquando per vomitum, nũnunquam vero per ſeceſſum, plerunq; tamen per ſudorem. Nunc quũ hæc literis commendabamus, illuſtris Domina Beatrix à Luna, mulier opulentiſsima, Venetiis agens, lapillum vnum ex iis quos deſcribimus ab Indiæ animali extractũ à quodam nobili Luſitano, qui apud Indos Prorex fuerat, centum & triginta aureis ducatis emit: erat enim lapillus ille, vt hoc quoq; dicamus oualis ferè magnitudinis. Cæterum, non ab re quoq; eſſet, in præſenti poſtquàm de præſtãtiſsimis antidotis contra venena egimus, de vnicornio quoque memoriam facere, ſed quoniam capite de cornu cerui, de illo ſermonem faeimus, ideo ſuperſedimus, lectorem ad citatum locum relegantes.

DE VNGVLIS ANIMALIVM.

Græcè, ὄνυχες: Latinè, vngulæ, vngues: Hiſpanicè, vnhas de animal: Italicè, vnghie: Arabicè, chafit, ſtes, & dalef, Gallicè, ongles.

Enarratio. x l.

SVnt enim vngues animalium, ex iis medicamentis, quę paratu facillima dicuntur, præter tamen vngues aſini & capræ, de quibus Dioſcorides in præſenti agit, à Raſi ſummo Arabum medico, bouis quoq; laudantur, præſertim manuum, ad lactis euocationem, modo vſti & in cinerem redacti, in liquore aliquo, poti dentur, non minus quoque mulæ vngulæ pro ſterilitate inducenda, ab eodem commendantur. *Vngues animalium.*

DE EQVORVM LICHENIBVS SIVE CALLIS.

Græcè, λειχῆνες ἵππων: Latinè, lichenes equorum, calli

calli equorum: Italicè, porri delle gambe de i caualli: Hiſpanicè, impigenes de los caualos: Arabicè, zeide: Gallicè, cais, ou porreaux de cheual.

Enarratio XLI.

Loch equorum. PEdum equorum lichenes, ad cuiuſuis feræ morſum quoq; valere tradit Galenus libro xj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum.

DE VETERVM CALCIAMENTORVM CORIO.

Græcè, καταμάτου παλαιὰ δέρματα: Latinè, veteramenta, corium veteris calceamenti: Hiſpanicè, ſuella de zepatos viegos: Italicè, ſcarpe vecchie: Arabicè, geldalatiche: Gallicè Sauates.

Enarratio XLII.

Gattinaria hiſtoria. FVmum veterum calciamentorum, matricis ſtrangulationibus valere, omnes veterum nouerunt, quo ſerpentes quoq; fugari certum eſt, de quo Marcus Gattinaria admirandam enarrat hiſtoriam, quum dicat: in agro quum quidam aperto ore dormiret, vipera per os ingreſſa eſt, quæ multis adhibitis remediis, nunquam à corpore profiigari potuit, tandem ſuffumigiis ex iis veteribus calciamentis apparatis, & naribus admotis, illico vipera per anum exiuit, quæ an vera ſit hiſtoria, dubito, quum Hippocrati remedia hæc ignota non eſſe, ſciam, qui lib. v. de Morbis populariter vagantibus, ita de quodam, qui ſerpentem dormiendo deuorauit, & mortuus fuit, dixit: Adoleſcens (inquiens) quidam multo meraco poto, ſupinus in habitaculo quodam dormiebat, huic ſerpens arges appellatus, in os ingreſſus eſt, & ſane quum ſenſiſſet, & loqui non poſſet, dentibus ſtridit, & ſerpentem deuorauit, & dolore magno tenebatur, & manus prætenſas adhibebat, velut qui ſtrangularetur, & iactabat ſeipſum, & conuulſus mortuus eſt.

Hippocratis hiſtoria.

DE GALLINIS ET GALLIS.

Græcè, ἀλεκτορίδες: Latinè, gallinæ: Hiſpanicè, gallinas:

linas: Italicè, galline: Arabicè, Degedi, & giazinduch: Gallicè, poulles, & gellines: Germanicè, Hennen.

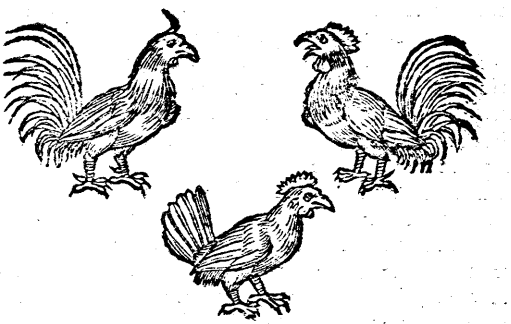

Enarratio XLIII.

SVnt proculdubio in regionibus temperatis, gallinæ, optimum gignentes succum, secus autem in frigidis, veluti apud Germanos inferiores, apud quos experientia comprobauimus, gallinas illius regionis, carnes hircinis vel caprinis duriores habere, quæ malum, & vitiosum præbent alimentum, quo fit, vt ibi raro in cibi vsum veniant. Cæterum, gallinarum esculentum ius simplex, retinendi vim possidet, veluti gallorum subducendi, vt enarrat Galenus xj. lib. de Facult. simpl. medic. capite alectorides, quod animaduersum à practicis deinceps velim, qui post exactam medicamentorum purgationem, tanquam (lauatiuum vt dicunt) nihil præter ius gallinæ purgatis bibendum porrigunt, vt purgantium medicamentorum reliquias stomacho hærentes, descendere ad intestina faciat, quod sane contrarios effectus, vtpote adstringentes, non vero abstergentes, aut lauantes inducere, ipse Galenus expertus est. Porrò ius gallorum subducendi vires habet, & eo magis si polypodio, aut mercuriali, soldanela, aut cartamo, sena vel epithimo coquatur. Pullorum tamen gallinaceorum nõdum coëuntium ius, veluti eunuchorum gallorum, optimum esse pro prædicta exequenda operatione, credendum est, quod hodie admixto

Gallina.

Gallorum ius subducendi uim habet.

Iecur galli-naceorum.

ſaccharo, pro parandis ad expulſionem humoribus, delicatioribus damus, imò eorum teſtes & iecinora, tanquàm cibum corpori multum alimenti præbentem, extenuatis concedimus. Irridendi proculdubio ſunt illi, qui gallinaceorum iecur, tanquàm nutrimentum obſtructiones gignentem, deteſtantur: quum reuera extra Galeni mentem, & veritatem ipſam loquantur. Quòd verò Dioſcorides inquit, diſſectas gallinaceorũ carnes ſerpentium morſibus ſubuenire, id omnium conſenſu, hodie melius exequitur, ſi gallinaceorum deplumato ano, venenato morſui, gallinaceos viuos apponãt, vt inde tanquam ventoſa, ipſo ano venenum attrahant: ſed hoc opus, non vna gallina tantum fieri debet, ſed pluribus: quæ in vniuerſum venenoſæ inde manent, ita vt ſi canibus poſtea dentur, ſuperſtites non maneant, ſed certo peribunt. Item irridet Galenus eos, qui interiorem tunicam ſtomachi gallinarum, tanquam ſtomachicorum præſtans iuuamentum laudant, quam tamen Dioſcorides in præſenti ſummopere valere contendit. Cæterum tradit Plinius libro xxix. cap. 4. hoc mirum videlicet, dicens: non præteribo miraculum, quanquam ad medicinã non pertinens, ſi auro liqueſcenti gallinarum membra miſceantur, conſumunt illud in ſe, ita hoc venenũ auri eſt, & ſubdit quòd ſi collo gallorum circulus vitis imponatur, deſinẽt conſuetis horis cantare, ſed hæc forſan in præſenti potius omittenda erant.

Interior tunica ſtomachi gallinarum,

DE OVIS.

Græcè, ὠὰ: Latinè, oua: Hiſpanicè, hueuos, ouos: Italicè, vuoua: Arabicè, naid, beid, & Baid: Gallicè, œufs: Germanicè, Ey.

Enarratio XLIIII.

Candidũ oui,

OVum ex multis habetur altilibus: gallinarum tamen Dioſcorides in præſenti proſequitur, in quo album & luteum includitur: ex albo pullus gignitur: ex luteo vero nutritur, vt experientia quotidiana indicat, & Ariſtoteles ſcripſit lib. vj. de Natura animalium, cap. 3. quanquam Hippocrates, libro de Natura pueri prope finem, potius ex luteo generari, & ex albo nutriri contendat. Cæterum candidum oui frigidum eſt, ex quo & gypſo mixtis,

mixtis, frons illita, narium ſanguinis fluxus cohibetur. Hippocrates quoq; lib. iij. de Morbis cap. 20. quo frigefactoriæ potiones, contra ardentes febres deſcribuntur, ita de candido oui tradit: ouorum trium aut quatuor, candidum in aquæ congio concuſſum bibat, hoc valde frigefacit, & ægrum ad aluum exonerandam cõturbat, eo quoq; mulierum facies poliuntur, & vulnera recentia curantur, non minus quoq; inteſtinorum vlcera ex eo & tracagantho gummi, amilóue, ad cicatricẽ in dyſentericis, modo per clyſteres iniiciantur, reducuntur. Vitellus vero oui, fundamentũ digeſtiui vnguenti dicti eſt, quo paſsim chirurgici, vulnera, & vlcera ſordida, rubra & ad ſtatum ſanitatis prope reducunt. Conficitur enim vnguẽtum hoc, digeſtiuum dictum, ex vitello oui, oleo roſaceo, & terebinthina, cui modo abſtergere quoq; velis, addere poſsis, mellis roſacei colati portiunculam, vt alia plura præteream. Fit quoq; ex vitello oui, venenum irremediabile, quod ſubtricere ſatius erit: non minus quoq; ex oui vitello, oleum conficitur, quo mulieres pro facie polienda paſsim vtuntur, & eo quoq; chirurgici inſigniores, in vulneribus capitis, vbi cerebri meninges ſunt affectæ, vtuntur. Cætera verò quæ de ouo traduntur, Galenus præ cæteris melius lib. iij. de Alimentorum facultatibus, memoriæ ſcripta reliquit, quæ ita habent, cap. xxij. gallinarum & phaſianorum oua, omnibus ſunt præſtãtiora: deteriora autem anſerum & ſtruthocamelorum: porro quę oua dicuntur tremula, ad nutriendum, omnium ſunt præſtantiſsima: ſorbilia autem minus quidem nutriunt, ſed ſubduc untur facilius, & pharyngis aſperitates læuigãt, cocta vero, & ad coquendum ſunt difficilia, & tardi tranſitus, corporiq; craſsius alimentum largiuntur: his autem tardius permeant, & craſsioris ſunt ſuccí, quæ in calidis aſſantur cineribus: quæ vero in ſartagine ſunt inſpiſſata, peſsimum habent modis omnibus alimentum. Porro quę ſuffocata appellant, ſunt elixis atq; aſsis meliora, parãtur autem ad hunc modũ, vbi enim ipſa oleo & garo, & pauco vino conſperſa fuerint, vas quo cõtinentur, cacabo aquam calidam habenti indunt, deinde vbi ipſum totum ſupernè obturarint, ignem ſubſtruunt, quo ad oua mediocrẽ conſiſtentiam ſortiantur. Cæterum, hic adnotare eſt, quòd

Vitellus oui.

oleum ex vitello oui

oua non ſemper gallinis ſubmittuntur, vt ex illis pulli gignantur, quum in terris frigidis, & regionibus nimis calidis, ſtercore obrutis ouis, aut furno tepente immiſsis, intra viginti dies, pulli naſcuntur, vt Conſtantinus Imperator in libro de Agricultura docuit. Non minus quoq; te ſcire decet, quòd vt oua recentia in Europa, antiquis meliora ſunt, ita apud gẽtes Bengallos Indiæ, niſi putrida aut in pullos ferè redacta fuerint, in cibi vſum nõ admittuntur, tantum enim recentia oua apud illos odio & contemptui habentur. Cæterum, ouum ſymmetro temperie frigidius eſt, cuius naturæ & ipſe vitellus eſt, vt refert Galenus lib. xj. de Facult. ſimpl. medic. erit igitur ouum frigidum in primo gradu, in quo & vitellus reponi debet.

Ouum frigidum in primo.

CONSTANTINVS.

OVorum apud medicos differentia eſt: ὠὰ ἁπαλὰ ἢ ῥοφητὰ oua mollia & tremula, ῥοφητὰ Sorbilia: ἀνυσελιὰ Setho, πεπυησμὰ Frixa, πνιγὰ Suffocata, Setho ἑψθὰ in aqua cocta, σκληρὰ dura. ἑψθὰ καὶ ὀπτὰ cocta & aſſa, de quibus Galenus libro iij. de Alimentis.

DE CICADIS.

Græcè, τέττιγες: Latinè, cicadæ: Hiſpanicè, ciguatregas: Italicè, cicala: Gallicè, cigale: Germanicè, Hevuſchreck.

Enarratio XLV.

CIcadæ cantatrices, notiſsimæ ſunt, de quibus legito Galenum libro vndecimo de Facultatibus ſimpliciũ medicamentorum.

DE LOCVSTIS.

Græcè, ἀκρίδες: Latinè, locuſtæ: Hiſpanicè, lagoſtas de tierra, gafanhotes grandes: Italicè, caualletti, ſaltelli, ſauppi: Gallicè, ſauterelles.

Enarratio XLVI.

Locuſta terreſtris.

LOcuſta terreſtris, animal notum eſt, & ſegetibus, ac fructibus maleficũ, quo non ſolũ Scythæ, ſed Aphricæ Iudæi etiã, in Lepti, ciuitate Cepta hodie dicta, & aliis variis locis veſcuntur. Hæc enim locuſta eſt, quam Diuus

Ioannes

Ioannes Baptista, quum in deserto esset, in victus vsum accipiebat, non vero herba raponeolus, quã locustã nonnulli appellant, neq; herbarum summitates quas Græci ἀκρίδας * vocant, sed de raponeolis, quum de rapis sermonem fecerimus verbum vnum vel alterum attingemus, de locusta vero animali plura apud Plinium legito.

CONSTANTINVS.

NVllus Græcorum, quod sciam, summitates herbarum ἀκρίδας vocauit sed potius nomine communi ἄκρα ἢ ἄκρα vt germina ἀκρεμόνας, βλαστήματα ἢ κυήματα vel κύματα. Sed Cymæ propriè de caulibus summitatibus q; cauliculorum brassicæ. Cymata etiam dixit Columella & ad aliarum plantarum summitates transferri potest: vt rapicia de rapis dixit Pli. li. xviij. cap. 13.

DE OSSIFRAGO AVE.

Græcè, φῖνα ἢ φῖνις: Latinè, ossifragus, aquila barbata: Hispanicè, quebranta vesso aue: secundum Albertum, auis ossifraga: Italicè, agroti dicitur, Gallicè, offraye.

Enaratio. XLVII.

VAria de ossifraga aue referũtur. Nam Plinius lib. x. cap. 3. ossifragã, aquilæ halieti id est marinæ dictæ, filium esse tradit, dicens: halieti suum genus non habent, sed ex diuerso aquilarum coitu nascuntur, id quidé quod ex iis natum est, in ossifragi genus abit. Aristoteles verò lib. 9. de Natura animaliũ cap. 32. & 34. ossifragam auem aquilæ similem facit, & benignam, quæ non solum suos nutricat pullos sed optime etiã aquilæ, solet enim aquila *Ossifraga auis.*

suos pullos, cogente fame, adhuc parentis operam desiderantes nec volandi adeptos facultatē, è nido mittere, quos ossifraga benigne recipit, & tuetur, ac alit, dum quantum satis sit adolescant, parū hæc oculis valet, nubecula enim oculos habet læsos. Albertus verò cognomento Magnus, longe aliam de ossifraga sentētiam profert, inquit enim, ossifragum auem aquaticam cygno maiorem esse, rostro oblongo, sed inferiori parte, adeo amplo, vt saccum quis, eius collum diceret. Hanc verò auem semel apud Belgas me vidisse recordor, pro qua educanda vetula quædam à Carolo Quinto Imperatore, singulis diebus, tres stuferos accipiebat, postea vero Ferrariæ alteram emortuā vidimus apud Ioannem Baptistam Cananum, anatomicū insignem, & amicum singularem, sed vt audio apud Senenses auis hæc familiarissima est: cæterum, non desunt quidam, qui ossifragum ab ossifraga differre specie dicant.

Albertus.

DE GALERITA.

Græcè, κορυδαλὸς: Latinè, galerita, alauda: Hispanicè, cucuyada: Lusitanicè, cotouia: Italicè, lodola, capellina: Arabicè, hanabroch: Gallicè, cocheuis, ou Alouette: Germanicè, vvalt herch.

Enarratio XLVIII.

Galerita auis.

GAlerita auis pusilla est, cuius duo genera, apud Aristotelem lib. 9. de natura animaliū, cap. 25. referuntur: Alterum terrenum, cristatum, galerita, à crista ex plumis in capite eleuata, appellatū, auis nobis in itinere plerunq; obuia, vermes & semina herbarum quærens, & quæ ex auiculis prima, ver pronunciat, & eam Lusitani nostri à cantu suo, cutuuia, appellant, ita enim nomen hoc, auis hæc referre videtur, quam Dioscorides in præsenti intelligit: Alterum verò genus gregale, nec singulare, more alterius, verum colore simile, quanquam magnitudine minus, & galero carens, cibo verò idoneum: est verò auicula hæc ex iis quæ optimè canunt, ita vt cum luscinia certare de suauitate concentus dicatur, quam cōmuni voce, calandram omnes fere nominant, & de ea Galenus lib. xj. de Facultatibus simplicium medicamētorum agit, vbi vt

Calandra auicula.

in

in antiquo exemplari Græco legitur, passeribus qui pyrgitæ appellãtur, similis est, sed & crista secernitur, & paulò maior est ipsis. Cæterum est & herba corydalis appellata, quam quoq; colicis multum valere Galenus ibidem testatur. Troglodytes verò, iuxta sepes & muros victum quæritans, longe alius est passerculus, qui nephriticis, & vesicæ calculo laborantibus vnice prodest, vt apud Aëtium legere est, vndecimo sermone suæ medicinæ, capite 9. quo ita legitur: Est autem passerculus minimus iuxta sepes, & muros victum quęritans, estque hoc animalculũ omnium auicularum minimum, ea excepta quæ regulus appellatur, similis est autem regulo in multis, præter quam quòd in fronte auricolores pennas non habet. Est etiam troglodytes, passer regulo paulò maior, & nigrior caudamque semper subrectam & albo colore, retro interpunctam habet. Magis item garrulus quàm regulus est, & sane iuxta summum alæ lineamentum cinerei amplius coloris, breues item volatus facit. *Troglodytes.*

DE HIRVNDINE.

Græcè, χελιδὼν: *Latinè*, *hirundo auis*: *Hispanicè*, *golandria*, *andorinha*: *Italicè*, *rondinella*, *rondine*, *Arabicè*, *thartaf*, *chatas*, *chataf*: *Gallicè*, *arondelle*: *Germanicè*, Schuualb.

Enarratio XLIX.

HIrundine nulla est nobis magis domestica auis, vt quæ in domibus nostris nidificat, cuius pullos sæpe dissecui, & lapillos in eorum stomachis inueni, magnitudine milij granorum, colore verò ad cyaneum declinantes. Verum hoc tempore practici, pro angina curanda discutiendáve emplastrum ex nido hirundinis collo imponunt, non sine magno & euidenti iuuamento, quanquam non desint aliqui, qui quum nidum ex terra & paleis compositum animaduertant, rebus, vt apparet, stypticis, illius admotionem timent, verentúrve ne forsan sua stypticitate, materiam intus retrocedere faciat: quo fit, soło nidi decocto, in quo cæterę res anginam discutientes miscentur, tantum vtantur: Sed reuera falluntur, quum omnia in hirundinis nido cõtenta, potius discutiendi vim, quàm con- *Hirundo.* *Emplastrũ ex nido hirundinũ.*

ſtrictoriam aliquã habeant. Priſci tamen omnes non nido aut aqua in qua incoquitur nidus, pro diſcutienda anginа vtebantur: ſed potius, crematarum hirundinum cinere, quem deinceps vtinã medici pro extirpandis & remouendis anginis in vſum traherẽt medicũ. Curent igitur pharmacopolæ, pyxidẽ huius cineris plenã cõtinuo in apothecis ſuis habere, quum maximi ſit profectus & iuuamenti.

Cinis crematarum hirundinũ

DE EBORE.

Græcè, ἐλέφας: Latinè, ebur, dens elephantis: Hiſpanicè, marfil: Italicè, auorio: Gallicè, yuoire: Germanicè, Helffantin.

Enarratio I.

LOngum profecto eſſet hic de elephanto ſermonem habere, nec minus ſuperfluũ huius animalis effigiẽ, naturam ac mores deſcribere, præſertim quum Plinius ea omnia exactè depinxerit lib. viij. ſuæ Naturalis hiſtoriæ. Affertur enim animal hoc ſæpe ex India ad Luſitanos, cuius admirandæ magnitudinis dentes ebur dicuntur, & ex illis pectines, ſcutulæ, vaſcula, ac ſpeculorum circuli parantur. Valet enim eboris ſcobes, vt experientia comprobauimus, morbo regio laborantibus. Datur verò ventriculo vacuo, nonnunquã drachmæ vnius pondere, vbi non eſt febris, in vino: Secus verò in aqua cicoreæ & lupulorum. Confert quoque medicamen hoc diuturnis obſtructionibus, & remouet inſuper ſtomachi dolores: Vſus præterea ipſius in potu, mulieres ad concipiendum fœtum aptiſſimas reddit.

Ebur dens Elephãti.

DE SVIS TALO.

Græcè, ἀστράγαλος ὑός: Latinè, talus, porci talus, ſuis talus: Hiſpanicè, tornizuelo de pie del puerco: Italicè, talone del porco, oſſo de la cauichia del porco, Gallicè, talon de pourceau.

Enarratio II.

TAlus os pedis eſt, quod cruri inſeritur, & illud multi, cauilham alij verò os baliſtæ appellãt, falſo multi eum malleolum nominant.

Talus à malleolo differt.

DE

DE CORNV CERVI.

Græcè, ἐλάφου κέρας: *Latinè*, *cornu ceruinum*: *Hiſpanicè*, *cuerno de cieruo*, *punta de cieruo*: *Italicè*, *corno de ceruo*: *Gallicè*, *corne de cerf*: *Germanicè*, hirtz horn.

Enarratio LII.

Cornu cerui.

COrnu cerui, præter tam multa ad quæ crematum Dioſcorides valere tradit, hodie contra puerorum vermes paſsim datur, tum per ſe, tum quoque ad mixtum ſemini ſantonico, cum aqua portulacæ, vel decocto coriandri, vbi præſertim febris fuerit complicata, ſecus autem cum vino aut melle. De oſſe porro cordis ceruini quid in præſenti dicemus? quum præſtantiſsimum antidotum contra venenum & febres peſtillentes ſit: eius tamen loco pigmentarij os bubulum tradant, ſubtile & flexibile, quod ex capite bouis extrahunt, vt apud Venetos plerunq; id fieri percepi: plectendi merito balatrones iſti ſunt, omnium rerum peruerſores, qui quum falſa & adulterina omnia reddant, nigrum pro albo vendentes, ſic in hoc oſſe, quod facillime, & paucis nummis emere poterant, ne abſq; fraude prætereant, mores ſuos exercent. Cæterum de cornu monocerotis, id eſt animalis, vnicornis dicti, nonnulla in præſenti dicemus, quum cornu hoc exoticum & pretioſiſsimum ſit, & contra quoduis venenum efficax antidotum. Depinxit autem Plinius monocerotem, ferociſsimum animal, libro octauo capite 21. ſic dicens: Aſperrimam autem feram monocerotem, reliquo corpore equo ſimilem, capite ceruo, pedibus elephantho, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro media fronte, cubitorum duum eminente, hanc feram viuam negat capi. Hæc Plinius, qui de illius cornu viribus nihil quicquam memoriæ tradidit: At Albertus Magnus, libro vigeſimo ſecundo, de Animalibus, monocerotem ab vnicornu differentem facere videtur, cui vtpote erranti non accedimus, quia monoceros animal, vnicornis, vt eius indicat etymon dicatur: ſed rhinoceros animal, omnium conſenſu, differens ab vnicorne eſt, quod anno quintodecimo ſupra milleſimum quingenteſimum, vniuerſa

Os cordis ceruini.

Vnicornis efficax antidotum.

Olyſsippona, magno omnium applauſu vidit, non niſi ex India ad Emanuelem regem inuictiſsimum Luſitanorum aduectum, & illud poſtea cum nonnullis elephantibus, potentiſsimus rex ille ad Summum pontificem, tanquam ſpectaculum admirandū miſit, ſed naufragio prope Maſſiliam amiſſa nauis, in mari fera periit, cuius corium ad Franciſcum Regem Galliarum vt rem viſu dignam accolæ attulere. Erat enim bellua hæc, figura & magnitudine bouis, latior tamen, mitis omnino, quæ conchis quibuſdam variegatis per vniuerſum corpus veſtiebatur. Nam ſupra nares cornu ſemicubitale, carneā referens ſubſtantiam habebat, vnde rhinocerontis nomē illi inditum eſt, animal in vniuerſum à monocerote, vnicorne dicto differens. Quale verò animal hoc vnicornis ſit, præter ea quæ ex Plinio accepimus, nihil quicquam habemus: nec Luſitani noſtri qui interiora Indiæ penetrarūt, de animali hoc aliquid nobis referre norunt: fatentur tamen apud Indiæ reges, cornu vnicornis, ſiue monocerotis, in maximo eſſe pretio, imò Medici Luſitani noſtri, qui diu apud Indos artem medicam exercuerunt, & ad nos reuerſi ſunt, dicere ſolent, nullum apud Indos validius aut potentius antidotum, contra venenum & febres peſtilentiales reperiri hoc cornu vnicornis, de quo & nos cū pluribus celeberrimis medicis, tam Hiſpaniæ quàm Italiæ, ſententiam ferre poſſumus, quum illius ſcobē, ſcripturi quantitate, in oleo contra eporum arſenicum dederimus, & per vomitum totum reiectum fuerit, & æger liber, & ab orci faucibus ereptus manſerit. Datur quoq; in aquæ naphæ pro irritando vomitu, non minus in aqua nenupharis cōtra peſtem, veluti in aqua acetoſæ, vel quauis alia frigida, pueris vermibus vexatis in aqua graminis, vel vino, aut præſente febre, in aqua portulacæ, aut aqua decoctionis coriandri, trium granorum hordei pondere, certo datur iuuamento: complet autem opus ſuum plerunq; vomitu, aliquādo ſudore, nonnunquā verò ſeceſſu. Hodie vero in ærario diui Marci Venetiis duo reconduntur cornua brachiali craſsitudine, longitudine bicubitali pretij inæſtimabilis, quæ ſemel in anno, Aſcenſionis die, cum pluribus & variis pretioſiſsimis rebus, omnibus palam oſtenduntur. Eligendus verò eſt in iſto cornu color niger, vel ſaltē ſubcineritius.

Item

Item curandũ ne nimis vetus cornu ſit, quum dubio procul vires ſuas ſenio confectũ amittat, vt de metallis quoq; vetuſtis Galenus lib. j. de Compoſitione medicamẽtorum ſecundum locos innuit. Caueto tamen in eius electione, ne decipiamini, quum multi ex calce & aliis variis rebus, mixturam, ad formam cornu redactam, pro cornu monocerotis monſtrent: alij verò balenæ os pro eo vendãt: Nec aures præbeatis illis, qui quum cornu vnicornis eſſe probare nituntur, in aquam ramentũ, aut ſcobem infundunt, quam illico ſudare, aut in ebulitionem venire dictitant, quum illud ex quacunq; oſsis ſcobe in aqua infuſa, euenire percipere poſsitis, vt in ebore experire poteritis. Dignoſceris igitur verum vnicornis cornu hoc pacto: duos apprehendetis catulos, vel pullos, quibus venenũ aliquod in aqua vel vino dabitis. Alteri quorum ſcobem ſiue ramentum illius cornu, quod experiri volueritis, æquali vel maiori pondere, veneni illius quod antea dederatis: alteri verò non dabitis: Si verò cornu verum & legitimũ fuerit, ac veri vnicornis, dubio procul, catulus vel pullus cui ramentum alexipharmacũ dediſti, non morietur, alter verò omnino peribit: Ita enim Venetiis anno elapſo periculum feci, de quodam cornu, libras duas ponderante, in duobus pullis columbinis, pro quo mercator duo millia ducatorum petebat, quibus arſenicum præbuimus, quorũ vnus, qui alexipharmacum non ebiberat, intra horã obiuit: alter verò qui ebiberat, quinq; ſuperuixit horis, vnde iudicauimus cornu optimum & verum eſſe, nam arſenicum, corrodit, cuius venenum, pauca vel nulla antidota emendant, imò certi eramus, ſi homini datum eſſet, quòd liber euaſiſſet quum patentiores vias habeat, per quas extrudi venenũ, aut vomitu, aut ſeceſſu, aut ſudore poſsit. Ab hoc verò experimento, Magnificus Bartholomæus Panciaticus, nobilis Florentinorum mercator, Florentiã cornu hoc, vt illuſtriſsimo Duci, tanquam rem pretioſiſsimam, ac raram indicaret, ſecum adduxit: cui conſului, vt illic cornu, in duobus hominibus ſuſpendio paratis, experiretur. Cæterum, fertur, quum inopia aquarum, ad paucos amnes feræ in confinibus Indiæ ſe congregent, earum nullam prius ebibere velle, quouſq; vnicornis aquas, ſuo cornu è venenatis ſalubres attingendo reddat, vnde argumentum

Note veri vnicorni.

mentum desumptum est, contra venena valere.

DE ERVCA ANIMALI.

Græcè, κάμπη: *Latinè*, *eruca*: *Hispanicè*, *Italicè*, *bruchi*: *Arabicè*, *riapsa*: *Gallicè*, *chenilles*: *Germanicè*, Raup.

Enarratio LIII.

Eruca vermis.

ERuca vermis dirus olera erodens est, de quo Plinius libro vndecimo, capite trigesimo optimo breuiter sed confuse locutus fuit, quæ ex Aristotele mutuatus est, libro quinto de Natura animalium, capite decimonono, & ea de causa Aristotelem in præsenti adducamus, qui clare vt solet, ita loquitur: Nascuntur papiliones ex erucis, erucæ ex virentibus foliis maximeq; ex brassica: primum minus quid milio consistit in folio, mox vermiculi inde contrahuntur & accrescunt, tum intra triduum eruculæ afformantur, quę auctæ motu cessant, suaq; forma immutantur, appellanturq; tantisper chrysalides quasi aurelias dixeris: duro intectæ putamine sunt, ad tactum mobiles, meatibus araneosis obductæ, non os, non aliud ex membris, quod conspicuum sit, possident, longo post tempore, putamine abrupto euolant inde animalia pennigera, quos papiliones vocamus: itaq; primum dum erucæ sunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt, at vero cùm in aurelias dictas transierint, nihil vel gustant, vel excernunt. & subdit: Fit ex quodam verme grandiore, qui veluti cornua gemina protendit, suiq; generis est, primum toto immutato, eruca, deinde quæ bombyx appellatur, ex quo necydalus, in validam, quæ varia formarum successio in femestri temporis spatio completur: ex hoc animalis genere bombycina illa, mulieres nonnullæ retorquendo in filum deducunt, deinde texunt, prima texisse in Co insula Pamphila Latoi filia dicitur. Hæc Aristoteles: in quorum vltimis verbis, bombyces sericeos effigiare visus est.

Aristoteles bombyces sericeos nouit.

DE CANTHARIDIBVS, BVPRESTIDIBVS ET PICEARVM ERVCIS.

Græcè,

Græcè, κανθαρίδες: *Latinè*, *cantharides*: *Italicè*, *Hiſpanicè*, *cantarides*, *cantarelle*: *Gallicè*, *cantharides*: *Arabicè* Dherarie, *cararibha*: *Germanicè*, Goldt keffer

BVPRESTIDES.

Græcè, βουπρῆστις: *Latinè*, *Bupreſtes*: *Hiſpanicè*, *Arebenta buei*, *vaqua loura*: *Italicè*, *bupreſti*: *Arabicè*, *Xoſoſtis*: *Germanicè*: Qualſter.

PICEARVM ERVCAE.

Græcè, πιτυοκάμπαι: *Latinè*, *eruca picearum*: *Hiſpanicè*, *guſanos del pino*: *Italicè*, *bruchi de i pini*: *Arabicè*, *pytoriaſa*: *Germanicè*, Soltzvvurm.

Enarratio LIIII.

CAntharis, muſcarum effigie animal eſt, nocte tanquam ignis lucens, quod officinæ hodie ſub eodem nomine ad ciendas veſicas ſeruant, cui, an pedes, pennæ, & caput in eius exhibitione abiicienda ſint, antiquiſsima quæſtio eſt, dicente Plinio, libro vigeſimonono, capite quarto prope finem: Ipſarum cantharidum venenum, in qua parte ſit, non conſtat inter authores: alij in pedibus & capite exiſtimant eſſe: alij negant. Conuenit tantum pennas earum auxiliari in quacunq; parte ſit venenum, quod Dioſcorides quoque in præſenti confirmat, dicens: Retulerunt pleriq; etiam potarum cantharidum maleficio aduerſare remedioq; eſſe eiuſdem animalis alas & pedes, cui ſententiæ Hippocrates totus contrarius videtur, quum cantharides abſq; alis & capite, imo & pedibus concedit, vt apud ipſum eſt legere libro de Internis affectionibus, in regij ſiue arquati morbi dicti curatione, ita enim eo loco eius leguntur verba: Exhibeto & cantharides, ſine alis, & capite quatuor tritas, & in vini albi hemina dimidia dilutas, modico etiam melle affuſo, atque has bis aut ter in die bibat: libro quoq; de Natura muliebri, non longe à principio, idem ita inquit: cantharides quatuor bibat, pedibus, & alis, ac capite reiectis, & folio ſequenti vbi potiones & ſubditicia medicamenta, ſecun-

Venenum in cantharidibus qua parte.

Hippocrates.

das

das & menſes educentia deſcribit, ita retulit: Cantharides quinq; auulſis alis & pedibus ac capite, deinde tribolos ad mare naſcentes bibat, & cætera. Sed vt cæteros omnes prætereā locos, quarto de Ratione victus in morbis acutis, ipſemet Hippocrates textu 124. ita concludit, dicens: poculum hydropi, cantharides tres, abiectis ſingularum tum capite, tum pedibus, tum alis, in cyathis aquæ tribus terantur, atq; quum bibens laborauerit, calido perfundatur, vngatur prius, ieiunus bibat. Iis omnibus Galenus, tanquam certiſsimus experientiæ author, & naturę ſecretorum inueſtigator diligentiſsimus opponitur, confirmans cantharides non niſi integras propinandas eſſe, vt ex enarratione prædicti textus facile quis percipere poterit, & multo clarius libro vndecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum vbi inquit: cum idoneis emplaſtris impoſitæ, adeo ſcabros vngues educunt, vt toti cadant: Cæterum præceptorum meorū quidam earum nonnihil ſolet diureticis medicamētis iniicere: at nonnulli ſolas alas & pedes iniiciunt, alij contra: Cæterum nos totas indimus. Porro aptiores ſunt eæ cantharides, quæ inuentæ in frumento, lutea tranſuerſim in alis cingula obtinent. An vero cantharides in potu pro lotio euocando dandæ ſint, non mediocre dubium eſt, quum Plinius, citato loco dicat: Cantharides diximus, ſed in iis magna quæſtio, quoniam ipſæ venena ſunt potæ, veſicæ cum cruciatu præcipuo: & vltra Coſsimum quendam equitem Romanum amicitia Neronis principis notum, cùm is lichene correptus eſſet, vocatus ex Aegypto medicus ad hanc valetudinem eius à Cæſare, cùm cantharidum potum præparare voluiſſet interemit. Galenus porro, vt legitis, paucis ab hinc interpoſitis lineis, præceptoris ſui authoritate, earum nonnihil diureticis medicamentis iniici meminit. Conſulo tamen ipſe, ne quis audax in cantharidum exhibitione ſit, quum venenoſæ tam integræ quàm ſecundum partes ſint, vt experientia compertum habemus. Audiuimus enim nos, & vidit doctiſsimus ac maximus medicamentorum explorator Antonius Muſa Braſsauola, quendam cui pharmacum datum fuerat, paratum in mortario, vbi antea cantharides piſtæ fuerunt, & totus excoriatus à faucibus ad anum vſq; euaſit.

Galenus cõtra Hip.

Cantharides integræ dandæ ſunt.

Cantharides an ſint dandæ in potu.

sit. Efficaciſsimæ autem omnium cantharidum habẽtur, quæ in fraxino naſcuntur. Bupreſtis verò vt placet Dioſcoridi, cantharidum genus eſt, virtute ſcilicet, ſecus autem figura, quum vermis digitalis ſit longitudinis ruber, multis & nigris maculis pictus, & vt tradit Plinius libro trigeſimo capite quarto: Animal in Italia rarum ſimillimum ſcarabæo longipedi, fallit inter herbas, bouem maxime, vnde & nomen inuenit, quod hucuſq; Luſitani ſeruarunt, rumpentem bouem appellantes, deuorarum enim tacto felle, ita inflammat, vt rumpat: hæc cum hircino ſeuo illita lichenas ex facie tollit, ſynecticа vi vt dictum ſupra eſt. At erucæ picearum, vbi arbores pineæ ſunt, reperiuntur. *Bupreſtis.*

DE SALAMANDRA.

Græcè, σαλαμάνδρα; *Latinè*, *Salamandra*: *Hiſpanicè*, *Salamantegua*: *Italicè*, *ſalamandra*: *Gallicè*, *Salamandre*: *Germ.* Molch oder olm.

Enarratio LV.

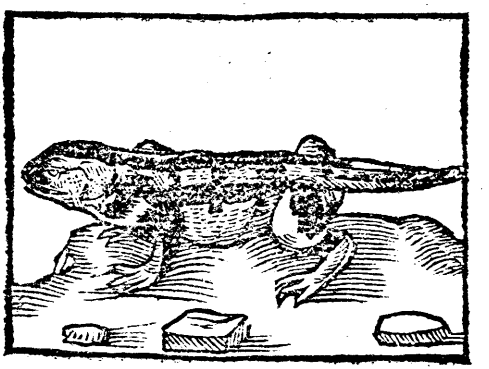

SAlamandra in aquis hodie potiſsimũ reperitur, animal venenoſum, lacertæ magnitudine, ſubnigrum, de quo falſum fertur, in igne non cremari, vt Dioſcorides in præſenti adnotat, & Galenus libris de Temperamentis illi ſubſcribit, dicens: In igne aliquandiu incolumem viuere poſſe, ſed ſi diutius in eo manſerit, non ſecus ac alias res comburi, *Salamandra comburitur.*

comburi, id quod nos verum esse comprobauimus, Salamandram in igne iniicientes.

CONSTANTINVS.

Theophrastus de signis pluuiæ ostendit σαύραν etiam Salamandram significare, cùm dixit σαύρα ἢν καλοῦσι σαλαμάνδραν: de hac præter Aristotelem Aelianum & Nicandrum in Ther. & Alexiph. loquitur Plinius lib.10.Cap.67.

DE ARANEIS.

Græcè, ἀράχνη: Latinè, Araneus: Hispanicè, arana: Italicè ragni: Arabicè, hamdebut, & hanchebut: Gallicè, areigne: Germanicè, Spinn.

Enarratio LVI.

Araneorũ pluragenera.

ARaneorum plura sunt genera, ex quibus altera sunt venenosa, altera, veneno carentia, de quibus hoc loco Dioscorides intelligit. Ex venenosis vero phalangium est, cuius vna species, tarantola, à ciuitate Taranto hodie dicta, in qua, ditionis Regni Neapolitani frequens est, dicitur: ex cuius morsu mira sed non dictu falsa subsequuntur symptomata, quæ pati videmus huius animalis ictu percussos. Nam quidam plorant: alij rident, alij vlulant, alij stridٍent, alij saltant, quidam vero canunt, nonnulli tremunt, sed & alij dormiunt, alij vigilant, alij sudant, alij gestiunt, taliter vt demone ipsos correptos diceres. Quæ symptomatum varietas, à varia huius animalis natura euenire creditur, tametsi non desint aliqui qui potius ad dierum & horarum varietatem, in quibus animal hoc momordit reiiciant, sed omnium rationum hæc vincit admiratio, quòd huius animalis venenum, veneficiúmve, sono cuiusuis instrumenti musices mitigetur ac superetur, ita vt morsi, interim dum sonoram vocem illam audiant, coërcitum ac victum morbum, siue affectionem illam habeant, & tanquam liberi ac sani sint redditi: At si musicus instrumentum desinat pulsare, derepente ad symptomata redeunt prima, sed curatio interim dum musices melodia viget, conficitur, theriacam, vel mithridaticum illis propinando, quousq; omnino ab affectione leuati sint. Cæterum Galenus de Theriaca ad Pisonem libro, vbi Democritum Damasippi filium & Epicurum

curum philosophos redarguit, quia principium rerum omnium, Individuum atq; Vacuum, Inaneq; esse opinabantur, nō minusq; Asclepiadē medicum dictis adiiciens, qui vt cæteri opinabatur, permutatis tamen nominibus, vt pro individuo corpuscula, pro vacuo meatus dicat, refert, quis namq; artes ab animalculo araneo factas inspiciens non credit. etiam telam per dilucida adeo tenui atq; fila parari, vt etiam aliqui dicant, texendi artem homines primum ipsi referre acceptā. Hanc verò araneorū telam, pro vulnerum sistendo sanguine, valere omnes norunt.

DE LACERTA.

Græcè, Σαῦρα: Latinè, lacerta: Hispanicè, lagartixa: Italicè, lucertola: Gallicè, lesarde: Ger. Heidex.

Enarratio LVII.

SVnt lacertarum plures species, oua, veluti serpentes, parientes omnes: alia parua, domorum parietibus & muris familiaris: alia maior, inter saxa viuens, quæ cum serpētibus, hoc est colubris, bellū habet, de quibus duabus Dioscorides intelligit: quia harum caput, palos, furculos, & corpori infixa spicula extrahit, præsertim contusum & loco admotum. Altera vero species maxima est, insulæ sancti Thomæ, æquinoctiali subiacenti admodum familiaris, veluti apud insulam Caprariam, alteram Fortunatarum: apud quas animalia hæc ingentis magnitudinis cernuntur, pro quibus interficiendis, bombarda, vel sclopettis aliisq; bellicis tormentis opus est. Sed has potius forsan inter crocodilos reponendas putarem, quia à crocodilis aquaticis nihil quicquam differāt. Cæterum stercus lacertæ, in vsu medico habetur, præsertim pro delendis oculorum nebulis, vt docti norunt medici, chirurgicive. *Lacertarū species.* *Stercus Lacertæ.*

DE LACERTA, QVAE DICITVR SEPS.

Græcè, σήψ: Latinè, seps, Chalcidica lacerta: Hispanicè, salta rostro.

Seps quid sit.

Enarratio LVIII.

SEps vt Dioſcoridi & Nicandro placet, Chalcidica lacerta eſt, & illa quidē venenoſa, parua variis coloribus depicta, muris & parietibus ferè ſemper adhærens, quam noſtri Hiſpani timent, quia ſæpe in hominum faciem ſaltat, & ea de cauſa illam ſua voce, facie ſaltantem appellant: Romani verò, quia ſub terra longo tempore anni permanet, eam terrantolam nominant. At Aëtius lib. xiij. cap. xxvj. longe aliud animal, per ſepem intelligit, quum dicat: ſerpens qui ſeps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex craſſo autem in tenuem abit, recta verò ac tarde proſerpit, caput habet latum, os acutum, vniuerſum autem corpus multis albis notis reſperſum, & cætera.

DE SCINCO.

Græcè, σκίγκος: Latinè, ſcincus, terreſtris crocodilus: Hiſpanicè, ſtinco: Italicè, ſtinco: Arabicè, Aſchanchur. v. Schanchur.

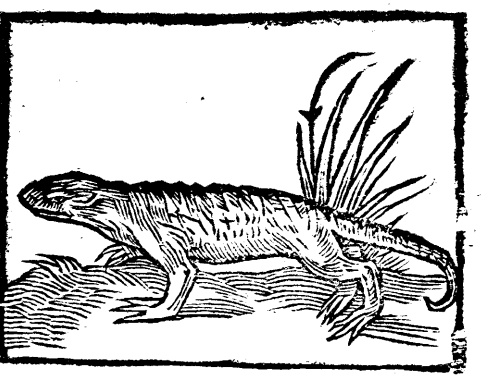

Scincus.

Enarratio LIX.

SCincus tametſi à Dioſcoride terreſtris appelletur crocodilus, verus tamē hodie ex Nilo adſertur, quem officinæ ſtincum aut ſtingum vocant, lacertæ magnitudine, figura crocodili, cuius carnes renibus propinquas paſsim in electuariis venerem irritantibus immittuntur. Porrò illius

illius loco Venetiis, ſpecies quædam in lacubus vicinis naſcens venditur: minor tamen, & viribus ignauior. De crocodilo verò, quid dicturi ſumus, quum non ſolum in Nilo, ſed variis aliis locis reperiatur, animal quadrupes hominibus infeſtiſsimum, vt noſtri nouere caſtellani, qui in Perù terram nouam adnauigarunt. Veluti Luſitani noſtri quoq; in inſula ſancti Thomæ quotidie experiuntur, non ſine tamen eorũ magna iactura, vbi non ſolum quindecim cubitorum, vt Ariſtoteles ſed decem & octo, vt tradit Plinius, aliquando viſus fuit. Cauſam verò referre, cur crocodilus ſuperiorem maxillam mobilem habet, inferiorem vero immobilem, anatomici viri eſt, quum id oſsium in ſtructura, compaginéve eueniat, quæ contrario modo quàm in aliis animalibus connectuntur, vt anno ſuperiori Ferrariæ, quum caput crocodili diſſecuiſſet Ioannes Baptiſta Cananus, amicus noſter integerrimus, vir hac ætate cum ipſo Veſalio facile conferendus, percepimus. At cætera de crocodilo apud Plinium legito. *Crocodilus*

DE LVMBRICIS TERRESTRIBVS.

Græcè, τὰ τ' γῆς ἔντερα: Latinè, terræ vermes, terræ inteſtina, lũbrici: Hiſpanicè, lumbrizes de tierra, minholquas: Italicè, lumbrichi: Arabicè, charatin, Gallicè, lumbris ou vers de terre, Germanicè, Regen vurm.

Enarratio LX.

LVmbrici vermes, quibus hamo affixis piſces capiuntur, notiſsimi ſunt, ex quibus oleum pro iũcturarum & neruorũ ſedando dolore, in officinis & extra officinas, paratur, quod vtinam deinceps, in balneo Mariæ fieret.

DE MVRE ARANEO.

Græcè, μυγάλη & μυγάλη: Latinè, mus araneus: Hiſpanicè, mus ganho, murganho: Italicè, topo ragno: Gallicè, meſarane: Germanicè, Ratten, *alij* Ziſsmauſs.

Enarratio LXI.

Mus. MVs araneus, vt tradit Aëtius lib.xiij.cap.14.colore similis est mustelæ, magnitudine autem muris, vnde & mygale apud Græcos nomen obtinuit, os autem oblongum habet, caudam exiguam, dentes tenues, ac eos duplici ordine sitos in vtraq; maxilla, quo fit, vt quatuor dentium ordines habeat, appellant autem Hispani animal hoc sua voce mus ganho, pro mure araneo.

DE MVRIBVS.

Græcè, μύες: Latinè, mures: Hispanicè, ratones: Italicè, toppi, sorgi: Gallicè, souris: Ger. Mauis.

Enarratio LXII.

MVs animal omnia rodens, plures habet species, à quibus hodie nullum desumimus medicamentum, campestrem tamen multi pro delitiis in victu recipiunt.

DE LACTE.

Græcè, γάλα: Latinè, lac: Hispanicè, leche: Italicè, latte: Gallicè, laict: Arabicè, Leben: Germanicè, Milch.

Enarratio LXIII.

LAc sanguis biscoctus in vberibus animantiũ fœminarum est, quod ex triplici, diss imiliq; substãtia constat, scilicet, caseosa, serosa, & pingui siue butyrosa. Desumitur enim lac hodie non solum pro victu, sed medicinæ vsu, ab homine, à capra, à boue, à vacca, à bubulo, ab asina, ab equa & camelo. Primas humanũ obtinet, caprinum secundas: Ouillum vero crassum & pinguè est, & parum seri habet: at vaccinum crassum & cæteris pinguius est, à quo butyrum præcipue conficitur, ita dictum, quia à bouis lacte fiat: vnde Galenus x. lib. de Facultatibus simpliciũ medicamentorũ, capite de butyro, inquit: Miror autem quo pacto Dioscorides ex ouillo & caprino cõfici referat, ego namq; ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatum esse butyrum existimo. Asininum autem lac, admodũ aquosum est, & serosum, in quo nihil quicquam pingue reperitur, & ea de causa, hecticis maximo iuuamẽto datur: suillum quoq; lac crudum aqueumque est. Porro equinum & camelin

camelinum caſeoſum eſt. Cęterum dignoſcitur optimum lac ex colore, ſapore, odore, & ipſius ſubſtantia: ex colore, quia oportet albiſsimum lac ſit, ſplendidum, clarũ, & minime liuidum: ex ſapore, vt guſtui ſit ſuaue, non acre, non amarum, non acidum, non ſalſum, aut qualitatis alicuius excedentis particeps: ex odore, vt bono ſit odore prædituũ, vel ſaltẽ omnino odoris expers: ex ſubſtantia quoq; diximus, vt neq; liquidum neq; nimis craſſum ſit, ſed ſubſtantia medium, quale eſt quod in pollicis vngue iniecta gutta, nõ cadit, ſed ſimul adiuncta retinetur, & minime ſpargitur, tale enim optimum iudicandum eſt, & in optimum vertetur ſanguinem, modo ab animante ſana, & nouiter emunctum ſit, ieiunoque ſtomacho bibatur, nec deſuper aliquid vini vel nutrimenti acetoſi, vel qualitatẽ aliquam excedentẽ poſsidentis ſumatur: imò vt hæc omnia conſequantur, opus eſt, vt ſtomachus lac bibentis, ab omni ſuperfluitate mundus ſit: quod ſi hęc non fuerint, lac proculdubio in peſsimos vertetur humores, & ſtomachum & aluum turbabit. Datur enim lac maximo iuuamento iis quibus Dioſcorides concedit, ſed dyſenthericis præcipue, modo ferris candentibus ferucat, vt ſuadet Galenus, lib. x. huic dicato operi, nõverò ignitis marinis calculis, vt Dioſcorides vult: ſed lac nocet febricitantibus, caput dolentibus, oculorũ affectibus, paralyſi, neruorum contractionibus, diſtillationibus, nephriticis, obſtructionibus, dentibus, & gingiuis: quod cum ita ſit, opus eſt ab ipſius bibitione dentes lauentur, ſed optimum fore conſilium arbitror, ſi lacti ſemper aliquid mellis vel ſaccari adiiciatur, ne in ſtomacho coaguletur, vel lateribus illius adhæreat. Quòd vero lac cum piſcibus non ſit comedendum, vulgatum iam eſt, quanquã tamen Galli & Germani conſilium hoc floccifaciunt, non ſine eorum tamen iactura, quum eorum plures elephantiaſi, Mauritanorũ lepra corripiantur, vt apud Belgas per ſeptenniũ percepimus. Verũ quod Dioſcorides in præſenti aſſerit, de lacte canino, id Galen. tanquam falſum reprobat, lib. x. de Facul. ſimpl. medic. ad iſtum modum dicens: alij verò palam mentiti ſunt, vt de lacte canino, quod in palbebris pilos renaſci prohibeat, ſi prioribus auulſis, ei loco foret illitũ, vnde pillorũ radices extractæ eſſent. Cęterũ lac frigidũ temperatura eſt.

Lac diſſentericis quo modo dari debeat.

Lactis nocumenta.

Lac caninum.

DE SERO LACTIS.

Græcè, ὀρὸς γάλακτος: Latinè, serum, lactis aqua: Hispanicè, suero de leche: Italicè, sero, aqua de latte: Gallicè Mesgue, ou laict clair. Germanicè, Molcken, scheyd milch.

Enarratio LXIIII.

Serũ cuius temperatura sit.

SErum vna ex quibus substantiis lac cõstat est: quod an calidum vel frigidum sit, dubitant Authores, quã quæstionem quum nullus hucusq; Brasauola melius disseruit, illius verbis placuit subscribere, quæ lib. iij. Aphorismorum ita habent, præsertim super illis Galenianis verbis dicentibus: Hæc autẽ lactis pars, serosa dicta, vim habet abstergendi, inquit igitur Brasauola: serum absterſiuum dicitur, propterea dubitandum videtur, quam qualitatem absterſiuam habeat, & an serum tale sit, vimq; exulcerãdi habere possit. Videtur in primo statim disputationis vestibulo, si serum absterſiuum sit, calidam qualitatẽ habere, imò Dioscorides serum nõ solum abstergere dicit, sed etiam è corpore humores educere, quod est caliditatis indicium, vnde & Galenus in iij. lib. de Alimentorum facultatibus, vbi de sero pertractat, inquit: Veteres ad aluum exonerandam creberrima hac potione vsi sunt, & de lacte ipso tractans, causamq; cur soluat, assignans, inquit esse propter multum serum, quod habet admixtum in fine etiam huius partis, in qua de lacte agit, lac triplicem substantiam habere docet, caseosam, serosam, & butyrosam: de serosa parte loquens, inquit: crassitiem humorum extenuat, & aluum subducit. Et in fine illius partis, in qua de acido lacte disserit, inquit: Tanto magis lac subducere, quanto plus habebit seri, hæc autem sunt caliditatis opera, nosq; experiẽtia docet iecoris obstructionem sero aperiri, & singulis annis multi ex seri caprini potu ab obstructione liberantur. Mauritani quoq; & Damasceni medici serum calidum esse testantur. Mesue etiã dicit, aquam lactis, calidæ & siccæ complexionis esse in primo gradu, vsque ad secundum: & Auicenna, cap. 444. ij lib. de lacte tractans, inquit, quod natura eius aquositatis est calida, nosq; idem hoc medio suadere possumus, quia nullus est,

qui

qui non concedat, vrinam esse calidam. Vrina autem est aquositas sanguinis. At simile est in lacte serum, quod in sanguine aquositas, ideo eandem qualitatē habebit: à natura enim aquositas ad hunc finem generatur, vt sanguis per omnes corporis venas deducatur. Deinde illa aquositas reuertitur, & ad vrinæ meatus transit, atque exit, quia nullum aliud officium habet, nec nutrire potest: in lacte serum est hæc aquositas, quę lacti mixta est, lac enim nihil aliud est quàm sanguis in carne illa mammillarū glandulosa iterum coctus, quæ dum concoquit, rubrū colorem aufert, & album inducit: talis autem glandulosa caro frigida & humida est, vnde hoc quod in lacte serum dicitur, est sanguinis aquositas: quæ cum per vias vrinarias exit, vrina nuncupatur, quum verò vrina sit calida, & ipsa sit aquositas sanguinis, quæ serum dicitur, serum ipsum calidum esse oportet. Nec ad illud tanquam ad asylū fugiendum est, quòd vrina in renibus caliditatē acquisiuerit per quos aquositas illa quæ serum dicitur, non transiuit, quoniam & in ipsis mammis altera coctio facta est. Nec ad istud tutò confugere poteris, quòd mammarum caro frigida sit, quia id opus concoctionis lactis per caliditatem fit. Adde, quod in venarū dissectionibus, aquositas illa quę à sanguine separatur, calorem, saporem, & vrinæ substantiam habet, tamē ad renes adhuc non transiuit: nec tamen iremus inficias, illius aquositatis caliditatem in renibus magis intēdi, quum & ipsa suapte natura calida sit: quum verò ad renes profluit, & per meatum vrinarum exit, sanguinis dispositionem ostendere putatur, ex his igitur inferendum videtur, serum calidæ temperaturæ esse. At in oppositam sententiam, Galeni verba facere videntur, qui lib. iiij. de Simplic. medic. facultatib. cap. 16. vbi disputat, propter quid mel ob caliditatem validiorem amaritudinem cōtrahat: lac verò dulcius efficiatur, in illo capite dicit, lac ex tribus substantiis compositū esse, caseo butyro & sero: postea addit, at excrementū illud serosum & frigidum & humidū est, & in tertio lib. de Arte curandi, serum frigidum facit, & in septimo eiusdem de Arte curandi libro, idem colligi potest, imò & ad hoc probandum ratio quædā philosophica in promptu est: Nam Aristoteles in quarto lib. Meteororū, si is liber Aristotelis sit, docet, solum

Lactis diffinitio.

Galenus.

lum ea quæ frigida ſunt, liquida, coagulari per frigus. At illa enumerans quæ frigore coagulantur, inquit: vt ſunt quædam vina, acetum, lixiuium, ſerum, igitur ſerum frigidum eſt, tum ex philoſophi ſententia, tum ex ratione ipſa quæ ita eſſe demonſtrat. In hac igitur ambiguitate, quid dicere oporteat, inexplicatum videtur: quoniam rationes & magnorum virorum authoritates hinc inde tanquam inſtructæ acies militare videntur, imò ſi calidum ſit quia euacuat, & abſtergit, erit in Galeno contradictio, qui in iij. lib. de Alimentorũ facultatibus, ipſum ſoluere dicit, in quarto autem de Simplicium medic. facultat. cap. 16. frigidum & humidum eſſe iudicauit, imò & in decimo de Simplicium medic. facultat. ipſum calidum ponit, quia & extergendi & ſubducendi vim habet: Nos igitur vt hanc controuerſiam eo meliori modo quo fieri poteſt cõciliemus, aliquam caliditatem ſero ineſſe dicamus, tamen non talem, tantámve, quin à frigidioribus partibus ſuperetur, ratione huius caliditatis & acredinis cuiuſdam, non multum manifeſtæ, tamen quæ aliquo modo ſentiatur, ſi quis penſiculate guſtet, in ipſo vires ſunt attenuãdi, detergendi, & ſubducendi per aluum, ſuapte autem natura, & pro maiori parte frigidum & humidum eſt, ob maiorẽ mixtæ aquoſitatis copiam. Dioſcorides lib. ij. propter hanc paruam caliditatem & acredinem dicit ſerum efficacius in purgando eſſe quàm lac, & quod his datur, quos ſine acrimonia purgare volueris, quales atra bile laborãtes, comitiales, lepræ, elephantiaſes, & toto corpore papularũ eruptiones. Experientia verò frigidũ eſſe docet, propterea vulgus noſtrũ in menſe Maij, vt bilis calorem ſupprimat, & erumpentibus pruriginoſis puſtulis ſuccurrat, ſerũ copioſe propinat, ſed caprinum potiſsimum quærit, aut aſininum, & intentum aſſequitur: adde, quòd id lac apud authores frigidius exiſtimatur in quo plus ſeri inuẽtum ſit, vt de aſinino Galenus infert. Serum igitur frigidum eſſe conſtat, quod eius quoq; guſtus, qui inſipidus eſt probare videtur. Nec ratio illa te commoueat, vt ipſum calidum eſſe fatearis, quoniam abſtergat, etenim aqua ordei idem efficit, tamen frigidam eſſe conſtat, ſubducit verò ſerum ob modicam illam acredinem & caliditatem, quam in ſe habet. Hæc de ſero dicta ſuperſint, in quo & caliditatem

serum frigidum eſt, ſed ſecunda in parte calidũ.

Serum frigidum eſt.

aliq

aliquam, & aliquam acredinem ineſſe putamus, quæ abſtergit,& aphthas in puerorum ore facit,his autem modicis qualitatibus, Damaſceni & Mauritani illecti, ſerum calidum eſſe profeſsi ſunt,quum tamen abſolutè non ſit.

DE LACTE SCISSILE.

Græcè, σχιστὸν γάλα: Latinè, lac ſciſſile: Hiſpanicè, leche azeda: Italicè, latte acetoſo.

Enarratio LXV.

LAc ſciſsile, acetoſum lac eſt, quod hodierni Græci & Thurcæ in maximo habent vſu.

DE CASEO.

Græcè, τυρὸς: Latinè, caſeus: Hiſpanicè, queſo: Italicè, formagio caſcia: Arabicè, lubon, & gieben: Gallicè, formage: Germanicè, Keſen.

Enarratio LXVI.

CAſeus, vbiq; tanquam vinum, ſuas habet laudes, vetus verò calidus & ſiccus eſt, diſcutiendiq; vires poſſidet, vt ex Galeni præclara hiſtoria deprehenditur: recens verò, frigidus eſt, ac aſtringendi nonnihil virium habens. Proinde qui caſeo recenti, viperæ morſus curare nitũtur, toto vt dicitur aberrant cœlo. Athippace, equinus caſeus eſt, cuius Hippocrates meminit, lib. de Aere, aquis, & locis, vbi de Scythis agit, & lib. iiij. de morbis vbi Morborũ cauſas inquirit, dicens: Et habet hęc res ſimilitudinẽ ad id quod Schitæ faciunt ex equino lacte, lac enim in caua vaſa lignea infuſum concutiunt, illud autem dum turbatur, ſpumeſcit ac ſecernitur, & pingue quidem, quod butyrũ vocant, quum leue ſit, in ſuperficie conſiſtit, graue vero & craſſum deorſum ſidit, quod etiam ſecretum ſiccant, vbi verò concretum ac ſiccatũ fuerit, hippacen ipſum vocant.

Caſeus vetus calidus & ſiccus eſt.

Hippace caſeus equinus.

DE BVTYRO.

Græcè, βούτυρον: Latinè, butyrum: Hiſpanicè, mantequa: Italicè, burro, ſmalzo: Arabicè, zebd: Gallicè, beurre: Germanicè, Butter.

Enarratio LXVII.

BVtyrum, è pinguissima lactis parte fit, ita vt spuma lactis concretior dici possit, à boue sic nominatum, vt diximus, quia è bubulo lacte potissimum paratur, vt Gal. quoq; capite proprio, Dioscoridem admiratus dixit, facultatis enim cõcoquentis butyrum est, digerentisq;, præsertim in corporibus temperatura mediis, non verò duris: Nam corporum plane durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: At quæ in mollibus phlegmonæ, eas & concoquit, & digerit perfacilè. Nam parotidas & bubonas, & oris phlegmonas, aliaq; innumera prorsum illo solo curauimus, nimirum puerilibus corporibus, ac muliebribus perpetientibus. Sed & gingiuis puerorum dentientiũ, assidue illitum: nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus est dentibus, & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, posteaquàm fluxio restiterit, digerit pariter & concoquit. Proinde cataplasmatis inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondriis, & bubonibus: sed & in ventrẽ deuoratum, & ex eo distributum, magnifice confert, expuitionibus ex pulmone, idq; in pleuriticis, & peripneumonicis affectibus, cũ hoc quod eos etiã concoquat atq; si solum lingatur, magis quidem concoquit: verũ minus educit: Sin cum melle & amygdalis amaris, plus educit, sed minus concoquit. Cæterum fit quoque ex lactis suprema parte, ex quo butyrum conficitur, id quod vniuersa Italia, lactis caput appellat, Hispani verò natam vocant, cibus ori suauis, sed per se solus non admodum stomacho gratus, quum sua pinguedine, ipsum mollificet, relaxétve, & crassum præbeat nutrimentũ, ac ab stomacho cibum intempestiue discẽdere faciat. Proinde, cibus iste absq; saccaro vel melle nunquã comedatur cõsulo. Secernitur quoque ex sero cocto pars quædã, quã recoctã, siue pouinam Itali vocãt, Hispani verò recaseum, quasi alterum caseum dixeris, appellant: Cibus frigidus, bilioſis stomachis gratus, sitim extinguit, somnum conciliat, & fluxus bilioſos cõpescit, salitus quoq; cibus iste venditur præsertim apud Longobardos, qui sitim excitat, & pessimi ac crassi est nutrimenti. Porrò fuliginis butyri, cuius Dioscorides mentionem facit, nullus hodie vsus est.

Lactis nata.

Recocta.

DE

DE LANA.

Græcè, ἔριον: *Latinè*, *lana*: *Vulgò lana*, *Arabicè*, *ſauf*, *vel ſuf*: *Gallicè*, *laine*: *Germanicè*, Schmutzi guuollen.

Enarratio LXVIII.

LAna ſuccida, præcipuè ex ouibus extracta, rei medicæ conducibilis eſt.

OESYPVS.

Græcè, οἴσυπος: *Latinè*, *œſypus*: *ſuccidarum lanarum pinguedo*: *Hiſpanicè*, *iſopilho humido*: *Italicè*, *eſipo humido*: *Arabicè*, *ſenſe*, *ratab*: *Gallicè*, *graiſſe de laine ſurge*.

Enarratio LXIX.

OEſypus hodie in officinis corruptè iſopus humida vocatur, ſcilicet lanarum ſuccidarum pinguitudo, habet enim concoctoriam vim ſimiliter vt butyrum, & parum quid de diſcuſſoria, vt refert Aëtius ſermone ſecundo ſuæ medicinæ.

DE COAGVLO.

Græcè, πυτία, *vel* πυτία καὶ ὄπος: *Latinè*, *coagulum*: *Italicè*, *caglio*: *Hiſpanicè*, *coaglio*, *& coalho*: *Arabicè*, *anfea*: *Gallicè*, *caillé*, *preſſeure*: *Germanicè*, Lipp.

Enarratio LXX.

COagulum ex multis & variis extrahitur animalibus, quod pro coagulando lacte, ex quo caſeus reſultat deſeruit. De quo Galenus lib. x. de Facult. ſimpl. medic. ita prodit: Coagulum omne acris & digerentis potentiæ eſt, atq; etiam exiccatoriæ, nam neceſſario id ſuperiora comitatur: ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, ſi cum aceto bibatur, præterea profluuium muliebre ſanare proditum eſt, necnon coactum in ventre lac diſſoluere, id quod nos ſumus haud dubie experti, non ſolum in leporino, ſed etiam in aliorum omnium animalium coagulo, ſed & ſanguinem in ventre concretum ſimili modo epo

do epotum coagulum leporinum dissoluit, ac efficacius quidem cæteris, verum non solum, quum hoc omni sit commune coagulo.

DE ADIPE.

Gallicè, σέαρ: Latinè, adeps: Hispanicè, gordura: Italicè, seuo o vero grasso de animali, o vero assungia: Arabicè, menim: Gallicè, graisse & suif, Germanicè, Feysste, fette.

Enarratio LXXI.

DIffert à pinguedine adeps quòd crassior sit ac propterea animantibus totam naturam terrosiorem habentibus, vt bobus & capris, adeps prouenit: velut humidioribus, vt suibus bene habitis, pinguedo. Proinde pinguedo celeriter in ignē posita, colliquescit, nec facile vbi semel liquata fuerit, rursus concrescit, aut cogitur: At adeps, nec facile funditur, liquescitve, & fusus celerrime congelatur. Porro adeps suillus aliorum omnium est humidissimus, ob idq; actione sua vicinam oleo vim possidet: verum qui mordicationes perpetiuntur, aut in recto intestino, aut in colo, iis potius caprinum adipem quàm suillum iniicimus, non quòd plus acrimonias obtundat, sed quòd cōcrescat citius: suillus autem instar olei defluat, quare caprinus potius dysentericis & tinesmosis iniicitur, quando morsum eorum mitigare est consilium. Cæterum, quum inter pinguedinem & adipem differētia sit, tu si voles, oleosam & pinguem in animalibus substantiam omnem, adipem appellato, vt pleriq; medici, sed & pinguem appellare totum hoc genus licet, vt ait Galenus libro xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum.

Cæterum vtimur pinguedinibus pro leniendis, ac sedandis doloribus, emolliendisq; tumoribus. Ex auibus vero anserina partium tenuitate penetrabilior præfertur: Deinde gallinacea, mea tamen sententia: anatum & syluestrium anserum pinguedo siue adeps, ea quæ ab anseribus domesticis desumitur adipe tenuioris essentiæ dicēda est, imò adeps & pinguedo agrestium animantium & volatilium, in vniuersum potētior est, quàm quæ ab animantibus quæ in vrbibus otiose aluntur, extrahitur, modo

Auiū pinguitudo.

speciem

ſpeciem ſpeciei cõferas:& quæ à maſculis, calidior quàm quæ à fœminis. Ex quadrupedibus vero leonina primas obtinet, deinde ex pardo, mox quæ ab vrſo habetur, tandem taurina:mox hircina, poſtea caprina, tandem bubula,deindevitulina,ac hœdina,ſuilla vero ita habet,vt intra illam & anſerinam gallinacea medium teneat,vt ex Galeno deſumitur libro ſeptimo de Compoſitione medic. ſecundum genera. & 2.de Febribus ad Glauconem : damæ porro pinguedinem Dioſcorides tum Galenus, & Paulus prætermiſerunt, quum tamen pro emolliendis ſcirrhoſis tumoribus multum valeat. Cæterum Galenus libr. xj.de Facul.ſimplic. medic. inquit: Dioſcorides Anazarbenſis multa profecto bene dixit eorum quæ de medica materia memoriæ prodidit: ſignificata tamen vocum Græcanicarum non ſatis pernouit. Hic ergo quum ait, magis eſſe adſtrictorium adipem caprinũ ſuillo,ſiquidem acriorem ſignificare velit per magis aſtrictorium accipimus ſermonem ceu verum : At ſi illud talem habentem qualitatem qualem rhus, rheon, hypociſtis, balauſtium : haud verum eſſe ſermonem dicemus. Porro quoniam viperarum adipem vbi radicitus pilos ſub aliis euulſeris, prohibere illos recreſcere illitum referunt, viſum eſt mihi eius facere periculum eſſe ſatius. Atvbi prout iubent feciſſem, mentitos comperi. Sicut etiam quod initia ſuffuſionum ſanet: Verum vrſorum adipem alopecias curare vere eſt proditum, quum tamen probatiora habemus ad eum affectum remedia. Porro quum dicant vulpinum adipem dolores aurium ſanare, nec dicant quos aurium dolores, ceu non noſcentibus ipſos diſtinguere, attendendum non eſt. Alij piſcium adipem laudant, tanquam ad ſuffuſiones aut quencunque alium affectum nominare velint, congruat, & cætera.

Adeps quadrupedum.

Damæ pinguedo.

Viperarũ adeps.

Vrſorum adeps.

Sed & hoc iterum repetere, non extra rationem eſt, quum quæ bona ſunt,bis & ter,vt Plato ſuadet, repetenda ſunt,hircino igitur & caprino ſepo,hodie pro cohibendis fluxionibus dyſentericis, priſcorum more, vtimur, ſed animaduertant medici,quòd pinguedines emollientes, & parum digerentes pueris & fœminis, & carnes molliores habentibus conueniunt, quales ſunt, ſuilla, gallinacea, & vitulina: corporibus vero durã carnem & ſiccam poſſiden

Quæ bona ſunt,bis et ter repetenda ſunt.

sidentibus, vt messoribus, fossoribus, laboratoribus, & baiulis, digerentes potius pinguedines conueniunt, vt leonina, taurina, vulpina, pardi, hyenæ, damæ & similium animalium, inueteraſcens quoq; pinguedo recenti calidior & tenuior efficitur, ac proinde quoq; valentius desiccans. Cæterum, omne pingue æstuosum est, & stomachum subuertẽs, pauci præterea nutrimenti vt ex Hippocrate elicitur libro secundo de Diæta, & & Galeno lib. iij. de Facul. almen. cap. 11. Verum, dubitant aliqui, an pinguedines, calidæ & humidæ natura sint, vel potius siccæ: ratio huius dubitationis in hoc consistit, quia in Aldino exemplari Græco legitur ξηραντικὴ, id est, desiccatoria, ita vt legatur, omnis igitur pinguedinis facultas est calfactoria, & desiccatoria: sed revera textus iste Aldinus corruptus est, quum loco θερμαντικὴ, ξηραντικὴ legendum sit, sic: omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria & excalfactoria, quã lectionem cõfirmat quoq; vetus interpres, & Galeni sententia ita legendum monet, quum eo loco pinguedinum duas faciat cõparationes: alteram ad corpus humanum: alteram vero pinguedinum inter se: quum vero ad corpus humanum Galenus pinguedines refert, eas humidas esse tradit, vt eius indicant verba, quæ ita habent: Omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria & excalfactoria, humanorũ corporum, vbi nota verbum humanorum corporum, & subdit, vt res clarius comprehendatur: Nam pinguedo suis, vt ad nos quidem, largius humectare potest, sed non æque excalfacere, sicuti neq; oleum. Ex quibus satis manifestum est collatione facta ad corpus humanum, pinguedines calfactoriam & humectatoriam vim habere: quam Aëtius aduertens, ita libro ij. suæ medicinæ cap. 152. dixit, omnis pinguedinis vis est, humana corpora humectandi ac calfaciendi. Alteram vero comparationem facit Galenus pinguedinum inter se, quo fit, dicat, pinguedinum vna siccior altera est, id est, vna non ita humida est veluti altera. vt paucis igitur absoluamus, lectio communis tanquam verior retinenda. Cæterum pinguedo in quantum pinguedo, calida est, quia sanguinis vnctuosa pars: inquantum vero à frigore concreta, frigida dicitur: quibus paucis Galeni varia dicta conciliari possent, vt alibi dicemus. Reliquum erit

Pingue æstuosum.

Pinguedinis duæ cõparationes

Pinguedo calida & frigida dicitur.

erit in præsenti citare, sepum, quod ex pinguedinibus hodie ad mulierum ornamentum paratur, quod Hispani sepum confectum, Itali vero pomatam vocant, cuius veram descriptionem talem habeto. Recipe adipis cerui, vel illius qui ab hœdi renibus extrahitur, libras duas, pinguedinis suillæ recentis libram mediam, quas pinguedines à membranulis purgatas, albo vino lauato, deinde lineo panno exprimito: taliter vt à vino pinguedines sincere maneant, quas postea in olla vitreata, aqua rosacea semiplena infundito, modo aqua pinguedines cooperiat, quibus tunc addes, pulueris gariophyllorum vnciam mediam, nucis moschatæ drachmas duas, spicæ nardi grana quatuor, pomorum camusiorum mundatorum & incisorum numero octo, postea optime cooperta olla, lenibus prunis eam admoueto, atq; baculo interdum misceto, fer uereq; permittito vt aqua ad consumptionē fere deueniat: tandem deposita ab igne olla, contenta per linteum nouum in vas fictile rosacea aqua respersum percolato, feces tamen relinquendo, quæ percolata, iterum in alteram infundantur vitreatam ollam, quibus addas, olei amygdalarum dulcium vncias sex, ceræ albæ vncias quatuor, & ad ignem omnia liquefacta, iterum colato, & in vasculum vitreatum, rosacea aqua roscidum, cadere finito, demum omnia illa aqua rosacea moschata abluta, in vase vitreo optime cooperto seruato, quod albissimum sepum euasit minio tamen rubrum confici potest. Valet autem vt diximus, pro manibus & facie emolliendis, ac dealbandis, labiorum quoq; fissuras & narium ac manuum rupturas sanat, sed id validius efficit, si coralli pauxillum admiscueris illi. *Pomata siue sepum confectio.*

DE MEDVLLA OSSIVM ANIMALIVM.

Græcè, μυελὸς: Latinè, medulla: Hispanicè, tuetanos, tutanos, Italicè, midolla d'ossa: Gallicè, moelle, Arabicè, mochial & moch: Ger. Marck.

Enarratio LXXII.

Medulla.

DE medullis nihil quicquam melius aut elegantius dici potest, quàm quod Galenus de illis scriptum reliquit,

reliquit lib.xj.de Facul.ſimpl.medic.proinde illius verba ſubſcribere in præſenti minime grauabor, quæ ita habẽt: Medulla vim habet corpora indurata & ſcirrhoſa emolliendi, optimam ſum expertus ſemper ceruinam, dein vitulinam: At hircorum & taurorũ, tum acrior eſt, tum ſiccior, itaq; durities ſcirrhoſas mollire nequit: ex vitulina igitur & ceruina peſsi componuntur, ad emolliendos vteros, & extrinſecus vteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla parantur, vim emolliendi habentia. Accipitur autem non ſolum medulla ex oſsibus, quæ ſane revera eſt medulla, ſed ex ſpina etiam, quæ tum durior, tum ſiccior eſt altera, vtramq; autem hyeme collectam, in ficca edita quedomo cum foliis lauri ſiccis repone, ne videlicet computreſcat, & cætera. Porro in cibo medullæ ſumptæ ad vomitum ſtomachos incitant.

Peſsi ex vitulina & ceruiname dulla parantur.

Medulla vomitum irritat.

DE FELLE ANIMALIS.

Græcè, χολὴ: Latinè, fel: Hiſpanicè, Hiel: Italicè, fiele, Gallicè, fiel: Arabicè, Sararae & Merara: Germanicè, Gall.

Enarratio LXXIII.

Fel. FEl tanto potentius eſt, calidius, & quanto abanimali deſumitur calidiori, proinde taurorũ fel calidius quã caſtratorum boum perſentitur. Hodie autem ex felle, linimentum contra puerorum lumbricos ab omnibus fere paratur, cuius compoſitio, vt tyrunculi in re medica addiſcant, ita habet: Accipe pomum narantium ab interna medulla excauatum, in quo infunde, fellis taurini vel hircini, aut ſaltem bouis, pro cauitatis capacitate, cui addas, aloes myrrhæ an. drachmam vnam, croci ſcriptulum vnum, & ſupra calidos cineres, calefiat, quo vmbilicus, & anus inungantur, interficit enim vermes, & ſecedere facit. Cæterum in felle taurino potiſsimum, & bubulo, lapillus quidam reperitur, quem Dioſcorides & Galenus præterierunt, magni tamen iuuamenti, vt apud nonnullos legimus authores. Nam in puluerem redactus & vino ebibitus, veſicæ calculos frangit, non minus quoque per nares impulſus viſum clarificat, & oculorum ægilopas retrahit, ac epilepſiam emendat, modo per nares cum fuco ma

Compoſitio contra lumbricos.

Lapis in felle repertus.

eo maioranæ vel radicis betæ impellatur, quòd vero lapillus iſte ieiuno ſtomacho in iure capi ebibitus incraſſet, obeſumque corpus reddat, ac fedum faciei colorem deterget, experti ſumus. Cæterum felle auratæ piſcis, vel lucij, aut perdicis, gallive, in coitu mulieres illitę delectari certum eſt.

DE SANGVINE.

Græcè, τὸ αἷμα: Latinè, ſanguis: Arabicè, dem: Italicè, ſangue: Hiſpanicè, ſangre: Gallicè, ſang: Germanicè, Bluot.

Enarratio LXXXXIIII.

SAnguinis vanas promiſſiones Galenus comperit, quæ de cauſa, non eo vti ſatius eſt. Nam in primis, nec humano aut ſuillo vnquam vſus fuit, vt eius apparent verba, quum ſi quis ſanguinem humanum morbo alicui vtilem eſſe dixerit, id in ſuillo primo experiri oportebat, cuum ſimilia effectus ſimiles efficiant tradat, At Marſilius Ficinus, ſummus Platonicus, libro de vita longa, capite vndecimo ſenes potu ſanguinis boni à iuuene temperato accepti, repueraſcere contendit, & ab aniculis dictis ſtrygibus, argumentum deſumit, quæ puerorum ſanguinem, vt reiuueneſcant, ſuguat, quæ vera eſſe credendum eſt vt multi alij celebres viri affirmarunt, ſed præcipue Comes Mirandulenſis, in eo doctiſſimo libello quem de ſtrygibus edidit. Non minus quoque Arnaldus Villanouanus reprehenſione dignus eſt qui in emplaſtro ſiue ceroto de pelle arietina, ad crepatos conſcripto, ſanguinem hominis ruffi admiſcere mandat, ac ſi ab alio animali, efficaciori inuamento deſumi non poterat. Porro Antidotum quod à ſanguinibus inſcribitur, cõtra venena accommodatum eſt, vt apud Galenum & omnes fere Græcos videre eſt. Columbæ tamẽ ſanguine, aut palumbi, turturiſve Galenus in vulneribus capitis meninges attingentibus, nunquam vſus eſt, quum oleum roſaceum pro illa complenda operatione ſatis illi eſſet, dicit enim: Ego verò ſexcentos noui eorum quibus Romæ perforata fuere capitis oſſa, nec quicquam ab vſu roſacei, citra columbæ ſanguinẽ offenſos, & ſubdit: Itaq; melius inuenire nihil poſsis in capite perforato, quàm vt roſaceo probo vtare. Item pro ſan-

Marſilius Ficinus.

Stryges vere reperiũtur.

Arnaldus Villanouanus.

Antidotũ ex ſanguinibus.

Sanguis columbæ.

guine in oculo cõcreto, eo quoq; nunquã fuit vſus, quum collyria ſunt plurima quæ medeantur hypoſphagmatis, & maxime quod plurimam recipit myrrham, quale eſt, quod à Damocrate compoſitum eſt. Ad eundem modum falſum eſt, quòd noctuæ, ſiue nycticoracis ſanguis aſtmaticis valeat, veluti quod quidam dictitant de ſanguine veſpertilionis, vt ſi virginis vberibus illinantur, plurimo tempore ea ab excreſcentia tueri, & pilos ſub alis enaſci prohibeat, quod Xenocrates tanquã falſum calumniatus eſt. Non minus quoq; quod de Galli vel gallinæ ſanguine ab aliis ferebatur, quod ſanguinis eruptioni meningum conferebat, tanquam inexploratum experimentum, prætermiſit, quum periculoſa ſit huiuſcemodi experientia. Agnorum quoq; ſanguinẽ comitiali morbo, potum non mederi tradit ibidem Galenus: quum quæcunque potu iuuant epilepticos, ea facultatis ſunt incidentis: At ſanguis agninus omnium minime talis eſt, hœdinus quoque ſanguis ab eo tanquam inutilis pro ſanguinis è pectore reiectione prætermittitur. Ranarum quoq; viridium ſiue terreſtrium ſanguinẽ euulſos ex palpebris pilos inunctum, eorum renaſcentiam non prohibere, vt nonnulli opinabantur, expertus fuit, vnde hic apud Dioſcoridẽ mendam eſſe certus ſum. At hircinus ſanguis præparatus, cõtra calculos renum & veſicæ datur. Cæterum inquit Dioſcorides, rabidi canis morſus, ſanguinis canini potu curari, cuius cauſam, quærens Marſilius Ficinus, loco à nobis citato, ita inquit: Galenus atq; Serapio morſum rabidi canis, ſanguinis canini potu curari dicunt: rationẽ verò illis aſſignare non placuit: ego igitur biduũ eam quæritans, opinor denique ſaliuam canis rabidi venenoſam impreſſam hominis pedi læſo per venas paulatim ad eor aſcendere more veneni, niſi quid interea diſtrahat: Si igitur interim canis alterius ſanguinem ille biberit, ſanguis ille crudus ad multas horas natat in ſtomacho, eum denique velut peregrinũ deiecturo per aluum, interea caninus ſanguis iſte ſaliuam caninam ſuperiora membra prehenſantem, prius quàm ad præcordia veniat, deriuat ad ſtomachum: Nam & in canino ſanguine virtus eſt ad ſaliuã canis attrahendam, & in ſaliua viciſſim virtus ad ſimilem ſanguinem proſequendum: Venenum igitur à corde ſemotum, ſanguiniq;

Sanguis nycticoracis.

Sanguis ueſpertilionis.

Epilepticis medicamenta conuenientia.

Textus Dioſcoridis corruptus eſt.

Sanguis caninus opitulatur morſui canis rabidi.

guinique imbibitū in aluo natanti, vnà cum sanguine per inferiora deducitur, hominemq; ita relinquit incolumē. Quorsum hæc? primo quidem vt rei tam occultæ succurrentem inter differendum causam aperuerim, deinde, vt moneam, sanguinem potari posse, & quidem salubriter, atque in sanguine humano virtutem esse, qua humanum sanguinem attrahat, & mutuo prosequatur, ne forte diffidas iuuenilem sanguinem à sene bibitum trahi ad venas, membraq; posse, ibique prodesse quam plurimum. Reliqua verò de sanguine olim abunde disseruimus, in hoc quoq; capite præcipue quærendo, an sanguis anima esset. *Sanguis salubriter bibi potest.*

DE STERCORE ANIMALIVM.

Græcè, κόπρος & κόπρος: Latinè, stercus: Arabicè, bebel: Hispanicè, estiercol: Gallicè, fiente: Germanicè, Dreken.

Enarratio LXXV.

STercus alterum altero calidius est, secundum quòd à calidiori excernitur animali: caninū, vt affirmat Galenus, anginam curat, & dysenteriā constringit, præcipuè in cocto lacte epotum: non minus quoq; medicamentis maligna vlcera sanantibus adiungitur. Porrò humanum, gutturis phlegmonibus & anginis mederi celebri historia scripsit Galenus, sed lupinum colicis affectibus magno iuuamēto propinatur, præsertim album, super fruticibus collectum. Verùm ego, quum lupus interficitur, iubeo illius intestina cum stercore seruari, ac exsiccata & in puluerē redacta in potu contra colicas affectiones dare, non contemnendo profecto iuuamento. Caprarum verò stercus, acris & digerentis est facultatis, proinde strumis & scirrhosis tumoribus conuenit, præsertim in corporibus duris, & rusticorum: Secus autem puerorū, ac mulierum. Extrinsecus quoq; pulticulæ modo ventri impositū, ipsius doloribus subuenit: At bubulum exsiccatoriæ est facultatis, veluti columbinum causticæ, & exedentis potentiæ quod Abinzoar inter antidota contra pestem adnumerat, & de eo Gal. lib. iij. de Temperamētis historiam de domo in Asia combusta enarrat. Ciconiarum verò, comitiali morbo mederi, falsum Galenus inuenit: At lacertarum *Stercus caninum. Humanū stercus. Lupinum stercus. Caprarū. Bubulum. Columbinum. Ciconiarū stercus.*

vnice oculorum nebulas, eorumq; concursus sanguineos delere, certi sumus, de quibus omnibus Gal. consulendus est, lib. x. tam sæpe à nobis in hoc opere allegato.

Lacertorũ stercus.

DE VRINA.

Græcè, οὖρον: Latinè, vrina, lotium: Vulgò vrinæ, Arabicè, Baul.

Enarratio LXXVI.

Vrina.

FRequenter hodie vrinæ vsus in clysteriis habetur, quum abstergendi vires obtineat, præcipuè pueri stomachum ieiunum habẽtis. At Galenus, vlcera digitorum pedis, maxime quæ ex illisione atque offensione essent inflicta, sæpenumero, vbi nimirum phlegmone carerẽt, curabat: hoc præcipuè in seruis & rusticis, & in agro, & rure, vbi medicamentorum aliorum non erat copia; nec tantum in prædictis vlceribus, sed omnibus à thorace ad imos vsque pedes corripientibus, vti illa concedit. Capitis porro vlcera, aut faciei, ea lauari nõ assentitur Galenus veluti nec eam dare in potu. Proinde orthopnœę curandæ gratia, eam ebibere, necessarium nõ esse tradit. Auicenna tamen, illius potu, nonnullos sanitati restitutos memorat, vt ex secundo sui Canonis libro capite proprio percipi potest. Cæterum vrina hominis omnium propè aliarum vrinarum est imbecillima, exceptа eа quæ à sue castrato domestico mingitur, quum hæc humanæ persimilis sit. Aprorum verò valida est, vt eius acutus indicat odor, quam Florentini in propria vesica oleo admixtam ad fumum seruant, appendúntve, & ea mellis crassitudine inspissata, contra puerorum vermes vtuntur, nares & pulsus ac abdomen inungendo. Ex vrina verò chrysocolla conficitur, vt Galenus bis docuit, & nos ipsi experti sumus, quanquam vera chrysocolla minerale esse sciamus, quod potissimum ex India in Lusitaniã adferri solet. Cæterum laps lincurion dictus, electri species est, alio nomine quia plumas attrahit, pterygophoron appellatus, vnde qui lapidem istum vrinam lyncis siue lupi ceruarij esse opinantur, toto vt dicitur, aberrãt cœlo, vt capite de electro quoque meminimus: Respondet vrinæ saliua, cuius vis differens quoque est, tum in animalium speciebus, tum in eorum vnoquoque sano, & ægro, ieiuno & sitibundo, aut

Saliua.

contrà,

contrà. Etenim vt vrina & fel, sic & saliua sumpto quidem cibo imbecilla est, valida proculdubio & acris est eorum qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur: sed in medio vtriusque est eorum qui probe concoxerunt, nondum tamen cibum potúmve hausere, qua puerorum lichenes, id est impetigines curantur, non minusque illius causa, triticum ore mansum dothienes, id est furunculos concoquit, & digerit, porro saliuam, scorpios interficere, memoriæ tradidit Nicander, & Galenus vt verum quoq; approbat, quod nos ita esse quoq; experientia nouimus.

DE MELLE.

Græcè, μέλι: Latinè, mel: Gallicè, miel. & Hispanicè, Mele. Italicè, Mele. Arabicè, hael: Germanicè, Honig.

Enarratio LXXVII.

MEl, liquor dulcis, ab apibus condensatus, ac fabrefactus, vbiq; vulgatissimus est, quod rutili coloris Dioscorides & medici desiderant, quum tamen hodie albissimum primas obtinere sciamus, præsertim quod à nimia caliditate ita album traxit colorem: Nam album ob frigiditatem multam habens spumam, quod incoctum recte dixerimus, nõ bonum est. Reperitur enim præstans hoc mel tanquam butyrum albissimum apud Olyssipponenses: quod ex oppido Hueiras dicto aduehitur. Cæterum venenosum mel, varia symptomata inducens, variis in locis reperitur, præcipuè vbi apes rosa nerienis, vel flore aconiti, vel napelli cucullato, pastæ fuerint. Subducit autem mel crudum aluum magis quàm coctum, vt libro primo capite de Rosis diximus, quod desiccandi & excalfaciendi secundo ordine vires habet, facile enim calidis in corporibus in bilem vertitur: proinde pituitosis summum est iuuamen. Verùm, saccarum quod Dioscorides mellis genus, in India & Felici in Arabia proueniens facit, absq; verborum ambagibus & controuersia vlla, nostrum vulgatum & commune est succharum. Magna etenim succhari copia, & prouentus apud Indos semper fuit, & est hodie, vt quoq; Lusitani nostri fatentur: apud quos ordo ac modus illius conficiendi,

Mel venenosum.

Mel crudũ subducit aluum.

Succharũ antiqui cognouerũt.

non ita pridem fuit exploratus, quum ſuccharum de locis ad locos in vtribus deferebant incluſum. Vnde non mirandum ſi Dioſcorides & Galenus, cæteriq; qui de ſaccharo locuti fuerunt, tanquam de re illis non probe cognita & explorata locuti fuere, vnde ſuccharum, mel, aut ſal in harundinibus concretũ dixerunt: nec ab re, quum in ipſis harundinibus non quidem fiſtuloſis, ſed ſucco plenis, magno æſtu, ſuccus foris attrahitur, & ibidem ac reſina, vel gummi, in ipſis harundinibus denſatur ac cõcreſcit, ſimilis omnino ſuccharo cando dicto, hodie arte parato, vel ſali dulci, vnde, multi illum ſalem Indicum appellabant: Nec tantum in India hoc euenire nouimus: ſed etiã hodie in inſulis Maderiæ, & ſancti Thomæ, ac Fortunatis, quas Canarias dictitant, in quibus ſicuti in nonnullis Italiæ locis, ac Aegypto, & noua terra Braſilio dicta, fertilis eſt prouẽtus, cuius modus conficiẽdi ac in turbinatas maſſas reddẽdi, nouus eſt, & antiquis plane ignotus: imò ſi verum fateri debemus, ſuccharum olim in perexigua reperiebatur copia, adeo vt illius vſus, parua aut nulla erat cura, vtcunq; tamen ſit, illius Varro meminit, iis carminibus.

Sal Indicus ſuccharum eſt.

Varro meminit ſuccharj.

Indica, non magna nimis arbore, creſcit harundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcis, cui nequeant ſucco contendere mella.

Floruit enim Varro Narbonenſis, Latinę linguæ peritus ante Dioſcoridem & Galenum, annis multis, qui iis carminibus adeo ſaccharum deſcribit, ac ſuis coloribus depingit, vt nihil amplius deſiderare queas. Illius quoq; Galenus noſter meminit, non ſolum libris Simplicium, ſed libro octauo Methodi medẽdi, capite quarto, vbi ſaccharum inter res febribus vt exceſsiue nõ calidas, conuenientes adnumerat, vt liquido cõſtet, antiquorum ſaccharum, noſtrum cõmune eſſe. Nec enim Manardus, aut Fuchſius, qui oppoſitum contẽdunt, audiendi ſunt: quum nullis aut momenti alicuius rationibus fulciãtur, nobiſcum autem Leonicenus agit atq; Curtius, aliiq; celebres viri, vt demũ concludere debeam, hoc ſaccharum Dioſcoridis noſtrum commune eſſe. Sed Dioſcoridis tẽpore, parua admodum extabat copia, ita vt Plinius libr. xij. cap. 8. dicat, ſuo tempore ad medicinæ vſum tantum ſtare: nunc vero illius magna eſt copia, & ad multos venit vſus, ganeæ præſertim, quia

Sſccharũ antiquorũ

Manardus & Fuchſius errant.

quia ſtomacho pergratũ ſit,& pectori proſit, quod quanto albidius redditur, tanto magis caliditatis metas fugit. Succharum vero quod ex inſula ſancti Thomæ affertur, officinæ rubrum appellant, caliditatis primum gradum non excedens,ex quo Venetiis albiſsimum,reſinatum dictum,præcipue paratur.Porrò in ſucchari cõfectura, mel liquidum & craſſum quoddam remanet,quod remel dicitur,cuius magna copia ex inſula Maderiæ, Anthuerpiam florentiſsimum emporiũ aduehitur, & ex eo non niſi placentulæ popularibus hominibus dicatæ conficiuntur. *Remel quid.*

DE CERA.

Græcè, κηρός: *Latinè*, *Cera*: *Italicè*, *cera*, *Hiſpanicè*, *Ciera*, *Gallicè*, *Cire*: *Arabicè*, *hamaha*: *Germanicè*, Vvachſs.

Enarratio LXXVIII.

CEra vt teſtatur Galenus ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, medium quodam modo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium,& deſiccantium:habet vero quiddam etiam eſſentię craſſæ atq; emplaſticum, quamobrem aliorum medicamentorum materia exiſtit: ipſa autem per ſe ex genere fuerit debiliter concoquentium, habet tamen quiddam digerentis, calidæq; potentiæ, quæ plurima melli inerat. *Cera temperata eſt.*

DE PROPOLI.

Græcè, πρόπολις: *Latinè*, *Propolis*: *Hiſpanicè*, *betun de colmena*, *Arabicè*, *Mum*: *Germanicè*, Vorſtoſs.

Enarratio LXXIX.

PRopolis fauorum ſtabilimentum, vt Plinio placet, eſt: quanquam Dioſcorides & Varro, circa alueorum foramina, per quæ apes ingrediuntur, reperiri tradant: de qua Galenus libro octauo tam ſæpe citato dixit: propolis modice quidem extergit,cæterum valide trahit: eſt enim eſſentia tenui, excalfacit porro ordine ſecundo completo, aut certe incipiente tertio. *Propolis.*

DE TRITICO.

Græcè, πυρὸς: Latinè, triticum, frumentum: Hispanicè, trigo: Italicè, grano, formento: Gallicè, Blé, ou froment vel fourment: Arabicè, henca: Germanicè, Vveytzen.

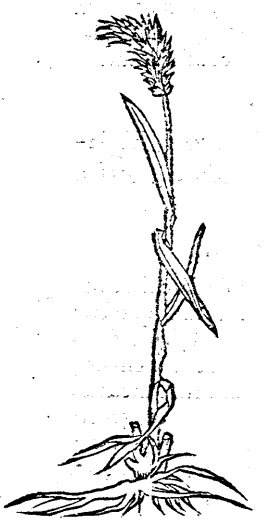

Trimestre.

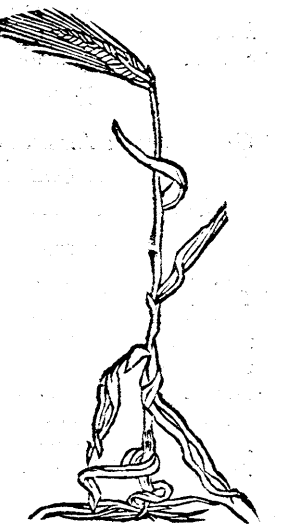

Triticum.

Enarratio LXXX.

Triticum. TRiticum vt bonum dicatur, optime maturum sit oportet, contumax frangenti, plenum, graue, lucidum, splendidum, auri colorem fere referens, ex tali enim trium mensium ætate, farina fieri debet. Nam præstans triticum plus farinæ reddit: deterius vero minus. Porro farina recens calida est, vetus vero frigida, qua de causa mediæ ætatis eligenda est, ex qua panis quinq; genera, vt placet Galeno libro primo de alimentis, parantur. Omnium purissimus siligineus est, ex siligine, parte subtiliori

tiliori farinæ tritici factus: secundus autem panis similagineus dicitur, ex similagine paratus, farina tritici, non tam perfecte pura, quàm hodie è Græcia, ad nos Turcæ & Græci homines aduehunt, farinam scilicet granulosam, albissimam, arenæ similem, quam semolam vel similam vocant, quam Galenus dixit esse difficilis coctionis, ac obstructiones gignentis, vt libro quinto de Sanitate tuenda, vbi senum regimen describit, legere est: tertius panis, autopyros, cum ipsis furfuribus coctus & conflatus, ex toto tritico dicitur: quartus, sordidus ex multis furfuribus confectus: quintus, totus est furfuraceus, canibus tantum deseruiens. Vt autem panis optimus dicatur, opus est, sit bene fermentatus, bene subactus, optime pinsus, mediocriter salitus, ac iuste coctus, non est edendus calidus panis, quia æstuosus est, & capiti & ventriculo nocet: nec multorum dierum coctus, quia natiuam caliditatem humiditati naturali coniunctam deperditam habet, vt ex Hippocrate libro secundo de Diæta desumitur. Panes porrò caseo, aut butyro, lacteve confecti difficilis coctionis sunt, & in epate obstructiones parientes, cum oleo verò parati, sulphuri, vt Auerroi placet, similantur. Maza quoque oleo frixa, aut clibano, vel sub cineribus cocta, veluti quoque azymus panis, maximè obstruunt, & multum lædunt, melle tamen hæc comesta, ab noxiis suis temperantur, remittunturque, veluti ex farina triticea omnes paratæ placentæ, vt tradit Galenus libro quinto, de Sanitate tuenda, & primo de Alimentorum facultatibus, capite tertio. Triticum aqua coctum, difficilimè in stomacho coquitur, vt ex Galeni historia percipitur libro primo de Facultatibus alimentorum, capite septimo, qui fame vrgente cum duobus adolescentibus suis, semel in rure comedit. Est demum triticum, vt refert Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum calidum primo ordine, non tamen nec resiccare, nec refrigerare manifesto potest: habet verò etiam quiddam lentoris obstruentisque naturæ. Ex eo verò oleum ferramentis candentibus extrahitur ad multos vsus accommodatum; vt ex variis authoribus percipi potest. Non hic tamen

Panis quinque genera.

Tritici temperatura.

silentio prætereundus est panis dissectus, & aqua lauatus, quem hodie succharo respersum febricitantibus concedimus vt Galenus olim quoq; suis propinabat ægrotantibus, quū optimi sit nutrimenti, vt ex curatione Sexti filij Antonini Imperatoris apud eundem Gale. lib. de Præcognitione percipitur, vt librum primum de Alimentis tam sæpe repetitum fileam, in quo illius abunde laudes describit. De fermento vero Dioscorides abunde disserit, & ea de causa de illo nihil quicquam agimus.

DE HORDEO.

Græcè, κριθὴ: Latinè, hordeum: Hispanicè, ceuada: Italicè, orzo: Arabicè, Shair: Gallicè, orge: Germanicè, Gerſten.

Enarratio LXXXI.

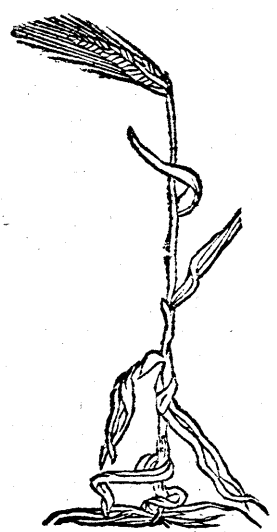

Hordeum.

HOrdei duplex species reperitur, altera communis, equis & iumentis in cibo deseruiens: altera verò Gallis, & nonnullis Italię populis familiaris, granum scilicet habens ab spicæ paleis facilè explicabile, vnde ordeum mundum appellari meretur, Granum per omnia ferè grano tritici simile, sed crassius & albidius, ex quo ptisanam olim pręparari crediderim, quum cibo idoneum sit, & hodie quoq; sorbitiunculæ ex eo febricitantibus conuenientes conficiantur. Vnde Manardus Ferrariensis, hāc hordei differentiam parum aduertens, in totam ptisanam, & hordei vsum, tanquam reprobum damnauit. Reuera tamen ex

isto

iſto hordeo mũdo à Galeno nudo dicto, ptiſana ita valida & potens ac antiquorum ptiſana parari poſsit, quę duplici modo conficitur, colata, & nõ colata: Non colata ptiſana ea dicitur, quando hordeum totum probe decoctum, cum ipſa aqua manet: Colata verò, quando ab hordeo probe decocto, expreſsio fit, quam cremorem ptiſanæ nonnulli quoq; appellant: quanquam Galeno ſuccum ptiſanæ eam aliquando appellare placuit: tametſi nõ ignorem aliquos, qui differentiam, inter ptiſanam non colatam, & cremorem ptiſanæ faciant. De ptiſana verò Galenus libro de Euchymia & cacochymia ita tradit: Ptiſana probe ex optimo hordeo confecta, inter cibaria omnia prorſus omni noxa caret: nutrit tamen quàm panis minus: de qua plura legito lib. de Ptiſana Galeno inſcripto, ac lib. de Ratione victus in morbis acutis. Humectat enim ipſa ptiſana, vbi plurimũ intumuerit coctione longa vt refert Gal. lib. de Alimentis, cap. de hordeo, quod & de aqua hordei idem dicendum crediderim. Nam hordeum in exiccando & refrigerando primi eſt ordinis, habetq; pauxillum abſterſionis, vt Hippocr. lib. ij. de Diæta non procul à principio tradit: At ſecundum ſe totum hordeum à paleis non purgatum, magis abſtergit & purgat: decorticatum verò magis refrigerat, & aluum ſiſtit. *Herdeitẽperatura.*

DE ZYTHO ET CVRMI.

Græcè, ζῦθος, κῶρμι: Latinè, zythum, curmi, ceruiſia genera: Gallicè, ceruoiſe, biere: Germ. Bier.

Enarratio LXXXII.

HAbet vnaquæq; regio, vini loco, ſuas ſibi deputatas potiones. Nam Aegyptus olim vt teſtatur Plin. lib. xxij. vltimis verbis: zythum habebat, Cantabria verò ex pomis in hunc vſq; diẽ ſuam cæreã parat: Angli, Flandri, multi Germani, Boëmi, atq; Galli nonnulli ceruiſiam parant ex hordeo & tritico lupulorum adiectis floribus, in aqua maceratis: aliquando ſimplicem, nonnunquam verò lauri baccis compoſitã. Eſt proculdubio ceruiſia optimus potus, & febricitãtibus cõuenientiſsimus, præſertim ſimplex. Quia lupulus, quẽ Dioſco. & Gal. præterierunt, & ſalictarium, ſiue reptitiũ lupũ Plin. appellat, iecori maxime conuenit, & illius obſtructiones curat, ex quo hodie ſyru- *Zithum. Cæreã. Ceruiſia.*

pus

pus in officinis inſtructioribus paratus habetur, veluti & aqua per campanam ſiue lambicum deſtillata. Nam herba ipſa vt paucis dicam, in vniuerſa Germania, & Flādria, ac Anglia ſeritur, non niſi pro hac cōficienda ceruiſia, quanquam ſua ſponte in topiariis paſsim proueniat, folio vitis aſpero, allia, & vinum, fricato ſubolente: vnde herbam hanc calidam aliquantulum eſſe affirmarē, tametſi Ioan. Ruellius, natura frigidam, peramplo ſuo volumine, eam conſtituit: ſed qua falcitus methodo, ignoro. Huius enim ſtolonibus, ac aſparagis in acetariis vtimur. Vocat autem herbam hanc Hiſpania Iuparum, Italia verò lupulum, & nonnunquàm, quia arboribus circūuertitur, verticem. At ebur, in zytho madens tractabile, & plicabile fieri, vt falſum prætermittimus.

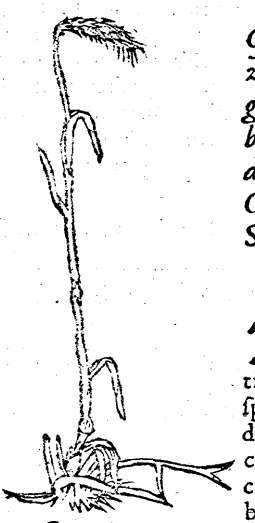

Zea.
Spelta.

Curmi.

DE ZEA.

Græcè, ζειὰ: Latinè, zea, ſemen, ſpelta: Longobardicè, alga: Arabicè, hais: Italicè, biada: Hiſpanicè, ſpelta: Gallicè, eſpeautre: Ger. Speltz *alij* dinckel.

Enarratio LXXXIII.

ZEa, quæ olim priuatim ſemen à Latinis dicebatur, hodie ſpelta appellatur, & eius duas dignoſcimus ſpecies, equis & mulis in cibum venientes, de quibus legito caput 89. huius præſentis libri.

DE CRIMNO.

Græcè, κρίμνον: Latinè, crimnum, granum tritici, vel ſpeltæ craſſo modo tritum: Hiſpanicè, farina ator colada

colada, *rolum*: *Germanicè*, Grieſs.

Enarratio LXXXIIII.

QVum enim triticũ, vel ſpelta, zea dicta, craſſo quodammodo moluntur pinſunturque farina reſultans crimnon dicitur, ex qua quondam Romani pultem parabant, & ea panis loco vſi fuere, vt refert Plinius libro decimo octauo capite octauo.

DE OLYRA.

Græcè, ὄλυρα: *Latinè*, *olyra*: *Hiſpanicè*, *centeno blanquo*: *Italicè*, *ſegala bianca*: *Gallicè*, *du ſeigle blanche*: *Germanicè*, Rocken vnd korn.

Enarratio LXXXV.

OLyra, ſemen eſt, in Orientalibus præcipuè regionibus naſcens, quod Hiſpani centenum, Itali verò ſegalam appellitant, quod ideo centenum Hiſpani nominant, quia ab vno grano centena enaſcuntur, hoc verò falſo quidam ſiliginem appellitãt, quum ſiligo puriſſimum optimumq; triticum ſit. Apud Plinium tamen, centenum hoc, ſiue ſecala, farrago dicitur, vt libro xvj. cap. 18. videri poteſt, nigrum omnino & aſpectu triſte. Nam olyra, dubio procul candidũ eſt, ex quo poſt triticeos panes, optimi conficiuntur, quibus ruſtici in Hiſpania, veluti nobiles ſeptentrionales cum butyro aluntur, à quibus tiphini panes, à tipha ſic dicti, parum differunt: qui, referente Galeno, calidi adhuc furni caliditatem retinentes, minime verò duri, trium quatuórve dierum, edendi ſunt. Eſt enim tipha ſemen in Aſia frequens, parum à zea differens, quod Aſiani ſua voce brizam vocant, vt dixit Galenus j. lib. de Facultatibus alimentorum, capit. decimotertio. Animaduertat tamen candidus lector, quòd tipha à typha differt, nam tipha ſemen de quo diximus eſt: typha verò iuncus quidam, de quo ſuo dicemus capite.

Olyra.

Farrago ſegala eſt.

Tipha à typha differt

DE ATHERA PVLTICVLA.

Græcè, ἀθήρα: *Latinè*, *athera*: *Hiſpanicè*, *papas*: *Germanicè*, Brey, Muos.

Enar

Enarratio LXXXVI.

Athera differt à crimno.

AThera, puls ex zea in tenuissimum pollinem sub mola redacta est, quam hodie quoque non solum ex spelta, sed tritici & milij farina, pro pueris & adultis, Germani & Lusitani cum lacte, vel melle parant. Differt enim crimnon ab athera, quod crimnō ex non bene molita & pista farina paratur: athera vero ex subtilissima.

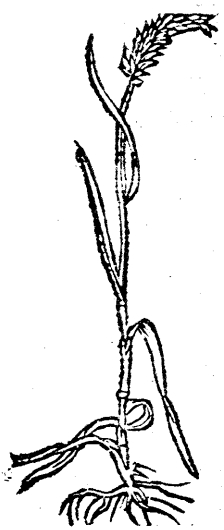

Tragus.

DE TRAGO.

Græcè, τράγος: Latinè, tragus: Arabicè, Sult: Germanicè, Hamelkorn.

Enarrat. LXXXVII.

TRagus, semen farri, aut zeæ persimile describitur, quod olim ex Orientali plaga aduectum erat, nunc verò eo caremus. Hippocrates porro lib. secundo de Diæta, tragū cum olyra idem facit.

DE BROMO.

Græcè, βρῶμος: Latinè, auena: Hispanicè, auena: auea: Italicè, Biada, vena: Gallicè, auoyne: Arabicè, Churtal: Germanicè, Habern.

Enarratio LXXXVIII.

Auena.

AVena, granum vulgatissimum est, iumentorum cibo deseruiens, ex cuius farina, Germanorum nonnulli pulticulam parant, quam muos ab illis nominari, capite

Auena.

capite de Athera diximus. Est enim semẽ hoc calidum, digerendi vim possidẽs, id quod ex gustu patet, leuiter enim est acre, vnde & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & egilopas sanat. Est enim semen hoc, vt Hippocrati placet, natura frigidum, vt vero Galeno libro primo Alimentorũ calidum: Nam hæc de qua agimus auena, domestica est, & cultura elaborata: de syluestri verò, sua sponte in agro veniente, quarto libro, capite de ægilope, videndum est.

Galenus ab Hippocr. discrepat.

DE ORYZA.

Græcè, ὄρυζα: Latinè, oryza: Hispanicè, atroz: Italicè, riso: Gallicè, ris: Arabicè, ars & arzi: Germanicè, Reys.

Enarratio LXXXIX.

ORyza, in genere frumentaceo etiam adscribitur, hominum non aspernandum edulium, quo pro compescenda aluo passim vtimur.

DE CHONDRO ET FARRE.

Græcè, χόνδρος: Latinè, alica, altera spelta, far: Italicè, scandella, farro: Arabicè, chandaros.

Enarratio XC.

CHondrus, vagum nomen est, nam quandoque valentissimum significat triticũ, quod Hispani triticum à Candia: Lusitani verò canorum: Itali autem album, siue caluisium triticum appellant, ex quo panes albissimi hodie

Chondri, nomen vagum.

die parantur, in quo significatu apud Galenum semper re-
Alix quid peritur, pulticula verò ab hoc tritico parata alix vel chon-
drus appellatur. In alio verò significato chondrus reperi-
tur, zeę id est speltę speciē quandā significans, quę in spic-
alas duas tantum habet, id est duos ordines, in quibus gra-
num continet, qua de causa, dicoccum quasi duo haben-
grana vel duos ordines, à Dioscoride vocatur, quum ta-
men in hordeo quatuor comperiantur, hoc autem frugi
& zeæ genus, ab Italis scandella dicitur, ex qua far para-
tur, quanquam ex Galeni chondro, far quoq; parari scia-
mus. Huius verò scandellæ pulticula halica appellatur
Olim granum hoc gypso siue creta conseruabatur, velut
hodie zinziber rubra terra, à qua quū pro cibo sumeba-
tur, optime lauabatur, vt meminit Gal. li. j. Alimēt. cap. 6

DE MILIO.

Græcè, κέγχρος: *Latinè*, *milium*: *Hispa.* *milho miyo*
Italicè, *miglio*: *Arabicè*, *giaures*: *Gallicè*, *mil*, *ou*
millet: *Germanicè*, Hirss.

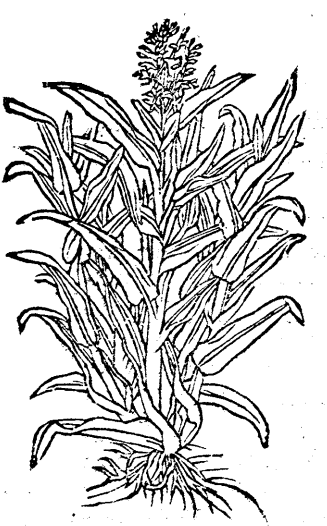

Sorgi.

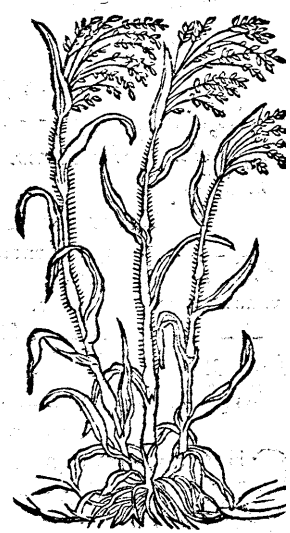

Milium.

Enarratio XCI.

Milium.

MIlium, vulgo notũ ſemen, quod foris impoſitum in ſacculis, colicis doloribus, idoneũ eſt remediũ, Verùm Galenus ipſum refrigerare primo ordine, tertio verò exiccare lib. 7. fatetur: Poſteriores verò illi vires refrigerandi, in tertio gradu, ſiccandi verò in ſecundo aſſignarunt. At ex illius farina cũ lacte placentæ parãtur, quas ruſtici in victu tanquã Deorũ ambroſiam habẽt: non minus quoq; panes ex ea cũ melle conficiunt, quibus ruſtici præcipuè Portugallię maximè oblectãtur, & eos ſua voce boroas appellitant. Cæterũ aliud milium craſſum eſt, figura & colore maliguetæ, ex quo Italiæ infima plebs panes conficit, & illud ſua voce, meleguã, vel ſorgũ, veluti Luſitani, milium zaburrũ vocant: vnde Ruellius hic taxandus venit, qui panicum apud Italos meleguam appellari dixit.

Ruellius fallitur.

DE PANICO.

Græcè, ἔλυμος: Latinè, panicum: Hiſp. paniz, painſo: Italicè, panico: Arabicè, dochon: Gallicè, paniz: Ger. Heydenfenich, oder fenich.

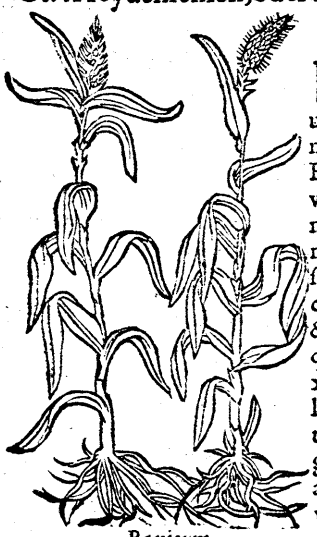

Panicum.

Enarratio XCII.

Panicum.

IN Hiſpania, & vniuerſa Italia, panicum ſuauius quàm in Aſia prouenit, vt refert Gal. lib. 3. de Facul. aliment. cap. 151. & vt li. 6. de Facul. ſimplic. medicam. ait, ex leguminum genere eſt, milio ſpecie ſimile, facultate certe pauci nutrimenti, & exſiccatoria, ſiſtit quoque nonnihil ventris fluxus, ceu ipſum etiam milium, ſi vero foris illinatur exſiccat atque refrigerat. At huius farinam, ad eoſdem vſus, ruſtici vſurpant, ad quos, milij.

DE SESAMO.

Græcè, σήσαμον: Latinè, Sesamum: Hispan. Iorgilim, alegria: Italicè, Sisamo: Gallicè, Sisame, ou Iugliome, vel Iugioline: Arabicè, Sensera.

Enarratio XCIII.

sesamum stomacho gratum.

NOn tam contemnēdum Sesamum in cibo est, quàm hic à Dioscoride & Græcis describitur: quum re vera sesamum gratum stomacho esse percipiamus, abunde corpora pinguia efficiens: ex quo placentulæ sesamoides cum melle, non quidem crudo, vt Galeni tempore, sed discocto hodie conficiuntur, stomacho admodum gratæ. Ex eo verò oleum, apud Græcos & Turchas in maxima copia hodie paratur: in cibo secundum locum bonitatis post oleum oliuæ habens. Nascitur autē sesamum, vt propriis vidimus oculis in planta quadam tricubitalis altitudinis, caule quadrato, folio parietariæ sed ampliori, siliculis triquetris: in quibus semen obcluditur sesamum dictum, quod moderate calidum esse Galenus libr. viij. de Facult. simpl. medic. fatetur dicens: sesamon non parum in se continet viscosum & pingue, quare emplastricum est & emolliens, ac moderate calidum. Eiusdem facultatis est quod ex eo conficitur oleum, & herbæ quoq; decoctum similem vim obtinet, cætera vero apud ipsum libr. j. de Facul. alimen. cap. xxx. legere ne pigeat.

Oleum sesaminum.

DE LOLIO,

Græcè, ἄιρα: Latinè, Lolium: Hispanicè, yoio: Italicè, Loglio, Gallicè, yuraie: Arabicè, Zeuan: Germanicè, Raden, Iuualch:

Enarratio XCIIII.

QVi mecum olim lolium pseudomelanthiū esse opinabantur, omnino retrahendi sunt, quum revera, lolium granum pernicioſissimum inter triticum & farraginem hordeúmve nascens, sit: non vero pseudomelanthium dictum, flosculus scilicet purpureus, segetibus frequens. Est igitur lolium, quod Hispani & Itali seruata voce, parum tamen corrupta Iolium appellant, granum scilicet farragini, secale dicto, persimile, quod quum anni

conſtitutio parua, pluuioſa, & plus iuſto humida eſt, multum innaſci contingit, quinimo tunc triticum in lolium vertitur. vt Galeni pater agriculturæ, ſtudioſior factus, adnotauit, vt de eo Galenus vltimo capite libri primi de Facul. alimen. memoriæ commendauit. Eſt enim lolium, vt eodem loco idem meminit, ingratiſsimum perniciosiſsimumq; hominibus, capitis grauedines, dolores, & vertigines faciens, imò homines ipſos furioſos, & cæcutientes reddens: Vnde & merito Ariſtoteles, in libro de Somno & Vigilia, inter ea quæ capitis grauedinem efficiunt, lolium adnumerat. Curandum igitur eſt, triticum optime à lolio purgetur, quum eius eſu ſuccorum prauitas maxima gignatur, à quibus tot tantaq; dicta mala oriuntur: eius tamen farina, ad curandas nomas, veterea vlcera, gangrænas, lichenes, ſtrumas & lepras multum valet. Cæterum ſpica lolij, parum à phœnicis herbæ ſpica differt, & niſi quis exacte inſtructus in re herbaria fuerit, proculdubio inter vtranq; diſcrimẽ ponere neſciet. habet enim lolium, folia ſuper ſpicam, phœnix vero non habet, calidum enim lolium eſt, in principio tertij ordinis excalfacientium, ſecundi vero extremo exiccantium, vt Galenum adnotaſſe legimus lib. vj. de Facul. ſimpl. medic.

Triticum in lolium vertitur.

Lolij farina.

Phœnix.

Lolium calidum in 3. ſiccum verò ſecũdo.

DE AMYLO.

Græcè, ἄμυλον: Latinè, amylum: Hiſpanicè, Italicè, amido: Arabicè, nixe: Gallicè, & Hiſp. amydon: Germanicè, Ammelmel, amlung.

Enarratio XCV.

Amylon.

AMylon ex tritico fit, ſic dictum quòd ſine mola conficiatur, hodie verò indocte aromatarij amidum vocant, quod natura frigidum eſt: vt tradit Gal. lib. viij. ſimplicium, capite de tritico: Similem quoq; panibus lotis facultatem habet, vt ipſemet ſcribit lib. j. de Alimentorum facultatibus, ex eo verò & ſuccharo, ſauonea pectoris & pulmonis vitiis accommodatum medicamentum paratur. Nam amyli quoq; in re medica multus vſus eſt: miſcetur enim maximo iuuamento clyſteribus ad dyſenterias & bilioſos fluxus faciẽtibus, quia qualitatis expers eſt, & adſtrictionis particeps.

DE FOENO GRAECO.

Græcè, τῆλις, βύκερως: Latinè, fœnogræcum, fœnum græcum: Hiſp. alforuas, alholuas: Italicè. fien greco: Arabicè, olba: Gallicè, fœnigrec, ou ſenegre: Germanicè, Bocks horn, oder kuohorn.

CONSTANTINVS.

FOenumgræcum à Græcis authoribus, multis vocatur nominibus, dicitur τῆλις καὶ καρφὸς ἢ αἰγόκερας καὶ βύκερας Theophraſto lib. iiij de hiſtoria plantarum Cap. 5. Necnon Galeno (rametſi Menetheus adnotarit hac voce etiam Anagallidem ſignificari) Latinum etiam nomen habet, nam quia corniculi inſtar ſiliquatur, vocatur etiam à Columella libro vndecimo, ſiliqua. à Plinio vero lib. xxiiij. Cap. 8. in quo recenſet Fœnigræci vtilitates in medicina, nominatur Silicia: cuius hæc verba: Nec Fœnogræco minor authoritas quod telin vocant, alij carphos. Aliqui buceras, alij agoceras, quoniam corniculis ſemen eſt ſimile, nos Siliciam, quam idem author libr. xviij. Cap. 21. Sicuti & phaſeolos, tradit occari tantum, non autem runcari.

Fœnumgræcum calidũ 2. ordine, ſiccum primo.

Fœnumgræcum.

Enarratio XCVI.

FOenumgræcum, ſemen vulgatum eſt, in ſiliculis corniculatis, cuiuſdam herbæ trifolio perſimilis, naſcens: quod referẽte Galeno lib. viij. Simplicium, calidum eſt ſecundi ordinis, deſiccat primo. Proinde feruẽtes phlegmonas irritat, acer bataq; : quæ verò minus ſunt calidæ & magis duræ, eas digerendo curat. Verum admiſcendũ eſt fœnogræcũ decoctionibus & medicamentis pectori conuenientibus, vt ex Gal. deprehẽditur lib. j. de Façul. alimẽ. cap. 25.

DE

DE LINO.

Græcè, λίνον: *Latinè*, *linum*: *Vulgò*, *lino*: *Arabicè*, *bazarichichen*: *Gallicè*, *lin*: *Germanicè*, Flachs.

Enaratio XCVII.

Linum.

Lini ſemen temperatè frigidũ eſt.

NOn opus eſt quicquam de lino dicamus, quum vbiq; vulgatiſsimum ſit, cuius ſemen ad eoſdem ferè vſus medicos vſurpatur, ad quos fœnugræcum deſeruit, eo tamen lini ſemen temperatius eſt, quum Hippocrate teſte, libro ſecundo de Diæta, comeſtum aluum ſiſtit, habet & quiddam frigefactoriũ. Quibus verbis Paulus ſubſcribit: Galenus tamen, in primo ordine quodammodo calidum, ac humiditatis & ſiccitatis medium tenens, libro ſeptimo ſimplicium collocat: At ex eo confectum oleum ad neruorum ægritudines multum valet.

DE CICERE.

Græcè, ὄρεβινθος: *Latinè*, *cicer*: *Hiſpanicè*, *grauancos*: *Italicè*, *cice*, *ceci*: *Arabicè*, *chemps*: *Gallicè*, *pois ciches*: *Germanicè*, Zyſern.

Enarratio XCVIII.

Ciceũ tria genera. Arietinum cicer.

TRia hodie cicerum genera reperiuntur, alba, rubra, & nigra: Alba in victus vſu cæteris meliora ſunt: nigra verò & rubra, rei medicæ expetuntur, præſertim arietina, quæ nigra & parua ſunt, arietina dicta, quia ca-

Cicer.

put arietis figura referant. Ex ciceribus autem ſatius eſt ipſorũ ſuccum in aqua coctum bibere, vt cõſulit Galenus lib. j. de Facultat. alimen. cap. 22. & nos ipſũ in praxim duximus: de quibus Galenus ſexto de Facultat. ſimplic. medicam. ita loquitur: Cicer legumẽ eſt flatuoſum, copioſi nutrimenti, aluo mouẽdæ habile, ciendæ vrinæ idoneum, lacti & ſemini generando aptum: prolicit verò & menſes: Cęterum quod arietinum dicitur, efficacius vrinã prouocat, cuius decoctum renũ calculos frangit: Reliquum erebinthorũ genus eadem vi pollet, puta attrahendi, digerendi, incidendi, extergendi, ſunt enim calidi & modice ſicci, participes item amaritatis: cuius vi & lienẽ & iecur, & renes expurgant, pſoraſq; & lepras & lichenes extergunt, tum parotidas, & teſtes induratos diſcutiũt, tum vlcera maligna cum melle ſanant. Viridia nanq; cicera, ab effrenatis pueris, & guloſis hominibus vbiq; hodie comeduntur, quæ excrementoſum alimentum, & humidum præbent, non minus frixa ſale, vt tempore Galeni quoque ac fabæ parantur: quæ licet flatum deponant, concoctu tamen ſunt difficillima, & ſucci craſsi alimentum corpori exhibent, vt de aliis omnibus Iarius Galen. libro primo de Alimen. facultatibus capite nono differit.

Cicorum vires.

Cicer viride.

DE FABIS.

Græcè, κύαμος: *Latinè*, *faba*: *Vulgò*, *faua*: *Gallicè*, *febue*: *Arabicè*, *Bachale*: *Germanicè*, Bonen.

Enarra

Enarratio XCIX.

Faba.

Κύαμος, faba oblonga, aliquantulũ plana, compreſſaq; facie, in ſiliquis, nunc ternæ quaternæq; naſcuntur, nigro vmbilico, ſeu oculo, ita magnæ, vt duæ drachmã vnam pendãt, qua ratione, noſtratem fabam, diuerſam ab antiquorum faba eſſe certo crediderim: & primo quòd ita res ſe habeat, mõſtratur, quia antiquorũ fabę, non latæ, planæ, aut oblongæ ſunt, imò potius rotundę ac admodũ paruæ, quod ex Galeno elicitur lib. j. de Facultat. aliment. capite de aphaca & vitia, vbi inquit: Horum ſeminum figura non rotunda veluti fabarũ, ſed aliquantulum latiuſcula ſimiliter lenti, ex qua comparatione ſimilitudinéve facta, ſatis percipitur, fabas antiquorum, rotundas paruasque eſſe. Item Galenus lib. xj. de Facult. ſimpli. medic. oniſcos, multipedes vermes, etiam cyamos, id eſt fabas appellari tradit, hac tantum de cauſa, quia dum contrahuntur, fabarum figurã imitantur: nunc verò eaſdem beſtiolas in rotundiſsimas pilulas conuolui experientia indicat, cui ſubſcripſit Scribonius Largus, ac Paulus lib. vij. ſuæ medicinæ, quum dicat: oniſci vermes in humidis locis agunt, & tacti in orbem ſe conduplicant: iis Dioſcoridis verba ſuffragantur capite de iunipero, in quo illius ſemina rotunda, fabis comparare videtur. Præterea deſcribunt authores caput, cui titulus eſt, ſi faba, vel aliud quippiam rotundum in aures ceciderit. Quibus omnibus ſatis conuincitur, quòd antiquorũ faba exigua rotundaq; ſit. Accedũt quoque dictis, quod libello Galeno inſcripto,

Antiquorũ faba exigua & rotunda erat.

Obolus quid.

de ponderibus & menſuris, legimus, in Aegypto cyamo obolus ſemis, id eſt, Aegyptia faba ſemi obolum pŏderis habet. At obolus drachmæ ſexta pars eſt, ita vt fabam Aegyptiam duodecimã drachmæ partem habere ſtatuat, quum ſemiobeli pondus habeat, ſed quum faba hæc Aegyptia multò maior ſit, quàm hæc à Dioſcoride & Græcorum nonnullis deſcripta, ſequitur fabam hanc Dioſcoridis admodum paruã eſſe, quum ſemiobolum nondum ponderare tradat. Sed quòd faba Aegyptia, Dioſcoridis hac deſcripta faba ſit maior, ſequentis capitis verba atteſtantur, quæ ita habẽt: comeditur viridis faba hæc, etiam nigreſcit ſiccata, maiorq; communi faba eſt, ex quibus verbis luce meridiana clarius patet, quòd fabæ hæ Græcorum, multum à noſtratibus ſunt differentes, quum noſtrates, non tam obolum, quàm ſemi drachmam ferè ponderent, quare antiquorũ fabas à noſtratibus diuerſas eſſe, nemo deinceps dubitabit. Cætera verò de fabis, legito apud Galenum, & Eraſmum Rotered. libro Chiliadum. Sunt enim fabæ frigidæ & ſiccæ, ac flatuoſæ, vt libro vij. de facult. ſimpli. medicamentorum legitur.

DE FABA AEGYPTIA.

Græcè, κύαμος ἀιγύπτιος: Latinè, Faba Aegyptia: Hiſpanicè, inhame: Italicè, faba de Egitto.

Enarratio centeſimi capitis.

Faba Aegiptia inhame eſt.

REcte admodum tradit Dioſcorides Aegyptiæ fabæ radicem, olim homines comedere, quum hodie ſciamus, ea, multo plures quàm tritico aut fruge altera ali. Nam innumeri ferè dixerim Aethiopum populi, Nigritarumq; ampliſsima regio, hanc radicem in cibo, panis loco, tantum habent, quam ſua voce, inhame vocant, radicem albam, quam meliorem dicunt: ruffam verò minus bonam, brachialis craſsitudinis, magnitudinis verò vulgarium raporum: quam crudam, & ſub cineribus coctam, aut aqua elixam, per ſe vel cum oryza mandunt: Nec enim in Aethiopia tantum, aut Aegypto, vbi colocaſium appellatur, radix hæc inuenitur, ſed in Luſitania, præcipuè apud Salatium, oppidum Setubalum hodie dictum, vbi in lacubus nonnullis perbelle creſcit, Dioſcoridis

dis hiſtoriæ in vniuerſum reſpõdens: nec minus Venetiis faba hæc Aegyptia, in nonnullis amœniſsimis hortis ſata cernitur, folio peramplo, nenupharino æquali, quod Ioannes Falconerius Anglus, vir doctus, & ſimpliciũ medicamentorum diligentiſsimus inueſtigator, mihi & doctiſsimo Braſauolæ tanquam rem raram Ferrariæ monſtrauit. Nos verò vt verum dicamus, millies hanc comedimus radicem, & illam quidem ſub cineribus coctã, cuius ſapor, caſtanearum ſapori reſpõdet. Nam alimentum penitus humidum radix hæc præbet, non minus ac radices aliæ, quæ ex inſulis Capiuiridis afferuntur, bataræ dictæ: quibus quoq; populi illi, loco panis vtuntur, & eas Olyſſipponenſes frequentiſsimè habent, & in victu pro deliciis ſumunt. Prætereo alias plures apud inſulam Maderię naſcentes radices quæ inter res nouiter inuentas adnumerari debent, de quibus volumen amplum confici poſsit. *Batata radix.*

DE LENTIBVS.

Græcè, φακὸς: Latinè, lens: Hiſp. lẽteyas: Ital. lentichie: Arab. hades: Gallicè, lentilles: Ger. Linſen.

Enarratio CI.

ΦΑΚΟΣ, lens eſt, legumen vulgò notum, quòd comeditur & in cibi vſum hominibus venit: Cæterum diſſentionem inter Dioſcoridis interpretes habitam, prætermiſſam facimus, quum quidam, lentẽ cum ſuo cortice in cibo ſumptam aluum cohibere tradat: Alter verò, potius eam emollire fateatur: cùm reuera Galeno, ac Paulo, imò & Plinio adhærentes, fatendum eſt, lentem ſecundum ſui totũ, corpus adſtringere, ſed in præſenti mirari ſatis non poſſum, medicorum tam ſtupidam credulitatem (ne vecordem cæcitatem dicam) eorum præcipuè qui lentes ægrotis, maximo, vt dicunt, porrigunt iuuamento, quum reuera, vt Antiquis placet, maximè obſint, & ſæua ſecum afferant ſymptomata: Sed quòd ita ſit, nemo eſt qui ignorat, quum omnes ferme noſtri ſeculi medici id maximè conentur, vt omnibus ægrotantibus, tertiana, quartana, ſcotomia, vertigine, ac cephalalgio, veluti aliis morbis, inter quos pleuritim nominare eſt, lentes, tanquam præſtantiſsimas ac boni ſucci, in victus ratione, dent: quòd

quantum errent, ac cõtra rationem agant, primo veterum teſtimoniis: deinde ratione vna aut altera demõſtrabimus. Ne tamen Andabatarum more incedamus: ſciant qui hęc legerint, ſi modo quis legerit, errorem, & malam conſuetudinem iſtam, ex quibuſdã male verſis ac traductis Auicennæ verbis, Fen decima libri tertij, de Cura pleuritidis, effluxiſſe, quæ ſic habent: Et maximi quidem erroris eſt, in potu tribuere infrigidantia vehementia, niſi in factis excolora, & non dentur in potu infrigidantia ſtyptica, & cibi eorum ſint ſicut lentes, cum acetoſitate, & ſimilibus. Hæc Auicennæ verba, quæ vt non ſolum, reliquis in ægritudinibus anſam, medici lentes concederent, ſed etiam in pleuritide dederunt: quibus ſimul Raſis verba annectere poſſumus, libro ad regem Almanſorem nono, capite de Cephalgia, id eſt capitis dolore, qui tapſil ſiue taxil ibi concedit. Eſt autem taxil, ipſo Raſi teſte libro ſuorum Synonymorum, cibus qui de lentibus coctis fit, quibus quoq; addere poſſumus ſexcentorum aliorum Arabum confirmationes quorum authoritatibus fulciti hoc tempore practici, præcipuè Hiſpaniæ, omnibus ægrotantibus lentes dare nituntur: Sed quàm male agant, ac contra rationem operentur, indicemus, & primo, occurrit Galenus commentario primo, de Ratione victus in morbis acutis, enarratione decima octaua, cuius verba ita habent: Lens ſiquidem, & milium, & fœnogræcum tanquam medicamenta ob quoſdã ventris morbos exhibentur, & non tanquam nutritura cibaria, hæc Galenus. Quibus percipitur, quòd lentes inter cibaria non reponuntur, ac inde nullatenus pro victus ratione ægrotis dandas fore concludendum eſt, quod ſane Galenus diligens, quanquam ibidem non expoſuit, alibi tamen non ſiluit, quin imo non minorem in hac re legem ſanxiuit, illa Platonis, lib. ix. de Legibus, quæ habet, medici qui curantes ſponte occiderint, morte plectantur. locus autem Galeni eſt, commentario citato, enarratione vero vigeſima ſeptima, vbi ni fallor ſuadet, monetq; capitali pœna, ne lẽtibus quiſq; vtatur, ſed præcipuè in pleuritico morbo, in quo & Auicenna eiuſq; ſequaces vnanimiter maximè laudant. Galeni igitur hæc ſunt verba: Qui lenticulam ex aceto confectam pleuriticoin ea morbi declinatione, quæ nihil aliud quàm

Taxil quid.

Medici lentibus in pleuritide vti non debent.

quàm coctorum expuitionē deſideraret, exhibuit: is non immerito languenti ipſi qui ſequēte nocte ſuffocatus eſt, mortis occaſionem dediſſe eſt viſus, imo lenticulam nemo qui mentis compos fuerit dederit. Hactenus Galenus, qui clariſsime inquit, nullum medicum rationis participem eſſe qui lentibus alat ægrotantes pleuritide affectos: quòd ſi quis vero ita amuſos, & irrationalis, declinante iam morbo, ægrotanti eas dederit, & ſequenti die obierit, talem medicum mortis cauſam eſſe, tanquam legem adſcribit, vt inde iudices, & recuperatores, damnum illatæ mortis vindicarent, ſed hæc multo clarius Vetus traductio indicat, quæ ſic habet: & medicus etiam qui dat infirmo, qui habet pleureſim, poſtquam declinat eius ægritudo declinatione completa, ita vt indigeat non aliqua rerum, excepto ſputo illorum humorum qui digeſti ſunt cum ſputo, lentes frigidas factas cum aceto, neceſſario putatur de eo, quia ipſe eſt cauſa mortis eius, propterea quòd ſuffocatur in nocte ſecunda: Verumtamen, tu non inuenies aliquem ex iis quibus eſt ratio, qui lentibus cibet infirmos. Hactenus vetus traductio, quę vniuerſalius quàm noua loqui videtur, nec ſane immerito hæc à Galeno prodita ſunt, quum lentes omnino peſsimi ſint nutrimenti, ac multarum affectionum cauſę primariæ, vt Dioſcoridis præſentia verba indicant, quæ ita habent: Lens hebetat oculorum aciem, ſi eius multus eſt cibus, ægre eadem concoquitur, ſtomacho nocet, ſtomachum & inteſtina inflat, aluum cum ſuo cortice in cibo ſumpta compeſcit, adſtringēdi vis & natura ei eſt, ideoq; aluum ſiſtit, cortice ſuo denudata diligenterque elixa, & prima in coquendo diffuſa aqua. Aluum enim ſoluit primum eius decoctum: grauia etiam & tumultuoſa inſomnia lens facit, neruis, pulmonibus, & capiti inimica, felicior illi contra alui fluores ſua vis eſt, Hæc inter multa Dioſcoridis. Quibus Galenus libro primo alimentorum, & octauo de Facul. ſimpl. medic. ſubſcripſit, qui iis in locis lentibus, adſtrictoriam vim tanquam præcipuam tribuit, à quo nec Paulus diſsidet, imo Auicenna ea omnia dicta confirmat, dicens lib. ij. ſui Canonis: lens eſt inflatiua, & compoſita ex virtute conſtrictiua & abſterſiua, & facit videre ſomnia mala, & ſtypticitas eius corticis eſt pluri-

Lentium natura.

Auicenna.

ma,

ma, & in ipſa tota eſt inflatio plurima,& inſpiſſat ſanguinem, vt non currat in venis, & ipſa minorat vrinam & menſtrua propter illud,& generatur ex ea humor melancholicus, & ægritudines melancholicæ, & fortaſsis res hordei eſt ei contraria. Raſis. Raſis præterea libr.iij.ad Almanſorem cap.ij.non procul à dictis, inquit, lenticulæ frigidæ ſunt & ſiccæ,& ſanguinem generant melancholicum, corpuſq; deſiccant, ſperma quoque deſtruunt, atq; ſanguinem ſedant, cuius quoq; extinguunt caliditatem, infrigidant enim, atq; oculorum tenebroſitatem & melancholicas ægritudines efficiunt: præſertim quum aliquis in comeſtione eis frequenter vtitur, quod & in Aphoriſmis, vt verum, veluti multis aliis in locis, repetere voluit. Si igitur à lentibus tales oriuntur affectus, vt omnes fatentur, proculdubio earum vſus reprobus iudicandus eſt. Nam earum præcipuum iuuamentum, ſanguinem condenſare eſt, vt omnes ipſis vtentes, pro victus ratione ægrotantium fatentur: Nocumenta vero quàm plurima dicta ſunt, quare non mentis compos medicus cum Galeno dicendus eſt ille, qui propter vnum, tam multa obnoxia ac ſæua accidentia inducere ægrotis veritus non eſt, præſertim quum eius intentio reliquis non ita peſsimis medicamentis, aut cibariis perfici poſſet: ſed age, illas nullius, in medico vſu, commodi eſſe, iudicemus,& primo præter tam multa quæ habent incommoda, pauca hæc atteſtantur, ægrè concoquuntur, prægrauant ſtomachum, difficillimum reddunt ventris officium, grauia & tumultuoſa inſomnia faciunt, quorum quodlibet ægrotis ſuperueniens maximum eſt malum,& ægrum ad vitæ periculum trahens. Non me præteriit tamen, hac in re nonnullos extare, qui lentium ſubſtantia ægrotos non ali, ſed earum decocto tantum aſſerant, qui mea ſententia, non minore errore quàm cæteri comprehenduntur: Nam vt cætera mala lentibus omnes tribuunt, ſic earum decoctum primum, aluum proritare fatentur: qua ratione, reliqui earum iure ſiue decocto tantum vtantur, non vero ſubſtantia, ſuadent: ſed revera à ratione quàm maxime diſtrahuntur hi, quum & ſi earum decoctum ventrem ſubducendi vim habeat, non ea tamen de cauſa, vt rem bonam ægrotis propinare debent. Iure enim cenſendum eſt, quum lentes

tes pessimæ sint, earum quoq; decoctum pessimum esse, præsertim hodie, quum & si decocto earum ægri tantum vtantur, lentibus ipsis reiectis, quod difficile fieri est: ipsarum tamen cortices à decocto inseparabiles sunt, qui lentium corporibus peiores sunt, vt testatur Hippocrates, lib. iiij. de Ratione victus in morbis acutis, quum dicat: lens adstringit, atq; turbationem facit, si non detracto cortice ingeratur: cuius verba enarrans Galenus, ibidem ita inquit: Vocem hanc ἄμαδον turbationem quandam, & veluti pugnam quæ in ventre ex discrepantibus facultate cibariis oritur, significare dixi, quomodo & nunc significat, si cũ cortice adsumatur, vt pote quæ quàm caro ipsius longe coctu difficilior existat. Hæc Galenus. Quibus satis monstratur, lentium cortices, qui cum decocto eueniunt, lentium ipsarum corporibus peiores esse, atq; inde ipsorum decoctum, propter corticum admixtionem malum proculdubio censendum est. Dictis adde, quòd licet cortices decocto non misceantur, non eo tamen vti debemus, quum olim si lentium vllus erat vsus, præparabantur tamen oleo, garo, sarureia, vel pulegio admixto, quod sane hisce temporibus minime fit, vel saltem alijs ipsas commiscebant edulijs, vt prisanæ, illis contrariam facultatem habenti: ex quorum commixtione, quoddam præstãtissimum edulium componebatur, quod Græci sua voce φακοπτισάνλιν vocant, vel potius betis adiungebantur, vt Heraclites Tarentinus consueuit, qui mixtum inde resultans, τευτλοφάκλιν appellare consuebat. Quum igitur iis temporibus, nullo horum modorum, lentes præparentur, sanum consilium esse crederem, si ipsis nequaquam vteremur: quum per se sumptæ, malæ sint, imò omnino interdicendæ, vti fabæ inter Pythagoricos. Prædictis Hippocratis verba astipulantur libro de Ratione victus in morbis acutis, quum dicat, legumina omnia flatuosa sunt, & cruda, vbi ea omnia seu suam singulã maliguitatem habentia, penitus à consortio bonorum ciborum eliminantur. Cui sententiæ Cornelius Celsus libr. ij. suæ medicinæ apertissime subscribit: quare nullatenus lentes esse dandas manifeste percipitur, atque id magis, quum quoq; illud sit notum ex Epidemiarũ libro, quàm malè id successerit iis qui in æno legumina esitarũt, quod

etiam

etiam Galenus repetit lib. iij. Aphorismorum, aphorismo decimo septimo: quibus perpendere debemus, omnino noxium esse ægrotos ipsis leguminibus alere, inter quæ lentes præcipuè adnumerare est, quas non immeritò Iudæi tanquam funebre edulium, in cibo, luctus tempore accipiunt. Præterea cibi illi qui non conueniunt sanis, minus conueniunt ægrotis quatenus cibi sunt, sed nulla legumina quatenus cibi rationem subeunt, sunt sanis conducentia, vt ex Auicenna percipitur, cap. de eo quod comeditur & bibitur: & Hippocrate, vltimis verbis libri de affectionibus, quæ habent: cibaria & potus & obsonia excepto pane, & maza, & carnibus, & piscibus, & vino, & aqua, reliqua omnia tenues ac debiles vtilitates exhibent ad augmentum, & ad robur, & ad sanitatem, tenuia item ac debilia mala ab ipsis fiunt: sequitur quod nec ægrotis danda sunt. Iis adde præcipuè lentes quum Galeno authore libro secundo de Locis affectis capite sexto, leguminum omnium maximè lentes inter melancholicos cibos numerantur. Animaduertant igitur, qui libros de Victus ratione febricitantium, inscribunt, in quibus lentes laudant, quanto deprehensi sint errore, præcipuè Brudus Lusitanus, qui etsi sæpe à me de hac re monitus fuerit, nunquam tamen à prauo errore & inueterato se abstinere & retrahere voluit, forsan patris sui secutus opinionem, qui Arabum maximus erat assecla, nomine Dionysius, qui olim cum Brisoto Gallo, de pleuritide longos habuit sermones. De qua re extant vtriusq; Apologiæ. Cæterum si quis nobis opponat Paulum & alios Græcos viros, lentes ægrotantibus dare, id verum esse fatemur, quum eas tanquam repercussorium medicamen concedunt, vt capite de dolore capitis proueniente ex vini nimio potu legitur, veluti pro exiccandis corporum humiditatibus, & sanguine condensando, illis Galenus & Hippocrates vtuntur. Vt receptui igitur canamus, firmiter asseueramus, lentibus nullatenus in victus vsu vtendum esse, quum atrabilioſæ sunt, vitiosum ac pessimũ succum gignentes, vt ex dictis luce meridiana clarius percipitur. Nec enim candide lector, te moueat Auicennæ authoritas à nobis allegata, quum proculdubio nobiscum agit, & ad Galeni mentem, à lentibus & rebus

Lens funebre edulũ est.

Brudus Lusitanus.

& rebus ſtypticis in pleuritide abſtinẽdum eſſe ſuader, ita enim Bellunenſis lectio habet, & maximi quidem erroris eſt, in potu tribuere infrigidantia, vehementia, niſi in factis ex cholera, & dare in potu infrigidantia ſtyptica, aut dare eis in cibo lentes cum aceto, & ſimilibus. Hæc enim Auicennæ verba, ſic à lentibus pleuriticũ abſtemium eſſe mandant, vt nihil clarius dici, aut excogitari poſsit, vt olim Doctor Alteretus præceptor meus nunquam pœnitendus, Salmanticæ, primus, viua voce detexit.

DE PHASEOLO.

Græcè, φασίολος: Latinè, phaſiolus, phaſeolus, dolichus, lobus, eruilia: Hiſpanicè, eruiyas fauas, eruilhas fauas: Italicè, rouiglione grandi: Gallicè, phaſeoles.

Enarratio CII.

Phaſioli.

Phaſeolus eruilia.

PHaſeolus ſiue phaſiolus, quadruplici ſyllaba ſcriptus, magna & non vulgaris eruilia eſt, magnam dico, ad differentiã alterius paruæ, & communioris eruiliæ, quam Galenus ochron appellat. Hæc igitur de qua agimus eruilia, à Theophraſto dolichus vocatur, quæ Galeni tempore, phaſeolus vel lobus appellabatur, quam vocẽ vel hodie adhuc Luſitani noſtri, maximi Græcanicarũ vocũ ſeruatores, incorruptam ſeruarũt, vocantes vtiq; eruiliam hanc, eruiliam fabam: nam quum fabã ſuperaddunt, ſiliquam magnã vel vaginam, qua eruiliũ iſtud grana ſua occluſa habet, ob quam quoq;

quoq; olim lobos appellari meruit, intelligũt, vnde Theodorus Gaza optimè admodum (vt mea fert opinio) hanc ſiliquam vertit, tametſi alteri quoq; legumini vox hæc conueniat. Creſcit enim eruilia hæc ita procere, vt ex ea & tentoria, & ſcenæ ac tabernacula recte cooperiri poſſint, cuius ſiliquæ videtur magnæ, oblongæ, ſplendentes, & minime piloſæ: Communis vero eruilia parum propagatur, ſerpitve, cuius ſiliquæ ſemidigitales ſunt craſſæ & hirſutæ, quas Galenus, vt dixi, lib. j. de Facul. alimen. cap. 28. ochron appellat, & de illis Hippocrates, libro de Diæta ſecundo, mentionẽ facit. Nam phaſelus tribus ſyllabis inſcriptus apud Dioſcoridem ſmilax hortenſis eſt, hodie phaſelus nominatus.

Ochron eruilia vulgaris.

DE OROBO.

Græcè, ὄροβος: *Latinè*, *Orobus*, *eruum*: *Hiſpanicè*, *Ieruos*, *hiezgos*, *cizylaon*, *eruilhaqua*: *Italicè*, *Mocho*: *Gallicè*, *ers*: *Arabicè*, *Kerſene*: *Germanicè*, Vvicken, Eruen.

Eruum.

Eruum rubrum eligẽdum.

Erui temperatura.

Enarratio CIII.

ORobum verũ pauci dignoſcunt, quũ plerique eius loco eruiliam accipiunt, non ſine ingenti tamen errore, etenim vero multi hodie album dant, albo, & rubro: nam album in eius paranda farina Dioſcorides eligendum ſuadet, Galenus vero rubrũ potius deſiderat, quum potentius albo ſit, vt libr. j. de Facul. alimẽ. legitur, & de illius viribus octauo de Facul. ſimpl. medi. ita quoq; tradit: Deſiccat quidem exceſſu ſecundo intenſo, calfacit vero

vero primo: porro quatenus amaritatis est particeps, eatenus incidit, extergit, atq; obstructiones expedit. Cæterũ si sumatur copiose, sanguinem per vrinas euocat.

DE LVPINIS.

Græcè, θέρμος: *Latinè*, *Lupinus*: *Hispanicè*, *Entra muces*, *entra mocos*: *Italicè*, *Lupini*: *Gallicè*, *Lupin*: *Arabicè*, *Arinus*: *Germ.* Feigbon.

Enarratio CIIII.

Lupini.

Lupini calidi.

LVpini vbique sati, prospere crescunt, qui circa triticum, & segetes, seruntur, vt terram nidorosam, ad se, tanquam proportionatum nutrimentũ trahant. Sunt enim vt tradit Hippocrates libro de Diæta secundo, natura robusti & calidi, verum per præparationẽ leuiores ac frigidiores fiũt & aluo secedunt. Galenus porro de lupinis ita tradit: Lupini dura ac terrestris est substãtia, quocirca ipse concoctu sit difficilis, succumq; crassum gignat est necesse, ex quo nõ probe invenis confecto crudus proprie appellatus succus aceruatur. Hęc de amaris. De dulcibus vero ita subdit. Cęterũ, quum inter parandũ quicquid habuit amaritudinis deponat, πρὸς ἀποίους, id est, qualitatis quæ sensu deprehendatur expertibus, simili seuadit: par igitur est ipsum neq; ad deiectionẽ, neq; vt adstringentia, ad fluentis ventris cohibitionẽ esse accommodatũ, & tarde descendere & difficulter deiici, ac pertransire, &c. Huius vero farina in officinis parata habetur, quę exterius vmbilico admota aliis admixta rebus,

Lupini dulces.

puerorum vermes interficit. Cæterum, in descriptione
Syrupus de cichorea examinatur. syrupi de cichorea legitur, Lupinorum, loco, vt arbitror, lupulorum, tametsi lupini in eo syrupo merito iniici possint, quia extergendi digerendiq; ac iecur & lienem expurgandi vires possideant.

DE RAPIS.

Græcè, γογγύλη: *Latinè*, *rapum*, *rapa*: *Hispanicè*, *nabos*: *Italicè*, *rape*: *Arab. selgen*: *Gallicè*, *naueau*: *Theutonicè*, *rape*, Ruoben.

Rapum satiuum.

Rapum syluestre.

Enarratio CV.

Rapa. SVnt esui communissima rapa, quorum oblonga quædam sunt, alia verò rotunda, alia alba, alia verò rubra, & ex illis quædam parua, nonnulla verò ingentis magnitudinis, vt singula. 50. & 60. pendeant libras, vt apud Sabaudienses cõspicitur, & Lusitanos, in oppido Sabugalio dicto: Nam apud Hispanos parua quædam oblonga reperiuntur, non nisi tenera, optima, & gustui perquã grata, quæ à loco vbi nascuntur, beyarana appellantur, quibus

Rapa beyarana.

Ferrar

Ferrarienſia non cedunt figura, colore, & ſapore, ac coctura. Rapa craſſum & flatuoſum generant nutrimentum, cocta verò præſertim cum carnibus non aſpernenda ſunt, quum optimum gignant ſanguiné, & venerem incitent, atq; vt nonnulli opinantur, viſum acuant. De quibus Gal. lib. vj. de Facul. ſimpl. medi. ita tradit: Gongylidis ſemen veneré excitat, vtpote ſpiritum flatuoſum procreans: Sic & radix coctu difficilis eſt, inflatq; & ſemen generat. Hæc Galen. Sylueſtre vero rapum apud Hiſpanos in aruis naſcitur, quod Itali non contenenda cura in hortis ſerunt, & eum omnes cõmuni voce raponeolum ſiue ripancum appellant, alij verò locuſtam, vt alibi quoq; meminimus, ex quo acetarium non aſpernendum parant.

Raparum natura.

Sylueſtre rapum raponeolus eſt.

DE NAPO.

Græcè, βουνιὰς: Latinè, napum: Hiſpanicè, nabicas: Italicè, nagoni: Gallicè, nauet: Germanicè, Steckruoben.

Napum. *Radix.*

Enarratio CVI.

Napus bunias.

ESt enim napum bunias dictum, raporum ſpecies, cuius ſemen antidotis contra venenum miſcetur: animaduertat tamen diligens lector, quòd bunias napum, à bunio napo differt, de quo lib. iiij. ſermo habendus eſt.

DE RAPHANO.

Græcè, ῥάφανος: *Latinè*, *raphanus*, *radicula*: *Hiſpanicè*, *rauano*: *Italicè*, *rauanello*, *radice*: *Gallicè*, *raue*, *ou rayfort*: *Germanicè*, Rettich.

Raphanus.

Raphanus ſylueſtris.

Enarratio CVII.

Raphanus radicula dicitur.

RAphanum Columella radiculam appellat oleris vulgatiſsimum genus, quo ad ciborum prouocandam appetentiam, & vrinam promouendam vtimur, herba caule vno arboreo ferè vt in ruta conſpicitur, aſſurgens: quare multorum Græci, δενδρολάπαθον, quaſi olus arboreſcens nominant, Nec gaza Theophraſti interpres aliter vertit. Huius præterea tria Plinius memorauit genera, leue,

leue, crispum, & campestre. Dioscorides quoque simul trium mentionem facit, hortulani, sylvestris, atq; alterius apios dicti, de quo in sequentibus sermonem habebimus. Porro hortulani seminis decocto, plerunq; Galeni consilio, ad prorritandum vomitum vtimur. Nam supremi raphani cortices, cibum in stomacho, vt aiunt coquere adiuuat, secus verò illius medullaris pars, quum terrestris & difficilis concoctionis sit: Si quid tamen in se caliditatis habet, id à corticibus traxisse credendum est. Verum Radicula vt tradit Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medica. tertio gradu excalfacit, secundo vero desiccat, & vt lib. ij. de Facultatibus alimentorum legitur, eius radix ex iis est quibus assidue vescimur: estq; obsonium magis quàm alimentum nimirum quæ & ipsa cum manifesta calefactione attenuandi facultatem sortitur: nam qualitas acris in ipsa superat, sed caulis eius elixus magis nutrit quàm cruda radicula: pauciss imum tamen & ipse alimentum præstat. Mirari autē subit eos medicos & idiotas, qui non sine multorum incommodo, post cœnam, crudas eas esitandas tradunt. Hæc Galenus, qui Dioscoridi in præsenti omnino contradicit, quum eos taxet medicos, atq; idiotas, qui post cœnam coctionis iuuandæ gratia, crudas radiculas esitant, quum potius in principio cœnæ comedendæ sint, quæ verba vt nostis in vniuersum Dioscoridi contradicunt, quū Dioscorides ex illis est, qui post cœnam, radiculas comedendas esse tradūt, quem sequitur quoq; Alexander Trallianus, pro quibus conciliandis authoribus, dicimus. Si ventriculus calidus sit, & facile fluat, nec ad flatum gignendum aptus sit, tunc radiculas in initio cœnæ esitare bonum esse: Si vero contrà, post cœnam satius esse. Hanc vero nostram conciliationem Simoni Sethi, vt verum dicamus, acceptam referimus. Sylvestris porro radicula, in aruis & campestribus nascitur, à satiua non multum ab similis.

Radicula tertio ordine calfacit secundo de siccat.

Galenus contradicit Dioscoridi.

Conciliatio.

DE SISARO.

Græcè, σισαρον: Latinè, Siser: Hispanicè, chirilias Gallicè, Cheruy, Arabicè, Culcas: Germanicè, Geirlin & girgelin.

Siſer ſatiuum.

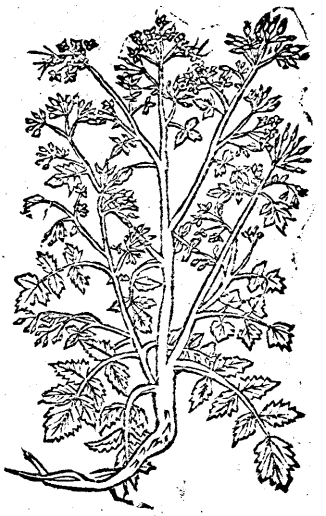

Siſer ſylueſtre.

Enarratio CVIII.

Siſer quid. IN altum procere ſiſer creſcit, folio elaphoboſco vel apio grandiori perſimili, cuius radices apud Hiſpanos Luſitanoſq; in victu frequentes ſunt, quas Græca voce deprauata, ſuo idiomate chiriuias appellant. Qui verò ſiſer bauciam albam eſſe credunt, omnino falluntur, quum in ſiſeris centro, neruea quædam pars admodum dura reperiatur, & eam vt inutilem, quum radice vtuntur, reiiciunt: quam in baucia non videmus. Cæterum adeo guſtui gratæ radices iſtę ſunt, vt olim Tiberius Cęſar (vt narrat Plinius) eas ſingulis annis, è Germania Romã, pro ſuo victu afferre curauerit, de quarũ viribus ita tradit Gal. lib. viij. de Facul. ſimplic. medic. Siſari radix ſtomacho grata eſt, & vrinam mouet, ſecundo ordine excalfaciens, adiectam habens amaritatem quandam, cum leuicula adſtrictione.

DE RVMICE.

Græcè, λάπαθον: Latinè, Lapathus, lapathũ, lapatium rumex, lapathum acutum: Hiſpanicè, labaca: Italicè,

licè, rombice, Gallicè, doque, pareille ou patience, Arabicè, humadh. Germ. Mengel vvurtz.

DOMESTICVS RVMEX.

Domeſticum lapathon, domeſticus rumex, ſpinachia: Hiſpanicè, ſpinaques, ſpinafres: Italicè, ſpinachi: Gallicè, eſpinarts: Ger. Spinet, oder Binetſch.

OXALIS.

Oxalis, acetoſa: Hiſpanicè, Azederilha, azedas: Italicè, Acetoſa: Gallicè, Ozeille: Germanicè, Ampffer.

Enarratio CIX.

Lapatum acutum.

SVnt rumicis, ſiue lapathi, plures & illæ quidem vulgatiſsimę ſpecies, nam quædam quia in acutum, aut in mucronem, cuſpidemque eius folia tendunt, oxylapathon dicitur, quæ plerũque in locis humidis & aquoſis reperitur, & iſta quidem magna, aliquando vero parua, ſuibus & ſcrophis ſaginãdis apta. Nam hippolapathus vel grãdis rumex, foliis permagnis enulę ſimilibus, in aquoſis cernitur locis. Domeſticus verò rumex ſiue hortenſe lapathum, ſpinachia noſtra eſt: nec enim de hoc mirari eſt, quum ſpinachia alata vt acetoſa quædam eſt, quæ in hortis hodie ſeritur veluti olim quoq; exculta habebatur, ſpinachia dicta, quia ex Hiſpania forte primo allata in alteras regiones fuerit, aut vt ego credo, quia ſemẽ ſpinoſum habeat, quam Galenus merito inter olera, lib. ij. de

Rumicis plures ſpecies.

Rumex domeſticus ſpinachia eſt.

alimentorũ facultatibus collocat, & eam betæ non guſtu modo, ſed viribus ſimilem facit, quæ omnia illi conuenire, manifeſtius eſt, quã à nobis explicari poſsit: Nec enim vnquam perſuaderi potui vt crederem quòd lapathon, rumex vulgatus, in vſu victus aliquando veniſſet, quũ herba inſipida & palato ingrata ſit. Oxalis verò, acetoſa noſtra eſt, quam Galenus oxylapathum vocat, cuius ſpecies plures ſunt: nam quædam hortenſis eſt, lata quæ in acetariis plerunque euenit: altera verò parua ſagittæ modo alata, quæ plerunq; ad ruſſedinem tendit, ex qua aqua per campanam elicitur, & in officinis habetur. Eſt & tertia, folio hederaceo acetoſo, quam biſacutam recentiores vocant, in montibus & ſaxoſis locis plerunq; naſcens. Iis oxytriphyllon, id eſt acetoſum trifolium, quod aleluiac vel acetoſellam nonnulli appellant, adiungere eſt, de quo alibi ſermonem habituri ſumus: cæterũ, omnium harum herbarum acetoſarum ſemen conſtringendi vires poſsidet.

Oxalis acetoſa eſt.

Biſacuta herba.

Oxitriphyllon.

CONSTANTINVS.

HAllucinatur Amatus Luſitanus, *dum ſine authoritate, aut ratione contendit, lapathum ſatiuum eſſe hoc olus, quod recentiores ſpinachium vocant, & vernacula lingua dicimus*, Des eſpinards, *nam inter lapathum & ſpinachia nulla ſimilitudo in figura, ſaporibus aut facultatibus: quod facilè animaduerteri quiſquis cogitas has plantas mutuo conferre voluerit. Si veteres ſpinachiũ agnouiſſent, inter tot ſcriptores aliquid de eo nominatim legeretur.* Manardus χυσολαχάνυ, *ſiue atriplicis ſpeciem eſſe ponit meliore ratione, quam tamen in ſolutũ non accipit* Mathiolus Senenſis, *recentiores Græci σπαναχίαν vocant*: Architrenius verò Adrianopolitanus σπαναχὸν *quod in alio opere, à Tralliano τρόξιμον dici oſtendemus & ab Arabum familia aſpanar: non autem ab hiſpania eius ἔτυμον, vt* Amatus *comminiſcitur, ſed hoc illi nomen* Indidit arabici *ſermonis proprietas. Falſum etiã quod adducit lapathum ſatiuum nec veſcum eſſe aut edule, hoc communi vſus multis in locis confutat experientia. Sed eſt* Hortenſis oxalidis aliud genus, *cuius nec* Dioſcorides, *nec* Amatus *meminit: folio ſcilicet rotundo, & carnoſiore quã vulgaris, ſapore etiam in eſculentis, inſculisq; quibus omphacij vices ſuo acore exhibet, gratiore.*

DE LAMPSANA.

Græcè, λαμψάνη: Latinè, lampſana, napum ſylueſtre, Hiſpanicè

Hiſpanicè, ſamarago: Gallicè, ſaunes blanches.

Enarratio CX.

QVi miſera pauperie vexantur, apud Hiſpanos, lampſanam optime, vel inuite norunt, quum ad eorum menſas quotidie veniat, herba pedalis altitudinis, tria vel quatuor ad ſummum emittens folia hirſuta, napi ſimilitudine: vnde olus hoc, Hiſpani ſaramago, quaſi ſerum napum appellare ſolent. Dicitur quoque lampſana, quòd foliis humum lambat: nam eius folia terrã lambere videntur, illi ſemper hærentes, Galli quoq; olus hoc, ſaunas albas, quaſi ſilueſtres napos, nominant. Vnde rectè Dioſcorides à Romanis napum appellari dixit. Naſcitur enim herba in aruis, & locis, præcipuè iam ſatis, cuius flos albus eſt, radix verò inutilis, eſtur enim herba hęc cocta, malum & peſsimum gignens ſuccum, ita vt de ea prouerbium feratur, vetulas interficere, & Galenus dixerit ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: equidem eſa ſuccos prauos procreat: at illita abſtergendi nonnullam digerendique facultatem poſsidet. *Lampſana cur dicta.*

CONSTANTINVS.

INter ſylueſtres braſsicas & Lapſana cenſetur, à Plinio lib. xx. cap. 9. pedalis altitudinis, hirſutis foliis, napi ſimillimis, niſi candidior eſſet flore. Coquitur in cibo, aluum leniter emollit. lib. verò xix. cap. 8. olus ab eodem eſſe traditur ſylueſtre trium foliorum, diui Iulij carminibus præcipuè iocis militaribus celebratum. Alternis quippe verſibus exprobrauere lapſana ſe vixiſſe apud Dyrrhachium, præmiorum parſimoniam cauillantes. vocatur etiam Lapſana ab eodem authore cyma ſilueſtris, quæ ξάφαν & eſt ἀκρία vt ſtatim exponemus ſylueſtrem braſsicam ita nominari, λαψάνη autem melius ſcribitur, quàm λαμψάνη: & Latinè lapſana apud Plinium legitur, non lampſana. λαψάνη enim dicitur quia rapam ſiue napum refert, rapum enim etiam Græcè dicitur λάψα, ἢ γόγγυλις quam etiam ex Galeno 2. de Alimentis vocare licet βουνιάλα. Ridicula eſt igitur etymologia quã profert Luſitanus, lampſanam ſcilicet dici, quòd foliis humum lambat: Græca enim vox eſt & λάμπειν, lucere ſignificat, vt λάπτειν ſiue λάψαι pro lambere ponitur, à quo potius deriuaſſet ſi animaduertiſſet λαψάνιν potius dicendum, quàm λαψάνην. mala tamen eſſet interpretatio, quam & mulierculæ quæ ſegetes runcant refutarent.

Rectis enim foliis assurgit non autem pendulis & ad terram declinantibus, nullibi frequentior prouenit quàm in Northmanorũ meorum agro, à quibus vocatur des Quelloques, estq; à tenuis fortunæ hominibus, vbi annona carior: aliàs boum gratissimũ pabulum. Magis apud nos floret vt braßica. Reprehendendus etiam Lusitanus, quòd inconsideratè scribat lampsanam ex Dioscoridis authoritate, à Romanis appellari napum: tribuit enim Dioscoridi, quod glossematum ignoto interpreti tribuendum, qui linguarum diuersas nomenclaturas singulis ferè Dioscoridis prefixit capitibus. in quo luto etiam volutatur Theodorus Gaza cùm ῥάφανον & ῥαφανίδα apud Aristotelem & Theophrastum vertit radiculam & radicem: nullum enim habet alium authorem quàm istum in Dioscoridem Græculum adnotatorem, quo probare posit radiculam Latinis esse Græcorum rhaphanum: rhaphani enim voce pro Latina vtuntur omnes rei rusticæ scriptores, Pliniusq; libro xix. cap. 3. & lib. xxv. cap. 5. struthion radiculam interpretatur herbam spinosam & caule lanuginoso lauandis Lanis succo idoneam. Sed nihil habet radicula fullonum herba, cum rhaphano simile. Cartilaginei namq; generis sunt rhaphani, qui cortice & cartilagine constant: multisq; eorũ cortex crassior etiam quàm quibusdam arborum. Amaritudo illi est plurima pro crassitudine cortis. Sed quia in hãc materiam orationis filo decidimus, quum præcedentibus capitibus vrgente librario, nihil potuerimus adnotare, hoc in loco rhaphanorũ, naparum, raporumq; naturam et germanitatem explicabimus, Plinium omnium artium præceptorem secuti. Sed prius de ipsorũ nominibus distinguendum, ῥάφανος, & ῥάφανον, est πράμμα id est, braßica: At ῥαφανὶς καὶ ῥάφανον ἡ ῥάφανον apud Ionas & Atticos, ἡ ῥαφάνη Homero in Ranis est rhaphanus, quam radicẽ & radiculam falsò vocasse Gazam ostendimus, Ruellium, multosq; alios. De hac vocum differentia vide Athenæum, Pollucem, Ammonium, Aristotelẽ de natura animalium, Alexand. Aphrodiseũ in problem. lib. ij. nolumus enim multorum exemplo, restincta siti, inuidiosè et malignè fontem polluere. Genera igitur rhaphani Græci fecere tria foliorum differentia, crispi, atq; leuis. Tertium syluestre est. Latini Algidense à loco, longum atq; transluciduin & alterum rapi figura syriacum dictum, suauissimum ac tenerrimũ. At syluestre Græci agrion vocant. Pontici armon, alij leucem, Romani armoracion, fronde copiosius quàm corpore. Rhaphanos crudos dabant medici cum sale (methodicorum enim secta, vsitatissima cura fuit per ἀλιμυραγίαν) ieiunis

ad col

ad colligenda acria viſcerum, atq; ita vomitionibus præparabant meatum. Item templo Apollinis Delphis, adeo cæteris cibis prælatus rhaphanus, vt ex auro dicaretur Rhaphanus, *beta ex argento, rapum ex plumbo. Hoc oleris genus vtinã tam bene cognitum eſſet adulteris noſtri temporis, quã olim mœchis fuit, quibus cenſura publica per podicẽ traijciebatur: Quod expreſsit Ariſtophanes in Nebulis, cum dixit: τίδ' ὦ γαφανιδωϐῆ γε πεπόμφ' & τέρμε τε τιλθῆ ἕξῃ τινὰ γνώμην, λέγειν, τὸ μὴ δυρίπρωκ & ἔναι; Et Catullus ad Aurelium:*

Ah tum te miſerum malique fati,
Quem attractis pedibus, patente porta
Percurrent rhaphanique, mugileſque.

Sed hæc antiquitatem ſapiunt, cuius libros iam perductos ad vmbilicos, quod fœlix, fauſtumq; ſit propediem publicabimus. Sed redeamus cum noſtro Columella, ad rapinam & napinam, nimis enim hic locus irriguus, ſiccaneaq; poſtulant napi & rapa. Congeneres autem ſunt hæ plantæ, nam, vt inquit Palladius, rapa mutatur in napos, in alio ſolo per biennium ſata: alio verò napus tranſit in rapam. Varro verò et Plinius, ex ſemine braſſicæ vetere ſato, naſci aiunt rapam, & contra ex raporum braſſicam. Et iam de rapis abundè dixiſſe poteramus videri (ne vt ille Morchion Græcus de raphano, ſic & nos de rapo librum ſcriberemus) niſi medici maſculini ſexus facerent in his rotunda: latiora verò & concaua fœminini, præſtantiora ſuauitate & ad condiendum faciliora, quæ ſæpius ſata tranſeunt in marem. Nam, vt Plinius docet, lib. xviij. cap. 13. raporum genera Græci duo prima facere, maſculinum, fœmininumq;, & ea ſerendi modo ex eodẽ ſemine, denſiore enim ſata maſculeſcere, item in terra difficili. Species verò tres omniũ: aut in Latitudinem funditur, aut in rotunditatem globatur: quæ verò tertia ſpecies, Sylueſtris eſt radice in longum procurrente. hoc oleris genus inter cartilaginea, Græcis dicitur γογγυλὶς: Straboni quia rotundum & teres, ἀὴ γογγύλα ϐυτὰς etiam Galeno: λάψαρ etiam vocari tradidimus. Latinis eſt rapa, vel rapum Martiali: hinc & rapulum quod non pro paruo rapo, ſed pro rhaphano mihi videtur vſurpaſſe Horatius 2. ſerm. Satyra 8. cùm ſic cecinit: In primis Lucanus aper leni fuit Auſtro Captus, vt aiebat cœna pater: acria circum Rapula. Idem Satyra 2. Quum rapula plenus, atque acidas mauult Inulas. Rhaphano enim hæc omnia cõueniunt non rapo, niſi intelligas de rapitijs: id eſt, in rapis, quod in braſſicis cyma. Quadrupedes enim Plinio teſte libro xviij. cap. 13. & fronde

raporum

raporum gaudent, & homini nõ minor rapaciorum ſuis horis gratia, quàm cymarum. quo loco legitur rapaciorũ contra antiquorum codicum fidem, pro rapiciorum, vt rapicios coles fieri dixit Cato. Deniq; rapa Columella magis vtilia cenſet napis, quorum quinq; genera faciũt et præterea ſylueſtre cuius folia erucæ ſimilia.

DE BLITO.

Græcè, βλίτον: Latinè, blitum, blitus: Hiſpanicè, bredos: Italicè, biedoni, blito: Arabicè, bachala, iamenia: Gallicè, blete: Germanicè, Maier.

Enarratio CXI.

Blitum.

BLitum, ignauum, & inſipidum ac fatuum omnium olus eſt, vnde inutiles, & rudes homines, blitos appellamus, & ita vulgare eſt olus, vt non cognoſcenti illud, obiiciatur, blitum te meritò dixerim, qui blitum ignoras. Naſcitur enim rubrum & herbaceum, & vt tradit Galenus, frigidum & humidum in ſecundo gradu, cui mea ſententia in coctura acetum vel res aliqua acetoſa adiungenda eſt, quum aliter ſtomachum ſubuertit, & vomitum prorritat.

DE MALVIS.

Græcè, μαλάχη: Latinè, malua: Hiſpanicè, maluas: Italicè, malua. Arabicè, chabazi: Gallicè, mauues: Germanicè, Pappel.

Enarra

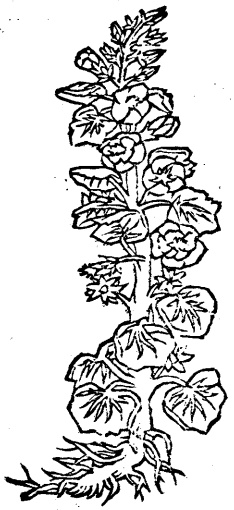

Malua vulgaris.

Malua ſatiua.

Enarratio CXII.

MAlua à molliendo dicta eſt, velut Varroni placet, molua, quod aluum molliat dicitur, quæ vbiq; familiaris eſt. Satiua tamẽ priſci olim in acetariis cum lactuca ad emolliendam aluum vtebantur, vnde Martialis dixit: Vtere lactucis aut mollibus vtere maluis. & alibi: *Malua.*

Exoneraturas ventrem, mihi villica maluas
Attulit, & varias, quas habet hortus, opes.

Quibus quoq; multi, hodie ex oleo & ſale conditis, tanquam olere in cibo vtuntur, quarum decocto, in clyſteribus ad aluum ciendam, & vrinam prorritandam paſsim vtuntur. Cæterum, eſt & malua quædam: arboreſcens, flores, roſæ ſimiles, autumno gerens, quæ cum cæteris, parumper calfacit, ac emollit. *Malua arboreſcens.*

DE ATRIPLICE.

Græcè, ἀτράφαξις: chryſolachanon; Latinè, atraphaxys atriplex, aureum olus: Hiſpanicè, armolles: Italicè,

Italicè, armola, trapeſe, reppeſe: Gallicè, arroches bonnes dames: Germanicè, Molten, oder milter

Satiuus. *Syluestris.*

Enarratio CXIII.

ATriplex, chryſolachanon, quaſi aureum olus dixe ris, appellatur: vnde Hiſpani aureum olus exprimer volentes, corrupte Armoles, eam vocant omnibus ſati vulgatam herbam, quæ octauo die, à ſatu profilit, foli aureo, vnde nomẽ traxit, craſſo, in acutum ſagittæ mod deſinente, à quo nec ſyluestris atriplicis folium multun deuiat. Nam ſpinachia, atriplicis ſpecies nõ eſt, quum la pathum hortenſe illam eſſe, prædiximus. Galenus porrò de atriplice, ita prodit, lib. vj. de facult. ſimpli. medic. Hu mida & frigida temperie eſt: humida quidem ſecundi or dinis à mediis: frigida verò primi, quam vtiq; tepidã eſſ caliditatem poſſuimus cuiuſmodi roſis ineſt, non tamen adſtrictionis eſt particeps, ſed aquea eſt, & minimum ter rena, ſimiliter maluæ: quin & ventrem celeriter permeat;

vt illa,

vt illa, ob lubricitatem. Hortenſes autem atriplex, & malua, quàm agreſtes: tum humidiores ſunt, tum frigidiores: proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus agreſtes magis conueniunt. Semen eius abſtergendi vim habet, itaq; icteritiæ ab obſtructione iecinoris ortæ: auxiliatur. Cæterum huius ſemen pondere duarum drachmarum vomitum & ſeceſſum prouocare, tradit Serapio, quam ſententiam veram eſſe nouimus.

Atriplex icteritiis cõuenit.

DE BRASSICA.

Græcè, κράμβη: Latinè, crambe, braſſica, caulis: Hiſpanicè, colhes, couues: Italicè, caulo, verza: Arabicè, corumb: Gallicè, Chou: Germanicè, Rœl.

Braſſicæ primum genus.

Secundum.

ALTERA SPECIES.

Lacuturris, caputium: Hiſpanicè, repolho, colhes morcianas: Italicè, caputio: Gallicè, Chou pomme: Germanicè, Cappes kraut.

Tertium.

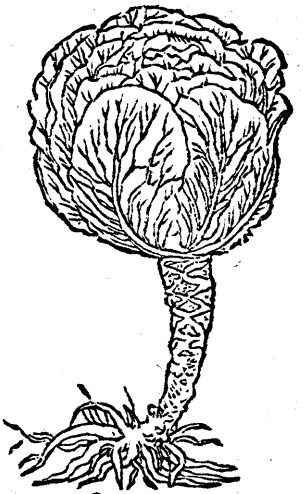

Quartum.

Enarratio CXIIII.

Braßica. CRambe braſsica eſt, de qua Satyricus dixit, Occidit miſeros crambe repetita magiſtros. Cuius plures & variæ ſunt ſpecies, quas Dioſcorides vt hortis & culinæ familiares, ſilentio præteriuit: Plinius tamen verboſius eas proſequitur, libr. xix. cap. 8. vbi ſabellicã maxime laudat, quam quoq; hodie in honore vniuerſa Italia habet, admiranda foliorum criſpitudine, & eam caulem florem appellat, primo ex Syria aduectam, iam nunc in Flandriam & alias exteras nationes tranſportatã, aduehitur: namq; vt dixi: ſemẽ iſtius braſsicæ ex Syria, quod primo anno ſatum ex ſe prædictam emittit braſsicam, ex qua poſtea ſemen ortum ac ſatum non quidem braſsicam gignit, ſed potius in rapam degenerat: quod aduertens Plinius, dixit libro decimonono capite decimo ex ſemine braſsicæ veteris rapæ fiunt: proinde braſsicam pro radice rapam habentem ex ſemine caulis floris in Italia ſati oriri certum eſt: quod pauci hucuſque adnotarunt, quo fit quoque vt ſemen hoc ex Syria delatum, primo anno, caulem

lem florem tantum producat: quum ſemen à caule illo ortum loco producendi caulem florem, rapam potius gignit, & illam quidem ſuauiſsimam, & cibo gratiſsimam. Eſt quoq; altera braſsicæ ſpecies, quam citato loco Plinius & merito lacuturrem appellat, quia primo ex con ualle Aricina, Lacuturre dicta, quia ibi olim lacus & turris fuerant, Romam traxit, in orbem porrectam, clauſam, & apprime duram, quæ quum ſecatur per medium, innumero cernitur folio. Cæterũ diſcordiam inter braſſicam & vitem, omnibus notam crederem, atq; inde braſsicam in cibo ſumptam, cõtra temulentiam & ebrietatem valere, Androcydes quidam putauit, quum tamen Ariſtoteles in problematis, non contrarietatis cauſa id euenire dicat, ſed potius quia braſsicæ ſuccus dulcis diſcutiendi, & humores in aluum eliciendi vires poſsideat: quibus deorſum conuerſis, ſequax vini vapor ad ima deuocatur, & ſic crapula aboletur. Syluestris vero braſsica domeſticæ ſimilis eſt, foliis tamen craſsis, & hyoſcyami modo hirſutis, guſtui amaris. De domeſtica vero, ſiue eſculenta tradit Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, quòd deſiccandi vim habet, tum eſa, tum foris impoſita, non tamen etiam admodum acrem, vtcunq; tamen quiddam abſterſorium in ſe habet, & vt libro ſecundo de Alimentorum facultatibus ait, huius ſuccus facultatẽ habet purgatricem, quanquam & partes in ſe braſsica ipſa contrarias habeat, vnde quum quòd braſsica ſoluat, cupimus, parum coquatur permittimus, quia in eo primo decocto, excretoria facultas tranſit, manente in corpore & braſsicæ ſubſtantia conſtringente, vt in lente quoq; fit. In huius porro viribus Galenus à Dioſcoride diſcrepat: nam libro citato de Alimentorum facultatibus, viſum braſsicam hebetare tradit: Dioſcorides vero, oculorum hebetudini, in cibo ſubuenire, & tremulis fatetur. Reuera tamen Dioſcorides intelligendus eſt ſic, braſsica ſubuenit iis quibus oculi hebetiores ſunt, modo hebetudo illa à nimia eueniat humiditate, quia ſua ſiccitate talem emendat hebetudinem, vt Galenus quoq; fatetur, quum inquit: lens itaq; & braſſica æquali interſe menſura ſiccant, ob idq; viſum hebetant, niſi forte totus oculus humidior fuerit, quam natu-

Galeni & Dioſcoridis diſcordia.

In coquendis herbis documentum.

ralis habitus postulet. Non præteribo tamen in coquendis esculentis herbis documentum à Galeno traditum, in hoc capite, quod sic habet: Huius ante omnia memor, nihil quod bis coquitur, oportere nec Aërem neq; aquam frigidam contingere: non enim poterit amplius etiam si diutissime coxeris plane tabescere: sed oportet vt paulo ante diximus, aquam calidam habere paratam, vt quum ex priore extraxeris, in illam protinus coniicias. Hęc Galenus. videant igitur boni coqui, quum herbas coquunt, ne illis inter coquendum, frigidam aquã superinfundant,

Loch de caulibus.

quũ quoquomodo recrudescere, eæ videãtur. Ex caulibus vero siue brassica hodie in officinis, eclegma loch dictũ contra pectoris vitia paratum habetur: At brassica syluestris, quodammodo calidior ficciorq; domestica est, vt Galenus citato loco tradit.

DE BRASSICA MARINA.

Græcè, κράμβη θαλασσία: Latinè, Brassica marina, Soldanella: Vulgo Soldanella.

Enarratio CXV.

Soldanella

BRassica marina, omnium consensu vulgaris est Soldanella, hydropicis admodum conducibilis herba, quanquam nõ desunt hodie qui eam maximè vituperent, & hydropicis non conuenire contendant: ex quibus Car-

Cardanus

danus quidam nominandus venit. Cæterum Mathæus Syluaticus, hic vt solet, pueriliter errat, quum eredat chachile apud Serapionẽ Soldanellam nostram esse, vt ex foliis chachile à Serapione tributis, manifeste suus deprehenditur error, quæ proculdubio vsneæ aut nasturtij esse tradit, non verò aristolochiæ, qualia, soldanellam habere nouimus. Proinde emendandus hic Dioscorides venit, quum dicat, folia habet longissima, quod falsum

Dioscorides emendatur.

esse, vt diximus, liquet, quum potius soldanella folia habeat parua, tenuia, rotundæ aristolochiæ similia, Sed error iste nõ aliunde vt credo venit, quàm ex Græco codice corrupto, in quo loco μικρὰ, id est parua, μακρὰ id est longa legebatur. De soldanellæ vero viribus ita Galenus lib. vij. tam sæpe repetito meminit, dicens: Non solum aluum deiicit, subsalsa & subamara existens, sed etiam ad externos corporis vsus idonea.

DE

DE BETA.

Græcè, τεῦτλον: *Latinè*, *Beta*, *olus siculum*: *Hispanicè*, *Aſelgas*: *Italicè*, *Beta*, *bietola*: *Gallicè*, *de la porée*, *bete*, *iotte*, *Arabicè*, *Selb*: *Germanicè*, Mangolt, pieſſen.

Beta. *Beta nigra.*

Enarratio CXVI.

REperitur hodie, præter duas betæ à Dioſcoride ſignatas ſpecies vna tertia, omnino rubra, alba tamen & nigra hortis familiares ſunt, alba ſic dicta, quia non multum herbaceum ac viridem colorem poſsideat. Hæc cocta bonam facit aluum, ac eam ſubducit, vnde Martialis dixit: & pigro ventri non inutiles betas. Huius quoq; decocto in clyſteribus maxime vtimur: ſed illius ſuccus pondere vnius libræ, pro laxando ventre, vbi alia non profuere medicamenta, primatum obtinet. Quo quoq; veluti maioranæ ſucco, pro expurgando per nares capite, quotidie vtimur, quod medicamentum Græci errhinum *Beta tres ſpecies.*

vocant, vt apud Galenum, de ista herba amplissime legitur, lib. viij. de Facul. simpl. medic. quum dicat: Beta nitrosæ facultatis est particeps, qua tum digerit, tum extergit, & per nares expurgat: Cæterum cocta nitrositatem exuit, euaditq; leniter digerens, ad detergendum tamen digerendumq; validior est beta alba. Hactenus Galenus, in quibus verbis Betam calidam potenter esse percipitur, præsertim in purganda à capite pituita, quam caliditatem in coctura exuit: & eam primum eius decoctum recipit, vnde educens aliuum euadit. Cæterum, beta syluestris vt Plinio placet, limonium est herba, de qua lib. iiij. sermo habendus est, quanquam Galenus lib. ij. de Facul. alimēt. cap. xliij. nullam esse betam agrestem, nisi quis laparhon ita nominare velit, tradat.

Beta calida est.

DE PORTVLACA.

Græcè, ἀνδράχνη: Latinè, Portulaca; Hispanicè, Verdollagas baldroegas: Italicè, Porcellana, procacchia: Gallicè, porcellaine, ou pourpié, Arabicè, Bachele: Germanicè, Burtzelkraut.

Portulaca syluestris. *Portulaca satiua.*

Enarratio CXVII.

Portulaca.

HVius duo nota ſunt genera, foliorum magnitudine tantum differentia, quæ in cibo ſumpta exile, frigidum, & humidum, ac lentum præbent nutrimentum, refrigerat enim portulaca tertio ordine, humectat vero ſecundo, & ea de cauſa, illius ſtillatitia aqua, in officinis familiaris habetur. Datur enim pueris, vermibus correptis cũ febre, magno, vt experientia indicat, iuuamento.

DE ASPARAGIS.

Græcè, ἀσπάραγος: Lainè, aſparagus: Hiſpanicè, eſparagos: Italicè, Iſparagi, Gal. aſperges: Ger. Spargẽ.

Enarratio CXVIII.

Aſparagi.

Aſparagi.

ASparagos in hortis ſerendi, nulla hodie apud Hiſpanos cura eſt, tantũ cãpeſtribus & ſua ſponte naſcentibus contenti: At Itali, præter eam peſtres, hortenſes habent aſparagos, cibo gratiſſimos, præſertim Rauẽnates, qui quoque olim, in maximo fuerũt honore, vt ex Martiale deprehenditur, quum dicat.

Mollis in æquorea quę ceruit ſpina Rauenna.

Non erit incultis gratior aſparagis.

Verùm aſparagos quum dicimus, ſtolones, ſiue tenellos cauliculos intelligimus, nõ vero ſpinis armatum fruticẽ, quos primis mẽſis, oxolæo conditos, mica ſalis addita comedimus, & ita facile ad ignem coquuntur, vt quum rem celerrime perfici cupimus, dicere ſoleamus, citius quã aſparagi coquãtur. Cęterũ aſparagi radix, inter radices diureticas adnumeratur, ita vt inter illas primatũ

obtineat, quod percipitur, quia illius qui comedit aſparagos, vrina maxime fœtet, ſtomachũ enim maxime iuuant omnes aſparagi, vrinaſq; cient, & parũ nutriunt, de quorũ temperatura, Galenus ita differit, libr. vj. de Facul. ſimpl. medi. Aſparagus petræus abſtergendi vim habet, citra manifeſtam caliditatem aut frigiditatem: hinc iecur ac renes in farctu liberat, & maxime radices eius, & ſemen, quod & dentium dolores ſanat.

Aſparagi temperatura.

DE PLANTAGINE.

Græcè, ἀρνόγλωσσον: Latinè, Plantago: Hiſpanicè, Lhantem, tamchagem: Italicè, piantagine: Gallicè, Plantain: Arabicè, Liſen: Germ. Vvegerich.

Maior.

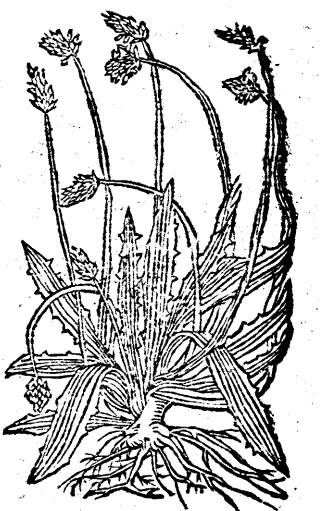

Minor.

MINORIS PLANTAGINIS LATINA NOMINA.

Plãtago minor, Hiſp. lãgoa de oueya, lãgoade carnero: Ital. lãciuola: Gal. lãcelee. Ger. Klein vuegerich.

Enarra

Aquatica.

Media.

Enarratio CXIX.

GRæcorum ἀρνόγλωσσον plantago noſtratum eſt: ἄρνας Græci agnum vocant, γλῶσσαν vero linguam, id eſt linguam agni, cuius plura ſunt genera, duo tamen præcipua, maior & minor. Minor, anguſtioribus foliis,& nigrioribus, linguæ pecorum ſimilis,caule anguloſo,interdum inclinato, in pratis cum reliquis naſcens, quam officinæ quinq; neruiam, aut agni ſiue arietis linguã vocant: maior vero,foliis laterum modo incluſis, quæ quia ſeptena ſunt.Græci ἑπτάπλευρον vocauerunt. Naſcitur in hortis atq; vallibus nec non paludibus,& pratis,cuius plura alia ſunt genera,quorũ aliquot,diuino fauente numine, li. iij. attingemus. Cæterum plãtaginis dotes in præſenti audire eſt,quas Gal. lib. vj. vt ſolet,ſapienter admodũ perſequitur dicẽs: Refrigerat pariter & ſiccat in ſecũdo gradu,habetq; nonnihil auſterũ, ratione terrearũ partiũ. Porro medicamenta, quæ cũ hoc quod refrigerant, vnà etiã aſtringunt, ea & ad vlcera rebellia omnia, & ad fluxiones & putredi-

nes conueniunt, ac proinde & ad dyſenterias: Nam & ſanguinis profluuia ſiſtunt, & ſiquid aduratur, refrigerant, tum ſinus quoq; glutinant, & alia vlcera recentia, & vetera ſimul, atque in omnibus fere id genus medicamentis, primas tenet, aut certe nulli ſecundum eſt arnogloſſum, ob temperaturæ ſymmetriam, & cõuenientiam. Nam ſiccitatem obtinet morſus expertem, & frigiditatẽ quę nondum ſtupefaciat. Fructus etiã & radix ſimilis ſunt facultatis, niſi quòd tum ſiccioris, tum minus frigidæ: quin & ſemen ſubtilium eſt partium. Radices verò craſſiorum: at herbæ folia exiccata, ſubtiliũ partium exiſtunt, & minus frigidæ facultatis. Radicibus vtuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus incoquẽtes, præterea ad iecinoris renumque obſtructiones, non has tantum adhibent, ſed folia quoque, & multo magis ſemina.

DE SIO.

Beccaria

Græcè, σίον: Latinè, ſium, lauer: Hiſpanicè, rabacas: Italicè, gorgoleſtro: Gallicè, berle: Arabicè, Hamebanella: Germ. Bachbungen, vvaſſermerch.

Sion herba.

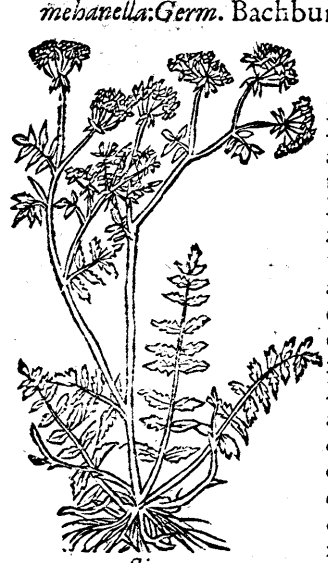

Sium.

Enarratio cxx.

SIon herba ſic dicta, quòd excutiẽdi vires habeat: in riuulis & locis aquaticis ſemper naſcitur, apio perquam ſimilis, quam crudam, aceto mulieres & pueri ineũte vere comedũt. Nam poſt aduentum auis cuculi dictæ, nõ amplius herbam eſui aptam, mulieres Hiſpanicæ dictitant, imò illam inutilem & tãquam ab aue dicta affectã prædicãt. Naſcitur enim aliquando cubitalis, ſtomacho admodũ grata, quæ & vrinam euocat, & veſicæ calculos excernit.

Plinius

Plinius porro huius herbæ vires, cũ facultatibus aquatici ſiſymbrij, id eſt creſſonis confundit lib. xxij. eiuſdem numeri capite. Ne tamen ſi temperaturam deſideres, Galenum audi, lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. ita dicentẽ: Sion quantum guſtu odoratum eſt, tantum etiã excalfacientis facultatis eſt particeps, ſed & digerit, & vrinam mouet, & calculos renum frangit, & menſes euocat. *Plinius erat.*

DE SISYMBRIO.

Græcè, σισύμβριον: Latinè, ſiſymbrium, mẽta aquatica: Hiſpanicè, herua buena delhagoa: Italicè, balſamita, menta aquatica: Gallicè, mente aquatique Arabicè, ſiſnaſbar: Germanicè, Bachmiintz, oder Fiſchmiintz.

Enarratio CXXI.

Siſymbriũ.

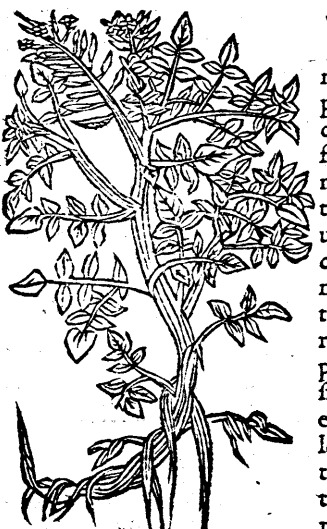

Siſymbrium.

EST enim primũ hoc Siſymbrium, officinarum balſamita, herba plerumq; in aquis, & locis humidis naſcẽs, & quę facillime, vt refert Plinius li. xix. cap. x. in mentem degenerat, adeo ſuauis odoris, vt Venerẽ incitare certum ſit, quo fit, nomen Veneris ei inditum ſit, qua hiſce temporibus homines in coronis plerunq; vtũtur, & ſeplaſiarij male loco nepithæ eam vſurpant. De qua Galenus libr. viij. citato: ita tradit: Tenuium eſt partium, facultatiſq; digerentis, calfaciẽtis, & exiccantis in tertio ordine,

quidam, semen cum vino exhibent singultientibus, tor-
Balsamina à balsamita differt. minaq; patientibus. Verum, ne quis nominis vicinitate decipiatur, sciendum est, quod balsamina à, balsamita præsenti differt: Est enim Balsamina herba de qua Dioscorides nullam penitus fecit mentionem, vulneribus glutinandis commodatissima, quã Hetruria Hierosolymitanum pomum vocat, Myrabile Gallia, alij vero garantiam: quoniam, vt tradit Ruellius Gallus lib. ij. de Stirpibus, cap. cxxiiij. septi modo in hortis fenestrisq;, per cancellos opere topiario digeritur. Ea tenuibus prælongisq; flagellis, vtroq; citroq; reptantibus euagatur, foliis vitis albæ articulatoribus, exilibus pampinis, ex alarum sinu prodeuntibus, quibus illigantes sese cancellatim vicinis implicant staturinibus, flore cucumeris ex albo in luteum languescente, turbinato vtrinq; fructu, carnosa cute & per versus verrucosa, ac rigidioribus bullis intumescente, cucumeris pusilli vel citrij similitudine, malo verius ac tubere quàm grandi bacca, aut folliculo: aureus maturo color, cartilago intus punicea vel lutea, sanguinea q; succus, pomum maturitate disilit, innanitasque confracto patet, semina intus aliquot lenticulæ figura continens, ruberrima, ex quibus oleum exprimitur, ad vulnera præcipuum. Aliqui pomum oleo prius imbutum aliquot dies insolant, deinde vel fimo vel terra tantisper obruunt, dum prorsus intabuerit, sic balsami vires glutinandis vulneribus adscisci pollicentur, inde tractum balsaminæ vocabulum, mirabile pomum Gallis dicitur, quod vel pulchritudine sua vel insolita nouitate conspicientes in admirationem sui trahat. Hæc Ruellius.

DE ALTERO SISYMBRIO.

Græcè, σισύμβριον ἕτερον: Latinè, sisymbrium alterum, aquaticum nasturtium: Hispanicè, berros, Gallicè, cresson: Germanicè, Brunnen kreſs.

Enarratio CXXII.

Cressones. ALterum sisymbrium, omnium doctorum hominum in re herbaria consensu, communes sunt cressones, sic dicti, quia facile, & citò, in aquis crescunt, folio pseudo dict

do dictamni, sapore acuto, esui apta omnino herba, de cuius viribus & temperamento Galenus ita differit lib. viij. de Facul. simpli. medic. sisymbriū quod quidam cordaminem vocant, quandoquidem cardamomo simile quiddam gustu præfert, quū siccū est, tertij est ordinis excalfacientium & desiccantium: quum humidum & viride, secundi.

DE CRETHMO.

Græcè, κρίθμον: Latinè, crithmon, batis, baticula, crethamus: Hispan. perexil de la mar, vnhas de agnula yerua: Italicè, finochio marino herba di san Pietro: Gallicè, de la creste marine, bacille, percepierre. Germanicè, Bacilen, Meerfenchel.

Enarratio CXXIII.

CRethmon vel batis, crethamus in officinis hodie dicitur, herba vbiq; nota, sua sponte prope mare crescens, foliis multidiuisis, pinguibus, oblongis, aquilæ vngues repræsentantibus, vnde multi Hispanorum, herbam istam, vnguem aquilæ appellant, quanquam alij petroselinum marinum, vel fœniculum marinum quoq; eam nominent, ac oxelæo & sale, vt cappares condiant, & in multas orbis partes cum aliis mercibus, venditum trahant: vrinam autem prorritat, & renū ac vesicæ calculos comminuit, de qua Galenus libro septimo, de Facultatibus simplicium medicamentorum, ita tradit: Gustantibus salsum est, cum paucula amaritudine, quamobrem vis eius est exiccatoria & absterforia.

DE CORONOPO.

Græcè, κορωνόπους: Latinè, coronopus: Hispanicè, guia belha: Italicè, stella: Gallicè, corne de cerf: Germanicè, Kraeenfuoss.

Enarratio CXXIIII.

DIoscoridis coronopus, hodie ab hominibus doctis ea putatur herba, quàm pharmacopolę cornu cerui, & stel

Coronopus.

& ſtellàm maris appellant, quæ quia multi diuiſa per terram ſpargitur, cornu cerui dicta eſt, & ex ea aquam per elambicum extrahunt. Aduertendum tamen duximus, quòd coronopus hæc, longe à coronopo Theophraſti differt. Eſt enim Theophraſti coronopus, herba ſpinoſa, & eſui minime apta: At de præſenti ita tradit Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimpliciũ medicamentorum, Coronopodis radix cœliacis prodeſſe creditur manducata. Cæterum coronopus non eſt pes cornicis herba, vt quoque Mathiolus fatetur, quanquam, capite de batrachio ſibiipſi contradicat, vt legenti notum euadet.

Mathiolus ſibiipſi contradicit.

CONSTANTINVS.

OScitanter Mathioli viri doctiſsimi ſcripta legit Amatus Luſitanus, aut maliciosè interpretatur. Mathiolus enim cap. de Coronopo & cap. de Ranunculo cõſtanter aſſerit pedem coruinum Italorum, id eſt Pie coruino, ouero pie di cornachia qui ranunculus eſt, nõ eſſe Coronopum. quod apertius in Latino opere Mathiolus oſtendit, miror tamen hunc locum à Luſitano non intellectum in libro vulgari lingua edito, cùm ſoleat nunquã laudato authore, integras paginas conuertere.

DE SONCHO.

cerraja.

Græcè, σόγχος: Latinè, ſonchus: Hiſpanicè, ſerraya, ſerralha: Italicè, cicerbita, creſpine: Gallicè, Letteron, ou palais de lieure: Germanicè, Moſs, genſs diſtel.

Enarra

Sonchus aspera. *Sonchus non aspera.*

Enarratio CXXV.

SOnchos herba, ideo dicta est, quòd salubrē fundat succum, ἀπὸ τοῦ σῶον χέειν: Nam ebibitus stomachi rosiones lenit, & lactis abundantiam nutricibus subministrat, & multa alia commoda elargitur: quæ communiori voce cicerbita vocatur: & interdum parua est & tenella, inter herbas acetarium adornantes connumeratur: imò multi solam per se tantum, aceto sumunt: quum verò grandior fit, spinosa euadit, & minime esculenta, syluestri respondens. Vnde Galenus hæc animaduertens dixit: vbi adoleuerit sonchus ex spinosis plantis est. Cæterum viridis etiamnū & tener estur, perinde vt cætera olera syluestria. Hæc rursus illa herba est, qua mustela dimicatura contra serpentem se prius munit, adeo enim salubris est, & contra venenum valet. *Sonchos herba.* *Cicerbita.*

CONSTANTINVS.

SOnchum vel sonchus dicitur Plinio libro xxvj. cap. vltimo & libro xxij. cap. eiusdem numeri. Græcis est σόγχος & σόγκος apud

apud Theophraſtum libro iiij. de hiſt. plantarum, dicitur autem σίριχ & quaſi σωρὸς, ab inanitate caulium quo nomine etiam vocatur cucurbita Sylueſtris ob eandē cauſam à Plinio lib. xx. cap. 5. futilis enim etymologia quam affert Amatus. Soncho enim nigro vt morbos faciente Cleemporus prohibet veſci, de albo cōſentiens. Non ignoro tamen hæc Plinium noſtrum prodidiſſe lib. xxij. cap. eodem: Eſtur inquit & ſonchos, vt quem Theſeo apud Callimachum apponat Hecale, vterq; albus et niger, lactucæ ſimiles ambo, niſi ſpinoſi eſſent, caule cubitali angulo ſo, intus cauo, ſed qui fractus copioſo lacte manet. multasq; recenſet eodem capite ſonchi albi vtilitates in medicina, inter eas & ipſum bibi cōtra ſerpentes ſcorpionesq;, radicem verò illini. Tamen non video vnde confinxerit Luſitanus ſonchum illam eſſe herbam, qua muſtela vt ait, dimicatura contra ſerpentē ſe prius munit. non enim id habet Dioſcorides aut Galenus cum de ſoncho agit, 8. ſimplicium aut Paulus lib. vij. imò nec alius author, quod ſciam, hoc enim Plinius rutæ aſcribit. ſimili modo inquit ille lib. xx. cap. 13. contra ſerpentium ictus, vt pote cùm muſtelæ dimicaturæ cum his, rutā prius edendo ſe muniant. non ſoncho igitur ſed ruta muſtelæ, vt cunila quæ bubula appellatur muniunt ſe teſtudines cum ſerpentibus pugnaturæ, vt ipſe naturalis hiſtoriæ parens mihi teſtis eſt lib. xx. cap. 16. & lib. viij. cap. 27. Teſtudo inquit cunilā, quam bubulam vocant, paſta, vires contra ſerpentes refouet: Muſtela ruta in murium venatu cum ijs dimicatione conſerta.

DE ENDIVIA.

Græcè, σέρις ἀγρία, κιχώριον, ἢ ἴντυβις: Latinè, cichorium, intubum agreſte, ambubeia: Hiſpanicè, almerones, cihoria: Italicè, cichorea: Arabicè, dumbebe: Gallicè, cichoree: Germanicè, Vueguuarten.

SECVNDA SPECIES CICHORII AGRESTIS.

Græcè, ἀδυπνόϊς, ἀράκιον: Officinis, dens leonis, roſtrum porcinum, tarraxacon: Hiſpanicè, dente de leon hierua: Italicè, grūni, radice, giraſole: Gallicè, dent de chien, dent de leon, ou piſſ enlict: Germanicè, Pfaffen rœrlin.

ENDIV

ENDIVIA DOMESTICA.

Græcè, σέρις: Latinè, intubus, intubum ſatiuum, endiuia domeſtica, latifolia: Hiſp. endiuia: Ital. endiuia Gal. endiuie, Arab. Dumbebe: Ger. Endiuien.

ALIA DOMESTICA STRICTIORIBVS FOLIIS.

Græcè, σέρις: Officinis, ſeriola, ſcariola: Hiſpanicè, ſerraya enuide: Italicè, la ſcariola: Gallicè, ſcariole: Germanicè, Scariol.

Seris ſylueſtris.

Seris ſatiua.

Enarratio CXXVI.

Endiuia à cichorea in quibus differat.

DIffert endiuia à cichorea, tanquàm domeſtica à ſylueſtri: Nam endiuia, domeſtica & hortis familiaris eſt, ex quâ aqua & ſyrupus in officinis parari debent: Sylueſtris verò, cichorea ſiue cichoreũ appellatur. Nam ſylueſtris endiuiæ dictę cichoreæ, duplex eſt ſpecies: quędam amb:b

ambubeia dicta, siue cichorea libere nascens, quæ ex se tricubitales emittit virgas, fistulosas, difficulter frangibiles, flore cœruleo, interdum albo, quæ apparēte Sole panditur, & cum eo circumagitur: eo verò nubilo, aut nō apparente, clauditur, & compressa videtur, vnde Ambubeiæ herbæ, aut solaris nomen accepit, non ideo tamen heliotropium, dicenda est, quum heliotropium longè alia sit herba, de qua suo loco plura dicenda sunt. Secunda verò cichoreæ species, illa est herba, quā leonis dentem pharmacopolæ, aut tarraxacon, vel rostrum porcinum appellant, & illam vniuersa Italia, in hortis tanquam celebre oxyporum, satam habet, quam multi quoq; cichoream appellant, & differentē à dente leonis herbam eam faciunt, quum tamen eadem fere sit, & in nihilo præter quàm cultura differant: vocat autem hanc Plinius hedypnoem, id est suauiter dormire, somnumq; irrepere facientem, non minus q; aphacam, lib. xxj. cap. xv. vt Theophrastus quoq; lib. vij. de Plantarum historia, cap. 7. Sed aduertēdum est, quòd aphaca hæc multum differt ab alia aphaca, sylvestri dicta vitia, de qua breui sumus dicturi. Domestica verò endiuia duplex est, altera latifolia, hortis familiarissima, & quæ terra obruta, alba reddita, hibernis mensis, oxelæo & sale, cruda, & cocta anteponitur, quanquam vniuersa Hispania, sic paratam eam nunquam quòd sciam, viderit, quam aliqui endiuiam, alij verò cichoream vocāt. Altera verò arctioribus foliis endiuia, à seri seriola, postea verò scariola nuncupata est. Cæterum, ab intybo siue intyba, corruptè endiuia deducta est, cuius omnes species in amaritudine conueniunt, maius & minus, vnde prouerbium, Intyba succesit ambrosiæ, & illud Virgilianum; amaris Intyba fibris. De quarum viribus, ita differit Gal. lib. viij. de Facult. simpli. medi. Seris, holus est subamarum, & magis quod agreste est, id nanq; est frigidæ & siccæ temperaturæ, secundo excessu. At domestica magis quàm agrestis refrigerat: Porrò vtraq; astringentis qualitatis est particeps, vt condrilla, quæ est etiam sereos species.

Heliotropium.

Aphaca differt ab aphaca vitia.

Endiuia domestica latifolia alba fit.

DE CONDRILLA.

Græcè, κονδρίλλη: Latinè, condrilla: Hispanicè, Lusitanicè, leitugas, lechugas dentre los planos: Italicè, lattai

lattaiuola, latte dangelli: Gallicè, Lettron: Arab. candarel: Germanicè, klein ſonnen vuürbel.

Enarratio CXXVII.

Condrilla.

EST proculdubio cõdrilla, intybi ſpecies, qua de cauſa Galenus capite citato, de ea ſimul cum aliis mentionem fecit, quanquam tamen lib. ij. de Alimen. facultatib. ipſe nõ inter ſeres, id eſt intybos, eam connumeret, ſed potius capite de lactuca, lactucæ cõdrillam olus ſimile facit: quo fit, noſtri Luſitani, herbã iſtam in hunc vſq; diẽ lactucam appellent. Naſcitur enim inter ſegetes, & vineas, & aliis locis quoque, qua acetarij vice mulieres & homines ruſtici vtuntur. Ineſt autem huic condrillæ, folium endiuiæ ſimile, lac ex ſe quum rumpitur mittens, cui quoq; altera ſpecies ſimilis vbiq; cernitur, eaſdem fere cum intybis vires obtinens: dicitur autem condrilla iſta, ab Hiſpanis, lactuca inter ſegetes naſcens, vt differentiam inter vulgarem lactucam, & iſtam de qua agimus, faciant.

DE CVCVRBITA.

Græcè, κολοκύνθη, Latinè, cucurbita: Hiſpanicè, lacalabaca: Luſitanicè, abolara: Italicè, ſucca: Gallicè, courge: Arabicè, hara: Germanicè, Kürbs.

Enarratio CXXVIII.

Cucurbita.

COlocynthæ, ea eſt cucurbita, quæ in cibi vſum quotidie venit, & multiformis conſpicitur, aliquando ventroſa, ſic dicta quia in ventre multum turgeſcit, nonnunquam curua, quandoq; vero tantæ longitudinis, vt modo nouem modo decem pedum viſa ſit, quæ ſæpe (natura artifice) ita eueniunt, quandoq; vero ab hortulano vinculo formantur, & finguntur, quum cucurbitæ qua coguntur forma, creſcunt, vt in harundine oblonga experti ſumus, quæ ſecundum harundinis longitudinẽ creuere; vnde merito, cucurbita à curuatura dicta eſt, quia facile in quamuis figuram dempto impedimento curuari poſſunt, non minus quoq; in amplis vaſculis immiſſæ, ventroſæ fiunt: Sic ornatæ, vt poſtea maturis, & ſiccis, ac inanitis, vaſorum vice, vtantur. Vnde Plinius Naturalis hiſtoriæ libro, dixit, nuper enim cucurbitarum vſus ve-

Rotunda. *Longa.*

nere, vrceorum vice, iam pridem etiam cadorum ad vina condenda. Columella quoq; de media inquit parte cucurbitæ, ſemen inuerſo cacumine ponito, vt fiat incrementi vaſtioris, nam ſunt ad vſum vaſorum ſatis idoneæ, quod hodie in vſu videmus, atq; ipſis præcipuè vtuntur, qui per æſtatem atque ardores maximos in agris negociantur. Medici noſtri temporis cucurbitam, pro bona victus ratione febricitantibus præbent, quum humidæ ac frigidæ poteſtatis ſit; meo tamen iudicio, repurgato ventriculo, edenda cucurbita eſt, quia facillime in eos conuertitur humores quos ſtomachus in ſe continet, vt author eſt Galenus lib. ij. de Facul. aliment. cap. 3. qui quoq; libr. vij. de Facul. ſimpl. medic. ita eius perſequitur vires. Humida & frigida eſt in ſecundo ordine cucurbita, quare ſuccus eius roſaceo miſtus, aurium dolori contracto ex phlegmone, eſt vtilis: præterea reſtinguit ſitim.

DE SATIVO CVCVMERE.

Græcè, σίκυος: Latinè, Cucumer, cucumis: Hiſpanicè,

nicè, cogombro: Italicè, cocomero, Gallicè, concombre, Arabicè, Chetha, Cer. Cucumern.

PEPO.

Græcè, πέπων: Latinè, Pepo: Hiſpanicè, Pepinos: Longobardicè, Cocomero, citruolo, Gallicè, Popons, Melons: Arabicè, Batocha, Germanicè, Citrullen.

Citrullus. *Cucumis marinus.*

Enarratio CXXIX.

CVeumer, non vbique ſatiuus reperitur, qua de cauſa multi non ſine ingenti errore, citrullum quem peponem eſſe certò ſcimus, cucumerem appellant, vulgarium forſitan voce ſeducti, qui in Italia fere vniuerſa, & Flandria ac Germania, citrullum cucumerem vocant, ſed vt dixi, non ſine magno, ne dicam pudendo errore, inter quos nouiſsimus extat Mathiolus Senenſis, in ſuo Dioſcoride Hetruſca lingua confecto. Eſt igitur Græcorum *Cucumer.*

Cucumis ſatiuus. *Pepo,*

cucumer, ſiue cucumis, dictus ſic, vt Varroni placet, quia facile curuatur, baculi craſsitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & maiori, præſertim, ſi in flore exiſtens, in fiſtulam mittatur: tunc enim vt tradit Plinius lib. xix. cap. 5. mira longitudine, & ad fiſtulæ complementum creſcit: & hac de cauſa Columella anguinum cucumeré eum appellat, quia oblongus, craſſus, atq; inſtar anguis flexuoſus ſit. Naſcitur enim in ſimili planta, qua cucumer ſyluestris oritur. Cæterum eſt cucumer, natura frigidus & humidus, appetentiam concumbendi minuens, vnde ſycis à Græcis dictus eſt. Hinc de cucumere (quia textrices magna ex parte impudicæ ſunt) adagium ortum eſt: texens pallium mulier, cucumerem deuoret. Raro in Luſitania cucumer videtur: Secus autè in altera parte Hiſpaniæ, præcipuè apud Salmanticenſes, vbi in magna cernitur copia, hirſutus, colore omnino viridi, longitudine cubitali & curua. At pepo is eſt, quem officinæ ob colorem citri, in maturitate acquiſitum citrullum appellant, Græci

Cucumer anguinus.

Pepo citrullus eſt.

Græci verò illum πέπονα, id est maturum, Graia voce dixere, quam vocem Hispani vel hodie seruantes, nulla immutata litera aut syllaba, illum quoq; pepanum vocant, & eius supremam partem cõcisam, fronti æstus hora, in qua illum plerunq; comedimus, tanquam refrigerantem, admouemus, quod olim quoq; à Græcis fieri Dioscorides inuere videtur. Vescimur enim pepone Hispani, dum viret: nam postquam maturuit, & colorem luteum, citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilẽ reiicimus, si quid tamen illius comedendum sit, eius suprema & cartilaginea pars tantũ pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda est: vt apud inferiores Germanos plerumq; fit, qui peponibus iis, non nisi maturis, contra Hispanorum consuetudinem, in victu vtuntur, quorum medullarem & interiorem partem, in qua semen continetur, tanquã improbam & malam reiiciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte, cõtenti, qui mos apud Græcos quoque fuit, vt ex Galeno deprehenditur, lib. ij. de Alimentorum facultatibus capite 5. vbi inquit: huc accedit, quòd in peponibus homines à carne intima in qua semẽ habetur, abstinent. Sed hæc ignorans Mathiolus, nihil in hoc capite præter alios vellicare facit. Subdit quoque Galenus eodem loco, in melopeponibus ante mandunt, id est carnem interiorẽ, pro quo scire licet, quòd melopepones, hodierni sunt melones, quorũ varietas ingens est, quum alij cortice subtili reguntur, alij verò crassiori, & tardius maturi fiunt, quos Clodienses (Venetiis prope Riuumaltũ) vendentes, peponas appellant: alij autem intus sunt rubri, & illorum quidam muschatelli dicti, odore & sapore præstantissimi, vt apud Lusitanos, Abrantini dicti, ab oppido Abrantes dicto, quod Tagus aurifer præterlabitur, quibus Neapolitani respondent. Alij autem sunt albi, & illorum nonnulli hiemales dicti, quia per vniuersam hiemem suspensi in domibus seruantur, apud Salmanticenses frequentes, qui quoq; è Græcia in Italiam hodie aduehuntur. Sunt quoq; præter istos, melones aquei dicti, quos angurrias multi appellant, alij verò, bateccas, Turcæ, carpuzes. Thusci, præter omnem loquendi cõsuetudinem, cucumeres nominant. Dicuntur verò melones aquei, quia intus aquam habeant, quam cum interiori substantia, adiecto

Mathiolus errat.

Angurria

ſuccharo Mauri & Turcæ, vigente æſtu, pro refrigerandis ventriculis, in continuo victus vſu habent, magnæ enim ſunt anguriæ iſtæ, ventroſæ, lucidæ, colore virides, quanquam nonnullæ paruæ reperiantur, multis variegatæ coloribus, quarum omnium, interior pars dulcis admodum eſt, qua febricitantes, ſitim arcere conantur. Sunt præterea, vt plures alias præteream ſpecies, Saracenicæ quædam, vel Tranſmarinæ dictæ cucurbitæ quas nonnulli pepones appellãt, aliæ exterius albæ, alię verò ſubluteæ, omnes craſſi & peſsimi nutrimẽti: & ea de cauſa à ruſticis in hieme tantum comeduntur, Frigidæ enim & ſiccæ, temperatura ſunt, veluti priores omnes ſpecies, quas crudas comedere ſolemus, frigidæ & humidæ, in ſecundo gradu: Attamen, ſi quis aut ſemen aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ ſed iam deſiccantis, idq; in primo quodam ordine, aut in ſecundo incipiente, vt latius Galenus dixit libro citato de Facultatibus alimentorum. Porro, cucurbitam ac omne genus peponis vel eorum ſemina, ſaccaro hodie condiri, magno ægrotantium oblectamento, vel tonſores norunt, nedum aromatarij.

CONSTANTINVS.

SVperioribus notis in Amatum noſtrum, nobis rapina atq; næpina egreſsis, non ineptũ fore arbitror ſi etiam cucumerarium ingrediamur. Et ſi hortulum hunc publicum adhuc arentem, communibus authorum aquæ viuæ fontibus, vel etiam priua & non conducta ciſterna irrigemus: modicè tamen per elices & ſulcos aquarios in colliquias humore deriuato. amãt enim cucurbitæ atque cucumeres aquam, non tamen nimis copioſam: atque irriguo nihil eſt elutius horto, iuxta Horatiũ. Nunc igitur vt moroſus holitor à ſocijs informatas areas & lucet cylindro æquatas reformat, ſic quia mihi non placet aliorum ſcriptorum, huius etiam cartilaginei generis, cucurbitarum ſcilicet, cucumerum & id genus ordinatis atque per areolas diſpoſitio, omnia explantabo atque aliter digeram, prout viſum erit hæc oluſcula lecturo commodius. Primum de cucurbita quæ Dioſcoridi eſt κολοκύνθα, Galeno κολοκύνθη & Ariſtophani in Neb. κολοκύντη vel etiam ipſi Galeno in gloſſis ἀγριοκολόκυνθη, aliquid dicendum eſt. Ea igitur aut eſt ſatiua, aut ſylueſtris: ſatiua duum eſt generum, Cameraria et plebeia. Cameraria reptantibus flagellis & viticulis tanquam manibus admota quæq; complectens, in altum ſe ſubijcit, vt ſæpe per aſpera par

ra parietum ſcandens in tectum vſq; , natura ſublimitatis auida conſcendat. Sic cui per ſe ſtandi vires non ſunt, alterius adminiculo fulcita ſtatim maxima comparet: & leni foliorum vmbra ſubiectum locum opacat, cameras ac pergulas operiens. in hac, tenui pediculo libratur aurea pondus immobile. At Plebeia longis ſarmentis per terram expanſis humi perreptat, & parum aſſurgit ſua humilitate contenta: foliis tamen luxuriat, & hoſpitem locum ſuis floribus conueſtit, omniq; modo faſtigiatur cucurbita, vaginis maximè vitilibus, coniecta in eas poſtquam defloruit. Creſcit enim qua cogitur forma, plerumq; & draconis intorti figura: libertate vero penſili conceſſa, iam viſa eſt, teſtante Plinio, nouem pedum longitudinis. Cucurbitæ cum aqua tanta naturæ conuenientia & conſenſus, Græci vocant Sympathiam, quanta cum oleo repugnantia atq; inſitum odium, quod ijdem antipathiam nominarunt. Subiectum aut admotum ne attingat, auertitur, & ſe ipſam contrahit, quaſi olei attactum exhorreat: vt autem aquam attingat, velut ſiticuloſa, creſcendo feſtinat ſeſe promittens admirabilitate naturæ. Inter cucurbitarum varietates, quædam eſt ventroſa: nam in ventrem creſcens mira amplitudine turgeſcit, eaq; ἄκαι & eſt fatua & inſipida, quæ in baſeis vrceorum vicem præſtitit, & cadorum ad vina condenda. Alia eſt quæ in longitudinem admirabilem excreſcit atq; extenditur, à quibuſdam etiam anguina appellata. Cucurbitarum prætereà numeroſior vſus, & primus, caulis in cibo. Cortex etiam viridibus deraditur dum tener eſt: in cibiſq; ſalubriores quæ pendendo creuere. Lagenaria vero Cucurbita dicta, vſum viatores nouerunt, quibus lagenæ officio fungitur: Sed ipſa primùm ita artificio fungitur, funiculo dum creſcit aſtricta qua parte deſydetatur anguſtior. Nec nobis ſilendæ ſunt Cucurbitarum genera indicta maioribus, & vt credibile, etiam incognita. Indica dico, tanta varietate naturæ quaſi ludentis ad admirationem ſui, vt difficile ſit exprimere. Sunt & turbica ſubrotunda, parua, & velati anguina vernatione, pluribus in locis per plagulas interlita. carne conſtant firmiore, pulpaq; in qua ſemina vt phaſeolorum cuidam generi, rubicundiſſima. Nunc ad ſylueſtres conuertatur oratio. Sylueſtris Cucurbitæ duplex ſpecies: vna ſomphos à Græcis appellata, inanis, vnde & nomen, digitali craſſitudine, non niſi ſaxoſis naſcens. Colocinthis vocatur altera, ipſa plena, ſed minùs quàm ſatiua: viticulas & folia humi ſtrata profert ſatiuis cucumeris ſimilia, inciſa, vt habet Dioſcorides: qui cùm de flo-

ribus taceat, tamen florum etiam conuenientiam cum cucumere, ementita Dioscoridis authoritate, de suo adiicit doctissimus Matthiolus, hæc sylvestris cucurbita purgatoriam vim habet, dicturq; à Dioscoride lib. iiij. Cap. 78. κολοκυνθὶς ab Hippocrate κολοκυνθὶς ἀγρία, ἢ σικύα ἡ δὲ σικυώνη: & apud ipsum leges τῆς σικυώνης σπόγγῳ pro pulpa spongiosa Colocynthidis, Galeno in glossis interprete, tametsi σικυώνη & σικῦς hortensem cucurbitam alijs significent. Rufus medicus, cuius opuscula impressa, de græco transtulimus, σικυωνίαν vocat Colocynthidem, quam etiam alij σικύαν πικρὰν, κολοκυνθίδα ἀγρὸν, ἢ ἀλεξανδρίνην nominarunt. A quibusdam hæc pituitaria dicitur: pituitam enim vacuat, etiam Alexandro Aphrodiseo teste in præfatione primi libri problematum, quamuis ex Plinij libr. xxiij. Cap. 1. Sciamus pituitariam esse Astaphidagrian siue staphin, vnam tamineam falso nominatam.

CAPVT II.

CArtilaginei generis est, extraq; terram cucumis, siue cucumer. Varroni lib. iiij. de lingua Latina cucumeres dicti à curuitate, quasi curuimeres, quorum semen Theophrasto lib. vij. de historia plantar. σίκυον dicitur. Sed fructus & planta σίκυος, vt etiam Galeno 8. Simplic. qui Dioscoridi σίκυς. Eius duplex genus est, hortense & sylvestre. Satiuus Cucumis herba est prælongis sarmentis in ramos vitis modo se spargentibus, folio rotundo, cucurbitæ aliquãto minore, flore luteo, Particulatim autẽ cucumis floret, sibi ipse superfloreſcens, & ficciores locos patitur, candida lanugine obductus, magisq; cum crescit: fructus oblongus est, & vbi maturuerit planus, maculisq; distinctus, cuius naturam mirè expressit Poeta cùm dixit: tortusq; per herbam, crescent in ventrem Cucumis. mira voluptate, vt refert antiquitatis summus obseruator Plinius, Tiberio principi expetitus. Nullo quippe non die contigit ei, pensiles eorum hortos promouentibus in Soles rotis, olitoribus: rursusq; hy bernis diebus intra specularium munimenta reuocantibus. Cucumerum Græci tria genera fecere: Laconicum, Scytalicum, Bœoticum. Ex his tantum Laconicum aqua gaudere. Est & Cucumis agrestis σίκυος ἄγριος & Græcis dictus, multò insigni magnitudinem satiui. ex eo fit medicamentum, quod vocatur elaterium, succo expresso è semine, inquit Plinius lib. xx. Cap. 2. vel ex fructu, vt habet Dioscorides lib. iiij. Cap. 155. in quo docet parandi modum, & magnificat vterq; author cum Theophrasto, elaterij vsum in medicina, quo nullum

diutur

diuturnius medicamentum, nec quod magis ætatem ferat. In ſummis agreſtis cucumis, à ſatiuo, fructus tantum paruitate differt. Eſt enim oblongæ glandi ſimilis, qui maturus non ſine colligentium periculo, in oculos contentum ſuccum eiaculatur, crepanſq; diſſilit, ſimul atq; attingitur. De genere eius eſt Cucumis ſcorpionius dictus, Anguininus etiam, ſiue erraticus.

CAPVT. III.

CVcumeres cum magnitudine exceſſerint, pepones vocari tradit Plinius: Ecce inquit, cum maximè noua forma eorum in Campania prouenit, mali cotonei effigie forte primò natum, ita audio vnum, mox ſemine ex illo genus factum, melopeponas vocant. Mirum in his, præter figuram coloremq; & odorem, quòd maturitatem adepti, quanquam non pendentes, ſtatim à pediculo recedunt. Quibus verbis profectò ſignificantur, Melones: ſunt enim vt Palladius author eſt, de genere Peponum, à mali Cydonij figura quam referunt, nomine compoſito, Melopepones appellati. A peponibus autem differunt, quia pepones maiores ſunt, ſtriatiſmagis, magisq; ſucculenti, Sed minus grati: carne molliore, & ſemine pauciore. πέπονες igitur ipſi ſunt, qui de Peponibus tantopere rixantur, cùm melones nihil aliud ſint quàm μηλοπέπονες Græcis, de genere Peponum. Pepo verò Græcis vocatur πέπων & σίκυος πέπων Ariſtoteli in Probl. Sect. 20. quæſt. 32. Polluci etiam lib. vj. quem etiam σπερμαξίαν vocari tradit. Galenus verò 2. de Alimentis compoſito nomine dixit: σικυοπέπονα. Peponum autem permulta ſunt genera, quæ ſapore & figura diſtinguntur. Eſt enim ventricoſus pepo qui à pediculo ad oculum vſq; ſtriatus & canaliculatus. Alius etiam quem fœminam vocant, minus ſtriatus. Sunt item qui Hircini & vulgò turchici: fiunt & ſuccrini dicti, artificio, ſeminibus moſcho aut ſaccharo imbutis. At qui citrulus medicis dicitur, quaſi citreolus, quod citrei mali in forma & colore ſit æmulus, ſapore cucumerem refert, & folia habet multis inciſuris diuiſa alarum aut pennarum inſtar. Quinetiam ex Campania & Melita Siciliæ inſula pepones aſciti ſunt, quos bothecas vocat Italia, folio melonum ſed latiore: fructuq; multò craſſiore, ſtrijs obſcuris, craſſo pediculo contra ac in melonibus. hij fructus verſicolores ſunt, alij albicant, alij vireſcunt magis, qui maturi dulces fiunt atq; ab ægris in febrium ardoribus vehementer expetuntur. Tandem ſunt & hyberni pepones qui in area & ſolo non matureſcunt, ſed flaueſcunt ſolaribus appenſi,

magnaq; voluptate in hyeme comeduntur. Noſtra Gallia iam ferè hæc omnia agnoſcit genera, ſed alia alibi: quæ ſubtilius & enucleatius in iuſto opere explicabimus. Nam hæc tantum ſunt ſpecimini gratia, à nobis propoſita lectoribus.

DE LACTVCA.

Græcè, θρίδαξ: *Latinè*, *lactuca*: *Luſitanicè*, *alface*: *Hiſpanicè*, *lechuga*: *Italicè*, *lattuca*: *Arabicè*, *cherbas*: *Gallicè*, *laittue*: *Germanicè*, Lattich.

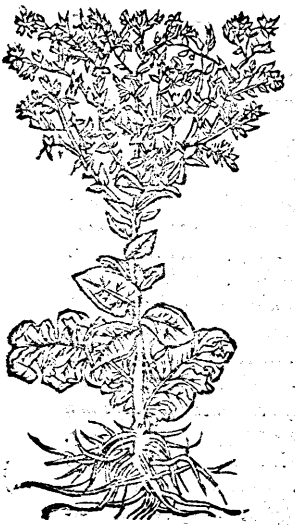

Criſpa.

Capitata.

Enarratio CXXX.

Lactuca. Dicitur lactuca, vt Palladio in Ianuario placet, quod abundantia lactis exuperet, quod quidem lac ventrem mouere leuiter, olim credebatur, quare apud veteres, in primis epulis veniebat, vt Martialis ſequenti carmine teſtatur, quum dicat. Prima tibi dabitur, ventri lactuca, mouendo Vtilis: de qua quoque ille dixit, Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat auorum, Dic mihi cur noſtras inchoat illa dapes? Syluestris verò longiori caule in campis

Syluestris.

pis nascitur, folio satiuæ simili, sed spinoso, præsertim quum ad complementũ peruenit, Satiua verò quæ in victus vsu quotidie venit, vt refert Galenus, humidum frigidumque est olus, non tamen extremè. Dicenda igitur lactuca, humida, & frigida est secũdum aquæ fontanæ frigiditatem, & vt lib. ij. de Facul. alimen. legimus, hoc olus, succi est quã alia omnia laudabilioris. Nã quum reliqua omnia sanguinem gignant paucissimum, ac praui succi, lactuca nõ multũ quidem generat, id tamen nec mali succi est, neq; omnino laudabilis. Porrò dum essem iuuenis, ventriculusque mihi infestaretur bile, lactuca qua ipsum refrigerarem vtebar: quum verò ad ætatem declinantem perueni, hoc ipsum olus fuit mihi contra vigilias auxilio, quæ senibus esse annexæ videntur. Habet itaque lactuca succum quidem frigidum atque humidum, minime tamen prauum, quare nec concoctioni resistit, nec perinde vt reliqua olera, ventrem cohibet sicuti neq; etiam prorritat.

Lactucæ temperatura.

DE GINGIDIO.

Græcè, γιγγίδιον: *Latinè*, *gingidium*, *chærefolium*: *Italicè*, *cerefolio herba*: *Gallicè*, *cerfueil*: *Germanicè*, Kerbelkraut.

Enarratio CXXXI.

REctè mea sententia, Ruellius Gallus, & post illum Fuchsius, in suo herbario, gingidium chærefolium esse,

Gingidiũ chærefolũ est.

Gingidium.

eſſe, opinati ſunt, quum reuera inter ſe maximè conueniant, eſt igitur gingidiũ chærefolium, herbula, nõ diu è Syria, & Cilicia in Italiam aduecta, & inde in alias regiones trãſportata: quãquam ad Hiſpaniã nondum quòd ſciam peruenerit, ſylueſtri paſtinacę ſimilis, tenuior tamen, & amarior, & culinæ ſatis commoda, radice ſub albida, aliquantulum amaricante, floribus candidis, ſemine in ſiliquis exiguis, oblongo, anguſto, & acuminato, quæ ideo chærefolium dicitur, quod foliis luxuriet. Quòd verò Hiſpani, herbulam hanc, in hortis ſuis hucusque ſatam non habeant, id in cauſa mihi eſſe videtur, quod coriandro viridi maximè vtantur, id ferculis quotidie infundendo, quod tamen vniuerſa Italia, & Germania, ac Gallia, reſpuunt, & tanquam noxiam herbam horrent, cuius loco hanc amplexantur, chærefolium dictam, quæ in vniuerſum alia eſt, ab ea quam Plinius chærefolium appellat. Huius porro vires, Galenus libro ſecundo, de Facultatibus alimentorum. cap. quinquageſimo quinto: & ſexto libro, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, enarrat, dicens: Gingidium guſtu amarum & aſtringens quum ſit, temperie calidum frigidumque videtur: Secundum verò vtramque qualitatem, deſiccatorium eſt, cætera porro, ſtomacho amicum exiſtit.

Chærefolium Plinij.

DE SCANDICE.

Græcè, σκάνδιξ: Latinè, ſcandix.

Enar

Enarratio CXXXII.

Scandix.

SCandicem gingidio ſimilem herbam, nobis diligentiſsimus vir Ioānes Falconerius Anglus, primò Ferrariæ indicauit, nec enim illam aliis nominibus appellari nouimus, qua de cauſa noménclaturas alias non adiecimus.

DE CAVCALIDE.

Græcè, καυκαλὶς: *Latinè*, *caucalis*, *daucus agreſtis*: *Hiſpanicè*, *queyones*, *ierua*: *Italicè*, *pitroſello ſaluatico*: *Gallicè*, *perſil ſauuage*: *Germanicè*, Rauch bibernell.

Enarratio CXXXIII.

Caucalis herba.

ADeo caucalis herba, daucum refert, cum figura, tum foliorum inciſura, & vmbella, vt meritò Daucus ſylueſtris à multis appelletur. Naſcitur enim hæc vbique, in aruis, folio inferiori petroſelino ſimili: ſuperiori verò, inciſo, minuto, vt in fœniculo, cernitur, vnde ab Italis, petroſelinum aggreſte, herba iſta dicta eſt. Præterea, huic ſimilis folio & vmbella alia eſt herba, caule hirſuto, cuius radices rotundæ, nucum magnitudine ſunt: exterius nigræ, intus verò albæ, & eſui aptæ, quas pueri in Hiſpania, frequentiſsime comedunt, & eas, eadem voce, qua iuncum auellanam appellari diximus vocant, nuſquam quàm in Hiſpania à me viſas: nec mirum, quum, vt ait Virgilius. Nec verò terræ ferre omnes omnia

Caucalis.

omnia poſſunt. Cæterum de caulide, ita prodit Galenus libro ſeptimo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, quidam daucum ſylueſtrem nuncupant, eſt enim ei adſimilis guſtu ſimul ac viribus, excalfacit enim vt ille & deſiccat, tum vrinam ciet, & muria ad repoſitionem conditur.

DE ERVCA.

Græcè, εὔζωμον: *Latinè*, *eruca*: *Arabicè*, *ergit*: *Hiſpanicè*, *aruga*: *Italicè*, *rucola*, *rucheta*: *Gallicè* Roquette: *Germanicè*, Vueiſſ ſenff.

Enarratio CXXXIIII.

Eruca. ERuca tam domeſtica quàm ſylueſtris communiſſima eſt herba, quæ plerunque in acetariis venit, & ideo eruca dicitur, quia in guſtu erodat: euzomos verò, quia iura commendet, detque illis gratum ſaporem. Venerem enim eruca mouet, qua de cauſa, à poëtis ſalax eruca appellatur: de qua Galenus libro ſecundo de Alimentorum facultatibus capite quinquageſimo tertio, ita inquit: hoc olus manifeſtiſsime calfacit, ſemenque gignere creditur, & coëundi excitare appetitum, capiti etiam dolorem infert, præſertim ſiquis ipſo ſolo veſcatur: hactenus Galenus. Quibus, tu adde, modo quo eruca veſcitur, calidus temperatura

Satiua. *Syluestris.*

tura sit, quum si frigidus fuerit, tantum abest vt illi dolorem capitis inducet, vt potius magnum adducat iuuamen.

DE OCIMO.

Græcè, ὠκιμουν: *Latinè*, *ocimum*: *Arabicè*, *berendaros*: *Hispanicè*, *albahaca*: *Italicè*, *basilico*: *Gallicè*, *basilic*: *Germanicè*, Basilig.

Enarratio CXXXV.

NOn solum in hortis satum ocimum videtur, sed passim ad feneſtras figulinis vasis repositum, quod mulieres ob fragrantissimum quem habet odorē fouent, vnde ocimū ab ὄζω verbo quòd est redoleo, deductum est. Reperitur enim gariophyllatum dictum suauioris odoris, sic dictum quòd nescio quid gariophylli redoleat, propriè verò basilicon minutis foliis ornatum, acinos est, de quo tertio libro sermonem faciemus. Cæterum in *Ocimum.*

ocimi

Ocimum mediocre.

Ocimum maius.

ocimi viribus multi diſsident, Galenus tamẽ cui habenda fides eſt, ſic de eo lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. tradit: Ocimum ex ſecundo eſt ordine calfacientium, habet autem recrementitiã humiditatẽ, proinde nec commodum eſt, quòd in corpus ſumatur: cæterum foris illitum ad digerendum & concoquendum idoneum eſt. At Simeon Sethi, de eo ita quoq; iudicium ſuum fert, quum dicat, baſilica ocima, olfacta, cor, & caput iuuant, ſi aqua irrigantur humidiora fiunt, & ſomnum cõciliant, ſemen eorum cardiacis affectibus ſuccurrit, animi mœrorem ex atra bilę ortam, in hilaritatem & lætitiam mutat.

Acinos quid.

Simeon Sethi.

DE OROBANCHE,

Græcè, ὀροβάγχη: Latinè, orobanche, ervi angina: Hiſpanicè, yerua vaqua: Italicè, herba lupa, coda di leone, herba tora: Gallicè, pain de lieure, ſenien: Germanicè, Sommervuurtz.

Enar

Enarratio CXXXVI.

Orobanche.

Orobãche caulículus est.

NAscitur orobãche inter legumina, hordeum & canabin, pedalis altitudinis, caulículus, & minoris ad ruborem declinans, sine foliis, hirsutus, pinguis, tener, asparagi modo crassus, flore subrutilo, ad album declinante in totum hypocisti similis, nam radix illi, tenera, pollicaris crassitudinis est. Orobanche ex maleficio nomẽ traxit, quòd videlicet, legumina, præcipuè orobum, inter quę nasci diximus, strangulet non illis, se circumligando, vt Theophrastus dixit, sed tantum inter ea nascendo, vt experientia indicat. Dicitur verò herba hæc, nonnullis, herba tauri: ab aliis autem herba vaccæ, eo quòd vacca quum eam comedit, illico ad taurum accedit, non minus quoq; cynomorion appellatur, quòd canis genitale membrũ referat, nam vna parte crassa videtur, alia verò subtilis. De qua ita Galenus lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum inquit, breuissimè, siccæ frigidæq; tẽperaturæ est, in primo ordine.

DE TRAGOPOGONE.

Græcè, Τραγοπώγων: Latinè, tragopogon, barbula hirci: Hispanicè, barba de cabron, yerua, nozelhas: Italicè, sassefrica: Gallicè, barbe de bouc: Germanicè, Bocksbart.

Enarratio CXXXVII.

Tragopogon.

EST dubio procul herba hæc similis omnino herbæ crociprætim illa flores purpureos emittens: nam alte-

ra luteos potius flores producit, sed vtriq; radix est parua, bulbosa, aliquantulum oblonga, aueilanæ magnitudine, dulcis, esui apta, quam pueri in Hispania in campis eradicantes, à similitudine paruarum nucum, nozellas appellitant, & illarũ esu maxime oblectantur. Dicitur enim herba hæc barba hirci, quia in calice, nescio quid hircinam barbam repræsentet, quanquam Hermolaus Barbarus vir alioquin doctissimus, parum hoc animaduerterit.

Hermolaus taxatur.

DE ORNITHOGALO.

Græcè, ὀρνιθόγαλον: Latinè, ornithogalum: Hispanicè, leche de gallina yerua: Italicè, latte de gallina: Gallicè, churles: Germanicè, Klein erdtnuss.

Enarratio CXXXVIII.

Ornithogalon.

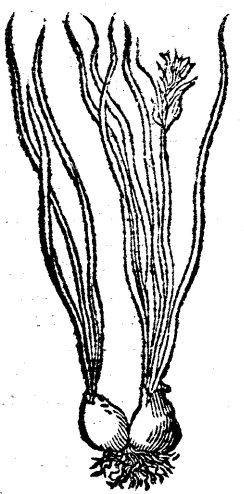

Ornithogalon.

SCatent vniuersi campi fœno referti, ornithogalo herba, Dioscoridis picturę omnino respondente. Nec minus quoq; inter segetes reperitur herba hæc, sine foliis caulem producens, tenerum, subtilem, tribus quatuórve agnatis, & ipsis etiam tenellis, ex quibus flores prodeunt primo aspectu albi, sed postea penitius introspecti, exterius herbaceo, intus verò tantum lacteo colore deprehenduntur: in medio quorum postea tanquam in pillula semen seruatur, pistrinæ accommodatum, quum id panibus tanquam melanthium iniiciant: Radices quoque huius herbæ dulces sunt, bulbosæ, in victus vsu quotidie venientes, non minus ac castaneæ, quas rustici deficiente annona, non prætermittunt, famem, crudis & coctis propulsantes.

DE

DE TVBERIBVS TERRAE.

Græcè, ὕδνα: Latinè, tubera: Hispanicè, turmas de tierra: Italicè, i tartuffi: Arabicè, ramech: Gallicè, truffles: German. Morchelen, hirtz brunst.

Enarratio CXXXIX.

Tubera.

PArit intra se tubera tellus, sine caule, sine foliis, aliisve agnatis, quæ pessimum & terrestrem præbent nutrimentum, & vt tradit Auicenna neruis & stomacho inimica sunt, qua de causa, consulto iure carnium pinguium tubera elixanda sunt, vel vt Platinæ lib. de Obsoniis placet, vino lota sub cineribus coquēda sunt, ac sale & pipere aspersa, adhuc calida in conuiuiis, post esum carnium comedenda. Erūpunt enim, vt obiter hoc dicamus, tubera tonitru, vnde Aquinas poëta dixit: Et facient lautas optata tonitrua cœnas.

DE HORTENSI SMILACE.

Græcè, σμίλαξ κηπαία: Latinè, smilax hortensis, phaselus: Hispanicè, feyones: Italicè, fagiuoli, faseli: Arabicè, lubia: Gallicè, faseoles: Germanicè, Faselen, Vuelsch bonen.

Enarratio CXL.

Phaselus.

ADeo clare phaselus vulgatissimum legumen à Dioscoride in præsenti describitur, vt non multis opus sit comprobationibus. Nam renum figura legumen hoc cernitur, aliquando rubrum, aliquando verò album, non nunquam quoq; nigro colore compunctum. De quibus omnibus hic Dioscorides simul agit, non verò, vt quidam putāt, de vno tantum genere, pluribus variegato coloribus, quod hodie, Italia phaselū Turcicum appellat, vt cap. 101. abunde diximus. cæterum coquuntur hodie in Italia pro cibo, teneræ ac virides cum semine phaseli siliquæ, veluti quoq; olim fieri Dioscorides meminit, Cæterū, flatuosum nutrimentū phaselus gignit, nec omnino malum.

DE MEDICA HERBA.

Græcè, μηδικὴ: Latinè, medica: Hispanicè, alfase, ernaye: Arabicè, cot, & alfasasat: Gallicè, saint

foin, foin de bourgongne; Grand treffle.

Enarratio CXLI.

HAec non vbiq; prouenit herba: at in regno Valentino apud Hiſpanos, abundantiſsime creſcit, vbi quoque illius ſerendæ diligens, pro ſaginandis iumentis cura habetur, quam Arabica voce, alfalſe, vel alfaſafar appellare ſolent, in Gallia quoque eam naſci Ruellius eſt author, vbi trifolium magnum, aut potius Burgundiæ trifolium appellari tradit. Dicitur tamen herba iſta Medica, quòd ex Media, in Italiam olim adducta fuerit, vbi quoque magna diligentia, pro iumentorum pabulo ſerebatur, ſed nunc quòd nouerim, vniuerſa Italia ea caret.

DE APHACE.

Græcè, ἀφάκη: Latinè, Aphace, ſylueſtris vitia: Gallicè, veſſeron, Arabicè, apaki: Germanicè, Feldvuicken.

Enarratio CXLII.

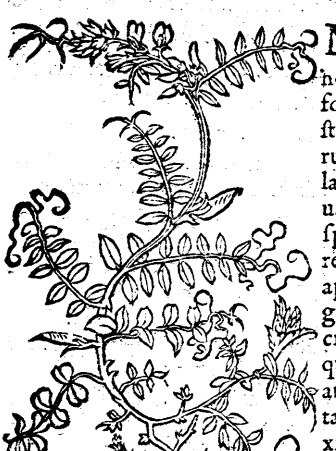

Aphaca.

NAſcitur in pratis & prope ſepes aphace herba, caule quadrato, folio lentis, aut campeſtris eruiliæ, flore ſubrubro, ſed poſtea ſiliculas quaſdam emittit paruas, in quibus ſemen, ad ſpeciei conſeruationem recondit. Nam aphaca, apud Theophraſtũ longe alia eſt herba, vtpote cichoreæ altera ſpecies, quam dentem leonis, aut tarraxacum, vel altarraxacũ appellari diximus. Porrò Fuchſius in præſenti errat, quum aphacen, os mundi, herbam eſſe dixerit, quum proculdubio, os mundi, folia

Aphaca en diuiæ ſpecies.

Fuchſius errat.

folia maiora habeat, filicis modo alata, herba in altum creſcens, & ea de cauſa, à multis ſpectaculi gratia in hortis ſata habetur: Hodie verò aphace, in Hiſpania nõ feritur, quia vbiq;, & in omnibus campis, præcipuè fœno refertis ſua ſponte naſcatur, vt audio tamen, in nonnullis Italiæ locis, illius, non minus ac alterius cuiuſq; leguminis cura ſerendi habetur, de qua Galenus libro ſexto, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita inquit: Aphace aſtringit, editurque vt ipſa lenticula, ægrius tamen concoquitur: Cæterum valentius deſiccat, & moderati caloris eſt, cætera verò legito lib. j. de Facult. alimen. cap. 6.

DE PORRO CAPITATO.

Græcè, πράσον κεφαλωτὸν: *Latinè*, *Porrum capitatum*: *Hiſpanicè*, *Puerros*: *Italicè*, *porri*: *Gallicè*, *Poureaulx*: *Arabicè*, *Curat*: *Germanicè*, Lauch, ſchnitlauch, & bryſslauch.

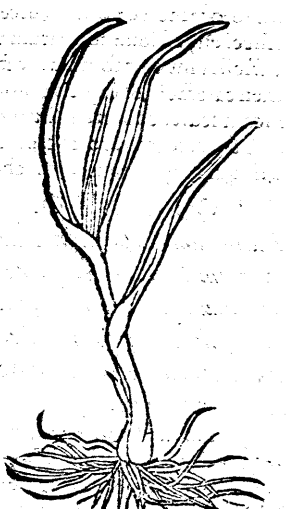

Porrum capitatum.

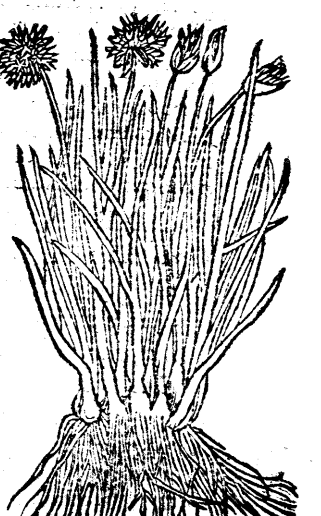

Porrum ſectiuum.

Enarratio CXLIII.

Praſum porrum. *Praſium marrubiũ.*

PRaſum, porrum eſt, praſium verò marrubium, cuius inaduertentia Plinius quandoq; lapſus fuit. Agit igitur Dioſcorides de porro capitato, non quidem quòd ab aliis communioribus radices habentibus longas differat: ſed potius, quia olim in iſto capitato, maior ſuauitas & & teneritudo quàm in cæteris, percipiebatur. Parabatur autem porrum capitatum, id eſt, capitis latioris, vtpote cepæ modo incrementum habens ſequenti modo: quum enim tranſplantabatur, folia à radicibus auferebantur, ac ſubtus parum tegulæ, aut cuiuſuis alterius teſtæ ponebatur, ne porri radix in altum creſceret, ſed magis cepæ modo lata fieret, de quibus, & cepis, ac aliis, Galen. lib. ij. de alimentorum facultatibus cap. vltimo ſermonẽ fecit, cùm dicit: corpus enim calefacit, & craſſos in eo humores extenuat, glutinoſosque incidit, bis tamen aut ter in aqua decoctum, acrimonia ſpoliatur, quanquam nec ſic quidem vim perdit extenuandi. At Simeon Sethi, porrum calidum & ſiccum in ſecundo ordine conſtituit, dicens quoq;, vrinam cit, & mali ſucci eſt, aſſidue comeſtum viſus hebetudinem efficit, difficilia inuehit ſomnia, & ſtomacho nocet, genitale ſemen calefacit, & capitis dolores excitat, iecur, renes, & veſicam ledit, confert ad hæmorrhoidas, bis verò aqua coctũ & aceto, & garo & oleo, cuminóq; cõditũ, ſalubre eſt, iis qui frigido ſunt ſtomacho.

DE AMPELOPRASO.

Græcè, ἀμπελόπρασον: Latinè, ampelopraſum, vinearum porrum, agreſte porrum: Hiſpanicè, ayos de las vinhas, puerros de las vinhas: Italicè, porro ſaluatico, porrandelo: Gallicè, porreau de chien, porreau ſauluage: Arabicè, Nabati: Germ. Vuildlauch.

Enarratio CXLIIII.

Porrum vinearum.

DIcitur ampelopraſum, quod in vinetis frequentiſſime naſcatur, quo ruſtici allij loco veſcuntur. Durã enim ſubſtantiam ampelopraſum habet, & acutum ex ſe ſpirat odorem. De quo Galenus libr. vj. de Facult. ſimpl. medic. ita inquit, ampelopraſon, ſi inter allium & praſon, hoc eſt, porrum, medium quiddam concipias, facultatem

ampelop

ampelopraſi inueneris. Eſt enim agreſte vt ſic dicam porrum, quamobrem & acrius eo & ſiccius eſt, ſicut agreſtia omnia reliqua hortenſibus, ac proinde ſtomacho quàm illud nocentius, ſed & craſſos & lentos humores potentius incidit, valentiuſq; infarcta organa obſtructione liberat, hac quoq; ratione, vrinas ſæpe prouocauit, vbi à craſsis & lentis retinebantur humoribus, adeo vero eſt calidum vt illitum cataplaſmatis modo exulceret. Dictum autem eſt antea, quòd quæ eum in modum ſunt calida, extremi ſint ordinis. Hæc Galenus: in quorũ verborum primordio animaduertendum duximus, quòd Galenus, Ampeloprafum viribus conſtituit inter allium & porrum, quum tamen hæc potius ſcorodopraſo, hoc eſt allio porro, quàm ampelopraſo, vineto porro, conueniant: quæ quoq; Galenus lib. viij. eiuſdem citati voluminis cõfirmauit, quum dixerit ſcorodopraſon, ſicut guſtu & odore mediam ſcorodi, hoc eſt allij, & praſi id eſt porri, qualitatem poſsidet: ita & viribus, vnde prima illa verba, capitis ampelopraſi, addita ſupereſſe pro firmo crediderim.

DE CEPA

Græcè, κρόμμυον: *Latinè*, *Cepa*, *cepe*: *Hiſpanicè*, *Cebolhas*: *Italicè*, *Cipolle*: *Gallicè*, *Oignon*: *Arabicè*, *Baſil*: *Germanicè*, Zvuibel.

Enarratio. CXLV.

CEpa lachrymoſum olus, vbique vulgatiſsima eſt, cuius dulcis & acris ac media, veluti rubra & alba reperitur, quæ quoq; inter bulbos reponitur, imo Celſus omnia capitata olera, vel quorum radices in victum veniunt, inter bulbos reponit, vt capite de ſcilla quoq; meminimus. Ex quarto enim ordine excalfacientium cepa eſt, vt tradit Galenus, lib. vij. de Facul. ſimpl. medica. de quo certe haud admirari non poſſum, quum cepam in quarto collocet gradu: ſcillam vero medicamen venenoſum in ſecundo tantum. Cæterum, cepa vt Simeoni Sethi placet, lotium cit, & ſemen genitale gignit, cibi appetentiam excitat, capitis dolores facit, & ſtomacho officit, rationem etiam vt aliqui ferunt, lædit: ſi verò coquatur, plurimum malignitatis deponit, & vtilis ſit *Cepa.*

ad thoracis asperitates, & tusses, hæmorrhoidas impositæ aperit, & cum aceto inunctum, alphos extergit, etsi autem crassarum partium substantiam habeat, humores tamen crassos & lentos extenuat, ventriculum verò inflat, si crebrius quis ea vtatur, in lienis vitia incidit.

DE ALLIO.

Græcè, σκόροδον: Latinè, Allium, Hispanicè, ayos: Italicè, aglio: Gallicè, ail: Arabicè, Thum: Germanicè, Knoblauch.

Allium hortense. *Syluestre.*

Enarratio CXLVI.

Scorodon allium.

SCorodon quasi σκαιὸν ῥόδον id est rudem rosam, quòd aspere supra modum redoleat, dictum puto, & allium, quòd exiliendo crescat, honestum ac gratũ rusticæ plebi obsonium est, adeo vt à Columella lib. ij. inter hortorum delitias numeretur, & à Galeno rusticorum theriaca, siue rusticorum antidotum appelletur, quòd ad allium tanquam ad sacrum antidotum & theriacam, quum male sint affecti,

Syluestre.

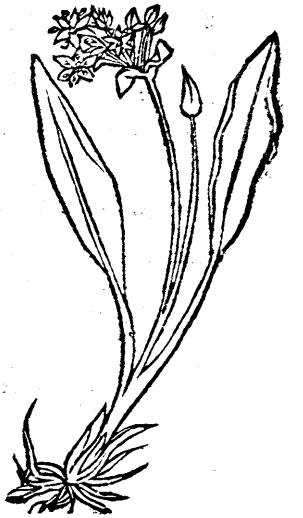

Vrſinum.

affecti, concurrant : cuius à Dioſcoride in præſenti duo deſcribuntur genera, Hortenſe ſiue domeſticum: alterum vero ſyluestre quod Græci ophioſcorodon, id eſt anguinum allium vocant, ſua ſponte in aruis creſcens, folio prælongo, tereti, intus concauo, iunceam ſpeciem repræſentante, radice vero domeſtico non abſimili. Tertium autem genus, præter hæc duo citata comperitur, vrſinum dictum, in nemoribus naſcens, & nunc hortis Italiæ familiare factum, folio perſimili lilio conuallis, flore multiplici, albo, odorem allij reſpirante, radice vero tenui. Cæterum an allium peſtilenti morbo conueniat, & in eo tuto dari poſsit, dubium eſt: cui quæſito facile reſpõdemus, quòd in præſeruatione peſtis, aliis vti, optimum eſt conſilium, quanquam Abinzoarem oppoſitum aſſeuerantem videamus: ſed re vera, allium veneno aduerſari, & optimum eſſe antidotum, non ſolum comeſtum pro peſtis præſeruatione, ſed etiam vt ex eo confi-
ciatur rubricans emplaſtrum in bubone peſtifero certum eſt. Verum allium in curatione morſus viperæ multum

Anguinũ allium.

Vrſinum

Allium in peſte.

Allium in viperæ morſu.

valere, omnes tradunt, & nos ipsi experientia comprobatum habemus: quo fit, Auicenna Fen sexta, quarti libri, cap. xxxiij. quo de viperæ morsus cura agit, emendandus veniat, quum loco alliorum, Interpres somnum ineptissime interpretatus est, Vocum forsan Arabicarum affinitate deceptus: Nam taumi Arabes allia vocant, naumi vero somnum. Quum igitur Auicenna dicat, quod affectus viperę morsu, vtatur si possibile est, alliis & vini multitudine in potu, quum omnem excedat curationem, medicamen hoc interpres, non alliorum & vini multitudine, vtendum dixit, sed potius somni & vini quantitate: qui sane error vitæ humanæ periculosissimus est. Proinde Auicenna in eo loco vt diximus, emendandus est. Allium authore Galeno libr. viij. de Facul. simpl. medica. desiccat & excalfacit quarto excessu. Porro, ophioscorodon, agreste allium est, domestico valentius, ceu reliqua agrestia omnia. Sed hæc de scorodo sunt dicta: nam scordion herba, longe alia res est, de qua suo loco plura dicturi sumus.

DE SCOROPRASO

Græcè, σκορόδοπρασον: Latinè, Allium porrum, allium Turcicum: Italicè, aglio de Turchi, Germanicè, Feldknoblauch.

Enarratio CXLVII.

Decipitur Marcellus Virgilius.

Scoroprason herba, à natura producta est, non vero ab nouitore ex allio & porro composita, vt Marcellus Virgilius putat. Nascitur in aruis foliis porri, quæ & in hortis iam [illegible] spectaculi gratia cernitur, & illam Turcicum allium vel Turcarum porrum appellant, allij & porri vires possidens, vt de eo testatur Gale. loco superius citato dicens: Scorodoprason, sicut gustu & odore mediam scorodi hoc est allij, & prasi id est porri, qualitatem possidet, ita & viribus.

DE SINAPI.

Græcè, σίναπι ἢ νᾶπυ: Latinè, Sinapi, Hispanicè, Mostarda, mostaza: Italicè, senape: Gallicè, seneue: Arabicè, Cardel: Germanicè, Zam oder gartenſenff.

Enarratio CXLVIII.

Sinapi.

Sinapis vt Athenæo placet, hic dicitur quod olfactu ſuo luminibus officiat, cuius duo habentur genera. Alterum, caulem habens hirſutum, longum, ramoſum, folia rapi, minora tamen & aſperiora, flores luteos, ſiliquas rotundas ac hirſutas, plenas ſemine paruo, minuto, & candicante. Alterum verò hirſuto quoque caule præditum eſt, minore tamen, foliis erucæ, ſed maioribus & latioribus, ac laciniatis, floribus albicantibus, crucisque effigiem referentibus, ſiliquis teretribus, & oblongis, ſemine pullo rufeſcentéve refertis. Cæterum, ex ſinapi, adiecta panis medulla & aceto, conditum paratur, pro bubula potiſsimum & duris piſcibus comedendis, accommodatum, non minus quoque ex muſto rubro & ſinapi, apud Gallos frequentiſsime quoque concinnatur, veluti ex pomis ſinape, cinnamomo & melle: eſt enim ſinapis ſemen calidum & ſiccum quarto ordine, ex quo ſinapiſmus ad exulcerationem paratur, vt Galenus ex mente Archigenis libris de Locis affectis meminit, oleum porrò ex eo confectum in officinis proſtat. *Sinapis.* *Sinapis temperatura.*

DE NASTVRTIO.

Græcè, κάρδαμον: *Latinè*, *naſturtium*: *Arabicè*, *harſ*: *Hiſpanicè*, *naſturcyos*, *malpica*: *Italicè*, *agreto*: *Gallicè*, *creſſon alenois*: *Germanicè*, Garten kreſſen.

Nasturtium hortense.

Syluestre.

Enarratio CXLIX.

Nasturtiū. NAsturtium appellatum est, à naribus torquendis, quòd odore & seminis acrimonia sternutamenta

Nasturtiū venerem incitat. Plinius erat. prouocet, cuius genera sunt duo, syluestre & domesticū: de syluestri paulò antea diximus lib.j.capite de hiberide siue vicetoxico: nunc autem de satiuo, siue domestico sermo habetur, quod egregie inter olera prouenit, & Venerem stimulat, quanquam Plin.lib.xx.cap.13.illud eam inhibere contendat, non absq; errore tamen, vt experientia quotidiana docet. De quo Galenus lib.7. de Facultatibus simplicium medicamentorū ita prodit: Nasturtij semen, adurentis facultatis est particeps, veluti napy. proinde omnia quæ rubrificationē postulant, eo excalfaciunt: miscetur quoque remediis quæ exhibentur asthmaticis, tanquam valēter crassos succos incidere valeat: porro & herba arefacta semini similem facultatem sortitur: nam quæ humida est, & viridis, multis numeris inferiorem.

DE

DE THLASPI.

Græcè, θλάσπι: *Latinè*, *thlaſpi*: *Hiſpanicè*, *Luſitanicè*, *paniqueſo de flor blanquo yerua*: *Gallicè*, *ſeneue ſauuage*: *Germanicè*, Beſem kraut.

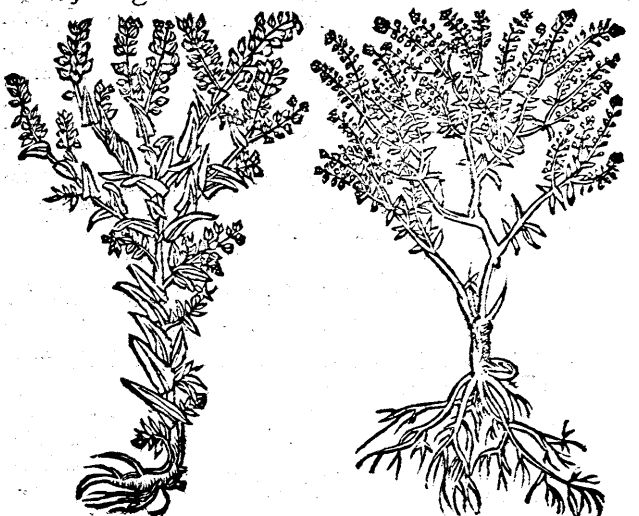

Latifolium. *Anguſtifolium.*

Enarratio CL.

THlaſpis herbæ ſimilitudo, cum ea quam officinę burſam paſtoris appellant, vt nonnulli herbariorum, eam quoq; burſam paſtoris nominauerint: At reuera inter ſe multum differunt, quum folia in thlaſpide diuiſa in ſummitate eſſe videmus, craſſa, ſtricta, lõgitudinis digitalis, ſaporis acuti, non inſuauis. Vnde fit, quod pueri Hiſpaniæ illis veſcentes, panem & caſeum, herbam iſtam appellent: accedũt iis, quòd flores thlaſpis, albi ſemper ſunt: in burſa verò paſtoris, plerunq; lutei conſpiciuntur. Semen quoq; in thlaſpi, rubrum acutũ, & latum percipimus, vt eas inter ſe, vt viribus, ita & figura differentes dicamus. *Thlaſpis.*

dicamus. De qua Galen. lib. vj. de Facultat. simplic. medic. ita tradit: Semen eius facultatem acrem sortitur, adeo vt internos abscessus potũ disrumpat, menses ciet, & fœtum enecat, per sedem infusum sanguinolẽta euacuans, ischiadibus prodest, euacuatque superne & inferne bilem oxybaphi mensura epotum. Verum, herba bursa pastoris dicta, frigida & sicca cum quadã stypticitate est, cuius succus recens extractus, vulnera recentia glutinat, & aceto mixtus, inflammationes & erysipelata sanat. Nam ex ea, & plantagine, parata in aqua pluuiali decoctio, cum bolo Armeno, dysentericis & hæmoptoicis, id est sanguinem è pectore screantibus, medetur. Demum, herba ista prosistendo quocunque sanguine fluente, accommodata est, & merito vulneraria dicta.

Bursa pastoris herba.

DE ARABIDE.

Græcè, ἀραβὶς καὶ δρόβη: Latinè, Arabis, draba.

Enarratio CLI.

HAnc & si Ruellius in Gallia nasci, præsertim in locis nuper cultis, eamque cuminum sylueſtre à vulgo appellari tradat, hucusq; tamen nunquam eam videre potui. Proinde, crederem herbã hanc, potius apud Cappadoces particularem esse, cuius semine frequentissime in cibariis vtuntur, quàm vel in Hispania, vel Italia nasci.

Arabis.

DE ERYSIMO.

Græcè, ἐρύσιμον: Latinè, irio: Hispanicè, rinchaon: Gallicè, tortelle: Germanicè, Vuilder senff.

Enarratio CLII.

DIoscoridis erysimon, siue irio, multum ab eo quod Theophrastus describit, differt, quum erysimon hoc Dioscoridis, herba passim in ruderibus, & fossis nascens sit, folio sylueſtri erucæ persimili, flore luteo, caule ramoso, lento, frangenti, cõtumaci, nam floris loco, siliquæ cornicularum figura prodeunt, in quibus semen minutum, sinapi vel nasturtio simile includitur: de quo Galen. loquitur lib. vj. de Faculta. simplic. medic. & Plin. lib. xxij. cap. vltimo. Nam Theophrasti erysimon frugũ genus quoddam est, hordeo vel speltæ perquàm simile, de quo Plin. lib. xviij. cap. 7. & 10. locutus fuit, & Galen. 1. de Facultat. aliment.

Erysimon Theophrasti frugum genus est.

aliment.lib. vbi ſeſamo,irionis ſemen ſimile fecit. Quod verò frugis genus hoc hodie ſit,dubitatur, quũ Ruellius, tritici quoddam genus, ab Italis frumentonum dictum, eſſe credat,mea tamẽ ſententia nõ ſine errore, quum irionis folia, interdum virent, vt refert Theophraſtus, à iumentis non edantur,quum tamen folia huius frumentoni auidiſsime, ab illis comedantur, nec vllam cum ſeſamo contrahit ſimilitudinem, vt facile Ruellius conuincatur, quòd Theophraſti eryſimon tritici genus dictum non ſit. *Ruellius errat.*

DE PIPERE.

Græcè, πέπερι: Latinè, piper: Hiſpanicè, pimienta: Italicè, pepe: Arabicè, fulful: Gallicè, poiure: Germanicè: Pfeffer.

Enarratio CLIII.

NAſcitur piper apud Indos, eo modo quo apud nos hedera, ſic enim quoque piperis planta parietibus & arboribus hæret,circumuoluiturque folio mali coronei,ſed rotundiore, quanquã piper quoq; in planta folia vitis ferente,naſci à nõnullis viſum eſt,& hodie Venetiis in nonnullis hortis conſpicitur. Naſcitur enim prius piper, affixum ramulo,tanquam verruca carni,ſed poſtea,pediculis tanquam hederæ bacca pendet. Virides namq; piperis racemos, aceto ſeruatos, ex India,ad nos Amici tranſuexerunt:ex quibus exacte conſcij ſumus,quod piper eo modo dicto creſcat, naſcatúrve, ſed quum ad maturitatẽ peruenit,colligitur,& in ſtoreis ad torridũ Solem ponitur, vbi eo modo quo nos corrugatũ videmus efficitur. Interdum autem granum hoc omphax, ac immaturũ eſt, album piper appellatur, ita vt piper nigrum, & album eiuſdem ſit arboris fructus, nec in alio differãt, quàm maiori vel minori maturatione. An verò piper album, nigro calidius ſit,vel è contrario,variant Authores. Nam Dioſcorides, nigrum calidius, ac maiori acrimonia præditũ, gratiusq; cibis eſſe teſtatur:Galen.verò,lib.viij. Simpliciũ, contrarium contendit, vtcunq; tamen ſit,vterq; errat,quia piper longum eiuſdem arboris,fructum eſſe credant, quum reuera,piper longum,alterius arboris fructus ſit, qui ex inſula Somatra, Taprobana dicta adfertur, valenter enim omnia *Piper.* *Piperis genus quod calidius ſit Galenus errat.* *Dioſcori. errat.*

omnia hæc tria piperis genera calfaciunt, tum deſiccant,
Piper longum. & vt quarto lib. de Sanitate tuenda refert, piper longum, flatuoſi ſpiritus craſsitudinem ſoluit, & quę in præcordiis pigra ceſſant, ad ventrem inferiorem depellit, & concoctioni ciborum ſubuenit, & ſubdit: Si huius copia non eſt, vtiq; albo vtendum, quippe quod ſuprà duo reliqua genera ventrem roborat: Sin hoc non adeſt, optimum nigrum perendum eſt: id verò fuerit, quod pondere præcellit. Paratur enim ex omnibus compoſitum, diatrion pipereon
Diatrion pipereon. dictum. Cæterum quum de pipere locuti ſimus, non ab re
Caryophyllum. quoq; fuerit, de caryophyllo præſtantiſsimo aromate, verbum facere, quum culinæ multum deſeruiat, tametſi eo antiquitas pro odoramento, referente Plinio, tantum vtebatur. Eſt igitur caryophyllon feſtucarius quidam flos cuiuſdam arboris apud Indos naſcentis, buxo, tum figura, trunco & folio perſimilis: falluntur qui caryophyllo folium nucis, aut cinnamomi ineſſe autumant, quum reuera, arbor caryophyllorum, buxi folio veſtiatur: vnde Paulus Aegineta, libr. vij. ſuæ medicinæ recte hoc animaduertens dixit: Caryophyllon, quaſi dicas, nucifolium non eam habet ſubſtantiam, quæ nomine prætenditur: ſed ex India, veluti flores cuiuſdam arboris feſtucacei, & nigri ſunt, longitudine pollicari, propemodum odorati, acres, ſubamari, calidi & ſicci in tertio ordine, qui multiplicis vſus ſunt, tum in faciei medicamentis, tum in aliis. Apud Galenum tamen, nuſquàm quod meminerim, de illis mentio facta eſt, quanquam Serapio, cap. 307. Galenum citet, & paulo poſt dicat: Paulus quidem dixit ſicut Galenus de litera ad literam, vnde ſignificatur, quòd ea ab eo tranſtulit, & ſubdit: cõfert enim ſtomacho caryophyllon, & epati, confortat cor, ventrem conſtringit, & cibum concoquit, pondere vero quatuor ſcryptulorũ cum
Carpeſium cubeba eſt. lacte, jeiuno ſtomacho, potentiam veneream corroborat. Iis carpeſium proximum eſt, quod cubeba officinis dicitur, vt libr. j. meminimus, & Actuarius confirmat, non enim carpeſium, zedoaria ſiue zurumbet Arabum eſt, vt Mathiolus augurat, quum potius, vt diximus carpeſium cubeba ſit, de quo Galenus lib. vij. de Facul. ſimpl. medic. ita inquit: Carpeſium ſimile eſt valerianæ, tum guſtu, tum facultate, ſed plus habet tenuitatis, proinde magis ea viſcerum

ſcerum obſtructiones extergit, vrinam mouet, reneſque calculis degrauatos expurgat.

DE ZINGIBERE.

Græcè, ζιγγίβερις: *Latinè*, *Zingiber*: *Hiſpanicè*, *Gengiure*: *Italicè*, *gengero*: *Gallicè*, *Gingembre*, *Arabicè*, *Zingibel*: *Germanicè*, Imber.

Enarratio CLIIII.

Zingiber.

ITa enim apud Indos Zingiber ferìtur, quo apud nos allia, imo Zingiber, cannarum & veluti aliorum folia emittit, quibus in iuſculis & coquinario vſu, ac acetario, Indiani, veluti nos alliorum foliis, vtuntur: aduehitur porro zingiber ex inſula Cananoris. Radix alba nodoſa, multidiuiſa, odorata, ſaporis acuti, quæ ne euaneſcat, ac vermibus corrodatur, terra quadam rubra aqua diſſoluta, inficitur, ac ſic infectam, rubrum zingiber appellant. Affertur enim ex India ſaccaro conditum, ſenibus, & pituitoſis, ac frigidis, & male concoquentibus ſtomachis accommodatum, quanquam Venetiis & variis aliis locis, ſiccum zingiber lixiuio emollitum prius, ſaccaro quoq; paratur, non adeo tamen bonum, vt ex India aduectum. De zingiberis vero viribus, ita meminit Gale. libr. vj. de Facul. ſimpl. medic. Zingiberis radix excalfacit, ſed non primo ſtatim occurſu, veluti piper: vnde ſane & minus eſſe ſubtilium partium quàm piper, exiſtimanda: Etenim illaboratam quandam, & craſſam retinere in ſe videtur humiditatem, quemadmodum piper longum, quare diutius perſeuerat quæ proficiſcitur à zingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo aut nigro. Porro vbi totum corpus celerrime calfacere conſilium eſt, ea tunc exhibẽda ſunt, quæ & celerrime à caloris noſtri contactu incaleſcant, & promptiſsime vndequaq; ferantur. Verum vbi partem quamuis refrigeratam recalfacere ſtudemus, contrà agendum, nimirum quæ tarde caleſcentia, plurimo tempore perdurent, ea præbendo. Cæterũ, licet zingiber & piper longum, hac prædicta ratione à nigro pipere differant, non magna tamen eſt differentia. At naſturtium, napy, rapiſia, & agreſtium columbarum ſtercus, maiori tempore perfecte accenduntur, & plurimo tem-

pore perdurant. Cæterum zingiberi aroma aliud ſimile
Zedoaria. videtur, quod zedoariam: Arabes vero, zurumbet vo-
cant, à Græcis vt dixi, prætermiſſum: quia carpeſium
Zurũbet. cubeba eſt, non vero zedoaria, de qua Serapio, cap. 169.
ita inquit: zurumbet, id eſt zedoaria, calidum & ſiccum,
in ſecundo gradu eſt, impinguat conueniente obeſitate,
& aufert ventoſitates, & de eius proprietate eſt, alliorum,
ceparum, & vini, tetrum odorem auferre, item morſui
venenoſorum animantium opitulatur, & craſſas ventoſi-
tates reſoluit, ac ventrem conſtringit: quibus adde apo-
ſtemata quæ ſunt in matrice reſoluit, vomitum retinet,
& colicam affectionem curat.

DE HYDROPIPERE.

Græcè, ὑδροπέπερι: Latinè, Hydropiper, perſicaria non maculata: Hiſpanicè, hierua pexiguera ſin manchas: Italicè, herba perſecaria: Germanicè, Mucken kraut, vuaſſer pfeffer.

Enarratio CLV.

Hydropiper. HYdropiper ſiue aquaticum piper, vt paucis dicamus,
perſicaria herba abſq; literulis eſt, ſic dicta, quia fo-
lia perſicæ arboris ſimilia habet: Nam abſq; literulis ſiue
maculis aut notis dicitur, ad differentiam alterius, ma-
Perſicaria immaculata. culis inſignitæ. Eſt igitur herba hæc perſicaria immacu-
lata dicta, ſapore acuta, acinoſum ſemẽ, & acutum quoq;
habens, aquoſis in locis plerunq; naſcens, in vniuerſum
deſcriptioni hydropiperis reſpondens, vt meritò affir-
mare debeamus, perſicariam officinarum abſque notis,
Græcorum hydropiper eſſe. Vnde mirari ſatis nõ poſſum
Ruellius errat. Ruellium virum alioqui doctiſsimum, qui tam intentate
ſcriptum reliquerit, quòd eupatorium cõmune officina-
rum, canabis folia habens, hydropiper ſit, quum tantum
revera inter ſe differant, quantum beta à portulaca. Cæte-
Siliquaſtrum. rum ſiliquaſtrum vel piperitis à Plinio deſcripta, lib. xx.
cap. 17. ea eſt herba, cuius mentionem lib. j. cap. de Carda-
momo fecimus, quæ pyramidales ſiliquas, cordis modo,
profert, vnde ſiliquaſtri nomẽ meruit, & piper Hiſpanum
ſiue piper Indianum appellant. Auicenna verò zingiber
caninum appellare videtur, cuius ſiliquæ maturæ rubræ

coralli

coralli modo lucentes sunt, tanti feruoris & acuminis, vt piper excedere, ac sapore superare videantur. Nam piperitis, vulgaris herba, vt diximus, alia res est. De hydropipere verò persicaria dicta, loquitur Galenus lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum dicens: hydropiperi à locis in quibus nascitur, & à similitudine quæ illi cum pipere in gustu est, nomen sortitum est. Cæterum, non vsq; adeo calidum est quàm piper, attamẽ herba ipsa etiamnum viridis, cataplasmatis in modum imposita sugillata & tumores induratos digerit.

DE PTARMICA.

Græcè πταρμικὴ: *Latinè*, *Ptarmica*: *Italicè*, *Oliuella*: *Hispanicè*, *Pelitre saluatico*: *Germanicè*, Vvilderbertram.

Enarratio CLVI.

Ptarmica.

ΠΤΑΡΜΟΝ, Latini sternutamentũ vertunt, vnde ptarmice, quia sternutamentum iterare faciat, nomen habet, herba pyrethro non absimilis, tum folio, flore, & saporis acutie, vellicat enim linguam pyrethri modo, quanquam mitius, flores porro, anthemidis siue camomillæ, rotundi in huius herbæ summitate apparent, qui acri suo odore, nares ferientes sternutamentum irritant, & vt tradit Galenus libro octauo citato, præterdicta, sugillata & cæteras ecchymoses digerit: Viridis porrò calfacit, secundo ordine, tertio autem siccat.

DE STRVTHIO.

Græcè, στρουθίον, Latinè, radicula, Arab. Condes.

Enarratio CLVII.

STruthion, siue radicula, aut fullonum herba, Arabum condisi est, quam nostri saponariam appellant, cuius species duæ hodie visuntur, altera parua, flores lanosos producẽs, humi sparsa, & ea de causa, à Græcis, χαμαίλεγνον, appellata, quæ aqua manibus fricata, ex se spumam emittit, qualem à sapone oriri videmus, Hispanis admodum familiaris, sub nomine saponariæ. Altera verò ab herbariis hodie indicatur lanaria herba, siue saponaria, hortis familiarissima, clymeni folia habens, caulem vero rotundum, nodosum, nõ verò fabaceum, vt in clymeno conspicitur, quæ dubio procul, multũ ab ea quam Plin. lib. xix. cap. 3. describit, abest, vtriusq; tamen radix, pro sternutamento euocando, in vsum trahitur. De qua Gale. lib. viij. citati voluminis dixit: Radix eius est acris, calida, siccaq; temperamento, ex quarto propemodum ordine excalfacientium, sed & abstergit, & irritat, proinde & sternutationẽ prouocat. Cæterũ, vnde herba ista, struthion, sit dicta, non satis constat, nisi forte à foliorũ ordine, quę quodantenus auiũ alas imitantur, nam Græcorũ struthon siue struthion, Romanis passer est. Sed quũ de struthio loquor, in mentem venit herba quædam, apud Lusitanos, non nisi in muris patriæ meæ Castelli Albi, & Nisiæ, oppidi circumuicini, nascens, quæ dubio procul, tanqua naturæ miraculum adduci potest. Est enim herba hæc, in muris, vastissimis lapidibus constructis, illis, nascens, nec aliter quàm inter vtrunq; lapidem crescens, caule bicubitali, & ampliori, lanuginoso, folio parietariæ, resinoso, florem verò si species, passerculum, aut auiculam albissimam, lanugine quadam vestita dices, vt inde nostri, herbam istam non nisi passerculorum, aut auicularũ herbam appellent, floret autẽ veris tempore, ac in hyeme emarcescit, postea verò, verno tempore repullulat. Nec enim alibi, quàm in iis duobus citatis locis, herbam hanc vnquã mihi videre contigit. Nullius præterea vt hæc dicamus, odoris flos hic est, imo tota ipsa herba ad nullos vsus medicos seruabatur: Olim verò causam huius floris inuestigans, nõ aliam

Herba passerculorũ.

inueni,

inueni, quàm quòd ſtruthij, paſſeres dicti, inter illos magnæ molis lapides, nidificant, ex quibus ſemen eiaculatum herbæ radicem attingere, ac eam inficere, erat poſſibile, adeo vt inde, & cœlo fauente: flos ille auiculæ modo effigiatus euaſerit. μυθολογία

DE CYCLAMINE.

Græcè, κυκλάμινος: *Latinè*, *Cyclaminus*, *rapum terræ*: *Hiſpanicè*, *pan de puerco*: *Italicè*, *pan porcino*, *ciclamino*: *Gallicè*, *pain de pourceau*: *Arabicè*, *Buchormarien*: *Germanicè*, Erdvuurtz, oder apffel, Schuuein oder ſeuubrot.

Enarratio CLVIII.

Cyclaminus.

DIcitur cyclaminus, panis porcinus, quia à porcis auidiſsime eius radix tuberoſa manditur. Nota enim herba eſt, & à ſeplaſiariis in continuo vſu habita, cuius vires Galenus inueſtigans ita lib. vij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ tradit: Abſtergit, incidit, ora venarũ aperit, attrahit, & digerit, ſuccus eius hæmorrhoidas reſerat, violéterque ad receſſum prouocat in floccis appoſitus. Sic etiam facultatibus phymata, ſtrumas, aliasq; durities digerẽtibus commiſcetur, ac ſuffuſis cum melle illitus competit: ad hæc per nares expurgat, adeo vehemens eius facultas ſit, vt abdomine illito, ſubducat aluum, & fœtum perimat. Tota autem radix ſucco imbecillior eſt, quanquam & ipſa vehemens

satis. Nam & menses siue epota, siue apposita, euocat & aurigini prodest. Modus eius bibendi est drachmarum trium, siue cum meliocrato, siue cum passo, cutem detergit, ac tum alopecias, ephelidas, omniaque exanthemata curat, necnon auxilio est lieni indurato. Mesue verò, calidam & siccam in tertio ordine hanc collocat herbam.

DE ALTERA CYCLAMINO.

Græcè, κυκλάμινος ἑτέρα: Latinè, Altera cyclaminus.

Enarratio CLIX.

Cyclaminon vnico folio.

Ruellius fallitur.

QVænam herba hęc, secunda cyclaminus sit, non satis constat. Nam Ruellius herbam quandam, ab Italis tamaro dictam, pro ea indicare solebat, quā quoq; sigillum Mariæ appellari, ob id quod ab Arabibus bothomarien dicebatur, contendebat: sed revera Ruellius fallitur, quia Arabes, primam cyclaminum, bothomarien appellant, non verò secundam hanc: item, quia herba ab eo delineata, magis vitis nigræ descriptioni, quam huic respondere videatur vt suo diceemus loco. Porro Mathiolus Senensis, hanc secundam cyclaminum à se conspectam affirmat, radice parua, auellanæ perisimili, quam hucusque nos nunquam videre potuimus.

DE DRACVNCVLO MAIORI.

Græcè, δρακόντιον: Latinè, Dracontium, dracunculus maior, Proserpinalis Apuleio, Hispan. Taragontia,

gontia, Italicè, dragontea maggiore: Gallicè, Serpentine: Arabicè, Luf: Germanicè, Schlangen kraut.

Enarratio CLX.

Dracunculi. I. *ſpecies.*

VArias eſſe dracunculi ſpecies, teſtatur Plinius lib. xxiiij. capite 16. vbi ita inquit: Id autem quod Græci dracontion vocant, triplici effigie mihi demonſtratum eſt, foliis betæ, non ſine thyrſo, flore purpureo: hoc eſt ſimile aro. Alij radice longa, veluti ſignata articuloſaq; monſtrauere, tribus omnino cauliculis, folia eius ex aceto decoqui cõtra ſerpentium ictus, iubentes: Tertia demonſtrata fuit, folio maiore quàm cornus, radice harundinea, totidem vt affirmabant geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; eſſe folia. Libro quoq; xxv. cap. 2. In Luſitania, inquit, cognoui in agro hoſpitis, nuper ibi repertũ draeunculum appellatũ, caulẽ pollicari craſſitudine, verſicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morſus eſſe remedium. Alius eſt quem nos in priori volumine eiuſdem nominis diximus, ſed huic alia figura, aliudque miraculum, exeuntis è terra ad primas ſerpentiũ vernationes bipedali fere altitudine, & cætera. Ex hac igitur multiplici dracunculi differentia ſatis clare patet, quàm perperam dicant ij, qui caput ſequens Dioſcoridi ſuperadditum eſſe contendunt, quum dracunculus maior in multis creſcat prouinciis, longe à minori differens. Nam apud Flandros & Gallos, Italosque procerè creſcit, ita vt Seplaſiarij ad tabernas, tanquam

Legitur apud Plinẽa, & loquitur de Lacetania, Hiſpaniæ proxima parte. vide apud ipſũ Plin. de Lacetanis lib. & cap. 3.

ſpectaculum, ac prætereuntium remoram, eum ponant, præſertim quãdo purpureo illo flore, cornu modo oblongo fioret. Nam tunc, res mira, ac horrenda apparet. Cæterum Galenus dracuntiorum omniũ, vtpote eaſdem ferè facultates habentium, ſub vno capite mentionem fecit, dicens: Quiddam aro perſimile obtinet, tum foliis, tum radice: cæterum illo acrius eſt, & amarius ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam & aſtrictionẽ leuiculam: radix omnia viſcera expurgat, optimumque remedium eſt contumacium vlcerum. Verum exterget etiam cætera omnia, quæ exterſionem deſiderant: folia præterea ſimilem facultatem ſortiuntur, ob idque ſi ſint viridia, recentia vulnera glutinant, fructus valentior eſt, nõ foliis tantum, ſed radice, itaq; & cancros, & polypodas creditur eliquare, ſuccus eius quoq; vitia oculorum expurgat. Hæc Galenus. Cæterũ dracontium hoc calidum & ſiccum in ſecũdo ordine eſt, aluum quoq; tentans, vt experientia quotidiana indicat, quare Manardum hic minus bene Meſuem taxare, certum eſt.

Manardus non benè Meſuem taxat.

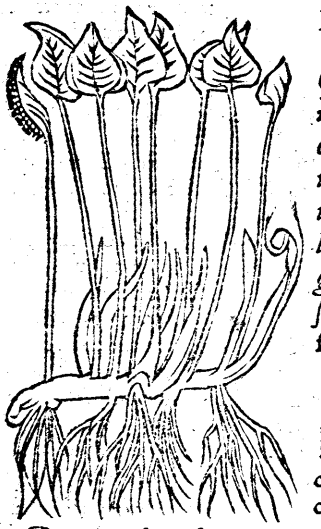

Dracunculi.2. ſpecies.

Dracunculus minor.

DE DRACVNCVLO MINORI.

Græcè, Δρακόντιον μικρόν: Latinè, dracunculus minor, dracuntiũ minus: Hiſpanicè, taragontia, hierua colubrina: Italicè, dragontea minore: Gallicè, ſerpentine: Ger. Klein ſchlangen kraut.

Enarratio CLXI.

DRacunculus minor, qui viperina, aut dracõtia, ob eius quoq; maculatum caulem dicitur, vbiq; vulgaris eſt, & offi

cinis

cinis satis cognitus, cuius radix abortum facit, & aluum subducit, ac magnifice faciem abstergit: qua de causa, ex ea mulieres pro polienda facie, quotidie vnguentum parant. Cæterum, in vniuersa Italia, herba quædam hodie comperitur, quam draconē, siue draconeam, aut dracontium appellant, folio oblongo, hyssopi modo, sed ampliori, sapore feruido, acerum & salem referente, & ea de causa, acetariis expetita, quia vtriusque saporem, in ea herbarum miscella superet, ita vt nec salem, nec acetum, sit opus addere. Nascitur autem herba ista, ex semine lini in cepa incluso. *Dracon herba.*

DE ARO.

Græcè, ἄρον: *Latinè*, *arum*, *Hispanicè*, *yaro*, *foia de yaro*: *Italicè*, *aro*, *Iaro*: *Gallicè*, *vit de prestre*: *Germanicè*, Pfaffenpint, arona.

Enarratio CLXII.

Arum.

ARum communis, & nusquā non familiaris nascetur herba, diuersimode tamen, quum non vbiq; æqualiter nascatur, acris, imò aliquando adeo mitis eius comperitur radix, vt rapæ modo, edi possit, quēmadmodū Galenum adnotasse legimus lib. ij. de Facult. alimentorum, cap. 63. qui quoq; de illius viribus lib. vj. de Facult. simplic. medic. ita inquit: Mediocrem extergēdi vim possidet, estque primi ordinis calfacientium, & exiccantium, radices eius *Arum.*

comesæ mediocriter humorum crassitiem incidunt, ita vt sint excreationibus ex pectore idoneæ. Hæc Galenus. Verum herba ista, vt viribus differens quãdoq; reperitur, ita quoq; & radicis colore varia cernitur, quo factum est, vt Dioscorides, candidam radicem habere arum tradat: Plinius verò nigram libro xxiiij. capite xvj.

DE ARISARO.

Græcè, ἄρισαρον, Latinè, Arisarum: Hispanicè, fraylillos hierua, fradinhos hierua: Italicè, erisaro.

Enarratio CLXIII.

Arisarum EST vt refert Plinius libr. xxiiij. ca. xvj. & res ipsa indicat, arisaris, vel arisaron, aro similis herbula, minor tamen, & minoribus ornata foliis, radice vero oliuæ magnitudine, qua multi tãquam pretiosissimo secreto apud Germanos inferiores contra pestem vtuntur, vocant autem Hispani herbam istam, plurali numero, fraylillos, id est fraterculos, forsan quia figura monachulum referre videatur.

DE ASPHODELO.

Græcè, ἀσφόδελος: Latinè, asphodelus, hastula regia, Hispanicè, Gamones, gamonitos: Italicè, Amphodello: Gallicè, Aphrodille: Arabicè, Birũach: Germanicè, Goldtvuurtz.

Enarratio CLXIIII.

ASphodelus officinarum affodillus est, herba hastula regia dicta, ob id quòd omnium plantarum, quæ bulbos habent, maximum proferat caulem, cui radices coaceruatæ, multæ glandibus similes, in longitudine sunt, colore vero aureo, sapore acri, quæ in vniuersa Hispania passim in pratis & conuallibus reperitur. Nam in frigidioribus regionibus difficulter nascitur, & Anthurpiæ semel tantum, & eam quidem in horto Martini chirurgici satam vidi. Nostro hoc tempore, huius radices in vsum victus non veniunt, vt olim veniebant: & Hesiodus ac Plinius cæteriquè antiquissimi viri affirmant, imò tam nunc alienus hominibus cibus, asphodelus est, vt potius pro muribus interficiendis, ipsa hodie vtantur.

Vnde

Vnde & merito illius radices, inter medicamenta erodentia, censendæ sunt, non vero inter olera, vt prisci faciebant. De qua Galenus, lib. vj. de Facult. simpl. medicam. ita prodit: Huius radix extergentis est facultatis, vstæ autem cinis, calidior, exiccantior, subtilior, ac digerere potentior existit, ac proinde alopecias sanat.

CONSTANTINVS.

ASphodelum etiam heroion dictam scribit Plinius libr. xxij. Cap. eodē, in syluis nasci dixit Hesiodus, Dyonisius marem ac fœminam esse: Folium habet oblongum, inquit idem author lib. xx. Cap. 17. radix napis modicis similis est, neq; alia numerosior. 80. Simul aceruatis sæpè bulbis. Theophrastus & ferè Graci, princepsq; Pythagoras caulem eius cubitalem, & sæpè duum cubitorum; foliis porri syluestris anthericon vocauere: radicem verò: id est bulbos, asphodelum: nostri inquit idem Plinius, illud albucum vocant, & asphodelum hastulam regiam. Nicander & contra serpentes & scorpiones, vel caulem quem Anthericon vocari tradidimus, vel semen, vel bulbos dedit in vino. Mandebantur enim olim bulbi, quod nostris temporibus desitum. ex huius plantæ nominibus, inter se non consentiunt authores tantum interpretum culpa, maximè Dioscoridis, qui huius hæc verba de Asphodelo li. ij. Cap. 199. κανλὸν ἔχουσα ἐπάνω καὶ κανλίσκον ἀνθεμιδῆ, ita interpretantur: caule læui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: cum adiectiuum κανλίσκον id est vocatum, referendum sit ad caulem, non ad florem vt optimè Plinius ostendit: quod miror adhuc à nemine animaduersum. super hac materia vide Aulum Gellium libr. xvij. Cap. 2. Et Theophrastum lib. vij. Cap. 12. de historia plantarum, qui anthericon videtur vsurpasse pro tota planta, vt etiam obseruauit Calius antiquarius, qui tamen nec ipse Dioscoridem intellexit. Interpres Theocriti à se facere Theophrastum asserit, cum illud enarrans apud ipsum Theocritum, Αὐταὶ ὅτε ἀνθεμίσσαι κανλὸ πλέῃ ἀκιδοβήκαν Σχοίνῳ ἐφαμόσσῳ, Anthericos inquit, fructus asphodeli, cuius folia porri syluestris maiora & latiora: caulis vero antherix vocatur, cubitali vel amplius magnitudine, hoc ipsum ait & Theophrastus. Asphodeli mentionem & Homerus fecit, Lucianusq; manes eo vesci tradidit. Decantatumq; illud Hesiodi Ἀλλ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνησαν: Nec tacendum illud, quod apud Dioscoridem lib. j. Capite de Rhamno in impressis Græcis codicibus, de rhamni fructu legatur, ἐσθιὼν ἀσφο-

δίλου

ἕλω. id verticilo ſimilem interpretes reddiderunt, quod & Thuſanus adnotauit in dictione Aſphodelos libri menda deceptus: legendum enim σπονδυλίῳ, vt & credibile Ruellium, cæteroſq; legiſſe in fidelore Codice.

DE BVLBO VOMITORIO.

Græcè, βολβὸς ἐμετικὸς: Latinè, Bulbus vomitorius: Arabicè, Zir.

Enarratio CLXV.

Bulbus. BVlbus vomitorius, ad differentiam cibarij bulbi, quia vomitum ciet, dicitur, planta quæ foliis nigris, & radice allio perſimili veſtitur.

DE BVLBO, QVI EDENDO EST.

Græcè, βολβὸς ἐδώδιμος: Latinè, bulbus eſculentus, Arabicè, Baſar alzir.

Enarratio CLXVI.

Bulbus eſculentus.

FRequenti in vſu, bulbus qui edendo eſt, habetur: cepa quidē parua, oblonga, rubra, quæ venerem irritat, & Aſcalonitam, ſiue Aſcaloniæ cepam, quia ab Aſcalone oppido Syrię aduectam, appellant, de qua Martialis in epigrāmate dixit.

Quum ſit anus cōiux, & ſint tibi mortua membra.
Nihil aliud bulbis quā ſatur eſſe poteſt.

Vnde & merito, Marcus Varro, in nuptiis bulbos edendos ſuadet, cui Apitius aſſentitur, dum modo, nuclei pinei, erucæ ſuccus, & parum piperis dictis addatur. Cęterum, tanti fecit Pythagoras bulbos Megarenſes, vt de eorum natura

natura, integrum, vt fertur, compoſuerit volumen, inter quos ſcillam, & panerarium præcipuè numerare eſt, aliaq; diuerſa genera vt, apud Theophraſtum, lib. viij. de Plantarum hiſtoria legere eſt, & Plinium lib. xix. cap. 5.

CONSTANTINVS.

FAllitur Luſitanus, ſi enim & bulbus vomitorius & eſculentus noſtris hominibus ignotus: Atq; Aſcalonia ab oppido Iudeæ nominata, Plinius enumerat inter cepe genera li. xix. cap. 6. & Theophr lib. vij. Cap. 4. de bulbo vomitorio ac effectu vide Plinium lib. xx. Cap. 9. qui bulborum ſylueſtrium florem anemonem etiam vocat lib. xxj. Cap. 11. De bulbis etiam Galenus lib. vj. Paulus Aeg. lib. vij. Martialis lib. xij. Columella lib. x. Quaq; vtros acuunt armantq; puellas, Iam Megaris veniant genitalia feminа bulbi. Megarenſes enim plurimi fecit Cato. Bulbus Græcus eſt, βολβὸς accepit tamen Ariſtoph. in Neb. pro tuberibus cùm dixit βολβὸς ἄγρα ἐλήλυθε. Multa autem bulboſam radicem habent vt Harundo, Crocum, Lilium &c.

DE SCILLA.

Scilla.

Græcè, σκίλλα: Latinè, Scilla, ſquilla, Hiſpanicè, Cebolha albatrana: Italicè ſquilla: Gallicè, ſquille, oignon marin: Arabicè, hauſel: Ger. Meerzuuibel.

Enarratio CLXVII.

SCilla, ſuſpéſa in officinis, ſquilla eſt, quæ in taleolas, ſic ne inuicem ſe tangant, per interualla, ſuſpenditur, ex qua acetum ſcilliticum, & oxymel ſcillinum, parantur, cuius vires inueſtigans Galenus, ita prodit hbr. viij. Simplicium: Scilla, admodũ quidem incidit,

incidit, calfacit autem ſecundo ordine, porro præſtat eam aſſam, aut elixam ſumere, quod ſic eius vehementia exoluatur. Hęc Galenus, Cęterum an acetum Scillitieum, leniat aſperam arteriam, vel eam potius exaſperet, in dubium vertitur. Tu Cardanũ Mediolanenſem lege, Contradictione decima ſui libri, quum paucis rem illic abſoluit, ac vtinam non ita obſcure vt ſolet, loquatur, vt inde tyrunculi in re medica illum intelligant.

Acetum ſcillitieũ.

DE PANCRATIO.

Græcè, πανκράτιον: Latinè, Pancratium, ſcilla minor, ſcilla nigra: Germ. Klein meer zvuibel.

Enarratio CLXVIII.

Pancratiũ

HAec minor ſcilla, & illa quidem nigra, ab herbariis indicatur, quam maſculum appellarem: Superiorem vero, vt pote albam, fœminam, quanquam Ruellius, contra naturæ ordinem, albam, maſculum appellat, nigram vero fœminam.

DE CAPPARE.

Græcè, κάππαρις: Latinè, Capparis, Hiſpanicè, alkaparras: Italicè, Cappare: Gallicè, Cappres: Arabicè, Cappar.

Enarratio CLXIX.

Cappares.

NOtiſsimæ ſunt cappares, & officinis, & tabernis fere omnibus, ſalitæ proſtant. Nam hortenſes cappares, in frutice, non ſpinoſo naſci Ferrariæ vidimus, appetentiam enim deiectam incitant, & lienem minuunt, atque obſtructiones aperiunt, qua de cauſa, capparis radice, & ipſius oleo pro liene atq; meatibus obturandis, frequentiſsime medici vtuntur, ipſi porro cappares, non admodum probum gignunt ſuccum, imo vt tradit Galenus lib. ij. de Facul. alimen. tenuium quidem eſt partium capparis, ac proinde minimum alimenti exhibet, vtimur autem fructu huius plantæ magis vt medicamento, quàm vt alimento: ſale enim conſperſus ad nos importatur, propterea, quòd putreſcit, ſi reponatur ſolus: vbi igitur ſalſuginem depoſuerit elota, collapſam appetendi vim excitat, pituitam ventris detergit, atq; ſubducit, purgatq;

tum

tam lienis, tum hepatis obstructiones. Vti autem ad eas res oportet, ante alios omnes cibos, ex oxymelite, vel oxelæo. Huius etiam plantæ virides ac teneros surculos, non aliter quam terebinthi mandunt, in aceto simul & muria, aut solo aceto condientes. Cæterum capparis pugnantibus facultatibus constat, vt lib. vij. de Facul. simpl. medic. legitur: extergit enim radix eius, & probe purgat, incidit, discutitq; tum amaritudine, tum acrimonia: at acerbitate contrahit, stringit, & densat, quapropter lienes induratos, & pota & extrinsecus imposita iuuat, menses promouet, pituitam per os educit, maligna viscera sanat, dentium dolores sopit, tumores digerit, & vitiligines, quas alphos dicunt, aurium vermes enecat, folia autem & fructus similem quidem, sed imbecilliorem vim possident. *Capparis natura.*

DE LEPIDIO.

Græcè, λεπίδιον; *Latinè*, *lepidium*, *Iberis*, *Gallicè*, *Coc*: *& poiurée*, *Arabicè*, *hausab*: *Germanicè*, Pfefferkraut.

Enarratio CLXX.

LEpidium vt Galeno placet, iberis est herba, de qua libro j. cap. vltimo diximus: non desunt tamen, qui dicant, piperitim hortorum, lepidium esse: alij verò qui credant raphanum Gallicum potius esse, quæcunq; tamen ea sit herba, exulcerandi, ac ex cute squamas pellendi vim habet. Porro Plinij lepidium, eadem est herba cum secundo à Paulo Aegineta descripto lepidio, quod raphanum dictum Gallicum esse, omnino crederem, si taragi à nonnullis Mauritanis appellatum.

DE BATRACHIO.

Græcè, βάτραχιον: *Latinè*, *batrachion*, *ranunculus*, *Hispanicè*, *Lusitanicè*, *hierua belida*: *Italicè*, *pie de gallo*, *pie coruino*: *Gallicè*, *Basinets*: *Germanicè*, Hanenfuos, frœsch pfeffer,

Enar

Primum genus Ranunculi. *Secundum genus.*

Enarratio CLXXI.

Batrachiõ. BAtrachion, id est ranunculus, herba à nostris pes corvinus dicta est, cuius genera plura, officinis nota sunt satis, quæ exulcerandi, & ignis modo, vrendi vim possident: vnde mirari satis non possum, vt multis ab hinc annis dixi, cur Otho Brunphelsius, huius tria genera effigiata, non batrachio, sed coronopo potius tribuerit, quum illorum quodlibet gustatũ, linguam exulcerat, non verò vt coronopus astringit: Vos verò illorũ viuas herbas gustate, & vt spero non inuiti pedibus in meam sententiam ibitis. Est enim primũ horum genus, radicem rotundam habens, castaneæ magnitudine, qua pro excitanda vesica, ac exulcerando loco cutaneo, sæpe vtimur. Secundũ verò genus, apium risus dicitur, vel potius herba Sardonia, quę ridendo interficit: de qua Apuleius dixit, si quis eam gustauerit ieiunus, ridendo exanimabitur, vnde risus Sardonius dictus est, & vt Salustio placet, neruos labiorum & oris musculos, illius qui eam comedit, contrahere facit, adeo

Sardonia herba.

Prima ſpecies.

Secunda ſpecies.

adeo vt ridendo mori videatur. Nouimus nos, apud Anthuerpiam, hodie omnium ciuitatũ facile reginam, nonnullos iuuenes Italos, in acetario herbario, hãc deguſtaſſe herbam, quorum nonnulli illico vitam cum morte commutarunt: alij verò, qui ſubito ad antidota, & medicaměta vomitoria confugere, euaſerunt, venefica enim herba hęc eſt, & vitæ humanæ aduerſa. Tertium verò genus, commune eſt, & vbiq; obuium, inſunt autem iis omnibus folia apij, flores verò aurei, de quibus apud Hiſpanos, prouerbium circumfertur, ſic: de la herua belida, preſeue lheno, barrigua fazia: quod ſic ſonat, quum batrachium herba in præſepio eſt, præſepium ea ſemper eſt plenũ, at ventres iumentorum vacui ſunt: Nam illa non veſcuntur, nec immerito, quia exulcerandi vim poſsidet, veluti & quartum genus folia lactea habens: de quibus Gal. lib. ſexto de Facultat. ſimplic. medic. ita tradit: Huius omnes quatuor ſpecies adeo acres exiſtunt, vt cũ dolore exulcerent: quare ſi cõuenienter vtare, pſoras & lepras excoriant, & vngues

diuellunt, tum leprosis stigmata digerunt, & verrucas detrahunt, quin & alopecias iuuant, exiguo tempore admotæ. Radix arefacta sternutationem prouocat, sed & dentes dolentes iuuat, sic vt eos frangat. Est itaque valde calida & sicca, tum radix tum vniuersa herba.

DE ANEMONE.

Græcè, ἀνεμώνη: Latinè, anemone: Hispanicè, amapollas de frolchiquita: Italicè, anemone: Gal. coquelourdes, ou passefleur: Arab. Iachaik alnahamen.

Enarratio CLXXII.

Anemone.

QVum olim Ferrariæ, vnà cum doctissimis viris, & rerum naturaliũ curiosissimis inuestigatoribus, Gaspare de Gabrielis nobili Patauino, ac Gabriele Mutinensi, nec non Ioanne Falconerio Anglo, in horto amœnissimo, Magnifici Azaioli conuenissemus, illic anemon inter plures alias herbas, indicata fuit: quæ dubio procul, multũ à rheade, id est papauere erratico, papaueralide dicto, differt, nam folia in anemone, diuisa veluti in coriandro, cernuntur, radices verò rotundæ ad oliuæ magnitudinem, flores verò parui, nec ita magni veluti in erratico papauere, rubro, passim obuio sunt, purpurei vt plurimum, aliquando lactescentes, nonnunquam albidi, & punicei: Item, in anemone, quum rumpitur caulis, nullum ex se emittit lac, quòd contrarium in papauere erratico euenire animaduertimus. Dicitur enim anemo, quia non nisi flante vento, aperiatur. Est & altera

anemo

anemonis ſpecies, hodie cauda vulpis dicta, herba hirſuta, lanuginoſa, quæ loco floris, lanuginē in ſummitatibus cauliculorum producit, & illam nōnulli potius inter batrachij genera reponunt, quia omnino cauſtica, & vlcera faciens eſt. At de anemone ita tradit Galenus lib. vj. de Facult. ſimplic. medic. Radix eius commanſa pituitam euocat, ſuccus è naribus purgatur, & oculorum cicatrices extenuat. Inſuper ſordida vlcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, menſeſq; appoſitę eliciunt, & lac trahūt. *Anemonis nomenclatura.*

DE ARGEMONE.

Græcè, ἀργεμώνη: Latinè, argemone.

Enarratio CLXXIII.

ARgemonia hæc, multū ab agrimonia vulgari abeſt, nam vulgaris agrimonia, Græcorum eupatorium eſt, vt ſuo diximus capite. Quæ verò hæc Græcorum argemonia ſit, mihi albo coruo rarior eſt.

DE ALTERA ARGEMONIA.

Græcè, ἀργεμώνη ἑτέρα: Latinè, argemone altera: Vulgo argentina herba.

Enarratio CLXXIIII.

HOc alterum argemoniū, vt paucis dicamus, argentina recentiorum eſt herba, ſic argēntina dicta, ab argenteo colore, quem in foliorum parte exteriori habet.

DE ANAGALLIDE.

Græcè, ἀναγαλλὶς: Latinè, anagallis: Hiſpanicè, muruges: Italicè, anagallo: Gallicè, mouron & morgeline: Germanicè, Gauch heil.

Enarratio CLXXV.

ANagallidis multa ſunt genera, omnia officinis ſatis nota, ſub morſus gallinæ nomine, quanquā Dioſcorides in præſenti duo tantum eius memorat, alterū cœruleo flore ornatum, fœmininū dictum: reliquum verò maſculum, phœniceo, ſiue rubro corallio perſimili colore, vnde corallium quoque à multis ob colorem ſui floris dictum *Corallium herba.*

Anagallis mas. *Fœmina.*

ctum eſt, quo fit vt Paulus Aegineta lib. vij. ſuę medicinæ quum antidotum articulari morbo cõueniens deſcribat, cuius titulus ab anagallide ſumendus erat, ille potius, à corallio, id eſt anagallide flores rubros, corallio ſimiles habente, illum deſumpſit, & diacorallium appellauit, cuius inaduertentia, Auicenna atq; eius omnes aſſeclæ, aberrauere, credentes à corallio potius antidotum denominationem ſumpſiſſe, quàm ab herba corallio dicta, vt Ferrarienſes primo magna vigilantia indicarunt. At Galenus, vtriusque anagallis facultates ita libro vj. citato enarrat. Anagallis vtraq;, & quæ cœruleum, & quæ purpureũ fert florem, extergentis eſt facultatis, habet verò nonnihil etiam caloris, & quandam trahendi vim, qua corpori infixa extrahunt, ſuccus earum ex naribus purgat, eadem de cauſa, in ſumma, deſiccandi vim habẽt citra mordicationem, quamobrẽ vulnera glutinant, & putrida corrigunt.

Auicenna errat.

DE HEDERA.

Græcè, κισσὸς: Latinè, hedera: Hiſpanicè, edera, era: Italicè,

Italicè, hedera: Gallicè, Ierre, ou lierre: Arabicè, cuſſus: Germanicè, Epheuu, Mauer.

Hedera nigra.

Helix.

Enarratio CLXXVI.

CIſſos hedera eſt, nõ verò ciſthos, vt alias monuimus, cuius inaduertentia Plinius errauit: cæterum hederæ plura & varia ſunt genera, vt apud Plinium eſt videre lib.xvj.cap.34.& Theophraſtum lib.iij.cap.18. Dioſcoridis tamen, tria tantũ deſcripta genera omnibus ſunt nota, vnum album, à fructu & folio ſic dictum: vnde Virgilius dixit: candidior cygnis, hedera formoſior alba. Alterum verò nigrum, corimbos ferens nigros, atq; racemos in orbem circumactos de quo dixit quoq; Virgilius, atq; hederæ pandunt veſtigia nigræ. Hæc ipſa, apud Plinium mas eſt, quæ olim Bacchica & Niſia dicebatur, quia in Bacchi ſacrificiis, quæ Dionyſia appellabantur, & illa confectis corollis vterentur. Tertium verò genus, Helix dicitur, quia multas habeat inuolutiones. Hedera omnino ſterilis, nullum præbens fructum: de quibus omnibus Galen.

lib.vij.de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita inquit: Ex contrariis facultatibus hedera conſtat, habet enim quiddam aſtringentis ſubſtantiæ, quæ terrea & frigida exiſtit, habetque nonnihil acris, quam calidam eſſe, vel guſtus comprobat, præterea ſi viridis ſit, obtinet etiam quandam aqueam & tepidam. Viridia igitur folia, in vino decocta, grãdia vlcera glutinant, malignaq; ad ſanitatem reducunt, igne factas exulcerationes cicatrice obfirmãt, cum aceto decocta lienoſis opitulãtur: flores autem quodammodo validiores ſunt, ſuccus medicamen eſt errhinon, vetuſtas auriũ fluxiones ſanat, nec non vetera vlcera tum auriũ tum nariũ, lachryma hederę perimit lendes, piliſq; nudat, adeo quippe eſt calida, vt etiã obſcure adurat.

DE CHELIDONIO MAIORI.

Græcè, χελιδόνιον μέγα: Latinè, chelidonium maius, Hiſpanicè, celiduenha: Italicè, celidonia: Gallicè, eſclere: Arabicè, memiran: Germa. Schelkraut

Chelidonia.

Chelidonium.

Enar. CLXXVII.

SCatent omnes ferme nũc horti & parietes chelidonia. Quæ hirundinaria, vt Theophraſto placet, appellatur quia aduentu hirundinis, ſuũ excitat florem, vt apud ipſum legere eſt, libro ſeptimo, capite decimo quarto. Plinius vero lib. vigeſimoquinto, capit. octauo, chelidoniam (inquit) viſui ſaluberrimã hirundines mõſtrauere, vexatis pullorum oculis, illa medẽtes. Cæterum, hæc non memithe eſt, vt Gerardus Cremonẽſis & alij multi, nono ad Almanſorem regem dicato libro

libro, Raſem interpretati ſunt, quia memithe Dioſcoridis glautium eſt, vt Ferrarienſes primo indicarunt, & poſt illos Leonardus Fuchſius libro Paradoxorum. At chelidonij vires, proſequitur Galenus libro. viij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita: Admodum extergit & calfacit. Succus eius ad acuendum viſum eſt commodus, quidam radicem eius, ad auriginem ab obſtructione ieco ris ortam, in vino albo cũ aniſo propinant, Manſa etiam confert dentium doloribus.

Memithe Glautium eſt.

DE CHELIDONIO MINORI.

Græcè, χελιδόνιον μικρὸν: Latinè, chelidonium minus, hirundinaria minor: Hiſpanicè, ſcrofularia menor, Italicè, fauoſello: Gallicè, herbe aus eſcroelles: couillons de prebſtre: Arabicè, Memithen: Germanicè, Feiguuartzen, oder blaternkraut.

Enarratio CLXXVIII.

VErna herba hæc eſt, atque ob id, quod apparentibus hirundinibus, è terra erumpit hirundinaria appellatur. Humi enim ſerpit herba iſta, paſsim obuia, folio hederaceo, paruo tamen, ſine caule, flore luteo, quẽ Dioſcorides ſiluit, nam radices, illi paruę inſunt, tritici granis per quàm ſimiles, albæ, inter quas capillares nonnullæ comperiuntur, parum tamen acutæ ſapore: nam in alio loco, acres reperiri non dubitarem, vt de Aro quoque Galenus dixit lib. ij. de Facultatibus alimentorum, & nos proprio capite meminimus. Proinde dotes huic chelidonio minori tributas, in noſtro non reperiri crediderim, quum acredinem illam propriam, qua potiſsimum operatur, amiſſam habeat. Vt de eo ita dixit Galen. vbi ſuprà, chelidonium minus, quum maiori ſit acrius, celeriter cutem exulcerat, vngueſque ſcabros eiicit, ſuccus eius per nares purgat. Hæc itaque ſiccat, & calfacit, in quarto incipiente ordine: At chelidonium maius in tertio.

Chelidonium minus.

DE OTHONNA.

Græcè, ὀθόννα: Latinè, othonna.

Enarratio CLXXIX.

OThonna quid ſit, non ſatis inter priſcos conſtat: Paulus tamen, illis adhęrere videtur, qui credunt, othonnam ſuccum maioris chelidonij eſſe.

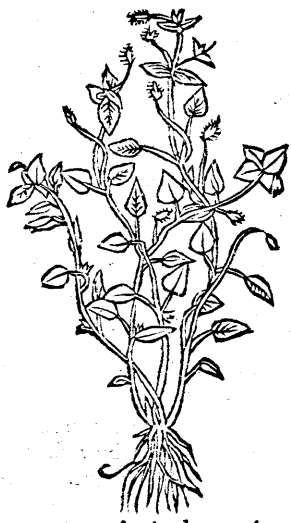

Auricula muris.

DE MYOSOTIDE.

Græcè, μυὸς ὦτα: Lat. myoſotis altera, auricula muris: Gal. Mouron.

Enar. CLXXX.

PRima hæc myoſotis, id eſt auricula muris, quarto libro, alſines dicta eſt, quare cum Marcello Virgilio, quũ hic de ea ſemel factum fuerit, non eſſe de ea iterum agendũ, dicendum reor, quum vtrobiq; eadem eſt hiſtoria, & medicina, ſequens tamen myoſotis altera eſt.

DE ALTERA MYOSOTIDE.

Græcè, μυὸς ὠτὶς ἑτέρα: Latinè, myoſotis altera, Auricula muris.

Enarratio CLXXXI.

HOc ſecundum auriculæ muris genus, primo in Flandria vidimus, præcipue in oppido Beueres dicto, in vniuerſum herbula, cuius folium auri muris reſpondet, vnde merito nomen contraxit. Cæterum Auicennã confuſe admodum loqui, vt qui herbas quatuor, helxinem, alſinem, myoſotida, & anagallidem, natura & figura, multum differentes, ſub Auriculæ muris nomine confundit, Ferrarienſes primo patefecerunt. Huius porro temperaturam ac dotes breuiſsime attingit Galen. lib. vij. de Facult

Auicennæ error.

cultat. simplic. medic. dicens. Myosotis desiccat secundo ordine: cæterum nullam euidentem caliditatem possidet.

DE ISATIDE SATIVA.

Græcè, ἰσάτις ἥμερος: Latinè, Isatis satiua, glastum, Hispanicè, pastel: Italicè, guado: Gallicè, du guede ou pastel: Arab. Dili: Ger. Vueidt.

DE ISATIDE SYLVESTRI.

Græcè, ἰσάτις ἀγρία: Latinè, sylvestris Isatis, Hispanicè, pastel saluatico: Italicè, guado agreste: Gal. guede sauluaige: Germanicè, Vuild vueidt.

Sylvestre Glastum. *Glastum.*

Enarratio CLXXXII.

NIhil nunc isatide notius, qua infectores lanarum maximè vtuntur, adeo vt sine illa, nihil in tingēdis pannis proficere possint, quæ glastum, & hodie guadum vulgo dicitur, cuius Galli, ferendi maximam curam habent, & ex *Glastum guadum.*

& ex ea maximum faciunt quæſtum, veluti inſulares, regi Luſitaniæ parentes: de cuius viribus Galen. lib. vj. de Facultatib. ſimplic. medic. ita tradit: Iſatis domeſtica, qua quidem vtuntur tinctores, facultatis eſt valenter exiccantis, nondum tamen mordentis: eſt enim ſimul amara & aſtringens, proinde magna vulnera corporum durorum glutinat, & ſanguinis profluuio laborãtibus partibus vtiliter illinitur, tumores laxos mirifice digerit, ſimul ac reprimit, & aduerſus omnia maligna vlcera mirabiliter reſiſtit. At iſatis ſylueſtris, manifeſte iam acre quiddam, tum guſtu, tum actione præfert, proinde quàm domeſtica magis deſiccans, valentius etiam putredinibus obſiſtit, ad cætera iam comprehenſa deterior, hactenus Galen. Cæterum, ex ſucco iſatidis Indicũ confici, ſuo dicemus loco: Plinium quoque erraſſe, qui iſatim, inter lactucæ genera computauit, notum eſt.

Indicum Iſatidis ſuccus eſt.

CONSTANTINVS.

Dioſcorides ſub Iſatidis nomine duas plantas complectitur, tantùm ſylueſtris aut ſatiuæ appoſita differentia. Vtramq; ſuo nomine diſtinguit Plinius ſatiuam glaſtum vocans, ſylueſtrem vero iſatin: quem imitari potius deberent interpretes, quàm nomina confundere nullius authoritate vtramq; plantã glaſtum vocantes. Simile inquit ille lib. xx. cap. 1. Plantagini glaſtum in Gallia vocatur: quo Britannorum coniuges, nurusq; toto corpore oblitæ, quibuſdam in ſacris nudæ incedunt, Aethiopum colorem imitantes. (Idem ſcribit Cæſar in comment. lib. v. de bello Gallico) lib. autem xx. cap. 7. Tertium genus eſt inquit, in ſyluis naſcens, iſatin vocant. Quarto infectores lanarum vtuntur, quod glaſtum vocant: ſimile erat lapatho ſylueſtri foliis, niſi quòd plura habet & nigriora. Quo loco Plinius de lactucæ generibus loquitur, inter quæ iſatin poſuit propter ſimilitudinem, quam etiam lactucæ confert Dioſcorides: quo apparet, quàm ſine ratione Luſitanus Plinium accuſet: & quàm iuſtè Philandri ſummi alioqui viri fides ſuſpectior eſſe poſſit, qui in ſuis eruditiſſimis commentarijs in Vitruuium ſcribit glaſtum in horum authorum antiquis codicibus non legi.

DE TELEPHIO.

Græcè, τηλέφιον: Latinè, telephium.

Enar

Telephium album.

Purpuraſcens.

Enarratio CLXXXIII.

TElephium non eſt craſſula maior, vt multi rentur, quia craſſula maior, faba inuerſa dicta, frigida eſt: Telephium verò calidum. Proinde telephiũ, ſyluestrem portulacam, ſiue tertium ſedum apud Dioſcoridem eſſe, pro firmo crediderim, de quo ſermo illic habendus eſt, At fabam craſſam inter ſedi quoque genera reponi debere, & illa quidem frigida, non inepte quis dixerit.

CONSTANTINVS.

TElephion de quo etiam Plinius libro xxviij. cap. 13. & Galenus lib. viij. ſimplicium, Paulusq; lib. vij. non eſt noſtrum vulgare orpin dictum quod digitalis ſpecies eſt, ſiue ſedi: non etiam eſt illecebra ſiue andrachne ſyluestris, tametſi ea quoque telephij nomine dicta ſit ab Hippocrate: & Dioſcorides ita vocatam lib. iiij. cap. 91. illecebram teſtetur, quæ portulaca eſt ſyluestris, cui ſecundum Dioſcoridem loco citato, vis ineſt acris & vlcerandi: refrigeratoria autem iuxta Plinium lib. xxv. cap. 13. At hoc telephium de quo nunc agitur, vel Galeno authore tantùm calidum eſt in primo ordine & ſiccum in ſine ſecundi.

IN

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI LIBRVM TERTIVM ENARATIONES DOCTORIS Amati Lusitani Medici præstantissimi.

DE AGARICO.

Græcè, ἀγαρικὸν: *Latinè*, *agaricum*: *Vulgo agarico*: *Gallicè*, *agaric*: *Arabicè garicum*: *Germanicè*, Agaric.

Enarratio capitis primi.

Agaricum

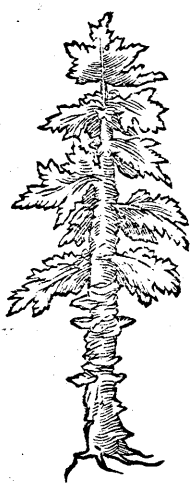

Agaricum.

EX IIS Medicinis, Agaricũ est, quibus passim, magno cum ægrotantium iuuamento vtimur, non enim radix est agaricũ, tametsi Galenus illud radicem appellet, fungus autẽ potius dicendus est, qui ad radices multarum diuersarum arborũ, nascitur, non quidem ita albus aut politus, vt in officinis cernitur, sed cortice potius quodam coopertus, quo vererinarij, mulo medici dicti, plerunq; vtuntur, ex eo clysteres pro irritandis iumentorum fecibus parantes: optimus hodie ex Aphrica affertur, ex Allobrogibus verò non ita bonus asportatur, quo vniuersa Gallia ac Italia vtuntur. Fœmina agaricus, primatũ obtinet, modo vt inquit Mesue, sit habens quinque

Agarici bonitas nota.

que dotes, prima quarum est, sit leuis: secũda, sit albus: tertia velociter frangibilis: quarta, porosus: quinta rarus. Nam agaricus fœmina, à Dioscoride descriptus, intus rectas pectinum modo venas, & diuisiones habens, proculdubio pessimus iudicandus est, qua de re, in isto textu, mendam esse, aliquando sum suspicatus, quum quæ masculo pessimo debentur, Dioscorides fœminæ, agarico optimo tribuit, sed vtcunq; res se habeat, vt bonus dicatur agaricus, albissimus sit oportet, leuissimus, & minime lignosus: talis proculdubio erit, absq; lineis percurrẽtibus, quas in malo sæpe conspicimus, & optimus dicendus erit, quem Democritus familiæ medicamen solebat appellare, quia in omni tempore, & omni ætate tuto dari possit. Agaricus, calidus in primo gradu est, & siccus in secundo, & vt tradit Galenus lib. vj. de Facultat. simplic. medic. Agarici radix, primo quidem gustu dulcis, sed paulo post subamara apparet, acrimoniæque & astrictionis leuiculæ quandam speciem temporis spacio inducit, estque consistentia laxa: quare composita hæc radix est, ex substantia aërea & terrea à calore extenuata: Minimũ autem habet essentiæ aqueæ, hac ratione & digerendi vim possidet, & crassitudinem incidendi, tum anfractus viscerum expurgandi: Iccirco regio morbo laborantes ex obstructione iecinoris, nec non morbo comitiali obnoxios sanat, tum rigores per circuitus recurrentes, ex crassis viscidisq; humoribus ortos, exterminat: iuuat & morsos à bestiis frigore lædentibus, aut cõpunctos, tum foris in affecta parte impositum, tum intro in corpus assumptũ, pondere drachmæ vnius, cum vino diluto. Est etiam & purgatorium, in iis autem Gal. verbis, adnotandum duximus, quòd in agarico sapor amarus cõperitur, quo mediante (etsi à tota substantia) pituitæ purgatorius agaricus sit, bilioſos quoque & seroſos educit humores, præter quas dotes, reperitur quoq; in eo, vt tradit Galenus & experientia ipsa indicat, acrimonia pauca, & vix post longũ tempus perceptibilis, qua crassa incidit. At quia acrimonia ista vt diximus, pauca est, parum incidere potest, ideo sapientissime, medici, huius agarici facultates inuestigantes, quum ex illo pastillos parant, zingiber, vel cinnamomum, aut cassiam, cum salegema, & oxymelite, illi adiungunt, vt acrimonia

Agarici vires.

monia parua, à natura illi data, prædictis acribus medica mentis fortior euadat, & consequenter potentius crassa incidat, & educat. Sed vnum est, in iis pastillis, siue trochiscis admonendum, quòd pharmacopolæ omnes, illos paratos in suis habent pyxidibus, vt quum à medicis descriptum sit, Ex trochiscorũ de Agarico, illico ad eas, nulla interposita mora, confugiant, parum alioqui animaduertentes medici, in iis trochiscis, vires agarici deperditas esse, quia siccitate acquisita, subtiliores particulæ, quibus opus perfici solet, euanuerunt, manentibus crassis, & terre stribus: & ea de causa, medici prudentiores, & qui rerum curam habent, nunquam agaricum nisi nouiter in pasta paratum ægrotis præbent, scientes trochiscatum illum vires suas omnino amisisse. Proinde caueant Medici deinceps, ne suis ægrotantibus trochiscatum istum præbeant agaricum, imo pharmacopolas, vt ab ista abstineãt compositione, moneant: quum prudentius multo facient, si quoties agarico vti opus fuerit, de nouo vt diximus conficiãt, & in pastam redigant. Sic enim melius operabitur, imo in pasta, eo modo quo pilularum massa redigitur, lõgiori tempore, quàm forma trochiscorum seruabitur, nec ita celeriter suas amittet vires. Soluit autem agaricus, pituitam, ac bilem crassam, viscidosq; & crassos humores: Verum agaricum internis inflammationibus obesse, Silanus quidam commentariis super 9. libro Rasis, regi Almansori dicato, contendit, de qua re Nicolaus Florentinus, ac Mathæus de Gradis consulendi sunt, nunc vero rem tetigisse sufficit.

Taxantur medici.

DE RHAPONTICO.

Græcè, ῥαπόντικον: Latinè, rhaponticum, rhecoma, radix Ponti: rheon, rha, rhabarbarum Ponticum: Vulgò rheubarbaro da ponto, repontico.

Enarratio II.

Rhapontic-cum.

ANconam veni nobile apud Italiam emporium, ad quod omne genus hominum mercatorum, totius Orientalis plagæ confluit, eo consilio, vt ab illis, si quæ sunt medicamenta à nostris desiderata, quæ ex Oriente afferri solent, haberem; nam quum hodie nullus extat prin

princeps, qui pro illis veris cognoſcẽdis ſollicitus ſit, aut qui medicis ſuis, modum aliquem inquirẽdi cum impenſis conſtituat, vt olim Alexander Magnus præceptori ſuo Ariſtoteli ſummo philoſopho opes ingẽtes ad hæc inquirenda naturæ ſecreta affatim largiebatur: Decreui, non vt principibus placerem, aut ex illis ſtipendium aliquod ſperarem, ſed magis vt animo ſatisfacerem ac poſteritati prodeſſem quo ad fieri poſſet rerũ occultarum, & de quibus authores hodie maximas habẽt contentiones, certam afferrem notitiam: quo factum eſt, vt res votis non infeliciter ſucceſſerit, vt in rhapontico iudicare quis poterit, quod ad me aduectum fuit, in maxima quidem copia, & id Gerardus Caroli Quinti Imperatoris, apud Solymannum Turcarum Imperatorem doctiſsimus orator, propriis manibus, in regione Ponti eradicauerat. Eſt enim vir ille doctiſsimus, & variarum linguarum peritiſsimus, ac medicamentorum ſimplicium diligentiſsimus inueſtigator, qui hoc tempore, primo radicem iſtam in lucem traxit, digitalis longitudinis & craſsitudinis, fungoſam, leuem, coloris exterioris ſubnigri, ſub quo luteus alter videtur, nam intus ea fracta, eiuſdem cernitur coloris, quo vulgare rhabarbarum, præcipue immaturum, inſignitur, quam ſi dentibus tractaueris, labia & ſputum, crocei coloris reddi certum eſt, porro ſaporis mixti eſt, communis ferè aut vulgati rhabarbari ex ſe ſaporem reddens: Nam tota iſta radix, ſtyptica eſt, vt experientia compertum habeo: illius enim drachmarum duarum pondus ſæpe dedi, & nullus bibentium egeſsit, imò potius eorum ventres conſtricti magis fuere. Proinde rhapõticum hoc Græcorum, diuerſum à vulgari rhabarbaro eſſe, non ſolum figura, ſed viribus ipſis, certiſsimum eſt. Quum autem hæc literis mandaremus, huius radicis Ponticæ partem, ad Antonium Muſam Braſauolam virum doctiſsimum, miſimus, veluti ad Anthuerpienſes, vt inde ſingularis doctrinæ vir, Ludouicus Nunius Santarenenſis Luſitanus, in Hiſpaniam ad amicos tranſmittat. Eam vero hodie quoq; Monachi, qui Meſues Antidotarium enarrarunt, habent, veluti alij plures doctiſsimi viri Romæ agentes. Quapropter, de iſto rhapontico nihil amplius agendum decreuimus, modo Dioſcoridem ſic in præſenti intellig

Exponitur Dioſcorides. intelligendum monuerimus, eo modo quo Manardus olim interpretatus eſt, circa verbum hoc: Datur agarico ſimiliter, in ſinguli prædictis morbis eodem pondere, in iiſdem liquoribus, &c. non autem Dioſcorides per hæc verba, rhaponticum purgatoriũ, vt agaricum intelligit, vt multi falſo interpretantur, ſed inquit, potius: Doſis rhapontici in prædictis morbis, eadem eſt, qua agaricus conceditur, tuto enim rhaponticum hoc dyſentericis conceditur. De quo Galenus libro octauo de Facultatibus ſimpl. medic. ſub rheo & rha ſermonem habet dicens: Quiddam habet terreſtre frigidum, ceu indicio eſt aſtrictio: adiuncta eſt illi tamen quædam caliditas. Siquidem ſi mandatur pluſculum, ſubacre conſpicitur: eſt etiam aëreæ cuiuſdam ſubſtantiæ ſubtilis particeps, quod indicat laxitas, leuitaſq́; quare conuulſis, ruptis, orthopnœeq; prodeſt, ſic quoq; liuentia & lichenas cum aceto illitum perſanat. Aſtructionis ratione, ſanguinem expuentibus, cœliacis & dyſentericis confert. Libro quoq; de Antidotis, ita de eo tradit: Rheon quoq; ipſum adulteratur, quandoquidem ſtatim in regionibus vbi gignitur, recens nonnulli capientes ipſum, decoquunt, donec totum cremorem reddat, quę poſtea cremorem, vbi acuratius percoxerint ceu purum, atq; aba quæ miſtura alienum, ad nos tranſmittunt, ſicuti & rheon ipſum ſiccatum, tanquam neq; id prius cocturam fuerit expertum. Cognoſcetur tamen facile dolus, nam eiuſmodi rheon, nec denſam compactamue ſubſtantiam poſsidet, vt quod integrum eſt, ſed rarius apparet, aſtrictionemq́; aut obſcuram, aut plane nullam guſtanti exhibet, quam tamen rheon vigens, validiſsimam poſsidet. Hæc vero Galeni verba, Meſue ſuo tribuit rhabarbaro. de quo nunc paululum diſſerere, non ab re erit. Eſt igitur RHABARBARVM vulgare, Medicamentum benedictum, & ſanctum dictum. Radix è Scythia prope Perſiam, hodie aduecta, figura orbicularis, pondere ad ſummum vnius libræ: quę quanto grauior, ac ponderoſior fuerit, eo melior erit. Calidum enim & ſiccum rhabarbarum hoc eſt, & vt Meſue placet, in ſecundo gradu, quod natura ſua bilem purgat, deinde pituitam, imò vt ſubdit inibi Meſue, maior eius proprietas eſt, mundificare & confortare hepar & ſtomachum, & conferre

Rheon Galeni.

Rheon adulterabatur.

Quæ debẽtur rheo: Meſue ſuo tribuit rhabarbaro.

Rhabarbarum.

dolor

doloribus pungitiuis eorum, & clarificare ſanguinem, & auferre oppilationes, & morbos quorum mater eſt obſtructio, ſicut hydropem & icteritiam, & ſplenis craſitiem, & febres oppilationum, & ſimilia. Super quibus verbis adnotandum eſt, quòd quãdo Medicus decreuerit, meatuum obſtructiones aperire, ac vias obcluſas reſerare, tunc rhabarbari infuſum offerre ægrotãtibus melius eſt: quando vero ſimul aperire, & roborare, tunc rhabarbari ſubſtantiam dare ſanius eſt conſilium: ſua enim ſtypticitate laxam particulam conſtringit, ac roborat. Vnde Arnaldus Villanouanus, reprehenſione dignus eſt, qui ob ſtypticitatem inſitam rhabarbaro ipſo prægnantibus interdicebat, ignorans alioqui vir doctus, & practicus inſignis, nullam rhabarbaro ineſſe partem præſtantiorem, ob quam tuto vtero gerentibus dari poſsit, hac ſtyptica, ob quam quoque, & pueris, & ſenibus, eſtate, & hyeme, frequenter, abſq; noxa vlla datur: totum enim rhabarbarum in ſubſtantia exhibitum, optime educit, & multo melius ac ſecurius, quàm eius infuſum, vel dilutum dictum: nam aſtrictione ſua, quæ purgationem non impedit, viſcera fortificat, & ea roborat: quo fit, extenuatis, & debilibus, iiſq; qui viſcus aliquod debile habent, in ſubſtantia ipſum dare, melius ſit. Comperiuntur autem in rhabarbaro, tres nobiles facultates, quarum vna, acrimonia eſt, qua craſſa incidit, extenuat, ſubtiliat, & ad deiectionem præparat: ad quam facultatem iuuandam, neoterici, tanquam rhabarbaro opem ferentes, ſpicam nardum illi adiungebant, credentes rhabarbari acrimoniam, ſpicæ nardi acrimonia intendi & adiuuari, quorum ratiocinatio licet optima ſit, in hoc tamẽ claudicat, quòd licet veram ſpicam habeamus, vt vere habemus, qua multos carere diximus, in ea tamen, vel Galeno teſte, libro de Facul. ſimpl. adeo pauca, & memoratu indigna comperitur acrimonia, vt certum ſit, ea parum aut nihil adiuuari poſſe. Quare prudentius medici ij feciſſent, ſi loco nardi ſpicæ, cinnamomum, aut caſsiam illi adiunxiſſent, pro qua complenda operatione, optimo profecto conſilio, medici in illius infuſione, parum vini albi generoſi, & aromatici infundere ſolent. Qui vero rhabarbarum vſtum dyſentericis propinant, miro detinentur errore,

Methodus dandi rha barbarũ.

Arnaldus Villanouanus errat.

Rhabarbari tres facultates.

quum tantum abeſt, vt vſtum rhabarbarum conſtringat, vt potius vlcerata inteſtina magis rodat, & fluxũ augeat. Mordacitatem enim, & acredinem quandam ab igne contrahit, quam Ariſtoteles empyreum appellat: qua mediante, corrodens ac mordicans efficitur: præſertim ſi non lauetur: nam Galeno authore libro citato, capita chalcitidis, vt ſexcentos alios locos ex libris de Compoſitione medicamentorum taceam, vſta omnia ſi lauentur, moderatiora reddantur, minuſq; mordacia. Mea igitur ſententia, rhabarbarũ ſi dyſentericis dari debet, Græcorum rhabarbarum ſiue rhaponticum dictum, eſſe debet, nam commune & vulgare rhabarbarum, non quidem vſtum aut toſtum, offerri debet, ſed potius eius ſubſtantia à ſubtilioribus particulis denudata, quas in aqua plantaginis, vel roſacea, prius optime piſta, & per diem merſa, amittit, ſic enim rhabarbari ſubſtantia tuto dari poteſt. Teſtis enim Deus eſt, nos plures Luſitanos, fluxu laborantes, vidiſſe, quibus rhabarbarum aſſum, tanquam rem præcipuam medici dabant, quorum plures, è vita illico diſceſſerunt. Nam cùm virtus expultrix tribus de cauſis, ad expellendum prouocatur, multo pondere, multa mole, & roſione: fit inde, vt excoriata inteſtina, rhabarbari aſsi roſione, magis corrodantur, ac vlcerentur, & conſequenter diem ſuum obeant ægrotantes. Eſt vero Rhabarbarum alterum, hortis familiare, folia habens ampla, longa, enulæ campanæ ſimilia, cuius radix non infeliciter quoq; ſoluit, quod Fuchſius, neſcio quo augurio ductus inter rumicis genera collocauit.

Rhabarbarum vſtũ dyſentericis dari nõ debet.

CONSTANTINVS.

ALiud eſt rhapontícum veterum, aliud nunc vſitatiſſimum Rhabarbarum dictum, Rhapõticum vocant Dioſcorides & Galenus libro 8. ſimpl. Pauluſque Aegineta libr. vij, γᾶ ἀχὶ ῥῆον Ipſeq; ῥᾶρ πονῆικὸν: Actuarius εἶδος πονῆικὸν, Cornelius Celſus radicem ponticam nominat, & Plinius rhacoma lib. xxvij, cap. 11. Rhacoma inquit, aſſertur ex his quæ ſupra Ponticum ſunt regionibus, radix Coſto nigro ſimilis, minor & ruſſior paulò, ſiue odore, calfaciens, guſtu aſtringens, Eadem trita vini colorem reddit ad crocum inclinantem: hoc rhapontícum purgandi vim habuiſſe à memine proditum. Rhabarbarum vero Arabum purgatricem facultatem inſignem habet cum non pauca amaritudine, quæ cùm

vel

vel Aristotelis testimonio, omnibus in sectis exitio esse soleat, miraculo esse potest, vermes tamen ex Rhabarbaro viuere. Sane non tota prodem eius disecta magna radice, non vieta quidem illa, aut exolet a, vel carie sa, sed satis recenti & optima, in medio duos deprehendi figura chrysalidis, quam ex Theophrasto Gaza vertit aureliam. Mesue Rhabarbari tria statuit genera, Barbarum, Indicum, id est raued Sceni omnium praestantissimum: Atque aliud turchicum deterrimum, horum nullū nouit Serapion aut Auicenna. Nicolaus myrepsus sape vsurpat Rheon barbarum pro Rheo pontico, & è diuerso. De his omnium optimè tractauit multis in locis doctissimus Fuchsius.

DE GENTIANA.

Græcè, γεντιανη: Latinè, gentiana: Hispanicè, la gentiana: Italicè, gentiana: Gallicè, gentiane: Germanicè, Entzian, oder bittervurtz.

Gentiana.

Gentianæ species.

Enarratio III.

Gentiana. NOtissima officinis, Gentiana herba est, à Gentio Illyricorum rege, qui eam in bello inuenerit, sic dicta. De qua Galenus exactè dixit lib. vj. de Facultatibus simpliciũ medicamentorũ, hoc modo: Huius herbæ radix, multum est efficax, quum opus est extenuatione, purgatione, absterſione, obstructionis liberatione: nec mirum si hæc possit, quum impensè sit amara.

DE ARISTOLOCHIA.

Græcè, ἀριστολοχία: Latinè, aristolochia, malum terræ: Arabicè, Zaraued: Hispanicè, & Italicè, astrologia: Gallicè, aristologie, ou sarraſine: Germanicè, Holyurtz, osterlucei.

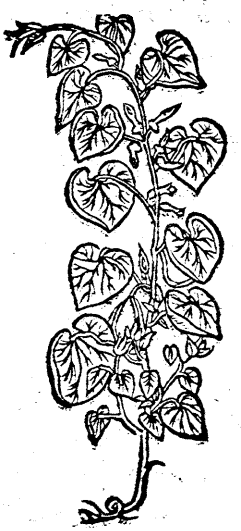

Aristolochia longa.

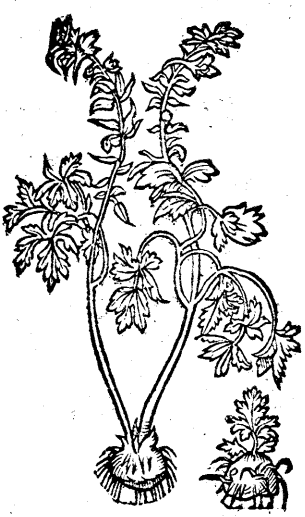

Aristolochia rotunda vera.

Enarratio IIII.

DIcitur Aristolochia, quod ἀρίστη τοῖς λοχοῖς ἢ τοῖς λοχεύσασι, id est, optima puerperis sit, nam remoratos men

menſes, & herentes ſecundas, à partu optime expellit, cuius duo vulgatiſsima genera ſunt, altera rotunda, altera vero longa: tertia vero clematitis, id eſt ſarmentaria appellatur, hodie herbariis ignota. Præter has Plinius libro vigeſimoquinto, capite nono, alteram, piſtolochiam dictam deſcribit, denſis radicis capillamentis, iunci plenioris craſsitudine, quam quidam polyrhizon cognominant. Hæc vero, à bonis herbariis ineunte vere conſpicitur, folio tenero, diuiſo, ranunculo perſimili, radice craſſa, bulboſa, inferiori parte lata, intus vacua, colore lutea, ſapore vero & odore perſimili ariſtolochiæ, vnde Germani, eã pro ariſtolochia rotunda, hucuſq; vſurparunt. Deliteſcit enim herba iſta in fine Maij, & non apparet. Cæterum, calidæ & ſiccæ, in fine ſecundi gradus, ariſtolochiæ ſunt, de quibus Galenus ita prodit libr. vj. de Facul. ſimpl. medic. Radix eius eſt amara & ſubacris, ſed & ex illis omnium ſubtiliſsima eſt, quæ rotũda. Aliarum vero duarum, quæ clematitis appellatur, fragrantior eſt, infirmior tamen. At longe, tenuitate quidem à rotunda vincitur: abſtergendi tamen calfaciendiq; & ipſa potentiam obtinet minus tamen quàm rotunda abſtergens & digerens, ſed non minus calfaciens, imò forſan plus. Itaq; in quibus vſus eſt modicæ abſterſionis, commodior eſt longa, vt puta in vlceribus carne implendis, at in quibus craſſum humorem validius extenuare oportet, illic vſus eſt rotũdæ, proinde dolores à craſſo ſpiritu inductos, rotunda exactius perſanat: extrahit ſpicula, putredines corrigit, vlcera ſordida purgat, dentes & gingiuas ſplendidas facit, auxilio eſt aſthmaticis ſingultientibus, comitialibus, podagriciſq;, ſi cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulſis, vt ſi quod alium medicamen idoneum eſt. Cæterum Meſue, ariſtolochiam inter medicamenta alium ſoluentia adnumerat, vt legenti manifeſtum erit.

Ariſtolochia aluũ ſoluit.

DE GLYCYRRHIZA.

Græcè, γλυκύῤῥιζα: Latinè, glycyrrhiza. Dulcis radix, Arabicè, ſus: Hiſpanicè, regaliza: Mauritanicè, alcaſuz: Italicè, regolitia: Gallicè, rigoliſſe: Germanicè, Sueſs holtz.

Euarratio v.

Plinius errat.

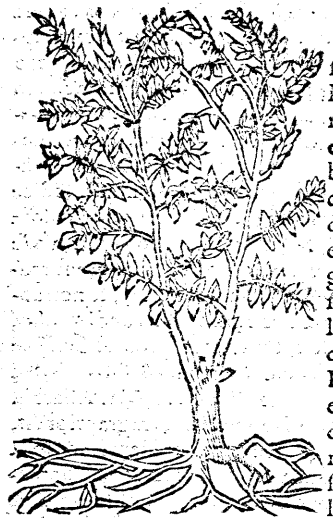

Dulcis radix.

DE hac, nihil dicendum erat, quum officinis familiarissima sit liquiritia dicta, nisi Plinius in ea erraſſet, quum eam inter ſpinoſas herbas adnumeret, lib. xxij. cap. 9. dicens: & ipſa ſine dubio, inter aculeatas eſt, foliis echinatis, pinguibus, tactuq; gummoſis, id quod antea ca. xv. libr. xxj. quoq; dixerat: quę ſane verba falſa eſſe, Dioſcorides teſtatur, & experimentū ipſum indicat, quum liquiritia non ſpinoſa habet folia, ſed lentiſco potius ſimilia, vnde credendum eſt Plinium non aliunde in hac re erraſſe, quàm quia legit, in codice aliquo Græco, loco vocis σχίνος lentiſcum ſignificantis, τραχύς, id eſt aſperum & ſpinoſum: ex quo ſatis claret, Plinium Glycyrrhizam nunquam vidiſſe. De qua Galenus prudentiſſime ita loquitur lib. vj. tam ſæpe à nobis allegato: ſimiliter radici ipſe ſuccus, dulcis leuiterq; aſtringens exiſtit, proinde non modo aſperæ arteriæ, ſed veſicæ etiam ſcabritiem lenire poteſt, idq; temperaturæ mediocritate: quare fuerit ſane natura eius familiaris noſtræ temperaturæ: Cæterum, tepidam quandam caliditatem ſortitur, porrò quoniam temperie quoq; eſt humidum, id quod modice eſt dulce, iure ſane etiam ſiti congruens medicamentum eſt, nimirum modice humidum, humanaque natura frigidius. Dioſcorides ait, arefactæ radicis pollinem vaguibus oculorum mederi.

Plin. Glycyrrhizam nunquam vidit.

CONSTANTINVS.

GLycyrrhiza *Plinio libr. xxij. Cap. 9. Dioſcoridi* γλυκύῤῥιζα. *Idem Plinius lib. xx. Cap. 15. & lib. xxj. Cap. 54. vocat* Glycyrrhizon,

ςυρrhizon, Quæ Theophrasto est ὀδυγλυκῆαι καὶ σκυθικὴ ῥίζα, καὶ γλυκεῖα. de historia plantarum libro ix. cap. 13. alias etiam dicitur γλύκη, Galenus apud Hippocrat. γλυκύμυρ βοσκημ exponit Glycyrrhizam. ab hac etiam sit vinū quod Glycyrrhisites vocat. Columella lib. j. cap. 35. Et quia famem sitimq; sedat Glycyrrhiza, ob hoc adipsos vocata est.

DE CENTAVRIO MAIORE.

Græcè: κεντάυριον μέγα: *Latinè*, *centuarium maius, rhaponticum officinarum*: *Arabicè*, *canthurion*: *Hispanicè*, *ruipontico*: *Italicè*, *rezpontico*: *Gallicè*, *centaure*, *ou erronee*: *Germa.* Rapontick.

Enarratio VI.

CEntaurea hæc maior, absq; ambagibus, & controuersia vlla, rhaponticum officinarum est, radix brachialis crassitudinis, nullibi non obuia, cuius vires prosequitur Galenus, lib. vij. Simplicium, ad istum modum: Radix eius gustui acris simulq; astringens apparet, cum leuicula quadam dulcedine, quod vero ad actiones pertinet, menses prouocat, viuum fœtum extinguit, extinctumq; propellit, præterea vlcera glutinat, sanguinemq; reiicientibus prodest: exhibentur autē eius binæ drachmę febrientibus quidem cum aqua, febri vero liberis, cum vino, quinetiam ruptis, conuulsis, dyspnœæ inueteratæq; tussi est auxilio, eadem quæ radix, & succus ipsius præstat. Cæterū Theodorus Gaza, in Theophrasto, perperam huic Fel terræ nomē indidit, quum hoc nomē minori centaurio potius ob insignem eius amaritudinē conueniat. *Gaza errat.*

DE CENTAVRIO MINORI.

Græcè, κεντάυριον μικρὸν: *Latinè*, *centaurium minus, centaurea minor, fel terræ, febrifuga*: *Hispanicè*, *fel de tierra*: *Italicè*, *biondella*: *Arabicè catarion, seges*: *Gallicè*, *fiel de terre*: *Germanicè*, Fieber kraut, Tausent gulden kraut.

Enarratio VII.

VVlgaris admodum herba ista est, & ob nimiā quam possidet amaritudinē, Fel terræ dicta, quod nomen

Centaurea minor fel terræ dicitur.

Centaurium minus.

hucusq; Hispani, & Gallorum plures incorruptũ seruant, cuius vires Mesue, cum maiore centaurio confundit, vt Ferrarienses doctissime ac eui gilantissime primo indicarunt. Cæterum clysteribus hęc quotidie venit: de cuius viribus, extat Galeni libellus ad Papiam inscriptus, libro quoque vij. Simplicium, de ea ita inquit: Huius radix plane inefficax est: at caulis & folia & flores vtiliores sunt, vincit enim in eis qualitas amara, paululum habens & astrictionis: ob idq; admodum exiccatoriũ est medicamen, expers mordacitatis, vlcera itaq; magna herbæ ipsius recentis illitu glutinantur, & vetusta, quæq; ægre ad cicatricem perduci queũt, cicatrice obducuntur, arefacta vero glutinatoriis & desiccatoriis miscetur facultatibus, miscetur etiam iis quæ rheumaticis medẽtur affectibus, in quibus ea medicamina præstantissima sunt, quæ vehementer desiccantia cum quadam astrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam infundunt ischiadicis, ceu biliosa & crassa extrahens, nam & talia purgat, succus eius præter dicta, cum melle oculis illinitur, menseq; & fœtum euocat, iecinoris quoque obstructiones optime aperit, bonumq; durato lieni est remedium, & impositum foris, & bibitum.

DE CHAMAELEONE ALBO.

Græcè, χαμαιλέων λευκὸς: Latinè, chamæleon albus, Arabicè, chamaliun: Hispaniçè, cardo pintto: Italicè, Cardo maria, cardo macula-

to:

to: *Gallicè*, *carline*: *Germanicè*, Vehe diſtel, Marien diſtel.

Enarratio VIII.

CHamæleon albus, vt mea fert opinio, non aliunde nomen traxit, quàm ex multorum colorum varietate in quos chamæleon animal vertitur. Quo factum eſt, vt carduum iſtum Hiſpani, pinctum, vel pictum, appellent, & merito ſane, quia eius folia multis & variis inſigniuntur maculis, & illis quidem lacteis, quandoq; vero nigrioribus, qua de cauſa, alterum album, alterum vero nigrum vocant, iis vero in aqua decoctis, furfuribus adiectis Luſitani ſuos ſaginant equos. Cæterum, conſpicitur hodie ad radices vtriuſq; chamæleonis, lentus quidam humor viſcidus, quem viſcum multi appellant, & ea de cauſa, radix chamæleonis, ixia à nonnullis appellabatur. Eſt enim *ἰξίας* ſuccus iſte ad radices chamæleonis naſcens, veneni graue genus, de quo Dioſcorides libr. vj. cap. xxj. ſermonem fecit: quod Plinius quoq; ſemper intelligit, quum antidotum contra viſcum deſcribit. Nam chamælea, longe alia res eſt, cuius inaduertentia, Auicenna libro ſui Canonis errat, chamæleam cum chamæleone confundens. Eſt enim chamælea, officinarum mezereon, De qua proprio capite ſermo habendus eſt. Dicitur autem carduus iſte ſuarius, quia eius radix ſues interficiat, vnde charlinam vulgarem, chamæleonem iſtum non eſſe certiſſimum eſt, quia eius radix, tantum abeſt vt ſues interficiat, vt eos potius apprime nutrire valeat. Item charlina, pauca emittit folia, caulem vero à radice denudatum, in cuius ſummitate, pappus quidam, tanquam cardui echinus apparet, latus, purpureus, vndique aculeatus, ex quo polito, & ab horridis ſpinis denudato ac mundo, conditum ſaccaro, vel melle hodie paratur, frigidiori ventriculo conducibile, vt hodie experimur, in quodã, quod ad nos reuerendus Ludouicus Bartholus Vrbinas Anconæ apud Dominicanos prior digniſsimus miſit. Valet autem radix charlinæ, contra peſtilentem luem, quæ ab angelo, Carolo Magno, vt ea exercitum à peſte liberaret, indicata creditur.

ἰξίας veneſum.

Charlinæ deſcriptio.

DE CHAMAELEONE NIGRO.

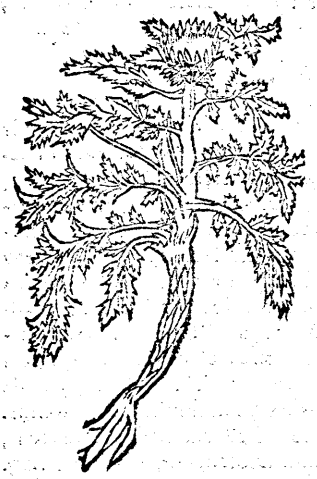

Chamæleon niger.

Græcè, χαμαιλέων μέλας: *Latinè*, *chamæleon niger*: *Hispanicè*, *cardo pinto negro*, *cardo aliogero*: *Italicè*, *chameleone negro*: *Gallicè*, *chardonete*: *Arabicè*, *chemeleon melamos*: *Germanicè*. Eberuurtz.

Chamæleō niger.

Enarratio IX.

DE isto abundè superiori diximus capite.

DE CROCODILIO.

Græcè, κροκοδείλιον: *Latinè*, *crocodilium*: *Hispanicè*, *carlina*: *vulgo carina*: *Germ.* Vuildeber vuurtz.

Enarratio X.

Crocodilium charlina est.

CRocodilium vt placet Ruellio Sueſsionenſi, ac Briſoto Pariſienſi viris doctiſsimis, charlina eſt, de qua cap. 8. vnum vel alterum verbum fecimus: naſcitur enim, non ſolum in ſyluis, vt tradit Dioſcorides, ſed etiam arenoſis, & macris locis, vt Plinium adnotaſſe legimus, lib. xxij. cap. 4. prope enim terram, charlina ſuos emittit flores, de qua Galenus ſub crocodilij nomine, ita lib. vij. agit dicens: Crocodilij ſemen acre eſt, atque odoratum, vrinam menſeſque ciens, itaque facultatem habet calidam, digerentem & exiccantem, ſuccus tum caulis, tum ſeminis, vt quæ ſimilis ſint facultatis, nephriticos adiuuat, radix pectoris excreationibus valenter conducit, trahit vero etiam per nares ſanguinem, hæc Galenus. Quod vero charlina noſtra, per nares ſanguinem non tra-

Galeni error de crocodilium.

hat

hat, id loci ratione euenire credendum est.

DE DIPSACO.

Græcè, δίψαξ: Latinè, labrum veneris, Hispanicè, cardencha, cardo pendeador: Italicè, cardo da cardar: Gallicè, chardon de cardeur: Arabicè, dibsacos: Germanicè, Karten distel.

Dipsacũ siue labrũ veneris.

Enarratio x I.

VVlgaris carduus dipsacos est, & à pharmacopolis, virga pastoris dictus, quia virgis oblongis, aculeis denudatis gregem pastores ducũt. Errat Mathæus Syluaticus, nonnullos alios imitans qui virgam pastoris carduum, cum corrigiola sanguinaria, ac cẽtumnodia dicta herba, confundit, ignorans hãc centumnodiam siue sanguinariam, polygoniũ apud Dioscoridem esse, non vero dipsacum, vt suo dicemus capite. Dicitur quoq; carduus iste officinis, cardo fullonũ, siue carduus fullonius, quia rudes panni, veluti & pilei, huius echino poliuntur. Nascitur autem in Hispania in aruis, maxima quidem copia, vt nulla prorsus indigeat cultura: in Italia vero, præsertim apud Bononienses, maxima cura seritur, ac ea de causa, multi inter domesticum & sylvestrem, differentiam faciunt, quum tamen nulla prorsus sit, & in vtroque qui diligenter quærit, vermiculum in echino inuenit, cuius Galeni temperamentum inuestigans, breuissime lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum, ita dixit: Dipsaci spinę radix ex secundo ordine exiccatoria est, habet

habetque nonnihil & absterſorium.

DE SPINA ALBA.

Græcè, ἄκανθα λευκὴ: Latinè, ſpina alba: officinis bedeguar: Hiſpanicè, cardo ſyluestre, que hecha alcachofres: Italicè, cardo ſyluestre deli Carcioffi: Gal. artichau ſauluage: Arabicè, Bedeguar: Germanicè, Feh diſtel.

Enarratio xii.

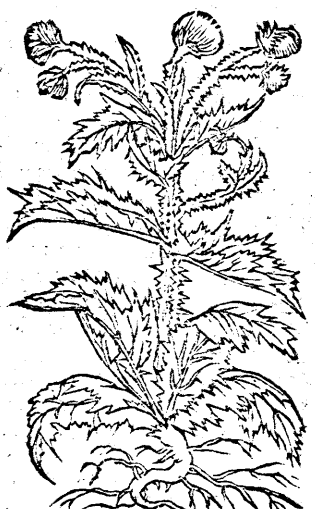

Spina alba.

SPina alba, officinarū bedeguar eſt, apud nonnullos ſylueſtris dicta cinara, carduus ſcilicet ſylueſtris alcichoflos ferens, qui plerunque in montibus, & ſyluoſis locis reperitur, & eius floribus variis in locis lac coagulatur. Non eſt igitur vt pharmacopolę putāt, bedeguar ſylueſtris roſæ fructus, aut carduus benedictus, quā quam illius loco eo vti non extrā rationē eſſet, vt ſuadet Braſauola in ſyrupo de eupatorio cōficiēdo. Eſt igitur ἄκανθα λευκὴ, id eſt ſpina alba, Serapionis & Arabum bedeguar. Nam λευκάκανθα, id eſt alba ſpina, res eſt, cuius inaduertētia Manardus errauit. Succhaha vero, nō eſt bedeguar, ſed potiꝰ apud Dioſcoridē Arabica, ſiue Aegyptia ſpina, quāquā reuera, vtraq; ſoli ratione tantum interſe differant: nā bedeguar apud nos naſcit, ſucchaha vero apud Arabas reperitur, & ea de cauſa loco ſucchahe, bedeguar recte accipi poteſt. An vero radices harum ſpinarum, ingredi debeant ſyrupum eupatorij Meſues: in dubium vertitur, Braſauolus eas vt pote aſtringentes reiicit. Mathiolus

ius vero Senensis, acriter eum reprehendit. Ego vero, tametsi noscam Brasauolum doctissimum, exercitatissimumque in re medica esse, vt cui singulis annis, quingẽti supra mille ægrotantes subiiciantur, non sic tamen à Mesue discedendum putarem, quum reuera, syrupus iste pro morbis diuturnis, & febribus longinquis, paratus sit, quibus languentium stomachi, languidi, dejecti ac debiles & relaxati, sunt facti, pro quibus roborandis, vel saltem non omnino destruendis, prædictæ radices consulto huic adiiciantur syrupo. Quibus quoque adde, quòd radix bedeguar, id est acanthæ leuces, modice astringit, vt ex Galeno percipitur lib. vj. citato, sic dicente: radix eius desiccatoria est, & modice astringens, quamobrem & cœliacos & dysentericos iuuat, & sanguinis reiectiones cohibet, cœdemataque illitu contrahit, ac dentes dolentes iuuat, si decocto eius colluantur, semen tenuis essentiæ & calidæ facultatis est, itaq; potui dari ijs qui cõuelluntur, cõuenit.

DE AEGYPTIA, SIVE ARABICA SPINA.

Græcè, ἄκανθα αραβικὴ: Latinè, arabica spina, aegyptia spina, Arabicè, succhaha.

Enarratio XIII.

ARabica siue Aegyptia spina, Arabum succhaha est, quæ natali tantum à spina alba differt, nam hæc apud nos crescit: illa vero apud Arabas & Aegyptios, vnde cognomina traxit. Loco igitur Arabicæ spinæ, quæ ad nos hodie non affertur, alba vti debemus. Cæterum Ruellius hic hallucinatur, credens vtique, Arabicam spinam, acaciæ arbusculum esse, parum Galenni animaduertens verba, quæ ita lib. vj. habentur: Acãtha Aegyptia, quidam Arabicam vocant, similis autem est spinæ albæ nostrati, verum facultate validius astringente pariter & desiccãte. Itaque profluuium muliebre radix eius iuuat, & alia quibus auxilio est, quæ apud nascitur spina, sed efficacius tamen omnia adiuuant: tum radix tum fructus: Hic vero & columellæ prodest, & iis quæ inflata sunt, tum vlcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens & non molestam astrictionem. Hæc Galenus, per quæ satis percipitur quòd arbusc

Ruellius hallucinatur.

arbuſculum ferens acatiam, tametſi in Aegypto naſcatur ſpina hæc Arabica, ſiue Aegyptia ſpina de qua agimus, non ſit. Nec enim ignoro Oribaſium ac Aëtium viros graues, acatiam cum Aegyptia ſpina, idem facere, quos forſan Ruellius ſecutus eſt, ſed vt dixi, non ſine errore.

DE SCHOLYMO.

Græcè, σκόλυμος: Latinè, ſcolymus, carduus, cinara, Hiſpanicè, cardo de comer, cardos: Italicè, cardoni: Gallicè, artichaut: Arabicè, ſacolomas: German. Artiſchauu.

Enarratio XIIII.

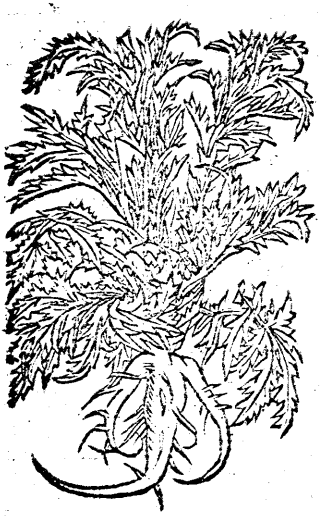

Carduus.

ETſi carduorum multa & varia ſint genera carduus tamen abſolute dictus, is eſt, qui invictus vſum venit, & lautioribus menſis, pro ſigillandis ac roborandis ſtomachis apponitur. Nã apud vniuerſam Hiſpaniam frequens carduus iſte habetur, qui hibernis menſibus terra obruitur, & albus ac delicatiſsimus redditur. At in germania, raro carduus iſte conſpicitur. Porro in Flandria, Hiſpanorum diligentia, qui huiuſcemodi deliciis multum delectantur, nõ infeliciter prouenit, præſertim apud Brugas, & Antuerpiam. De quo Plinius candide vt ſolet, inquit lib. xix. cap. 4. & iam ne in herbis diſcrimen inuentum eſt, & ſubdit, & in iis aliqua ſibi quoque naſci tribus negant, caule in tantum ſignato vt pauperis menſa non capiat, ſyluestres fecerat natura horridos, vt quiſque demeteret, paſſim, ecce altiles ſpectantur aſparagi, & Rauenna ternis libris,

bris rependit, heu prodigia ventris, Mirum esset nõ licere carduis pecori vesci, non licet plebeis, item, cap. viij. eiusdem voluminis, inquit, poterant videri dicta omnia quæ in pretio sunt, nisi restaret res maximi quæstus, non sine pudore dicenda. Certum est quippe, carduos apud Carthaginem magnam Cordubamq; præcipue, sestertia sena milia è paruis iis reddere, quoniam portenta quoque terrarum in ganeam vertimus, etiam ea quæ fugiunt, qua drupes conscia. Cęterum Galenus de isto ita tradit lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum: Radix eius, si quis illam in vino coctam bibat, graueolentem vrinam abundanter elicit, fœtorique alarum medetur, succus enim eius est purgatorius, calfacit porro secundo & completo ordine, aut tertio incipiente, siccat vero secũdo. *Scolymi tẽperatura.*

CONSTANTINVS.

CArduorum duplex est differentia. Sunt enim syluestres, & satiui: Syluestrium vt placet Plinio lib. xxj. cap. 23. duo sunt genera, vnum fruticosius à terra statim. Alterum vnicaule crassius, & vtrique folia pauca spinosa, muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit, inter medios aculeos, & celeriter canescentem, & abeuntem cum aura: scolymon Græci vocant, de quo lib. xxij. cap. simili sic tradit: Scolymon quoque in cibos recipit oriens, & alio nomine limonion appellat. Frutex est nunquam cubitali altior, crassis; foliorum ac radice nigra, sed dulci. Eratosthenis quoque laudata in pauperis cœna. Cicadæ ea florẽte sunt acerrimi cantus vt testatur Alceus, & Hesiodus: ἥμος δ' ὑ σκολυμός τ' ἀνθεῖ καὶ ἡχέτα τέττιξ. Scolymi autem carduorum generis, radicẽ etiam vescendo esse decoctam Idem author est Plin. lib. xx. cap. 16. Qui de satu carduorum Hortensium diligenter præscribit lib. xix. cap. 8. Et quamuis scolymi nomine apud Græcos, carduorum omne genus contineatur, tamen species quædam est, vt ex citatis locis liquet, quæ priuatim scolymos dicitur, quam secundo de Alimentis Galenus discernit à cinara, quæ itẽ satiui cardui generis est, scolymon enim statuit inter ἐσθιόμενα, cinaram vero inter κακόχυμα quod si satis expendissent Mathiolus vir non sine honoris præfatione nominandus, non dixisset in huius capitis Comm. in Dioscoridem, Galenum carduum cinaram appellasse. De cinara quod memineriim, nominatim nullibi Dioscorides tractauit, aut Plinius: nisi de hac planta intelligas, quod dixit lib. viij. cap. 27. Cerum herba Cinara venenatis pabulis resistere. De Cinara ita cœpit Columella lib.

la lib. x. hiſpida ponatur Cinara quæ dulcis Iacchо Potanti veniat, nec Phœbo grata canenti. Ipſam plantam loco ſuperius adducto, vocari tradit Galenus κινάραν per Iota & κυνάραν per ypſilon, cuius quaſi capita σπονγίλλας nominat. Alexandro verò Tralliano eſt ἀρτιχὰ, nosq; vocamus artichauls: fructus videlicet Cinaræ, de qua etiam meminit Iulius Pollux libro vj.

Poterium.

DE POTERIO.

Græcè, ποτήριον: Latinè, poterion.

Enarratio decima quinta.

POterion & neurax, idem eſt frutex, quan quam Paulus differentes faciat, eſt verò, poterion Hiſpanis familiaris carduus, ſub nomine dicto habitus, quē Cornarius Germanus vir doctiſsimus, ſua voce, *ſchlehen* appellari tradit.

CONSTANTINVS.

DE *Poterio agit Galenus lib. viij. ſimpl. ſub titulo neurados, quæ ita dicta eſt, quod nervos abſciſſos conglutinet. Phrynion etiam vocata à Plinio, quia rubet arum venenum depellit. Hanc deſcribit Plin. lib. xxvij. cap. 12, meminit item lib. xxvj. cap. 12. & lib. xxv. cap. 10. Cornarius quem Amatus ſequitur, poterion nulla ratione cōtendit eſſe prunū Sylueſtrē, quæ ſpinus eſt Virg.*

DE ACANTHO.

Græcè, ἀκάνθιον: Latinè, acanthium.

Enarratio XVI.

VIdetur hodie Acanthion, foliis minoribus acanthæ, ſed lanuginoſis, & aliquantulum per ambitum ſpinoſis

noſis, quæ manibus fricata, fabarum viridium, ex ſe ſpirant odorem, vt in horto probi viri Azaioli Ferrarienſis experti ſumus, ſed in planta iſta, non tanta reperitur lanugo, vt ex illa, veſtes bombycinis ſimiles parari poſſent, alibi tamen reperiri credendum eſt. At bombaſium ſiue Goſsipium, in planta naſcitur ſpinoſa, quam Dioſcoridem nouiſſe, ex hac deprehendi poteſt ſimilitudine, cuius ſemen tuſsi, & pectoris ægritudinibus prodeſt, calidum enim eſt, & emolliens, ac ſemen genitale augens, nam Goſsipium vſtum, ſanguinis fluxiones conſtringere, certiſsimũ eſt. Porro de Acanthio, Galen. breuiſsime lib. vj. addu&o, ita meminit. Radix huius & folia facultatis ſunt excalfactoriæ, vt & iis qui conuelluntur, auxilientur. *Goſsipium quid.*

DE ACANTHO.

Græcè, ἄκανθα: Latinè, acãthus: Hiſpa. yeruagiguante, branqua vrſina: Italicè, acantho: Gal. acanthe, ou branch' vrſine: Germanicè, Beren klauu.

Acanthus hortenſis.

Enarratio XVII.

DIximus ab hinc multis annis, id quod & nunc affirmamus, acanthum Græcorum, officinarum brancam vrſinam eſſe, quum adamuſsim inter ſe conueniant, nec aliqua in parte differant: Quæ ideo branca vrſina dicitur, non vero hircina, vt nonnulli, contendunt, quia eius folia ſimilitudinem quandam, cum vrſorum anterioribus pedibus gerunt. Hęc quoq; depicta in celũnis & marmoribus antiquiſsimis hodie cerni- *Branca vrſina, acãthus eſt.*

tur, vnde marmoraria à Romanis olim dicebatur. Hodie quoq; in pateris, & auleis, hoc eſt pannis depictis taperariè, huius folia effigiata videntur, ſunt enim vt paucis dicam, folia hæc lactucacea, cubitalia, ſubnigra, pinguia, palmaris latitudinis, inciſuris quibuſdam magnis diuiſa: ex quorũ decocto clyſteres quoq; paſsim componuntur, & vt tradit Gal. lib. vj. de Facult. ſimpl. medic. huius folia mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria eſt leuiter inciſoria, & tenuiũm partium.

CONSTANTINVS.

AChantus quem Dioſcorides ἄκανθαν vocat, & Galenus lib. vj. Simplicium ἄκανθον, ἡδὺ παυδέωτα καὶ μελάμφυλλον: Plinio lib. xxij. Cap. 22. Achantos dicitur: Achantos inquit, eſt topiaria & vrbana herba, elato longoq; folio, crepidines marginum, adſurgentiumq; puluinorum toros veſtiens. Duo genera eius ſunt, aculeatum & criſpum, quod breuius: Alterum læue, quod aliqui pæderota vocant, alij melamphyllon. dictamq; marmoratiam apud veteres Romanos acanthum ſcribit Amatus, ſed auſim ſacramento contendere, melioris notæ ſcriptorem, cuius opera legantur, nullum hoc vnquam ſcripſiſſe. Nam marmaritis herba, ita appellata quòd in marmoribus creſcat, ab acantho diuerſa Plinio lib. xxiiij. Cap. 17. à quo etiam aglaophotis dicitur. Nec tamen ignoro vel ex Vitruuij de architectura libr. iiij. cap. 1. in opere ſcalptili Acanthum magno in honore fuiſſe. Callimachus enim in columnis Corinthijs capitula Acanthi folijs exornauit. Sed etiam in manuacalatis poculis eius herbæ placuit elegantia. Virgilius in Bucol. & molli circum eſt anſas complexus Acantho. In limbis etiam veſtium pro meandro aſcita eſt. Idem author Aeneidos j. Et circumtextum croceo velamen acantho. Quinetiã quia lentus eſt acanthus caulibus maxime vitilibus, & ſequacibus, ideo olim atq; etiamnum regnat, in opere topiario: ob id à Virgilio mollis dictus 4. Georgicon: Ille comam mollis iam tùm tondebat Acanthi. Et Ibidem: nec ſera comantem Narciſſum; aut flexi tacuiſſem vimen Acanthi.

DE SYLVESTRI ACANTHO.

Græcè, ἀγρία ἄκανθα: Latinè, Acanthus ſylueſtris, branca vrſina ſylueſtris.

Enarra

Achantus Syluestris.

Enarratio decimaoctaua.

HAec hodie quoque conspicitur, aspectu tristior, quàm prima, cui folia nigriora & strictiora videntur.

DE ONONIDE.

Græcè, ἀνωνὶς: Latinè, ononis, anonis: Hispanicè, gatilhos, gathinos: Italicè, bonaga: Gallicè, bugraues, & bugrundes: Germanicè, Heuu hechel, oder stallkraut.

Enarratio XIX.

NOrunt hanc anonidem, vel ononidem, dictam herbam, laboratores, ob id quòd eorum aratra illius implicitis radicibus remorentur, vnde remoræ aratri nomen traxit, quæ plerunque (silente Dioscoride) flore purpureo ornatur, raro tamen luteo, & de ea Plinius libro vigesimo septimo, capite quarto, ita tradit: Anonim, quidam anonida malunt vocare ramosam, similem fœnugræco, nisi fruticosior, hirsutiorque esset, odore iucundo, post ver spinosa, in iis autem vltimis verbis, aut Plinius emendandus est, aut omnino errat, quum asserat, post ver spinosa, nam Theophrastus, autumno spinosam fieri meminit, id quod ita esse, experientia testatur: legendus itaque mihi Plinius videtur ad istum modum, post æstatem spinosa. *Plinius emendatur*

Anonis.

ſpinoſa. Cæterum, huius radice medici veterinarij, mulomedici dicti, plerunque vtuntur, ex ea decoctum parantes quod equis meiere nequeuntibus offerunt: excellens enim contra nephriticam paſsionem eſt, & à cruciatu calculi celerrime liberat: vnde de ea dixit Galenus, libro octauo voluminis citati ad iſtum modum: Radix eius calfacit, quodam modo in tertio ordine abſtergit; & non nihil incidit, itaq; non tantū vrinas prouocat: ſed & lapides frangit, & cruſtas detrahit, præterea ad dolores dentium, qui oxycrato in quo fuerit cocta colluuntur.

DE LEVCACANTHA.

Græcè, λευκάκανθα: Latinè, leucacantha, alba ſpina.

Enarratio xx.

LEucacantha & acanthaleuce multum inter ſe differunt, vt ex Dioſcoride, Galeno, Paulo, ac Plinio, facile deprehendi poteſt. Nam acanthaleuce id eſt ſpina alba, Serapionis bedeguar eſt, vt ca. 12. ſuperiori diximus. Leucacantha vero, id eſt alba ſpina, de qua ad præſens agitur, longe res alia eſt, & cuius exacta notitia haberi non poteſt, ob prætermiſſam ipſius à Dioſcoride & Plinio hiſtoriam: vt tamen coniecturis aſſequi poſſumus, arbuſcula quædam, leucacantha dici debet, ſepes maxime exornans, quæ pyri folia habet, fructum vero nigrum, baccis liguſtri ſimilem, ex quo pictores viridem meminimus. Proinde Ruellius hic dupliciter errat, primo quòd cum Manardo,

leucacan

leucacantham ab acanthaleuce non separat: sed rem vnam esse credidit: Secundo, quòd arbusculam hanc rhamnum esse descripserit. Cæterum, si frutex iste dictus, alba spina non sit, proculdubio, quæ illa sit ignoratur. De qua Galenus seorsum à spina alba, caput præfixit, & eius verba lib. vij. huic dicato negotio ita legũtur: huius radix amara est, ac proinde incidit, exiccatque in tertio ordine: calfacit autem in primo. *Ruellius errat.*

DE TRAGACANTHA.

Græcè, τραγάκανθα: Latinè, tragacantha, spina, Gallicè, Dragant, espine à bouc: Arabicè, Alcuted.

HVIVS GVMMI.

Tragacanthum gummi, Hispanicè, Arabicè, alquitira: Italicè, gomma draganti: Gallicè, gomme dragant: Germanicè, Dragant.

Enarratio XXI.

HVius plantæ liquor, gummi dragacanthum, vel tragacanthum officinis dicitur: quod ex Creta & Peloponneso præcipuè aduehitur, & de eo Gal. lib. viij. excitatis ita dixit: Tragacantha emplastieam facultatẽ similem gummi obtinet, nec non obtusiorem acredinem: ac sane similiter illi desiccat. *Gũmi dragacanthũ.*

DE ERYNGIO.

Græcè, ἠρύγγιον: Latinè, Eryngium, Hispanicè, Cardo corredor: Italicè, Sfringo: Gallicè, Panicault, ou chardon testu: Germanicè, Manns treuw, Brachendistel.

Enarratio XXII.

ERyngium nascitur passim in campestribus & asperis locis, carduus officinis satis notus, centum capita alioquin dictus, ob multa capita, quæ in summa continet parte, nam Plinij centum capita, diuersa res ab eryngio isto est, vt etiam apud serapionem deprehenditur, qui per centum capita, inguinalem herbam, siue after Atticum apud Dioscoridem intelligit:

Eryngium.

Hallucinantur certe qui hanc ſecacul eſſe putãt, quum ſecacul Arabum, Dioſcoridis polygonatum eſt, noſtratum vero, herba dicta, ſigillũ beatæ Mariæ, vel ſigillũ Salomonis: quam alii geniculã vel genichellam appellant, & cuius radices, hodierni pharmacopolæ, ſuccharo pro inſtimulanda venere, veluti radices Eryngij parant, quibus ego pro irritanda vrina vſus ſum & feliciter ſucceſſit. De Eryngio vero Galenus libro ſexto ita dixit: Calore quidem eſt temperatum, non paruam tamen ſiccitatem ſortitur, conſiſtentẽ in tenui ſubſtantia.

DE ALOE.

Græcè, ἀλόη: La. aloe: Hiſ. hierua baboſa: Ital. herba di aloe Ara. ſaber: Gal. Perroquet: Ger. Alepatick.

LIQVOR ALOES.

Aloe: Hiſpanicè, azeure: Italicè, aloe, Gall. aloe.

Enarratio XXIII.

NOn ſolum hodie herba Aloes, in hortis & feneſtris ſeritur, ſed in multis mercatorum officinis ſuſpenſa videtur, ſuccum ex ſe glutinoſum deſtillans, quem aloem appellamus, vnde Hiſpani à continua deſtillatione, illam herbam baboſam, appellitant, tam enim herba hæc deſcriptioni Dioſcoridis reſpondet, vt in eius pictura immorari non ſit opus. Affertur autem bona aloe, ex Indiæ quadam inſula, Socotora dicta, vnde Succotrina Aloe appellatur, & cæteris antefertur, Iocineris modo concreta, ruffa, ſplendens, friabilis, ac egregie amara, quæ

Aloe ſuccotrina optima.

Aloe orificia venarũ aperit.

vt tra

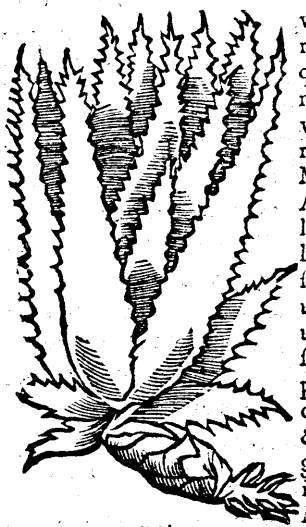

Aloë.

vt tradit Meſue, venarum orificia aperit, in qua re, immerito Manardus ac Fuchſius eum vellicant, quum experientia ipſa verũ dixiſſe Meſuem atteſtatur, vt Antonius Muſa Braſauola optime dixit, & Guliel. Puteanus euidentiſſimis rationibus probauit, & nos ipſi ita eſſe nouimus, quę vt tradit Meſue, pituitam, & bilẽ expellit, & ab illis, caput & os ventriculi mũdificat, & confert iuuamẽto magno, doloribus eorũ, & inflãmationi ſtomachi, imò qui cõtinuo ea vtitur, nõ ſentiet in corpore ſuo, nec inſtrumentis ſenſuum ſuorum ægritudinem, quæ non ſit facilis ſanatu, & præſeruat à putrefactione: ita vt etiam cadauera, præcipuè cũ myrrha mixta, & aliis, incorrupta ſeruet. Caue ergo inquit Meſue, dare Aloen in temporibus frigidis, excoriat enim, ex ſolutione educit ſanguinem. In quibus verbis, Meſue à Manardo quoq; reprehenditur, & merito ſane, quanquã Braſauolus pro Meſue ab errore vindicando, rationes adducit, quas tanquam ficulneas dimittimus, quũ revera, aloe ſecurius in hyeme quàm æſtate operatur, & validius in æſtate, ſanguiné per ora venarum aperta detrahit quàm in hyeme, vt cuiq; vel mediocriter in re medica exercitato notũ erit. Vt tamen Aloes temperaturam, & illius dotes, apud Galenũ deſcriptas noſcamus, ipſum in præſenti audiamus, qui ita lib. vj. tradit: Hæc herba optima in India naſcitur, cuius liquor eſt id quod ad nos importatur, cognominatum Aloë, medicamentum ad plurimas res, propter ſiccitatẽ mordicationis expertem vtile, quod quidem aſtringit modicè, ſed fortiter amarũ eſt, ac proinde ſubducit ventrẽ. Eſt autem

Meſue errat.

tertij ordinis exiccantium: calfacientium autem, aut primi intensi, aut secundi remissi. Ad hæc vero, gratum est ventriculo medicamen, vt si quod aliud, & sinus glutinat, sanat vlcera quæ ægrè ad cicatricē perduci possunt, & maxime quę in ano sunt, & pudendo: confert similiter si maceretur aqua, ad eorū phlegmonas, nec nō eas quæ in ore, naribus, oculisq; oboriuntur, in summa repellere & digerere simul potest, cum hoc vt paulum extergeat, quantum videlicet vlceribus puris non sit molestum.

Aloes temperatura.

DE ABSINTHIO.

Græcè, ἀψίνθιον: *Latinè*, *Absinthium*, *absinthium Ponticum*, *absinthium Romanū*: *Hispanicè*, *asentios*, *alosna*: *Italicè*, *assenzo*: *Gal.* *Aluyne*: *Arab.* *Affsinthium*: *Germanicè*, Vvermuot.

Enarratio XXIIII.

Absinthium.

ABsinthiū vulgare, idem cū Pontico, & Romano Absinthio est, quia in nihilo inter se quàm natali tantum differant, quo factū est, vt Galen. libris Methodi medendi, aliquando herbas diuersas facere videatur, quum tamen eadem sit: in Ponto tamen procerius crescit, cuius facultates & temperamentum ille libr. vj. de Facul. simpl. medica. ita prosequitur: absinthium astrictoriam, amaram & acrem qualitatem sortitur, excalfaciens, extergens, roborans, & exiccans: proinde biliosos ventris humores deiicit: ac per vrinas euacuat: Verum contentam in ventre pituitam, nihil adiuuat sumptum

sic

ſic nec in thorace aut pulmone contineatur: Nam aſtringens in eo facultas quàm amara, valentior eſt. Eſt autem calidum in exceſſu primo, ſiccum vero in tertio: at ſuccus longe quàm herba eſt calidior.

DE SERIPHIO.

Græcè, ἀψίνθιον θαλάσσιον: Latinè, ſeriphium, Abſinthium marinum: Hiſpanicè, aſſentios marinos, aloſna marina: Italicè, aſſenzo marino: Gallicè, barbotine.

Enarratio XXV.

Seriphium

NAſcitur ſeriphium nō ſolum prope mare, ſed in multis Italiæ hortis, ſemine onuſtum: vnde Fuchſium, hanc non nouiſſe herbam, certum eſt, quum in ſuo Herbario, quibuſdam ſiliquis ornatam eam depictam propoſuerit: & de ea ita tradit Galenus lib. viij. Simplicium, quū inquit: Seriphium abſinthio eſt tum ſpecie, tum guſtu ſimile: Cæterum, non æque aſtringit: ſed calfacit valentius, nec nō amaritudinem quandam ſalſuginoſam refert, ventriculoque eſt infeſtum: magiſque abſinthio lumbricos enecat, calfacit itaque ſecundo ordine intenſo, ſiccat autem in tertio.

DE SANCTONICO ABSINTHIO.

Græcè, ἀψίνθιον σαντόνικον: Latinè, ſantonicum abſinthium: Gallicè, Aluyne de Xaintonge.

Enarratio XXVI.

DIcitur Abſinthium Santonicum, à Santonibus Galliæ populis, apud quos plurimum gignitur. Cuius ſemen à ſantonico, corrupte ſanctum deductum eſt, quod hodie ſaccaro incruſtatur, pro vermibus puerorum interficiendis, & ea de cauſa, ſemen lumbricorum appellatur. Cæterum, qui Serapionis, tanabel, ſemen hoc interpretātur, omnino errāt: quia canabel Serapionis, arenoſa quædam terra eſt, à cœlo pluuiæ tempore cadens, non vero ſemen plantæ, quæ non ſolum contra vermes in vſu habentur, ſed etiam pro figulinis vaſis glutinandis.

DE ABROTONO.

Græcè, ἀβρότονον : *Latinè*, *abrotonum* : *Hispanicè*, *abrotano*, *hierua lombriguera* : *Italicè*, *abrotano*: *Gallicè*, *auroene ou garderobbe*: *Arabicè*, *Keſum*: *Germanicè*, Schoſs vuurtz.

Enarratio XXVII.

Abrotonũ.

Abrotonum.

Campho-rata.

VVlgata & inter cõmunes herbas, abrotonum habetur, cuius fœmina & mas ſunt: fœmina, infima ſiue ſylueſtris cypreſſus, in hortis naſcens eſt, quæ ſantolina vel camphorata à nonnullis quoq; appellatur. Mas verò, vbique reperitur, de quarũ virtutibus, Galen. lib. vj. de Facultat. ſimplic. medic. inquit: Abrotonum calidum & ſiccum eſt facultate in tertio receſſu, aut ordine, qui ad temperatam naturam expenditur, ſitum, valde ſiquidem eſt amarum, qui ſapor, quum terrenæ eſſentiæ ſit, à largo eſt calore extenuatus: porrò, ſi quibus per circuitus redeunt rigores, ante inuaſionem rigorum eos abrotono confrices, minus vtiq; concutientur ſubitoque ſenſum caloris percipient. Quòd abrotonum etiam lumbricos perimat, par quidem eſt, quum ſit amarũ: cæterum & digerendi & incidendi quandam vim habet, ipſoq; abſinthio maiorem, quandoquidem pauciſsimæ acerbitatis particeps eſt abrotonũ, haud autem exiguæ abſinthium: vnde inimicũ ſane eſt ventriculo abrotonũ, veluti etiam ſeriphium, gratum verò & amicum abſinthiũ, per ſe quippe amarũ omnifariam eſt infenſum ventriculo, auſterum vero,

verò, aut acerbum, aut in ſumma aſtringens, amicum & familiare. Et ſubdit: abrotonum vſtum, calidum ſiccumq; facultate eſt, magis etiam quàm cucurbita ſicca vſta, & anethi radix, illa enim vlceribus humidis ſimul & citra phlegmonem calio induratis conueniunt, ac proinde maxime præputij vlceribus congruunt: At cinis abrotoni, vlceribus omnibus mordax eſt, atq; iccirco ex oleo aliquo tenui, cicino ſcilicet, aut raphanino, aut Sicyonio, aut veteri, & maximè Sabino, ad alopecias accõmodatur. Tum barbam tardius naſcentem, in eorum aliquo, nec minus lentiſcino maceratum elicit.

DE HYSSOPO.

Græcè, ὕσσωπος: Latinè, hyſſopum: Hiſpanicè, hyſſopo, Hiſſopilho: Arabicè, ſufa: Italicè, Hiſſopo: Gallicè, hyſſope: Germanicè, Hyſop.

Enarratio XXVIII.

Hyſſopum.

HYſſopus officinis communis & vulgaris eſt herba, quam Dioſcoridis & Græcorum hyſſopum eſſe, vel ne, multi dubitabãt: quia capite de origano Heracleotica, legunt, ſecundum Marcelli verſionẽ, folia hyſſopi habet, non tamen vmbellam hyſſopi modo: rotæ figura, in quibus verbis videtur hyſſopum, vmbellã modo rotæ habere: ſed reuera, textus iſte verus eſt, cui tamẽ falſa verba hæc adiecta ſunt, hyſſopi modo, quum Dioſcorides in flore origani nullam faciat ſimilitudinẽ cum hyſſopo, ſed potius in folio tantum, proinde hyſſopum vulg

vulgarem, Græcorum hyſſopum eſſe, non eſt dubium, de qua Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl medi. breuiſſime ita dixit: Deſiccat & excalfacit tertio ordine, ſed tenuium eſt partium hyſſopum.

DE STECHADE.

Græcè, στιχὰς καὶ στοιχὰς: Latinè, ſtœchas: Hiſpanicè, cantueſſo: Luſitanicè, roſmarinho: Italicè, ſteca: Gallicè, ſtechas: Arabicè, aſtuchudes: Germanicè, Stichas kraut.

Enarratio XXIX.

Stœchas.

NOn vbiq; ſtœchas reperitur, quam ſeplaſiarij genitiuo caſu ſtichados appellant, imò Venetiis vbi maximus herbarum & ſimplicium confluxus eſt, veluti Ferrariæ, nunquã huius flores, ſed tantum denudatas ſpicas cum nonnullis ſtipitibus, videre potui. Eſt enim herba iſta, fruticoſa, invniuerſa Hiſpania admodũ frequens, quam Luſitani, roſmarinum appellant: in Gallia quoque frequentem eſſe, Dioſcorides teſtatur: imò huius herbæ nomenclatura, ſtœchas, ab inſulis Stechadibus, prope Maſſiliam ſitis, contrahitur, ex qua ſyrupus in officinis paratur, & cum aromatibus & ſine illis: ex illius quoq; floribus, conditum, capiti, ventriculo & matrici conueniens, cum ſuccharo vel melle conficitur. De qua Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ ita inquit: Stœchas amara eſt, & mediocriter ſub

Spica.

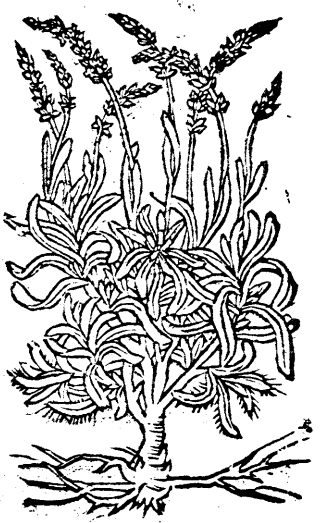

Lauendula.

ſubaſtringens, quum nimirum ex terrena eſſentia frigida exigua, & extenuata altera terrena copioſa, conſtet, quare obſtructione liberat, extenuat, extergit, roboratq; & viſcera & vniuerſum corpus: cæterum, herba illa à nonnullis ſtœchas citrina dicta, longe alia res eſt, de qua alibi ſermonem habituri ſumus. Eſt porro ſtœchadi, herba folio, & figura perſimilis, abſq; flore tamen: quam pleriq; criſpulam vocant, optimi ſane odoris, & cuius radix, thuris odorem maxime refert, & eam in vnguento marciatone iniiciunt. *Criſpula herba.*

DE ORIGANO HERACLEOTICO.

Græcè, ὀρίγανον ἡρακλεωτικὸν: *Latinè*, *Origanum Heracleoticum*: *Hiſpanicè*, *Oreganos*: *Italicè*, *Origano*: *Gallicè*, *origan*: *ou mariolaine ſauuage*: *Arabicè*, *ſaudenegi*: *Ger.* Vvolgemuot, doſten.

DE

DE ASININA ORIGANO, ONITIDE DICTA.

Græcè, ὀρίγανον ὄνιτις: *Latinè*, *onitis origanus*, *asinina origanus*.

DE SYLVESTRI ORIGANO.

Græcè, ἀγριορίγανον: *Latinè*, *sylvestris Origanus*: *vulgo*, *origano campestre*.

DE TRAGORIGANO.

Græcè, τραγορίγανον: *Latinè*, *tragoriganus*, *hircicina origanus*: *Gallicè*, *Mastic*.

Enarratio xxx. xxxi. xxxii. xxxiii.

Origani quatuor genera.

Origanum.

QVatuor origani genera à Dioscoride describuntur, quorum præstantius, & verius, sylvestre est, quod nullibi quàm in Hispania hucusque mihi videre contigit: in Gallia vero, & Germania ac Italia, genere quodam vtuntur non adeo tamen potente ac bono. Habent tamen origani vt refert Galenus libr. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum has sequentes dotes, Heracleotica quidem efficacior est Onitide, agrestis tamen est valentior vtraq; omnes vero incidendi, extenuandi, calfaciendi, & exiccandi obtinent facultatem, in tertio nimirum excessu, At tragoriganus etiam quippiam astringit.

DE

DE PVLEGIO.

Græcè, γλήχων: Latinè, pulegium: Hiſpanicè, poleios, poeyos: Italicè, pulegio: Gallicè, pouliot: Germanicè, Poley, hertz poley.

Enarratio XXXIIII.

Pulegium.

Pulegium.

OLim verò cum nonnullis doctiſsimis viris, ac diligentiſsimis ſimplicium medicamentorum inueſtigatoribus, in dubiũ vertebam, num pulegiũ vulgare, Dioſcoridis & Græcorum pulegiũ eſſet. Sed nunc re exactè contẽplata, pro firmo tenemus, in idẽ conuenire, nec ĩ aliquo inter ſe differre, Cuius duo genera reperiũtur, alterum flores albos, alterũ verò purpureos ferẽs: illũ marem, iſtũ verò fœminam Plĩ. lib. xx. cap. 14. appellat. Sed Fuchſius in hoc errat, credens, pulegium fœminã, purpureos flores gerens, nepitham eſſe, quum revera res inter ſe differentes ſint, vt experientia ipſa indicat: de quo Galenus lib. vj. Simplicium ita inquit: Glechon id eſt pulegium herba, quandoquidem acris & ſubamara eſt, valde extenuat, & calfacit. Quare & illita rubricat, & exulcerat ſi diutius hæreat, quinetiam humida, craſſa, & lenta, ex thorace & pulmone excreatu facilia facit, menſesq; mouet.

Fuchſius errat.

DE DICTAMNO.

Græcè, δίκταμνον: Latinè, dictamnum, Dictamnus Cretenſis, vulgo dittamo: Arabicè, Bari.

Eam

Enarratio xxxv.

Dictamnus.

AFfertur è Creta insula dictamnus, foliis pulegij, subrotundis, & tomento quodam desuper vestitis, qua nulla quantumcunque paupercula aromataria sit, in Italia iam hodie caret, tam enim frequens, ac continua illius aduectio est. Cæterum, quod Dioscorides inquit, ferunt in Creta vulneratis telo capris, eius herbæ cibo, tela cuspidesque omnes ex corpore decidere, hodie verum esse nouimus, est certe hærba hæc, vt refert Theophrastus lib. ix. de Plantarum historia, cap. xvij. mirabilis, præsertim pro partu accelerando. De qua Galenus lib. vj. citato, ita tradit: Tenuiori essentia constat quàm pulegium: cætera illi simile.

DE PSEVDODICTAMNO.

Græcè, Ψευδοδίκταμνον: Latinè, falsum Dictamnum: Hispanicè, pulegium ceruinum, poleo cerual.

Enarratio xxxvi.

Pseudo dictamnum.

HAec in Hispania & Italia comperitur, quam Hispani, pulegium ceruinum appellant. De quo Galenus libro superius citato, inquit: At pseudodictamnum ad omnia imbecillius existit.

DE ALTERA CRETENSI DICTAMNO.

Græcè, ἕτερον εἶδος δικτάμνου: Latinè, altera Cretensis dictamnus.

Enarratio xxxvii.

Tertia dictamnus.

NOn solum in hortis hodie altera hæc Cretensis dictamnus videtur: sed etiam in fictilibus ad feneſtras frequenter reponitur, folio cresonis, flore pulchro, purpureo, & qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore narantij oriri videmus.

DE SALVIA.

Græcè, ἐλελίσφακον: Latinè, salnia: Hispanicè, Italicè, salnia, salua: Gallicè, sange: Arabicè, Elifacos: Germanicè, Salbey.

Enar

Saluia maior.

Saluia minor.

Enarratio XXXVIII.

NVllus extat hortulus, quantumcunque pauperculus, qui non ſaluia ornetur, adeò vbique frequens eſt, nam & ſylueſtris quoque non minus obuia eſt, quæ variis in locis fructum quendam gignit, gallæ omnino ſimilem, paruum tamen, & colore ſubalbidum: de qua Galenus breuiſsime dixit libro vj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Eleliſphacos, id eſt ſaluia, euidenter exçalfaçit, ac leuiter ſubaſtringit. *Saluia.*

DE MENTA.

Græcè, ἡδύοσμος ἥμερος: *Latinè*, *Mentha*: *Hiſpanicè*, *hierua buena*, *ortelana*: *Italicè*, *menta*: *Gallicè*, *mente*: *Arabicè*, *nahanaha*: *Germanicè*, Müntz.

Enarratio XXXIX.

VBique menta nota eſt, quæ quia in hortis ſemper reperitur, Hortulana ab Hiſpanis nonnullis appellatur. *Menta vn de ducta.*

Menta ſatiua,

Menta ſatiua altera.

Dicitur porro menta, quòd odore ſuo mẽtem & venerem excitet, vt ex Galeno & Dioſcoride facile percipi poteſt, quanquam Plinius lib.xx.cap.xiiij. oppoſitum dicat, non ſine tamen errore, vt ex Galeni ſequentibus iis verbis, facile percipitur, quæ ita habent: Tam menta quàm calamintha, guſtu acris, & facultate calida eſt, ex tertio calfacientium ordine: infirmior tamen eſt menta, & minus excalfacit: cæterum mediocriter ad venerem excitat, id quod omnibus accidit, quæ humiditatem ſemicoctam & flatuoſam continent, At calamintha, quum valentius calfaciat & exiccet, habet etiam quiddam amarum in ſe, ac acerbum: quare illo quidem lumbricos perimit, acerbitate verò, ſi cum oxycrato bibatur, recentes ſanguinis reiectiones reprimit: Subſtantia eſt, vt ſi qua alia herba, tenuium partium. Cæterum Galenus hic mea ſententia per calamintham, mentẽ ſylueſtrem, dictam mentaſtrum intelligit, de qua ſermo ſubſequitur.

Menta ſylueſtris mentaſtrũ eſt.

Conſtan

CONSTANTINVS.

ERrorem ſuum congeminat Amatus Luſitanus Plinium culpans, & abſurdo conſectario, ex detortis Dioſcoridis & Galeni verbis concludens Menthæ faiſam etymologiam. Nam quæ poteſt eſſe abſurdior conſequentia quàm hæc Amati? Dioſcoride ac Galeno authoribus, mentha ad venerem ſtimulat: ergo mentem emouet. falſa enim hæc eſt antecedens enunciatio: Omnia quæ ad venerem incitant conturbant mentem, ſiue vt ipſe loquitur excitant. Sed demus hoc pronunciatum verũ eſſe ac neceſſarium. An continuo ſequitur? Igitur in menthæ etymo lapſus eſt Plin. At ſanè Amate noſter, vt verè potius & libere dicam, quàm accuſatoriè aut aſſentatoriè, hæc eſt linguæ Græcæ, ſinon vtriuſq; pudenda ignoratio, ac in euoluendis bonis authoribus imitandi magis, quam criminandi cauſa, ſupina negligentia. Mentha enim nomen Græco fonte defluxit, quod a vocabulo quo Græcis mens ſignificatur, tam lõge abeſt, quàm quod maxime. quod ne gratis dixiſſe videamur, age laudemus authores. Cratinus apud Pollucem lib. vj. Onomaſtic. τυχῶ γὰρ μίνθης πεφαλεξάμενος & γ' ἐλαίῳ. Mentha ſiquidem eodem Pollucis teſte, non ſolum dicta eſt εὐόσμως, ſed etiam μίνθη καὶ μίνθα, tametſi apud eundem corruptè legatur μίθα, à Minthe Plutonis ſcorto (alij q; Coryti filii) in hanc plantam, vt fabulantur poetæ, conuerſo: quod cum Pollucis teſtatur Ouidius Metamorph. lib. x. An tibi, inquit, quondam Fœmineos artus in olentes vertere menthas Perſephone licuit? Et Galenus lib. vj. ſimpl. εὐόσμως, inquit, quam nonnulli μίνθαν vocant. Scitè igitur dixit literatiſsimus Plinius: Mentha nomen ſuauitas odoris apud Græcos mutauit, cum alioqui mintha vocaretur, vnde veteres noſtri nomen declinauerunt. Quæ Plinij verba leguntur lib. xix. cap. 8. non, vt falsò citat Amatus, libro xx. cap. 14. Illic enim non de menthæ nomine agit, ſed de Menthaſtro quod ſylueſtris mẽtha eſt, differens ſpecie foliorum, quaſi figura ocimi, pulegij colore, propter quod quidam Sylueſtre pulegium vocant. Sed tamẽ indidem ſuam calumniam in Plinium, Amatus adornauit. Ibidem enim hæc ſunt verba Plinij: mentha ipſius odor animum excitat, & ſapor auiditatem in cibis: ideo embammatum mixturæ familiares. vides vnde compoſitæ inſidiæ, & conſuti dolij? Ac vt, quod Plin. ipſe animum excitare, Plinio maſtix mentem excitare dixerit, in hac ſignificatione (ſi dijs placet) Latinius. Nimirum literatè tu quidem Amate ſalcet, tuq; illiteratè naturalis hiſtoriæ parens atque reſtitutor. Certe quidẽ o noſter Luſitane, (vt hoc ſemel aduerſus omnes Plinij

obtrectatores dicatur, qui vt viatores cum ſudum apparuit, plata ni ramos defringunt, ſub quo tempore pluuio latuerant: aut vt orobanche, vitis, vel cucurbita, plantas arboresq; per quas creuere ſuffocant: ſic Plinium iſti ſuffocanes palmites ſupplantare nituntur & concerpere, à quo & eius ordinis ſcriptoribus, latrocinantur omnia) iſtud eſt cum laruis luctari: & Cyri pædiam cōuellere. Sed hoc ſatis, ſuperque ſit. Mentha autem à Græcorum explanatoribus grammaticis, etiã κακὴ βοτάνη, dicta eſt, id eſt, herba noxia: non aliam ob cauſam, quã quòd ἀσυλλήπτου ὄρεξεως. id eſt, conceptus impedit, vt mihi teſtis eſt Dioſcorides, & Plinius qui eam generationi tradit reſiſtere lib. vicesimo, capite decimoquarto.

DE MENTASTRO.

Græcè, ἄγριον ἡδύοσμον: Latinè, mentaſtrum, mentaſylueſtris: Hiſpanicè, Italicè, mentaſtro: Gallicè, mentaſtre: Germanicè, Roſs müntz.

Enarratio XL.

MEntaſtrum ſylueſtris menta eſt, quæ potiſsimum in aquoſis creſcit, folio hirſuto, lanugine caneſcente, odore grauiori, quàm primi iiſymbrij, ex qua lauacra quotidie parantur, & de illius natura, ac viribus, Galenus capite de menta, ſub calaminthæ nomine verba fecit:

DE NEPETA, SIVE CALAMINTHA.

Græcè, καλαμίνθη: Latinè, calamintha, nepita, & Arabicè, calamentum: Gallicè, calament: Hiſpanicè, laneuada: Italicè, nipotella: Ger. Rorn müntz.

Enarratio XLI.

TRes calaminthæ ſpecies à Dioſcoride in præſenti deſcribuntur, quarum ſecunda, nepeta ſiue nepita eſt, non vbiq; naſcens, ſed magis in regionibus calidis, vnde in Germania rariſsime videtur. Eſt enim herba hęc parua, gracilis, folio pulegij, flore vero purpureo, albicante, paruo, odorē ex ſe gratiſsimum expirante. Altera vero ſpecies, herba cataria appellatur, eo quòd ea cati maxime oblectantur, quam Ferrarienſes quoq; ſua voce neueda appellant, quum tamen vox hæc neueda, non huic

cataria,

Calamintha.

catariæ, ſed à nobis dictæ cõueniat: melius igitur eam vniuerſæ Italiæ reſiduum, herbam catariam appellat, quàm Ferrarienſes, & Longobardi nepetam, quum vt diximus, nepeta ſiue nepita, prima à nobis deſcripta eſt, à Dioſcoride verò ſecunda. Tertia quoq; ſpecies reperitur, quam proprie calamẽtum pharmacopolæ vocant, herbam lõge à duabus diuerſam, nec multum à ſiſymbrio differentẽ. Omnes tamen iſtæ herbæ eaſdem ferè vires obtinent, de quibus Galenus cap. 1. lib. vij. de Facult. ſimplic. medic. ita tradit: Calamintha, id eſt nepita, eſſentia quidẽ eſt tenui, temperie autem calida & ſicca quodãmodo in tertio ordine. Eſt enim acris guſtu, paulumq; amaritudinis obtinet, extrinſecus admota, primum quidem valde excalfacit & mordicat, cutemq; exugit, poſtremo etiam vlcus efficit, in corpus autem intro aſſumpta, tũ ipſe per ſeſe ſicca, tum etiam cum melicrato, perſpicuo calfacit, atq; ſudoresciet, omneq; corpus tum digerit, tũ exſiccat. Iccirco ea contra rigores repetentes per circuitũ nonnulli vtuntur, ſicuti & contra iſchiadicos morbos, trahit enim quæ in profundo hærent ad ſuperficiem, totumq; adeo articulum excalfacit, & cutem non obſcure adurit, menſeſq; tum epota, tum appoſita admodum efficaciter prouocat, ac denique elephanticis etiam probe auxiliatur: præterea, cicatricibus atris candorem reſtituit, & ſigillata digerit. Præſtat autem in huiuſmodi, vbi in vino decoxerimus, ipſam emplaſtri ritu apponere, & viridem magis quàm ſiccam: at ſicca ad venenatarum beſtiarum morſus aſſumitur, veluti etiam cauteria, & quæcunque medicamẽta calida ſunt & acria.

Succus eius aut infusus, aut epotus, ascaridas, lumbricos, & aurium vermes enecat, sic & conceptū interimit, eiicitque: igitur incidendi quidem ei vis adest, ob calorem, tenuitatem, amaritudinem: abstergendi verò propter solam amaritudinem: quare asthmaticis atque ictericis conuenit, ad omnia tamen dicta, montana efficatior existit.

DE THYMO.

Græcè, θύμος: *Hispanicè*, *tomilho*: *Italicè*, *thymo*: *Gallicè*, *Thym*: *Arabicè*, *hasce*: *German.* Thyn.

Enarratio XLII.

Thymum.

THymus vulgaris & nota herbula est, aliquando flores purpureos, nonnunquàm verò albos producens, quibus apes multū oblectantur, nec inde facientes. Nam thymus purpureos flores habens, melior est, ac fecarior, quanquam qui albos emittit validior ac potentior censetur. A nigro porro thymo abstinendum est, vt suadent nōnulli, quia venenosum omnino sit medicamen. Nascitur autē super thymo, capillus quidam implicitus, epithymus hodie appellatus, cuius copiam Salmanticēses maximam habent, ad ripas fluuij Tormidis, nō longe à fano diuæ Mariæ: De quo libro iiij. suus habetur sermo. Nunc verò thymi vires, ac temperamentum audiamus è Galeno, libro vj. de Facultat. simplic. medicamen. qui ita ait: Thymus incidit, & calfacit vehementer, ob idque vrinam & menses prouocat, fœtum euellit, potus viscera expurgat, educendis ex thorace & pulmone confert, ac denique excalfacit exiccatque in tertio ordine.

Epithymus.

DE

DE THYMBRA.

Græcè, Θύμβρα: *Latinè*, *thymbra*, *ſatureia*, *cunila*: *Hiſpanicè*, *ſegurelha*: *Italicè*, *coniella*, *ſauoregia*: *Gallicè*, *ſarriette*: *Arabicè*, *ſahater*: *Germanicè*, Saturey, Zuuibelyſop.

Enarratio XLIII.

Satureya.

THymbræ, ſeu cunilæ, duæ ſunt ſpecies, vna hortenſis ſeu ſatiua, culinæ deſeruiens: altera verò agreſtis, ſiue ruſtica cunila quæ proprie thymbra dicitur, & maiori acrimonia quam prima ornatur: de qua Galenus nullā facit mentionē: At Paulus lib. vij. ſuæ medicinæ, ita de cunila refert: Cunila vtraq; ſiccat & calfacit in tertio ordine: hinc etiā oleum in quo decoquitur, rigores febrium circuitu remeantes diſcutit, flores idem præſtant, quorū decoctum menſes citat, & fœtus extrahit, quæ verò in humidis regionibus naſcitur, odore grauior & inefficacior eſt.

DE SERPILLO.

Græcè, ἕρπυλλος: *Latinè*, *ſerpillum*: *Hiſpanicè*, *ſerpolho*, *ſerpam*: *Italicè*, *ſerpillo*: *Gall.* *ſerpolet*: *Arabicè*, *Nemen*: *Germanice*, Quendel.

Enarratio XLIIII.

SYlueſtre & hortenſe reperitur ſerpillum, varie tamen, quia nonnunquam hortenſe humoris copia curuum, humi ſerpit, vnde nomen à ſerpendo ſibi vendicauit. Ali-

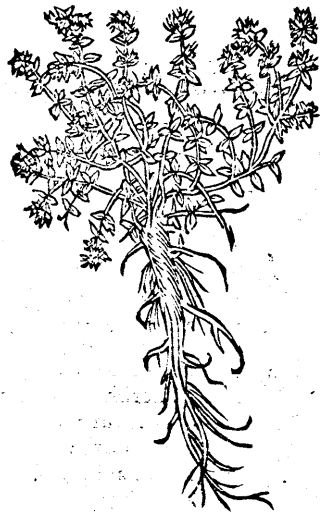

Serpyllum.

quando verò in altũ ſurgit, & in rectum attollitur, quę quoque ſylueſtri euenire percipimus, quo factum eſt, vt Dioſcor. in præſenti cũ Plin. lib. xx. cap. 22. concors & vnanimis ſit, nec in aliquo inter ſe differant: Nam Dioſcorides quia Serpillum hortenſe per terram reptare: ſylueſtre verò in altũ erigi vidit, ita chartis mandauit: Plin. verò, quia in ſuo ſolo, contrario euenire vidit, memoriæ comendauit ſerpillum ſylueſtre ſerpere, hortenſe verò in altum creſcere: vtcunq; tamen de eo Gale. lib. vj. de Facult. ſimpl. medic. ita breuiſsime dixit: vſq; adeo calfacit, vt vrinas & menſes moueat: eſtq; & guſtu admodum acre.

DE SAMPSVCHO.

Græcè, σάμψυχον: Latinè, ſampſuchus, amaracus: Hiſp. maiorana: Ital. Perſa, maiorana: Gal. mariolaine: Arabice, merzenius: Germ. Maioran.

Enarratio XLV.

EST proculdubio, ſampſuchus, amaracus odorifera, maiorana hodie dicta herba, nam altera amaracus fœtida, reperitur, quam Dioſcorides parthenium & vulgares cotulam fœtidam appellant. De præſenti verò, agit Galenus breuiſsime lib. viij. de Facultat. ſimplic. medic. quum inquit: Sampſychon tenuium partium, & digerẽtis eſt facultatis, deſiccat enim & excalfacit, ordine tertio.

CONSTANTINVS.

Ἀμάρακον καὶ ἀμάρακος *Theophraſto lib. j. de cauſis plantarum,* Σάμψυκος *Dioſcoridi,* καὶ σάμψυκος *Polluci lib. vj. Eſt amaracus Virgilio lib. j. Aeneid. Nam vt author Plinius lib.*

xxj. cap. 11. Amaracum Diocles medicus & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus et Syria ſampſuchum: ex quo fit vnguentum ſampſuchinum, id eſt amaracinum, vt ipſemet exponit libro xxj. cap. 22. Tamen de amaracino oleo & ſampſuchino, diſtinctis tractat capitibus Dioſcorides: ac de ſampſucho atque amaraco tamquam differentibus plantis, diuerſis locis ſcripſerunt Galenus & Paulus Aegineta, ſed eorum amaracus, ab alijs creditur Marum eſſe Dioſcoridis, quod noſtra lingua maſtic dicimus, ab alijs verò parthenium: quorum opinioni magis aſſentior. Galenus enim tametſi (vti nec etiam Paulus) parthenij, aut mari inter ſimplicia non meminerit, Marum ab Amaraco apertè diſcernit libro primo, de Antidotis in compoſitione hedychroi.

DE MELILOTO.

Græcè, μελίλωτος: *Latinè*, *melilotus*, *ſertula campana*: *Hiſpanicè*, *corona de rei*, *Italicè*, *Gallicè*, *melilot*: *Arabicè*, *Alchilelmelich*: *Germanicè*, Edler ſtein klee.

Melilotus.

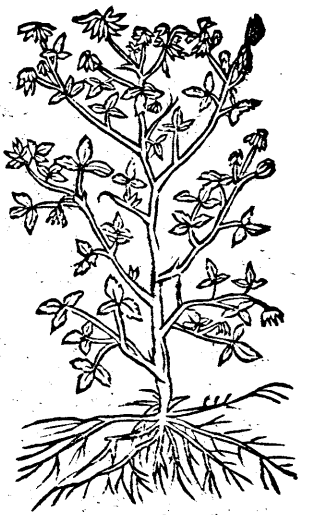

Melilotus Italica.

Enarratio XLVI.

NVſquam quod equidem obſeruauerim, melilotum verum quàm in Hiſpania vidi, flore luteo, vel potius melleo, vnde forſan nomen traxit, & illo quidem in orbem coronæ modo conſito, vnde Corona regia, dicta eſt herba, non niſi optimum, ac iucundum ex ſe ſpirans odorem: Nam herba iſta, quæ paſsim pro melilloto à pharmacopolis vſurpatur, tantum à vero abeſt melilloto, quantum cancer ab anguilla. Porro in Calabria, & Neapolitano regno, verum quoq; naſci certum eſt, quod Dioſcorides vt diligentiſsimus inueſtigator, non ſiluit: de eo tamen Gal lib. vij. de Facul. ſimpl. medi. ita tradit: Melilotum quiddã habet aſtringens, digerit tamẽ, concoquitq;: copioſior enim in eo eſt ſubſtantia calida quàm frigida.

DE MARO.

Græcè, μάρον: Latinè, Maron, Gallicè, l'herbe du maſtic. Enarratio XLVII.

Acinos.

COnſpicitur marõ herba, apprime deſcriptioni Dioſcorid. reſpõdens & quã Colimbrienſes, bonarũ literarũ ſtudioſi habẽt amaraco ſimilem folio origani, admodum odoriferã, & amarã. De qua Gale. lib. de Antidotis mentionẽ tantum facit quum dicit in Italia ſicuti alias quaſdã herbas creſcere vidi, ita & amaracum, porro hæc planta à maro per multũ odore vincitur, &c.

DE ACINO.

Græcè, ἄκινος: Latinè, Acinus.

Enar

Enarratio XLVIII.

ACinos vt Ruellius credit, vulgare basilicũ est, quod in Aegypto vt ex Plinio percipitur lib. xxj. cap. 15. & 27. flores non emittit.

CONSTANTINVS.

Ἄκινος, *siue* ἄκιον *Dioscoridi, Plinio est acinos, quam & epipetron tradit vocari his verbis lib. xxj. cap. 15. Et Aequinoctio nascens aphace, acinos quam epipetron vocant, quæ nunquam floret. quæ lectio verior mihi videtur quã hæc apud Theophrastum de historia plantar. libro vij. cap. 8.* ἔνια ἢ πρὸς ὄρος ἀνανθῆ, καθάπερ καὶ τὸ ἐπίμηκον. *id est, quædam enim prorsus non florent, vt & epimetron. De acino etiã hoc modo Plinius lib. xxj. cap. 27. Acinum & coronarum causa & ciborũ Aegyptij serunt: Eademq; erat quæ ocimum, nisi hirsutior ramis ac foliis esset, & admodum odorata. Ciet menses & vrinas. Quibus locis aperte ostenditur Basilicum nostrum acinum non esse, quia illud floret flore albo, nec foliis aut ramis est hirsutum, sed ipsum Ocimastrum potius est, de genere Ocimi: & multo sanior est opinio doctissimi Mathioli Senensis, cui subscribimus.*

DE BACCHARI.

Græcè, Βάκχαρις: *Latinè, Baccharis.*

Enarratio XLIX.

NOrunt iam hodie officinarum mangones, asarum à bacchari multum differre, quum tamen, antea eas herbas confunderent. Quid vero sit baccharis, non satis constat: nam Leonicenus scarleam herbam, quam galli cristam Hispani, & multi alij appellant, esse dixit, cui tamen non accedimus, quum & si inter se similitudinem quandam foliis habeant, radicibus tamen omnino differunt. Quia scarlea, nec elleboro nigro radices similes habet, nec cinnamomo odore referentes, imò eas albicantes, subtiles, & inodoras conspicimus: faciunt etiam ad hæc, quòd scarlea, quæ domestica & syluestris comperitur, ad orminium Græcorum magis accedit, vt proprio dicemus capite. Non præteribo tamen vnum in præsenti, quòd mulieres Hispanicæ, contra puerorum fascinationes semine scarleæ continuo vruntur, & vt ipsæ aiunt, non sine quidem optimo successu & maximo iuuamento, quæ vires olim bacchari tribuebantur, vt canit Virgilius. *Baccharis.*

bacchare

bacchare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Ruellius porro, baccharim in Gallia reperiri, eamq; à rusticis, mariæ chirothecas appellari, contendit, quam nos, quum diligenter in Gallia quesiuissemus, à scarlea minime abesse nouimus. Cæterum de bacchari, Galenus, quod equidem teneam, in libris Simpliciũ nullam facit mentionem. Paulus tamen ita de ea loquitur libr. vij. suæ medicinæ: Baccharis odorata est herba similis cinnamomo, coronaria & acris, huius radicis decoctum meatus obstructos aperit, vrinam & menses citat, folia ipsius quum sint astringentia fluxionibus opitulantur.

DE RVTA.

Græcè, πήγανον: Latinè, ruta: Hispanicè, arruda: Italicè, rutta: Gallicè, rue: Arabicè, sadeb: Germanicè, Rauten.

Enarratio I.

Ruta.

Ruta.

TAm nota & vulgaris ruta est, vt ex ea, quum rem obuiam, & omnibus manifestam indicare volumus, prouerbium vsurpetur, dicendo: ruta notior est, quæ domestica, siue satiua, & syluestris reperitur: Satiua non adeo ingrata gustui est, imò eã vniuersa Italia, inter herbas acetarium componentes, miscet. Syluestris verò sua sponte nascitur, similis omnino domesticæ: sed sapore & odore grauior, & consequenter viribus potentior. Sed animaduerte, quòd syluestris hæc ruta longe

longe alia eſt, ab hac ſubſequenti ſylueſtri ruta, quam harmel, ſiue armala Græci vocant, vt inferius ſequenti capite dicemus, potens enim ruta eſt contra venena, vt ex Plinio elicitur lib. viij. ſuæ naturalis hiſtoriæ, cap. 19, & valida contra faſcinationes, vt ab Ariſtot. libro Problematum deſumitur, cuius temperamentum, Galen. lib. viij. de Facultat. ſimpl. medic. ita proſequitur: Peganon, id eſt ruta, aggreſtis quidem, in quarto ordine excalfacit: domeſtica vero in tertio. Eſt autem non ſolum guſtu acri, ſed amaro: ex quo ſane, digerere, incidereq; craſſos & lentos humores poteſt, atq; mouere vrinas, quin & tenuiũ eſt partium, flatusque extinguit, quare ad inflationes competit, ac Veneris appetentiam inhibet, digeritq; atq; exiccat ſtrenuè.

DE SYLVESTRI RVTA.

Græcè, πήγανον ἄγριον: Latinè, ruta ſylueſtris, Arabicè, Harmel, armel: Germanicè, Vvildraut.

Enarratio LI.

CONſulto prætermiſimus, huius capitis magnam partem, quum illa ſuppoſititia huic capiti ſit, & ex duobus aliis capitibus decerpta, videlicet, ex capite de hyperico, & aſcyro, vt cuiq; conferenti manifeſtum erit, imò nonnulli extant codices, tam Græci quàm Latini, in quibus caput ita incipit: Vocant & aliqui agreſtem rutam, &c. vt merito & nos ex iiſdem quoq; verbis, capitis initium fecerimus. Hæc enim ruta ſylueſtris, longe alia eſt ab ea ſylueſtri ruta, quam capite ſuperiori deſcripſimus, quum ſylueſtris ruta ſuperioris capitis, vt diximus vulgatiſsima ſit: hæc vero Capadociæ, & Aſiæ, particularis, quam harmel, ſiue armel aut armala Græci vocant: vnde fœdiſsimè, Mathæus vere Syluaticus, & alij Luminarij dicti, errant, credentes, quòd Harmel, cum litera H, ſcripta, ſignificat ſemen cicutæ, cum A vero rutam, res proculdubio abſurda, & à veritate multum aliena, quum ſiue cum H, ſiue cum A, ſcribatur litera, ſemper Harmel vel armel, rutam iſtam ſylueſtrem ſignificat, vt ex Auicenna, & Serapione deprehendi quoq; poteſt. Animaduertant igitur deinceps pharmacopolæ, quum pillulas fœtidas, & aggregatiuas componunt, ne illis pro harmel, ſemen cicutæ adiiciant, quum venenoſum & mortiferum ſit,

sit, sed potius immisceant semen rutæ syluestris. Sed vnde error iste ortus fuerit, vt pro semine rutę syluestris, semen cicutæ acceperint, nunc dicam. Nam Auerrois lib. v. sui Collectorij ita inquit: Armel vel alharmel, id est cicuta, calida est, & sicca in tertio ordine, crassos & viscidos, ac lentos incidit humores, & ob eam vim vrinas mouet, & menses subducit, ex quibus verbis, satis clarum est quod halmel cicuta sit, quibus nos facillime respõdemus, quod textus ille Auerrois corruptus est, quum loco rutæ cicutæ scriptum sit, & quod verum sit patet, quia cicuta frigida est, & somnifera, & textus inquit, pro vt Galenus lib. vij. de Facultatibus simplic. medica. capite moly. Harmel tenuium est partium, & calida tertio ordine, vnde crassos humores & lentos dissecat, ac digerit, & vrinam mouet. Ex quibus verbis satis constat, quòd Harmel Auerrois sit ruta syluestris, siue moly Galeni, quam quoq; harmolan Galenus & Græci appellant, vnde satis claret, quòd typographi, vel correctoris incuria factum sit, vt pro ruta, cicuta scriptum sit, quia verba subsequentia, temperaturam attestantia, rutæ respondent, & non cicutæ: quia vt diximus, cicuta mortifera est, & quarto ordine frigida: nõ vero calida, vt harmola est, quemadmodum ex lib. vij. de Facul. simpl. medic. comprehenditur, vbi Galenus, vltimo capite prædicti libri, ita inquit. Moly hoc quidam vocant, peganon agrion, hoc est rutam syluestrem, nonnulli harmolan, Syri besasan, sicut Cappadoces Moly: quia radicem habeat nigram, & florem lacteum, vis eius tenuium partium est, & calida tertio ordine, vnde & crassos humores ac lentos dissecat, & digerit, ac vrinam mouet. Cæterum quæ herba hæc sit, pauci norunt, nos tamen post longam inuestigationem, eam inuenisse credimus, quæ proculdubio, non alia est: quàm herba quędam, hodie in Italiam & Galliam, ex alieno orbe aduecta, flores similes caryophyllis producẽs, quandoq; mellei coloris, nonnunquam vero, lutei, aut crocei, lacteiue, quos vniuersa Italia vltramarinos caryophyllos appellat, nam ab vna radice plures virgas & longas herba ista emittit, in quarum summitatibus, capitula siue flores dicti caryophyllis perquam similes nascuntur.

Auerrois locus castigatus.

DE

DE MOLY.

Græcè, μῶλυ: Latinè, Moly.

Enarratio LII.

MOly vt fertur, à Mercurio deo inuenta herba est, incantationibus & veneficiis accommodata, vt ex Homero, decima Odysseæ rapsodia, & Ouidio in Transformationibus colligitur, non minusq; à Plinio capite vigesimoquinto libri quarti, quæ bulbosa & nigra radice ornatur, vt Ouidius loco citato dixit, ad istum modum: Moly vocant superi, nigra radice retentum. flore vero quandoq; vero rubro ornari, ex Homero, tum etiam Græcis medicis, colligitur. Nam Homerus flore albo moly depinxit, & Ouidius illi subscribens dixit, Pacifer huic florem dederat Cyllenius album. Hæc vero hodie, non habetur, nec quæ sit dignoscitur: non desunt tamen aliqui herbarum inuestigatores, qui eam in agro Neapolitano nasci contendant. *Moly.*

DE PANACE.

Græcè, πάναξ ἡρακλεῶς: Latinè, panax heraclius: Arabicè, steusir.

Enarratio LIII.

PAnax heracleon, siue panaces Herculeon, ab Hercule illius inuentore, sic dicta herba, in monte Gargano, sancti Angeli dicto, apud Apuliam nascitur, quæ in multis Italiæ hortis quoq; conspicitur, folio ficulneo, siue platani, ex qua liquor, opoponax dictus extrahitur. Cuius vires Mesue exacte prosecutus fuit, quanquam, nō recte ibidem dicat, panacem istum folio ferulæ insigniri. *Opoponax liquor.*

DE PANACE ASCLEPIADE.

Græcè, πάναξ ἀσκληπιὸς: Latinè, panax Asclepias, Arabicè, panax Aschilibet.

Enarratio LIIII.

PAnaces asclepion, hodie non videtur, illius tamen inuentorem Aesculapium fuisse audio.

DE

DE PANACE CHIRONIO.

Græcè, πάναξ χειρώνιον: Latinè, panaces Chironion, Arabicè, fanax caronion.

Enarratio LV.

HAec verò à Chirone repertore dicta est, quæ quoq; hodie difficulter videtur.

DE LIGVSTICO.

Græcè, λιγυστικὸν: Latinè, ligusticum.

Enarratio LVI.

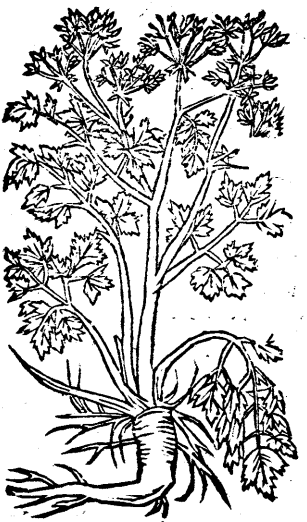

Ligusticum.

LIgusticum, appellat Galenus libisticum. Nam alpibus Liguriæ herba familiaris est, vnde nomen traxit quæ quoq; hodie in Italiæ hortis passim videtur, imò eius semen, officinis totius Italiæ vulgatissimũ iam est, sed aduertendum est, quòd ligusticum hoc de quo agimus, non est liuisticum vulgare, herba scilicet apij figuram referens, quum hoc de quo agit Dioscorid. sertulæ campanæ folia habeat, minime verò apij. De quo Galen. libro septimo, de Facultatibus simplic. medicament. ita inquit: libistici radix & semen ex genere excalfacientium sunt, adeò vt & menses cieant, & vrinas prouocent, flatusque extinguant.

DE PASTINACA ERRATICA,

Græcè, σταφυλῖνος ἄγριος: Latinè, pastinaca erratica, Arabicè, gezar: Hispanicè, canaorias blanquas: Italicè

Italicè, paſtinaqua: Gallicè, paſtenades: Germanicè, Vuild paſtiney, vogel neſt.

Enarratio LVII.

Paſtinaca.

PAſtinacam præcipuè ſylueſtrem Dioſcorides deſcribit, quia natura potētior, & viribus validior quàm ſatiua eſt, cuius radix alba eſt, & in campis paſsim creſcit: ſatiuam tamen culinæ deſeruientem omnes habent: iis proxima tum figura ſapore ac viribus radix altera eſt, quę quādoq; ſanguinei coloris, quandoq; lutei, nonnunquam verò nigri conſpicitur, quā Hiſpani propriè canaoriam, Itali verò, carotam, appellant. Verum multi hodie falluntur, credentes paſtinacam erraticam, daucum eſſe: Nam etſi viribus, & temperatura, herbæ fere æquales ſint, vt recte vna alterius vice poni poſsit, herbæ tamē differentes ſunt, ſed cum hoc quoq; non ab re eſſet fateri, quòd daucus verus, paſtinacæ ſylueſtris quoddam ſit genus: de quibus ſuo loco, ſermo habendus eſt. Cæterum, Galen. lib. viij. de Facultat. ſimplic. medica. de ſtaphilino, id eſt paſtinaca, ita tradit: Satiua imbecillior, agreſtis ad omnia potentior eſt. Vrinas menſeſq; prouocat, abſtergitque nonnihil, quum herba quidem tota, tum vel maxime ſemen & radix.

DE SESELI MASSILIENSI.

Græcè, σέσελι μασσαλεωτικὸν: *Latinè, ſeſeli Maſſilienſe: Officinis, ſiler montanum: Vulgo, ſiler montano: Arab. ſiſalios: Ger.* Vvelſcher ſteinbrech.

Maſſilienſe ſeſeli.

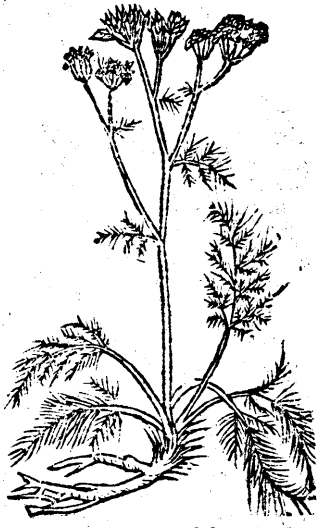

Creticum ſeſeli.

Enarratio LVIII.

Siler montanum.

QVod officinæ hodiernæ ſiler montanum appellant, vt mea fert opinio, ſeſeli Maſsilienſe eſt, quia omni ex parte, inter ſe maxime reſpondeant. Naſcitur enim, in hoc Anconitano monte, fœniculi ſimilitudine.

DE SESELI AETHIOPICO. DE SESELI PELOPONNESIACO. DE TORDYLIO, ID EST CRETICO SESELI.

Enarratio LIX. LX. LXI.

Seſelis tres ſpecies.

RAro tres iſtæ ſeſelios ſpecies, in officinis videntur, quia ad nos non portãtur, de quibus omnibus ſimul ita tradit Galen. lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. dicens: Adeo excalfacit tum radix, tum fructus, vt moueat vrinas: eſt etiam tenuium partiũ, vt comitialibus morbis, & orthopnœis competat: Cæterũ ſeſelim herbam à ceruis inuentam eſſe, tradit Ariſtoteles lib. ix. de Natura animaliũ, cap. 5.

cap. 5. dicens: Ferarum quadrupedum, cerua maxime prudentia præstare videtur, tum quia circa semitas pariat, quo scilicet beluæ propter homines minus accedunt, tũ etiam quia cùm peperit, in volucrum primum exedit, mox seselim herbam petit, quam cum ederit, redit ad prolem.

DE SISONE SIVE SINNO HERBA.

Græcè, σίσων: *Latinè*, *sison*.

Enarratio LXII.

SIson, in Syria exiguum nascens semen est, quod nec in Hispania nec Italia quòd sciam crescit.

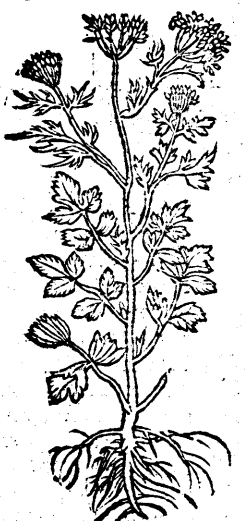

Anisum.

DE ANISO.

Græcè, ἄνισον: *Latinè*, *anisum*: *Hispanicè*, *matahalua*, *Arabicè*, *anexisum*: *Italicè*, *aniso*: *Gallicè*, *anis*: *Germa.* Anis.

Enarratio LXIII.

ANisum, tam herba quàm semen, satis cognoscitur. De quo Galenus lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit: Anisi semen calfacit, & siccat in tertio ordine, proinde vrinam mouet ac digerit, flatusque ventris reprimit.

DE CARO.

Græcè, κάρος: *Latinè*, *carum*. *Officin. careum*, *carui*: *Hispanicè*, *alcaravea*, *alcorouia*: *Italicè*, *carui*: *Germanicè*, Vviſsen kümel.

Enarratio LXIIII.

KArum ſiue karcum, vocant pharmacopolæ carui, ſemen ſatis notum, ventoſitates diſſoluens, quod bubulis carnibus iuruleptis, præſertim cum braſsica conditis dicatur, & illius vires Galenus lib. vij. de Facultatib. ſimplicium medicamentorum ita ſcribit: Cari ſemen calfacit, & exiccat, tertio quodammodo ordine, moderate acrem poſsidens qualitatem, itaque & flatus extinguit, & vrinas ciet, tum ſemen tum planta.

CONSTANTINVS.

RECentiores Græci, vt Simeon ſethi, Carum vocant καρυαβάδιον, quod tamen Nicolaus Myrepſus interpretatur per cuminum æthiopicum.

DE ANETHO.

Græcè, , ἄνηθον: *Latinè*, *anethum*: *Hiſpanicè*, *eneldo*, *endros*: *Italicè*, *anetho*: *Gallicè*, *anet*: *Arabicè*, *Sebet*: *Germanicè*, Dyllen.

Enarratio LXV.

Anethum.

Anethum.

ANethum, ſatis nota eſt herba, quæ hortos ſuo odore magnificè exornat, & eius ſemen in continuo eſt vſu. De qua Galenus libr. vj. de Facult. ſimplic. medica. ita tradit: Adeo excalfacit anethum, vt habendum ſit aut ſecundi ordinis intenſi, aut tertij remiſsi, exiccantis vero ordinis eſt ſecundi incipientis, aut primi finientis: itaq; merito in oleo decoctum digerit, dolorem ſedat, ſomnum conciliat, crudos humores concoquit, vſtum autem tertij ordinis, tum al-

facientium

facientium, tum exiccantium fit: proinde vlceribus nimis humidis prodeſt, potiſsimum iis quæ in pudendis conſiſtunt: At quæ in præputio ſunt inueterata, ea probe cicatrice inducit. Cæterum, viride humidius & minus calidum eſt, itaq; magis concoquit, & ſomnum conciliat: ſed minus diſcutit.

DE CYMINO.

Græcè, κύμινον ἥμερον: Latinè, cuminum: Hiſpanicè, cominhos: Italicè, cimino: Gallicè, cumin: Arabicè, Camum: Germanicè, Roemiſch kümich.

Enarratio LXVI.

CYminum, ſemen vulgatiſsimum eſt, quod Hiſpanum Galenus ſæpe deſiderat, & ex ordine tertio calfacientium facit.

DE CYMINO RVSTICO.

Græcè, κύμινον ἄγριον: Latinè, cuminum ſylueſtre: Gallicè, cornuette, officinarum conſolida regalis: Germanicè, Vvilder kümich.

Enarratio LXVII.

CYminum ſylueſtre, hodie in officinis, ruſticum cuminum appellatur, de quo in generali, libro ſeptimo, de Facultat. ſimplic. medicament. ita breuiter dixit: Cymini ſemen calfacit in tertio ordine, vrinam mouet, extinguitque flatus.

DE SEMINE AMMI DICTO.

Græcè, ἄμμι: Latinè, ammi, cyminum æthiopicum: Vulgò, ameos: Arabicè, nanochach.

Enarratio LXVIII.

Ammi.

AMmi cuius gignendi casus, ammeos est, semen album, & exiguum est, quod origani saporem & odorem habet, & nũc ex Alexãdria affertur quod amomum appellant, falso tamen & corruptè, quum pro ammi, amomum pronunciant, nam amomum vt dixi, botruosum tanquam vua minuta est. Est enim semen ammeos simile semini anisi, quod vt dixi nunc ex Alexandria afferri incipit, sub nomine amomi, & illud Ferrarienses, apud officinam Nicolai Nicolutij à pinea, videre possunt, nam Venetiis, in omnibus fere officinis, iam hodie prostat. De quo Galenus libro sexto, de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit. Eius semen est admodum vtile, quum enim sit subamarum & acre, constat ipsum & digerere, & prouocare vrinas: calfacit autem, resiccatq; in tertio ordine intenso.

DE CORIANDRO.

Græcè, κόριον, κορίανον: *Latinè*, *Coriandrum*: *Hispanicè*, *culantro*, *cœntro*: *Italicè*, *Coriandro*: *Gallicè*, *Coriandre*: *Arabicè*, *Rasbera*: *Germanicè*, Coriander.

Enarratio LXIX.

COriandrum, herba est communis & Hispaniæ hortis familiarissima, quia ea illic omnes, tanquam

Coriandrum.

ſtomacho, & capiti conueniente, ac aromatica, viridi vtuntur, vnde mirari ipſe ſatis nō poſſum, quòd præter Hiſpanos, cæteræ quidem nationes tanquam fœtidam ac peſſimi ſaporis, ab ea abhorreant, reiiciantue illam, eius tātum ſicco ſemine contentæ, ſed quum in hac re contemplor in mentem venit, quòd priſci Coriandri eſum maxime vituperant, imo illum inter venena reponunt, vt ex Dioſcoride, libro ſexto, capite nono percipitur, & multo magis ex Nicandro, in ſuis Alexipharmacis, vbi de

Coriandro ita canit.

Quod ſi noxia quis biberit Coriandra repente
Ablato exagitur ſenſu ſtridenteq; voce
Edit acuta velut furioſæ iubila bacchæ,
Seu Stygiæ iniecto quaſi percitus angue Megæræ,
Contra hæc ex dulci depramnia vina racemo,
Vt madido ſpumans fudit vindemia prælo,
Diluat infuſo tamen hæc maris vnda catino.
Quin & inanitis Gallinæ partulus ouis.
Confractis ſalſam teſtis ſuperinīce ſpumam.
Qua veſcens cepheus ſe ſeruat & interit eſca,
Piſcantes pueri ſtructis vbi fraudibus illi
Inſidiantur aui, ſicvt capiatur ab his, dum
Albentem ſequitur, non prouida in æquora ſpumam.

In iis enim carminibus Nicander Coriandri venenum, atq; illius antidotum deſcribit, vnde credendum eſt, emanaſſe, vt populus hanc herbam pro venenoſa habeat, repudiatue, illius tamen ſemine contentus. Sed revera contrarium euenit, quia coriādrum, herba optimi eſt odoris,

& saporis, grata stomacho, & capiti, ita vt inter medicamenta cordialia, digna sit adnumerari, & non ab re, vniuersa Hispania, ea tam sæpe in iusculis, & conditis vtitur, ex cuius esu, nullus vnquam, noxam aliquam percepit. Proinde crederem ipse, quum antiqui coriandrum venenosum dicant, non hoc domesticum intelligant coriandrum, sed magis herbulam quandam, cicutariam dictam, folio similem coriandro, quæ in vniuersum frigida est, vt sua frigiditate interimat: vel aliter respondemus, quod prisci illi, de syluestri intelligunt coriandro, non vero de domestico. Nec obstat quòd Plin. lib. xx. cap. quoque 20. dicat, coriandrum syluestre non reperiri, quia falsum hoc esse, nunc in Italia deprehēdimus, quum coriandrū syluestre cōperiatur, quod sua spōte, nullo interueniēte satore, in aruis & campis nascitur, & crescit, vt hic Anconę, non procul ab vrbe conspicimus, vnde quotannis mulierculæ colligentes: ad pharmacopolas, vendendū portant. Verū, ad coriandri temperaturā accedamus, in qua Gale. à Dioscoride discrepat: nam Hippocrates, vt primo illū adducamus lib. ij. de Diæta, id est victus ratione, ita de coriandro tradit: Coriandrū calidum est, & aluū sistit, & ructum acidum sedat, & somnū conciliat, si postremū edatur. Hęc Hippocrates: Qui vt inibi videtur, de herba loquitur, non verò de ipsius tantū semine. Libro verò de Affectionibus, siue illius ipse sit author, siue Polybus, ita quoque de coriandro testatur: stomacho gratū est, & per aluum secedit, tum coctū tum crudum. Dioscorides porro, vt videtis, coriandrū, refrigerandi vires habere ita tradit, vt siquis copiosiore vsu eo vtatur, nō leui periculo mente tentabitur, vt de hoc coriandro vulgari loqui lib. vj. videatur. Sed hoc falsum esse Gal. indicat, quum coriandrū calidum est, non verò frigidū, vt ex eius percipitur verbis, quæ ita habent lib. vij. de Facul. simplic. medic. Hanc herbam refrigeratoriā esse, Dioscorides prodidit, quòd mista pani aut polentæ, illitaq; erysipelas curet, quanquam certe exactum aliquod erysipelas, quod vtiq; inflammatū est, & flauum, haud vnquam à tali cataplasmate persanabitur, sed illud tantū quod refrigeratū iam fuerit. Coriandrum itaq; ex contrariis facultatibus constat, plurimū habens essentiæ amaræ, quæ tenuium partium est, & terrena: Nec parum etiam

Coriandrum syluestre.

Coriandri temperatura.

etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis est facultatis. His adiunctum est quoque astrictionis pauxillum. Quod autē longe à refrigeratione abſit coriandrum, hinc conſtat, quòd chœradas, ſiue ſtrumas, cū lomēto diſcutiat, id quod nullum refrigerantiū medicamentorū facere eſt aptum. Hæc Galen. Quibus clare percipitur, ipſum cōtra Dioſcoridē aſſeuerare, coriandrū eſſe tēperatura calidū, non verò frigidū. Sed reuera, cōciliatio facilis ex Galeno deſumitur, qui coriandrū, ex compoſitis facultatibus, non verò vna tantū frigida, inſigniri tradit. Cōponitur igitur coriandrū ex partibus quibuſdā calidis, quæ in ſuperficie habentur, & ea de cauſa ſtrumas & duros tumores diſſoluit, vt Galen. contendit, cæteræ verò coriandri centrales partes, terreæ ſunt & ſtypticæ, natura frigidæ, inter quas aqueæ quoq;, vt tradit Gale. inueniūtur: cæterū Auicenna, ne illū prætereā, cū Dioſcoride cōtra Galen. agit, vt apud illum quis legere poterit libro ij. ſui Canonis, cap. 140. *Auicenna.*

CONSTANTINVS.

Nicandri ſcholiaſtes in Alexiphar. Coriandri, ſiue coriani, vt etiam apud Theophraſt. legitur κορίαννον, duo genera ſtatuit, Hortenſe & Syluęſtre, quorū ſatiuū ſuaueolens, & gratū. Syluęſtre verò Hortenſi ſimile. foliis latioribus & longioribus, floribus, radicibus, adnatiſq; copioſū, quod quouis modo aſſumptum & ingeſtum lethale ſit.

Hieracium.

DE HIERACIO MAIORI.

Græcè: ἱέρακιον μέγα: Latin. hieraciū maius.

Enarratio LXX.

HIeracion herba, vt placet Plin. lib. xx. cap. vij. vbi lactucę varia enumerat genera, ab accipitre ſuū nomē traxit, quoniam accipitres, eam

ſcalpendo, & eius ſuccum oculis admouendo, ab eis obſcuritatem quum ſentiunt, diſcutiant, quę quoque lactuca erratica vocatur, variis in locis obuia. Cæterum hieracites, apud Galenum, lapis quidam eſt, profluentem ex hemorrhoidibus ſanguinem ſiſtens, vt libro nono de Facultatibus ſimplicium medicamentorum legitur.

Hieracites lapis.

DE HIERACIO MINORE.

Græcè, ἱέρακιον μικρόν: Latinè, hieracium minus: Hiſpanicè, coyon de galho hierua.

Enarratio LXXI.

HAec verò, potius chondrillæ ſimilis eſt herba, quàm maiori hieraceo, quæ per terram tracta folia habet, ex quorum medio, tenellum cauliculum emittit, in cuius ſuprema parte, nonnunquam verò inferiori, tuberculum quoddam concretum naſcitur, & illud quidem tenerum, ſuccoſum, & guſtui perquam gratum, quod ideo pueri Hiſpaniæ auidiſsime comedunt, & herbam teſticuli galli appellant: quum enim ad ſtatum herba iſta venit, lacte abundat, & ea de cauſa meritò inter lactucas reponitur.

DE APIO SATIVO.

Græcè, σέλινον κηπαῖον: Latinè, apium hortenſe: Hiſpanicè, perexil: Luſitanicè, ſalſa: Italicè, petroſemolo: Gallicè, perſil: Arab. carfi: Germ. Epffich.

Enarratio LXXII.

SElinon hortenſe, ſiue apium ſatiuum, noſtrum vulgare petroſelinum eſt, cuius rami (teſtante Plinio) largis potionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent, quod hodie ita eſſe quoque percipimus, & vt tradit Galenus lib. ij. de Facultat. alimentorum cap. 52. vrinas mouet, ad quod opus vſitatiſsimũ eſt, nam & ſuaue eſt, & ſtomacho gratum. Nec hæc tantum de herba ipſa, intelligas opus eſt, ſed etiam de ipſius radice, ac ſemine. Calidum enim petroſelinum hoc vulgare in ſecundo ordine eſt, & ſiccũ in medio tertij, vt meminit Galen. lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. dicens: Adeo calidũ eſt, vt & vrinam & menſes cieat, flatus quoque digerit, & magis ſemen quàm herba. Oreoſelini & hippoſelini ſimilis

Temperatura.

vis

Apium.

vis exiſtit: Verum hipposelinū imbecillius eſt: oreoſelinum valentius. Hæc Galenus. Cæterum, an apiū hoc ſit funebribus cibariis dicatū, quod ideo multi ab eſu hominum explodebant, ſimul quia morbū caducū excitabat, ignoratur: credere tamen eſt, longe aliud eſſe, vtpote apium vulgare, Dioſcoridis petroſelinū, quod comeſtum, caput tentat, & morbum caducum incitat: ita verò ſe rem habere, certiſſimus ſum, nec rationes quæ ab Aegyptiis, & Hebræis deſumi poſſūt hoc potiſsimum indicantes, in medium afferre eſt neceſſe.

DE PALVSTRI APIO.

Græcè, ἑλειοσέλινον: *Latinè*, *apium paluſtre*, *paludapium*: *Hiſpanicè*, *perexil dagoa*: *Italicè*, *petroſemolo del aqua*: *Arabicè*, *aſalis*: *Gallicè*, *perſil de mareſts*.

Enarratio LXXIII.

PAluſtre apium, petroſelinum noſtrum eſt, in aquis tamen naſcens, ad omnia ferè potens ad quæ hortenſe. Caueant tamen Hiſpani, ne herbam illam in aquoſis potiſsimum naſcentem, quam rabacias appellant, apio vulgari ſimillimam, paluſtre hoc apium eſſe credant, quum illa, vt dixi, Sion eſt, de qua libro ij. ſermonem fecimus. Naſcitur enim hoc de quo agimus, aquaticum petroſelinum in lacubus, quoq; & locis paludoſis, ſimile omnino hortenſi, vel ſatiuo dicto apio, quòd nos petroſelinum, communi voce appellamus. Cæterum hippocrates libro de Affect

de Affectionibus, paluſtre apium ſatiuo maiorem vim habere, memoriæ commendauit.

DE OREOSELINO.

Græcè, ὀρεοσέλινον: Latinè, montanum apium: Hiſpanicè, perexil montiſino, ſalſa ſaluatiqua: Italicè, petroſemolo aggreſte: Gallicè, perſil de montaigne: Arabicè, acraſelinum: Germanicè, Peterſilgen, peterlin.

Enarratio LXXIIII.

Oreoſelinon.

EST verò, vt breui dicam, oreoſelinon, hodiernum petroſelinum in montibus naſcens, herba herbariis nota, parum à petroſelino communi differens, vnde legendum crederem, in hoc capite, ad Theophraſti mentem, cum Plinio lib. xix. cap. viij. hoc modo: circa quem, ramuli, & capitula cicutæ ſimilia, multo tamen tenuiora, in quibus ſemen oblongum, acre, tenue, odoratum, cymino ſimile comperitur, nec obſtat, quòd in pluribus exemplaribus Dioſcoridis, capitulorum papaueris fiat mentio, quia vice, κωνείῳ, id eſt cicutæ, corruptè, μικωνίῳ παρεμφερῆ, legitur. Habet igitur oreoſelinum, cicutæ folia, vt ex Plinio reſtituimus.

DE PETROSELINO.

Græcè, πετροσέλινον: Latinè, petroſelinum.

Enarratio LXXV.

PETROSELINUM Græcorum, officinarum apium eſt, quod & vulgares apium appellant, & cuius ſemen, herba, & radices, ſyrupos ingrediuntur aperientes, & decoctiones exornant diureticas. Eſt enim tertij ordinis tum excalfacientium, tum deſiccantium. De quo plura capite ſeptuageſimoſecundo, ſi recte teneo, dixi.

CONSTANTINVS.

LVſitanus ſine ratione contendit Dioſcoridis petroſelinon eſſe vulgare apium, quum iam verum petroſelinon multis rei herbariæ ſtudioſis innotuerit, diuerſaq; ſit planta ab apio vulgari, vel à pimpinella quam Hieronymus Tragus nobis profert, pro petroſelino Macedonico Dioſcoridis.

DE HIP

DE HIPPOSELINO, QVOD OLVS ATRVM DICITVR.

Græcè, ἱππομάρατρον: Latinè, hipposelinon, olusatrum, equapium: Arabicè, salis: Gallicè, ache, Ruell, leueſche, Mathiolo.

Enarratio LXXVI.

VT enim coniecturis aſſequi poſſumus. Hipposelinon, leuiſticum officinarum eſt, nam liguſticum, aliam rem eſſe diximus. Porro admonendus hic à me candidus lector eſt, quia in hoc Dioſcoridis textu Græco, nulla nigredinis in radice mentio fit, proinde expungẽda illa ſunt verba: à Marcello Virgilio ſupperaddita, foris nigra, quum extra Dioſcoridis mentem interpoſita ſint, vt optimè quoq; Manardus adnotauit, qua tamẽ de cauſa Marcellus, illa duo addidit verba, dicà, quia Theophraſtus ſuo hipposelino, radicem quoq; nigram tribuit, dicens: hipposelinum radice ornatur craſſa raphano ſimili, & illa quidem nigra, vt apud illum eſt legere, lib. vij. de Plantarum hiſtoria, cap. 6. Sed revera Marcellus in hoc lapſus eſt, credens vtriq; quòd hipposelinon Theophraſti, idem ſit cum hipposelino Dioſcoridis, quod ſanè falſum eſt, quum potius inter ſe multum differant: vt cuique vtriuſque deliniationem conferenti manifeſtum erit. Cæterum, hipposelinon ex ſecundo ordine calfacientium, tertio verò exiccantium eſt. *Marcellus errat.*

DE SMYRNIO.

Græcè, σμύρνιον: Latinè, ſmyrnion: Italicè, Macerone, Arabicè, Seniruion.

Enarratio LXXVII.

QVod enim iudicium hodie de apiis tradimus, tale quidem ab hinc quindecim annis in lucem emiſimus, à quo Ruel. Gallus, Fuchſius Germanus, ac alij immerito proculdubio euariant. At Ferrariẽſes fere omnes, veluti & Mathiolus Senenſis in vniuerſum nobiſcum agunt. Eſt igitur ſmyrnion, apium Macedonicum, quum inter ſe multum conueniant, & de quo Galenus ita dixit, lib. viij. de Facultat. ſimplic. medic. Smyrnium ex eodem genere

genere cum apio est, & petroselino: fueritque apio quidem validius, imbecillius verò petroselino, itaq; & vrinas & menses proritat, calidum siccumq; tertio ordine.

Archangelica imperatoria dicta.

Cæterum, præter istas apiorum species, plures aliæ reperiuntur, inter quas Archangelica, siue Imperatoria dicta, primatum obtinet, herba hortis admodum familiaris, calida & sicca, tertio ordine, atque inde morbis opitulatur frigidis, contra quartanam magno datur iuuamento, partus faciles reddit, & cerebrum expurgat, ac illud à superflua humiditate liberat. Dicitur verò imperatoria, quia medium folium, ex tribus quibus ornari videtur, coronam imitatur, quia in tres diuiditur partes, altera verò folia duo, à lateribus existentia, in duas tantum, vt demum, medium dictum folium, inter illa duo tanquàm corona medium sit, appareátve.

DE ELAPHOBOSCO.

Græcè, ἐλαφόβοσκον: Latinè, elaphoboscum, pabulum ceruorum.

Enarratio LXXVIII.

INter herbas, quæ non facile in hominum cognitionem veniunt, elaphoboscum est, quam nos sedulo inquirentes, post longam tandem inuestigationé inuenimus. Nam quum Ferrariæ mihi contigerit herbatum ire cum nonnullis viris doctissimis, & rerum naturalium diligentissimis inquisitoribus, inter quos, mihi nominandi veniunt, Ioannes Falconerius Anglus, vir mea sententia, cum quouis doctissimo herbario conferendus, & qui pro dignoscendis herbis, varias orbis partes perlustrauerat, quarum plures & varias, miro artificio, codici cuidam consitas, ac agglutinatas afferebat: Alter verò, Gabriel Mutinensis, philosophus doctissimus, & cui ob plures eius dotes, ac variam doctrinam, hodie publice Dioscoridem interpretandi munus datũ est Ferrariæ, elaphoboscum inter plures alias herbas offendimus, cuius folium nõ adeo oblongum erat, duum digitorũ latitudine, aliquantulum asperum vt lanugine cooperiri quis diceret. Nam caulis huic bicubitalis cernebatur, rubricans, cuius flores tũc videre, non fuit possibile. Hanc verò herbam Ruellius Gallus,

in Gal

in Gallia frequentē eſſe,& Gratiam Dei appellari tradit,à qua vnguentum de Gratia Dei dictum,nomen ſibi vendicat,vt apud Petrum de Largellata chirurgum non aſpernendum videre eſt, quo omnes chirurgici, in vulneribus capitis paſsim vtuntur. At licet in Gallia herba hæc Gratia Dei dicatur,in Italia tamen longe alia herba,pro Gratia Dei indicatur, & quam Iacobus Manilius, ſuo Luminari deſcribit dicens:Herba Gratia Dei apud modernos herbarios, ſic eſt vocata, & eſt herba, cuius longitudo eſt vnius palmi,aut parum plus, folia habet ſimilia hyſſopo, florem verò inter folia paruum, cuius color tendit de bicoloribus ad album & purpureum, ſicut herba quæ dicitur volubilis,quæ in vineis naſcitur,radicē habet paruam, nam apud nos in pratisvalde abundat,& cognoſcitur propter ſaporem foliorū, in quibus eſt amaror ita potens ſicut in centaurea minori,& maiori.hactenus Iacobus Manilius in ſuo Luminari maiori. Hodie verò hanc quoque naſci percipimus locis paludoſis & aquaticis,folio hyſſopi,ſed latiori,flore verò albo. Qua de ea cauſa multi eam ſylueſtrem hyſſopum appellare non dubitant, ſed falsò, quia herba hæc illa vera eſt, Gratia Dei dicta herba, prædictum ornans vnguentum,ſapore cum quadam ſtypticitate,amara, & quæ comeſta potentiſsime bilem deponit, & vlcera facillime ſanat. Cæterū, non me præteriit, quòd Plinius elaphoboſco folia hippoſelini id eſt oluſatri dicauit,vt apud illum eſt legere lib. xxij. eiuſdem numeri capite:quāquam Manardus libro ſuarum Epiſtolarū nono, epiſtola tertia,locum iſtum emendare ac reſtituere conetur, reuera tamen Plinius recte inquit, quum ſiquis folia in caule nata conſpexerit,quodam modo oluſatri referre percipiet,de qua Galenus lib.vj.de Facult.ſimplic.medic. ita tradit: excalfacit & tenuium eſt partium,ob idq; exiccat maxime in ſecundo ordine.

Herba Gratia Dei.

Plinius defenditur.

DE FOENICVLO.

Græcè, μάραθρον: Latinè, fœniculum: Hiſpanicè, funcho: Italicè, finocchio: Gallicè, fenouil: Arabicè, ragenigi: Germanicè, Fenchel.

DE SYL

DE SYLVESTRI SIVE ERRATICO FOENICVLO.

Græcè, ἱππομάραθρον: Latinè, syluestre fœniculum.

Enarratio LXXIX. LXXX.

Fœniculũ.

Fœniculum.

SEritur passim fœniculum, in Italiæ hortis, quod caule turgescente colligitur & esui dicatur. Lac enim potissimum fœniculum generat, & oculorum claritatem iuuat, vt testatur Plinius, præsertim eius in caule cõcretum gummi, quod calidioribus in regionibus reperitur, præcipuè in Hispania, vt rectè admodũ notat Dioscorides: Est enim herba hæc, ac eius semen, & radices, in continuo vsu medico: Nam syluestre fœniculum in campis errat & nascitur, de quorum natura, ita tradit Galen. lib. vij. de Facultatibus simplic. medicament. Marathrum, calfacit in tertio ordine, desiccat verò in secundo, proinde lac gignit, auxiliatur suffusis, menses que & vrinas promouet. Radix & semen hippomarathri amplius quàm domestici siccãt, quare & ventrem videntur sistere, possunt etiam & calculos frangere, curare ictericos menses que & vrinas mouere: minimè tamen lac gignere.

DE DAVCO.

Græcè, δαῦκος: Latinè, daucus: Hispanicè, dauco cretico: Italicè, dauco: Arabicè, gezar: Germanicè, Bervuurtz.

Enarra

Enarratio LXXXI.

DAucus verus non ſolum ex Creta aduehitur, ſed Hiſpaniæ & Italię frequens eſt, quem Hiſpani, daucum vel Cretenſem daucum appellant, naſcitur autem potiſsimum apud Colimbricenſes in Luſitania prope fanū diuæ Mariæ ab Spe dictæ, quanquam pharmacopolæ illius loci non ita illum facile noſcant. Eſt & quoq; aliud genus, quo paſsim pharmacopolę vtuntur, quibus tertium addere eſt, quod Hiſpani vis nagam appellant, & illius vmbellis pro dentifriciis optimis vtantur. Verum falluntur qui daucum, ſylueſtrem paſtinacam eſſe cōtendunt, quum ſylueſtrem paſtinacam, ſi quis recte Galenum animaduerterit à dauco aliam rem eſſe inueniet, vt ex vj. & viij. libro de Facultat. ſimplic. medic. clare res elici poteſt, in quibus, de iis tanquam rebus diuerſis, diuerſa capita faciat, à quo nec Dioſcorides in præſenti diſsidet. Proinde daucum à paſtinaca ſylueſtri rem diuerſam eſſe in confeſſo eſt. Cæterum, cum iis fateri quoq; eſt Daucum ſyluestris paſtinacæ ſpeciem eſſe. De quo Galenus lib. vj. citato ita tradit: Domeſticus eſui aptior, ſed imbecillior, acrē calidamq; facultatem ſortitur, ac proinde etiam extenuat: At radix, ſane flatuoſum quid obtinet, ac venereum, ſemen autem domeſtici quidem & ipſum quandam ad venerem ciendum potentiam poſsidet: agreſtis verò plane flatu caret, ac proinde vrinam menſeſque ciet, quæ verò ſubſequuntur de ſemine dauci per otium legito.

Vis naga dauci genus.

DE DELPHINIO.

Græcè, δελφίνιον: Latinè, delphinium herba.

Enarratio LXXXII.

DElphinium herbam, conantur multi eam indicare, ſed falſo, quia folia, delphinorum figuram nullam habent, in Gallia porro naſci Ruellius tradit, cui fides habenda eſt, quum & in Hiſpania herba iſta creſcat, cubitalis altitudinis & maioris, caule rotundo innodo, ramoſa, folia delphino piſci ſimilia habens, florem verò purpureum, violæ, quam cheiri Arabes appellant, ſimilem: nam ſemen, in ſiliquis quibuſdam paruis recondit, vt optimi ſcholaſtici Colimbrienſes in Luſitania videre poſſunt, quum illic herba iſta feliciſsime creſcat, præcipuè

Delphinium

prope fontem Reginæ dictum, non procul à cœnobio ſanctæ Claræ dicato. Nam & apud Oliſsiponam in maxima quoq; copia reperitur. Huius vero herbæ, nec Galenus, nec Paulus, Oribaſiuſue, vllam fecerunt mentionem. Qua de cauſa, caput hoc Dioſcoridi ſuperadditum eſſe, multi arbitrati ſunt, & hoc magis, quia in nonnullis Dioſcoridis exemplaribus caput iſtud deeſſe notabant: ſed vt cunq; ſit, caput hoc legitimum & germanum apud Dioſcoridem eſſe, pro firmo habemus, quia in omnibus exemplaribus hucuſq; à nobis viſis reperiatur. Qui delphinum ſenam eſſe putant, omnino errant, quum ſena longe alia ſit res, nec cum delphinio ſimilitudinem aliquam habeat. Nec minori errore deprehenſi ſunt, qui ſenam alypon, aut empetrum putarunt: imò irridendi proculdubio ſunt, qui contendunt apud Dioſcoridem, ſenæ mentionem vllam factam eſſe, ſub quocunq; dicant nomine, vt olim ſenex bonus Vincentius Caprilis medicus Ferrarienſis mecum contendebat: Cui non aliud dedimus reſponſum, quàm quòd contentio hæc ſua, antiquas ſuas ſapere videbatur, vt ex plurimis, quas Manardus libris ſuarum epiſtolarum interpoſuit, iudicare quis poterit. Ruellius porro Dioſcoridem, Galenum, Paulum, Aëtium ac Plinium miratur de ſena mentionem nullam feciſſe, quum, vt ille putat, Theophraſtus illis ætate prior, de ea locutus fuerit, ac eam graphice depinxerit, ſub coluteæ nomine libr. iij. de Hiſtoria ſtirpium, cap. xvij. At Ruellius (bona viri pace dixerim) errat, vt ex infra dicendis quiſq; facillime deprehendere poterit, quia colutea à ſena multum differt, de qua Theophraſtus loco citato ita inquit: Colutea quoque lipare proprie traditur, arbor magnitudine præſtans, fructum in ſiliqua ferens magnitudine lentis, qui oues mirum in modum pinguefacit: naſcitur ſemine & ſimo præcipue ouillo, & ſubdit: habet folium non abſimile fœnogræco, germinat primo vnicaulis triennio maxime, &c. quæ proculdubio, cum ſena in nihilo conueniunt. Nam SENA herba eſt in Liguria & Hetruria frequentiſſima, & quæ ſingulis annis, in campis ſeritur, & colligitur, & ex ea magnum vectigal, ac quæſtum populi illi faciunt; altitudine cubitali, ramoſa, folio vero oliuari, ſed minori, flore luteo, multis complicato venulis, ad rubrum

Delphinium non eſt ſena.

Ruellius.

Ruellius errat.

Sena herba.

brum vergentibus, in quo postea folliculus pendet arcuatus, renum modo, ab vtroq; latere planus & veluti compressus, in quo semina clauduntur, tanquam vuarum acini, nam folliculus iste facillime à vento percussus in terram cadit, quia pediculo pendet subtili, & eum pastores, vt Serapio adnotat, colligunt. Quæ verba Ruellius aduertens, senam coluteam Græcorum esse dixit. Sed reuera fallitur Ruellius, quia colutea arbor est, sena vero planta, per vnum tantum permanens annum, item colutea folia habet fœnugræci, siue trifolij, sena autem potius oliuæ: item, colutea & si luteum producit florem, non tamen similem brassicæ flori, qualem sena producit: quibus adde, colutea in folliculis semen latum lenti simile includit: Sena vero simile potius vuarum acinis, vt facile quis, ex iis collatis, differentiam inter vtrãq; ponere sciat. *Colutea arbor.*

Quæ vero hæc sit arbor colutea dicta, posset quis quærere, cui breui respondemus, illam esse, quam nonnulli rei rusticæ scriptores, alburnum appellarunt: Itali vero & nonnulli Hispanorum, aorno vocant, quam ego, primo Mechliniæ, celebri ciuitate Brabantiæ, ac media inter Anthuerpiam & Louanium bonarum literarũ nobilem academiam, vidi, & vt verum fatear, primo intuitu, senam esse putaueram: sed quum postea, senam herbam & non arborem deprehendi, ab ea discessi opinione. Non desinam tamen, vnum fateri, quòd colytea à Theophrasto eodem libro, capite decimoquarto, descripta, senæ magis respondere videatur, quàm colutea, de qua supra, ita enim de colytea loco citato Theophrastus tradit: Colytea folio salici vicina est, ramosa, foliosaq; in totum ampla, fructum in siliqua sicuti legumina gignit, eaq; lata, non angusta, semen inclusum, paruulum, noa magnum, durum modice. Hæc enim colyteæ descriptio, proculdubio senæ conuenire videtur, vt iure quis dicere possit, colyteam Theophrasti, nostram esse senam. Sed age siue sit vt nos putamus, siue non sit, vt Auerroi placet, dubio procul, sena medicina est, multis digna laudibus, de qua Actuarius Græcus author ita tradit. Senæ à Barbaris appellatum, siliquosus ille fructus est, qui circa noxam drachmæ ponduſculo sumptus, pituitam & bilem purgat, & vt tradit Mesue, calidum est in principio secundi gradus, *Colutea arbor alburnum dicitur.* *Colytea.* *Colytea Theophrasti nostra est sena.* *Senæ vires.*

gradus, ſiccum vero in primo. Quæ verba forſan ad ſenę ſiliquam ſiue folliculum referri debent, quia de foliorum temperatura ita ſubdit: & folia ſunt in primo calida, & vniuerſaliter Senæ eſt abſterſiuum mundificatiuum, conuenienter & reſolutiuum, & inferius inquit: Solutione educit cum facilitate melancholiam, & choleram aduſtam, & mundificat cerebrum, cor & epar, & ſplenem, & membra ſenſuum, & pulmonem, & confert ægritudinibus eorum, & aperit oppilationes viſcerum, & confert vtenti eo in iuuentute, & generat gaudium, cauſam autem triſtitiæ amputat, & ponuntur folia eius in lauacris ad caput, & proprie cum camomilla, & confortat cerebrum, & neruos, & ſecundum eius omnem adminiſtrationem, addit inuiſum, & corroborat auditum, & eſt medicina bona febrium melancholicarum, & antiquarum, cuius infuſionis doſis eſt, ad vnciam vnam: ſed nos hodie abſq; noxa vlla vncias quinq; & ſex Serapionis con filio ægrotis præbemus. Verum hic dubitatur, an ſiliquę dictæ folliculi ſenæ, potentiores in operatione ſint, quàm folia, vel contrà; Secundo, an ſenæ noceat ſtomacho, vel non: Tertio, an pituitam ſena euacuet: Quarto, quomodo infuſum ſiue decoctio dicta ſenæ parari debeat. Ad primum igitur reſpondentes, dicimus, quòd Actuarius, de folliculis ſiue ſiliquis, vt pote potentioribus tantum loqui videtur, non vero de ipſius foliis ſenæ: qua de cauſa Meſue, qui ab Actuario multa mutuatus in ſuum opus eſt, inquit, Melior, id eſt potentior in euacuando, pars ſenæ eſt folliculus, deinde folia, in quibus eſt virtus debilis valde, & melior folliculus eſt, cuius color accedit ad viriditatem & ſubnigredinem quandam, & in quo eſt de amaritudine res modica cum ſtypticitate, & qui eſt magis completus, &c. In quibus verbis, ſatis liquet apud Meſuem folliculos ſenæ, viribus potentiores eſſe, quàm ipſius folia, quem ſecutus quoq; eſt Antonius Muſa Braſauola, qui vt tradit expertus eſt. Decoctum ex folliculis ſenæ, validius operatur, quàm ex foliis paratum, quibus & nos quoq; non poſſumus non ſubſcribere, quum experimentum facientes, ſæpe ex folliculis paratum decoctum, potentius inuenimus, quàm quod ex foliis ornabatur: nec nobis ratio deeſt, quia pars, vbi ſemen ad conſeruat

Senæ folliculi an potentiores ſint quàm folia.

ſeruationem ſpeciei occluditur, potentior eſſe debet, quàm folium: igitur folliculus cum toto ipſo ſemine potentior ac validior dicendus eſt. Manardus vero contrarium dicit, nec aliquam rationem præter experientiam adducit. Inquit enim decoctum ex foliis ſenæ, potentius multo eſſe, quàm ex folliculis parato. Fuit certe Manardus Ferrarienſis vir doctiſsimus, & cuius iudicium, non ſic ſpernendum facilè putarem, quo fit, quum ſenam deſcribo, ſoleam ipſe partem mediam folliculorum & mediam quoq; foliorum addere, quod in componendo decocto à pharmacopolis factitatũ iri deſidero. Ad ſecundum, an ſena ventriculo noceat, reſpondet Meſue, dicens: eſt ſolutionis debilis & tardæ, & debilitat ſtomachum, verum confortatur eius operatio in permiſcendo cum eo aliquid ex rebus acutis, ſicut zingiber, proprie & ſal gema, & ſal Indus, & medicinæ cordiales cum eo, & ſtomachicæ felicitant opus eius. Hæc Meſue, cui Actuarius contrarius videtur, quum dicat, contra noxam drachmę pondere ſumi, cui ratio quoq; ſuffragatur quia in ſena amaritudo quædam parua coniuncta ſtypticitati reperitur: qui ſane ſapor Galeno authore lib. iiij. de Simplicibus, tantum abeſt, vt obſit ſtomacho, vt potius illi iuuamentum ac robur magnum præſtet, vt ab abſinthio argumentum deſumi quoq; poteſt. Nec enim cõfugere eſt, dicendo, quòd in ſena, alia quædam extranea reperitur qualitas, ab illis dictis, prout in Epimelide amaro & ſtyptico reperitur, quemadmodum Libro ſexto citati voluminis legitur, qui & ſtomacho nocet & capiti dolorem affert, iis de cauſis crederem ipſe, ſenam ſtomacho nullam noxam aut detrimentum afferre poſſe: vt tamen maiori cautela operemur, & medicorum vulgarium ſcrupulos fugiamus, conſulimus, vt ſenæ aliquid ſemper ventoſitatem reſoluens admiſceatur, vt docet Meſue, & Braſauola conſentit. Ad tertium, an pituitam ſena expurget, reſpondet Meſue, ſenæ cum facilitate educit melancholiam, & choleram aduſtam, Serapio vero abſolutè bilem purgare dixit. Quibus cõſentire videtur Auerrois, qui quinto libro ſui Colliget, omnino negat ſenam poſſe purgare pituitam. Actuarius tamen vir Græcus & *Sena an pituitã expurgat.*

magnæ authoritatis, & cui ego plurimam tribuo fidem,
Sena purgat pituitam. senam purgare pituitam inquit, cui & experientia astipulatur quotidiana, quæ indicat senam pituitam remouere, præsertim in morbo Gallico, & febribus quotidianis, veluti & atrabiliarios humores.

Ad quartum, Quomodo infusum siue decoctum senæ parari debeat, respondemus, quòd varij varie parant: pro illius tamen præparatione, Sena ex Alexandria adducta eligatur, quæ Liguſtica aut Ethrusca præstantior est. Ea igitur habita, eius decoctum aut infusum dictum sic paretur.

R. Folliculorum foliorum senæ, vnciam vnam: Polypodij, drachmas duas: Passularum, vnciam mediam: Sebesten, numero decem: Pruna pinguia Damascena, numero octo: Zingiberis, drachmam mediam: Florum boraginis communis: Violarum: Rosarum rubearum: Naphæ, id est floris narantiorum, aã. ʒ. i.

Modus autem conficiendi, talis seruari debet: Accipe polypodium optime contusum, recens quercinum, ac passulas, pruna & sebesten, & in olla vitrea continente libram vnam & mediam aquæ omnia iniiciantur, & ad lentum ignem, parum ferueant: quibus postea superaddas senam, cum prædictis floribus, & zingiberis radicem quæ simul quoq; ebulitione vna, vel altera feruere permittas: ac ollam optime obturatam, ab igne depositam, per aliquot horas finito, postea fortiter exprimito, ac mellis rosacei colati vncias quatuor illi admisceto. Hęc enim completa est decoctio senæ, quæ variis aliis modis parari solet, & plerunq; absq; melle rosaceo, quia cum aliis miscetur syrupis, vt syrupo rosaceo solutiuo, syrupo de fumo terræ, syrupo de epithymo, vel quouis alio, sed sæpe cum rhabarbaro datur, vel manna, aut casia fistulari, aut alio simili medicamento purgante, imo senam multoties adiungi facimus, sero caprino, boragini, floribus cordialibus & fumi terræ, veluti, iuri capi, aut gallinæ, castratiue, prout intentio nostra est: Sed & aliquando puluisculum ipsius senæ, pondere triũ vel quatuor drachmarum in iure, vel stillatitia aqua, aut pulticula propinamus: Cæterum, infusi siue decocti prædicti senæ quantitas, ad vncias sex describitur quæ tuto sine læsione, & pueris, &
Infusionis senæ pondus.

ris, & vtero gerentibus, ac senibus in omni temporis constitutione dari potest.

CONSTANTINVS.

SEna Alexandrina siue orientalis siliquares fructus ferens, vt habet Actuarius, quam Serapio cap. 58. habohanisa vocat & Mesue Abalxemer, planta est indicta antiquis scriptoribus, tum Græcis, tum latinis, non enim, κολοῖσία, ἡ πολυνέα, nec κολέσία, ἡ κολωσία Theophrasti lib. j. & tertio de histor. plant. I. Colœtia vel colycea, nec Colutea aut Colotea (sic enim legendum ex emendatiorum codicum fide) Est enim eodem authore & colycea arbor circa Idam, & altera folio salicis, quã Plinij staphylodendron esse multi falsò contendunt: quùm Plinius ipse lib. xvj. cap. simili, arborem esse describat trans Alpes similem aceri albo materia, siliquas ferentem, & in ijs nucleos sapore nucis auellanæ: quæ omnia diuersa ab hac Colycea Theophrasti. Nec magis ipsius Colutea arbor Liparæ peculiaris, potest esse vulgaris sena, quã vocamus etiam baguenaudier: quia hæc frutex humilis est, illa verò arbor procera. Sed ista communis sena, potius connumeranda est inter solani vesicarij genera. Miror autem cuius authoritate contendat Amatus Lusitanus, Coluteam Theophrasti latinorum esse Alburnum: cùm sciamus Plinium lib. xvj. cap. 38. Alburnum vocasse, partem illam in arboribus, quam adipis loco natura tribuit. Ipsius hæc verba: Atque in toto corpore arborum, vt reliquorum animalium, cutis, sanguis, caro, nerui, venæ, ossa, medullæ, pro cute cortex. Proximi plerusq; adipes: ij vocantur à colore alburnũ: mollis ac pessima pars ligni, etiam in robore putrescens, teredini obnoxia, quare semper amputabitur. Et lib. xvj. cap. 40. robur ex alburnatum vocauit, cui alburnum detractum. Ab Alburno autem diuersum est, vt hoc in transitu dicatur, viburnum, planta videlicet, inter vitilia, & ob id à Virgilio in Bucol. lenta nominata vno hoc carmine, nec, alibi, aut alijs authoribus memorata quod sciam: Quantum lenta solent inter viburna cupressi. Ea est quam lantanã vocat, Italia, & Gallia nostra viorne: at aorno vulgò dici malè scripsit Amatus Lusitanus Coluteam Theophrasti.

DE PYRETHRO.

Græcè, πύρεθρον: Latinè, Pyrethrum, & saliuaris herba: Hispanicè, pelitre: Italicè, pirethro: Gallicè, pied D'alexandre, ou pyrethre: Arabicè,

Macharearaha, Germanicè, Bertram.

Enarratio LXXXIII.

Pyrethrum.

PYrethrum, herba cũ ſua radice, in continuo medico vſu, pro maſticatoriis, & dentiũ doloribus ſedandis eſt, quæ hucuſq; à me abſq; vmbella ſemper viſa eſt. Proinde crederem ipſe, in hoc capite, ita eſſe legendum, ſcilicet, in pyrethro flores, vmbellæ modo rotundi ſunt, vt in camomilla apparent, de qua Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Radix eius cauſticam poſsidet facultatem, qua dẽtes refrigeratos mitigat, porro ad rigores ante periodum cum oleo confricatur, ſtupidoſque & reſolutos adiuuat.

DE ROSMARINO.

Græcè, λιβανωτὶς: *Latinè*, *roſmarinus*: *Hiſpanicè*, *romero*: *Italicè*, *roſmarino*: *Gallicè*, *Roumarin*: *Arabicè*, *almeriem*: *Germanicè*, Roſsmarin.

DE CANCHRY.

Græcè, κάρχυ: *Latinè*, *canchrys*, *fructus libanotidis*,

Enarratio LXXXIIII. LXXXV. LXXXVI.

LIbanotis, à Libano, hoc eſt thure, nomen ſibi traxit, quia vna eius ſpecies thus redoleat. Primam ſpeciem millies vidimus, & cuius fructus canchrys appellatur, & in

& in eo ſemen obcluditur: Secundam vero ſpeciem, non eſt difficile inuenire: Tertiam autem coronariam dictam, paſsim in ſyluis & montibus creſcere, cum cæteris ſpeciebus nouimus, & ita apud Hiſpaniam frequēter, vt non temere multi illic, pro calfaciendis furnis, altero vtantur ligno. Eſt enim libanotis ſiue roſmarinus, frutex topiarius, ſimul & coronarius omnibus ſatis notus. De quo ita Galenus lib. vij. de Facul. ſimpl. medic. tradit: Libanotides tres exiſtunt, vna ſterilis, duæ fructum ferentes. Omnes vero emollientis, digerentis, incidentis & abſtergentis ſunt facultatis, ſuccus tum radicis, tum herbæ miſtus melli, obtuſam oculorum aciem ab humorum craſſitudine emendat: decoctum eius, quam rorem marinum appellant, potum regio morbo auxiliatur. Hęc Galenus. Ex floribus roriſmarini, conditum ſaccaro paratur, ventriculo roborando accommodatum, & matrici conuenientiſsimum, quod Simon Genuenſis, dianthos appellat, quaſi peculiariter flores iſtos, anthos Græci appellarent, quod falſum eſſe omnes norunt, dicuntur tamen flores iſti ab Arabibus: alkhilil. *Conſerua dianthos. Alkhilil flores.*

DE SPHONDYLIO.

Græcè, σφονδύλιον: Latinè, ſpondylion: Gallicè, panay ſauuage: ou Auſtruce.

Enarratio LXXXVII.

SPondylion, ſiue ſphōdylion, herba, in paludoſis & aquaticis naſcitur locis, folio platani, ſiue panacis, caule fœniculi, aliquando cubitali, in quo vmbella albi conſpicitur floris, qua decidente, ſemen innaſcitur ſeſeli montano perſimile, latius tamen ac albidius, ſquamoſiúſve, ſapore quodā ingrato, quo multi ſileris montani loco vtuntur. Nam radix illi, raphano æqualis eſt, alba & grati odoris, quo verò nomine herba iſta apud Hiſpanos appelletur, Chriſtophoro Oroſcio medico probatiſsimo, & olim apud Salmanticenſes, condiſcipulo noſtro, inquirendum committimus, nos vero vt qui ab hinc decem & octo annis, ſponte ab Hiſpania diſceſsimus, non ſic in omnibus herbarum nomina tenere poſſumus, huius tamen vires, proſecutus eſt Galenus, lib. viij. de Facult. ſimplic. medic.

ad iſtum modũ dicens: Fructus eius acris & incidens eſt, itaque ad aſthma & comitialem morbum, aptum eſt medicamen, prodeſt & aurigini: At radix vltra iam dicta, fiſtularum callos tollit, ſi ſit circumraſa, floris ſuccus, ad diuturniora aurium vlcera conueniens reponitur.

CONSTANTINVS.

PLinius lib. xij. cap. 26. ſpondylion comparat cum quodam genere ferulæ, aitque ab illo tantum differre foliis, quia ſunt minora & platani diuiſura. Non niſi in opacis gigni, ſemen eodem nomine ſiliis ſpeciem habere, medicina tantum vtile. Spondylij verò medicinas exequitur lib. xxiij. cap. 6. Hæc autẽ planta eſt, quam pro Acantho oſtendebant ſeplaſiariorũ medicinæ, quamq; ne pro branca vrſina vſurpent pharmacopolæ, ipſos diligenter admonet eruditiſſimus Fuchſius, tametſi in ſuo herbario ſpondylion pro ſecunda Acanthi ſpecie propoſuerit. Lege eius lib. de Comp. Medica.

DE FERVLA.

Græcè, νάρθηξ: Latinè, ferula: Hiſpanicè, cananheia: Italicè, ferola: Gallicè, ferule.

Enarratio LXXXVIII.

Ferula. NAſcitur Ferula in regionibus calidis, potiſsimum in inſulis Canariæ, Portugallia, ac vniuerſa Hiſpania, non niſi procere, & nodoſe, lanceæ altitudine, quã Hiſpani, à ſimilitudine quam cum cannis in altitudine habet, cannam, & loco ferulæ, corrupte freſcham, dicunt. Eam igitur cannam ferulam appeliant, cuius plures videntur ſpecies, ſed duæ præcipue, altera lanceæ altitudine, altera verò humilis, anetho perſimilem habens vmbellam, quibus folia fœniculi modo inſunt. In Apulia porrò, procerè quoq; ferulam naſci, certũ eſt, ex qua interim dum viret, paſtores, meditullium oui vitello perſimile, vt audio, extrahunt, ac ſub cineribus coctum, pipere non iniucundo ſapore, pro irritanda venere mandunt, de qua Galen. lib. viij. de Facultat. ſimplic. medic. ita inquit: Narthex, id eſt ferula eius ſemẽ calfacit, & tenuat, medulla autẽ aſtrictionis eſt particeps, vnde hæmoptoicis, & cœliacis conuenit.

CONSTANTINVS.

FErulam arborum generi aſcribit Plinius libro xiij. cap. 22. quoniam quarundam natura (ſicut ipſe diſtinguit) lignum omne corticis loco habent, hoc eſt ſorinſecus, ligni autem loco fungoſam

goſam intus medullam, vt ſambuci: quædam verò inanitatem, vt harundines. Ferula eo authore calidis naſcitur locis, atque trans maria, geniculatis nodata ſcapis, cuius ipſe duo genera ſtatuit, vti & Theophraſtus lib. vj. de Hiſtoria plantarum, nartheca aſſurgentem in altitudinem, nartheciam verò ſemper humilem. A genibus exeuntia folia maxima, vt quæque terræ proxima. Cetero inquit, natura eadam, quæ anetho, & fructui ſimilis, nullibi fruticum leuitas maior: ob id geſtata facilius, baculorũ vſum ſenecluti præbet. vt autem idem author prodidit lib. xx. cap. 23. ferula ſemen ſimile habet anetho. Et quæ ab vno caule diuiditur in cacumine, fœmina putatur. Caules eduntur decocti, commendanturq; muſto ac melle, ſtomacho vtiles: locoque citato ferulæ multas in medicina cõmoditates recenſet. Sed mirũ illud eſt quòd ferulæ aſinis gratiſſimæ, eodem Plinio teſte, lib. xxiiij. cap. 1. cateris verò iumentis præſentaneo veneno. nec minoris eſt miraculi, quòd ferularum natura vſqueadeo murenis infeſta ſit, vt ea ſolum contactæ expirent, quod etiam apud ipſum legitur lib. xx. cap. 23. ſicuti hoc ipſum lib. xv. cap. 28. quod in papyris & ferulis, ſpinaque alba, cauls ipſe pomum ſit. At ſemen ferulæ in Italia cibum eſſe, condiri quippe, durareq; in vrceis, vel anni ſpatio, ipſemet author eſt Plinius lib. xix. cap. 9. quo loco inquit, duo genera ea ſunt, Caules & racemi: corymbiam hanc vocant, corymboſq; quos condiunt. Verum vt ad herbariæ ſtudium prouocentur iuuenes, ſine cuius, ſaltem mediocri cognitione, humanioris literaturæ principes ſcriptores non poſſunt intelligi, iſta proponam exempli gratia, quæ de ferula ab ipſis tradita. primùm de ναρθηκοφόροις apud Platonem in Phedone, id eſt, de Bacchi miniſtris, quod ferula Baccho dicata: vt teſtis Plinius noſter libro xxiiij. cap. 1. cur etiam Ion poeta apud Pollucem Onomaſtici decimo dixerit, ψαφαρὸν ναρθηκα; aut quod ſapit antiquitatem, cur poeta, vt Aeſchylus & Heſiodus, ἐν κοίλῳ ναρθηκι Promethei furtũ, vt loquitur Virgilius, potius fuiſſe prodant, quàm in alia plantarum? Quid ſibi vult Iuuenalis cùm dixit Satyra j. Et nos ergo manum ferulæ ſubduximus? Aut Martialis per illud lib. x. ferulæq; triſtes Sceptra pædagogùm ceſſent. Aut quid tandem innuit Columella vocans, nec manibus mites ferulas: & alibi, ferulas q; minaces? Quare non minimi vſus ſimplicium cognitio.

DE PEVCEDANO.

Græcè, πευκέδανος: Latinè, peucedanum officinar.

fœnic.

fœniculum porcinum: Hiſpanicè, heruatum: Italicè, peucedano: Arabicè, harbatum: Germanicè, Harſtrang.

Enarratio LXXXIX.

PEucedanum, omnium conſenſu, officinarum fœniculum porcinum eſt, herba coma ſpiſſa, ac ſubtili fœniculi modo creſcens, quod verò deſcriptioni omni ex parte non reſpondeat, id in cauſa eſt, quia in Sardinia, ac Samothrace, & Arcadia, laudatiſsimum creſcens Dioſcorides magis quam noſtrum deſcribere videtur: cuius vires, ac temperaturam Galenus ita libro viij. tam ſæpe repetito deſcribit, dicens: ſuccus eius admodum excalfacit, & digerit, eſtque tenuium & incidentium partium, quare omnibus neruorum affectibus creditur opitulari, tum morbis in pulmone & thorace ex craſsitudine humorū ortis. Nec verò intra corpus ſumptus duntaxat, ſed olfactu etiā prodeſt, ad hæc ſæpe foratorū dentium dolores, cauitati impoſitus, protinus mitigauit, quin etiam indurato lienes iuuat, ad quæ omnia, licet etiā vti radice, quæ & ſquamas celerrime ab oſsibus detrahit, & arida illita vlceribus cōtumacibus remedium eſt optimum, minus quidem quàm ſuccus excalfaciens, nempe in ſecundo ordine iam completo, deſiccans verò in tertio incipiente.

DE MELANTHIO.

Græcè μελάνθιον: Latinè, melanthium: Arab. Sunis: Officinis, nigella Romana: Gallicè, poyurette, ou, nielle: Hiſpanicè, alipiure, axenuz: Italicè, nigella ortelana: Germanicè, Schvuartz rœmiſch Coriander.

Enarratio XC.

Melanthiū non eſt vulgaris nigella.

FAlluntur, qui nigellam in ſegetibus naſcentem, folio porraceo, ſemine nigro, & rotundo, Græcorum melanthium eſſe putant, quum Græcorum melanthium, ſemen paruum ſit, ſubnigrum, guſtu aromaticum, cum quadam acuitate, ob qua Luſitani noſtri ſemen hoc aliud piper appellant, quo mulieres frequentiſsimè contra matricis, & ſtomachi vitia, maxime vtuntur: hoc enim ſemen

Melanthium ſatiuum. *Syluęſtre.*

men illud eſt, quod medici contra capitis deſtillationes potiſsimum laudant, nec ſic facile reperitur, quia nō niſi ſatum creſcat, aliud verò ſubcitrinum granum, in non diſsimili planta naſcitur. Quod aliqui nigellam quoque appellant, ſed nos ipſum potius inter cardamomi genera libro primo numerauimus, nam in tritico repertam nigellam pſeudomelanthium, ad Hippocratis mentem appellare quis poterit, quam Itali ſua voce, gittone, vel ruoſolam nominant, & eam Leonardus Fuchſius non ſine errore, pro ioliō depinxit, ſed de Melanthio ita Galenus inquit lib. vij. de Facult. ſimpl. medic. Melanthium excalfacit & ſiccat in tertio ordine, eſtque amarū atq; tenuium partium, quare catarrhos ſanat, in linteo admotum, atque aſsiduę olfactum, flatus potum extinguit, lumbricos enecat: non eſum modo ſed etiam foris applicitum, lepras, clauos, atque myrmecias exterit, orthopnœam iuuat, & menſes prouocat, in ſumma verò vbi ſectione, exterſione, deſiccatione, excalfactione eſt opus, præſtan

Melanthiū ſubcitrinū.

Gittone.

Fuchſius errat.

ſtantiſsimum id remedium exiſtit.

DE LASERPITIO.

Græcè, σίλφιον: Latinè, laſerpitium, laſer: liquor Cyrenaicus, Officinis, belzuinum, aſſa dulcis: Hiſpanicè, menzoin: Italicè, belgioino: Gallicè, Beniouin: Germa. Meyſter vurtz.

SVCCVS SILPHII IN SYRIA NASCENTIS.

Græcè, ὀπὸς σιλφίε: Latinè, ſuccus medicus, & parthicus, liquor Syriacus: Officinis, aſſa fœtida, ſtercus diabolí, vulgò, aſſa fetida: Germanicè, Teüffels dreck.

Enarratio XCI. XCII.

Cirenaicus ſuccus. Syriacus.

EX planta ſilphio, ſiue laſerpitio dicta, liquor pretioſiſsimus, & in honore maximo ab antiquis habitus, & hodie quoq; ita receptus eiuſdem cum planta nominis colligebatur, cuius duæ erant differentiæ. Nam Cyrenaicus & Libycus, tanquam odore præſtans & ſyncerus, primas obtinebat: Syriacus verò, tanquàm odore viroſus ac fœtidus, poſtremas. Hanc verò differentiam apud Dioſcoridem factam, inter laſerpitium odoratum, & fœtidum animaduertentes Arabes, ſic poſtea eam operibus ſuis indiderunt, corruptè tamen pro laſere, aſſam ſcribentes, & illius alteram odoriferam conſtituunt: alterã verò fœtidam: Odoriferam verò Aſſam eã dicunt, quàm nos benzuinum appellamus: fœtidam verò, ſeruato nomine, aſſam fœtidam, quàm quoq; multi, ob tetrum, & immenſum quem habet fœtorem, ſtercus diabolicum vocarunt. Cæterum authore Hippocrate lib. iiij. de Morbis, non longe à principio, in Ionia & Peloponneſo, hodie Morea regione dicta, ſilphium nunquam repertum fuit: fieri enim non poteſt, inquit ille, multis fruſtra iam id tentantibus, vt in Ionia: aut Peloponneſo ſilphium naſcatur: At in Lybia ſua ſponte naſcitur, non enim eſt neq; in Ionia neq; in Pelopõneſo, eiuſmodi humor, qui ipſum alere poſsit, &c. quæ ad materiam noſtram multum faciunt, à nobis in præſenti prætermiſſa. Vt receptui igitur

canam

canamus, ſilphium ſiue laſerpitium odoratum, noſtrum eſt belzuinum, præcipue ſubnigrũ cum quodam rubore, quòd Luſitani noſtri à boninas appellant, vt capite de Myrrha copioſe diximus: Nam viroſum laſerpitium, aſſa fœtida eſt, quod & in Syria ſagapeno & chalbane, aliíſve gummis variis adulteratur, & fœtidum euadit. Quòd verò laſerpitium odoratum belzuinum eſſe dicam, hæ me permouent rationes, quia benzuinum ſatis odoriferum eſt lucidum, tranſparens, ad ruborẽ inclinans, guſtui gratum, & quod ſi lauetur, quoquomodo albicat, quæ omnia laſerpitio conuenire certum eſt: hoc verò nonnulli ex recentioribus ob dulcẽ quem habet ſaporem, dulcem aſſam appellarunt. At aſſam fœtidam, laſerpitij ſpeciem eſſe, illius atteſtatur odor, modo quis naribus, eam per ſpatium admotam habeat: tunc enim, qui huius periculum fecerit, deprehẽdet, aſſam fœtidam, odorem belzuini non abſimilem, dereliquiſſe. Affertur autem belzuinum, ex Indiæ vaſtiſsima regione, præcipuè Sumatra inſula, quàm Taprobanam dicunt, vbi arborem benzuinum ferentem, incolæ laſarum appellant: vt Ludouicus Romanus teſtatur, & Luſitani noſtri cõfirmant, de quo Galenus lib. viij. de Facultat. ſimplic. medic. ita tradit: Silphij liquor caliditſimus eſt, necnon folia, caulis, & radix, ſtrenue etiam ſunt calida, omnia tamen flatulentæ magis eſſentiæ ſunt, ac proinde difficilia concoctu, foris autem impoſita corpori efficaciora, liquor præcipuè admodum trahentem facultatem poſsidens, attamen & excreſcentias exterit, & quandam liquandi vim poſsidet.

silphium odoratum belzuinũ.

DE SAGAPENO.

Græcè, σαγάπηνον: Latinè, ſagapenum: Officinis, ſerapinum: Arabicè, ſachabenigi.

Enarratio XCIII.

SAgapenum officinarum Serapinum eſt, liquor ſcilicet ferulaceę herbę, vt Dioſcoridi & Galeno placet, vt verò Meſue, ex arbore oleandro ſimili deſtillans gummi eſt, quod raro ad nos ſyncerum & purum ex Orientali plaga adfertur, quanquam ex Apulia nunc licet minoris nominis adferri quoque incipiat. Cæterum, Serapinum aluum ſubducere, Arabes inuenere, & ea de cauſa, ex illo catapotia,

Serapinũ aluum ſubducit.

tia, pro euacuandis crassis, viscidis & tenacibus humoribus, veluti & serosis præparant, vnde Mesue de illo ita tradit: serapinum calidum est in tertio, siccum verò in secundo ordine: & subdit, solutione educit humores viscosos, & phlegma grossum, & aquam citrinam, & eius proprietas est mundificare cerebrum & neruos, & adducere materias eorum, & conferre ægritudinibus eorum frigidis, &c. Galenus libro de Antidotis, notas quibus verum sagapenum ab adulterato & falso dignosci debet, describit, dicens breuiter: verũ sagapenum, statim aqua rigatũ soluitur, quod non tale est eliquescit minime, & subdit: Sciendum autem est, chalbani partem in sagapenũ degenerare, sicut etiam optima cassia, in cinnamomum transit, & vt tradit lib. vij. de Facult. simpli. medic. Sagapenum liquor est calidus, & tenuium partium, sicuti & alij liquores, sed absterſionem quandam obtinet, qua oculorum cicatrices expurgat, extenuatq; : suffusionibus etiam & hebetudinibus oculorum quæ à crassitie humorum proueniunt non malum est medicamen. At planta ex qua prouenit, ferulæ assimilis, imbecilla est, & inutilis.

DE EVPHORBIO.

Græcè, εὐφόρβιον: Latinè, euphorbium: Hispanicè, alforuiam, alforsion: Italicè, euforbio: Gallicè, euforbe: Arabicè, farbion.

Enarratio XCIIII.

Euphorbium.

VVlgare & commune, officinis gummi euphorbium est, quod Iuba Mauritaniæ rex in monte Athlante inuenit, & herbam arborescentem, vnde effluit nomine sui medici, euphorbij dicti, & Antonij Musæ sui fratris, medici Augusti Imperatoris, euphorbiam appellauit, quæ vt placet Dioscoridi ferulacea est, quanquam Plinius foliis achãtinis potius ornari tradat, non tamẽ sine textus menda, vt suspicor, quum loco, foliis narthicis, id est ferulę, achantinis, scriptum fuit, sed quòd ita Plinius emendandus sit Pintiano viro doctissimo, & maximo Plinij instauratori, olim in bonis literis apud Salmanticenses, præceptori nostro, committimus, non minusque Ioanni Ferdinando, vnico literarum ornamento, & apud Colimbricen

Plinius restituitur.

bricenſes publico bonarum literarum profeſſori, diſcernenda permittimus. Meſue tamen, folia polij marini eam habere tradit, ſed vtcunq; res ſe habeat, vero euphorbio nō caremus, quod vt tradit Meſue, cætera omnia gummi genera, calfaciendo & ſubtiliando excedit: calidum enim & ſiccum vt illi placet in quarto gradu eſt, & calidius & ſubtilius omni eo quod calfacit ex gummis, & eſt in eo virtus aduſtionē faciens, &c. At Dioſcorides, & Galenus, euphorbiū, vim purgatoriam habere, non nouerunt: Paulus verò, Aëtius, ac Actuarius maxime: de quo Actuarius libello ſuo, de Cōpoſitis medicamētis, ita tradit: Pituitam ſubducit, ſed potentius aquam, eſt autem celerrimum, & maxime ignea vi flagrans, vnde colicis, & aluum frigidiorem habentibus datur: cæteros veheméter conturbat, ſitim maxime ciet, nonnihil ex odoratis ſeminibus ei eſt commiſcēdum. Modus triobolaris ex aqua muſſa, præſtat autem cum melle cocto in catapotia digerere, hactenus ille. A quo poſtea Arabes deſumentes, ex euphorbio pilulas parare ceperunt, aſciti morbo, id eſt aquoſæ hydropi, vtiles. Porro recens euphorbium, & vnius anni, fortiſſimum eſt, & cuius drachmę tres, in potu hominem vrendo interficiunt, quum verò ſextum annum tranſcendit, vires in vniuerſum amittit, & in totum elangueſcit: vnde Galenus hæc ſciens lib. iij. de Compoſitione medicamentorum ſecundum genera, ita de euphorbio tradit: Euphorbium ſane cùm principio bonum fuerit, & probe ſit repoſitum etiam anno tertio adhuc vim aliquam retinet, interim anno quarto: quinto autē & ſexto iam exoluitur: deinde procedente tempore in totum elangueſcit, & vt libro vj. de Facultatibus ſimpli. medicament. de eo quoq; tradit: virentem & tenuium partium facultatem ſortitur.

Euphorbium purgat.

Euphorbij ætas.

DE CHALBANO.

Græcè, χαλβάνη: Latinè, galbanum: Arab. bezard.

Enarratio xcv.

VVlgatiſsimum & tetri odoris galbanum eſt, quod chartilaginoſum ad ammoniaci ſimilitudinem, deſideratur: de quo Galenus libro viij. de Facultatibus ſimplicium medic. ita dixit: ſuccus eſt plantæ ferulaceæ, molliendi & digerēdi vi: calfacit enim ordine tertio incipiēte,

Galbanū.

aut completo secundo, siccat verò secundo incipiente.

DE AMMONIACO.

Græcè, ἀμμωνιακὸν: Latinè, ammoniacum: Hispanicè, agua xaque: Gallicè, ammoniac: Arabicè, assach.

Enarratio XCVI.

POtius Ammoniacum, quàm Armoniacum, liquor iste appellandus est, quia vt tradit Dioscorides, in Libya, ad Ammonis Iouis templum nascitur, vnde & nomen trahere certum est: cuius duæ species sunt: altera præstans, Thrausma dicta, thuri persimilis, qua olim antiqui pro parandis suffitibus vtebantur, & ea de causa, Ammoniacum thymiama, à Paulo & Aëtio plerunq; appellatum comperimus. Altera vero species, phyrama dicitur, minus bona, harena & calculis permixta, quam dubio procul, commune nostrum Ammoniacum esse ere derem. Iisvero Plinius libro duodecimo, capite vigesimo tertio subscribit, quum dicat. Ergo Aethiopiæ subiecta Africa, Ammoniaci lachrymam stillat in harenis suis, inde etiam nomine Hammonis oraculo iuxta quod gignitur arbor, quam metopion vocant resinæ modo aut gummi. Genera eius duo, Thrauston masculi thuris similitudine, quod maxime probatur, alterum pingue & resinosum, quod phyrama appellãt: de quo Galenus libro sexto de Facul. simpl. medic. ita tradit: Ammoniacum, cuiusdam ferulæ est lachryma, intensam emolliendi vim possidens, adeo vt articulorum tophos dissoluat, & lienes induratos sanet, & chœradas per halitum digerat.

Ammoniacũ thymiama dicitur

DE SARCOCOLLA.

Græcè, σαρκοκόλλα: Latinè, sarcocolla: Hispanicè, lancarotes: vulgò, sarcocolla: Arabicè, ansarot.

Enarratio XCVII.

SArcocolla lachryma, siue liquor densatus, officinis familiaris est, quæ ideo sarcocolla dicitur, quia mirifice carnis vulnera, agglutinet porro, ad ruborem inclinantem, & mannæ thuris simílem, cum quodam amarore gustatam, laudat Dioscorides: Plinius vero eam potius albam, quàm rubram eligit. vt lib. xiij. cap. 11. apud ipsum quis legere poterit. Tu vero pharmacopola, si optimam dignosc

Sarcocolla amara optima.

dignoſcere cupis, eam guſta: quòd ſi amaram inuenies, optimam eſſe dicas. Cæterum, ſarcocollam vim purgatoriam habere, Mauritanorum inuentum eſt, & vt tradit Meſue, ſolutione educit phlegma crudum, & humores craſſos, & proprie quod eſt in iuncturis & anchis, & mundificat cerebrum, & neruos, & pulmonem, & confert tuſsi, & aſthmati, & eſt ex rebus conferentibus ſenibus, & proprie phlegmaticis, &c. Calida enim in ſecundo ordine eſt: Sicca vero in fine primi, & vt tradit Galen. lib. viij. Simplicium, mixtam vim habet, ex emplaſtica quadam ſubſtantia, & paucula amara, itaq; citra morſum deſiccat, ac proinde glutinare vlcera valet. *Sarcocolla purgat.*

DE GLAVCIO.

Græcè, γλάυκιον: Latinè, glauciũ: Arabicè, memithe.

Enarratio XCVIII.

GLaucium Græcorum, vocant factionis Mauritanicæ medici memitham, vt ex Serapione deprehenditur, & ita eſſe res ipſa clamat, quum præter quòd vulgata in officinis memitha ex Syria adferatur, in parte exteriore rubra eſt: in interiore vero lutei eſt coloris, ſapore amaro, & odore tetro: quibus addimus, quòd oculorum affectibus mirum in modum ſubuenit, vt omni ex parte affirmandum ſit, hanc memitham, cuius vſus frequens eſt, glaucium eſſe. Quòd vero memitha ſucchus chelidonij non ſit, aut cornuti papaueris, exploſum iam eſt, vnde fœde admodum Serapionis interpres hallucinatus eſt, quum ſuccum chelidonij, memitham eſſe dixerit, quum revera ſuccus herbæ Syriacæ ſit, quæ licet in Syria naſcatur, apud Louanienſes quoq; eam gigni nouimus Dioſcoridis delineationi omnino reſpondentem, de qua Galenus lib. vj. de Facult. ſimplic. medica. dixit ita: Aſtringit cum quodam faſtidio, tum adeo inſigniter refrigerat, vt ſolum fæpe eryſipelata, ſi valentia nõ fuerint, curare poſsit, conſtat enim ex aquea terreaque ſubſtantia, vtraq; frigida. *Memitha.*

DE GLVTINO.

Græcè, κόλλα: ξυλλοκόλλα: Latinè, glutinum: Hiſpanicè, grudel: Italicè, colla de carnicio: Gallicè, colle: Germanicè, Bepp.

Enarratio XCIX.

Glutinum ex bubulo corio.

GLutinum quod ex bubulo fit corio, notum eſt, Rhodium Dioſcorides laudat: At nos Hiſpanum Salmanticenſe, apud pontem paratum non procul à domo Celeſtinæ mulieris famoſiſsimæ, & de qua legitur in comœdia Caliſti & Melibeæ, cæteris anteponimus. Cæterum huius Galenus quod ſciam, in ſuis libris Simplicium, nullam fecit mentionem: illius tamen, quod ex farina paratur, pro libris agglutinandis, meminit, lib. vij. ſic ad iſtum modum dicens: Gluten quo ad libros præparant ex ſimilagine & garo, emplaſticæ cõcoctorięq; facultatis exiſtit.

Gluten ex ſimilagine

DE GLVTINE PISCIVM.

Græcè, ἰχθυόκολλα: Latinè, Ichthyocolla, piſcium gluten: Hiſpanicè, colla de pece: Italicè, colla di peſce: Gallicè, colle de poiſſon: Arabicè, gara: Germanicè, Mundt leim.

Enarratio C.

ET hoc quoque ſatis eſt notum, cuius quoque Paulus meminit.

CONSTANTINVS.

Glutinum ſiue Græcis collan, authores nominant, quo tenaci nexu res conglutinantur & cohærent, quæ alio modo coire & coniungi aptius non poterant. Glutinamenti autem cum ſimplex ſit ratio, multiplex tamen glutinis materia: quia non omnibus compingendis & coagmentandis rebus Glutinoſa compoſitio vna ſufficiat, aut corporis vnius quantumuis lenti & ſociabilis impermixta natura. Chryſocolla enim quam Plinius ſanternam vocari ſcribit lib. xxxiij. cap. 5. niſi legendum ſit ſanteriam, ferruminatur aurum, glutinum vero eſt argilla ferro, cadmia æri maſsis, alumen laminis, reſina plumbo, & marmori, ſed plumbum nigrum albo iungitur, ipſumq; album ſibi oleo. Item ſtannum æramentis, ſtanno argentum. In arboribus etiam ex quibus opera inteſtina fiunt, Glutinis magna ratio (vtvetiã docet Plin. lib. xvj. cap. 43. Quia in omni genere & glutinum abdicant quædam, & inter ſe & cum alijs inſociabili glutino, ſicut robur. Sed nec ferè cohærent, niſi ſimilia natura, vt ſi quis lapidem lignumq; coniungat. Quo factum vt glutini diuerſa genera neceſsitas excogitarit, ad humanæ vitæ artificia, quæ poſtea ad ſuos

vſus

vſus nonnulla ex parte tranſtulit medicina. Eſt enim lithocolla quæ vtuntur in agglutinandis præcipuè marmorum fragmentis cum reliquo corpore: quæ lapide pario conſtat, ſiue marmore & glutino taurino. Eſt etiam alia glutinis compoſitio, quæ lapidis duritiem ſuperat ſimul atq; inaruit. Calx vino extinguitur, tunditur, additurq; ſuillus adeps & ficus: omniaque vnà probe ſubiguntur. Aliud genus eſt hoc quo cæmentarij vtuntur, quod fit ex picis Græcæ, piceæ reſinæ, ac pulueris laterum mixtura, durißimum dum frigidum eſt ac firmißimum, ſed ſi incaleſcat non ita fidele. De glutino autem chartarum quomodo parari debeat, legant glutinatores apud Plinium lib. xiij. cap. 12. Glutini alia genera quæ etiam in medicina locum habent, ſunt taurocolla Græcè dicta, ſiue xylocolla: & Ichthyocolla. Taurocolla quæ & ſimpliciter Græcè colla, vt author Ariſtoteles libr. iij. de hiſtoria animalium, fit ex coriorum boum mucoſo lentore, quod in ijs abundet. Plinius vero lib. xxviij. cap. xvj. Glutinum fieri tradit ex auribus taurorum & genitalibus: nec quicquam efficacius prodeſſe ambuſtis. Nunc de Ichthyocolla, Idē author ſic prodidit lib. xxxij. cap. 7. Ichthyocolla appellatur piſcis, cui glutinoſum eſt corium, idemq; nomen glutino eius, hic Epinyctidas tollit. Quidam ex ventre nō ex corio fieri tradunt Ichthyocollam, vt glutinum taurinum. Et ab eo laudatur pontica quæ cutem erugat & extendit, cuius vicem hac in parte poteſt explere quæ à noſtris dicitur colle de bouche: parata ex mollua, piſce diuerſo à ſalpa aut Ichthyocolla cetacei generis. Glutinum deniq; & Ichthyocollam adinuenit Dædalus Plinio teſte libr. vij. cap. 56. parandi ratio ad vitrum etiam Glutinandum exponitur à Cardano libr. de varietate.

DE VISCO.

Græcè, ἶξος: Latinè, viſcum: Hiſpanicè, viſco: Italicè, viſchio: Gallicè, glu: frutex, guy, Arabicè, Dabach: Germanicè, Vogelleim, *& miſtel vocatur frutex.* Enar. c 1.

DE viſco in præſenti ait Dioſcorides, quo aucupes pro irretiendis auibus vtuntur, naſcitur autem pluribus in arboribus, præcipue quercu, vnde viſcum quercinum per excellentiam eſt dictum: naſcitur quoq; ſuper alias arbores, quorum acinis turdi veſcuntur, ac poſtea in illis cacantes, inde viſcum enaſcitur, vnde prouerbium *Viſcum.* *Prouerbiū*

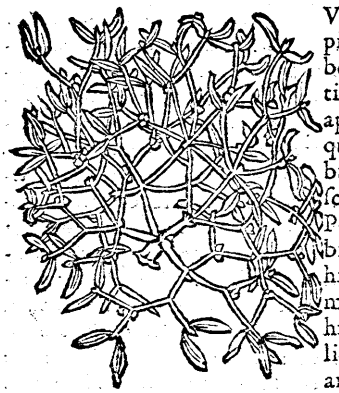

Viſcum.

Lignum viſci.

hoc ortũ eſt, turdus ipſe ſibi malũ cacat. Verum ex Syria viſcum quoq; Venetias in magna copia affertur, quod ex ſebeſten paratur, & à multis Damaſcenum viſcum appellatur, non minus quoq; ex hibiſci radicibus aqua maceratis viſcum conficitur, vnde Poëta, aues fallere hibiſco dixit. Eſt autem hibiſcum, biſmalua, ſiue malua viſcũ dictum. Sed hic adnotãdum eſt, quòd ligni viſci, in operibus artis medẽdi, longe plurimus eſt vſus, vt Gẽtilis Fulginas, ac Iacobus de Partibus, in vſum duxerunt, & ipſum ob præclaras illi inſitas vires, lignũ ſanctæ crucis appellarunt, credunt enim, ac perſuaſum ſibi habent, contra epilepſiam, ac apoplexiam, & paralyſim, multum lignum hoc præſtare, tum intus epotum, tum vero in collo appenſum. Rurſus meminimus, quum de Chamæleone egimus, quòd ixia, ſiue viſcum, ad radices vtriuſq; Chamæleonis naſcens, ἰξιὰς eſt, veneni quoddam genus, quod Dioſcorides deſcribit libr. vj. huius voluminis, cap. xxj. At Galenus de viſco, ita libr. vj. de Facultat. ſimplic. medic. meminit: Ixos, id eſt viſcum, ex plurima aërea & aquea, pauciſſima terrena ſubſtantia conſtat, quare ex alto humores extrahit, eosq; diffundit, & digerit, tempus autem vt calfiat poſtulat.

Ixia.
ἰξιὰς venenum.

DE APARINE.

Græcè, ἀπαρίνη: Latinè, aparine: Hiſpanicè, preſera: Italicè, ſperonella: Gallicè, grateron: Germanicè, Klebkraut.

Enarra

Enarratio CII.

Aparine.

EX iis herbis, quę primo occurſu herbariis ſe offerunt, aparine eſt, herba ſepibus & legu minibus familiaris: præcipue lentibus, plurimis ſerpẽs ramis, & illis quidem quadratis, hirſutis, veſtibus facile hærentibus: in quorum medio, rotæ quædam, tanquam in calcaribus conſpectæ, ex ramuſculis prodeunt, veluti quoq; in rubea naſci videmus: vnde multi, hanc herbam, rubeam minorẽ, aut ſylueſtrem rubeam appellari non dubitabant: quum tamen, revera rubea minor, longe alia ſit herba, radicem vtpote rubram habens: qua aparinem carere, certum eſt. Pandolphus autem Collinutius aparinen, lapariam vocari ſcribit, & mercurialis foliis veſtiri contendit, non ſine ingenti tamen, ne dicam pudendo errore. Huius porro herbæ ſucco, multi tanquam præſtantiſsimo medicamine conſtringente vtuntur, & vt tradit Galenus lib. vj. de Facult. ſimplic. medi. modice extergit, & deſiccat, habetq; nonnihil ſubtilium partium.

Aparine.

Collinutius errat.

DE ALYSSO.

Græcè, ἄλυσσον: Latinè, Alyſſon, rubea minor, Plinio incognita.

Enarratio CIII.

VAria de alyſſo iudicia referuntur, Nam Plinius lib. xxiiij. cap. xj. non procul à rubea differre alyſſum contendit, vt eius hæc indicant verba: Erythrodanus, id eſt rubea tinctorum, diſtat ab eo qui alyſſon vocatur, fo-

liis tantum, & ramis minoribus, quippe nomen accepit, quòd à cane emorsos, rabiem sentire non patitur: potus ex aceto adalligatusque: ex quibus verbis, satis constat, alyssum apud Plinium, rubeæ tinctorum herbam persimilem esse, sed re vera, Dioscoridis alysson, à rubea multum abesse videtur, quia exiguus frutex alysson est, folia habens circinata, secundum quæ fructus exigui sunt, duplicis clypeoli figura, in quibus semen est, in latitudinem se æqualiter explicans, quæ omnia rubeæ non conuenire, notius est, quàm explicari possit. Ruellius vero, alyssum, sylvestrem canabem esse opinatur. Aëtius quoq; sermone primo, suæ medicinæ, alyssum aliam herbam à dictis facit, quum dicat: Alysson aiunt esse sideritim herbam appellatam, quæ iuxta vias nascitur, vbique purpureum florem habens, & folia crasiora: nomen inuenit, ex eo quòd commorsis à cane rabido mirabiliter succurrit. Nos vero, post tantam doctorum hominum dissentionem, & longam de hac re inuestigationem, concludimus, quòd Dioscoridis Alysson, eadem est herba, cum alysso à Plinio descripto, quæ procul dubio alia non est, quàm rubea minor dicta: non tamen ea, quam vulgares rubeam minorem appellant, nam rationabilius autem alysson rubea minor appellari meret, quàm vulgata herbula illa aparines similitudinem gerens, quum & si ambæ radices rubras habeant: Alysson tamen præter radicis ruborem, similitudinem in foliis magnam, cum foliis rubeæ tinctorum possidet, vnde hęc, rubea minor potius appellari debet: De qua Galenus libro vj. Simplicium ita tradit: Nuncupata est herba hæc alysson, quòd mirifice iuuet morsos à cane rabido, sed rabienti quoque data sæpe in totum sanauit, ob totius substãtiæ similitudinem, siccat autem digeritque mediocriter: ac præterea detergit nonnihil, qua ratione vitiliginem & ephelim purgat.

Alysson rubea minor est.

DE ASCLEPIADE HERBA.

Græcè, ἀσκλεπιὰς: *Latinè*, *Asclepias*: *Germanicè*, Schwalben vuurtz.

Enarra

Enarratio CIIII.

Aſclepias.

LOnge alia herba apud Ferrarienſes aſclepias monſtratur, quàm hedera terreſtris, non eſt igitur aſclepias, hedera terreſtris, vt multi falsò putant: nec illa altera foliis laurinis, ſed acutioribus veſtita, quã vicetoxicum vocant, vt Leonardus Fuchſius in ſuo prægrandi vaſtoque Herbario putauit: quo nomine verò, vera aſclepias apud vulgares vocaretur, expiſcare non valui: qua de cauſa, proprio tantũ nomine eam inſignitam dimittimus, de qua Galenus libro ſexto citato breuiſsime ita dixit: Huius nondum nos periculum fecimus. *Aſclepias.*

CONSTANTINVS.

Mathiolus & Amatus immeritò diſcedunt à Fuchſij ſententia, cui etiam ſubſcribit Hieronymus Tragus, verior enim pictura nulla dari poteſt, nec vlla planta quæ magis Aſclepiadis notis omnibus reſpondeat, quàm eſt illa hirundinaria ſiue vicentoxicum Officinarum, cuius picturam illi proſerunt. Viuam plantam multoties cũ Dioſcoridis deſcriptione & Plinij lib. xxvij. cap. 5. collatam omnibus numeris reſpondere comperimus. De ea Galen. lib. vj. ſimplic. Paulus lib. vij.

DE ATRACTYLIDE.

Græcè, ἀτρακτυλὶς: Latinè, atractylis, fuſus agreſtis.

Enarratio CV.

DEſudant aliqui multum in demonſtrãdo, quòd atractylis non ſit altera cartami ſylueſtris ſpecies, ſed revera fruſtra, quum atractylis, cnici id eſt cartami ſylueſtris, *Atractylis*

Atractylis. 1.

Atractylis. 2.

ſtris, prima ſit ſpecies, vt ex Plinio facillimè deprehenditur, lib. xxj. cap. xv. ad iſtum modum dicente: Sed Aegyptij maximè celebrant cnicon Italiæ ignotam, ipſis autem oleo, non cibo gratam, hoc faciunt ex ſemine eius: differentia prima ſylueſtris, & ſatiuæ: ſylueſtrium duæ ſpecies, vna mitior eſt, ſimili caule: tamen rigido, itaque & colu antiquæ mulieres vtebantur ex illis, quam quidam atractylida vocant, ſemen eius candidũ, & grande, amarum, &c. Ex quibus liquido conſtat, atractylida, primam ſylueſtris cartami ſpeciem, à Plinio vocari, cuius hiſtoriam, plenius capite ſequẽti, eiuſdem libri deſcripſit, cùm dicat: ſcolimus quoq; floret ſero & diu, à corna colore tantum rufo diſtinguitur, & pinguiore ſucco, idem erat atractylis quoq; niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineum ſuccũ funderet. Nec enim Theophraſtus lib. vj. de Hiſtoria plantarũ cap. iiij. à dictis diſsidet, quin potius illis aſtipulatur, quũ atractylida, inter ſylueſtris cartami genera adnumeret, & ex illius inciſis foliis, ſanguineũ ſuccum

Atractylis prima ſpecies ſylueſtris cartami.

cum efflui tradat: Hanc verò opinionẽ ſequitur doctiſsimus Ruellius, cui quoq; fauere videtur Aëtius ſermone primo ſuæ medicinæ, vbi atractylida, cnicum ſylueſtre interpretatur, vt demũ concludere debeamus, quòd atractylis ſylueſtris cartamus ſit. Secunda tamen cnici ſylueſtris ſpecies, carduus benedictus eſt, quem alij carduum ſanctum, alij verò herbam Turcam appellant, multis proculdubio dotatum viribus, nam contra omne genus veneni valere fertur, ſimulque contra peſtem: hodie verò illius magnus, & frequens eſt vſus, pro vino vel aqua ex Guaiaco ligno, contra morbum Gallicum conficiendo, nec ſane immeritò, quia exiccandi ac maligna vlcera curandi vires inſignes obtineat.

Secũda ſpecies cartami ſylueſtris carduus benedictus.

CONSTANTINVS.

Mathiolus Senenſis medicus maximi nominis, de Atractylide planè contrariam habet ſententiam, veriorem, necne, alibi ſtatuemus. Eius omnia argumenta, ſed interuertens, ſibi ſuo iure vendicat, vt conſuenit Amatus Luſitanus, ſuppreſſo etiam nomine authoris, quod eſt plagiarium. At in medio poſuit Deus omnia campo: verum, non tamen vt furari, ſed aperte ſumere & mutuari vnicuiq; liceat: quod hic noſter minimè facit.

DE POLYCNEMONE.

Græcè, πολύκνημον: Latinè, polycnemon.

Enarratio CVI.

SEmel mihi tantum polycnemonem herbam, videre contingit, & eam quidem, apud Ioannem Falconerium Anglum, quam libro ſuo, variis referto herbis agglutinatam habebat, Dioſcoridis deſcriptioni apprime reſpondentem: cuius vires ac temperaturam, Galenus vno verſu complexus eſt, dicens: polycnemon deſiccat, & excalfacit, ſecundo exceſſu, itaq; & ipſum vlcera glutinat.

DE CLINOPODIO.

Græcè, κλινοπόδιον: Latinè, clinopodium, pes lecti, montanum pulegium: Gallicè, pouliot de montaigne: Germanicè, Vverbel doſt.

Enarra

Enarratio CVII.

Clinopodium. CLinopodium idem est, ac pes lecti, ita dicta herba: quia flores suos per interualla vt in marrubio, ac rotas, lecti pedes referentes, habeat: cui nomina vulgaria, vt nobis ignota, prætermittimus: qui verò ea tenuerit in lemmate scribat ac in medium proferat. At Galenus de clinopodio ita lib. vij. de Facultat. simplic. medicament. tradit: Clinopodium excalfaciendi vim obtinet, sed nondum adurendi, est verò etiã essentia subtili, ponatq; ipsum quispiã in tertio ordine, excalfacientiũ tum resiccantium.

Pes lecti.

DE LEONTOPETALO.

Græcè, λεοντοπέταλον: Lat. leontopetalon Officin. pata leonis: Gallicè, patte de leon: Ger. Levuen tapp.

Enarratio CVIII.

Leontopetalon. PLinius capite vndecimo, lib. xxvij. ita de leontopetalo tradit: Leontopetalon, alij rhapeion vocant, folia brassicæ, caule semipedali, alæ multæ, semen in cacumine, in siliquis ciceris modo: radix rapo similis, grandis, nigra, nascitur in aruis: Radix aduersatur omnium serpentium generibus ex vino pota, nec alia res celerius proficit, datur & ischiadicis. Hactenus Plinius. Cæterum hæc in aruis non solum conspicitur, sed hortis perquam familiaris est, quam nõnulli patam leonis appellant, præsertim illius radicem nodosam, nigram, rapę æqualem, de qua ita dixit Gal. lib. vij. de Facult. simplic. medic. leontopetali radice maximè vtimur: digerendi facultatem, & exiccandi excalfaciendiq; in tertio ordine posidet.

Pata leonis.

DE TEVCRIO.

Græcè, τευκριον: Latinè, teucrion.

Enarratio CIX.

ADeo Teucri historia, pimpinellæ herbæ, acetariis familiari, respondet, vt contumax, & rudis dicendus ille sit, qui in hanc nõ condescenderit sententiam. Est igitur teucrium pimpinella herba, ideo pimpinella dicta, quòd odore, citrullum pipinum, vel peponem dictum, referat, vnde dubio procul, crederem, quòd huic herbæ nomen

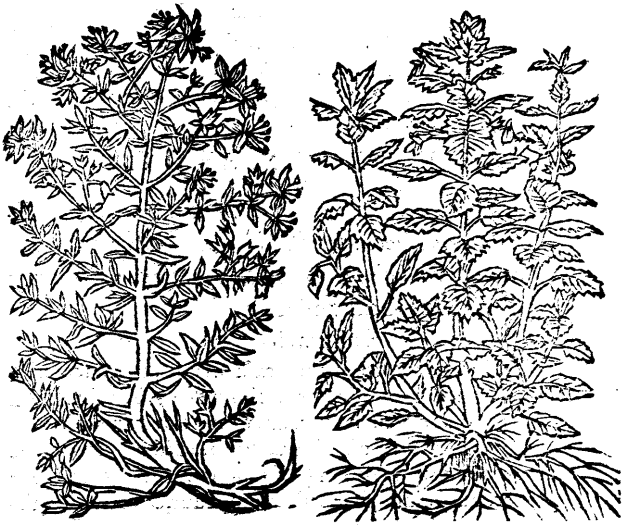

Teucrium, 1. *Teucrium*, 2.

men, ab aliquo Hiſpano vel Græco homine impoſitum fuerit, quia citrullus pepo, apud Hiſpanos, Græco ſeruato nomine, pipinus dicitur; & quia herba iſta, citrulli ſiue pipini odore dotata eſt, inde illi pimpinellæ nomẽ inditum eſt. Dictis accedunt, quòd pimpinella teucrium ſit, quia, vtra quòd delineatione reſpondent, viribus quoq; ſunt pares, vt merito concludendum ſit, quòd vulgaris pimpinella teucrion Græcorũ ſit: cuius vires Galenus lib. viij. de facultatibus ſimplicium medica, ita enarrat: Incidit & tenuium eſt partiũ, quare lienes ſanat, ac exiccat quidem in tertio, calfacit autem ſecundo ordine.

CONSTANTINVS.

HOc *Amati paradoxon decretum de Teucrio, propria abſurditate reuincitur: cùm nemo ferè ſit herbarius, qui non verum Teucrion ſiue Teucriam Plinio, hermion & ſplenion vocatam nouerit, ſpargentem iuncos tenues, folia curua, auſtero ſapore, κρὶ ἀναφρον: quæ omnia deſiderantur in pimpinella, cuius etiam ridiculam ſuo more, etymologiam profert Amatus.* Pimpinella

nella ſemen gignit: nec trixaginem plantam etiam optimè cognitam, refert. Quò melius quæ verior ſit opinio poſsis liquidò ſtatuere, legendus cum Dioſcoride Plinius libro xxv. cap. 5. qui eius herbæ etiam meminit libro xxvj. capite octauo, & Galen. libro octauo ſimplicium medicament.

DE CHAMAEDRY.

Græcè, χαμαίδρυς: Latinè, chamædrys, trixago: Hiſpanicè, chamedreos: Italicè, querciuola, chalamandrina: Gallicè, germandree: Arab. damederios: Germanicè, Gamanderlin.

Enarratio cx.

CHamædrys genitiuo caſu apud pharmacopolas, chamædreos dicitur: latiniores verò, trixaginem vocant, quæ eadem cum chamærope ſiue gamandrea eſt: vulgaris herba iſta eſt, chamædrys ita dicta, quòd infima quercus videatur, quam Itali tanquam antidotum à peſte præſeruans, ieiuno ſtomacho comedunt, & vt tradit Gale-

Trixago. I.

Trixago. 2.

nus lib.viij.de Facultat.ſimplic.medic. Vincentem habet qualitatem amaram, & quodammodo acrem, quare merito lienes colliquat, vrinas & menſes prouocat, craſſitudinem humorum incidit, viſcerumque obſtructiones repurgat, calfacit itaque & deſiccat tertio ordine, plus tamen calfacit, quàm ſiccat.

DE LEVCADE.

Græcè, λευκὰς: *Latinè*, *leucas*.

Enarratio CXI.

QVod in hoc capite principiũ deeſt, teſtatur Marcellus Virgilius, & quòd ita ſit, ratio indicat, quia quum de montana egit Dioſcorides, de domeſtica prius egiſſe credendum eſt: cui adde, quòd Marcellus ipſe affirmat, ſe ita capitis initium, in quodam Dioſcoride Latino, inueniſſe, Leuces duæ ſunt ſpecies, altera domeſtica, altera verò agreſtis, ſiue montana, Montana in hoc genere, & cætera. Sed quæ hæc ſit herba ambigitur, quia Dioſcorides illius exactam prętermiſit hiſtoriam. Ruellius tamen, & ante eum Hermolaus Barbarus Venetus patritius, herbam in vineis naſcentem, mercuriali perſimilem, & quam pleriq; atriplicem ruſticam appellant, leucada eſſe cõtendunt, de qua Galenus lib.vij.de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: leucas acrem poſsidet facultatem, exuberantem, temperaturã verò calidã ſiccamque in tertio quodammodo ordine.

DE LYCHNIDE.

Græcè, λυχνὶς: *Latinè*, *lychnis*, *bellaria*, *lychnis coronaria*: *aliqui*, Donner nægelin, oder bluotz trœpflin.

DE LYCHNIDE AGRESTI.

Græcè, λυχνὶς ἀγρία: *Latinè*, *lychnis agreſtis*.

Enarratio CXII. CXIII.

VTraque lychnis nobis nota eſt, nã coronaria in hortis frequens videtur, folio calendulæ herbæ, ſed magis hirſuto, latóve, quod viride, oleo inunctũ in flammam *Lychnis herba.*

ad

Lychnis ſatiua. *Sylueſtris.*

ad ignem accenditur, vnde nomen traxiſſe videtur: flos verò purpureus huic ineſt, inodorus, aſpectu gratus, ſimilis violæ cheiri Arabibus dictæ, à qua ſylueſtris non multum abhorret. Cæterum, Plinius, lychnida coronariam inter roſas connumerat: Sylueſtrem verò, antirrhinum eſſe credit: extra tamen omnem dicendi rationē, vt cuiq; mediocriter in re herbaria exercitato notum erit: At de lychnide, ita vt ſolet tradit Galenus libro ſeptimo huic operi dicato: ſemen eius calidum & ſiccum eſt, ſecundo quodammodo, aut etiam tertio ordine.

Plinius erraſt.

CONSTANTINVS.

ALia eſt lychnis, alia verò lychnitis. Lychnitis enim quæ & thryallis & phlonis dicta eſt, tertia ſpecies eſt phlomi, id eſt, verbaſci: de qua Dioſcorides lib. iiij. cap. 104. & Plinius lib. xxv. cap. 10. De lychnide verò herba coronaria, hoc capite Dioſcorides: & Plinius lib. xxj. cap. 4. in quo de roſis agit, cuius hæc dictio: Eſt & quæ Græca appellatur à noſtris, à Græcis lychnis, non niſi in humidis

humidis locis proueniens, nec vnquã excedens quinque folia, violæ magnitudine, odore nullo. Est & alia græcula appellata, à conuolutis foliorum panniculis, nec dehiscens nisi manu coacta, semperq; nascenti similis, latissimis foliis. Et lib. xxj. cap. 11. lychnis & Iouis flos inter æstiuos flores numerantur, Idem vero Plin. lib. xxv. cap. 10. sic inquit: Antirrhinon vocatur siue anarrhinon siue lychnis agria, similis lino, radice nulla, flore hyacinthi, semine vituli narium, quo loco apparet quàm Amatus impudẽter, aut saltem imperitè Plinium reprehendat: Siquidem ipse Dioscorides lib. iiij. cap. 33. disertis verbis scribit Antirrhinon, anarrhinon & lychnida agrestem vocari, semine vituli narii. Se reuocet igitur meritò Lusitanus, & Plinium immerentem calumnia exoneret.

DE LILIO.

Græcè, κρίνον: Latinè, lilium: Hispanicè, cebolla secen, Italicè, giglio bianco: Gallicè, lis: Arabicè, susen, Germanicè, Vveiss Ligen, oder gilgen.

Enarratio CXIIII.

Lilium.

Lilium.

LIlium vulgare & officinis cõmune, sub lilio albo est, ex quo oleum paratum, mulieribus familiare habetur, cuius radix bulbosa emplastrum maturans apprime adornat, & de illius viribus Galenus lib. vij. de Facultat. simplic. medica, ita tradit: Lilij flos temperaturã mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena essentia, partim ex aquea, eaq; temperata, quare quod ex eo conficitur oleum, digerendi, emolliendiq; citra morsum facultatem sortitur, vnde fit, vt

vteri sit duritiebus aptissimum. Porro radix foliaque per se trita, desiccant, abstergunt, & digerunt moderatè: proinde quoq; ambustis competunt. Radicem ergo tostam, ac dein rosaceo cõtritam, ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponũt, quum sit etiam vlcerum aliorum remedium. Emollit præterea vteros, menseśque prouocat: iteram, quum aut vitiligines, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere volumus, commiscemus illi aliquod aliorum medicaminum validius extergentium, cuiusmodi est mel: imposuimus verò etiam quandoq; & foliorũ succum cum melle & aceto coctum, eratq; respectu vtriusq; portio ipsius succi quincupla: atq; ita conficiebatur insigne medicamentum ad omnia vlcera, quæ exiccari absq; morsu postulant. Hactenus Galeni verba. Cæterum lilium alterum Italiæ hortis familiare, & sua lingua martagum dictum, flores albo similes, sed croceos mittens, quod Plinius lib. xxj. cap. 8. petilium appellat, huius speciem esse pro firmo teneo: Vnde Fuchsius reprehensione dignus est, qui lilium hoc asphodelum fœminam esse contendit, quum reuera, longe à descriptione abest, vt conferenti manifestum erit.

Martagũ.
Petilium.

DE BALLOTE.

Græcè, βαλλωτὴ: Latinè, marrubium nigrum, marrubium fœtidum: Hispanicè, marroios negros: Italicè, marrobbio nero: marrobbio fetido: Gallicè, marrubin noir: Germanicè, Schvuartz andorn.

Enarratio CXV.

Ballote.

ITa ballote siue marrubium nigrum melissæ herbæ foliis simile est, vt intuenti inter vtranq; discernere difficile sit, & nisi dubio procul odor esset dispar, alterum ab altera separans, vnam pro altera herbarij eradicarent, fœtida enim herba marrubiũ nigrum est: melissa verò odoratissima: non minus quoq; marrubium nigrum hoc galiopsi persimile est, sed flore differentia percipitur. Nam galiopsis, flores rubricantes ac purpurascentes habet: nigrum verò marrubium, albos, cuius naturam Galenus, fluit: Paulus tamen de illo, ita lib. vij. suæ medicinæ dixit: Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est, & absterg

abſterſoriæ facultatis, impoſitum cum ſale, rabidi canis morſibus medetur.

DE MELISSOPHYLLO.

Græcè, μελισσόφυλλον: *Latinè*, *Meliſſa, citrago, melitæna, apiaſtrum*: *Hiſpanicè*, *torongil, hierua cidrera*: *Italicè*, *herba roſa, cedronella, meliſſa*: *Gallicè*, *meliſſe*: *Arabicè*, *Bedarungi*: *Germanicè*, Meliſſen.

Enarratio CXVI.

Apiaſtrum.

GRæcorum meliſſophyllon, noſtra eſt meliſſa, quę ideo citrago dicitur, quia, citri odorem habeat. Hęc enim vt Arabibus placet, quibus non parum medicos debere, doctiſsimi homines fatentur, quia medicinam ipſam ampliarũt, cordialiſsima herba eſt, vt apud Auicennam legimus libello ſuo de medicinis cordi facientibus, & vt Serapio teſtatur, animam lætificat, & ieiuno ſtomacho comeſta, ventriculo frigido, & humido, confert: nam virtutem concoctricẽ illius roborat, & cerebri quoq; obſtructiones aperit: cordis quoq; imbecillitati cõfert, & cardiacam affectionem curat: non minus quoq; ſolicitudines, vmbras, timores, ac animi ſimiles affectus, à Melancholia & atra bile ortos, remouet: qua de re, non ſolum aqua per campanam extracta paſsim in officinis parata habetur, ſed etiam ſyrupus ex illius ſucco, quem cum ſuc-

charo, meis monitis, præclaris in ciuitatibus, in quibus diu egi, confici curaui, reperitur. Calida enim & ficca secundo ordine melissa est, vt tradit Auicenna, loco à nobis citato, cuius quoq; Galenus lib. vij. de Facultatibus simplic. medic. meminit.

DE MARRVBIO.

Græcè, πράσιον: *Latinè*, *Prasium*, *marrubium*: *Hispanicè*, *marrois*, *marruios*: *Italicè*, *marrobio*: *Gallicè*, *marrube*: *Arabicè*, *faraſio*: *Germanicè*, Andorn, oder gotts vergiss.

Enarratio CXVII.

Porrum.

PRasium, marrubium est, prasium vero porrum, cuius inaduertentia Plinius sæpe in errorem labitur. Est autem marrubium herba vulgaris & officinis admodum familiaris, ex qua eclegma contra pectoris vitia paratum habetur, non minus quoq; syrupus ad eadem valens, prasinus dictus, vbique prostat, qui ad tussim antiquam, asthma, & longas pectoris ægritudines, à crassa viscida, & glutinosa materia pendentes, multum facit, nō minus quoq; iecinoris, & viscerum interiorum obstructiones potenter aperit, illas præcipuè quæ à longis febribus originem & labem quandam contraxerunt. Quia vt tradit Galenus lib. viij. Simplicium, prasium amarum quum sit, iecur ac lienem liberat obstructione, thoracem & pulmonem expurgat, ac menses promouet, sed illitum etiam detergit & digerit: Calfacit itaq; secundo excessu completo, siccat autem tertio ineunte aut completo, succo eius ad aciei oculorum claritatem vtuntur cum melle, per naresq; auriginem purgat, ipsumq; ad inueteratos aurium dolores adhibent.

Marrubij temperatura.

CONSTANTINVS.

PLinium consummata lectionis & eruditionis authorem, perpetim, vt eius verbo vtar, aut vt Varronis, indesinenter vellicat Lusitanus, cæsim quidem & punctim petens, nequaquam tamen feriens, vt malus gladiator veteranum militem. Prasium inquit hic, marrubium est, prason verò porrum, cuius inaduertentia (sic enim Pliniomastix inartificialiter loquitur, credo quia inaffectata verborum veritas, iuxta Quintilianum) Plinius in errorem

rem ſæpe labitur. Vt autem conſtet quàm falsò ſuggillet Plinium Luſitanus, luculenter Græcè ſcientem, ex ipſo Plinio teſtimonia producam. Marrubium inquit lib. xx. Cap. 22. plerique inter primas herbas commendauere, quod Græci praſion vocant. Et libro xxxvij cap. viij. de topazio loquens, & duo eius genera faciunt, praſoidem atque chryſopteron ſimilem chryſopraſio: Eius enim tota ſimilitudo ad ſuccum porri dirigitur. Ac in eodem capite: vilioris eſt turba praſius, cuius alterum genus, ſanguineis punctis abhorret, tertium virgulis tribus diſtinctum eſt candidum. Præfertur his chryſopraſius, porri ſuccum & ipſa referente, ſed hæc paulum declinans à topazio in aurum. Iam ne tibi videtur Amate, Græcorum linguam ſatis caluiſſe Plinius, vt praſi & praſij, id eſt, porri & marrubij ſignificationem poſſet exprimere, & alterum ab altero diſtinguere? Imo verò hoc ſciebat, atque amplius quod fortaſſe neſcis, vel ab ipſo didiciſti: lib. xx. cap. 17. Origani genus quod & praſion vocent Græci, et onitin. hoc quid ſit expendas. & ad verbi notationẽ, quãuis palleas ſemper, notabiliter expalleſcas. Diſce mecum adhuc ex eodem, quo ego præceptore vti conſueui, eſſe & maris fruticem phycos, & quia folia habet colore viridi, praſon et Zoſtera vocari, lib. xxxvij. cap. 8. de quo Dioſ. lib. iiij. cap. 100

DE STACHY.

Græcè, στάχυς: Latinè, Stachys, Hiſpanicè, yerua olodera: Luſitanicè, hierua do ſouto: Germanicè, Feld andorn, riechen der andorn.

Enarratio CXVIII.

EST Stachys, herba inter cæteras herbas, odorem ſuauiorem, & præſtantiorem habens, qua de cauſa, Hiſpani à ſuaui illo odore, illam oloderam ſua voce, id eſt odoriferam appellant, quo fit, nos in lemmate quoque ipſam herbam odoratiſsimã appellare non dubitauimus, in vniuerſum enim, foliis meliſſæ herba iſta ſimilatur: ex quibus odor vt dixi ſuauiſsimus expirat, quam in Italia hucuſq; nunquam mihi videre contigit. Plinius porro, vt in hac re ſolet, hallucinatur, dicens Stachym folia porri habere, quum potius marrubij, dicere debuerat: Sed ille vocis vicinitate deceptus eſt, quia pro praũo, id eſt marrubio, praſſum id eſt porrum, interpretatus eſt, & de illius viribus Galenus ita tradit libro octauo de Facultat. *Stachys.* *Plinius hallucinatur.*

simplic. medicament. Stachys gustu est acri & amaro, tertiique calfacientium ordinis, vnde menses rationabiliter prouocat, facit tamen abortum, atq; secundas eiicit.

CONSTANTINVS.

SVperiori animaduersione, ostendimus Plinium prasi, & prasij apud Græcos non ignorasse differentiam: nec vocum germanitate deceptum vnquam fuisse, sed (vt quiuis potest alius vel etiam doctissimus) corrupti codicis vitio & culpa. vti illi accidit libro xxiiij. cap. 15. cùm dixit: Ea quoque quæ stachys vocatur porri similitudinem habet, longioribus foliis, pluribusq;, & odoris iucundi, coloriscq; in luteum inclinati. cum dicere debuisset marrubij, non porri. Sed legit Plinius (vt est indubitabile) πράσου, pro πρασίς, qui procliuis error est & ignoscendus, quem effecit vnius literæ detractio. Remittat igitur supercilium Amatus Lusitanus, nec fines excedat modestiæ: præsertim cum hoc erratum, non ignorantis linguam Græcam Plinij, sed mendosi exemplaris, perspicacibus Mathioli Senensis oculis, non suis inspexerit. Atq; vt vterque horum, imo verò omnes perspiciant, & indubitanter credant depraua ti libri culpam fuisse: prater ea quæ superius pro ipsius Plinij excusatione protulimus, adijciemus argumentum euidentissimum istud, quòd dixerit, paucis admodum versibus antea quàm de stachy loqueretur: Ampeloprason in vinetis nascitur, foliis porri. Quid hac notatione & interpretamente clarius?

DE PHYLLITIDE.

Græcè, φυλλίτις: Latinè, phyllitis, lingua ceruina: Hispanicè, lengoa ceruina: Italicè, lingua ceruina: Gallicè, langue de cerf: Germanicè. Hirtz zung.

Enarratio CXIX.

Phyllitis lingua ceruina est.

SI quis exactè phyllitidis historiã introspexerit, omnino inueniet phyllitim eandem cũ lingua ceruina esse, quam peruersè admodum multi scolopendriã appellant, quia scolopendria, apud Græcos, asplenium est, Mauritanorum verò ceterach. Sed quòd phyllitis sit lingua ceruina, hæc attestantur notæ, prima, quia lingua ceruina, rumicis oblongiora speciosioraq; folia habet, aliquando numero quinq;, aliquando verò sex. Et plura, & illa quidem lineis illis transuersis, rubricantibus insignita, quæ tanquam vermiculi apparent. Secunda, quia lingua ceruina

Phalangium.

uina in puteis & vmbrosis locis plerunq; nascitur. Tertia, quòd in ea quoq; sapor acerbus reperitur. Quarta, quòd nec caulem nec florem aut semen ex se emittit, quæ omnia phyllitidi cõuenire, satis clare percipitur, nec enim moueor ob id quòd Ruellius, Leonicen. ac Fuchsius, linguam ceruinam hemionitidem esse dixerunt, quia revera, lingua ceruina phyllitis est, quæ nihil omnino cũ splene habet, nec illius, aut viscerisalteriusapperit obstructiones, imo potius compescit, ac cõstringit, vt eius indicat sapor: qualitas quæ nunquam errare sinit, quia tamen pro scolopẽdrio, linguam ceruinam, in vsum multi trahebant, factũ est inde, vt eas vires, scolopendrio siue asplenio aut ceterach dicto, debitas, linguæ ceruinæ tribuissent. Nouistis enim asplenium siue ceterach, lienis minuendi insignes vires habere, quibus contrarias lingua ceruina possidet, vtpote constringentes ac obstruentes, vt eius sapor satis testatur, de qua Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. ita tradit: Phyllitis acerba quum sit, merito & diarrhœas & dysenterias epota iuuat.

DE PHALANGIO.

Græcè, φαλάγγιον: *Latinè*, *phalangium.*

Enarratio CXX.

PHalangion vt meminit Galenus, trifolij species est, sic phalangion dicta herba, quia phalangiorum morsibus medeatur. Nam aliter impositа, aut applicita, similia inducere solet symptomata, quæ à phalangij animalis morsu oriri solent, quæ vero herba hæc sit, hodie ignoratur, *Phalangion.*

ratur, de qua ita quoque Galenus lib. viij. de Facultatibus ſimplic. medic. meminit, dicens: phalangites ſic dicitur, quòd morſis à phalangis auxilio ſit, Eſt autem facultatis tenuiũm partium, & exiccantis, quare tormina lenit.

DE TRIPHYLLO.

Græcè, Τρίφυλλον: Latinè, trifolium: Hiſpanicè, angellina treuol: Italicè, trifoglio: Gallicè, treffle: Germanicè, Klee.

Trifolium. 1.

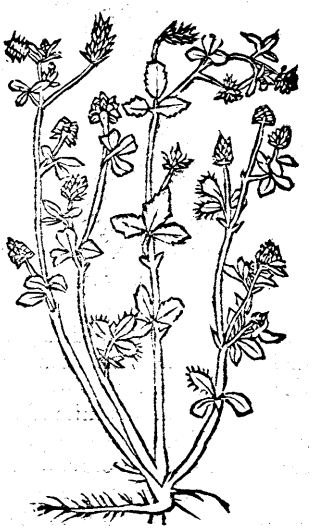

Trifolium. 2.

Enarratio CXXI.

QVi herbam Mauram, flauram, vel plantam leonis dictam, trifoliũ eſſe putarunt, omnino hallucinati ſunt, quum herba matura illa dicta, trifolium odoratum, Dioſcoridis cytiſus eſt: nam trifolium hoc Dioſcoridis, trifolium in pratis naſcens eſt, cuius tria genera paſsim videntur, alterum foliis rotundis & magnis: alterũ verò acutis: tertium autem foliis quoque rotundis ſed minoribus,

bus, quæ omnia, floribus lacteis, quandoque rubris, nonnunquam verò purpureis ornantur, & illa Plin. libro xxj. cap. 9. descripsit, dicens: Folio coronat & trifolium, tria eius genera, minyanthes vocant Græci, alij asphaltion, maiore folio, quo vtuntur coronarij: Alterũ acuto, oxytriphyllon: Tertium ex omnibus minutissimum, de quibus, cap. 35. libri. xviij. tradit, quòd imminente tempestate, inhorrescunt. Cæterũ Scribonius Largus, genus quoddam trifolij, apud montes Lunæ se vidisse inquit, præsertim quum Britannicum secaret iter, quod in Italia nunquam antea cõspexerat. Erat enim dictis simile, sed folio omnino acuto, vt in spinam terminari videretur, lanuginoso & crasso, nam caulis illi duorum pedum altitudine & ampliori erat, quod genus trifolij nos hucusque nunquam vidimus: Nam Trifolium, de quo in præsenti agimus, & pratense appellamus, primo rutã olet, postea verò quum ad cõsistentiam peruenit, bitumen olet, & odoratissimum est, De quo Nicander, in Theriacis, ita cecinit: *Scribonius Largus.*

A tribus hinc dictam foliis, si sumpseris herbam,
Non leue præsidium contra illa venena pararis.
Sunt & qui minyanthes eam, sunt qui tripetelon
Appellant, qualis loto est apparet imago,
Et similes rutæ, donec viget, edit odorem.
At flores vbi magna suos adnataq; membra
Cœperit, ingratum solet eructare bitumen
Collectum illius sume, & bene contere semen.
Appositi quantum breue vas comprehendit aceti,
Atque bonum aduersus serpentes ebibe potum.

De hoc vero Galen. lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita meminit, dicens: Triphyllum, calfacit & siccat in tertio ordine, vt bitumen, cui odore est. Proinde potum laterum dolores ab obstructione natos iuuat, & vrinam menseſque prouocat.

DE POLIO.

Græcè, πόλιον: Latinè, polium, polium montanum: Hispanicè, hierua vssa: Italicè, polio montano: Arabicè, giade: Gallicè, pouliot de montaigne.

Enarratio CXXII.

DEcipiebantur annis elapſis pharmacopolæ, in colligendo polio montano, quũ illius vice herbam quandam ramoſam lino ſimilem, & ſemine quodam rotundo ornatam accipiebant: nunc verò in veri polij montani cognitionem omnes ferè iam deuenerunt, in cuius ſummo, capitulum paruum cano hominis capillo ſimile apparet. Cæterum, Plinius, polium cum tripolio manifeſto errore confundit, vt probe oſtendit Leonicenus in epiſtola ad Hermolaum Barbarum, ter enim tripolium in die, floris colorem mutat, vt Dioſcorides lib. iiij. tradit: non verò polium vt Plinius ſcribit, lib. xxj. cap. vij. imò quod peius eſt, quòd quæ floribus tripolij tribuuntur, ipſe Plinius foliis polij condonat. Scripſit autem de polio Galenus lib. viij. citato, ad iſtũ modum: Amarum eſt, ac modicè acre. Obſtructione itaq; omnia viſcera liberat, vrinamque & menſes promouet: at viride magna etiam vulnera glutinat, & maximè ſpecies eius fruticoſa, aridum ſanat rebellia vlcera, præcipuè quod minus eſt, & ſubdit: Polium minus, acrius & amarius eſt, quàm maius, adeò vt ex tertio ſit ordine deſiccantium: ex ſecundo verò completo calfacientium.

DE SCORDIO.

Græcè, σκόρδιον: Latinè, ſcordium: Arabicè, ſcordeon: Gallicè, ſcordeon, ou chamaras: Hiſpanicè, ſcordio: Germ. Vvaſſer batteng, oder lachen batteng.

Enarratio CXXIII.

EXploſus ab officinis error ille eſt, quòd ſcordiõ allium ſylueſtre eſſet, qui ſanè error non aliunde ortus fuit, quàm ex nominum vicinitate: eſt enim ſcorodon, allium: ſcordion verò, herba folio trixaginis, in aquoſis plerunq; naſcens, qua de cauſa, aquatica trixago dicta eſt. Huius enim folium fricatum, allia ſuboleꝛ, cuius cauſa alliaria dicta eſt herba, & quæ in theriaces compoſitione immitti debet, non verò allium ſylueſtre. Eſt quoq; altera herba alliaria dicta, quòd eius quoq; folia manibus tractata, al-

Alliaria herba.

liorum

Scordium.

Alliaria.

liorum odorem expirent, cubitalis enim & amplior herba ista est, folio atriplicis armolæ dictæ. Cæterum, optimum scordion ex Creta affertur, vt tradit Galen. libro de Antidotis primo, ad istum modum: scordiũ optimum ex Creta nobis aduehitur, quod quidem cadauera supra ipsum iacentia, diutissime tueri à putredine proditur.

DE TVSSILAGINE.

Græcè, βήχιον: Latinè, tussilago: Officin. vngula caballina: Hispanicè, vnha de asno, farfara: Italicè, farfara: Gallicè, pas d'asne: Germanicè, Roſs huob, oder brandtlattich.

Enarratio CXXIIII.

BEchion ea est herba, quam officinæ farfaran, siue farfarellam, aut vngulam equinam, vel caballinam appellant, quæ mirum in modum tussi succurrit, præsertim, si per infundibulum eius fumus ad prunas suscipiatur & deuoretur, non immerito recẽtiores ea in multis pectoris

vitiis

vitiis hodie vtũtur,& vt refert Galenus ſexto Simplicium, bechium inde adeo nuncupatum eſt,quòd bechas, hoc eſt tuſſes & orthopnœas iuuare ſit creditũ, ſiquis folia arida, aut radicem in prunis vrens aſcendentem inde fuliginem inſpiratu attrahat. Eſt autem modicè acris, vt ſine noxa, moleſtiáve omnes thoracis abſceſſus credita ſit rumpere: ſane folia virentia partes cruda phlegmone obſeſſas illitu extrinſecus adiuuant, nempe ob aqueæ ſubſtantiæ admiſtionem, qua omnia viridia teneráque participant, alia plus, alia minus. Nam ſicca bechij folia acriora ſunt, quàm vt phlegmonis cõueniat. Hæc Galenus. Ad radices verò tuſſilaginis maturæ & cõpletæ, inchoãte hieme, lana quædã reperitur, ex qua cocta, ignis fomentum, eſca dicta paratur, quæ celerrimè, tacto ilice lapide cũ ferro, accenditur, & eam Germani paſsim in nundinis vendunt.

DE ARTEMISIA.

Græcè, ἀρτεμισία: Latinè, artemiſia: Hiſpanicè, artemiſa: Italicè, artemiſia: Gallicè, armoiſe, & herbe S. Jan: Germanicè, Beyfuoſs.

Artemiſia maior.

Minor.

SECVNDA TENVIOR ARTEMISIA.

Græcè, ἀρτεμισία λεπτόφυλλος: Latinè, tenuior artemisia.

Enarratio CXXV.

ARtemisia ab Artemisia, vxore Mausoli regis, quæ sibi hanc herbam vendicauit, dicta est, & est duplex. Altera, latifolia hortensis, odore acuto, sapore verò amaro: Altera verò matricaria dicta tenuifolia, à Græcis leptophyllos appellata, nec enim in eam imus sententiam, quòd matricaria hæc parthenium sit, vt Mathiolus contra omnes fere grauissimos medicos cõtendit, quum reuera, tenuifolia artemisia, vulgaris matricaria est, nam parthenium brusaculum, herba fœtida camomiliæ similis est, vt suo dicemus loco. Galenus tamen de artemisia ita lib. vj. Simplicium tradit: Duplex est, vtraq; tamen calfacit secundo ordine, intenso autem primo, aut secundo remisso desiccat, estq; tenuium partium, vnde calculis renum, vteriq; fomentationibus haud mediocriter congruunt. Hæc Galenus. Cæterum sequens caput, cui titulus est, de tenui folia artemisia, vt alienum, & in multis codicibus non repertum prætermittimus.

Mathiolus errat.

CONSTANTINVS.

NIhil certius quàm illud caput de Artemisia Leptophyllo ascitum & spurium esse: cuius fidem facit vetustissimum exemplar Græcũ Dioscoridis, in bibliotheca regia de Fontaine de bleau, in quo illud caput non legitur: testes etiam Mathiolus & Tragus, quorum authoritatem plurimi facio. Laterem itaque lauat Amatus, & quotquot super hac re disceptant.

DE AMBROSIA.

Græcè, ἀμβροσία: Latinè, ambrosia: Gallicè, herbe à vin.

Enarra

Ambrosia.

Enarratio centesima vigesimasexta.

GRæcorum ambrosia, recentiorum tanacetum est, de qua Galenus breuissime ita libro sexto Simplicium locutus fuit: illita vim habet astringentem, ac repellentem.

CONSTANTINVS.

ABsurda admodum opinio & iam explosa à Marcello Virgilio, quo authore non cognoscitur Ambrosia, falso tamen id asserente. Plinius allegat inter artemisiæ genera: vt tanacetum Tragus, inter anthyllidis species. nos hoc controuersum in alio opere componemus.

Botrys.

DE BOTRY.

Græcè, βότρυς: Latinè, botrys: Gallicè, pymen: Germ. Türckischer beyfuoss.

Enarratio CXXVII.

HAec superiorum, species quædã est odorifera: quã vniuersi Germani inferiores, prope diem diui Ioãnis colligunt, eamque inter vestes suas panni pretiosissimas,

ſſsimas, quibus maxime abundant, interponunt, quam Galenus tacuit, ſed Paulus lib. ſuo ſeptimo ita de ea dixit: botrys, quam alij ambroſiam, alij artemiſiã dicunt, planta eſt inſigniter odorata. Hæc cum vino pota, ſubrecta cerui cem ſpirantibus quos orthopnoicos appellãt ſuccurrit.

DE GERANIO.

Græcè, γέρανιον: *Latinè, geranium*: *Hiſpanicè, pico de cigueñha, aguyas pampilhos*: *Italicè, roſtro di grua*: *Gallicè, Eguille à berger, pied de coulomb, herbe Robert*: *Germ.* Storkenſchnabel.

Geranium. 1.

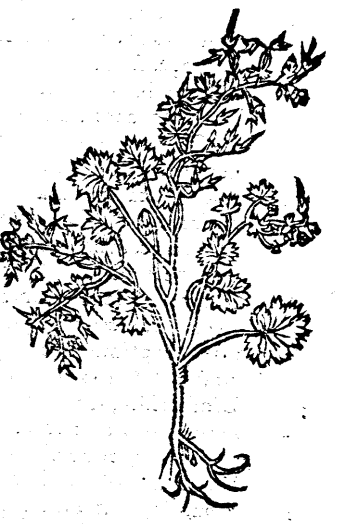

Geranium. 2.

Enarratio CXXVIII.

PLinius libro vigeſimo ſexto, capite vndecimo, Geranij tria facit genera, quorum vltimum, apud Dioſcoridem primum deſcriptum geranium eſt, quod anemonis folia habet, & inter ea, oblongas quaſdam acus, ciconiæ aut gruis roſtro perſimiles, vnde herba nomen accepit: nam

nam radicem rotundam posidet,& illam quidem albam; secundum vero genus geranij Plinij, idem est, cum secundo, à Dioscoride descripto, folio maluæ, sed minori, & acubus quoq; illis insignitum, quod multi pedem columbinum appellant, herbam duorum cubitorum, quam nonnulli, sed falso amomum quoq; vocant, cuius alteram nouimus speciem, à multis dictam momordicam, reliquam vero dictam robertianam, siue robertam, quam Ruellius, non sine errore Mirrhida apud Dioscoridem esse credidit, quum Mirrhis, longe alia est herba, vt quarto libro latius dicemus. Aduertendum tamen est, quòd primum genus geranij, apud Plinium delineatum, nostratum acus muschata est, quia inter se, cum foliis, tum odore, & sapore conueniunt, ideo enim acus muschata dicta herba, quia præter quod acus illas, gruis rostrum, referentes habeat, moschi odorem ex foliis exspirat, vnde moschata potius quam muschata dicēda herba est, quam quoq; falso Ruellius primum genus geranij apud Dioscoridem putauit, quia vltra quòd foliis non conueniant, radicæ quoq; differunt: Nam primum geranium Dioscoridis radicem habet rotundam, acus vero moschata, ea caret: vt eas inter se differre, certum sit, Quare, vt nostram sententiam tandem interponamus, dicimus, quòd primum geranium Plinij nostratum est, herba acus moschata dicta: primum verò geranium Dioscoridis, vltimum est Plinij, herba vbiq; vulgaris: sed secundum geranium Dioscoridis, secundum quoq; est Plinij, herba pes columbinus iam ab herbariis dicta, cuius duæ species sunt, altera dicta robertiana herba, altera vero momordica. Vulnerariæ omnes istæ herbæ sunt, quarum decoctum, & puluis, contra intestinalem rupturam in potu multum prodest: De quibus omnibus Galenus libris Simplicium, nullam facit mentionem: Paulus tamen libr. vij. suæ medicinæ, breuissime ad Dioscoridis mentem ita dixit: Geranium id quod foliis respondet anemonæ, radicē habet esculentā quę cū vino denarij modo pota, vteri inflationes dissoluit, altera geranij species ad medicinā inutilis est.

Momordica.

Robertiana.

Roberta herba.

DE GNAPHALIO.

Græcè, γναφάλιον: Latinè, gnaphalium.

Enarra

Enarratio CXXIX.

Gnaphalion.

Centumculus tomentum herba

Herba Ziri.

GNaphalion, centumculus, vel centumcularis, aut tomentum herba dicitur, folia habens tenuia, alba, & mollia, imò tota ipsa herba albicat, & mollicula est, & ea de causa, vice tomenti, à multis vsurpatur, quæ ab Anconitanis herba zigi appellatur, & ea pro restauranda intestinali ruptura, & constringenda aluo, ac glutinandis recentibus vulneribus, chirurgici passim vtuntur, quam Plinius quoq; lib.xxvij.cap.10.ita describit quum dicat: gnaphalion, alij chamæzelon vocant, cuius foliis albis mollibusq; pro tomento vtuntur, sane & similia sunt, datur in vino austero ad dysenteriam, ventris solutiones, menseſq; mulierum sistit, infunditur autem tenasmo: illinitur, & putrescentibus vlcerum. Cæterum Hispani, Lusitani præcipue hanc herbam hirundinum vocant, an forsan quia ea hirundines suos exornant nidos.

CONSTANTINVS.

GNaphalion non est centumculus vt vult Lusitanus: diuersa enim planta est, à Gnaphalio centumculus, quem his verbis depingit Plinius lib.xxvij.cap.15. Itali centumculum vocant rostratis foliis, ad similitudinem capitis pennularum, iacentem in aruis, Græci autem clematidem. Cuius egregius effectus ad sistendam aluum in vino austero. postrema hæc clausula de viribus centumculi, quia respondet cum his quæ ab eodem Plinio traduntur lib.xxvij.cap.10.de gnaphalio, effecit vt Gesneri viri comprimiseruditi hasitationem, Amatus in asseuerationem conuerteret. Ille enim libro à se conscripto de historia plantarum, Gnaphalion centumculum esse dubitanter protulit, hic vero asseueranter, & id quidem cumulatè: scilicet gnaphalion centumculum esse, vel centumcularem, aut tomentum. Copia hæc, sed inepta, ne quid dicam grauius. Non etiam Gnaphalion est ea planta, quam non minus doctus, quàm diligens Fuchsius, cuius etiam astipulator Lusitanus, pro gnaphalio demonstrat. nam ea, teste Mathiolo medico, & in re herbaria principe, potius est impia dicta herba, quam itidem fons literarum Plinius delineat libr.xxvij.cap.19. Equidem, vt ingenue fatear quid super hac re sentiam, in suam sententiam me fere perduxit Hieronymus Tragus, & ipse non leuiter in plantarum inquisitione versatus: qui pro vero gnaphalio ostendit hoc harundinacei generis, siue, vt ipse habet, iuncei

graminis, quod in vliginosis prouenit, caule terete & enodi, quodq; fert obbam & paniculam lanuginosam, tomento mollissimo, & candidissimo Gossipij modo. præter authoritatem viri cum ratione coniunctam: hoc accedebat, quòd me legere memineram, Apud antiquos tomenti duplex fuisse genus: Leuconicum, quod fiebat ex lana alba concisa: Aliud Circense ex harundinibus ad stibadia, vel stramenta plebeiorum in circo Romano. Cuius testimonium apud Senecam de beata vita, & Martialem lib. xiiij. quo loco inquit:

Tomentum concisa palus Circense vocatur:
Hoc pro Leuconico stramine pauper emit.

Causa vero cur ab hac hæresi desciscam, ea est, quòd de tomento in panicula, nulla quæstio sit: sed de albore ac mollitie foliorum, quæ tomenti vicem ob hoc expleant. quæ omnia in hoc calamo quem proponit Tragus, desyderantur: tametsi plausibilior & acceptior eius opinio videri poterat, quòd typha palustris etiam harundinis historiam, gnaphalio subiungat Dioscorides: qui tam breuiter atq; concisè hoc ipsum percurrit, vt commodùm intergnosci queat, ab eo traditis notis (vt regula Lesbia cuiuis parieti) quàm plurimis alijs plantis, se se accommodantibus. Plin. verò qui solet omnes difficultatis nodos expedire, hunc de gnaphalio magis constringit, & fere reddit inexplicabilem. Etenim cum dixerit lib. xxvij. cap. 10. Chamæzelon vocari, lib. xxv. capite 9. Chamæzelon vocat Quinquefolium. Quinquefolium inquit, nulli ignotum est, cum etiam fraga gignenda commẽdetur. Græci vocant pentapetes, siue chamæzelon, siue pentaphyllon. Quare ne in errorem inextricabilem incidamus, si in rebus ita perplexis aliquid inconsideratè statuerimus, adhuc ampliandum censeo.

DE TYPHA.

Græcè, τύφη: Latinè, typha: Hispanicè, bohordo, iunco ama corocado: Italicè, mazaſorda: Gallicè, roſeau à maſſe, marteau, ou ionc marin: Germanicè, Moſs kolben, oder narrenkolben.

Enarratio cxxx.

Typha & tipha differunt.

TYpha genus quoddam frumenti dicitur: At typha, iuncus quidam leuis, lacubus & paludibus familiaris, in altum crescens, & enodis est, in cuius summitate pappus quidam densus apparet, quem pueri, manu carpentes

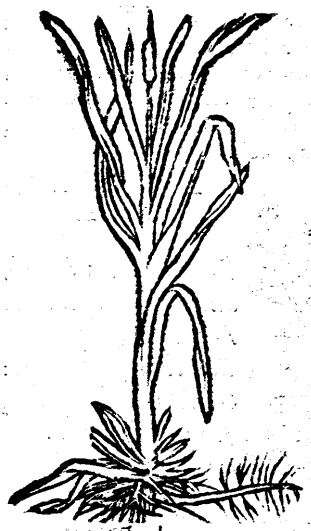

Typha.

pentes, per aërem tanquà passerculos mittunt, & illum Itali, mazam surdam appellant, ea de causa, quia si contigerit in aurem cadere, surdastrum hominem reddit. Cæterum è radicibus typhæ, folia enascuntur, quibus sedilia muliebria & puerilia texuntur, non minusq; phialæ, & œnophora vestiuntur, de qua nullam quod equidem obseruauerim, mentionem Galenus aut ipsius simia Paulus fecere: infimæ tamen plebis homines, in nonnullis locis, suas culcitras typha interius albescente, vice gossipij, aut lanæ implent. Medetur enim panicula illa, siue pappus, ambustis præsertim si adipe excipiatur.

DE CIRCAEA.

Græcè, κιρκαία: Latinè, circæa.

Enarratio CXXXI.

QVæ nam circæa hodie sit herba, ignoratur, quæ ideo circęa dicitur, quia Circe famosissima incantatrix, ea multoties ad veneficia sua vtebatur, de qua Plinius ad Dioscoridis mentem lib. xxvij. cap. viij. sic inquit: Circęa, strychno satiuo similis est, flore nigro, pusillo, paruo semine, vt milij, nascente in quibusdam corniculis, radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi, nascitur in apricis saxis, diluitur in vino, bibiturque: ad dolorem vuluæ & vitia, macerari oportet in sextariis tribus quadrantē radicis tusę per noctē & diem. Trahit eadem potio secundas semine, lac minuit in vino aut mulsa aqua pota. In iis enim vltimis verbis Plinius Dioscoridi cōtradicit, quum dicat, lac circæam minuere, nam

Plinius contradicit Dioscoridi.

nam Dioſcorides potius circæā lac prouocare tradit, cui Galenus quoq; lib.vij.de Facultat.ſimplic.medicamentorum fauet,dicens: Dioſcorides ait, radicem eius ex vino dulci potam, ſecundas purgare, eſt enim boni odoris,& calfactoria: ſemen autem eius in ſorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit.

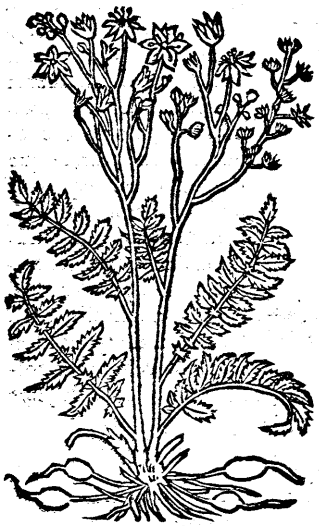

Oenanthe.

DE OENANTHE.

Græcè,οἰνάνθη: Latinè, œnanthe, filipendula: Hiſpanicè, filipendola: Gallicè, filipendula: Ger. Rot ſteinbrech, & vuild garben.

Enarratio CXXXII.

OEnanthe multorum conſenſu, recentiorum filipendula eſt. Eſt quoque altera œnanthe vitis ſylueſtris flos, de qua ſuo loco plura.

DE CONYZA.

Græcè,κόνυζα: Latinè,conyza,pulicaria: Hiſpanicè, attadegua: Italicè,conyza:German. Hunds aug, dürrvuurtz. Enarratio CXXXIII.

OB oculos maiorem & minorem conyzam habemus, quas hucuſq; perpauci nouerunt. Eſt enim conyza minor, herba ſarmentoſa, ad ſummum cubitali altitudine creſcens, caule rotundo, & hirſuto, à quo plures ramuli prodeunt foliis acetoſæ paruæ ſimilibus, ſed circinatis, reſinoſis, ac boni odoris, in quorum ramulorum ſummitatibus flos luteus, camomillæ flori æqualis, ſed ſapor

saporis acuti ad amaritudinem tendentis videtur: Maior vero conyza duplo maior crescit, folio oliuæ crasso, resinoq; ex quo odor grauis, non adeo iniucundus oritur, in cuius summitate flos quoq; minori non absimilis nascitur. Crescunt autem herbæ istæ vbiq; præsertim hic Anconæ non procul à muro, quæ mense Augusto florent, & de illis ita Galenus lib.vij.de Facul.simpl.medi.tradit: Coniza & maior & minor adsimilis sunt, tum temperaturæ, tum facultatis, gustu amaræ & acres, luculenter autem excalfaciunt, siue quis folia cum teneris ramulis parti infricet, siue vbi oleo incoxerit, eo vtatur, siquidem rigores per circuitum redeuntes sanare tale oleum videtur. Consimilis quoq; flores sunt facultatis, quos quidem nonnulli ex vino propinant, ad educendos menses, atq; pellendũ fœtum. Est & tertiũ conyzæ genus in locis humidioribus nascẽs vtrisq; illis graueolẽtius & imbecillius: at primæ memoratæ calfaciunt & siccant in tertio ordine. *Conyzæ temperatura.*

DE HEMEROCALLI.

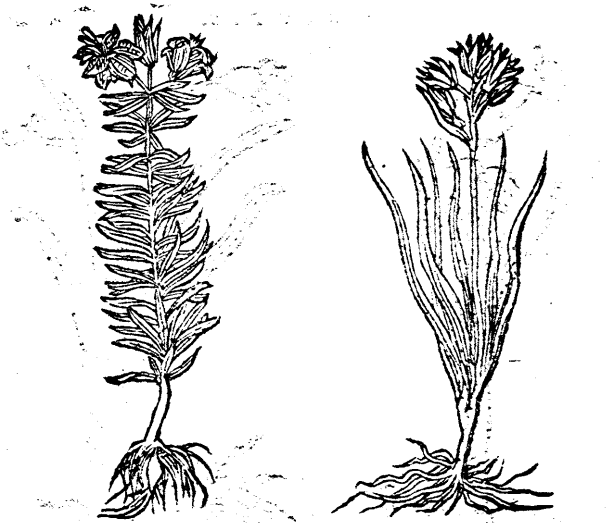

Hemerocallis. *Hemerocalles.*

Græcè, ἡμεροκαλλὶς: Latinè, syluestre lilium, lilium pallidum: Hispanicè, lirio amarilho: Italicè, giglio saluatico gialo: Gallicè, lis sauuage: Germa. Geel gilgen, goldt vuurtz, heydnisch bluom.

Enarratio CXXXIIII.

Hemerocallis.

HEmerocallis, lilium syluestre est, pallidum florem habens, quod in aruis & incultis vineis nascitur, radice bulbosa ad luteum vergente, qua de causa Hispani lilium pallidum, aut luteum lilium appellant. Qui hemerocallim lilium conuallium esse putarunt, omnino errant, de quo capite de ephemero plura legito: sed de hemerocalli, ita tradit Galenus lib. vj. de Facul simpl. medicamẽ. Hemerocalles radicem habet lilij radici similem, & figura & viribus: prodestq; vt illa, igni ambustis, nimirum tum leuiter digerens, tum nonnihil astringens.

DE VIOLIS LEVCOIS DICTIS.

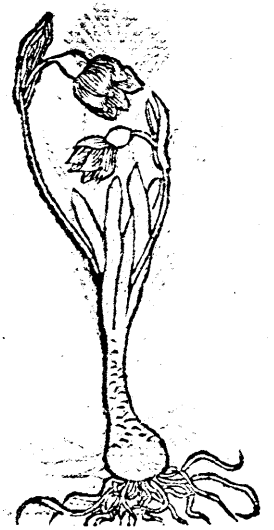

Leucoium luteum.

Leucoium purpureum.

Græcè, λευκόιον: *Latinè*, *leucoion*, *viola alba*, *viola matronalis*: *Arabicè*, *keiri*: *Hiſpanicè*, *alilis*, *violetas amarillas*, *violetas blãquas*: *Italicè*, *viola giala e biancha*: *Gallicè*, *violes*, *violiers*, *giroflees*: *Germanicè*, Geel violen.

Leucoium luteum.

Purpuraſcens.

Enarratio CXXXV.

VIolæ quæ leucoia Græcis dicuntur, ab Arabibus keiri appellantur, cuius differentiæ ſunt plures, aliæ albæ, à quibus potiſsimum leucoia dicuntur, aliæ purpureæ: aliæ vero luteæ, quæ cæteris primatum obtinent, & in muris, & veteris parietibus, frequentiſsime naſcuntur. Hæc vero omnes, tum qualitatibus, tum quoq; viribus contrariæ ſunt violis nigris, ferrugineis dictis, quæ propria & abſoluta voce, violæ dicuntur, & veris initio iuxta muros & ſepes, & inter dumeta, non ingrato odore, purpureo colore naſcuntur, frigidæ natura, de quibus *Leucoion.* *Keiri.*

lib. iiij. sermo habetur. Hæc vero quibus de agimus, calidæ sunt, & morbis muliebribus familiares, de quibus Galenus libr. vij. Simplicium, ita tradit: Leucoion extergit ac tenuium est partium, plus tamen flores, ac præcipuè qui sunt sicciores: hi quippe & oculorum crassas cicatrices extenuant, præterea menses, eorum decoctum mouet, secundas, & partum emortuum elicit, bibitumque facit abortum, maxime amarum quum sit: Quòd si eius vires multa mistione aquæ frangantur, erit contra phlegmonas, & difficilia vlcera commodũ medicamen: semen etiam est eiusdem facultatis, radicesq; similiter, nisi quod hæ sunt crassioris essentiæ, terreæq; magis, cum aceto tamen lienes induratos persanant. Hactenus Galenus.

Keiri purpureum.

Cæterum scire licet, quòd planta siue frutex purpureas violas ferens, quas Dioscorides in præsenti describit, post tertium ætatis annũ flores non simpliciter purpureos, sed albedine mixtos, ac emaculatos mittit, tã visui gratos, vt cum caryophyllis, floribus cõmunibus certare, nõ solum pulchritudine, sed odoris suauitate videantur. Quibus de causis, ab omnibus in fictilibus ad fenestras aluntur, & in omniũ manibus frequentissimè veris tempore habentur.

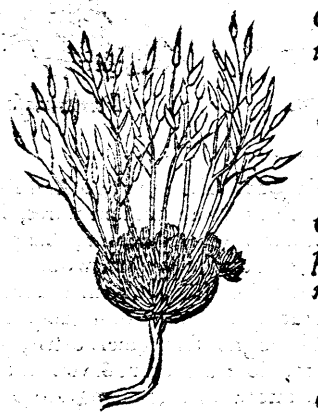

Phyllon thelygonon.

DE CRATAEOGONO.

Græcè, κρᾶταιόγονον: Latinè, crataeogonon.

Enarratio CXXXVI.

QVæ hodie crataegonos sit, ignoratur.

DE FOLIO, HERBA.

Græcè, φύλλον: Latinè, phyllon, folium: Germanicè, Ein blat.

Enarratio CXXXVII.

HAnc Ruellius alteram persicariã esse credidit, quo verò iudicio, alij iudicent. Est verò hodie

hodie herbula quædam, vnico tantum ornata folio, inde vnifolium dicta, ſemen racemoſum, ſerpentis ſimilitudinem ferens, ex qua oleum conficitur, pro glutinandis vulneribus accommodatiſsimum.

DE ORCHI.

Græcè, ὄρχις: *Latinè, teſticulus canis: Hiſpanicè, coyon de perro, hierua, ſed corrupte, ſatyrion: Arabicè, chaſtalkel: Gallicè, ſouppe au vin, ou couillon de chien: Germanicè,* Rag vurtz.

ALTER TESTICVLVS. CANIS.

Græcè, ὄρχις ἕτερος: *Latinè, alter teſticulus canis: Germanicè,* Knaben kraut.

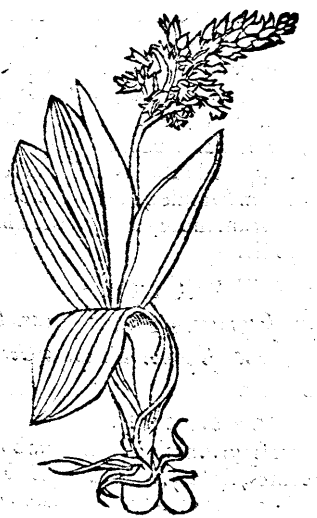

Orchis.

Cynoſorchis.

Enarratio CXXXVIII. CXXXIX.

Palma christi herba.

NOn ſolum duo hæc genera teſticuli canis in officinis habentur, ſed plura alia, inter quæ, palma Chriſti herba reponi debet, ſic ab herbariis dicta, quia ſimilitudinem in radice cum humana palma habet, quam quoque Auicenna, digitum citrinum appellat, cuius folia punctis quibuſdam, veluti ſtigmatibus, decorantur. Verum Leonardus Fuchſius, in ſuo vaſtiſsimo Herbario, hanc inter Satyriones reponit, ac depingit, quem quoque imitari video, fratres Meſues Antidotarij enarratores, non ſine errore tamen: quia ſatyriones, vnica tantũ naſcuntur radice, & illa quidem bulboſa, pomi magnitudine: non verò duabus, vt illi delineant: Reuera tamen ad errorem paruum conniuendum fortaſsis eſt, quum ſatyrionis loco, quodlibet genus teſticuli canis, accipi poteſt, quia eaſdem fere communes vires obtineant, præſertim, ad veneré irritandam, & pruritum libidinis excitãdum, calidæ enim & ſiccæ radices digiti citrini ſunt, & vt Auicennæ placet, in ſecundo ordine. At de teſticulis canis Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Orchis, id eſt teſticulus canis, radici eius bulboſę & geminæ, vis ineſt humida, & calida, guſtantibúſq; dulciuſcula. Cæterum maior radix multam habere videtur humiditatem excrementitiam, & flatulentam: quapropter epota venerem excitat: Minor verò, quũ ad calidius & ſiccius vergat, tantum abeſt vt ad coitum ſtimulet, vt etiã cohibeat, & reprimat. Eduntur bulborum more, toſtæ, ſub nomine vt diximus ſatyrionum hodie.

Fuchſius errat.

DE SATYRIO.

Græcè, σατύριον: Latinè, ſatyrion: Arabicè, iatarich: Gallicè, ſatyrion: Hiſpanicè, ſupinos de raposa: Germanicè, Creutz bluom.

Enarratio CXL. CXLI.

DEſiderantur hodie veri ſatyriones, vnum tantum bulbum pro radice habentes, ſic ſatyriones, à ſatyris ſalacibus animalibus dicti, quorum loco, teſticuli canum herbæ ſuperiori capite deſcriptæ ſuſcipiuntur ſic dictæ, quia duos habeãt bulbos canum teſticulis ſimiles. Verum, cùm

Dioſco

Satyrium trifolium.

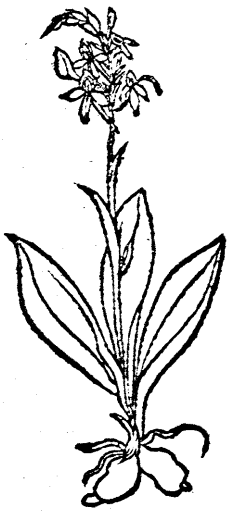

Basilicum.

Dioſcorides dicat, in hoc textu. 141. Venerem ſatyrionem ſtimulare, ſi quis manu tantum radices eius geſtauerit, in mentē venit herba illa, de qua Theophraſtus dixit, lib. nono de Cauſis plantarum, capite vigeſimo, ad iſtum modū: Ad rem autem Veneream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat: non enim ſolum edentibus, ſed etiam tangentibus tantum genitalibus vim dixere vehementem adeo fieri, vt quoties vellent coire, valerent, & quidem qui vſi fuerunt duodecies egiſſe dixerunt. Indum autē ipſum, qui vel magno, atq; robuſto corpore erat, ſeptuageſies aliquando coiuiſſe fatentē licuit audire, verum emiſsionem ſeminis guttatim fuiſſe, demumq; in ſanguinem deueniſſe: & cętera. Porro de ſatyrionibus ita meminit Galenus libro octauo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Satyrion, triphyllon, humidum calidumque eſt temperie, ob idq; dulce, recrementitiam tamen & flatuoſam humiditatem poſsidet, quo circa ad venerem incitat. *Herba venerea.*

DE

DE ORMINIO.

Græcè, ὄρμινον: Latinè, horminum.

Enarratio CXLII.

Orminium

EST proculdubio, orminum, ea herba quam hodie omnes communi voce galli cristam siue sclaream, aut Sancti Ioannis herbam appellant, quæ hortensis & syluestris reperitur. Hortensis folia latiora & albidiora sunt, agrestis verò nigriora & strictiora, ex quibus Lusitani intinctus ad incitãdum stomachum deiectum parant, vtriusq; tamen caulis, quadrangulus est, & in reliquis Dioscoridis historiis apprime respondent. Hanc verò Plinius describens libro vigesimo secundo, capite vltimo, manifestissime errauit, quum loco horũ verborũ: Horminum habet folia similia marrubio: dixit porrò cõfundens, vt sæpe diximus, prasiũ, & prassum. Aduertẽdum diximus tamen, quòd Galenus in calce libri primi de Facultatibus alimentorum, alterum citat horminum, quod inter frumenti genera reponit, de primo verò, nullã penitus quod equidem ipse obseruauerim mentionem fecit: Paulus tamen, quæ à Dioscoride dẽ illo tradita sunt, breuiter sic describit, libro suo septimo, dicens: Orminon marrubio specie simile est, calidum, mediocriter siccum & abstergens, venerem igitur stimulat, & oculorum crassities cum melle repurgat, tumores laxos discutit, & extrahit aculeos, syluestre domestico est valentius.

Plinius errat.

Orminium Galeni.

CONSTANTINVS.

ILla planta quam vocamus Toute bonne, ou orvale, & Itali scarleam, caulem sæpè profert bicubitalem, folia multò maiora quàm marrubij, & calyculos sursum tendentes, semenque etiam rotundum syluestris, quæ omnia cum hormini descriptione discordant. non potest igitur horminum esse scarlea, aut gallitricum dictum. Errat igitur Ruellij *& Fuchsij assectator & astipulator* Lusitanus. *Verum horminum ostendit* Matthiolus.

DE HEDYSARO.

Græcè, ὑδύσαρον: Latinè, securidaca: Hispanicè, yerua que ahoga las lenteias: Gallicè, graue, ou febue de loup: Germa. Vnkraut der linsen.

Enarra

Enarratio CXLIII.

SEcuridaca ciceris folia habet, flores luteos, & siliquas corniculorum figura inflexas, intra quas semen est ancipiti securi simile, & illud quidem amarissimum, ita vt triticum vel frugis quoduis aliud genus: in quod misceri contigerit, amarissimum quoq; reddat, de qua Galenus libro sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum ita dixit: huius semen amarum & subacerbum apparet, ob idq; potum stomacho gratum existit, viscerumq; obstructiones expurgat, idem præstant totius fruticis germina. *Securidaca.* *Pelecinus.*

DE ONOSMA.

Græcè, ὄνοσμα: *Latinè*, *onosma.*

Enarratio CXLIIII.

NAscitur Onosma plerunq; inter rapunculos, sua sponte in aruis nascentes, ita illis similis, vt sæpe interdum parua est, pro illis eradicetur, postquam verò adulta est, & illi folia maiora facta, hirsuta aliquantulum apparent, quam nos Ferrariæ in horto magnifici Azaioli, scholasticis indicauimus, humi enim serpit, nec aliud præter folia emittit. *Onosma.*

DE NYMPHAEA.

Græcè, νυμφάια: *Latinè*, *nymphæa alba*: *Officin. nenuphar album*: *Hispanicè*, *guolfam del rio blanquo*: *Italicè*, *nenuphar biancho*: *Arabicè*, *nilofar*: *Gallicè*, *nenuphar*, *ou roses d'estang*: *Germanicè*, Vveiss seebluomen.

DE ALTERA NYMPHEA.

Græcè, νυμφάια ἄλλη: *Latinè*, *altera nymphæa*, *lutea nymphæa*: *Officin. nenuphar luteum*: *Hispanicè*, *Lusitanicè*, *figuos del rio amarilhos*, *golfan amarilho*: *Italicè*, *nenuphar giallo*: *Germanicè*, Geel seebluomen.

Enarra

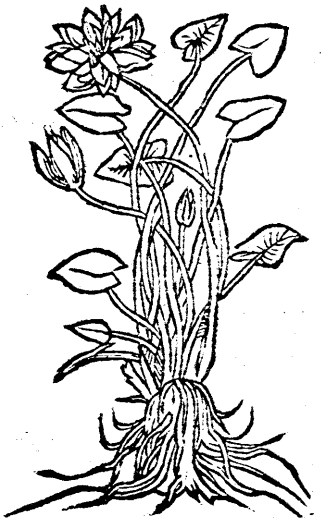

Nymphæa lutea.

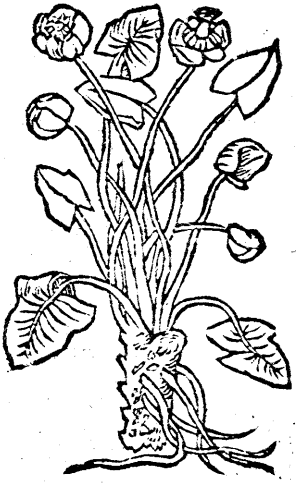

Nymphæa alba.

Enarratio CXLV. CXLVI.

Nenuphar

NYmphæa Græcorum, nenuphar corruptè ab Arabibus appellatur, cuius album & luteum, in paludibus lacubus, & aquarum ſtagnis reperiuntur folio lato, amplo, ſuper aqua natante, ſed flore roſeo, aliquando albo, quandoq; verò luteo, ex quo aqua per campanam elicitur, & inter cordiales frigidas adnumeratur. Non minus quoque ex eo ſyrupus conficitur, febribus peſtilẽtibus, & acutis conuenientiſsimus, veluti vnguentum, quo cordis regio, loco epithematis cordialis, dum opus eſt, inungitur, & vt tradit Galenus lib. octauo de Facultatibus ſimpliciũ medicamentorum: Tum radix eius, tum ſemen, deſiccandi citra morſum vim habet, itaq; vẽtris profluuia, ſemenque immodice profluens ſiſtit: At cui adeſt candida radix. ea & muliebri medeẽ profluuio, ex vino nigro & auſtero epota, vtraq; autẽ abſtergẽdi quandã vim poſsidet, quare maceratæ quidem aqua, ſanant alphos, liquida verò pice, alopecias, ad hæc tamẽ aptior eſt ea cuius radix eſt nigra.

DE

DE ANDROSACE.

Græcè, ἀνδρόσακες: Latinè, Androſaces.

Enarratio CXLVII.

EX herbis quæ ſupra lapides naſcuntur, Androſaces eſt, quam ſemel tantum vidi, & eam in muſæo ſuo mihi monſtrauit Antonius Muſa Braſauola vir cum quouis doctiſsimo conferendus, quam ex Illyrico ad illum aduexerant, erat enim herbula tota candens ſuper ſaxo naſcens, capillis albiſsimis loco foliorum ornata, digitalis altitudinis, in ſummitatibus quorum, capitula quædam valde parua cernebantur, in quibus ſemen continebatur. Nam cirros illos, ſiue capillos guſtu ſalſos, cum quodam amarore, tunc eſſe deprehendimus, de cuius viribus ita Galenus tradit, lib. vj. tam ſæpe citato: Amara & acris eſt herba, poteſt autem reſiccata ebibitaque tum ipſa, tum fructus eius magnopere prouocare vrinam, & nimirum etiam digerere & deſiccare. *Androſaces herba qualis ſit.*

DE ASPLENIO.

Græcè, ἄσπλενον: Latinè, aſplenium, ſcolopendrium, offic. cæterach: Hiſpanicè, doradilha: Italicè, Scolopendria, Gallicè, ceterach: Arabicè, Scoloſendrion: Germanicè, Ceterach, *&* neſſel farn.

Enarratio CXLVIII.

ASplenium, ſiue aſplenum, aut ſcolopendrium, vel ſcolopendria, Arabum cæterach eſt herba, non vero lingua ceruina, vt multi olim putabant. Nam lingua ceruina vt diximus, phyllitis apud Dioſcoridem eſt, quæ lienis potius obſtructiones claudit, quàm abſumit: cæterach vero ita lienem minuit, & eius oppillationes aperit, vt circa Cortinam vrbem, vt author eſt Vitruuius, pecora propter abundantiam aſplenij, multa ſine ſplene inueniantur, de quo Galenus lib. vj. citato, ita inquit: Aſplenum tenuium eſt partium, non tamen calida eſt herba, hac vtiq; ratione, lapides frangit, & lienes liquat.

DE HEMIONITIDE.

Græcè, ἡμιονῖτις: Latinè, hemionitis.

Enarra

Enarratio CXLIX.

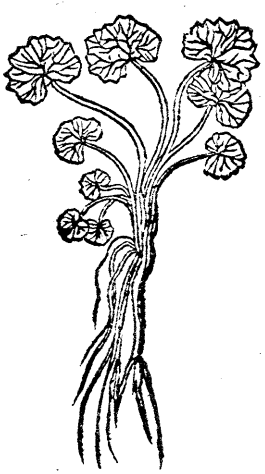

Hemionitis.

VT capite de phyllitide diximus, perperam Ruellius, Manardus, & ante eos Leonicenus, opinati sunt, quòd vulgaris lingua ceruina, hemionitis est, quum reuera lingua ceruina, quã corruptè admodum scolopendriam vocãt, phyllitis vt dixi est, hemionitis verò herba est linguæ ceruinæ simílis, sed lunata, quam nobis, Gaspar de Gabrielis nobilis Patauinus, primo Ferrariæ indicauit, quæ quoq; in locis vmbrosis & puteis nascitur: de qua Plinius ita lib. xxv. cap. 5. dixit: Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quã quidam hemionitim vocant, spargentem iuncos tenues, folia curua, asperis locis nascentẽ, austero sapore, nunquã florentem, nec semen gignit, medetur lienibus, &c.

CONSTANTINVS.

AMatus Lusitanus perperam legit apud Plinium libro xxv. cap. 5. hemionitim: legendum enim cum correctis exemplaribus hermion, quam etiam lectionem se reuocans agnouit Mathiolus Senensis in Dioscoridem capite de hemionitide, vbi Plinium in erroris suspitionem vocat, quòd lib. xxvij. cap. 5. asplenum vocarit hemionion: credit q; ipse Mathiolus, vt eius verba declarant, hemionium significare hemionitidem, sed tantus vir hoc in loco altùm dormit, & sas opere in tanto aliquando somnum obrepere, olum enim Plinius Dioscoridi astipulatur, per ipsius incedens vestigia. Disertis enim verbis Dioscorides tradidit asplenum, hemionium vocari, capite de Asspleno.

DE ANTHYLLIDE.

Græcè, ἀνθυλλὶς: Latinè, anthyllis.

Enarra

Enarratio CL.

OMnis cinis qui ex Syria aduehitur, pro conficiendo ſapone, & vitro, ex herba anthyllide combuſta conficitur, quam herbam & cinerem, Mauritani alkali appellant, ignorantes hodie multi quòd cinis iſte aduectus ex Syria, alkali ſit, ſalem tamen concretum ex lixiuio huius cineris reſultantem, ſalem alkali dicunt: Cinerem vero, alumen catinum. Naſcitur autem herba iſta, non ſolum in Syria, ſed optima apud Hiſpanos in regno Valentiæ: veluti in Gallia & Italia, præcipue maritimis in locis: Variat tamen, quum altera craſſa ſit, ſua ſponte naſcens, quam Valentini propria voce, bordam vocant, ex cuius cinere ſapo paratur, quo etiam pictores, cyaneum colorem parant. Hæc enim ſecunda Anthyllis Dioſcoridis eſt: Altera vero ferìtur dicta præſtantior, quam quoq; ſua voce, barrilham appellant, & eam Dioſcorides capite de Traho, ſiue Trago, libro quarto depinxit. Tertia vero, in lacubus naſcitur maritimis, quæ rara inuentu eſt, cæteris tamen nobilior, præcipue pro vitro conficiendo, quam Salicorniam nominant, & non ſeritur, nec vult ſeri. Adnotandum tamen eſt, quòd cùm herbæ iſtæ ad ignem vruntur, quòd eliquantur, & tanquam plumbum fluunt, poſtea vero, quum refrigerantur, concreſcunt, & cineres globati manent. Vnde ſi cinerem alkali verum eſſe, quis experiri voluerit, in ignem illum coniiciat decet, quod ſi eliquabitur, & ebullierit, verum eſſe dicet: ſi minus, contrà. Sunt enim omnes iſtæ herbæ ſapore ſalſæ, prope mare naſcentes, quæ foliorum loco, grana quædam tritici modo confecta habent, quæ quum matureſcunt, ad ruborem quendam tendunt, vt capite de Traho, ſiue Trago, lib. iiij. dicemus. Omnes certæ herbæ iſtæ, abſtergendi vires obtinent, ac ſtigmata & maculas faciei delent, & vt tradit Gal. lib. vj. de Facul. ſimpl. med. Anthyllis vtraq; modice deſiccat, vt & vlcera glutinat: atque chamæpity aſsimilis eſt: ſubtiliorum eſt partium, magis que detergit, præterea comitialibus competit.

Alkali.
Sal alkali.
Alumẽ catinum.

Salicornia herba.

DE ANTHEMIDE.

Græcè, ἀνθεμὶς: Latinè, Anthemis: Hiſpanicè, macella, manzanilha: Italicè, camamilla: Gallicè,

Chamomilla ſatiua. *Chamomilla ſylueſtris.*

Camomille : Arabicè, Babunegi : Germanicè, Camillen.

Enarratio CLI.

CHamomilla vulgaris eſt herba: At quæ flores luteos habet, raro videtur: de cuius viribus Galenus libro tertio de facult. ſimpl. medic. cap. 9. ita tradit: Eſt & chamæmelum tenuitate quidem roſæ perſimile: calore vero, ad olei vires magis accedens, homini tum familiares, tum temperatas. Quapropter laſsitudini, vt ſi quid aliud, in primis confert, doloresq; ſedat, præterea tenſa remittit & laxat, mediocriter dura emollit, conſtipataq; rarefacit, ad hæc febres quæ citra viſceris inflammationem infeſtant, concoctas diſcutit, ac diſſoluit, & potiſsimum quæ excutis denſitate & humoribus biliosis proueniunt, ob idq; Soli à ſapientiſsimis Aegyptiorum eſt conſecratum. Eſt autem hypochondriis gratiſsimum, quibus etiam lini ſemen eſt gratum, minus tamen quam chamæmelum,

lum, quum & minus calidum ſit, & eſſentiæ craſſæ: Libro vero ſexto eiuſdem voluminis, ita quoq; de eo tradit: chamæmelum calfacit & deſiccat in primo ordine, eſtq; tenuium partium, ac proinde digerendi, laxandi, & rarefaciendi vim obtinet.

DE PARTHENIO.

Græcè, παρθένιον: *Latinè*, *parthenium*, *cotula fœtida*, *amaracus fœtida*: *Hiſpanicè*, *manguarca*: *Italicè*, *bruſaculo*: *Gallicè*, *cotula fetida*: *Arabicè*, *Achuen*: *Germanicè*, Vvilde camillen, krotten dill.

Enarratio CLII.

Parthenium.

Parthenium cotula fœtida eſt.

REcte admodũ Dioſcorides, quum de chamomilla egit, de parthenio ſermonem fecit, quũ revera, parthenium, chamomilla erat, niſi fœtor in parthenio inuentus indicaret: Vnde cotula fœtida herba dicta eſt, quam Hiſpani ſimul & Luſitani, magorcam, ac ſi dixiſſes, Heu quod ardet, appellant, Quæ vox non multum abeſt, ab ea per quam Italicè indicatur, bruſa culũ, id eſt, ardet culum. Proinde errant, qui parthenium, matricariam eſſe credunt, inter quos Mathiolum Senenſem, reponere eſt: Quia parthenium, cotula vt dixi fœtida eſt, vt capite de Arthemiſia quoque meminimus, in ea enim odor viroſus, & amaror intenſus reperitur, vt guſtanti & olfacienti, experiendum committimus. Proinde ſi Mathiolus

thiolus, iterum experiri voluerit, non dubitamus, quin in noſtram eat ſententiam, eſt enim quoq; parthenium Parietaria dicta herba, de qua ſuo loco diximus. Fuchſius autem in ſuo Herbario cotulam fœtidam cum matricaria confundit, vt legenti notum erit.

CONSTANTINVS.

HOmonymum &, vt Martianus loquitur, pluriuocum eſt nomen hoc parthenium, ſicuti etiam tradidit Galenus in gloſſematibus Hippocratis: quo authore parthenion vocatur anthemis, & helxine, & linozoſtis, & amaracum. Hoc ipſum confirmat Plinius lib. xxij. cap. 17. helxine inquit, etiam dicitur perdicium & parthenion: & lib. 15. cap. 5. linozoſtis, ſiue parthenion, ſiue mercurialis dicitur. Nec de alia intellexit planta quàm de parthenio cùm dixit lib. xxv. cap. 7. Mulieres quoque hanc gloriam aſſectauere. in quibus Artemiſia vxor Mauſoli, adoptata herba quæ antea parthenis vocabatur. de hoc autem parthenio de quo agit Dioſcorides, mihi videtur intellexiſſe Plinius lib. xxj. cap. 30. cùm ita inquit: Contra parthenium, alij leucanthen, alij tamnacum vocant. Celſus apud nos, perdicium & muralium. Naſcitur in hortorum ſepibus flore albo, odore mali, ſapore amaro: ad inſidendum decoctum in duritia vuluarum, & inflammationibus &c. quo loco pro tamnacum legendum ex Dioſcoride & Galeno, amaracum: & odore malo, vice odore mali. Apud eundem libro xxj. cap. 15. cùm parthenion cenſeatur inter herbas vulgares in cibo, de qua intellexerit meritò anquirendum, equidem intelligo de mercuriali locutum. Nunc verò quæ planta ſit parthenion Dioſcoridis, de quo etiam apud Theophraſtum lib. 7. de hiſtoria plantarum, inter peritiſſimos rei herbariæ non parua oritur contentio: alijs matricariam eſſe quam vulgò vocamus eſpergoutte pro certo affirmantibus, ex quorum numero Mathiolus Senenſis: alijs verò contendentibus eſſe cotulam fœtidam, vt Amatus Luſitanus, cuius ſententiæ hoc in loco calculum meum adijcio. alibi enim cauſam oſtendam fuſius. In preſentia ſatis ſit hæc ratio, quod cotula fœtida Græcum etiam nomen ſeruet apud aliquas nationes, vt apud Northmanos meos, à quibus cotula fœtida vocatur amareuque, ou amoureuque, quod nihil aliud eſt quàm amaracum, id eſt parthenion: quod graueolens eſt & ἀμυρόφυλλον apud Hippocratem, quæ notæ non cadunt in matricariam. Hæc autem alibi, vt dixi, magis explicatè & diſtinctè.

DE

DE BVPHTHALMO.

Græcè, βούφθαλμον: *Latinè*, *Buphthalmus*, *offic. bouis oculus*, *cappacorania*, *criſpula herba*: *Hiſpanicè*: *ben mequeres amarilho*: *Italicè*, *occhio di boue herba*, *chriſpula*: *Gallicè*, *œil de beuf*: *Arabicè*, *bihar*: *Germanicè*, Rindſaug.

Enarratio CLIII.

Buphthalmos. Oculus bouis herba. Criſpula herba.

IN demonſtranda herba iſta errat Fuchſius, veluti plures alij, quum tamen non difficilis inuentu ſit. Naſcitur enim in pratis & iuxta vias, folio chamomillæ, flore vero toto luteo, vnde nomen accepiſſe creditur. Hæc vero criſpula à multis dicitur, vnguentum exornans, marciaton dictum, & de ea, ita Gal. tradit lib. vj. de Facultat. ſimpl. medic. Buphthalmos, flos eius floribus chamæmeli eſt, tum maior, tum acrior: vehementiuſque digerit, adeo vt & durities ſanet, cerato miſtus.

DE PAEONIA.

Græcè, παιονία: *Latinè*, *Glycyſida*, *pæonia*: *Hiſpanicè*, *roſa del monte*, *roſa albardeira*: *Italicè*, *peonia*: *Gallicè*, *piuoeſne*: *Arabicè*, *feonia*: *Germanicè*, Vene diſche roſen.

Enarratio CLIIII.

Pæonia.

PAeonia tam maſculus, quàm fœmina, tum ſemina rubra, tum etiam nigra mittens, vbique vulgaris eſt, de qua Galenus lib. vj. de Facultatibus ſimplicium medic. ita tradit: Radicem habet leuiter aſtringentem cum quadam dulcedine: At ſi pluſculum dentibus mãdas, acrimoniam item quampiam ſubamaram ſubeſſe percipies; proinde menſes ciet ex melicrato, amygdali pota quãtitate, expurgat porro etiam iecur obſtructum & renes, vẽtriſq; ſiſtit fluxiones, ſi in aliquo auſtero vino cocta ſumatur. Eſt præterea omnino reſiccatoria, quare ex collo pueris ſuſpenſa, meritò comitialem morbum perſanat, idque aũ

Pæonia.

aliquem à se fluorem, per infantuli inspirationem immittens, aut aërem assidue mutans, atq; alterum reddens. Nam hoc pacto succus Cyrenaicus Columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palam catarrhos & coryzas desiccat, si quis id in calidum linteum rarum liget, assidueque calorem ex eo per inspirationem in nares attrahat, quin etiam si compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo viperę iniectis, illis viperam præfoces, eaque postea cuiuspiam collo obuincias, mirifice profueris: tum paristhmiis, tum omnibus iis quæ in collo expullulãt, pæonia itaq; & exiccat: & tenuium est partium, calfacit autem mediocriter.

DE LITHOSPERMO.

Græcè, λιθόσπερμον: *Latinè*, *Lithospermon*, *offic. lachryma*, *lachryma Mariæ*: *vulgo lachryma simiente*: *Arabicè*, *Culb*: *Germ.* Marien trahen.

Enarratio CLV.

Lithospermon lachryma est.

Licho Spermon nõ est milium Solis, vt hucusq; omnes omnes seplasiarij, & vulgares medici putarunt: Quũ milium Solis, phalaris est, vt capite sequẽti dicetur: lithospermon verò, semen album, rotundum, durum, lapidosum magnitudine ciceris, quo mulieres suos indices quibus preces, & patres nostros ad deos fundunt, parant: & ipsum Italicè præcipue, lachrymam Mariæ appellãt. Nascitur enim semen hoc, vt tradit Dioscorides, & viua ipsa herba indicat, prope summitatem iuncei cuiusdam ramusculi,

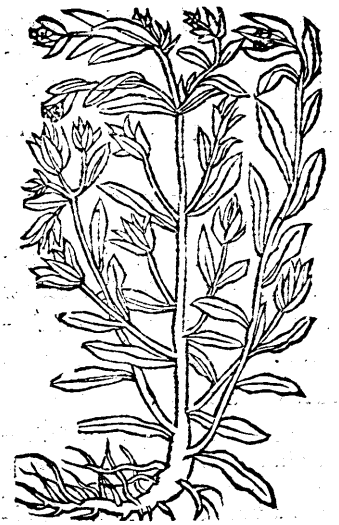

Lithoſpermon maius.

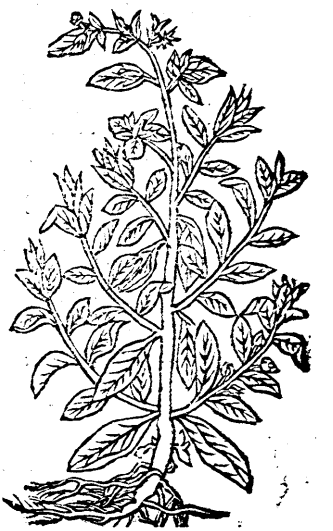

Minus.

ſculi, à quo quoq; per medium perforatur iunco ipſo, tanquam ſpica. in ſumma parte apparente, De qua Plinius libro xxvij. cap. ii. admiratus, ſic tradit: Inter omnes herbas lithoſpermo nihil eſt mirabilius. Aliqui ægonychon vocant, alij dios pyron, alij heraclion, herba quincũcialis fere foliis duplo maioribus quàm rutæ, ramulis ſurculoſis, craſsitudine iunci, gerit iuxta folia ſingulas veluti barbulas, & in earum cacuminibus, lapillos candore, & rotũditate margaritarum magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipſi quà pediculis adhæreant cauernulas habent, & intus ſemen. Naſcitur in Italia, ſed laudatiſsima in Creta, nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo aſpexi, tantus eſt decor, velut auriſicum, artè alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis, iacere atq; humi ſerpere, authores tradunt. Ego vulſam non hærentem vidi: Iis lapillis drachmę pondere potis vino albo, calculos frangi, pelliq; conſtat, & ſtranguriam diſcuti, nec in alia herbarum fides *Plinius.*

est: At de ista herba, quòd sciam, Galenus libris Simplicium, nullam fecit mentionẽ. Paulus tamen, vt solet, egregie ita de ea disserit: Lithospermon, quod alij diosporon, alij heraclion, vocant, herbæ aëtonychi dictæ semen est lapideum, album, quod cum vino albo potum calculos frangit, & vrinas eiicit.

DE PHALARIDE.

Græcè, φάλαρις: *Latinè*, *phalaris*, *milium Solis*: *Hispanicè*, *mijo del Sol*, *hierua*: *Italicè*, *milium solis*: *Gallicè*, *gremil*, *ou herbe aux perles*: *Germanicè*, Meer hirsch.

Enarratio CLVI.

Milium Solis. Phalaris.

HAec officinarum milium Solis est, granum scilicet emittens herba, candidum, longum, milio persimile, quæ in vniuersa Italia frequens admodum est, & vbiq; nascitur, pluribus composita ramulis, in quibus folia oliuæ, parua sed hirsuta conspiciuntur, & de illius viribus, ita tradit Galenus lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Phalaridis tum succus, tum semen, tum folia potari vtiliter creduntur ad vesicæ dolores, ceu in sese habeant tenue quiddam & calidum.

DE ERYTHRODANO.

Græcè, ἐρυθρόδανον: *Latinè*, *rubia tinctorum*: *Hispanicè*, *laruuia*, *à ruiua*: *Italicè*, *robbia da tingere*: *Gallicè*, *Garance*, *Arabicè*, *Paue*: *Germanicè*, Roete.

Enarratio CLVII.

Rubea tinctorum.

NOtissima omnibus rubea tinctorũ est, cuius rubra radice, panni lanei & sericei inficiuntur, & de illius viribus, Galenus ita lib. vj. de Facultatibus simplicium medica. dixit. Est autem tinctorum rubia radix acerba & amara: quare lienem & iecur expurgat, & vrinas crassas multas,

Rubia ſatiua.

Rubia ſylueſtris.

tas, & interdum ſanguinolẽtas promouet, quin & mẽſes ciet, extergitq; mediocriter, proinde vitiligines albas cum aceto illita iuuat.

DE LONCHITIDE.

Græcè, λογχῖτις: Latinè, lonchitis, lanceola.

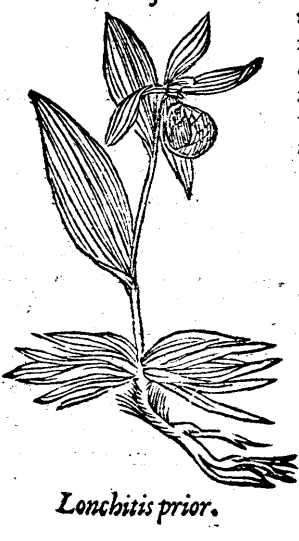

Lonchitis prior.

DE ALTERA LONCHITIDE.

Græcè, λογχῖτις ἑτέρα: Latinè, altera lonchitis, altera lanceola.

Enarratio CLVIII. CLIX.

Secundam pingit Mathiolus.

NVllum hucusque inuenire medicum potui, qui mihi vnam vel alteram lōchitidem indicare potuisset, proinde silentio eas præteribo.

DE ALTHAEA.

Græcè, ἀλθάια : *Latinè*, *Althæa*, *agrestis malua*, *Ibiscus*, *Hispanicè*, *maluauisco*: *Italicè*, *maluauisco*: *Gallicè*, *guimmauues*: *Germanicè*, Ybisch.

Enarratio CLX.

Althæa.

DIcitur althęa, id est medica, quia plures facultates medendi habeat, herba omnibus vbiq; familiaris, de qua eclegma id est loch & cum aromatibus, & sine illis, in officinis contra pectoris & pulmonis vitia prostat, & vt tradit Galenus libro vj. citato, facultate digerendi, laxandi, phlegmone liberandi, mitigandi, & concoquēdi difficiles coctu affectus est prædita. Cæterum, radix & semen, quàm folia, & tenuiorum sunt partium, magis quam exsiccatoriam & extersoriam facultatem ostendunt, vt vitiligines detergant, & semen, renum calculos frangat: At radicis decoctum, ad dysenteriam, diarrhœam & sanguinis reiectionem est aptum, quum nimirum etiam nonnihil astringat, hæc Galenus. Verum scire licet, quòd ebiscus siue hibiscus, ex iis herbis est, quarum radices, foliis potentiores sunt, vt tradit Galenus libro secundo de Facultatibus alimentorum, capite 61.

DE

DE ALCEA.

Græcè, ἀλκέα: *Latinè*, *Alcea, Officinis, herba Vngarica, herba Simeonis, ſylueſtris malua*: *Hiſpanicè*, *malua de Vngria*, *malua monteſina*: *Italicè*, *Malua ſaluatica*, *buon viſchio*: *Gallicè*, *Guimauue ſauuage*, *ou ruſtique*: *Germanicè*, Sigmars vuurtz

Enarratio CLXI.

Alcea.

ALcea inter maluas plerunq; naſcitur, nec immerito, quia ſemine, flore, caule, & folio, maluæ ſimilis eſt, eſt tamen illi folium maiuſculum, ac magis communi malua diuiſum, cuius radix vnice pro curanda dyſenteria commendatur, vt Dioſcorides fatetur, & Paulus illi ſubſcribit, libro ſeptimo ad iſtum modum dicens: Alcea ſylueſtris maluę & hæc genus eſt, in vino pota inteſtinorum torminibus & rupturis medetur, multo magis ipſius radix. Galenus de iſta lib. Simplicium, nullum præfixit, quòd equidem ſciam caput: credere tamen eſt, inter maluas, lib. vij. eam collocaſſe.

DE CANNABI SATIVA.

Græcè, κάνναβις ἥμερος: *Latinè*, *Cannabis ſatiua*: *Hiſpanicè*, *canhamo*, *canauo domeſtico*: *Italicè*, *Canape domeſtico*: *Gallicè*, *chanure*: *Arabicè*, *Canab. Germanicè*, Hanff.

DE

DE CANNABI SYLVESTRI.

Græcè, κάνναβις ἀγρία.

Enarratio CLXII. CLXIII.

Cannabis satiua.

Cannabis.

CAnnabis satiua vulgaris est, excellens tamen apud Hollandos nascitur, ex qua linei panni Hollandiæ dicti, quos Itali, de renzo appellant, fiũt. Huius porro semen comestum, hominibus genituram extinguit, gallinis verò auget, videmus enim gallinas rigida hieme hoc semine pastas, oua parere, id quod aliis semẽ non comedentibus, nõ euenit: & vt tradit: Gale. lib. vij. de Facultat. simplic. medic. cannabis semen adeo flatus discutit exiccatque, vt si argius edatur, genituram absumat. In fine vero libri j. de Facul. aliment. de illo quoq; ita tradit, multum autem calefacit, ideoq; sumptum paulo largius caput ferit, vaporẽ sursum ad ipsum mittens calidum simul ac medicamentosum. Ex quibus Galeni verbis, satis clarè liquet, quàm perperam agant ij, qui semen hoc cõtra epilepsiam, ac capitis affectiones dent. Cannabis sylueſtris, sua spõte in aruis nascitur, nec enim est, vt multi rentur, ea herba quam multi pro eupatorio hucusq; arripiebant.

Cannabis sylueſtris.

DE ANAGYRI.

Græcè, ἀνάγυρις: Latinè, Anagyris: Hiſpanicè, Anagyro: Italicè, eghelo.

Enarratio CLXIIII.

NAscitur anagyris arbor in syluis, quæ multorum spectaculo in hortis quoq; seritur, procere enim crescit,

ſcit, folio, quàm viticis, maiori, flore racemoſo, aureo, pendente, viſui grato, ſed omnino tetri odoris, ſemen in ſiliquis ſeruat, ſubnigrum, renum figura, vomitum maxime prorritans, de qua Galenus libro ſexto de Faculta. ſimpl. medic, ſic dixit: anagyris frutex eſt grauiter olens, & digerentis, excalefacientisq; facultatis, cuius folia viridia tumores reprimunt: at reſiccata, incidentis ſunt, exiccantisq; potentiæ: ſimilem fere vim habet eius radicis cortex: Semen autem ſubtiliorum eſt partium, vomitum tamen prouocat.

DE CEPAEA.

Græcè, κηπαία: Latinè, Cepæa herba: Germanicè, Vuild purtzel. Enarratio CLXV.

HAc ad littora arenoſa præcipue naſcitur, portulacæ perquam ſimilis, quam Galenus ſiluit, ſed Paulus de ea ita dixit: cepæa portulacæ ſimilis eſt, folia ipſius contra veſicæ ſcabies vtiliter bibuntur, radix cum aſparago, quem myacanthinum appellant, pota, vrinæ ſtillicidia, quæ oppleto vrinario meatu fiunt, abigit. *Cepæa herba.*

DE ALISMATE.

Græcè, ἄλισμα: Latinè, Aliſma, Damaſonium: Officinis barba ſyluana, plantago aquatica, fiſtula paſtoris: Hiſpanicè, herba fiſtola: Italicè, piantagine aquatica: Gallicè, plantain aquatiq: Germanicè, Vvaſſer vuegreich, froſchloeffel. Enarratio CLXVI.

ALiſma ſiue damaſonium, doctorum hominum conſenſu, aquatica plantago eſt, quã barbam ſyluanam, ſiue fiſtulam paſtoris, pharmacopolæ appellant: Naſcitur enim aquoſis in locis, & lacubus, & eam Luſitani noſtri, cannam fiſtolam herbam ſua voce appellant: cuius duas ſpecies meminit Plinius capite decimo, lib. xxv. ſic dicés: Item aliſma quam alij damaſonion, alij lyron appellant, folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, aliàs & venoſa, ſimiliter caule ſimplici, & tenui, cubitali, capite thyrſi, radicibus denſis, tenuibus, vt veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus, naſcitur *Planta incognita Mathiolo.*

scitur in aquosis: Alterum genus eiusdē in syluis nigrius, maioribus foliis,& c. De cuius viribus Galenus ita meminit,libr.vj.citato: Damasonij decoctū radicis,calculos renum cōminuit, quare absterſoriæ facultatis est particeps.

DE ONOBRYCHI.

Græcè, ὀνοβρυχὶς: Latinè, onobrychis, opaia.

Enarratio CLXVII.

Onobrichē ipſi nouimus.

NVllus ex multis, quibuscum versatus sum medicis, pro dignoscendis herbis, hucusq; mihi onobrychim monstrare valuit, de qua Plinius, libr. xxiiij. cap. 16. dixit, Onobrychis folia habet lentis, longiora paulo, florem rubentem, radicem exiguam & gracilem, nascitur circa fontes, siccata in farinæ modum & inspersa vino albo stranguriās finit, aluum sistit, succus eius perunctis cum oleo sudores mouet, & vt refert Galenus, lib. viij. Simplicium, rarefaciendi, digerendiq; vim obtinet, proinde folia eius virentis illita, phymata digerūt, arefacta verò, & cum vino pota, strangurias sanant, sudoresq; eliciunt, cum oleo inuncta.

DE HYPERICO.

Græcè, ὑπερικὸν: Latinè, hypericum: Officin. mille perforata: Arabicè, Keiofaricon: Hiſpanicè, coraionzilho, mil furado: Italicè, perforata: Gallicè, millepertuis: Germa. Sant Iohans kraut.

Enarratio CLXVIII.

Hypericō.

HYpericon, officinis familiarissima est herba, quæ ideo mille perforata, quia folia pertusa ac crebris foraminibus perforata habeat, in cuius lectione, male & corruptè Marcellus Virgilius Græcum exemplar suum, habebat, hypericum ornari flore albo, violæ matronali simili, quia in melioribus, & emendatioribus exemplaribus, flore luteo hypericū, albæ violæ simili, ornari legamus. Proinde non est, quòd quis in hac re deinceps dubitet, veluti multi hucusq; hæsitantes, rutam syluestrem albo flore cōpositam, pro hypericone accipi contendebant, vt doctissime sane Mathiolum Senensem hic adnotasse legimus, communis autem perforata, hypericon quoq; dicta, Dioscoridis

Mathiolus Senensis.

scoridis hypericum est, in quo quoq; Plinius, errore comprehenditur, libr. xxvj. cap. 8. quum dicat historiam Dioscoridis describens: hyperici semen in siliqua claudi nigrum, quod cum hordeo maturescit, quum tamen Dioscorides hoc nō asserat: sed potius hypericum siliquam habere non adeo hirsutam, in rotundo oblongam, magnitudine hordei, in qua semen nigrum clauditur, odore resinę: Sed vltra quod Plinij error satis patet, ex hoc quoque conuinci potest, quia hordeum in fine Maij exiccatur, hypericonis verò granum, in fine Iulij. Ex hypericone, quasi supra remedio, dicta herba, oleum cōficitur saluberrimum, & ad multos vsus accōmodatum, cuius confecturam, elegantissime apud Ioānem Agricolam Ammonium, sic descriptam comperio: Sume, cacumina hyperici ad quantitatem trium vnciarum, & in vinum odoratum infundantur, trium dierum & noctium curriculo, mox duplici vase optime obturato bulliant, denique exprimantur, & abiiciantur cacumina, in eodemq; vino eandem quantitatem cacuminum hyperici infundito totidem diebus & noctibus: postea adde terebinthinæ vncias tres, olei veteris vncias sex, croci scriptulum vnum, misceantur hæc, & in duplici vase coquātur, quo ad vinum euanescet, postea in vitriato vase, vitreóue seruato. Est enim oleū hoc, coxendicis dolori accommodatissimum, vlcera immedicabilia sanans, & vt tradit Galenus de ipsa herba, lib. viij. de Facultatibus simpl. medicamen. calfacit & siccat, essentia tenui, adeo vt menses vrinasque prouocet, illitum viride, ad cicatricem omnia perducit vlcera: siccum contusumq; si inspergas, mollia, humida, & putrilaginosa sanabis, sunt qui & ischiadicis bibendum propinent.

oleū de hypericone.

DE ASCYRO.

Græcè, ἄσκυρον: Latinè, ascyron: Vulgò herba hircina: Gallicè, supparu: Germanicè, Hartavu.

Enarratio CLXIX.

Ascyron, planta nobis satis est cognita, quam vulgares herbarij, herbam hircinam appellant, pluribus autem & viticosis protenditur ramis, in quibus folia sunt, matris syluæ foliis similia, inter quæ, semina quædam ciceris magnitudine nascuntur, viridia, resinosa, tetri odoris,

Herba hircina.

odoris, vnde hircina herba sit dicta, creditur. Cuius meminit Galenus, quum de androsæmo libro sexto Simplicium agit, dicens: Planta est fruticosa androsæmum, natura duplex, vnum enim dicitur ascyron, species hyperici: alterum à quibusdam appellatur Dionysias. Est autem semen eorum purgatorium, foliorum vero facultas modice extergens, & desiccans, vt & ambusta curare credantur: cæterum in vino austero decocta, vinum ipsum vulnerum grandium glutinatorium efficiunt.

DE ANDROSAEMO.

Androsæmon.

Græcè, ἀνδρόσαιμον: Latinè, androsæmum, hyperici species: Germanicè, Ruonradt, & rotharthavu.

Enarratio CLXX.

Errat Andreas Lacuna.

HAnc Euritius Cordus, vulgatum hypericum esse putat, quē hodie quoq; imitatur Andræas Lacuna Secobiensis, in epitomen à se redacto Galeno, sed revera falso, quia hypericū Dioscoridis, cū nostro cōuenire certū sit. Est igitur androsæmum, hyperici altera species, cuius vires superiori capite, ex Galeno audiuimus.

DE CORI.

Græcè, κόρις: Latinè, coris: Altera species hyperici: Germanicè, Erdkiuer.

Enarratio CLXXI.

Coris.

COris pro chamæpity ab aliquibus vsurpatur, tam enim inter se herbæ istę conueniunt, similesue sunt, cuius Galenus, libris Simplicium non meminit: Paulus tamen

tamen libro ſeptimo ſuæ medicinæ, ita de ea tradit: Coris herba, quam alij vocant hypericon, acris eſt, & odorata: ſemen eius ad vrinam & menſes ciendos bibitur. Succurrit & phalangiorum morſibus, item ad opiſthoto non cum oleo inungitur.

DE CHAMAEPITY.

Græcè, χαμαιπίτυς: *Latinè*, *chamæpitys*, *abiga*, *aiuga*: *Officin. iua arthetica*: *Hiſpanicè*, *Luſitanicè*, *pinilho*: *Italicè*, *iua*, *chamepitio*: *Arabicè*, *hameſitheos*: *Gallicè*, *iue muſcate*: *Germanicè*, Yelenger yelieber.

DE ALTERA CHAMAEPITY.

Græcè, χαμαιπίτυς ἑτέρα: *Latinè*, *altera chamæpitys*: *Officin. iua moſchata*: *Vulgò*, *iua moſchata*.

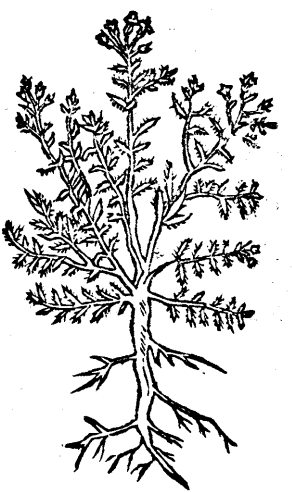

Chamæpitys 1.

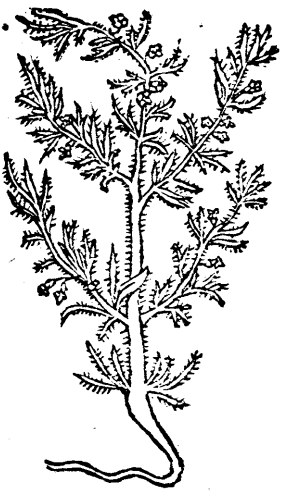

Chamæpitys 2.

Enarratio CLXXII. CLXXIII.

CHamæpitys, in officinis gignendi casu, Chamæpiteos appellatur, ab aiuga vero, siue abiga, vel ibiga corruptè iua hodie dicitur: Altera vero minutioribus foliis reperitur chamæpitys, boni odoris, ac ea de causa à seplasiariis iua moschata vocatur, notæ enim hæ sunt herbæ, & à seplasiariis in frequenti vsu habitæ: quarum vires, prosecutus est Galenus, libro octauo de Facultat. simpl. medic. ad istum modum dicens: chamæpitys magis amara est quàm acris: quare abstergit, purgatq; viscera, magis quàm calfacit, proinde auriginosis, & quibus facile iecur obstruitur, bonum remedium est, quin & vrinam, & menses ducit, tum pota, tum illita cum melle, viridis vulnera magna glutinat: vlcera putrescentia sanat: durities vberum discutit. Est enim in siccando tertij ordinis, in calfaciendo, secundi.

Finis Libri Tertij.

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA, LIBRVM QVARTVM, Enarrationes Doctoris Amati Lusitani Medici in Italia celebratissimi.

*

DE BETONICA.

Græcè, κέφορ: Latinè, Betonica, Vetonica, serratula: Hispanicè, bretonica: Italicè, betonica: Gallicè, betoine: Arabicè, chastara: Germanicè, Braun betonick.

Enarratio Capitis Primi.

DEO est communis, & vulgaris, herba Betonica, vel Vetonica dicta, vt eam indicare, vel delineare non sit opus. Vocatur vero serratula à nonnullis, vt testatur Plinius, quia circumcirca in modum serræ diuisa est: De cuius viribus ac laudibus, libellum Antonius Musa, Cæsaris Augusti medicus, descripsit. Cæterum, errat Otho Brunphelsius, qui betonicam, flores albos habentem, herbam paralysis esse dixerit, quanquam, vt noto, tomo vltimo erratum fateatur. Non minus quoque Auerrois, in præsenti accusandus venit, qui lib. v. Colliget, betonicam calidam & siccam in quarto gradu constituit, quum tamen eius sapor amarus indicat secundū non excedere, vt rectè admodum elici potest ex Galeno lib. vij. de Facultat. simplic. medic. vbi de ea ita loquitur: Cestrum, id est betonica, vim habet incidendi, vt gustus indicat, est enim subacris & amariuscula, quare calculos renum frangit, pulmonem, pectus, &

Otho Brunphelsius errat.

Auerrois errat.

Betonica. 1. *Betonica.* 2.

iecur expurgat, menſes promouet, comitialibus prodeſt, rupta conuulſaque curat, omnibuſq; beſtiarum morſibus illita auxiliatur, poſtremo acidum ructantibus & iſchiadicis bibita prodeſt. Cæterum, hodie ex herba iſta, ſyrupus à ſeplaſiarijs paratur, quem Ferrarienſes prætermittunt, nec eo vnquam ante me vſi fuerunt, quum tamen in omnibus ægritudinibus frigidis, ſed præcipue capitis, inter cæteros ſyrupos primatum obtineat, non minus quoque ex ea vnguentum, ac etiam cerotum conficiuntur, quibus nunc chirurgici maxime vtuntur.

DE BRITANNICA.

Græcè, Βρεταννικὴ, Latinè, Britannica: Offic. biſtorta.

SECVNDA BISTORTA.

Græcè, Βρεταννικὴ δευτέρα: Latinè, Heptaphyllon, ſeptem folium, biſtorta ſecunda, tormentilla: Hiſpanicè, Sette enrama: Italicè, ſettifoglio herba, la tormentilla: Germanicè, Genſs ampffer.

Enar

Enarratio II.

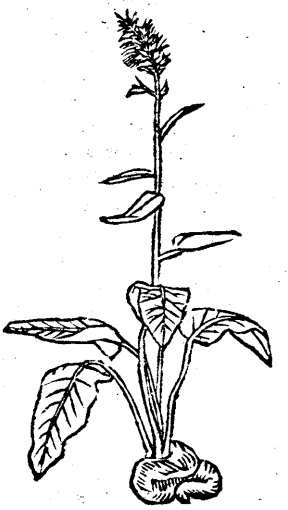

Britannica.

QVum de Britannica doctorũ hominum varia inquirerẽ iudicia, nõ aliud extorquere valui, quàm quod britannica, bistorta herba sit, acetosæ magnę similia folia habens, nigriora tamen, & cuius radices varie cõspiciuntur, nam quandoque subtiles apparẽt, aliquando verò crassæ, rubricantes, & tortuosæ, de qua Plin. lib. xxv. cap. 3. ita dixit: In Germania trans Rhenum, castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu, fons erat aquæ dulcis solus, qua pota, intra biennium dentes deciderent, compagesq; in genibus soluerentur, Stomacacen medici vocabant, & sceletirben. Ei malo reperta auxilio est herba, quæ vocatur britannica, non neruis modo, & oris malis salutaris, sed contra anginas quoque & serpentes, folia habet oblonga, nigra, radicem nigram, succus eius exprimitur, & ex radice, florem vibones vocant, qui collectus priusquam tonitrua audiantur, & deuoratus securos in totum reddit. Frisij quà castra erant, nostris demonstrauere illam. Miror quidem quæ nominis esset causa, nisi forte confini Oceano Britãniæ veluti propinquæ dicauere: non enim inde appellatam eam quoniam ibi plurima nascerentur, certum est. Cæterum est & alia bistorta, herba satis vulgaris, & pentaphylli species: quæ nonnunquam quinque, aliquando verò septem emittit folia, & ideo bistorta dicta quoq; quia eius radix tormentilla appellata, cũ prædicta similes habeat potestates virésve. Est enim vt obiter dicam radix hæc crassa, breuis, plena granis, ad ruborem

Hanc opinionem refutat Matthiolus.

inclinans: quæ veluti prima astringentem vim habet, & ad omnia quæ densari syrupus vtilis est, priuatim verò, vino austero pota, tum etiam super aluum, ac renes, aceto mixta, & admota, fœtum solitum per abortum perire, retinet, & seruat: eius quoq; puluis cum succo plantaginis, iis propinatur, qui vrinam retinere non valent, non minus quoque super vulnera, puluis eius respersus, ad cicatricem facillime ea perducit, demum menses muliebres supprimit, & choleram morbum compescit. Porro tormentillam contra omne genus veneni, præstantissimum antidotũ, recentiores affirmant, qua de causa, ab ea aquam per elambicum parant, veluti ex radicibus decoctum, imo multi grassante peste, cõditum ex ista radice parant, quo ieiuno stomacho muniti, luem pestilentem minime formidant. Contra dysenteriam quoque radicem istam multum prodesse fertur, imo internum omne vlcus, ad cicatricem ducere, tum epota ad foris applicita creditur. De Britãnica verò, ita meminit Galenus lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Huius folia astringentia sunt, & vulnerum glutinatoria, similia agrestibus lapathis, at expressus ex illis succus perinde natus est astringere, videturque sanare iam putrescentia.

DE LYSIMACHIA.

Græcè, λυσιμάχιου: Latinè, Lysimachia, salicaria: Hispanicè, lismacho, Gallicè, Chasseboſſe: Germanicè, Vveiderich.

Enarratio III.

LYsimachion siue Lysimachia, frequens & multis cognita herba est, quæ aquosis potissimum locis gaudet. Nascitur enim ad ripas Padi, magna in copia, flore quandoq; ruffo, aliquando verò aureo, folio verò salicis, sed viridiori, nam huic cauliculi cubitales sunt, & maiores, fruticosi, tenues, ac nodosi, & vt paucis dicam, persicariæ omnino similis herba ista est. Vnde Leonicenum, ac post eum Ruellium Gallum errasse, clarũ est, quum corniolam herbam, qua infectores pro tingendis lanis vtuntur, lysimachium esse crediderunt, Nam reuera corniola longe

Ruellius errat.

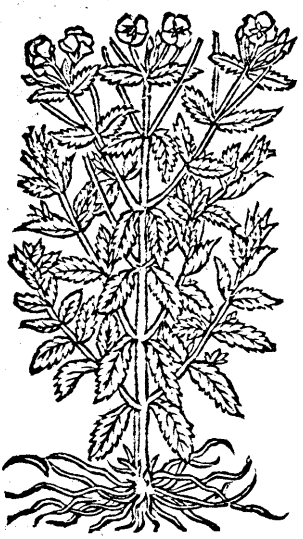

Lyſimachia. 1.

Lyſimachia. 2.

longe à lyſimachio alia eſt herba, quam luteam quoque nonnulli appellant, & Hiſpani ſimul & Luſitani Lirium infectorium ſua voce dicũt: Itali verò Cerretam, vel bragliam, in qua nec ſalicis folia videntur, nec in eis aliqua percipitur ſtypticitas, imò in ea potius cauliculi & folia lini conſpiciuntur, vt liquido conſtet, corniolam Lyſimachiam non eſſe. Lyſimachium verò nos verum nouiſſe, nouit vniuerſa Ferraria, ad quam, quicunque de re herbaria, veluti de bona medicina exactâ notitiam habere deſiderat, accedat conſulo: Sunt enim Ferrarienſes, cœleſti quodam influxu fauente, medici doctiſsimi, ac rerum naturalium cognoſcendarum diligentiſsimi, qua de cauſa, apud eos, per ſex annos, nunquam pœnitendos commorati ſumus. Dicitur verò lyſimachion quia Lyſimachus rex eam primo inuenerit, vt teſtatur Plinius li. xxv. cap. 7. dicens: Inuenit & Lyſimachus herbam Lyſimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Eraſiſtrato, folia habet ſalicis viridia, florem aureum, fruticoſa, ramulis erectis,

odore graui, gignitur in aquosis. Vis eius tanta est, vt iumentis discordantibus iugo imposita, asperitatem cohibeat, & vt inquit Galenus lib. vij. de Facult. simpli. medic. Superantem astrictionem sortitur, per quam omnes sanguinis fluxus reprimit, tum pota, tum cataplasmatis modo admota.

DE POLIGONO MASCVLO.

Græcè, πολύγονον ἄρρεν: Latinè, Polygonon centinodia, seminalis herba, corrigiola, proserpinaca, sanguinaria, sanguinalis: Hispanicè, cien nudos corriola: Italicè, corrigiola, centinodia: Gallicè, Corrigiole, ou herbe aulx innocens: Arabicè, Casialrahagi: Germa. Vveggrass, denngrass, vueg dritt.

DE POLIGONO FOEMINA.

Græcè, πολύγονον θῆλυ: Latinè, Polygonon fœmina, sanguinalis fœmina, corrigiola fœmina, centinodia fœmina: Germanicè, Klein schafftheuu.

Enarratio IIII. V.

Polygonō. TAm masculus quàm fœmina, polygonon, siue centinodia dicta herba, officinis familiaris est, quę ideo sanguinaria vel sanguinalis dicitur, quia sanguinem vndecunq; fluentem maxime constringit compescitue. Masculum quia serpit, humiue repit, Apuleius proserpinacam appellat, quam aliquis potius fœminam nominaret. Alteram vero in altum crescentem, masculum. Sed revera, quæ humi serpit, masculi denominationem habens, viribus potentior est, vt ex Galeno didicimus, lib. viij. de Facultatibus simpl. med. ad istum modum dicente. Vti astrictionis est particeps: ita in eo frigidum aqueum vincit, vt secundo excessu refrigeret, aut etiam initio tertij. Itaq; æstuanti ventriculo, erysipelati, atq; calidis phlegmonis, si illinatur frigidum, auxiliatur, sistit præterea vniuersas fluxiones, qua ratione videtur exiccatorium: quare ad herpetas, vlceraq; bonum remedium est: quin etiam cruenta vulnera glutinat, auriumq; puri & vlceribus confert,

Proserpinaca.

stillic

ſtillicidio & ſtranguria affectis exhibitum, vrinam mouet, vt Dioſcorides ait, fœmina ad omnia mas præſtat.

DE POLYGONATO

Græcè, πολυγόνατον: Latinè, Polygonatũ, Offic. geniculata, fraxinella, ſecacul, ſigillum Salomonis, ſigillum Mariæ: Hiſpanicè, fraxinella: Italicè, fraſſinella: Gallicè, Signet de Salomon ou genouillée: Germanicè, Vveiſs vuurtz.

Poligonatum mas. *Fœmina.*

Enaratio VI.

Poligonaton.

POlygonatum, hodiæ fraxinella, ſiue geniculata appellatur, pratis frequens herba, & Italiæ quoq; hortis ſatis familiaris, quam Manardus Secacul Arabum eſſe autumat, reclamante tamen Mathiolo Senenſe, Reuera tamen, polygonatum, ſiue fraxinella, à ſimilitudine quam cum foliis fraxini habet, dicta, Secacul eſt, cuius radices ſaccharo pro irritanda libidine, à multis parãtur,

& vt tradit Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medic. Astrictionis pariter & acrimoniæ habet quippiam, cum fastidiosa quadam amaritudine. Quare non vsq; adeo est vescum, Sunt qui radicem eius illinant vulneribus, alij eo nævos in facie detergunt.

DE CLEMATIDE.

Græcè, κλημάτις: Latinè, Clematis, vincaperuinca: Hispanicè: peruinqua: Italicè, prouenca: Gallicè, Esperuenche, ou Lyseron: Germanicè, Ingrien, oder singrien.

Enarratio VII.

Clematis.

Clematis.

CLematis prima, vt historia clamat, officinarum peruinca est, herba humi serpēs, & qua hortulani, & hortorum mulierculæ, herbarum fasciculos ligāt, viciuntue, vnde illi peruincæ nomen inditum est. Cæterum, quidam peruincam chamædaphnē esse contendebant, non sine tamen errore, quia chamædaphnes, alia vt dicemus est herba. De hac vero clematide, Galenus in medio capitis de clematide, libro septimo de Facult. simplic. medic. ita dixit: Dicitur etiam clematis illa herba, quam nonnulli polygono idem appellant, quæ tantum abest vt exulceret, vt profluuiis, & dysenteriis cum vino pota auxilietur, mansaq; dentium dolores mitiget, ac deniq; doloribus vteri in pessō admota sit vsui.

DE

DE ALTERA CLEMATIDE.

Græcè, κληματὶς ἑτέρα : *Latinè*, *Altera clematis, ambuxum, flammula*: *Hiſpanicè*, *Italicè*, *flammola* : *Gallicè*, *Viorne* : *Germanicè*, Vvald raeben Lynen.

Enarratio VIII.

HAec vero ab Herbariis, flammula dicitur, quia flammæ modo vrit, exulceratue: An vero alio nomine à flammula Hiſpani herbam iſtam vocent, mihi non ſuccurrit, nobis vero herba ſatis nota eſt, quæ validiſsime linguam rodit: in ſecunda tamen editione huius libri, viri doctiſsimi Hiſpani, quibus herbarum nomina vulgaria in promptu ſunt, lemmati ea addere poſſunt, vt pharmacopolis, & aliis exteris nationibus, herbarum integram cognitionem præſtent: porro huius naturam, & vires, Galenus initio capitis citati, ita proſequitur, dicens: Huius folia acrem & adurentem obtinent Facultatem, adeo vt lepras excorient, fuerit itaq; in quarti ordinis excalfacientium initio.

DE POLEMONIO.

Græcè, πολεμώνιον: *Latinè*, *Polemonium*.

Enarratio IX.

FErrarienſium cõſenſu, polemonium ruta capraria eſt, herba vbiq; nota, & quam omnes ob raras eius dotes, plurimi faciunt: quum vero Ferrarienſes dico, intelligatis velim, Leonicenum, Manardum, ac Muſam Braſauolam, ex quibus vltimus, ſe frequentiſsime per huius herbæ ſucci potum, obſeruaſſe tradit, plures peſtilentia correptos, in ſanitatem reſtitutos, id quod Dioſcorides quoq; fateri videtur, quum contra ſerpentes, & venena valere tradat. Quibus de cauſis, ex huius ſucco, Aloe, Myrrha, & Croco, contra puerorum vermes ſingulare paratur vnguentum. Nec eſt, quòd Mundella Brixienſis, vir mea ſententia doctus, ſed in praxi parum inſtructus, Braſauolam in hac re vellicet, quum ex variis ſimplicibus eandem vim habẽtibus, vnum medicamentũ componere, apud

Contradicit Mathiolus, nullã tamen depingit.

apud medicos nouum non sit. De polemonio Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medi. ita inquit: Polemonium tenuium partium est, & desiccandi vim obtinet, vnde quidam radicem eius cum vino, ad Ischiadas, dysenteriam, lienemq; induratum propinant.

DE SYMPHYTO PETRAEO.

Græcè, σύμφυτον πετραῖον, Latinè, Symphytum petræum, consolida: Hispanicè, Suelda: Italicè, Simphyta consolida: Gallicè, Bugle: Germanicè, Stein gunsel.

Enarratio x.

Symphytũ Petræum.

Symphyton Petræon.

EX herbis, quas Ioannes Falconerius Anglus, secum afferebat, Symphytũ petręum erat quam consolidam nonnulli appellant, quæ vt testatur Ruellius, familiaris Gallis admodum est, & eam sua lingua, buglam vocant: in Italia quoq; nasci, cum Paulo Castiliono medico affirmamus, quanquam Mathiolus nunquam eam se vidisse tradat: de cuius viribus Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medi. ita dixit: Habet quandam vim incidendi, qua collectum in thorace pulmoneq; pus expurgare potest, ac simul contrahendi facultatis est particeps: qua ciectionibus sanguinis auxiliatur, estq; humidum, ac non immodice calidum, vnde & dulce apparet, ac odoratu iucundum: Ad hæc, mansum sitim extinguit, & arteriæ sanat asperitates, liquet igitur ipsum etiam & digerere & constrin

conſtringere poſſe: vnde & enterocæliis imponitur, & ad conuulſa & rupta cum oxymelite bibitur.

DE ALTERO SYMPHYTO.

Græcè, σύμφυτον ἄλλο: Latinè, ſymphytum alterum, conſolida maior, alum, ſolidago: Hiſpanicè, ſuelda maior: Italicè, conſolida maggiore, alo: Gallicè, conſyre, & oreille d'aſne: Germanicè, Vval vvurtz.

Enarratio XI.

HAec, omnibus conſentientibus, conſolida maior eſt, quæ flore non ſolum luteo, ſed rubro, & albo ornatur, cuius radicem, tum intus, tum extra, contra rupturas, caſus, ac vulnera, hoc tempore medici frequentiſsimè adhibent. Dicitur verò, conſolida maior, alterius minoris reſpectu, quā falſo multi ſeplaſiarij, pro petræo ſymphyto vſurpare minime verentur, iis Germani, ſanniculam addunt, quinquefolio, aut fragariæ perſimilem herbā quam diapenſam quoq; vocāt, quia eius folium in quinq; partes diuiſum habet, vnde multi inter pentaphylli genera eam reponunt, cuius radix alba mira nodorū concatenatione implicita, ad eoſdē dictos effectus valet, eſt quoq; præter dictas, alia conſolida, quam margaritam aliqui, alij verò primulam veris, nonnulli verò herbam ſancti Petri, herbam paralyſis, vel clauium herbam appellant, hortis familiariſsimā, vtpote flores iucundos, ex albo rubricantes, ac oculis grātos emittentem. Eſt quoq; altera conſolida, regia vel regalis dicta, herba mira pulchritudine obuia, quæ flore purpureo, violæ magnitudine ornatur, & quam Germani militis calcar appellant, quia calcaris ſimilitudine, corniculum, eius flos in infima ſui parte emittat. Huius herbę flores, oculorū ardori opitulari tradunt, præcipue ſi piſti, ac aqua roſacea excepti, deſuper apponatur, paratur quoq; ex herba ipſa decoctum, quod multum valere ſcimus, ardoribus tuſsis, inflammationibus, veneno, ac cholericæ paſsioni, non minus quoq; vrinæ retentioni, renum calculo, & coxendicis dolori prodeſt, demum pro aluo purganda à multis vſurpatur. De altero verò Symphyto, quod magnum appellat, loco citato Galenus ita tradit:

Conſolida maior.

Sanniculæ.

Margaritæ.

Conſolida regalis.

tradit: Symphytum magnum, ſimilem dicto vim habet cæterum neq; videtur dulce, neq; odoratum. Eſt verò ſecundum viſcoſitatem mordacitatemq; ſcillæ ſimile.

DE HOLOSTEO.

Græcè, ὁλόςιον: Latinè, holoſteon.

Enarratio XII.

HAllucinantur, qui Holoſteum piloſellam eſſe autumant, quum inter ſe maxime, vt conferenti manifeſtum erit: nam piloſella folia oliuæ emittit, albis onuſta pilis, vnde nomen traxiſſe certũ eſt, cuius quoq; ramuſculi ſerpunt, lanuginoſi, piloſiue, in quibus flores lutei naſcuntur, nam radices tametſi illi graciles inſint, longæ tamen non ſunt, ſed perbreues admodum, vt inter ſe differre certum ſit: Non ab re tamen eſſet, nec contra rationẽ actum, ſi quis vice holoſtei, piloſellam acciperet, & ea vteretur, quia vtraq; aſtringendi vires habet: ita enim piloſella potenter adſtringit, vt animalia, præcipuè pecora, quæ illam paſcuntur, ob reſtrictos ventres, de vita periclitẽtur: vnde paſtores hoc ſcientes, præcauent ſuos greges à campis & pratis herba iſta ſcatẽtibus. Caue tu tamen optime lector, ne Auriculam muris, piloſellam quoq; dictam, hanc piloſellam eſſe autumes, de qua nunc ſermonem habemus. Cæterum, eſt holoſteon, ea herba quam rura, molle gramen, vel canis denticulum appellant, quæ humi ſerpit, foliis, viticulisque coronopo, aut gramini ſimilibus guſtu aſtringentibus, radice alba, prætenui vſq; in capillamenti ſpeciem protracta, longitudine quatuor digitorũ, de qua Galenus lib. viij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Oloſteum deſiccandi vim obtinet, cum aſtrictione, ideoq; propinatur ad rupta.

CONSTANTINVS.

GRæcus codex Dioſcoridis ante octingentos annos conſcriptus, conſecratusq; bibliotheca regiæ, munere illuſtriſſimi viri domini d'Aramont regis legati apud Mahumetanos, in pictura holoſtei, mihi notiſſimam herbam oſtendit, quam ab effectu herbarij vocant herniam, nosq; vulgò de l'herbe au turc. hæc explet omnes notas holoſtej apud Dioſcoridem & Plinium, qui ipſum plantam ita deſcripſit lib. xxvij. cap. 10. Holoſteon ſine duritia herba, exaduerſo appellata à Græcis, ſicuti fel dulce (nam, vt in ſupplemen-

to

solinguæ Græcæ omnium primi adnotauimus, ex Cælio Aureliano, lib. iij. Chronion cap. j. multa contrariæ interpretationis vocabulum sumpserunt, vt fella quæ Græci γλυκέα, vocant, cum sint amarißima) tenuis vsque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum, ceu foliis anguſtis, aſtringens guſtu. Naſcitur in collibus terrenis, vſus eius ad conuulſa, rupta in vino pota, vulnera quoq; conglutinat. Nam & carnes coguntur addita. legendum verò ex authoritate Galeni & Plinij holoſteon (vti etiam in prædicto manu ſcripto Dioſcoridis exemplari legitur) non autem Oleſtion, vt in impreſſo Græcè codice.

DE STOEBE.

Græcè, στοιβή: *Latinè*, *ſtœbe*, *colymbas*, *phleon*.

Enarratio XIII.

PRætermittit Dioſcorides ſtœbes hiſtoriam tanquam herbæ vulgaris, & omnibus notæ, quæ Theophraſto phleos eſt, herba fruticoſa, aculeata, tum caule, tum folio, ſemine molli, rubido, radice tenera, quam oues vtiliſsime comedunt, nec alibi quàm in aquaticis naſcitur. Galenus verò libro primo, de Antidotis, vbi de vinis ſermonem facit, inquit: patrem ſuum, ad cõſeruanda vina imbecillia & aquoſa, ne quoque aceſcerent, ſtœbe copioſa, calida, apud domum calidiſsimã vaſa plena vino cooperiebat, & aſſecutus fuit id quod ſperabat, & ſubdit: porro herba quæ apud nos naſcitur fruticoſa, admodum eſt calida, acris, & odoratum quippiam reſipiens. Vocant ipſam incolæ colymbadem, nonnulli ſtœben, ad vini conſeruationẽ aptiſsimam, & cætera. Libro quoque de Fœtuum formatione, ſtœben herbam, iecori aſsimilat, quum dicat, ipſa propria hepatis ſubſtantia, de qua antea dixi, in orbem circumnaſcitur, & media fiſſurarũ ſpatia ad ſimilitudinem ſtœbes herbæ explet, atq; ita quidem exortus ex inferiore vena, in ſimis huius viſceris partibus fiunt. Hæc Galenus. In quibus ſtœben herbam iecori ſimilẽ facit, at quæ illa hodie ſit, ignoratur: In Græcia tamẽ, vulgarem herbam eſſe, Græcus quidã medicus mihi retulit. Multi verò ſtœben, ſcabioſam eſſe dixerunt, ſed falſo, quia ſcabioſa aculeata herba non eſt, imò folia erucæ multidiuiſa, aç ſubhirſuta habet, flores verò cæruleos, albicantes: item, ſcabioſa naſcitur in campis, & ſiccis locis: ſtœbe verò in aquoſis, vt liquid

Stœbe.

Scabioſa herba.

liquido constet scabiosam non esse stœben. Proinde Pandectarius, in hac, vt in aliis sæpe solet, hallucinatur, credens vtiq; stœben scabiosam esse. Sed nos Matthæũ istum Syluaticum, cum suis erroribus missum facimus, & ad scabiosæ facultates accedamus, quæ ita habent: Scabiem & psoram curat, non decoctum vel solum aqua ebibita, sed etiam vnguentis eius succus mixtus, qua de causa purgat, & abscessus rumpit, ac carbunculos curat. De stœbes vero viribus, ita tradit Galenus lib. viij. de Facul. simplic. medic. Fructus eius & folia astringunt citra mordacitatem, desiccantq; in tertio fere incipiente ordine, quare decoctum eorum iniicitur dysentericis, auribusq; pure fluentibus, quod etiam magna vulnera glutinat, præcipuè cum vino atro & austero. Valenter enim desiccat omnes præter naturam humiditates: folia viridia illita erumpentem sanguinem supprimunt, suffusionibusq; oculorum ex ictu medentur.

DE CLYMENO.

Græcè, κλύμενον: Latinè, clymenum.

Enarratio XIIII.

Clymenos herba.

CAule tantum, clymenos à saponaria vulgari, differre videtur, quia clymeno, caulis fabaceus quadrangulus inest: Saponariæ verò rotundus, ac nodosus, vtriq; tamen eadem sunt folia plantaginis: cæterum clymenum mulierculæ Lusitaniæ, apud quas, præ cæteris nationibus, Romanorũ voces seruatas inuenio, sua voce, sexafriguam, vel saxifragã appellant, vnde in mentem venit, quòd non ab re esset, herba hac, quadratum caulem habente, quam nos clymenũ dicimus, saponariæ veræ loco vti, quia vera saponaria saxifragia dici potest, quia calculos vesicę frangit, & eos cum vrina pellit: imò Mathiolus Senensis, vir mea sententia, in re herbaria veluti cæteris medicinę partibus, satis instructus, pro vera saponaria, hanc quadrangulum caulem habentem recipit, & eam clymenum esse dicit, De qua Galenus, nullam libris Simpli. mentionem fecit, veluti nec Paulus: Plinius tamen libro xxv. cap. 7. hanc à rege Clymeno, vnde & nomen traxit, inuentam contendit, cui, quæ periclymeno debebãtur, non sine errore tribuit.

Mathiolus Senensis.

Plinius erratt.

CONST

CONSTANTINVS.

CVm hominis ſit oris duriſſimi, & perfrictæ frontis, in re aperta mentiri, ſubit mirari Amati Luſitani (cui ſane alioqui, ſua etiam laus debetur) ingenium atq; audaciam, quem Mathioli viri inſigniter docti, authoritatem ementiri non pudeat: nec id quidem ſemel, ſed ſæpius, vti facit hoc in loco de Clymeno, quam plantam ſibi incognitam eſſe ingenuè confitetur ipſe Mathiolus, contenditq; non eſſe ſaponariam: iure quidem, nam pleriq; iam veram clymenon mecum agnoſcunt, longe diuerſam à ſaponaria, vt in alio opere graphica ipſius pictura, teſtabimur. Immeritò tamen Plinius à Mathiolo, ita culpatur: Hanc inquit, vt Plinius memoriæ prodidit lib. xxv. cap. 7. inuenit rex Clymenus, vnde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plin. Clymeno perperàm illa omnia reddidit, quæ Dioſcorides periclymeno aſſignat. hactenus Mathiolus, cuius poſtrema clauſula plane falſa eſt (quod tamen cum tanti viri bona venia dixerim) optimè enim Dioſcoridis veſtigijs inſiſtens Plinius, periclymenon diſtinxit à Clymeno: ſed pro diuerſitate authorum quos ſequitur, Clymenon duplicem deſcribit. in ſecunda non diſſentit à Dioſcoride, in prima tantum ſpecie, non omnes, vt inquit ipſe Mathiolus, ſed quaſdam periclymeno attributas notas à Dioſcoride, Clymeno aſcribit Plinius, pro plantarũ aut ſcriptorum differentia & varietate. Quæ omnia vt plana faciam, Plinij locos ſuper hac re adducere operæ pretiũ eſt. lib. xxvij. cap. 12. Periclymenos fruticat & ipſa, ex interuallo, duo folia habens, ſubcandida, mollia. In cacumine autem ſemen inter folia durum, & quod difficile euellatur. Naſcitur in aruis ac ſepibus, conuoluens ſe adminiculis quibuſcunq; ſemen eius in vmbra ſiccatum tunditur, & in paſtillos digeritur. Hi reſoluti dantur in vini albi cyathis tribus, tricenis diebus, ad lienem: eumq; vrina cruenta, aut per aluum abſumit, quod intelligitur à decimo (Dioſcorides habet ſexto) ſtatim dic. vrinam cient & folia decocta, quæ & orthopnoicis proſunt. Partum quoque adiuuant, ſecundaſq; pellunt pota ſimili modo. At verò lib. xxv. cap. 7. ſic inquit, Clymenos à rege appellata eſt, hedera folijs, eramoſa, caule inani, articulis præcincta, odore graui, & ſemine hederæ, ſylueſtribus & montoſis naſcens. Quibus morbis pota medeatur, dicemus (nempe lib. xxvj. cap. 8.) ſed hic indicandum eſt, dum medeatur ſterilitatem pota etiam in viris fieri, Græci plantagini ſimilem eſſe dixerunt, caule quadrato, folliculis inter ſe implexis, velut in polyporum cirris. Et ſuccus autem in vſu, vis eius ſumma in refrigerando. Hactenus

Plinius, quem etiam, vt debitorem creditor appellat, & obtorto collo pertrahit Lusitanus, ipse qui totus est in ære Mathioli, ex cuius non mutuatitia, vt loquitur Gellius, sed surreptitia pecunia, suas facultates exornat, & amplificat.

DE PERICLYMENO.

Græcè, περικλύμενον: Latinè, periclymenos: Officin. volucrum maius, mater sylua, vinciboscum: Hispanicè, madre sylua: Italicè, matri selua: Gallicè, succetz, ou cheurefeuille: Germanicè, Geyſs blatt, ſpeck oder vualdgilgen, vnd zeünling.

Enarratio XV.

PEriclymenos, omnium doctorum hominum voto, Matriſiluia eſt, quia omni ex parte inter ſe maxime reſpondent, quam quoq; nonnulli caprifolium appellant, ſed reuera non ſine errore: quum caprifolij nomen pyxacanthæ Dioſcoridis magis conueniat: Sed huius erroris Matthæus Syluaticus author fuit, quem ſubtricere ſatius eſt. Cæterũ ex periclymeni ſiue matris ſyluæ ſucco, optimum confici ſolet cerotum capitale, quod medici & chirurgici iuniores miris extollunt laudibus. At Ioannes de Vigo, non aſpernendus chirurgus hanc herbam, crurium vlceribus, multum valere ſcriptũ reliquit, qui remedium hoc, à Galeno lib. viij. accepiſſe fatetur, ſed ſua pace bona dixerim, non ſine menda, quum apud Galenum hoc non reperiatur, vt ex ſuis verbis percipitur, quæ ita habent: Fructus eius & folia adeo vehementer incidunt & calfaciunt, vt ſi diutius bibantur vrinam ſanguinolentam efficiant, principio tantum vrinam mouentia, foris cum oleo illita etiam excalfaciunt. Iuuant & lienoſos, & difficulter ſpirantes, competens menſura eſt, drachmæ vnius cum vino, deſiccat etiam ſemen (& vt quidem tradunt) ſi liberalius bibatur, ſterilitatem inducit.

Ioãnes de Vigo errat

DE TRIBVLO.

Græcè, τρίβολος: Latinè, tribulus: Hiſpanicè, abroyos, abrolhos ſpinas: Italicè, tribolo: Arabicè, haſach: Gallicè, maeres, ſaligots, & chaudetrapes.

DE

DE TRIBVLO AQVATICO.

Græcè, τριβολος ἀλλος: Latinè, Tribulus aquaticus: Hispanicè, abroyos delhagoa: Italicè, tribolo aquatico, castagne del aqua: Gallicè, triboli aquatici: Germanicè, Vvasser nuss.

Enarratio XVI.

NOrunt terrestrem tribulum, qui excalciati in pratis secus flumina, & in domorum areis vagantur. Humi enim serpit herba hæc, cuius folia minuta portulacæ figura sunt, inter quæ spinæ tribuli dictę, magnitudine ciceris nascuntur. Cuius alteram speciem Theophrastus lib. vj. de Historia Plantarū, cap. 5. facit. Est præter terrestrem tribulum, alter aquaticus, ob id quod in aquis tā dulcibus, quàm maritimis nascatur, dictus, qui supernatat & triangularis magnitudine castaneæ apparet: qua de causa, Mantuani & Ferrariēses, imò omnes ferè Longobardi, tribulos istos, castaneas aquaticas appellāt, vel potius forsan ob id quòd castanearum saporem in gustu referant, ex quibus quoq; peregrini suas coronas parant, vt collo suspensis melius hypocrisim suam ostentent. Nam Venetiis apud Riuum altum tribuli ij venduntur, & marini dicuntur. Nascuntur enim, vt sæpe vidimus in lacubus prope Clodiū portum. De quibus Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medi. ita inquit. Tribulus ex humida essentia modice frigida, & sicca non mediocriter, cæterum similiter frigida constat: Vnde contra phlegmonarū generationes, & cōtra omnes influxus congruit: porro terrestris ipsius fructus, quum tenuium sit partium, potus renum calculos conterit.

Tribulus terrestris.

Tribulus aquaticus.

DE SAXIFRAGA.

Enarratio XVII.

TAmetsi saxifraga verbum Latinum quàm Græcum potius referre videatur, cuius causa, caput hoc multi cum Marcello adiectitium Dioscoridi esse putarunt: nihilominus tamen verum & germanū esse attestatur quod in omnibus Dioscoridis exemplaribus reperiatur. Quæ tamen hodie saxifraga Dioscoridis sit, multi non assequuntur, quum illius vice, herba quadam inter saxa plerunq; nascente vtantur, quæ pimpinellæ similis videtur,

Saxifrag

Sed in hoc differunt, quia pimpinella habet pilos: Saxifragia verò illos non habet, vnde notum euadit, quòd recentiorum saxifragia, apud Dioscoridem non est saxifraga, quia Dioscoridis saxifraga epithymo potius, quàm pimpinellæ similis est. Revera tamen, Dioscoridis saxifraga, epithymo omnino respondens in Italia conspicitur, qua in minuendo renum & vesicæ calculo, ac lotio euocando, non infelici successu operamur, cæterum de empetro alibi caput habetur.

CONSTANTINVS.

Svppositicium & spurium est illud caput de saxifragia, non enim in antiquis Dioscoridis exemplaribus legitur. Quin hæc quæ à falsario quodam, interposita sunt de saxiphragia, ita depraua tè & corruptè Græcè traduntur, vt qui hæc interiecta & non legitima non potest agnoscere, nesciat planè quid distent ara Lupinis. Plinius vocat Adiantum saxifragum, quòd calculos comminuat, libro xxij, capite 21.

DE LIMONIO.

Græcè, λειμώνιον: *Latinè, limonium, beta syluestris: Hispanicè, aselga montesina: Gallicè, bette, ou reparee de pré: Ger.* Vvald mangolt.

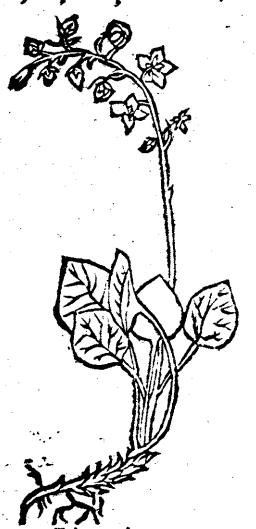

Limonium.

Enarratio XVIII.

VT testatur Plinius, lib. xx. cap. viij. limonium beta est syluestris, quãquam Galenus, lib. ij. de Facult. alimen. nullam reperiri betã syluestrem dicat, Reuera tamen, Limonium hodie variis in locis reperitur, folio paruo betam referente, caule cubitali, & maiori, subtili, simili corneolæ, siue luteæ dictæ herbæ, Sed semine omnino

omnino onuſto, cui radix alba raphani ſimilitudine ineſt. Cæterum, non ſunt audiendi medici illi, qui contendunt Limonium apud Paulum Aeginetam, fructum vulgo limonem dictũ, eſſe, ineſt enim limonij herbæ dictæ ſemini vel fructui dicto, auſteritas quædam, ob quam limonem fructum eſſe falſo opinati ſunt: Vnde Galenus libr. vij. de Facul. ſimpl. medic. ita quoq; dixit: Eius fructum, vt pote acerbum, ex vino exhibent cœliacis, dyſentericis, & hæmoptoicis, iuuat & profluuium muliebre: Satis eſt oxybaphi menſura.

DE LAGOPO.

Græcè, λαγώπους: Latinè, lagopus.

Enarratio XIX.

Lagopus.

IAm ſuccinctè ac breuiter de Lagopo loquutus eſt Dioſcorides, vt quæ illa ſit herba, difficile ſit diuinare, vt tamen coniecturis aſſequi potuimus, lagopũ, herbam illam, quam trinitatis appellant, eſſe, credendum eſt. Quæ ideo trinitatis herba dicitur, quia folia ſua maculata, in tres partes diuiſa, & longis pediculis à radicibus ortis, adalligata habeat, in cuius cubitali cauliculo, ineunte vere, cæruleus quidam flos peruincæ ſimilis naſcitur: nam radix huic multiplex eſt, ſubtilis & in nigrũm rubricans. Cæterum hæc herba trinitatis, pes leporis dicitur, quia eius folium in tres partes diuiſum pedem leporis animalis referat: Quæ aluum reprimit, vulnera conſolidat, ac inteſtinali rupturæ prodeſt, præcipue ſi eius puluꝑis drachma in vino auſtero & ſtyptico bibatur.

Quæ omnia, lagopo ex directo conuenire, certũ est. Cęterum hanc Trinitatis herbam, Otho Brunphelsius, extra omnem animaduersionis modum, inter hepaticas reposuit, qua ratione illi in hac re nulla præstanda est fides.

Brunphelsius errat.

Matthæus Syluaticus errat.

Item non minori errore comprehensus videtur Matthęus Syluaticus, quum lagopum, caryophyllatam esse dixerit: quia lagopus in hortorum areis nascitur: caryophyllata verò, in montibus longe à sepibus & viis, quã multi quoque, sanam mundam, alij herbam benedictam appellant. Dicitur verò caryophyllata, siue gariophyllata quia eius radix odorem caryophylli expiret: Quæ, vt mea fert opinio à Plinio, Geũ lib. xxvj. cap. 7. appellatur, Datur enim iis qui ex alto cadunt: Huius radix in puluerem redacta, per se vel consolidæ adiuncta, ac in vino pota, certo iuuamento, stomachum quoq; roborat, ac fluxum omnem restringit, & solo odore spiritũ recreat, calida enim & sicca est, vt eius attestatur sapor & odor. Porro de lagopo, ita breuissime tradidit Galen. lib. vij. de Facult. simpl. medic. Facultatis est desiccantis, adeo vt fluxus alui probè exiccet. Verum meminisse decet, esse alteram herbam trinitatis dictam, inter coronarias cõnumeratam, quam trinitatis appellant, quia in eius flore, trinus reperitur color.

Caryophyllata.

Geum Plinij caryophyllata est.

Altera herba trinitatis.

CONSTANTINVS.

Lagopus planta ignota est, quia à nemine descripta. Caryophyllata etiam quo nomine dicta sit ab antiquis, incompertum est. Mathioli suspitionem de Geo apud Plinium, in affirmationem arripuit Lusitanus. Illa verò planta etiam herba trinitatis dicta, à doctis hominibus creditur phlox, siue phlogion apud Theophrastum lib. vj de historia plantarũ & Plinium lib. xxj. cap. 10. nos vocamus menue pensee: Alteram herbam trinitatis pied D'alexandre, ou D'alouette, quæ Lagopus Lusitano, Mathiolo absque nomine cap. de trifolio.

DE MEDIO.

Græcè, μήδιον: Latinè, medion.

Enarratio xx.

Difficile admodum est, medium herbam hodie dignoscere, quum in Media nasci tantum credatur regione, ac id magis, quia quibus ornetur foliis non cõstet. In quibusdam enim exemplaribus, legimus, medium folia seridis

dis habere, in aliis vero iridis: vtcunque tamen, ne ordinem peruertamus, de eo Galenus, lib. 7. de Facultat. simpl. medicamen. ita tradit: Radix quidem eius austera est, omnesque fluxiones cohibet, At semen tantum abest, vt id moliatur, vt etiam menses cieat, nimirum tenuium partium quum sit, & facultate incidendi præditum.

DE EPIMEDIO.

Græcè, ἐπιμήδιον: *Latinè*, *epimedium.*

Enarratio XXI.

QVæ hæc sit herba, mihi albo coruo rarior est, iis tamen quæ Dioscorides de ea tradidit, subscripsit Plinius, lib. xxvij. cap. 9. & vt de illius viribus tradit Galen. lib. vj. refrigerat moderate, cum aquea humiditate, vberibus illitum, surrecta ea seruare potest, aiunt verò, si potu hauriatur, sterilitatem parere.

DE XIPHIO.

Xiphion.

Græcè, ξίφιον: *Latinè*, *Xiphium*, *gladiolus*: *Hispani. gladiolo de entre los panes*: *Italicè*, *monacuccie*: *Galli. glais ou*, *glaieul*: *Arabicè*, *Kasiflon*: *Germanicè*, Schvuertel.

Enarratio XXII.

NAscitur Gladiolus inter segetes vbiq; folio iridis, sed breuiori, angustiori, venoso, & cultri modo in mucronem desinente, vnde nomē traxisse videtur. Caulem verò ex se cubitalem mittit, in quo purpurei flores, ordine bene dispositi videntur, qui & si iridis figura similentur, breuiores

tamen ſunt, nam radices huic rotundæ duæ ſunt, teſticulorum canis, dictis radicibus admodum ſimiles, quarum vna alteri ſubſidet. Plinius verò libro xxv. cap. II. per Xiphium, aquaticum gladiolum intelligere videtur, quia Xiphium, aquæ accolam dixit, quum tamen Dioſcorides, in aruis naſci tradat, de aquatica verò illa gladiolo, capite de acoro ſermonem habuimus: ſed multo ampliorem capite ſuo proprio de Xyride: At de Xiphio ita meminit Galenus lib. viij. de Facultat. ſimplic. medicamentorum. Xiphij radix maxime altera quæ ſuperior eſt, attrahit, digerit, deſiccatque.

Plinij xiphium.

DE SPARGANIO, SIVE XIPHIDIO.

Græcè, σπαργάνιον: Latinè, Sparganium: Gallicè, pillette: Arabicè ſafarhe ramon.

Enarratio XXIII.

Sparganium ſpatula fœtida.

SParganion, ſiue Xiphidion, officinarum ſpatula fœtida eſt, quum inter ſe maxime cõueniant, vnde Mathiolum Senenſem hic errare certũ eſt, quia ſparganium non eſſe ſpatulam fœtidam contendit, & eo magis, quia in ſpatula fœtida pilulas non comperiri in quibus ſemen claudatur dicat, quod falſiſimũ eſſe, qui ſpatulæ fœtidæ mediocrem notitiam habent: norunt, proinde ſparganium ſpatulam fœtidam eſſe certum eſt, cuius ſuccus hodie vnguentis, contra ſcabiem & pſoram miſcetur, & merito, quia, vt inquit Galenus lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. Sparganium deſiccantis eſt facultatis.

CONSTANTINVS.

SParganion & Xyridem puto Luſitanũ ne per ſomnium quidem vidiſſe, nihil enim certius his qui vtramq; plantã cognoſcunt, quàm ſpatulã fœtidam eſſe Dioſcoridis Xyridem: nõ autem ſparganion. Ego quidem qui millies vtramq; plantam vidi in Anglia, & multis alijs locis, ſæpeq; contuli cum Dioſcoridis deſcriptione, doctiſſimo Mathiolo hoc in loco nõ inuitè ſubſcribo, à quo quidem non deſciſcit Luſitanus, niſi vt aliquis eſſe videatur.

DE XYRIDE.

Græcè, ξυρὶς: Latinè, Xyris: Hiſpanicè, lirio ſpadanal: Gallicè, coſſue, ou glaieul ſauuage: Arabicè,

bicè, Caſoras: officinis, ſpatula fœtida: Germanicè, Vuandtleuſz.

Enarratio XXIIII.

Xyris.

NAſcitur Xyris aquoſis in locis, & hodie gladiolus purpurea, à flore purpureo appellatur. Altera autem gladiolus luteis floribus reperitur, cuius radix pro acoro à multis vſurpatur, vt capite 2. libri primi diximus. De xyride verò Galenus ita tradit, lib. viij. de Facultatibus ſimplicium medicamẽtorum. Xyris, tenuium partiũ, attractoriæ, digerendi, & deſiccandi facultatis eſt, cũ radix, tum multo magis fructus, qui quidem & vrinam ciet, & lienes induratos ſanare poteſt.

DE ANCHVSA.

Græcè, ἄγχουσα: Latinè, Anchuſa: Hiſpanicè, ſoagem: Italicè, Anchuſa: Gallicè, Orchanette, ou Anchuſe: Germanicè, Rot ochſen zung.

DE SECVNDA ANCHVSA.

DE TERTIA ANCHVSA.

Enarratio XXV. XXVI. XXVII.

ANchuſæ omnes tres ſpecies norunt mulieres, quia earum ſucco radicum rubro, ſuas fucant genas. Ornantur enim per vniuerſum caulem, flore purpureo ad albedinem inclinante, bugloſſæ perſimili: De quibus Galenus lib. vj. de Facul. ſimpl. medic. agit, & illis lycopſim adnumerat, dicens: Anchuſæ quatuor ſunt ſpecies, Ono-

clea, quam vocant, radicem habet admodum refrigerantem, deſiccantem, aſtringentem, & ſubamaram, corporibus condenſandis & modice extenuandis idoneam, tum abſtergendis quoq; & abluendis bilioſis & ſalſis ſuccis: quare aurigini & lienoſis eſt vtilis. Præterea cum polenta illita, iuuat eryſipelata, & abſtergit non modo epota, ſed etiam admota extrinſecus. Proinde aceto macerata, vitiligines & lepras ſanat: At folia ipſius herbæ imbecilliora radice ſunt, non tamen à reſiccatione & aſtrictione aliena: itaq; profluuium ſanant cum vino pota. Lycopſos nominata refrigerans etiam & ſiccans, ſimiliter eryſipelatis congruit, verumtamen radicem quàm onoclea magis aſtringentem ſortitur. Onochilo cognominatæ vis & calidior & medicamentoſior ineſt: quare eos qui à viperis morſi ſunt, admodum iuuat, tum illita, tum ſuſpenſa, tum eſa. Reliqua vero quæ quarta eſt, & parua, cæteris eſt calidior, amarior & medicatior: ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi menſura cum naſturtio & hyſſopo epota.

DE LYCOPSIDE.

Græcè, λύκοψις: Latinè, Lycopſis, Anchuſæ altera ſpecies: Germanicè, Scharpffochſen zung.

Enarratio XXVIII.

GAlenus quum de anchuſa egit, de lycopſide quoque tanquam anchuſæ altera ſpecie, ſermonem habuit, vt ex præcedente enarratione facile comprehendi poteſt. Ruellius tamen, aliorum iudicio, lycopſim eam eſſe herbam contendit, quam vulgares Italiæ pharmacopolæ cynogloſſam appellant: Sed revera falſo, quia inter ſe maxime differunt, vt conferenti notum erit. Iis adde, quod Plinius noſcens lycopſim herbam differentem à dicta cynogloſſa, lib. xxvij. cap. 11. ſeorſum de ea agit dicens: Lycopſis longioribus, quam lactuca eſt foliis craſsioribusq; caule longo, hirſutis, adnatis multis cubitalibus, flore paruo, purpureo: naſcitur in campeſtribus, illinitur cum farina hordeacea, igni ſacro, ſudorem in febribus mouet, ſucco aquæ calidæ admixto. De prædicta vero cynogloſſa, lib. xxv. cap. 8. ſermonem habuit, quum dicat: Inungitur & cynogloſſos, caninas imitans linguas, topiariis

Ruellius errat.

oper

operibus gratiſsima, aiuntq;, quæ tres thyrſos ſeminis emittat, eius radicē potam ex aqua ad tertianas prodeſſe, quæ quatuor, ad quartanas: Eſt alia ſimilis ei, & quæ ferat lappas minutas: eius radix pota ex aqua, ranis & ſerpentibus aduerſatur: vt liquido conſtet, lycopſim alteram herbam à prædicta cynogloſſa eſſe.

DE ECHIO.

Græcè, ἔχιον: *Latinè*, *Echion*, *Alcibiadion*, *Alcibiacum*: *Hiſpanicè*, *Yerua de la biuora*: *Luſitanicè*, *Chupamel*: *Italicè*, *la bugloſſa ſaluatica*: *Gallicè*, *Bugloſe ſauuage ou herbe à bouc*: *Germanicè*, Ochſen zung.

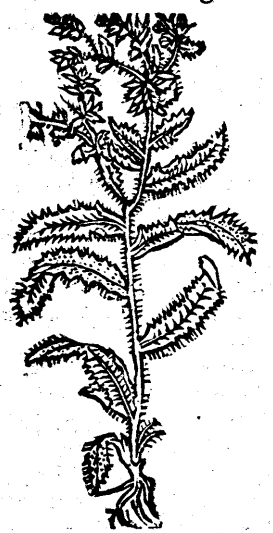

Echium domeſticum.

Syluestre.

Enarratio XXIX.

ECHis Græcis, Vipera Latinis eſt, quæ ideo Echis herba dicitur, quia ſemen, capiti viperæ ſimile habet, multis ſatis nota, folio oblongo, ſtricto, aſpero, bugloſſo vulgari

vulgari ſimili, qua de cauſa multi ſylueſtrem buglosſum appellant: imò Otho Brunphelſius, pro ſylueſtri buglosſa, graphice eam depingit, quæ purpuraſcentes flores, ad ruborem tendentes, à medio caulis, verſus partem ſuperiorem habet, in quibus dulcedinem quandam pueri in Hiſpania ſugentes, percipiunt, vnde nomen herbæ impoſuerunt, quale in lemmate fiximus: Nam ſemen paruum eſt, nigrum viperino capiti perſimile, quod veluti & radix nigricans, digitalis craſsitudinis, viperarum morſibus, in potu ſuccurrit. Hanc vero Galenus ſiluit, libro ſuorum Simplicium, quanquam Paulus ad Dioſcoridis intentionem, de ea mentionem fecerit. Verum, Echion eadem eſt herba cum Alcibiadio, vt ex Dioſcoride percipitur, quãquam Plinium hoc ignoraſſe ſatis claret, vt eius indicant verba, quæ ita lib. xxvij. cap. 5. habent: Alcibion qualis eſſet herba apud authores non reperi. Sed radicem eius & folia trita ad ſerpentis morſus imponi & bibi iubent. Hactenus Plinius. Ex cuius verbis ſatis percipitur, quòd quia alcibium eſſet ignoraſſet, imò quòd Echion non eſſet alcibion, ex libro vigeſimo quinto, cap. ix. euidentiſsime comprehenditur, quum de Echio ita dicat: Echios vtriuſq; generis pulegio ſimilis, foliis coronata, drachmis duabus ex vini cyathis quatuor datur: item altera lanugine diſtinguitur ſpinoſa, cui & capitula viperæ ſimilia ſunt, hæc ex vino & aceto.

Plinius errat.

CONSTANTINVS.

MEmoria in homine permulta complectitur, non tamen omnia: & finita cùm ſit, rerum infinitatem non aſſequitur. quo fit vt minime mirum ſit, Plinium quem ex ſcriptis conſtat tenaciſsimæ memoriæ fuiſſe, hoc in loco obliuioſum videri, nec quidem iniuria: ſiquidẽ teſtatum, ſe Alcibion qualis eſſet herba, apud authores non comperiſſe. Et tamen præter Dioſcoridẽ, apud quem legendum Alcibion non Alcibiadion: etiam apud Nicandrũ in theriacis, luculentum hoc extat teſtimonium de alcibio.

Ἐχθλὼ δ' ἀλκυβίῃς ἔχι & περιφράδεο ῥίζαν.
Τῆς καὶ ἀκανθοδόλοιο μελὶ ἀεὶ περιέστεφε χαίτη.

Lege apud ipſum authorem reliquos ſeptem verſus. herba inquit, ipſius Nicandri interpres Diphilus, vocatur Alcibios & echis: Alcibios quidem à repertore: Echis autem ab efficacia aduerſus viperas, hiſtoriæq; authorem aduocat Demetrium. Nicander alibi

vocat

vocat ἐχίειον cuius duo genera facit. locus etiam in Theriacis, quo loco versus incipit:

Ενθα δ' ὑπὸ ἐχίεια πιφάσκετο.

Plinio autem prior refricuit memoriam, illi aurem vellens Senensis Mathiolus. quod silendum non est, vel hac potissimum causa, vt imponam plagiario pudorem, iuxta Martialem.

DE OCYMASTRO.

Græcè, ὠκυμοειδὲς: Latinè, ocymoides, philitærium, ocymastrum, ocymum syluestre, basilicum syluestre: Hispanicè, albahaqua monteſina, alfabega-ſyluestre: Italicè, basilico ſaluatico: Gallicè, basilic ſauuage: Germanicè, Vvild basilig.

Enarratio xxx.

NAſcitur Ocymaſtrum, baſilicum dictum ſylueſtre, in ſegetibus plerunq; folio ocymi, ramulis quadratis, hirſutis, & illis quidem dodrantalibus, in quibus flores albi (ſilente Dioſcoride) naſcuntur, quibus decidentibus, ſiliquæ dentatæ, hioſcyamo perſimiles, ſemine quodam nigro melanthio æquali plenæ conſpiciuntur. Quibus labiis admotis, pueri non tam Italiæ quàm totius Hiſpaniæ ſibilum edunt, & de eo Galenus vltimo capite libri octaui, de Facul. ſimpl. medic. ita dixit: Semen ocymoidis, tenuium eſt partium, & citra morſum, facultatis deſiccatoriæ. *Ocymaſtrũ*

DE ERINO, SIVE ECHINO.

Græcè, ἔρινον: Lat. erinon, echinos, ocymũ aquaticum, basilicũ aquaticũ: Hiſp. alfahaqua, de lhagoa: Ital. basilico aquatico: Gal. basilic aquatique: Ger. Vuaſſer baſilig. Enarratio xxxi.

QVi ex iſto capite expungere contendunt, hæc verba, lacteo liquore abundãt caulis & folia erini, omnino nunquam herbam iſtam ſe vidiſſe indicant, quæ proculdubio in aquaſtrinis naſcitur locis, plena non niſi liquoris lactei, & de ea Plinius lib. xxiij. cap. 7. ad iſtũ modum dixit: Herba quoq; quam Græci erinon vocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatẽ, palmo alta eſt, cauliculis quinis fere ocymi ſimilitudine, flos candidus, ſemen nigrum *Hæcomnia adverbum ex Mathiolo.*

grum, paruum, tritum, cum melle Attico oculorum epiphoris medetur, vt cũ duabus drachmis cum cyathis Atticis quatuor, manat lacte multo & dulci, herba perquàm vtilis aurium dolori nitri exiguo addito, folia reſiſtunt venenis. Hęc enim vltima verba Dioſcorides ſiluit, quum tamen Nicander, in ſua theriaces cõpoſitione herbã hanc, vtpote contra venena valentem miſcuerit. Verum Galenus hanc non erion, ſed potius echinon appellat, nec mirum, quia in multis Dioſcoridis exemplaribus, ſic in lemmate, de echino legitur, de qua ille ſexto de Facultat. ſimplic. medic. tradit: echini herbæ fructus, acerbus eſt, ac proinde repellentis & exiccatoriæ facultatis, vtuntur eo ad oculorum fluxiones, & aurium.

DE GRAMINE.

Græcè, ἄγρωϛις: *Latinè*, *gramen*: *Hiſpanicè*, *grama gramenha*: *Italicè*, *gramigna*: *Gallicè*, *dent de chien*: *Arabicè*, *negen*: *Germanicè*, Graſs.

DE CALAMAGROSTI.

Græcè, καλαμάγρωϛις: *Latinè*, *harundinaceũ gramen*.

Graminis 1. *genus.*

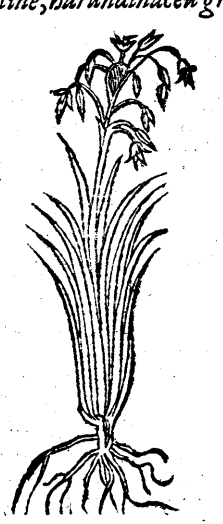

Graminis 2. *genus.*

DE GRAMINE PARNASSI.

Græcè, ἄγρωστις ἡ παρνασσῶ: Latinè, gramen Parnasi.

Enarratio XXXII. XXXIII. XXXIIII.

Graminis aliud genus.

Gramen.

APprime dubio proculde gramine Plinius disserit, cuius prȩter istas à Dioscoride citatas species, alias tres aculeati lib. xxiiij. cap. xix. ad istum modum describit: Gramen ipsum est inter herbas vulgatissimum, geniculatis serpit internodiis, crebroq; ab iis & ex cacumine nouas radices spargit, folia eius in reliquo orbe in exilitatẽ fastigiantur. In Parnasso tantum hederacea specie densius quàm vsquam fruticante, flore odorato, candidoque. Iumentis herba non alia gratior, siue viridis siuę in veno siccata, tunditur aspersa aqua, Succum quoq; eius in Parnasso excipi tradunt, propter vbertatem, dulcis enim hic est. In vicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum, ad vulnera conglutinanda, quod & ipsa herba tusa præstat, tueturq;, & ab inflammationibus placat. Decocto adiicitur vinum ac mel, ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæq; tertiæ portiones: rursusq; coquitur in æreo vase ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur: & vrinæ difficultatibus, vlceribus vesicæ, calculos frangit, semen vehementius vrinam impellit, aluum, vomitionesq; sistit, priuatim autem draconum morsibus auxiliatur, & subdit; Quod à graminum genere septem internodia habet, efficacissime capiti contra dolores adalligatur, Quidam propter

propter veſicæ cruciatus decoctum ex vino gramen ad dimidias è balneis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum, cum in cacumine aculei ſunt plurimum quini, dactylon vocant, hos conuolutos naribus inſerunt, extrahuntq; ſanguinis ciendi gratia. Altero quod eſt aizoo ſimile, ad paronychia & pterygia vnguium, & cùm caro vnguibus excreuerit vtuntur cum axungia, ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, ſed tenuius naſcitur in parietibus aut tegulis: huic cauſtica vis eſt, ſiſtit vlcera quæ ſerpunt. Gramen capiti circũdatum ſanguinis è naribus fluxiones ſiſtit. Camelos autem necare traditur in Babylonis regione id quod iuxta vias naſcitur. Hactenus Plinius. Nos vero graminis primam ſpeciem communiſsimam, ac vbiq; vulgarem eſſe nouimus, & qua iumenta optima pabulantur, & ex ea aquam per campanam in officinis paratam pharmacopolæ habẽt, quia anguſtiis vrinæ prodeſt, & lapillos frangit: frigida enim aqua iſta eſt, veluti alkakengi, in ſummo pretio habenda, quum perpaucæ ſint medicinæ natura frigidæ, calculos frangentes, & vrinam elicientes. Cæterum perperam dixerunt, Leonicenus & Ruellius, quòd gramen aculeatum in quinq; diuiſum penulas, & quo pueri è naribus ſanguinẽ prorritant, coronopus eſt, quum vt diximus, coronopus, herba cornu cerui, vel ſtella maris, appellatur. Nam de aculeato illo gramine, abunde Plinius citato loco meminit. Non minori quoq; errore, olim à me cõprehenſus eſt Otho Brunphelſius, quum in ſuis Tomis, gramen polygonion eſſe putauerit. Harundinaceum vero granum vulgatiſsimum quoq; eſt, naſcitur autem ad ripas fluuiorum, præcipue Eridani, Padi dicti, qui Ferrariam præterlabitur. Dulce autem hoc gramen eſt, & iumentis gratum, ex quo in farinam redacto, panes deficientibus frugibus parari poſſunt, & multo meliores illis, quibus Braſilij homines ali ſolent, non niſi ex puluere cuiuſdam arboris apparatis, ac piſtis, ad quam regionem vtpote nobis nouam, quum Luſitani noſtri, longa nauigatione fracti, appulſilent, deficiente pane, ac omni genere cibariorum, coacti ſunt farinam illius arboris, pro pane, more incolarum in victu guſtare, ſed non ſine eorum magna iactura, quum ex multis

Aculeatũ gramẽ trium generum.

Ruellius errat.

Leonicenus errat.

Brunphelſius errat.

Panis ex ſcobe ligni.

multis perpauci euaserint, & in patriam reuersi sunt. Gramen vero Babylonicum, aut Parnassi, à me hucusq; visum non est. De viribus tamen graminis ita meminit Galenus lib. vj. de Facult. simplic. medic. Graminis radix, modice frigida est & sicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens; At herba ipsa primo quidem recessu refrigerat, in humiditate vero & siccitate existens quam moderata, & subdit: Graminis esculenti radix, modice frigida & sicca est, proindeque cruenta vlcera glutinat: ipsa autem herba illita non vehementer refrigerat, in medio constituta humiditatis & siccitatis. Radici porro mordacitas & tenuitas quædam exigua inest, qua nimirum lapides frangit, si quis eam decoctam bibat: At semen alterius quidem, imbecillum est, eius vero quæ in Parnasso nascitur, vrinam ciet, ac fluxus ventris & stomachi reficcat, vis enim eius est exiccatoria, tenuium partium, & subacerba.

Gramen Babilonicum.

DE SIDERITIDE.

Græcè, σιδηρῖτις: Latinè, sideritis: Arabicè, sidrichis: Officin. tetrahit: & herba iudaica.

Enarratio xxxv.

CONspicitur sideritis hæc in nonnullis vallibus, folio aspero, saluiæ magnitudine, tanquam marrubij albicante, & per circuitum tanquam quercus dentato, quod fricatum, ex se odorem, qualem ex citoniis optime maturis oriri videmus, emittit, quem Dioscorides sub intelligit, quum dicat, gustu non iniucundo cum adstrictione aliqua. Hãc vero Fuchsius in suo Herbario, nouisse videtur, quanquam Mathiolus oppositum contendat: sed revera Mathiolus eam nunquam vidit, quia si eam cognouisset, illius odorem suauissimum nunquam prætermisisset. Porro Ruellius hanc Iudaicam herbam appellari contendit, quum tamen Iudaica herba apud Auicennam, erui herba sit. Est tamen, altera quoq; herba Iudaica siue Pagana dicta, cuius caulis bicubitalis & maior est, colore subrufus, lucidus, & tersus, in quo folia oliuæ per circuitum minutim serrata apparent, Nam flores quoq; in herba ista, facile euanescentes, sed aurei coloris sunt,

Fuchsius, Mathiol. Inconsequentia.

Aurea virga herba.

Sideritis.

vnde Aurea virga dicta quoq; est, qua chirurgici, & empirici cruenta vulnera glutinant, & fluxus compescunt. At de sideritе ita tradit Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum, Sideritis nonnihil abstergit, sed plurima pars eius est humida & mediocriter frigida, cum exigua astrictione, qua phlegmonem sedat & glutinat. Sideritis autem Achillea, dictam superans astrictione, sanguinis eruptioni, dysenteriæ, & muliebri profluuio est aptissima.

DE SIDERITIDE SECVNDA.

Enarratio XXXVI. XXXVII.

SIderitim secundam hucusq; nunquam vidi, tertiam vero Heracleam dictam, sub prædicto obseruaui nomine, & ea mulieres, pro cruentis glutinandis vulneribus vtebantur.

DE ACHILLEA.

Græcè, ἀχίλλειος: Latinè, Achillea, Gallicè, herbe au charpentier, ou reueille pasteur, Arabicè, Demalochotten: Germanicè, Vuild garben.

Enarratio XXXVIII.

HAec merito sideritis quarta species appellari meretur, quæ mille folium officinarum non est, quia mille folium stratiotes altera est, vt suo loco huius libri dicemus: Nec vero Achillea, vulgaris, & hortis familiarissima

Achillea.

riſsima eſt herba : quia hæc Dioſcoridis Achillea tenui & minuto ornatur folio, adeo vt Ruellius eam vulgatum mille folium eſſe dixerit: vulgaris vero Achillea, herba bicubitalis eſt, hodie pro hortorũ ornamento habita, folio rotundo, diuiſo, flore verò vario, aliquando albo, aliquando purpureo, nonnunquam vero ſubnigro, quæ quoque pro agglutinandis vulneribus, ac conſtringendis membris diſſolutis vſurpatur. Eſt igitur Achillea hæc Dioſcoridis, herba pratis vulgatiſsima, & quæ à vulgari mille folio parum abeſt. Hallucinatur certe Serapio, qui ex Conſtantini authoritate credidit, ſanguinem draconis liquorem huius herbæ ſuccum eſſe, quum revera Sanguis Draconis, proceræ arboris, apud inſulas Maderiæ, & Canarias, olim Fortunatas dictas, creſcentis liquor ſit, quam arborem Hiſpani noſtri Draconariam, vel Draconem appellant, & illius rubrum liquorem, ſanguinem, vnde ſanguis Draconis liquor iſte dictus eſt. Quod ignorans Plinius, veri draconis animalis ſanguinem eſſe credidit, vt quinto libro, capite de cinabari; diuinis fauentibus gratiis, vberius dicemus. Cæterum, quum de Achillea agebamus, ad nos herba quædã aduecta eſt, caput Aquilæ dicta, caulis ſubtilis, quadrati, dodrantalis altitudinis, in quo folia ſtricta, oblonga, hyſſopi modo ſunt, quibus à latere alia duo folia à caule orta hærẽt, in ſummitate vero caulis flores ſtechadis modo plures ſunt, in quorum infima parte alij flores naſcuntur, cum albedine rubricantes, per medium diuiſi, vt vnuſquiſq; illiorum flos, ſerpentis caput referre videatur, vel potius Achillis caput, vnde

Serapio Hallucinatur.

Sanguis draconis quid.

Caput aquilæ herba.

nomen traxisse videtur. Hæc autem astrictoria herba est, & vt sapore percipitur, frigida temperatura.

DE RVBO.

Græcè, Βάτος: Latinè, rubus, sentis: Arabicè, buleieh: Italicè, rouo: Hispanicè, carza: Gallicè, ronce: Germ. Brombeer, bramen.

Enarratio XXXIX.

Rubus mora.

Rubus.

RVbus mora ferens, in omnibus fere sepibus videtur, & ex illius moris diamoron parari debet. Curent tamē pharmacopolæ ea immatura, veluti ipsius rubi flores, in officinis seruare: fluxus enim constringunt, & decoctiones omnes constringentes ornant. Vnde Galen. hæc noscens, de rubo ita lib. vj. de Facul. simplic. inquit: Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix, qualitate astringente neq; obscura participant. Sed folia germinaq; recens nata plurimum in se habent substantiæ aqueæ, parum vero astrictionis, quare vulnera glutinant: At fructus maturus, non parum habet succi calidi temperati, quæ existit dulcis, ob idq; & ob modicam astrictionem non est insuauis gustui: At immaturus acerbus est & validè exiccatorius, ac sane vterq; recondit, validius quàm recens desiccans, flos eandem vim fructui immaturo possidet. Vtraq; ad dysenterias, ventris profluuium, robur deperditum, sanguinisq; expuitionem sunt idonea remedia. Radix præter astrictionem, non paucam

paucam habet substantiam in sese tenuem, per quam & lapides renum comminuit.

DE RVBO IDAEO.

Græcè, βάτος ἰδαία: Latinè, Rubus Idæus.

Enarratio XL.

DIcitur Rubus Idæus, quòd in Ida mõte multus nascatur, qui à prædicto differt, quia spinis careat, & eius mora rubra plerunq; sunt, quandoq; verò alba & odorata, nonnunquam autem nigra, quæ paucioribus granis constant, gustui perquàm grata, vt ea ad ripas Padi vigintiquinq; milliaribus à Ferraria gustauimus, præsertim, cùm Ariostum virum doctissimum & grauissimum, ac Herculis illustrissimi ducis Ferrariæ negotiatorẽ, Milliarij oppido à morbo liberauimus. Sunt præterea fragra fructus, moris simillima, sed rubra, quæ in herba trifolio magno humi serpente nascuntur, de quibus Virgilius ita cecinit.

Qui legitis flores, & humi nascentia fragra.

Quæ Seruius eo loco, ob prædicta, terrestria mora appellat, & ea Hispani iuxta ac Lusitani, murangaos, vel muranganos vocant. Galli autem des frayses. Gustui autem grata sunt fragra, quæ apud Germanos inferiores, vino & saccharo mixta, in continuo victus vsu sunt, veluti quoq; apud Anglos, & alias nationes, stomachum enim refrigerant, & deiectam apperentiam incitant.

CONSTANTINVS.

RVbus Idæus *appellatus est, quoniam in* Ida *non aliàs nascitur vt testis* Plin. *lib. xxiiij. cap.* 14. *non potest igitur esse ea planta, quam vocamus framboesier, &* Itali *vt inquit* Mathiolus Ampomole. *Lusitani igitur palato fides abroganda, etiam vadibus datis, gustatus sapores discernit: Sed quæstio de plantarum conuenientia, & cui conueniat descriptio.*

DE HELXINE.

Græcè, ἑλξίνη: *Latinè, helxine, parthenium, parietaria, vrceolaris, perditium: Hispanicè, Italicè, parietaria, vitreola: Gallicè, paritoire: Germanicè,* Tag vnd nacht.

Enarratio XLI.

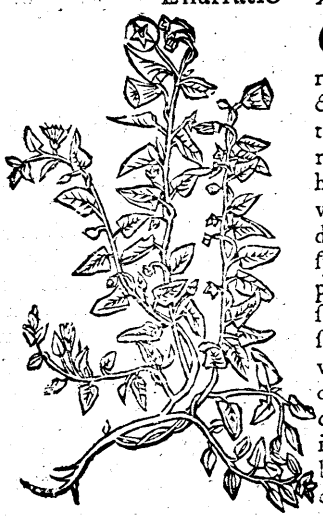

Vrceolaris herba.

Helxine.

COmmunis herba Helxine est, muralis, siue parietaria dicta, quòd muris & parietibus adnascatur, & hæreat, quã Auicenna quoq; herbam vitri appellat, ob viriditatem forsan quandam, qua veluti vitrum splendescere videtur, vel potius, quia ea vitrea vasa lauantur. Qua de causa Scribonius Largus eã vrceolarem, quòd tergendis vrceis idonea sit, vocare non dubitauit. Hac iam medici in initio dolorum, tam frigidorum quàm calidorum, tanquã præstantissimo remedio vtuntur: nec sane absque ratione: quum omnis dolor attrahit & sua attractione inflammationem plerunq; minatur, quod opus parietaria sua stypticitate, maxime materiã propulsando, ac locum roborando inhibet. Vnde Galenus de ea ita prudenter lib. vj. de Facul. simpl. medic. inquit: Helxine, quam parthenium vocant, abstergit, constringitq; cum humiditate subfrigida, vnde phlegmonas incipientes vsque ad augmentum sanat, maxime si calidæ fuerint, incipientibus etiam phygetlis cataplasmatis ritu illinitur, ad auriumque dolores phlegmonosos succus eius instillatus, sicuti ad paristhmia Gargarizatus conducit.

DE HELXINE CYSSAMPELO.

Græcè, ἑλξίνη κυσσάμπελος: *Latinè*, *helxine cyssampelos*, *conuoluulus*: *Arabicè*, *acsin*: *Hispanicè*, *cãpanela*: *Italicè*, *vilucchio*: *Gallicè*, *liz et*, *ou campanette*:

panette: *Germanicè*, Mitelvuinden, vueingart vuinden.

Enarratio XLII.

REpit herba hæc, & vitibus ac ſepibus circumuoluitur, vnde cyſſampelos, id eſt hedera vitis appellatur: quæ dubio procul alia non eſt, quàm conuoluoli ſpecies quædam parua, flores albos, campanarū modo in æſtate ferens, quam quoq; paruam volubilem appellamus, & de ea Plinius lib.xxj.cap.v.ſermonem fecit, ſub conuoluoli nomine dicens: Eſt flos non diſsimilis illi in herba, quam conuoluolum vocant, naſcens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac veluti rudimentum naturæ lilia facere condiſcentis. Hanc quoq; Seruius Grammaticus, non ſine errore liguſtrum appellauit: de qua breuiſsime Galenus lib.vj.de de Facultat.ſimplicium medicamentorum, ita tradit: Helxine altera cyſſampelos dicta, digerendi obtinet facultatem.

DE ELATINE.

Græcè, ἐλατίνη: *Latinè*, *elatine*: *Arabicè*, *athlin*: *Germanicè*, Erd vuinden.

Enarratio XLIII.

NIſi elatine altera ſyſſampelos ſpecies ſit: quæ illa ſit herba ignoratur. Ruellius porro in Gallia reperiri, & rapiſtrum campeſtre vocari tradit, quam ruſtici inter oxypora quoq; miſcent, & ea veſcuntur, de qua Galenus lib.vj.de Facul.ſimpli.medic.ita ſuccinctè dixit: Elatine modicè tum refrigerat, tum aſtringit. *Elatine.*

DE EVPATORIO.

Græcè, εὐπατώριον: *Latinè*, *eupatorium*: *Officin.agrimonium*, *agrimonia*: *Arabicè*, *Cafat*: *Hiſpanicè*, *agramonia*: *Italicè*, *agrimonia*: *Gallicè*, *aigremoine*: *Germ.* Odermenig, Bruchvvurtz.

Enarratio XLIIII.

DIximus ab hinc multos annos, Græcorum eupatorium, Officinarum agrimoniū eſſe: id quod ita eſſe, hodie quoq; confirmamus, quum revera, inter ſe maxime

Eupatorium 1.

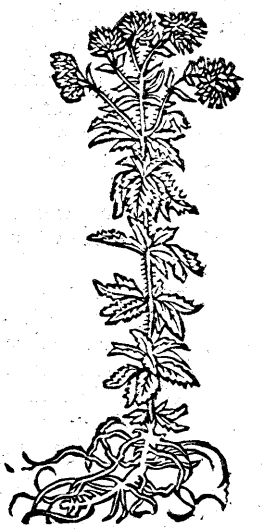

Eupatorium 2.

respondeant. Proinde quum medicus Græcorum aliquam compositionem descripserit, in qua eupatorium ingredi necessum fuerit, pharmacopolā admoneat decet, vt agrimoniam vulgarem, eupatorij loco iniiciat, quum revera, officinarum agrimonia, Græcorum eupatorium sit. Describit porro Auicenna alterum eupatorium, foliis cannabinis, quo hucusq; omes pharmacopolæ pro vero eupatorio vti sunt. Nascitur autē herba hæc prope riuos aquarum, altitudine trium cubitorum, foliis, vt dixi, cannabis, subalbidis, hirsutis, gustu amaris, cui caulis subruber est, rotundus, solidus, multis alarum cauitatibus plenus, in summitate cuius flos in vmbellę modum ornatus, ex albo ruffescens, cernitur, qui facile plumæ modo exhalat. Est proculdubio herba hæc omnino medicinalis, obstructiones aperiens, & quæ materias crassas, ac viscidas incidit, & attenuat, quam Ruellius sed falso, apud Dioscoridem, hydropiper esse credidit, vt lib. ij. meminimus. Hanc igitur herbam pharmacopolæ, quum Auicennę compositiones

nes

nes parauerint, in quibus eupatoriũ ingreditur, accipere debent, non verò agrimoniam, aut eupatorium alterum. Vocant autem Hiſpani ſimul & Luſitani Auicennæ hoc Eupatorium, Guafete. Meſue quoq; alterum deſcribit eupatorium, officinis quoq; familiare, cuius flores, auri modo in vmbella lucent, quod, vt mea fert opinio, ageratum Dioſcorides appellat, & eo pharmacopolæ Meſues compoſitiones ornare debent, in quibus eupatorium miſceri debet. At de eupatorio præſenti agrimonio dicto, ita loquitur Galenus lib. vj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Eupatorium tenuium eſt partium, incidendiq́ue & extergendi vim citra manifeſtam caliditatem obtinet, quo circa obſtructiones iecoris aperit, ineſt ei quædam etiam aſtrictio, per quam robur viſceri addit.

CONSTANTINVS.

EVpatoria, vt vocat Plinius lib. xxv. cap. 6. quæ quoq; regiam authoritatem habet, non ſolum εὐπατώριον dicta eſt Græcè, Sed etiam ὑπατώριον, καὶ ὑπατίτις, quaſi dicas iecoraria, vel hepataria. quia, vt etiam teſtis eſt Alexander Aphro. probl. vlt. lib. j. iecur mirabiliter adiuuat. Eius apud authores triplex eſt diuerſitas: Nam Eupatorium Græcorum, eſt noſtra vulgaris aigremoine. Eupatorium verò Auicennæ, quo antea vtebantur medicinæ, quod hydropiper eſſe Dioſcoridis, cum Ruellio affirmauit Tagaultius: Canuaruolamq; in Italia vocari ſcripſit Bacchanellus. Tertium Meſuæ Eupatorium eſt, quòd Ageratum eſſe apud Dioſcoridẽ contendit Mathiolus, & vulgò giuliam vocari: Fuchſius verò gratia Dei, quæ gratiola eſt Mathiolo, falsò hyſſopi montani nomen ſortita.

DE PENTAPHYLLO.

Græcè, πεντάφυλλον: Latinè, pentaphyllon, quinque folium: Hiſpanicè, cinco en rama: Italicè, cinque folio: Gallicè, quintefeuille: Germ. Fünffinger kraut, oder Fünffblatt.

Enarratio XLV.

NAſcitur aquoſis locis, & ſecus aquarũ canales, pentaphyllon hoc, folio mentæ, ſed minori, & per ambitum ſerrato, in ſingulis enim pediculis, quinquefolia naſcuntur, vnde & nomen illi: Quæ à tormentilla differt,

Quinquefolium.

quia pẽtaphyllon quinq; potiſsimũ foliis conſtat, tormẽtilla verò ſeptem: item pentaphyllum in aquoſis naſcitur locis: tormẽtilla verò in montibus ſiccis: Pentaphyllon quoq; radice ornatur ruffa, helleboro nigro perſimili. Tormentilla verò, vt capite de Symphyto diximus, multis implicita nodis, vt eas inter ſe differre, certiſsimum ſit, quod Manardus Ferrarienſis vir alioquin doctiſsimus ignorauit, porro de pentaphyllo Galenus lib. viij. de Facultatibus ſimplic. medicamẽtorum ſermonem habet, dicẽs, Radix eius deſiccat vehementer, nimirum in tertio ordine, citra mordicationem tamen, Minimum ſiquidem habet cum acrimoniæ, tum conſpicuæ caliditatis. Verum, præter quinquefolium dictum, in pratis eius duo altera genera videntur, omnibus vbiq; obuia.

Manardus ignorat.

DE PHOENICE HERBA.

Græcè, φοίνιξ: *Latinè*, *phœnix*, *hordeum murinum*: *Hiſpanicè*, *alcacer del muro*, *auea del muro*: *Italicè*, *gioglio ſaluatico*: *Gallicè*, *yuraie ſauuage*: *Germanicè*, Taub korn, vnd meüſs korn.

Enarratio XLVI.

Phœnix herba.

TAm ſimilis lolio, phœnix herba eſt, vt vnam pro alia niſi quis inſtructus fuerit, facillime arripere poterit: Differentia tamen eſt quòd phœnix foliola ſupra ſpicam non habet: lolium verò habet, vt capite de lolio diximus: item, phœnix ſupra muros, & domorum tecta naſcitur,

naſcitur, vnde murinũ hordeum dictum eſt: lolium verò inter triticum potiſsimum creſcit: Conſtringens enim medicamentum eſt, vt eius indicat ſapor, & vt tradit Paulus libro ſeptimo ſuæ medicinæ, in vino auſtero pota, omnes fluidos affectus ſiſtit.

CONSTANTINVS.

Quæ Phœnix Dioſcoridi, Phœnicea herba eſt, & murinum hordeum Plinio: quæ trita ex vino pota, præclarè ciet menſes, libr. xxij. cap. xxv. ſimilis penè eſt alia herba, quæ holcus dicitur, in ſiccis ſaxis naſcens, hæc ariſtas habet, in cacumine tenues, culmo quale hordeum reſtibile, circa caput alligata, vel circa lacertum, educit è corpore ariſtas: atq; ob id Ariſtidam vocarunt. De ipſa Plinius libro xxvij. cap. 10.

DE IDAEA RADICE.

Radix Idæa.

Græcè, ἰδαία ῥίζα: Latinè, Idæa radix, Radix è monte Ida.

Enarratio XLVII.

Radix Idæa.

NAſcitur Idæa radix in Ida monte, apud Cretenſes, quam nullus mihi hactenus mõſtrare valuit, & de illius viribus ita vt ſolet tradit Galenus: Admodũ guſtu eſt acerba Idæa radix, quare ſanguinis effuſiones, lienterias & dyſenterias, menſeſq; fluentes ſupprimit, tũ pota, tum etiam extrinſecus.

CONSTANTINVS.

Quæ Dioſcoridi idæa radix, Plinio Idæa herba: cui folia quæ oxymyrſinæ: adhærent his velut pampini, in quibus flos. Aluum menſeſq;, & omnem abundantiam ſanguinis ſiſtit. ſpiſſandi cohibendiq; naturam habet. lib. xxvij. cap. xj. At idæa, lau-

rus

rus ſcilicet, Alexandrina eſt, eidem Plinio lib. xv. cap. 30. Et Dioſcorid. libro iij. capite 147. radix verò ſiue rhiza apud Hipp. quæ Dioſcoridi Onoſma:

DE RHODIA RADICE.

Græcè, ῥοδία ῥίζα: *Latinè, radix Rhodia: Germanicè*, Roſen vvurtz.

Enarratio XLVIII.

Rhodia radix.

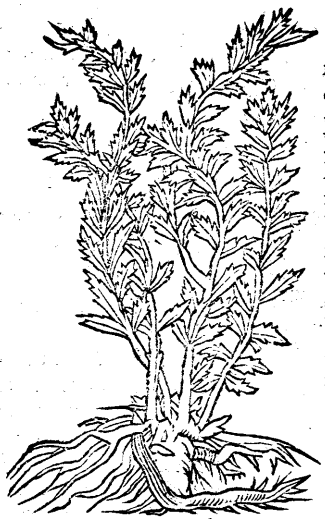

Rhodia radix.

ADfertur hodie Rhodia radix è Germania, ſic Rhodia dicta, quòd roſarum odorem præ ſe ferat. Porro in Macedonia eam nobiliorem naſci Græci teſtantur authores: Sed in Italia eam quoq; non infeliciter naſci tradit Mathiolus Senenſis, cui placuit ſubſcribere, eo quòd huius radicis ac plantæ exactè proſequitur hiſtoriã deliniationémve, quã hactenus à nemine deſcriptam comperio: & eo magis quia illam in horto ſuo, Goritiæ, ſatam habere teſtatur: cui fides ampla habenda eſt, quum doctus, & harum rerũ diligentiſsimus ſcrutator ſit, inquit igitur: Radix Rhodia ex ſe caules emittit rotũdos, nonnihil concauos, ad ſummum cubitales, in quibus folia cernuntur oblonga: acuminata, tanquã portulacæ craſſa, ſed per ambitum minutim dentatata, in quarum caulium ſummitatibus, vmbella quædam viridis eſt, ſimilis illi quam in tithymallo naſci videmus: quæ quum ad ſupremũ maturitatis deuenit, & iam iam collapſura, rubra euadit. Cæterum radix iſta inæqualis eſt, craſſa, coſto ſimilis, quæ interdum viridis eſt, lenis & lucida in ſuperficie apparet, intus verò alba: Sicca vero, leuis redditur, ac ex alba rubra

rubra in interiori parte effecta est, exterius verò squammosa, quæ masticata, vel pista, ex se rosarum odorē spirat, vnde Rhodiæ, vt dixi, nomē traxit. Viuax enim radix hæc est, adeo vt etiam longo tempore è terra eradicata permaneat, modo locis non admodum siccis seruetur. Si postea terra obruatur ac plantetur, illico repullulare, & ex se germen mittere nō dedignetur, tanta vtpote illi inhærens viuacitas. Nascitur autem montibus altissimis, siccis, lapidosis, & locis quibus vix terra illam cooperire valet. Hæc enim Mathiolus lingua sua Ethrusca dixit, quæ nos in hanc vtcunq; reddimus, qui proculdubio in maximo deprehenditur errore, quum Rhodiæ radici temperatam tribuat naturā, ex Gal. authoritate, atq; ea de causa omni capitis dolori siue calido, siue frigido valere cōtendit, oblitus forsan, vir alioqui doctus, verborum Galeni quæ paucis interpositis versibus descripsit, in quibus Galenus Rhodiam radicem, non temperatam describit, sed calidam in fine secūdi ordinis: aut initio tertij. Ita enim Galeni verba vt studiosi videant, habent, lib. viij. de Facult. simpl. medicamen. Rhodia radix, ea videlicet quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & digerentis est facultatis: In calfaciendo verò secundi ordinis censenda est, aut certe tertij incipientis. Hæc Galenus, Proinde Rhodiā radicem frigidis tantum doloribus capitis mederi, credendum est. *Mathiolus errat.*

CONSTANTINVS.

ITalicam linguam non satis caluisse mihi videtur Amatus Lusitanus: Quod testatur hæc clausula, de radice apud Mathiolum: lucia & lucida di fuori, quam ita conuertit: quæ interdum viridis est, & lenis & lucida apparet, quàm verò hoc non significent illius linguæ citata verba, vide ipsius Mathioli latinam versionem. In eo autem in quo Mathiolum carpit, ipsum ne putat Lusitanus adeo stupidum, aut obliuiosum in legendo, aut scribendo, vt cùm continentem periodū relegeret, aut scriberet, quid antecedens contineret continuò obliuisceretur? Sed profectò Lusitanus vel homo minimè acutus, [illegible] ipsi Mathiolo infensus & iniquus, non animaduertit illius viri modestiam: qui in re comperta, nolit tamen apertè Galeno contraducere. Nec enim credo Mathiolo minus exquisitum palatum esse, quàm Galeno fuerit, vt ex gustatu, de simplicium facultatibus iudicet: præsertim cùm vel ipsius æmuli testimonio, in ea re sit exercitatissimus.

DE

DE HIPPVRI.

Græcè,ἵππουρις: Latinè,hippuris: Arabicè,dhenhen alchail: Gallicè,queue de cheual,aſprele, ou prele, Hiſpanicè,coda de mula,rabo de mula: Italicè, coda di canalho,aſprella: Germa. Schafft hevu, kanten kraut.

Enarratio XLIX. L.

VTtraque Hippuris cauda equi dicta, in aquis naſcitur,& vbiq; familiaris eſt, Dicitur verò earum vna ſpecies aſprella, quia ea plerunque mulieres ſtannea vaſa expurgant, fricantue. Vnde Germani eam kanten kraut appellarunt,cõſtringit enim hippuris biloſum vomitum, & maxime exſiccat, ac ſcabiæ, veſicæ malo intolerabili eam mederi,experientia diutina compertum eſt. De qua Galenus lib.vj.de Facultat.ſimplic. medicam. ita inquit: Aſtringentem cum amaritudine facultatem poſsidet, ac proinde valenter exiccantem, ſed citra morſum, itaque vulnera etiam maxima glutinat, vel ſi perfectos eſſe neruos contigerit:prꝛeterea vocatas enterocelas glutinat,nec non ſanguinis reiectiones, fluentes menſes, dyſenterias, cæteroſque alui fluxus coërcet: Succus verò eius prodeſt ſanguinis eruptioni per nares, & fluxui obnoxiis in ventre paſsionibus, ex auſterorum vinorum quopiam epotus:ac ſi febre teneantur, ex aqua.

CONSTANTINVS.

EQuiſetum hippuris a Græcis dicta (inquit Plinius lib.xxvj. capite 13.) & pratis vituperata nobis. Eſt autem pilus terræ equinæ ſetæ ſimilis. lienem curſorum extinguit &c. Eadem planta eſt quæ ab eodem vocatur equiſelis lib.xviij.cap.28. ſiliqua ait, etiam dira fœniſecis inuiſa et equiſelis a ſimilitudine equinæ ſetæ. Idem alibi equiſetum ephedron & anabaſin vocat.

DE GRANO TINCTORIO.

Græcè,κόκκος βαφικὴ: Latinè, coccus baphica, granum infectorium: Arabicè, charmen, et kermes: Gallicè, graine, Vermillon, ou eſcarlatte: Hiſpanicè,grana para tennir: Italicè, grana da tingere: Germanicè, Scharlachbeer.

Enar

Enarratio LI.

NAscitur hodie granum tinctorium primæ notæ, apud Lusitanos, vt quoque Plinius retulit, libro ix. cap. 41. quod lentis magnitudine ex ilice quadam parua colligitur, & facillime in aceto irroretur, in vermiculum vertitur, vt sæpe experientia compertum habeo. Huius grani duæ sunt partes, altera medullaris siue interior, nobilior, quam grani puluerē appellant, duplo & triplo, quàm dicenda valens: Altera verò exterior corticosa, quā cascolham Lusitani, vel vt Plinius lib. xvj. cap. 8. meminit, quisquilium vocant. Est certe granum hoc infectorium apud Arabas kherme dictum, vt ex Serapione elici potest, nam karbisinium quo floridus ille ruber color efficitur, longe alia res est. Nascitur autem ad radices saxifragiæ, pimpinellæ similis, non solum in Italia, sed Polonia, & aliis variis regionibus: nec tantum ad radices prædictæ nascitur herbæ, sed ad radices farraginis, parietariæ & aliarū herbarum, magnitudine, qua grana nostra, quod ocyssime quoq; in vermiculum vertitur, ni vt decet tractetur, vnde quidam coccum scolecion dici apud Plinium arbitrati sunt, Sed hic scire decet, quod ab hinc sex tantum annos, ex insulis nouiter repertis carbisinium in Hispaniam aduectum fuit, & inde in Italiam, tanti magisterij, & coloris supremi, vt illius vncia vna superauerit opus confectum libræ vnius vulgati carbisinij: qua de causa, Venetiis sericum carbisino infectū, vilissimo pretio habetur: imò nigrū, carbisino, carius venditur. De Cocco verò, siue grana nostra ita tradit Galen. lib. vij. de Facult. simpl. medic. Coccus baphicus, astringentem simulque amaram posidet qualitatem, Vtraque sine morsu exiccat, proinde ad ingentia vulnera congruit, & ad neruorū vulnerationes. Hæc Galenus, Nos verò, medicorum omnium consensu, granam, mulieribus solitis abortire, vel in abortum paratis, magno iuuamento, cum pari thuris pondere, in ouo recenti, bibendam propinamus.

Carbisinū Hispanū.

Mulierum abortientium remedium.

CONSTANTINVS,

COcci nomine, apud Græcos res duæ admodum diuersæ significantur. Nam vt author Galenus in Hippocratem. κόκκον sine adiectione vocant granum gnidium, siue Cnidium, et granum infectorum. Tamē & separatis distinctisq; nominibus efferuntur: siquidem

ſiquidem Galenus apud ipſum Hippocratem, κόκκαλον ex Dioſcoride (apud quem tamen hanc vocem nondum legi) exponit Coccum gnidium: Et per κόκκινα apud hunc ipſum ſcriptorem, idem Galenus intelligit commune granum, hoc eſt tinctorium. Ne nominum igitur affinitas imponat, paucis quid vtrumq; ſit, diſtinguendum. granum Gnidium, quod et linon dicitur, fructus eſt fruticis Thymeleæ: de quo Dioſcorides lib. iiij. cap. 173. Et Plinius lib. xiij. cap. 21. à quo etiam, lib. xxvj. cap. 9. Cocco Gnidio color Cocci tribuitur, magnitudo grani piperis maior, vis ardens, itaque in pane deuorari, ne adurat cũ gulam tranſit. Huic inquit, vis præſentanea contra cicutam, ſiſtit aluum. At verò fruticem granum ferentem, granumq; ipſum, quo lanæ coccineo colore inficiuntur, vocat Dioſcorides κόκκον βαφικὸν coccon baphicam. granum tantum vocat Plinius coccum, vt cum dixit lib. ix. cap. 41. coccum Galatiæ rubens granum, aut circa Emeritam Luſitaniæ in maxima laude eſt. Et lib. xxij. cap. 2. Iam verò infici veſtes ſcimus admirabili ſucco. &c. fruticem vero, Cocci ilicem nominat & quiſquilium, quod Amatus Luſitanus non videtur intellexiſſe. ſunt hæc verba Plinij lib. xvj. cap. 8. Omnes tamen has eius dotes ilex ſolo prouocat cocco: granũ hoc primoq; ceu ſpecies frutices paruos aquifoliæ ilicis: quiſquilium vocant, penſionem alteram tributi pauperibus Hiſpaniæ donat. Non tamen nego quin ex his verbis, iure quis poſſit contendere granum quiſquilium appellari, non tamen, vt hoc demus, eo modo quo vult Luſitanus, vt grani exteriorem partem corticoſam quiſquilium ſignificet: ſed totum granũ ipſum indifferenter, quod etiam coccum ilicis, alibi vocat idem Plinius: vt lib. xxiiij. cap. 4. dixit: Coccum ilicis, vulneribus ex aceto imponitur. Eſt autem genus ex eo in Attica ferè, & Aſia naſcens, celerrime in vermiculum ſe mutans, quod ideo ſcolecion vocant, improbantq;. Quæ Plinij verba integrè recitaui, vt pateat quàm negligenter ipſum legant authorem, qui credunt, vt affert Amatus, rubens granum illud cuius infectu vſus eſt parando carmeſino colori, ſcolecion eſſe Plinij: cum hoc coccum ſit ilicis, illud verò tuberculum quoddam rubrum & excrementum, non fructus, in quibuſdam plantis concretum. Ad coccum ſcolecion reſpexit Beatus Hieronymus, cum κόκκινον reddidit vermiculum, quia illud vt teſtatur, & alibi loquitur Plinius, vermiculatur: Græcis eſt σκωληκεύεται, id eſt verminare, vt cum Corn. Celſo dixit Seneca naturalium Quæſt. lib. ij. Sed hæc ſatis de differentia aut indifferentia nominum, ſine quibus tamen res ipſa percipi nõ poteſt. Coccina autem

tem, vt habet Martialis, aut vt Lampridius indumenta coccea, quæ scilicet cocci colorem imbiberant, qualis in rosis emicat, olim plurimi fecit antiquitas: vel hoc vno argumento, quod coccum Imperatorijs dicatum paludamentis, etiam prodiderit naturalis historiæ scriptor lib. xxij. cap. 2. Nunc ex Cocci & bersily fece, pigmentariorum lacha paratur ad rubrum saturũ: non autem illam lachan intelligo Arabum, quod tancamum est Græcorum, hodie ignoratum: sed illam pictorum, De *qua etiam egit doctissimus Fuchsius lib. de comp. Medicament. qui aliam Lachan tradit ex Arabum secta, gummi scilicet Kermes, siue Alkermes, ex quo Carmesinus color paratur. Narbonenses, vt in Lemmate reposuimus, Coccum vocant vermillon, nosque graine, ou escarlate.*

DE TRAGIO FRVTICE.

Græcè, τράγιον: Latinè, Tragium.

Enarratio LII.

Tragium.

NAscitur Tragium hoc non solum in Creta, sed Hispania etiam, tam lentisco simile, vt eum quoq; Hispani lentiscum appellare non dubitent, in cuius descriptione Plinium non satis constare, vel ex hoc percipitur, quia libro decimotertio cap. 9. Tragium terebintho simile facit: libro vero vigesimoseptimo, capite vltimo, potius iunipero in vniuersum æquale esse dicit: De cuius viribus, Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Tragij folia, fructus, lachrymaq;, trahentis digerentisque sunt facultatis. Est vero & tenuium partium, & facultate in principio tertij ordinis calida: Stipites & infixa corporibus extrahit, lapides frangit, menses mouet, drachmæ pondere potum: Porro in Creta sola nascitur, lentisco simile: Alterum minus, cuius folia scolopendrio similia sunt, visitur quidem multis in locis, sed non parum habet facultatis astringentis, vt & ad fluxionum affectus conueniat.

Plinius inconstans.

DE ALIO TRAGIO.

Græcè, τράγιον ἄλλο: Latinè, aliud tragium.

Enarratio LIII.

HOc mihi ignotum est, de quo Galenus capite superiori verbum habuit.

DE TRAGO, SIVE TRAHO.

Græcè, Τράγος: *Latinè*, *Tragus*, *Kali herba*: *Hispanicè*, *Soda barilha*: *Italicè*, *Soda*: *Gallicè*, *Sode*: *Germanicè*, Huenerbeer.

Enarratio LIIII.

Vitrum ex qua herba conficiatur.

VT capite de Anthyllide meminimus, Tragus altera ſpecies illius herbæ eſt, ex qua vitrum & ſapo conficiuntur, quam Hiſpani Valentini, Soſiani barrillam, vel Italica quoq; voce Sodam appellant, & eam Galli maximo queſtu quotannis ſerunt. Sponte enim in litoribus maris naſcitur, herba fruticoſa, foliis carens, ſed multis abundans ramulis, ex quibus grana quædam tritico ſimilia pendent, primo viridia, poſtea vero quum ad maturitatem perueniunt, ſubrubra euadunt. Eſt enim tota hæc herba ſapore ſalſa, cum quadam aſtrictione mixta, quam exiccant, ac poſtea comburunt, & illius conflatum cinerem, cali, ſiue cinerem cali vocant: ex lixiuio vero huius cineris, ſal alkali reſultat: At cinis induratus ille, alumen catinũ dicitur. Quum enim anno à Chriſto nato milleſimo quingenteſimo, quadrageſimoſeptimo, menſe Maio, è Ferraria Anconam veniſſem, littora maris, prope Mangeuacam, hac herba cum crethamo ſcatere deprehendi, quam falſo Leonicenus libello ſuo de morbo Gallico apud Dioſcoridẽ telephium eſſe putauit. Quid vero Serapio per kali intellexerit, vſnem vocando, ignorare fatemur. Si modo hanc de qua agimus herbam non intelligit. Differt enim vſnen, ab vſnea, tametſi barbara ſunt vocabula, nã vſnen kali eſt, vſnea vero muſcus. Non prætermittendus quoq; eſt Ruellius, qui proculdubio, in dignoſcenda herba iſta, multum hallucinatus eſt, quum tragum iuuci ſpeciem eſſe crediderit, cui quoq; Mathiolus Senenſis ſubſcripſit, nulla fultus ratione, quum è directo Tragus herba à nobis dicta ſit, & ex ea vitrum conficiatur, vt latius in ea diximus epiſtola, quam de hac re, ad illuſtrem ſimul ac Philoſophum inſignem, Alexandrum Manzolum Bononienſem ſcripſimus. Cæterum, Galenus hanc ſubticuit herbam, credens vtiq; eaſdem cum Anthyllide vires habere: ſunt enim eædem fere herbæ, vt dixi,

Leonicenus taxatur.

Ruellius errat.

Mathiolus errat.

Tragus

Tragus & Anthyllis. Proinde ad Anthyllidis recurrite descriptionem, quum de Tragij viribus scire desideratis.

CONSTANTINVS.

TRagos siue scorpio in totum spina est, nullum enim folium habet. vide Plinium libro xxij. capite 20. & libro xxj. capite 15. & libro xxvij. capite 13.

DE IVNCO.

Græcè, σχοῖνος: *Latinè*, *Iuncus*: *Hispanicè*, *Junco*: *Italicè*, *giunco*: *Gallicè*, *Jonc*: *Arabicè*, *Dis*: *Germanicè*, Bintzen.

Enarratio LV.

SVnt Iunci omnia genera notissima, quæ prope aquas nascuntur, sed acuminatus tanquam acus extrema habens, potissimum in maritimis conspicitur, de quibus Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medi. ita prodit: Quidam oxyschœnos, alius oligoschœnus, crassior, laxiorq; oligoschœnos, fructus huius somnum conciliat, Oxyschœni autem duæ sunt species, altera sterilis, cuius nullus vsus in medicina: Altera quæ fert semen somni conciliatiuum, sed minus quàm oligoschœni, vtrunq; si cum vino bibatur, ventris fluxus desiccat, & muliebre profluuium rubrum sistit, Est itaq; eorum temperies composita ex terrena essentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida.

DE LICHENE.

Græcè, λειχήν: *Latinè*, *Lichen*, *Officinis*, *hepatica*: *Hispanicè*, *Hepatica*, *figadella*: *Italicè*, *Epatica figatella*: *Gallicè*, *Douues*, *ou pourcoran*, *hepatique*: *Arabicè*, *Azes*: *Germanicè*, Stein, oder brunnen leber kraut.

Enarratio LVI.

NAscitur Lichen, prope puteos, & humentes lapides, ac asperginosas petras, quibus hæret, folio lato, in quo foramina, veluti oculi emissitij essent, cõspiciuntur, Dicitur vero lichen, quia potissimum licheni, id est impetigini succurrit, porro iecoraria, siue hepatica vocatur,

Lichen. *Pulmonaria.*

quia calidis eius morbis præ cæteris remediis, anteſignanum remedium eſt, Cuius Plinius duo genera facit, libro vigeſimo ſexto, cap. 4. vbi Lichenis, id eſt impetiginis remedia proſequitur, dicens. Lichen verò herba his omnibus præfertur, inde nomine inuento: Naſcitur in ſaxoſis, folio vno ad radicem lato, caule vno, paruo, longis foliis dependentibus, hæc delet ſtigmata, teritur cum melle. Eſt aliud genus lichenis petris tantum adhærens, vt muſcus, qui & ipſe illinitur: hic & ſanguinem ſiſtit vulneribus inſtillatus, & collectiones illitus, morbum quoque regium cum melle ſanat ore illito & lingua: qui ita curantur, aqua ſalſa lauari iubentur, vngi oleo amygdalino, hortenſibus abſtinere, Lichenis vires ſic proſequitur Galenus lib. vij. de Facult. ſimplic. medic. Lichen, Lichenas curat, extergentem, modiceq; refrigerantem, ac ſiccantem obtinens facultatem, naſcitur enim in humidis roreq; perfuſis ſaxis.

DE

DE PARONYCHIA.

Græcè, παρωνυχία: Latinè, paronychia, vulgò bouinalis panaricius: Germanicè, Nagel kraut.

Enarratio LVII.

NAſcitur ſuper lapides, & truncos veterum arborum, paronychia herba, folio rotundo, & prope radicem maiori quàm in peplo conſpicitur, in ſummitate verò caulis paruus eſt, nec ex ſe lac aliquod emittit, Dicitur herba iſta paronychia, quia digitorum duricies & reduuias, emplaſtri modo impoſita ſanat, & vt tradit Galenus lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. paronychias & fauos ſanat, digeritq; ea quę diſcuti poſtulãt, calfacit enim & deſiccat in tertio ordine, eſtq; tenuium partium, & ſine mordacitate.

DE CHRYSOCOME HERBA.

Græcè, χρυσοκόμη: Latinè, chryſocome.

Enarratio LVIII.

Chryſocome.

CHryſocome, vt mea fert opinio, ea eſt herba quam amaranthũ vulgarẽ appellamus, & eam quoq; Dioſcorides, olim amaranthũ appellari meminit, quã hodie in hortis, & ad feneſtras, magna cura puellæ pro fucandis genis nutriũt, folia ocymi, flore ſpicato, ardentiſſimi cuiuſdam coloris purpurei, à quo herba iſta barba Iouis dicta eſt, quanquã & aizoon herba ſemperuiua dicta, à nõnullis barba Iouis dicatur, veluti quoque ſtœchas citrina, eſt enim flos iſte, vt dixi purpureus, inodorus, & inſipidus, quo mulieres genas ſuas ornant, & rubras efficiunt, quem quoque multi florem amoris vocant,

Amaranthus. Flos amoris.

cant, cuius radix vt tradit Galenus lib. viij. de Facultatib. ſimplic. medic. vincentes habet acrem & aſtringentem, qualitates: quare non admodum multi vſus eſt, quanquam cocta in melicrato perpneumoniis & morbis hepaticis auxiliatur. Sed & menſtruis purgandis eſt vtilis. Hæc Galenus. Proinde Ruellium ac Fuchſium erraſſe, manifeſtum eſt, quum herbam iſtam vino ebibitam, omnem fluxum conſtringere, ſcriptum reliquerint.

Ruellius errat.

Fuchſius erat.

CONSTANTINVS.

CHryſocome ſiue Chryſitis, nõ habet latinam appellationem. palmi altitudine eſt, comantibus fulgore auri corymbis, radice nigra, ex auſtero dulci, in petroſis opacisq; naſcens. vide Plinij lib. xxj. cap. 8. & 20. Cordus Mentham putat ſarracenicam, ſiue coſtum vulgare, meliore ratione, quàm Amatus Amaranthũ vulgare: quia illud non aureo floret colore, ſed purpureo. Ruellio ſpecies eſt pulegij montani. Mathiolo Senenſi & mihi eſt incognita.

DE CHRYSOGONO.

Græcè, χρυσόγονον: Latinè, chryſogonon.

Enarratio LIX.

HAnc, natura ſibi reſeruatam habet, nec eſt aliquis qui eam demonſtrare valeat.

DE HELIOCHRYSO.

Græcè, ἑλίχρυσον, ἑλιόσχρυσον: Latinè, heliochryſos, Galeni amaranthus luteus.

Enarratio LX.

HEliochryſim vocat Galenus amaranthum, quæ proculdubio officinarum ſtœchas citrina eſt, alioqui Genitiuo caſu, ſtichados citrina dicta herba, de qua Galenus lib. vj. de Faculta. ſimplic. medic. ita inquit: Amaranthum, facultatis eſt incidentis & extenuantis, quare coma eius cum vino pota fluxiones deſiccat, ſtomacho infeſta: grumos

Elichryſum 1.

Elichryſum 2.

grumos etiam ſanguinis diſſoluere creditur, Hactenus Galenus: Vnde clare percipitur, Mathiolum Senenſem male Galeni hæc verba, ex Aëtio adducta, amarantho vulgari tribuiſſe, quum potius huic de quo agimus conueniat, nam amaranthus vulgaris flos amoris dictus, vt dixi, chryſocome eſt.

CONSTANTINVS.

Mathiolus verum pingit heliochryſon, Erratq; Luſitanus. ſtæchas enim citrina non poteſt eſſe heliocyryſon, quia folia non habet abrotoni. Amaranthus autem vulgaris, eſt Plinij Amaranthus lib. xxj. cap. 8. nos vocamus paſſevelours cuius immortalis coma non marceſcit.

DE CHRYSANTHEMO.

Græcè, χρυσάνθεμον: *Latinè*, *chryſanthemum.*

Enarratio LXI.

Chryſanthemum.

CHryſanthemon multorum Doctorũ hominũ iudicio, calendula noſtra eſt, quę ideo calendula dicitur, quia quolibet menſe, & ſingulis calendis, florere deprehendatur, qua de cauſa, Itali quoq; herbã iſtam, Florem omnium menſium, appellare ſolẽt. Circumvoluitur autem flos aureus huius herbę ad ſolis motum, ipſo enim apparente, flos apperitur, occultato verò, illico clauditur: qua de cauſa, ſolſequia, vel Solis ſponſa, à nonnullis dicitur, ab Hiſpanis verò miraculum. Sed animaduertendũ eſt, quòd non ideo calendula, iudicanda eſt Heliotropium, quia heliotropium vt diximus, cicorea herba eſt. Verum & alia conſpicitur calendula, quæ folia diuiſa habet, & magis ad Dioſcoridis deſcriptionem accedere videtur, vtraq; autem, eſui apta eſt herba, ac vt experientia videmus, aluum mouet. De qua Galenus libris de Facultatibus ſimplicium medicamentorum nullam prorſus fecit mentionem.

CONSTANTINVS.

FAllitur Luſitanus, quia Chryſanthemon Dioſcoridi, folia habet multis inciſuris diuiſa: Calendula verò minime, quæ caltha eſt grauis viola apud Plinium libro xxj. capite 6. qui ſolum Chryſanthemi obiter meminit lib. xxvj. capite 8.

DE AGERATO.

Græcè, ἀγήρατον: Latinè, ageratum, eupatorium Meſues: Vulgò, eupatorio di Meſue: Italicè, herba

guilia:

giulia: *Germanicè*, Künigund kraut, vnd Vvaſſer doſt.

Enarratio LXII.

AGeratum, vt hiſtoria indicat, Eupatorium Meſues eſt, herba officinis ſatis familiaris, & quam ſeplaſiarij, cordatè admodum, vice eupatorij, in Meſues compoſitionibus iniiciunt. De qua Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita breuiter dixit: Ageraton, facultatem digerendi habet, & leuiter quadantenus à phlegmone liberandi.

DE VERBENACA RECTA.

Græcè, περιστερεὼν ὀρθὸς: *Latinè*, *peristereon*, *verbenaca*: *Hiſpanicè*, *verbena*: *Italicè*, *verminacola*, *berbena*: *Gallicè*: *veruaine*: *Germanicè*, Hanen kamm.

DE VERBENACA SVPINA.

Græcè, περιστερεὼν ὕπτιον καὶ ἱερὰ βοτάνη: *Latinè*, *peristereon ſupina*, *verbenaca ſupina*, *hierobotane*: *Hiſpanicè*, *verbena*, *vrgibaon femea*: *Italicè*, *verminacola femina*: *Germanicè*, Eyſen kraut, oder eyſen hart.

Enarratio LXIII. LXIIII.

PAſsim conſpicitur verbenaca, præcipuè aquaticis in locis, cuius recta ſiue mas: & ſupina ſiue fœmina, parum inter ſe differunt, nec enim in alio inter ſe differre, qui vtranque exactè nouit, percipiet, quam quòd recta, paucioribus foliis ornatur: ſupina verò multis, quæ omnino frondoſa eſt, ac ceſpitoſa: vtrique verò flos glaucus eſt, id eſt cœleſtis, cũ quadam albedine, coloris. Pro- *Verbena vtraque.*

Fuchſius in verbena errat.

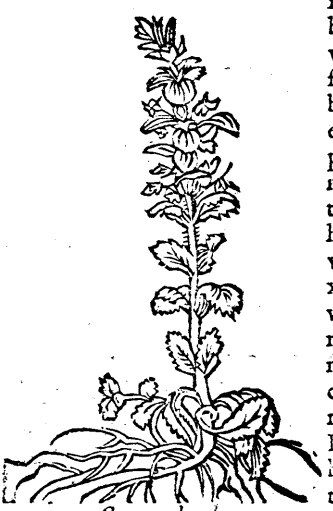

Sacra herba.

inde Fuchſiũ in ſuo herbario, erraſſe certum eſt, vt qui verbenacæ rectæ florem lutei coloris tribuat. Non minori quoq; errore Othonem Brunphelſiũ, lapſum iam diu manifeſtauimus, qui ante Fuchſium, ſenetionem herbam vulgarem, pro verbenaca ſupina depinxit. Galenus noſcens vtranque eaſdem ferè vires habere, ita de verbenaca, libro octauo, de Facultatibus ſimplicium medicamẽtorum tradit: Periſtereon, dicens, vim habet hactenus deſiccantem, vt & vulnera glutinet.

CONSTANTINVS.

SAgmina vocantur verbenæ inquit Feſtus, id eſt herbæ puræ, quæ ex loco ſancto ſecabãtur à conſule, prætoréve, legatis ad indicendum bellum aut fœdus faciendũ proficiſcentibus. vide Plinium lib. xxij. cap. 2. & libro xxv. cap. 9. vbi etiam verbenacam vocat. Lege præterea Titum Liuium libro j. ab vrbe condita & lib. x. belli punici. Donatumq; in Andriam Terentij.

DE ASTRAGALO.

Græcè, ἀστράγαλος: Latinè, aſtragalus: Germanicè, Erdmoren, Chriſtian vvurtz.

Enarratio LXV.

ASTragali radices, familiares admodũ apud Germanos inferiores ſunt, quibus teuthones caſtanearũ vice, ſub cineribus coctis, veſcuntur, & nos ipſi apud quos per

per ſeptennium egimus, aliquãdo guſtauimus, Sunt enim radices nigræ hæ, intus albæ rotundæ, nucum magnarum magnitudine, ex quibus aliæ radiculæ ſubtiles, oblongæ: murium caudis ſimiles prodeunt, ob quas Germani radices iſtas, caudam muris appellant, eas quoq; prope Venetias naſci audio, quarum folia, hucuſque à me viſa non ſunt, ſed vt referunt, in vniuerſum Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondent, & de illis Galen. lib. vj. de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: Aſtragalos radices aſtrictorias ſortitur, quare non inſtrenue ſiccat, nam & vlcera glutinat, & aluum fluentem ſiſtit, ſi quis in vino decoctam radicem bibat.

DE HYACINTHO.

Græcè, ὑάκινθος: Latinè, hyacinthus: Hiſpanicè, Luſitanicè: los mayos flores: Italicè, cipola canina: Gallicè, vaciet, ou oignon de chien: Germanicè, Breünling.

Hyacinthus 1.

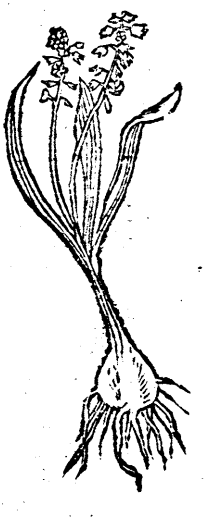

Hyacinthus 2.

Enar

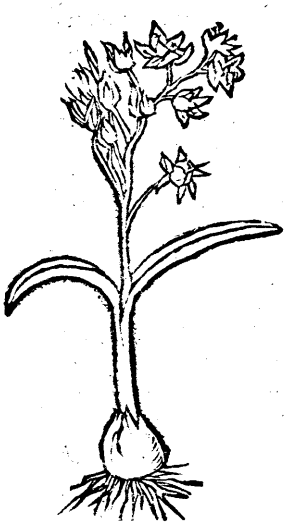

Hyacinthus 3.

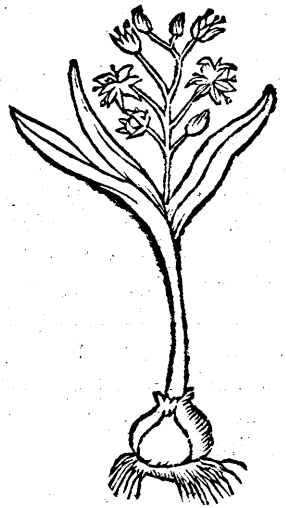

Hyacinthus 4.

Enarratio LXVI.

VIdetur hyacintus in omnibus fere pratis, folio & radice, ſimilis cepæ, caule cubitali, ſubtili, innodo, colore herbaceo, à cuius medio flores cærulei purpuraſcentes iucūdiſsimi odoris, in fine Martij, & Aprilis initio pulcherrimi cernuntur: qui quum ad maturitatē peruenium, terram reſpiciunt, & diu vigent. Eſt quoque alter hyacinthus florem habens rubentem, ſimilem lilio, ſed notis quibuſdam emaculatū, quē poëtæ ex ſanguine Aiacis ortum fabulantur, imò in illis notis ſiue literis, nomen Aiacis inſcriptum eſſe ita canit Ouidius libro x. Metamorph.

Hyacinthus alter.

Talia dum verò memorantur Apollinis ore,
Ecce cruor qui fuſus humi ſignauerat herbas
Deſinit eſſe cruor, tyrioq; intenſior oſtro
Flos oritur, formamq; capit, quam lilia, ſi non
Purpureus color his, argenteus eſſet in illis.
Non ſatis hoc Phœbo eſt. (is enim fuit author honoris)

Ipſe

Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit, & ai ai
Flos habet inſcriptum, funeſtaq; litera ducta eſt.

Sunt autem notæ iſtæ in floribus Hyacinthi repertæ non quidem literæ veræ, ſed maculæ quædam nigræ, vt in flore fabarũ quoque conſpiciuntur. Quum hęc ſcriberemus, vtriusque hyacinthi radices, è Conſtantinopoli aduectæ ſunt, ad magnificum & generoſum virum Ioannem Gondulanum, Patritium Raguſinum, quas præfectus nauis, ex horto Turcarum Imperatoris eradicaſſe teſtabatur: ſunt enim radices hę cepis ſimiles, ſed paruæ, non gratum quendam odorem ex ſe inſpirantes, quarũ magnam partem, per vniuerſam fere Italiam, amicis impartiuit, vt ſecundam ſpeciem, ac primam familiarem haberent: De quarum viribus, ita vt ſolet, tradit Galenus, libro octauo de Facultatib. ſimplicium medicamentorum dicens: Radix eius bulboſa eſt, deſiccans primo ordine: ſecundo autem aut initio tertij refrigerans, fructus leuiter extergit, aſtringitque: vnde & regio morbo laborantibus exhibetur in vino, ordine quidem tertio deſiccans, At in medio caloris frigorisque conſiſtens.

DE PAPAVERE ERRATICO.

Græcè, μήκων ῥοιὰς: Latinè, papauer erraticum, papauer rubrum: Arabicè, Thaxthax: Hiſpanicè, amapollas, papoullas: Italicè, papauero ſaluatico roſſo: Gallicè, coquelicoq: Germanicè, Klapper roſen, oder korn roſen.

Enarratio LXVII.

CErnitur papauer rubrum, menſe Maio, & Iunio, prope ſegetes, in pratis, ita copioſe vt aliquando è longinquo, quis rubros pannos ſuper campos, ſtratos eſſe arbitretur, ex quibus rubris floribus, nonnulli ſyrupum contra pleuritim certo iuuamento parant, quorum quoque ſtillatitiam aquam, ruſtici in Hiſpania contra febres ardentes non infelici ſucceſſu bibunt: imò eoſdem flores tanquam ſaluti conuenientes, in victus vſu continuo habent, quod olim quoque à priſcis factitatum iri apud Theophraſtum lib. nono. de Plantarum hiſtoria. cap. 13.

ſcrip

ſcriptum inuenio, præcipue, pro morbo comitiali præcauendo. Refrigerat papauer erraticum hoc, vt inferius ex Galeno dicemus.

DE SATIVO PAPAVERE.

Græcè, μήκων ἥμερος: *Latinè*, *ſatiuum papauer*: *Arabicè*, *Chaſchas*: *Hiſpanicè*, *dormidera*: *Italicè*, *papauere bianco*, *papauere negro*: *Gallicè*, *pauot*: *Germanicè*, Mag ſomen, oder mœn.

Papauer erraticum.

Papauer ſatiuum.

Enarratio LXVIII.

Papauer. ANimaduertat hic candidus lector quòd Dioſcorides album papauer tantum domeſticum, ſiue ſatiuum aut hortenſe appellat: nigrum verò ſyluestre, hac tantum de cauſa, quia album papauer, ſic album à flore & ſemine albis, dictum, plerunq; in hortis ſerebatur, nigrum verò, ſua ſponte inter ſegetes, & legumina naſcebatur: At Plinius, lib. xix. cap. 8. non ſolum album & nigrum papauer

ſatiuum

ſatiuum facit. Sed etiam tertium, de quo ſuprà ſermonem habuimus, & erraticum ſiue rubrum nominamus, ſub iis verbis: papaueris ſatiui tria genera, candidum, cuius ſemen toſtum in ſecundis menſis cum melle apud antiquos edebatur, hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpergitur, adfuſo ouo inhærens. Hactenus de albo Plinius, quod hodie quoque multi in victus vſu habent, & eduliis ſuis miſcent, de quo dixit Auicenna: Caue ne tranſcendas tale quale eſt papauer album, Somniferum enim mediocre album hoc ſemen eſt. Et ſubdit Plinius. Alterum genus papaueris nigrum, cuius ſcapo inciſo, lacteus ſuccus exprimitur. Tertium genus rhœam vocant Græci, id noſtri erraticum, ſponte quidem, ſed in aruis cum hordeo maxime naſcitur, ericę ſimile cubitali altitudine, flore ruſſo, & protinus deciduo, vnde & nomen à Græcis accepit. Ex iis enim clare percipitur, quòd Plinius omnia hæc papaueris tria genera, domeſtica conſtituat. Cæterum, ex papauere, opium & meconium parantur, nam meconium differt ab opio, in hoc, quòd meconiũ ex foliis & calicibus ac herba ipſa, tritis, & expreſsis, ſuccus collectus, ac in paſtillos redactus eſt, quod opio ignauius eſt: opium verò, lachryma ſiue lac ex papauere nigro cultro inciſo, deſtillans, ac concretum eſt, quod ex Apulia hodie Venetias afferunt, quod reuera meconium potius, quàm opium appellari meretur. Verum, ne ſic illotis quod aiunt manibus, ab opio diſcedamus, ſcire decet, quòd amaritudo in opio reperta, non aliunde illi euenit, quàm à glaucio, vel ſucco agreſtis lactucæ, quibus plerunq; adulteratur, & illi miſcentur, vt quoq; Dioſcorides fatetur: ſi enim opio naturalis illa eſſet amaritudo, dubio procul calidum dicendũ eſſet, non verò frigidum, vt qui medicamentorum ſimplicium naturas, per regiam Galeni methodum ſciunt, exactè norunt. De papauere verò ita tradit Galenus, lib. vij. de Facul. ſimplicium medic. Quum quatuor eius inſignes ſpecies ſint, facultas omnium exiſtit refrigeratoria: cæterum, ſatiui ſemen mediocriter ſomnum conciliat, viſu candidum: proinde pani ipſum inſpergunt, ac melle maceratum eſitant: At ex ſylueſtribus, eius quod rhœas dicitur, quia flos ipſius celeriter defluit, ſemen validius refrigerat, itaque nequaquam eo quis innoxie ſolo vti poſsit. Illius verò quod calicem

Opiũ meconium.

Opij amaritudo.

licem incidentem sustinet, atrum existit semen, medicamentosumque, atq; impense refrigerans: Quod autem longiorem emittit calicem, medicatissimum omnium est, admodumq; refrigerans, idq; omnibus partibus suis: adeo quippe refrigerat, vt stuporem ac mortem etiam inducat: est enim ex quarto & vltimo refrigerantium ordine.

DE CORNICVLATO PAPAVERE.

Græcè, μήκων κέρατῖτις: Latinè, papauer corniculatum: Hispanicè, dormidera marinha: Italicè, papauere cornuto: Gallicè, pauot cornu: Germanicè, Geel œlmagen, oder geel Magsamen.

Enarratio LXIX.

Corniculatum papauer.

NAscitur papauer cornutum ad littora maris, præsertim inter saxa, vt Pisauri & Anconæ, aliisue maritimis locis deprehēdimus, folio verbasci inciſuris diuiso, sed flore luteo, quo decidēte siliculæ oblongę phaseolorum modo, tanquam cornicula nascuntur, à quibus cognomentū traxit: nā radix huius adeo parua est, vt facillime è terra eradicetur. Cæterum hallucinati sunt multi, credentes glaucium quod Arabes memithe appellāt, huius corniculatis papaueris succum esse, vt candide Dioscorides indicat. Nam de cornicularis papaueris viribus, ita tradit Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. Mecon ceratitis, id est papauer cornutum, vim habet incidendi, exergendi

tergendiq;. Itaq; radix eius in aqua ad dimidium decocta, hepaticos affectus adiuuat, folia & flores sordidis & cõtumacibus vlceribus prosunt, sed ea reiicere oportet vlceribus iam repurgatis, alioqui sanam carnem exedent.

DE SPVMEO PAPAVERE.

Græcè, μήκων ἀφρώδης: Latinè, Spumeum papauer, Heraclium papauer, Herculeum papauer.

Enarratio LXX.

PApauer spumeum, nisi species quædam rhœadis papaueris, in aruis nascentis, florem tanquam spumam album emittens sit, quid sit ignoratur, de quo Galenus quoq; breuiter dixit libro septimo: Semen habet pituitam expurgans.

DE HYPECOO.

Græcè, ὑπήκοον: Latine, Hypecoum.

Enarratio LXXI.

QVi inter segetes diligenter quæsiuerit, Hypecoum certe inueniet: nascitur enim folio rutæ, flore vero luteo, & paruo, sed caule cubitali & ampliori, tenero, ac innodi, de quo Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita breuiter dixit: Refrigerat tertio ordine, parumq; à papauere distat. *Hypecoũ.*

DE HYOSCYAMO.

Græcè, ὑοσκύαμος: Latinè, Hyoscyamus, Iusquiamus, Appollinaris herba, altercum: Hispanicè, velenho: Italicè, dente caualino, disturbio: Gallicè, Iusquiame, & hanebane: Arabicè, Bengi: Germanicè, Bilsen, Bilsonien.

Enaratio LXXII.

IN Italia ex tribus Hyoscyami speciebus, quas Dioscorides citat, vnam tantum mihi videre contigit, & illam quidem flores luteos habentem, reliquas vero duas, olim in Hispania conspectas habebam, quas pharmacopolæ, corrupta voce, iusquiamum appellant: soporiferæ enim omnes sunt, sed purpureos flores & nigrũ semen habens, cæteris periculosior est, post quam luteos flores emitten- *Hyoscyamus.*

Hyoſciamus.

tem, adnumerare eſt: Tertiam vero albam, cæteris innocentiorem dicimus. Nicander porro in ſuis Alexipharmacis, Contra hyoſcyami venenum, perbelle vt ſolet, diſſerit: & Galenus octauo libro de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ ita de illius viribus tradit: Cuiſemen atrum eſt, inſaniam ac ſoporem inducit, cui vero mediocriter flauum, propinquam ei obtinet facultatem: vtrique tamen fugiendi ſunt, vt deleterij & inutiles, at cui ſemen & flos eſt candidus, ſanitate idoneus exiſtit, ex tertio quodammodo refrigerantium ordine.

DE PSYLLIO.

Græcè, ψύλλιον: *Latinè*, *Pſillium*, *pulicaris herba*: *Hiſpanicè*, *zargatona*: *Italicè*, *Pſillio*: *Gallicè*, *herbe aux puces*: *Arabicè*, *Bezer cotname*: *Germanicè*, Pſilien Kraut.

Enarratio LXXIII.

Pſyllium Pulicaris herba.

FRequens & officinis vulgaris, pulicaris herba eſt, ſic dicta, quia ſemen pulicibus æquale habeat, quod omnes Pſillium vocant, & ex eo mucilagines infrigidantes parant: de quo Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medi, ita dixit, pſillium ſemen habet admodum vtile, ex ſecundo refrigerantium ordine: in deſiccando vero & humectando, medium quodam modo eſt & ſymmetrum. Hæc Galenus, ex quibus ſatis patet, quàm perperam Meſue, de

Meſue erratat.

viribus

Psyllium.

viribus psyllij sentiat, quum dixerit, psyllium quoad partes exteriores frigidum esse, quoad internas verò calidas & comburentes, in quarto gradu, quum revera psyllium secundum se totum frigidum sit, & ita frigidum, vt illud inter medicamenta sua frigiditate internecantia medici collocare non dubitent, vt apud Dioscoridem, vt cæteros fileam medicos hoc affirmantes, legere quis poterit, libro sexto, capite decimo.

DE SOLANO.

Græcè, ξύλον κυπάριον: *Latinè, Strychnon, solanum esculentum, solatrum hortense: Hispanicè, Yerua mora: Italicè, solatro: Gallicè, morelle: Arabicè, hanab althaleb: Germ.* Nacht schatd.

Enarratio LXXIIII.

SOlanum officinis solatrum dicitur, quod olim in cibum veniebat, & in hortis inter herbas esui aptas serebatur, vnde solanum hortense, siue solanum esculentum appellabatur: hodie vero vbiq; sub nulla olitoris lege nascitur, & vagatur, quod semen emittit paruum rotundum, primo viride, postea vero indifferenter rubrum vel nigrum fit. Huius vero herbæ succo, vbi opus est simul & constringere & refrigerare, frequētissime vtimur, & merito, quia Galenus libro octauo de Facultatibus simplic. medicamentorum de eo ita tradit: Solanum esculentum quidem astringit, refrigeratq; in secundo ordine. Recentiores *Solanum Solatrum.*

tiores vero, quia ſtrumas ſolanum hoc reſoluere animaduertunt, illi partes heterogeneas, ac quoque ſubtiles tribuunt.

Solatrum ſtrumas reſoluit.

DE SOLANO VESICARIO.

Græcè, φύσαλις ἀλικάκαβος: Latinè, Halicacabon, ſolanum veſicarium, alkakengi: vulgò Arabica & Bexiga di perro: Gallicè, Baguenaudes: Germanicè, Iuden kirſen, oder ſchlutten.

Enarratio LXXV.

Solanum veſicarium.

SEcunda ſpecies ſolani, Halicacabum hoc eſt, quod Arabes corrupta voce, Alkakengi vocant. Dicitur quoq; planta hęc veſicaria, quia eius rubrum fructum, in veſicis, ſiue folliculis contentum habet, magnitudine ceraſi, de quo ita tradit Galenus lib. viij. de Facult. ſimpli. medic. At eorum quæ eſui nõ ſunt, vnum quidem dicitur Alicacabum, fructum habens rubrum, acino vuæ perſimilem: & ſubdit: Alicacabum igitur, fructum fert ciendæ vrinæ idoneum, complurib⁹q; facultatibus quę ad iecur, veſicam, & renes accommodantur, miſcetur.

DE SOLANO SOMNIFICO.

Græcè, φύσαλις ὑπνοφόρος: Latinè, Solanum ſomniferum.

Enarratio LXXVI.

RAro verum ſolanum ſomniferum reperitur, & vt ipſe verum fatear id ſemel hucuſq; tantum vidi, ad ripas

ripas Belgici maris, folio cotonei arboris, flore rubente, cuius semen crocei coloris in siliculis paruis occludebatur, quod vero Officinæ solatrum somniferum vocant, differens ab hoc, de quo agimus, est: nam neq; croceum semen producit, neq; in siliquis occlusum, imò potius nigrum auelanarum magnitudine, merito tamen seplasiarij & vulgares medici, hoc quoq; somniferum appellant solatrum, quia eadem fere cum Dioscoridis somnifero solano vires habet, & eius semina egregie vrinam prouocant, & potentissime renes expurgant, ac somnum conciliant, & vt tradit Galenus citato loco, solani vero hypnotici, somni conciliatiui dicti, radicis cortex, si cum vino bibatur, somnum accersit, drachmæ pondere sumptus, existens succo papaueris similis, nisi quòd imbecillior, vtpote tertij refrigerantium ordinis, quum ille sit quarti: huius solani semen vrinam ciẽdi vim habet: si plus tamen duodecim corymbis hauseris, dementiam asciscet.

DE SOLANO FVRIOSO.

Græcè, σφύχνον μανικὸν: Latinè, Furiosum solanum.

Enarratio LXXVII.

DIfficulter hæc reperitur herba, proinde de ea nihil quicquam dicam: nõnulli tamen agyrtarum, & herbariorum affirmant, apud montem sancti Angeli prope Apuliam, qui latinè Garganus vocatur, reperiri. Ita enim ob oculos, eam Dioscorides ponit, & suis coloribus depingit, vt non difficile esset, eam inter plures alias herbas dignoscere, & de illa ita tradit Galenus libro Simplicium, inquiens: At tertium solanum quod ad insaniam adigat, omnes manicum nominant, & ad medicationes intra corpus inutile est: nam si quatuor eius drachmæ offerantur, mortem inferent: si pauciores, insaniam: vna certe innoxie sumitur, nihil tamen vtile præstat. At foris corpori illitum vlcera maligna persanat: verum ad talia, radicis cortex præfertur, deficcans secundo ordine iam completo, aut tertio incipiente: secundo autem incipiente refrigerans.

DE DORYCNIO.

Græcè, δορύκνιον: Latinè, Dorycnium.

Enarratio LXXVIII.

CHimici & ij qui profitentur ex Mercurio argentum conflare, hanc quotidie inquirunt herbam, & eam lunarem siue lunariam appellant, quia eius folliculus rotundus in quo semina conduntur, nocturno tempore ad radios Lunæ aperitur, & ita splendescere videtur, vt eam lucentem stellam è longinquo dixerit, quam incolæ sic videntes, & diabolum putantes aufugiunt. Ea enim chimici argentum viuum Mercurium dictum, fixum stabileque reddunt, & striges veneficia parant, ac dæmones irritant. Falso certè Iacobus Manilius fabam inuersam, quam Lunariam herbam appellat, apud Dioscoridem, solanum somnificum esse dixit: Nam vt Euricius Cordus notat, historia omnino repugnat. Cæterum, Galenus lib. vj. de Facul. simpli. medic. sub Dorycnidio, ita de ista herba inquit: Dorycnidion aquea excellit frigiditate, quamobrem, pauculum quidem, soporem conciliat, plusculum vero sumptum, perimit.

CONSTANTINVS.

QVemadmodũ è republica Plato esse dicebat, monstrosos partus non tollere: sic portentosas & absurdas opiniones minime admittere, rei literariæ & studiosorum communi imprimis conducibile esse arbitror, & ni fallor, multò iustius. Itaque meritò hæc Amati Lusitani (quem vtique sua laude in alijs benedictis, frustrari minimè deceat) vana opinio & monstrosè prolata explodetur. Nam Dioscoridis Dorycnion magno mortalium bono hac ætate ignoratum, Lunariam non esse herbariorum statim deprehendet, qui vel pictam aut descriptã viderit à Lonicero, Fuchsio, & Mathiolo, cui duplex capite de hemionitide. Nam ea lunaria quam Iosephus libro de Captiuitate describit βαάρας nomine, à quo etiam desumpsit Lonicenus de varia historia, omnem vincit admirationem naturæ, si non etiam hominum fidem. Vt autem tibi magis probem, quam futilis sit hac in parte, Amati authoritas & sententia de Dorycnio: lege quæ scripsit Plinius lib. xxj. cap. 31. & Nicander in Alexiphar. apud quem Dorycnion etiam melyssophyllon vocat explanator Diphilus, hoc Auicenna vuam lupinam nominat, quo nomine strychnon apud Græcos, explicat. Cælius Aurelianus libro Chronion.

DE

DE MANDRAGORA.

Græcè, μανδραγόρας: *Latinè*, *mandragora*, *pomum terrestre*, *pomum caninum*, *Circe*: *Hispanicè*, *manadracola*: *Italicè*, *mandragora*: *Arabicè*, *tabora*: *Gallicè*, *mandragore*, *& mandegloire*: *Germanicè*, Alraun.

Enarratio LXXIX.

Mandragora.

NVnquam quod equidem meminerim, in Hispania mandragoram vidi: in Italia vero frequens est herba, præcipue Ferrariæ, vbi nullus ferè extat hortulus, in quo mandragora nō reperiatur. In cœnobio enim Charthusianorum, apud quod, vnusquisq; monachus suum proprium & particularem hortulum habet, ita felicissime crescit, vt nullus extet qui non hac decoretur herba: crescit autem folio lapathi, lato, oblongo, per terram strato, ad cuius radices poma quinq; vel sex numero nascuntur, magnitudine paruæ pilæ, coloris interdum virescunt herbacei: quum verò ad maturitatem perueniunt, lutei saturi efficiuntur. nascuntur autem, vt obiter hoc attingamus, poma hæc pediculis semi dodrantalis altitudinis, ita appositè, vt vnumquodq; pomorū, homuncionem quendam, absq; brachiis repræsentare videatur: qua de causa, Pythagoras mandragoram anthropomorphon, id est figuram hominis, appellauit. Quem secutus Columella, mandragoram in suo horto, semihominem dixit, cui signatæ causæ, alteram addimus vulgarem: Quia mandra-

Anthropomorphos.

gora, radicem in duas fibras, veluti duo crura, diuisam habet, vnde quoq; semihomo appellatur. Hæc etiã Circe dicebatur, quia ea ad amatoria & veneficia, Circe famosissima incantatrix passim vtebatur, & de ea, in Pentateucho legitur, quam Hebræi, dudaim, sua lingua vocant. Ex huius verò radice, vinum mandragorite parandum Dioscorides, & medici suadent, quod plerunq; propinant iis quibus secare, aut membrum aliquod vrere volunt, mirifice enim stupefacit. Iustum erit hic enarrare tyrannidem ac impostutam nugiuendulorum ac impostorum hominum, qui homunculos quosdam ex radicibus cannarum sculptos, mulieribus sterilibus, & nõ parturientibus, loco mandragoræ, non paruo vendunt pretio, Sculpunt enim hominis effigiem in cannarum, vt dixi, radice ita appositè & solerter, vt vbi opus est appareant capilli, vt in barba, capite, & pectine, Grana tritici quædam affingant, quæ cum radice simul terra obruta, plures, tenues, ac capillis similes radices emittunt, ac inde tota ipsa radix, figura humuncionem repræsentat, quam è terra non nisi obturatis auribus eradicari posse, vel canis caudæ adalligatam, alta mente nugantur. Vendunt autem vnam vel alteram harum radicem, triginta, nonnunquam verò quadraginta aureis ducatis. Pereant igitur balatrones ij falsarij, quos vt Italia vniuersa fert, ita tota Hispania eos fugat, & non permittit imperitum vulgus impostoris circumueniri. Tertia verò species mandragoræ, Morion dicitur, quæ proculdubio melongena non est, vt nonnulli opinati sunt. Est enim melongena vel melezana, fructus vbiq; familiaris, quem aliqui berengenam vel belongenam, alij verò Cupidinis pomum, vel insanum pomum appellant, quod inter cucurbitas, & melones seritur, & victui non asperuendum obsonium esset, nisi tristes ac atrabiliarios gigneret humores, vt Auicennam adnotasse legimus. Huius porro altera species in Italia cernitur, pomum gignens luteum, quam ego morion esse dixissem, quia cum mandragora, magnam cum figura, tum viribus habet similitudinem: de quibus Galenus libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Refrigerat tertio excessu mandragora, nonnihil tamen pomis caloris atq; humiditatis inest, vnde sopo-

Circe.

Impostura hominum.

rem

rem conciliant. Radicis cortex non tantum refrigerat, ſed etiam ſiccat, quod eo includitur imbecillimum eſt.

DE ACONITO PARDALIANCHE.

Græcè, ἀκόνιτον παρδαλιαγχὲς: Latinè, aconitum interficiens leones, pardos, aconitum interficiens pantheras: Hiſpanicè, centelha: Italicè, aconito: Gallicè, tore: Ger. Vvolffs beer, oder dollvvurtz.

Enarratio LXXX.

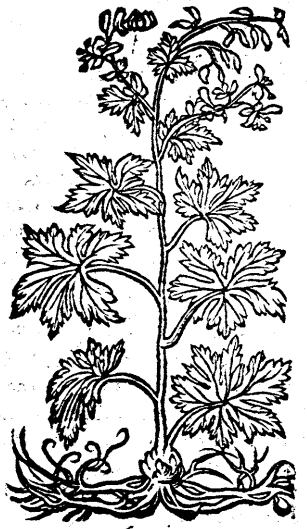

Aconitum.

PRima hæc aconiti ſpecies pardaliaches dicta, in multis reperitur locis, cuius radices nigrasad rubedinem declinantes, luporum venatores publice vēdunt, & illis lupos interficiūt: Sed non ea de cauſa luparia dicenda herba hęc eſt, quum ſequens verè luparia denominetur, & radiçes non quidem ad ruborem inclinatas, ſed potius nigerrimas habet, quæ minus potenter lupos interficiunt, quàm huius de quo agimus aconito. Carnibus enim radices vtriuſque aconiti mixtæ, lupos interficiunt: Sed vt dixi, primi huius aconiti radices potentius eos interimunt. Ex vtriſq; quoq; & taxo, venatores conditum parant, quo ſagittas ſuas inficiunt, & toxicum appellant, quia Græci ſagittas telaque ſua, toxeumata vocant, Aconitum hoc pardalianches, quia pardos, leones interimat, dicitur: cui folia aſpera cucumeris aſinini foliis ſimillima inſunt, de quo Plinius cum Dioſcoride, ita

Aconitiſpecies duæ.

Toxicum vnde dictū

lib. xxvij. cap.3. dixit: Aconitum folia habet cyclamini, aut cucumeris nõ plura quatuor ab radice leniter hirsuta: radicem modicam cammaro simulem marino, quare quidam cammaron appellauere: alij lycoctonon ex ea qua diximus causa: arida radix incuruatur paululum scorpionum modo, quare & scorpion aliqui appellauere: Nec defuere qui myoctonon appellare malint, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus, quas aconas vocant, & ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluerem quidem nutriẽte, &c. Ex quibus satis clarè patet, quàm perperam Leonardus Fuchsius in suo Herbario, pro primo hoc aconito herbam Paris depinxerit, nam primum hoc aconitum, præstantissimum vt dixi venenum est, vt eo inunctis mulierbribus genitalibus, eadem die mortem inferat: Herba vero Paris, tantum abest vt venenum dicatur, vt potius contra quoduis venenum singulare sit antidotũ, vt author ille qui additiones quasdam pandectis adiecit, inquit, qui quoq; contra fatuitates & insanias valere, commendat. Quibus nos addimus, quòd herba Paris, vnicum tantum emittit caulem, & illum quidem rotundum, duorum cubitorum altitudinis, in cuius medio folia quatuor, sanguineo frutici similia, & in crucem dispositа sunt, in summo verò, alia quatuor quoque videntur parua, oblonga, in quorum medio fructus purpureus, rotundus, acino vuarum paruo similis, vinosus, albo quodã paruo semine plenus, cernitur. Nam radix capillosa inter album & luteum colorem est, in qua scorpionis caudæ figura non cernitur, nec alabastri splendor aliquis, quæ duo in aconito reperiri Dioscorides tradit. Cæterum Theophrastus libro nono, de Causis plantarum, capite decimosexto, inquit: olim aconitum ita componi, vt certis occidere temporibus posset, videlicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio, quod nos hodie quoque fieri à nonnullis percipimus.

Fuchsius errat. Herbaris. Lycoctonõ.

CONSTANTINVS.

Manardus & Leonicenus putarunt toxicum esse Auicennæ Napellum, quod refutat Mathiolus capite De toxico apud Dioscoridem: sed capite de Aconito videtur sibi contradicere librarij culpa, qui negationem detraxit in verbis Mathioli. hic putat Dioſco

Dioſcoridem ignoraſſe quid eſſet toxicon, nec, quidnam ſit aſſerit. Equidem Plinium ſequor qui libro xvj. cap. 10. de taxo loquens, inquit, hanc Seſtius Smilacem vocari dixit, & eſſe in Arcadia tam præſentis veneni, vt ſiquis ſub ea dormiat cibumue capiat, moriatur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicunt venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus ſagittæ tingantur. Alia tamen Dioſcorides lib. vj. affert Etymologiam: toxicon enim deducit a ſagittis quæ τόξα Græce dicuntur vel τοξουμένα vt habet Aegineta, diſtinctisq; capitibus ipſe Dioſcorides ibidem egit de taxo & toxico, cuius præterea meminerunt Plautus in Mercat. Et Ouidius 4. de Ponto Eleg. 7.

DE ALTERO ACONITO.

Græcè, ἀκόνιτον ἕτερον: Latinè, Lycoctonon, Hiſpanicè, mata lobo: Italicè, herba luparia, herba de la volpe: Gallicè, morteloup, ou patelouine, Germanicè, Vvolffs vvurtz.

Enarratio LXXXI.

TRia huius aconiti genera facit Dioſcorides, quorum duorum hiſtorias non legimus, vnde credere eſt, vt pleriq; doctiſsimi viri credunt, textum iſtum corruptum & diminutum eſſe, quum in eo, tertij tantum Pontici aconiti hiſtoria legatur, quod paſsim folio platani multis diuiſo inciſuris cernitur: Caule vero ſilicis, flore luteo, & illo ampliore, quem ranunculus ſiue batrachion producit. Hanc vero herbam, lupariam communes appellant, ob id quod eius radices vt capite ſuperiori diximus, lupos potiſsimum interficiant. Alterum vero genus vulgare quoq; cernitur, folia ſtricta digitalis longitudinis habens, ad ſummum pro parte ſeptem. Tertium vero in monte Anconitano vidimus, folium rutæ ſimile habens, cæteris venenoſius, ac peſtilentius. Cæterum, adeo ſegniter, & frigide in examinandis ſimplicium medicamentis Auicenna ſe geſsit, vt illum in hac materia præterire conſultius eſſet, quod non aliunde euidentius percipi poteſt, quàm in aconito herba, quam multoties cum cicuta confundit, aliquando vero cum toxico, nonnunquam autem cum napello, vt abunde Ferrarienſes indicarunt, ac poſt eos Leonardus Fuchſius Germanus,

Lycoctonon.

Luparia herba.

Taxatur Auicenna.

Taxatur Fuchſius.

nus, qui quoq; mea ſententia reprehenſione digni ſunt? credentes vtiq; aconitum Græcorum, apud Auicennam napellum eſſe, quum revera multum inter ſe differant: quod noſcens Auicenna, de vtroq; aconito verbum fecit, vocans vtiq; vnum ſtrangulatorem Adip, id eſt animalis, ita apud Hiſpanos dicti, ac medij inter vulpem, & lupum, quod gregatim incedit, & leones comitatur, ob id quòd ex præda à leonibus derelicta comedit. Reperitur enim in Aphrica animal hoc Hiſpaniæ contermina, de quo alibi, Deo optimo maximo fauente, plura dicemus. Alterum vero aconitum ſtrangulatorem leonis pardi ſignat. At alibi de napello, tanquam ab aconito herba diuerſa, caput præfixit, vt iure dicendum ſit, napellum longe ab aconito differentem eſſe. Accedunt ad hæc, quòd Theophraſtus, libro nono de Plantarum hiſtoria, aconiti folium, & fructum nihil penitus nocere, ſed in radice tantum vim mortiferam habere tradat: Cui ſubſcribunt omnes recentiores, qui de Antidotis contra venena ſcripſerunt, vt Raſius, Alſaharanius, Conciliator, Guainerius & plures alij. Sed quia quæ non ſit herba napellus, diximus: nunc quæ ſit, dicamus, vt liquido conſtet, napellum ab aconito differentem eſſe. Eſt igitur napellus apud Auicennam deſcriptus, herba folia habẽs artemiſiæ maiori ſimilia, flores vero purpuraſcentes, qui interdum aperti non ſunt, cucullati apparent, & mortuorum capitibus ſimiles: quaſi volens natura per eos, herbæ mortiferam vim hominibus indicare, vt ab ea aſtinerent, vt in aliis pluribus quoque herbis cernimus. Nam poſtquam aperti flores iſti ſunt, galiopſis floribus ſimiles euadunt ſed maiores, qui cauli bicubitali hærent, in quo paruæ quædam ſiliculę quoq; videntur, in quibus ſemen nigrum admodum minutum occluditur, Huius radix, reti ſimilis eſt, non vero ſcorpioni, aut cirris marinarum ſquillarum: vt liquido conſtet, inter napellum & aconitum differentiam non mediocrem eſſe. Eſt item apud Auicennam, napellus Moyſis dictus, quem murem quendam eſſe ad radices napelli naſcentem dicit, & qui in vniuerſum, Antidotum contra omne genus veneni, & potiſsimum napelli ſit, quem multi celebres viri viderunt, & tanquam rem pretioſiſsimam, ac vnicum contra quoduis genus veneni remedium

Adip animal in Aphrica repertum.

Napellus ab aconito differt.

Napellus herba.

Napellus Moyſis.

remedium seruant, quo factum est, vt mulieres Hispaniæ, huius animalculi pedes, pro amuleto, contra fascinationes, & epilepsiam, puerulis suis, collo suspendant. Aduertat tamen bonus lector, quòd apud Plin. lib. xxvij. cap. 3. aconitum alterum, myoctonon id est mures interficiens appellari meminit, vt hac significatione ductus, ne forsan in errorem labatur, credens vtiq; napellum Moysis, aconitum quod mures interimit, sit. Ex napello autem, compositio quædam alberzachali ab Arabibus dicta paratur, quæ (vt tradit Auicenna) capite de napello: ebibita, vitiliginem albam curat. Proinde qui Auicennam hac in parte vellicant, digni sunt reprehensione, non enim Auicenna, ebibitum napellum vitiliginem albam, aut vt ille inquit, albaras curare tradit, Sed potius inquit, quòd ex napello compositio alberzachali dicta, in certa ebibita dosi, albaras delet & curat, vt nouam Bellunensis correctionem consulere est. Demum de aconito ac illius viribus, ita tradit Galenus lib. vj. de Faculta. simplic. medica. Aconitum pardalianches, putrefacientis & deletoriæ facultatis existit, quare in cibo potuq; fugiēdum, & subdit: Aconitum lycoctonum, similis prædicto est facultatis, sed peculiariter lupos interficit, vt illud pardos.

Alberza-chali compositio.

DE CICVTA.

Græcè, κώνειον: Latinè, cicuta: Hispanicè, Ceguda, caneuoria, ciguns: Italicè, cicuta: Gallicè, Cigüe ou Següe: Arabicè, Sucaram: Germanicè, Vvueterich, oder vuürtzerling.

Enarratio LXXXII.

VBique vulgaris cicuta est, sed alibi frigidior, & venenosior, quàm in Hispania aut Italia reperitur: cuius succo olim Socrates summus philosophus iniuste mortuus fuit: homini enim cicuta venenum est, pecudi vero & sturno pabulum, de qua Galenus libro septimo, de Facultatibus simplicium medicamentorum ita breuiter

Cicuta.

uiter dixit: Conion, id est, cicuta, quod extremè sane refrigeret, omnes norunt. Hęc Gal. Ego vero quandoq; cicutę radicem gustans, eam valenter linguam rodere, ac vrere deprehendi, qua de causa illam calidam esse, in dubium trahebam, & nisi proculdubio vniuersæ antiquitati contradixissem, illam calidam omnino assueuerarem: De qua quoq; Dioscorides libro sexto, capi. 11. sermonem habet, & eam inter venena connumerat, cuius efficacissimum remedium, meraci, ac generosi vini potio est.

DE TAXO.

Græcè, σμίλαξ: Latinè, Smilax arbor, taxus: Hispanicè: Taxo: Ital. nasso, tasso: Gal. Yf: German. Eyben baum. Enarratio LXXXIII.

SMilax, taxus arbor dicta, non solũ in vniuersa Hispania sed etiã maxima Italiæ partę crescit, abieti cum figura, tum foliis simillima: humilior tamẽ aliquãtulo abiete est, rubras ferens baccas, illis similes, quas agrifolium gerit. Venefica enim arbor hęc est, cui folia perpetuo hærent, de qua Virgil. cecinit, dicẽs: Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos. A taxo enim toxicum deductũ est, vt in aconito diximus. Cæterũ adeo pestilẽs & mortifera arbor hęc est, vt eius vmbra subter dormientes enecet: hodie vero ex huius arboris ligno, ad antiquitatis imitationẽ aereus Punicei fere coloris parantur, quod quoq; ad scrinia, mensas, tabulas, & subsellia vsurpatur, de qua vt ab ea fugiamus tantum scribitur: referunt tamen nonnulli, innoxiam fieri, si in ipsam arborem, clauus æreus adigatur.

DE

DE APOCYNO.

Græcè, ἀπόκυνον: Lat. apocynon, brassica canina: Hisp. hauas de perros: Lusita. antrazocos de quan: Ital. lupini canini. Enarratio LXXXIIII.

REperitur herba hæc apud Hispanos frequenter, quæ siliquas quasdam fabis, vel potius lupinis magnis similes emittit, quo fit, sua voce, lupinos caninos vel fabas caninas herbam istam appellent, quæ omnino venenosa est, & eam populus maxime fugit, & timet. De qua Galenus, libro vj. de Faculta. simplic. medicament. ita tradit: Canibus iuxta & hominibus est venenū, herba grauiter olens, ob idq; vehementer calida, non tamen proportione desiccat, itaq; illita admodum digerentis est facultatis.

DE NERIO.

Græcè, νήριον; Latinè, nerion, rhododaphne, rododendrum: Hispanicè, adelfa, eloendro: Italicè, oleandro: Gallicè, rosage, ou rosagine: Germanicè, Olander.

Nerion.

Enarratio LXXXV.

NAscitur ad ripas fluuiorum nerion, perpulchras ferē rosas, quas Apuleius in asinum versus, veras rosas putauit, sed vltimo diuersas dignouit: planta enim fruticosa hæc est, lauri folia habens, & illa quidem amarissima, ex cuius virgis pueri in Hispania aclides, id est tela quædā, acutis ferris ornata parant, quæ in tauros eiaculantur. Cæterum, huius plantæ ligno, tactis aquis amaris, Moyses dulces reddidit, vt crēdūt Hebræi: & de illius viribus,

bus, ita tradit Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. Nerion rhododaphne, foris quidem illitus is frutex, digerendi vim obtinet: at si intra corpus sumatur, virulentus homini & plerisq; pecudibus est.

DE FVNGIS.

Græcè, μύκητες: Latinè, fungi: Hispanicè, hongos, cogomelos, turtulhos, cylherquas: Arabicè, hatar: Italicè, fonghi: Gallicè, champignons: Germanicè, Schvuemm.

Enarratio LXXXVI.

Fungi. FVngorum plures sunt species, ex quibus, boleti in pratis plerunq; principio Aprilis nascentes, primas obtinent, quos ego cum cæteris, tanquam noxios, ac pessimi & frigidi nutrimenti reiiciendos consulerē, vt curatione quadam Centuriæ primæ Curationum mearum abunde dixi. Cæterum, tantus est hominum hodie luxus gulositásve, vt pro habendis quotidie fungis, lapides quosdam excogitarint, quos in cellis vinariis, summa cura seruant, & eos terra cooperiunt, super quos, singulis octo vel decem diebus, fungi nascuntur, de quorum natura, ac malignitate tradit Galenus libro ij. de Facult. alimentorum, cap. 69. & libro de attenuante dieta, cap. 9. vbi omnium olerum, pessimos esse fungos tradit. Libro verò septimo de Facult. simplic. medicament. ita quoq; de illis disserit: Fungus, inquiens, frigida humidaq; admodum planta est, quare proxime ad enecantem facultatem accedit. Et sanè inter eos sunt, qui interficiant, maxime qui ex natura mixtam habent qualitatem putrilaginosam, quibus Galeni verbis, tu addas, quales suilli fungi dicti sunt, qui maxime venenosi sunt.

DE COLCHICO EPHEMERO.

Græcè, κολχικὸν: Latinè, colchicon, hermodactylus: Vulgò hermodactylos: Germanicè, Zeytloss, oder Herbstbluom. Enarratio LXXXVII.

DIcitur ephemerum, quòd vno interficiat die, præsertim Colchicon hoc, in Colchide prouincia nascens, quo serui, tanquam refugium in desperatione quærentes,

vteb

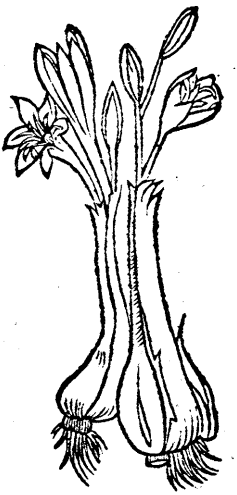

Colchicum 1.

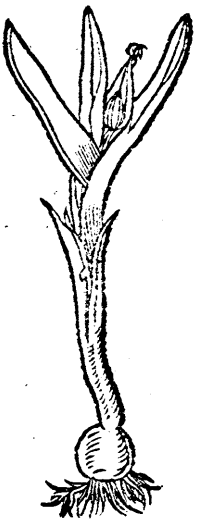

Colchicum 2.

vtebantur. Eſt autem præſentaneum venenum, ad ſanguinem vſq; ſoluens, præcipuè vt dixi, in Colchide: in aliis verò regionibus, non ita venenoſum percipitur, quod vt Serapioni placet, Hermodactylus recentiorum eſt, quo plerunq; contra rebelles ac diuturnos articulorum dolores vtimur. Nec enim mirari eſt, ſi Paulus ſeorſum de hermodactylo, tanquam re à Colchico ephemero differente, ſermonem habeat, alibi verò de Colchico ephemero caput præfigat, quum id conſultò fecerit. Videns vtique ephemerum non adeo venenoſum eſſe, præcipue vbi hermodactylus dicebatur, ſed rei medicæ potius conducibile: qua de cauſa, de eo vt venenoſo, cum cæteris Græcis caput conſtituit: alibi verò tanquam de re ſibi nouiter comperta, & non admodum venenoſa, ſub hermodactyli nomine, verbum fecit, dicens: Hermodactyli radix & per ſe, & ipſius decoctum vim habet purgandi, priuatim & arthriticis, tunc quum humores defluunt exhibetur: verum ſtomacho nimis quàm aduerſatur. De ephemero verò

Colchico, ac venenosissimo, & exitiali lib. v. cap. 48. legere quis poterit apud ipsum. Est cæterum, hermodactylus vt Serapioni placet, calidus & siccus, in secundo ordine, cuius frequens vsus hodie contra morbum Gallicum antiquum habetur.

CONSTANTINVS.

PAulus Aegineta distinctis capitib. tractauit de hermodactylo & de Ephemeris, veluti plantis differentibus. Arabum familia & medicamentarij nostri, his vocibus, vt in rerum indifferentia promiscuè abutuntur. Actuarius autem & Nicolaus Myrepsus Arabum behen rubrum & album, cum ijsdem epithetis, hermodactylon vocant: non est tamen officinarum legitimum behen, sed credit Fuchsius in medicamentaria atq; herbaria, preter alias ingenij dotes vir maximus, radicem esse polemonie. Mesue Hermodactylos in duo partitur genera: vnum quod radice constat ad digitalem longitudinem, illudq; behen est, non autem ephemeron non venenatum. Alterum radice rotunda, quod rursus duùm est generum: vnum radice alba, crassa, ac modicè dura, illudq; est officinarum hermodactylus, qui purgatoriam vim habet, crassam pituitam vacuans: podagricis articulorumq; doloribus accommodatus. Alterum radice forinsecus nigricat, aut rubescit, in pratis per Autumnum se croceo flore vestiens: hoc ipsum colchicon est siue ephemeron infectum & lethale: De quo in transitu attigit etiam Plinius, lib. xxvij. cap. 9. & sub Ephemeri nomine, lib. xxv. capite vltimo: meminit item Plutarchus ephemeri pharmaci in vita Themistoclis, quod tamen de quouis subitario atque præsentaneo veneno intelligi potest. Nam colchicon & ephemeron de quo loquitur Nicander, ab hoc Dioscoridis, longe aliud est: naphta nimirum, & oleum Medeæ, à quibusdam etiam petrolæum appellatũ. Sunt hæc verba Nicandri, in Alexipharmacis:

Ἠ ὁ τὸ Μηδείης Κολχίδος ἐχθόμενον πῦρ
Κῆνο πόδῳ λίξηται ἐφήμερον, οὐ παρὰ χέλυς
Δουομένοις ἀνοφλυγὲς ἰσπέσθαι ἐνδοθι νηθμοῦς. &c.

Est inquit, interpres Diphilus, pharmacon quod barbari naphtam vocant, quo quis oblitus, aut eius indumentũ, si in sole stet, ignem concipit, nec secus quàm ab ardenti ignium vi absumitur, caustica enim facultatem habet. Huius inuentrix fuisse videtur Medea: ob hoc & colchicon appellatur, quod & irin quidam dicunt, alij pharicon, alij ephemeron.

DE

DE EPHEMERO.

Græcè, ἐφήμερον: *Latinè*, *Ephemerum*, *ephemerum non lethale*, *Iris syluatica*, *Vulgò lilium conuallium*: *Germanicè*, Meyen bluemlin.

Enarratio LXXXVIII.

Ephemerum.

Diuersum pingit Matthiolus & vt puto, verum.

HOc vt Fuchsio Germano placet, lilium conuallis est, quo omnes horti hodie ornantur, & merito, quia eius flores, tanquam arbuti figura, eximiam referant redolentiam, odorē enim ex se emittunt, similem illi quem narantij flores spirare solent, de quo Galenus lib. vj. de Facul. simplic. medicam. ita dixit: Ephemeron non venenū illud, sed quod iris syluatica nominatur, astringit quidem, estque suauis odoris, Quare & repellit, & per halitum digerit, Non inefficaciter autem radix eius in dentium dolore colluitur: At folia cocta in vino, phymatum augmento & statui congruunt.

DE LENTE PALVSTRI.

Græcè, φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων: *Latinè*, *Lenticula palustris*, *lens aquatica*: *Hispanicè*, *lente yuela de stanque*, *lenteya dellagoa*: *Italicè*, *lente de i paludi*: *Gallicè*, *Lentille aquatique*: *Arabicè*, *Thaleb*: *Germanicè*, Vvasser linsen, oder meer linsen.

Enarratio LXXXIX.

Lenticula aquatica.

SVpernatat in aquis præcipue ſtagnoſis, lenticula hæc colore viridis, qua de cauſa, lẽticula paluſtris vel aquatica lenticula nominatur, de cuius viribus Galenus libro octauo de Facult. ſimpl. medicam. ita dixit: Humidæ frigidęque temperaturę exiſtit, vtrinque ex ſecundo ordine.

DE SEDO MAIORI.

Græcè, ἀείζωον μέγα: *Latinè*, *Aizoum maius*, *ſedum maius*: *Officinis ſemperuiuum maius*, *barba Iouis*: *Hiſpanicè*, *yerua puntera*, *ſempre viua*: *Italicè*, *ſempre viua*: *Gallicè*, *Iombarde*, *Arabicè*, *Beiahalalen*: *Germanicè*, Hauſs vvurtz.

DE SEDO MINORI.

Græcè, ἀείζωον μικρὸν: *Latinè*, *Aizoum minus*, *ſedum minus*, *ſemperuiuum minus*: *Gallicè*, *Triquemadame*: *Germanicè*, Maur treüblin, oder klein hauſsvvurtz.

Enarratio XC. XCI.

DIcitur aizoon, id eſt ſemperuiuum, quòd nec ingenti æſtu, nec atroce frigore vnquam moriatur, ſed ſemper in omni tempore viride, præcipue ſupra tecta antiqua & veteres muros vigeat. Frigida enim ac conſtrigẽs herba hæc eſt, medico vſui cotidiano veniens: At minus ſedum, vt ego opinor, faba craſſa, ſiue faba inuerſa, herba dicta eſt, natura frigida: nõ vero vermicularis, vt Mathiolus, & alij putant; quia vermicularis herba, ſapore acris eſt, natura vero calida, quæ duo minime ſedo minori conueniunt, quum vt dixi ſedum minus, natura frigidum, vt maius eſt. Cæterum, & planta ipſa deſcriptioni ex toto reſpondet, vt iure concludendum ſit, quòd faba inuerſa, ſiue craſſa dicta, minus hoc ſemperuiuum ſit, de quibus Galenus, libr. vj. de Facul. ſimplicium medicamentorum ita inquit: Aizoon vtrunque tum maius, tum minus deſic-

Mathiolus errat.

cat

Semperuiuum. *Paruum.*

cat quidem leuiter, vtpote astringens modice: est tamen ex tertio ordine refrigerantium, in eóque aquea essentia præpollet: quare ad erysipelata, herpetes, & phlegmonas à fluxione ortas accommodatur.

DE TERTIO SEDO.

Græcè, ἀείζωον ἕτερον: Latinè, aizoon alterum, telephium, portulaca syluestris, vermicularis herba: Hispanicè, vuas de perro yerua, la vermicular yerua: Italicè, herba graneloſa, la vermicolare: Gallicè, tette de ſouris, ou pain doyſeau: Ger. Maur pfeffer.

Enarratio XCII.

TErtium hoc sedum, vermicularis est herba, natura calida, sapore acris, cuius duæ species habentur, altera luteos habens flores, altera verò albos: hanc fœminam, illam vero masculum, nonnulli appellant. Cæterum hæc ipsa telephium quoq; dicitur, herba de qua capite vltimo, *Vermicularis.*

Aizoon maius.

Minus.

libri ſecundi ſermo quoq; habitus eſt. Proinde caput hoc idem cum illo eſſe, certum eſt, quod Galenus tacite confirmare videtur, quum de hoc tertio ſedo, non alibi quàm ſub telephio, mentionem fecerit, dicens: Telephium, exiccandi & detergendi facultate eſt præditum, non tamẽ inſigniter calida, ſed forſan ſecundi ordinis. Deſiccat etiã ſecundo, intenſo tamen, aut tertij principio, proinde ad putrida vlcera congruit, & cum aceto vtramque vitiliginem ſanat, Hæc Galenus. Cæterum, huic noſtræ aſſertioni fauet hiſtoria in Aldino exemplari ſcripta, quę multa reſecata habet, & ita incipit: Tertium ſedi genus, folia habet oliuæ, multò tamẽ minora, numeroſiora, & tenera, coliculos rubentes ab vna radice multos, in terram procliues, qui commanducati ſucco abundant, glutinoſique & falſo ſapore ſunt, calefaciendi vis & natura illi eſt, acrimoniam habet, exulcerat, & ſtrumas cum axungia emplaſtri modo impoſita, diſcutit.

DE

DE VMBILICO VENERIS.

Græcè, κοτυληδὼν: *Latinè*, *Cotyledon*, *acetabulum*, *vmbilicus Veneris*, *cymbalaria*: *Hispanicè*, *Lusitanicè*, *Scudetes*, *coucilhos*: *Italicè*, *cupertoiule*, *Gallicè*, *rondelette*, *ou escudes*: *Germanicè*, Nabel kraut.

DE ALTERO VMBILICO VENERIS.

Græcè, ἑτέρα κοτυληδὼν: *Latinè*, *Alterum genus vmbilici Veneris*, *cymbalion*, *alterum acetabulum*: *Germanicè*, Donnar bonen.

Enarratio XCIII. XCIIII.

Acetabulũ vmbilicus Veneris.

HAerent parietibus & humectis locis, vtrunq; acetabulum, folio crasso, rotundo, concauo, coxendicis figura, quæ frigida sunt & combustionibus deseruiẽtia: de quibus Galenus libro vij. de Facult. simplicium medic. ita inquit: Cotyledon, humidam, subfrigidam, obscure astringentem, ac leuiter amaram obtinet facultatẽ, vnde refrigerat, repercutit, abstergit, & discutit, itaque phlegmones erysipelatodes, & eræsipelata phlegmonoda persanat; æstuantiq; ventriculo commodissimum cataplasma existit.

DE VRTICA.

Græcè, ἀκαλύφη: *Latinè*, *Vrtica*: *Hispanicè*, *Ortiga*: *Gallicè*, *Ortie*: *Arabicè*, *Huniure*, *angiara*: *Germanicè*, Nessel.

Enarratio XCV.

Vrtica.

OMnibus Vrtica nota est, & illius omnia genera, de quorum viribus ita tradit Galenus libr. vj. de Facult. simpli. medica. Huius herbæ, tum fructus, tum folia, admodum digerentis sunt facultatis, adeo vt phymata & parotidas sanent, sed & quiddã flatuosum exhibent dum coquuntur quo extimulant venerẽ, & maxime vbi sẽmen eum musto bibitur. Quod non calfaciat vehementer, sed

Vrtica 1.

Vrtica 2.

nimis tenuium ſit partium, teſtimonio eſt craſſorum ex pectore eductio, tum pruritus quem in partibus excitat, porro ſubducit ventrem titillatione magis quàm purgatione, in vniuerſum, quæ exiccari citra mordicationem poſtulant, ea conuenienter perſanat.

DE GALIOPSI.

Græcè, γαλιόψις : *Latinè*, *Galiopſis*, *vrtica labeo*, *vrtica fœtida* : *Hiſpanicè*, *vrtiga muerta* : *Italicè*, *Ortica fetida* : *Gallicè*, *Ortie morte*, *ou puante*: *Germanicè*, Vinſs augen, Taub neſſel.

Enarratio XCVI.

FAmiliaris vbique galiopſis herba eſt, quæ prope vias, ſepes, & domorum areas, folio & caule vrticæ, naſcitur, non tamen pungit, ſed multum fœtet, qua de cauſa, vrtica fœtida à multis dicitur. Cæterum, ita galiopſis baloto ſimilis eſt, vt primo aſpectu, herbarius vnam pro altera eradicabit: differunt tamen, quia galiopſis, flores habet

Galiopſis balote.

Galiopſis.

bet purpuraſcentes, balotus verò albos: item, qui ſcrophulariam herbam officinis vulgarem, quam ferrariã, ſicariam, caſtrangulam, & mille morbiam vocant, Dioſcoridis galiopſim eſſe autumant, omnino falluntur: quia ſi per galiopſim Dioſcorides ſcrophulariam intelligeret, illius proculdubio radices non ſubticeret, quas nodoſas & turbinatas habet. Quibus adde, quòd galiopſis naſcitur in ſepibus, ſecus itinera, & in domorũ areis: Scrophularia verò, potius prope aquarum riuulos. Argumentum tamen cui innituntur, ij qui galiopſim ſcrophulariam eſſe dixerunt, hinc deſumunt: vident enim ſcrophulariam florem galeæ quodam modo ſimilem producere, vnde galiopſis nomen illi conuenire arbitrati ſunt: ſed reuera decipiuntur, quia, Galea Latinum nomen eſt, Galiopſis verò Græcum, vnde non credendum eſt, quòd nomen Græcum à Latino deductum ſit, vt olim Euritius Cordus patefecit, quem quoq; Mathiolus Senenſis ſequitur, & Fuchſium in hac re reprehendit, qui prædicta ductus ratione in ſuo Herbario, ſcrophulariam pro galiopſi depingit. Eſt igitur, vt in pauca rem totam conferamus, galiopſis prædicta fatua vrtica non vero ſcrophularia, vel vt Euritius augurat, & Mathiolus credidit, herba quædam vrticæ ſimilis, in cuius foliis lacteæ quædã maculæ conſpiciũtur, ob quas, Galiopſim herbam hanc dici, à Gala id eſt lacte, creditur. De qua Plinius lib. xxvij. cap. 9. eadem cum Dioſcoride dixit, & illius Galen. libris Simplicium nullam fecit mentionem, quanquam Paulus Aegineta vt ſolet, ita de galiopſi tradat: Galopſis vel Galiopſis, vrticæ

Scrophularia.

Fuchſius conuellitur.

similis herba est, verum maiorem habet leuorem & odorem grauem, scirrhosos tumores dissipat & emollit, item ad vlcera serpentia facit, emplastri modo imposita.

DE GALLIO.

Græcè, γάλλιον: Latinè, Gallium: Hispanicè, Coaia leche: Gallicè, floraſtre, vel petit muguet: Germanicè, Vnſer lieben frauuen vueg, vual, oder beſtro.

Enarratio XCVII.

Gallion.

CRucior quum herbam vulgarem, & mihi notissimam, & qua omnia fere prata ornantur, innominatam reliquerim, possunt autem huic veluti cõpluribus aliis nomina Hispanica indere viri doctissimi Hispani, veluti Christophorus Oroscius, qui apud Salmanticẽses non infelici successu agit, Antonius Ludouicus Olyssipponensis, vtriusq; linguæ doctissimus, ac alij complures, quorum nomina Centuriis curationum nostrarũ recensemus. Cæterũ gallium herba est ad summum cubitalis altitudinis, cuius caulis gracilis, foliolis stellæ modo dispositis, ad aparine herbæ figuram, ornatur, in cuius summitate flos luteus, densus, exilis, numerosus, ac grati odoris est: lac enim herba hęc coagulat, & ea de causa Gallion dicta, veluti illa altera herba quam Ethrusci & Longobardi, presſuram vocant, quæ lac contrahit, & inde caseus dulcis dictus, conficitur. De gallio verò, ita vt solet Galenus lib. vj. de Facult. simplic. medic. tradit: Gallium

vnde

vnde nomen ſumpſit, quod lac coagulet, facultatem autem obtinet exiccatoriam, & ſubacrem, flos eius competere ſanguinis profluuiis videtur, & combuſtis mederi: eſt autem boni odoris, & coloris lutei.

DE SENECIONE HERBA.

Græcè, γηρίγερων: Latinè, Erigeron, ſenecio: Hiſpanicè, bon varon: Luſitanicè, attaſtinha: Italicè, Cardoncello, Spelicioſa: Gallicè, ſeneçon: German. Grind kraut, creütz vvurtz.

Enarratio xcviii.

Senecio.

ERigeron longè alia res eſt ab eryngio, cuius inaduertentia multi decepti ſunt, credentes, erigeronen carduum eſſe benedictũ, quum tamen eryngium vt lib. iij. diximus, carduus centum capitum dictus ſit. Eſt igitur erigeron herba vbiq; obuia ſenecio dicta: quæ plerunq; ſuprà muros, & parietes veteres naſcitur, altitudine cubitali, multos à ſe cauliculos emittente, quibus folia multidiuiſa ſunt, quę diuiſiones crucẽ referre videntur, vnde cruciata herba appellata eſt. Floret verò herba hęc initio veris floribus luteis, cito dehiſcentibus & in pappos euaneſcentibus: vnde erigeron dicta eſt, quia vere flores ij humani capilli modo in ea caneſcant, vocant autem Græci ἔαρ ver: quibus γέρων ſenex dicitur vnde veris ſenex, vel ſenecio herba appellatur. Cæterũ, hanc falſo Otho Brunphelſius, pro altera ſpecie verbenæ in ſuo depinxit Herbario, vt iam diu patefecimus. Sed eſt quoq; altera herba, huic proxima,

Cruciata herba.

Brunphelſius errat.

xima, sed procerior, vtpote caules tricubitales emittens, cuius succo medici Hispaniæ contra morbum Gallicum vtuntur, & eam Lusitani sua voce, tasneriam, vel talasneriam vocant, quam nonnulli vocum affinitate instructi, credunt, tanacetum apud authores descriptum esse, non sine tamen ingenti errore, quum inter se maxime varient, vt conferenti manifestum erit. De erigero verò ita breuissime tradit Galenus lib. vj. de Facultat. simplic. medic. Erigeron refrigerat, & modice digerit.

DE TALICTRO.

Græcè, θάλικτρον: *Latinè*, *Thalictrum*, *thalictrum*: *Germanicè*, Heylblat.

Enarratio XCIX.

FAlso Ruellius, argentinam herbam, thalictrum esse dixit, quum argentina herba longe alia est vt suo diximus loco: at thalictrum hucusq; quod sciam non vidi, de quo Galenus lib. vj. de Facult. simpli. medica. ita dixit: Thalictrum folia habet coriandro similia, caulem crassitudine rutæ, vis eis ineſt citra morsum exiccatoria, itaq; vlcera inueterata ad cicatricem perducit.

DE MVSCO MARINO.

Græcè, βρύον θαλάσσιον: *Latinè*, *Brion thalassion*, *muscus marinus*, *Gallicè*, *mousse de mer*: *Arabicè*, *Thabel*: *Germanicè*, Meer mos.

Enarratio C.

Corallina. OMnium doctorum hominum consensu, muscus marinus officinarum corallina est, qua hodie pro depellendis puerorum vermibus, medici frequenter vtuntur: Merito enim corallina dicitur, quia cum corallo, similitudinem quandam gerere videtur, vel quia cum eo plerunq; quoq; nascitur: hic vero Anconæ in magna reperitur copia, cuius vires vermes interficiendi, antiqui ignorarunt, vt ex Galeno quoq; percipi potest, qui de eo libro sexto de Facul. simpl. medic. sermonem habet, & illi nullam similem tribuit vim, dicens: Bryon thalattion compositum est ex terrena & aquea essentia, vtraque frigida, siquidem & gustum astringit, & calidis quibusuis illitum, ea refri-

ea refrigerat, adiuuatq;. Cæterum Hiſpani herbam iſtam malhorquinam appellant, quia primo ad illos, ex Maiorica, altera inſularum Balearium, aduecta fuit.

DE MARINA ALGA.

Græcè, φύκος θάλάσσιος: Latinè, Phicos thalattion, alga, fucus marinus: Hiſpanicè, las ouas del mar: Italicè, Alga marina: Gallicè, vray, ou vrac, fueillet de mer, Coralline.

Enarratio CI.

PHycos thalattios alga marina eſt, non ea tamen qua apud Muranum Venetiis vitrea vaſa parantur: nam & illa alga marina dici meretur, de qua Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medic, ita tradit: Phycos ex mari exemptus & virens, ſiccat refrigeratq; in ſecundo ordine, habet enim quiddam modice acerbum.

CONSTANTINVS.

CVm nihil ferè notius ſit muſco marino, atque etiam marino fuco, his maxime qui in locis maritimis verſantur, nullum tamen interpretum adhuc comperi, tametſi multi multa ſuper hac reſcriptitent, qui tam parabilia quàm ſalutaria hæc, vel per ſomnium nouerit: niſi tantũ ex lectione authorum, quos etiam credere præſtabilius, ac magis operæ pretium ſit, permulta probabiliter potius, quàm verè prodidiſſe, non vt quidem eorum eleuetur fides, verum vt hac tuta diffidentia, noſtra in anquirendis tanti momenti rebus, deſidia caſtigetur. Eamobrem, apponam non ſolum quæ ex hiſtoria aliorum, de hiſce rebus didici: ſed etiam quæ frequenti inſpectione, & talium tractatione certò cognoui, quantum poſſum ex memoria repetere. Primo autem loco ponendum, bryon thalaſſion, ſiue marinũ muſcum, Corallinam non eſſe quam depingit doctiſſimus Mathiolus, fruticoſa enim planta & ſurculloſa eſt Corallina, muſcus verò marinus herbula capillacea, & veluti villoſa, inſtar muſci arborum; congener ſiquidem huic eſt & forma, non tantum nomine ſimilis. albicante autem colore eſt aut ruſeſcente, nõ autem herbaceo: tametſi etiam glauco conſpexerim: ſcopulis qui mari alluuntur concreſcit, radice nulla notabili: & ſæpè oſtreorum, gammarorum, ac mytulorum teſtis atq; operculis cum inueterauerint, adhæreſcere firmiter obductus cõſpicitur. cùm exaruit facilè confringitur, & friabilis exiſtit, quod è diuerſo in

fuco

ſuco marino accidit. Corallina autem frutex eſt & genus alterum phyci, ſiue fuci marini apud Plinium libro xiij. cap. 25. capillaceo etiam folio, ſimile fœniculo, quod in ſaxis naſcitur, & verno imetrit & Autumno. Phycos vero ſiue fucus marinus, qui etiam latinorum eſt alga, vocatur in Oceano Northmanico vray ou vrac à voce Græca βρύον. Nam bryon & algam, alterũ pro altero etiam, vt inſra dicetur, vſurpat Plinius. Tria autem phyci genera exiſtunt, vnum folio eſt caricis, id eſt graminis, ſed æquabiliter lato, ac molliore, nec mucronato, vel acuto quale eſt agroſtis, quæ carex eſt Virgilio, nihilq; penè differt ab vlua paluſtri, de qua etiam paulò poſt, niſi colore, quem vlua habet praſium, alga verò ſubuiridem tendentẽ ad ruſſum, quem planè induit in mari, cùm vel diu euluſum atque inueteratum, vel cum in aëre exaruit. Pollicari menſura latiorem non vidi, aut vlna vna longiorem. Stirps in noſtro mari nondum viſa eſt. Folia tantum vndis innatant figura ligulæ lõgioris, aut tenuis vitilatæ in corollis lemniſcatis. Hæc algula eſt cui Dioſcorides in odore corallia comparat, cùm inquit, lib. v. cap. 139. ἔτι ὄσμὴν βρυώδη καὶ φυκίοις ἐμφερῆ ἔχον. De qua etiam intellexit Nicander cùm ait: βρύα καπὰ πολυχολοίοιο θαλάσσης. Qui etiam ſcitè admodũm in Alexipharmacis protulit, φυκιόφιλας ἀκτὰς: algoſas vias exponeret Plinius, id eſt litora. Nam vt etiã rei nauticæ peritiſſimus Virgilius expreſſit, ſcopulis illiſa refunditur alga: quod ſit præſertim cùm tempeſtuoſum eſt, & ſæuit mare. Tunc abundanter litoribus ejectam & diſperſam ruſtici Aeſtate, vt fœniſeces (fœnum nam hoc marinum eſt) raſtellis accumulant, & in campo expoſitam furcillis verſant quoad pereareſcat: deinde probe ſiccatam fœni inſtar in metas conſtruunt, aut comportant in fœnilia vel palearia. Eaque ſunt, quæ tum præparant pecorũ & boum hybernæ ſtabulationi ſtramenta. Ex eoq; qui hinc conficitur fimo, agros nimia defrugatione emaciatos & exanimitos ſtercorant lato ſegetum prouentu: tametſi alga ipſa per ſe, vt eſt è mari aduecta cum infinitate minutarum cochlearum (nos vocamus Virelys ſermone patrio) pro pinguiſſimo letamine ſit, non ſecus atq; marga, quæ etiam noſtris hominibus Neuſtriæ, maximo in vſu eſt. Alium etiam vſum præſtat hæc algula tenuioris fortunæ hominibus: ea enim ſiccata, tomenti loco ſuas culcitras infarciunt. Quæ olim conſimiliter ipſius cognita commoditas in farciendis centonibus, viridiſq; in caſtris locum habuit. Quod intelligitur ex Vitruuio, cuius hæc verba ſunt quæ ſubijciam, lib. x. de Architectura cap. 2. vbi de teſtudinis conſtructione loquitur: Circum tabulata collocentur

crates

crates ex tenuibus virgis creberrime textis, maximeq; recentibus, percrudis corijs duplicibus consutis, farctis alga, aut paleis in aceto maceratis, circa tegatur machina tota. Sed *quoniam* Alga (*de hocenim genere precipuè intelligendum*) *comparatur vluæ paluſtri, cuius mentio apud Virgilium Aeneidos 2. cùm ait Sinon:*

Limoſoq; lacu per noctem obſcurus in vlua
Delitui: Et *lib. vj. eiuſdem operis, ipſe inquit poeta:*
Tandem trans fluuium incolumes vatemq; virumq;
Informi limo, glaucaque exponit in vlua: Quid vlua dicendum item eſt, *in quo fiet ſatis iam alga deſcripta, ſi tantum adiungam:* Quod alga eſt mari, id paludi eſſe vluam, *viſum Seruio Mauro Virgilij explanatori.* Ipſa herba *in vliginoſis & paluſtribus locis prouenit, ſine caule, foliis graminis ab imo ceſpite prodeuntibus, longioribus quidem, nec acutis in ſummo, in ſtagnis ſub aqua, rectis, demerſa conſpicitur: cuius leuiſſimo aquæ motu vibrantur frondes. viridiſſimæ ſunt: figuræ ligulæ euulſæ ab radice aquis fluitant.* De vlua *loquitur etiam* Vitruuius *lib. ij. cap. 1. cùm nonnulles ſcribit, ex vlua paluſtri componere tuguria tecta. ſed reuertamur ad phycos, ſiue algam, cuius alterum genus eſt latifolium, folio quidem oriza ſed minime acuminato, verùm latitudine æquabili, & vndiq; ſui ſimili, quales phylyræ. ſplenium enim longiuſculum, aut faſciolam explicatam diceres cùm vndis ſupernatat.* Hoc genus *eſt, quod deſcribit* Plin. *lib. xiij. cap. vltimo, folio lato, colore viridi: congruitque optimè quod quoſdam ait, praſon & Zoſtera vocaſſe: talis ſiquidem huius color & forma. ſed mihi videntur herbæ folia, quæ fruticis eſſe ait.* Ruſeſcunt aridæ & complicantur, reuireſcunt tamen aquæ impoſita & ſubitò ſe explicant ac diffundunt, vt accitus viuiſcere imaginetur qui nunquam ipſa viderit. Aliud *eſt* Algæ *ſiue fuci marini genus quod mihi ſuffrutex videtur potius, quam herba. hoc viſcum marinũ voco, tale per omnia niſi folio quod habet criſpæ lactucæ, & colore differat: nam ſurculis rubris germinat, ſubſtantia vero & toto aſpectu glutinum tauriniũ ementitur.* De eo locutus *eſt etiam* Plin. *lib. xxvj. capite 10. his verbis quo loco tractat de podagra: liberat eo malo phycos thalaſſion, id eſt fucus marinus lactucæ ſimilis, qui conchylijs ſubſternitur, non podagræ modo, ſed omnibus articulorum doloribus impoſitus, priuſquam exareſcat.* Tria *genera eius latum & alterum longius, quadamtenus rubens: tertium criſpis foliis, quo in Creta veſtes tinguntur, omnia eiuſdẽ vſus,* Nicander *eam aduerſus ſerpentes dedit.* Hæc Plinius, *in quo bona ex parte Dioſcoridis*

ſcoridis veſtigijs incedit. Item libro xxxij. cap. 6. cùm inquit: Et Algam maris Theriacen eſſe Nicander tradit. Plura eius genera vt diximus, longo folio & latiore, rubente, aliove criſpo, laudatiſſimaque in Creta iuxta terram in petris naſcitur: tingendis etiam lanis ita colorem alligans, vt elui poſtea non poſſit. Et vino iubet eam dari. Iſtis compone quæ idem author ſcripſit lib. xxvij cap. 8. Bryon marina herba ſine dubitatione eſt lactucæ foliis, rugoſa veluti contracta, ſine caule, ab ima radice exeuntibus foliis. Naſcitur in ſcopulis maximè, teſtisq; terra comprehenſis. Præcipua & ſiccandi ei ſpiſſandiq; vis, & collectiones omnes inflammationesque cohibendi, præcipuè podagræ & quicquid refrigerare opus ſit. Adijcienda ſunt etiam, vt nihil deſyderetur, quæ tradidit idem ſcriptor lib. xiij. cap. 25. hunc in modum: Naſcuntur & in mari frutices arboresq;, minores in noſtro. Rubrum enim & totus orientis Oceanus refertus eſt ſyluis. Non habet lingua alia nomen, quod Græci vocant phycos: quoniam alga herbarum magis vocabulum intelligitur: hic autem eſt frutex: folia lata colore viridi gignit, quod quidam præſon vocant, alij Zoſtera. Alterum genus eiuſdem, capillaceo folio ſimile fœniculo, in ſaxis naſcitur, ſuperius in vadis haud procul litore, verno vtrumq; & interit Autumno. Circa Cretam inſulam nato in petris purpuras quoque inficiunt. Laudatiſſimũ à parte aquilonis, aut cum ſpongijs. Tertium eſt gramini ſimile, radice geniculata & caule qualiter calami. Aliud genus fruticum bryon vocatur, folio lactucæ, rugoſiore tantum, iam hoc interius naſcens. Hactenus Plinius: in quo lector obſerua quàm variè et quàm indiſtinctè quaſi ſe reuocans iſta omnia tradiderit. Phycos algam vertit & fucum marinum: alibi in alia lingua nomen habere negat. modoque herbam vocat & ſubinde fruticem: adde quòd Bryon & phycos alicubi confundit. Sed profectò (ſi verum fateri liceat) hæc omnia errata leuis ſunt momenti, modo quid res ipſa ſit apertè intelligatur, congeneres plantæ ſunt & propemodum viribus ſimiles. Sicequidem quantum ad me attinet, tanti viri leues errores aliquot, non vt quidam faciunt capitales, accuſare nequeo: cùm tot eius benedicta vehementer ſubeat admirari. Porrò vt hæc concludamus, adhuc dicendum de alga meminiſſe Theophraſtum in hiſtoria plantar. libro iij. Ariſtotelem lib. vij. & viij. de hiſtoria animalium. Et præter citata ſuperius, Plinium lib. xxvj. cap. 12. lib. etiam xxvij. cap. 7. Item libro ix. cap. 26. quando dixit: phycis ſola piſcium nidificat ex alga, atq; in nido parit. Quod deſumpſit ex Ariſtotelis de hiſtor. Animal.

lib.

li. ix. quo loco etiam phycos vertit Plin. algã: & Gaza fucam vbi phycis legitur. Verum hæc omnia in alio iusto opere, & picta & descripta melius, quàm hic sunt tumultuariè & vellicatim quidem ac saltuatim vt inquit Gellius, quasi per satyram congesta, lectorum oculis subijciemus. Quod virgula diuina fiet & repræsentabitur tum otiosè, tum considerate. Id nunc in hac lucubratione breuissima, mihi præripit librarij importuna festinatio. Quare hoc in hac alienæ messis recognitione, quod sicilire interpretor, excusabit benignus lector, & hostimenti loco à nobis accipiet in iam recepto opere, hoc superpondium & auctuarium, quod scripturi sumus etiam de sphæra siue pila marina propositaq; pariter figura, vt Galenus intelligatur cùm de ea meminit lib. j. de compos. Medicamentorum: Et Aristoteles libro 9. de historia animalium.

DE POTAMOGETONE.

Græcè, ποταμογέτων: Latinè, Potamogeton: Officinis fontinalis herba, Germa. Lungen kraut, ſam kraut.

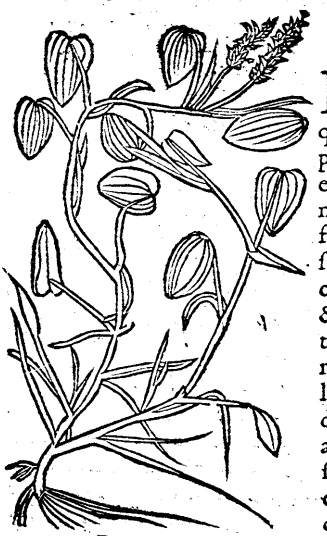

Potamogeton.

Enarratio CLI.

POtamogetõ, vt ego opinor, ea eſt herba, quam officinę hodiernæ pulmonariam appellant, eo forſan quia pulmonis vitiis opituletur: quæ folio conſtat betæ hirſuto, notis albis emaculato, & prope fontes & aquoſos locos naſcitur, vnde fontinalis nomen traxit, de qua Galenus libro octauo: ita dixit: Potamogeton aſtringit & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia eius craſsior quàm polygoni eſt.

CONSTANTINVS.

HErbariorum duplex eſt pulmonaria dicta: vna foliis laciniatis, & tota ſimilitudine pulmonem referentibus, in quercu & ſaxoſis locis naſcitur. Altera folio eſt Cirſij, ſiue borraginis, maculato albicantibus notulis, quæ locis opacis prouenit: non autem in aquis vt potamogeton, quod folium habet betæ, non admittenda igitur Amati opinio. Nemoque eſt herbariorum qui non verum potamogeton iam cognoſcat: præter notas quas illi Dioſcorides tribuit etiam ſpicatum, ob id vocatur à noſtris eſpyc D'eau. Eſt etiam aliud genus quod lagunculas profert, galli mei vocant Burettes ou courges d'eau: folio eſt plantaginis aquaticæ.

DE STRATIOTE AQVATICO.

Græcè, στρατιώτης: Latinè, Stratiotes fluuiatilis, ſtratiotes aquaticus.

Enarratio CIII.

STratiotes in aquis ſupernatans, ſedo ſimile folium habet, quod vt creditur, non alibi quàm in Aegypto naſcitur, de quo Plinius lib. xxiiij. cap. 18. ita inquit: Celebratur autem & à Græcis ſtratiotes. Eſt ea in Aegypto tantum, & inundatione Nili naſcitur aizoo ſimilis, ni maiora haberet folia: refrigerat mire, & vulnera ſanat ex aceto illita: item ignes ſacros ac ſuppurationes, ſanguinem quoq; qui defluit à renibus pota cum thure maſculo mirifice ſiſtit.

DE STRATIOTE, MILLEFOLIA DICTA HERBA.

Græcè, στρατιώτης χιλιέφυλλος: Latinè, Stratiotes, mille folium: Hiſpanicè, milhoyas yerua: Italicè, mille foglio: Gallicè, mille fueille: Germanicè, Garben, ſchaff garben, oder ſchaffripp.

Enarratio CIIII.

Millefoliũ. HAec enim herba eſt, quã hodie pharmacopolæ millefolium appellant, quũ ex directo deſcriptio illi conueniat, nec enim myriophyllon millefolium herba eſt, vt multi crediderunt. Naſcitur autem millefolium vulgare in pratis, locis ſiccis, & prope vias, non verò aquaticis locis,

cis, vt myriophyllon, à cuius millefolij radice caules ſemicubitalis altitudinis naſcũtur, numero tres, quatuorve aut quinq;, in quibus folia ſunt auicularum pennis ſimillima, & ad ea multum accedentia, quę ſyluestre cyminum emittere ſolet. Cæterum in ſummitate caulium, vmbellæ albæ ſunt, quæ aliquãdo ruffeſcunt, vt iure dicendum ſit, terreſtre hoc millefolium officinarum millefolium eſſe, non verò myriophyllon. De quo Galenus lib. viij. de Facultatibus ſimplic. medic. ita tradit: Aquaticus ſtratiotes humida & frigida facultate eſt: terreſtris verò, nonnihil habet aſtrictionis, proinde & vlcera glutinat.

DE VERBASCO.

Græcè, φλόμος: Latinè, phlomos, verbaſcum: Offici. thapſus barbatus: Hiſpanicè, verbaſco: Italicè, taſſo barbaſſo: Gallicè, mollaine, ou bouillon blanc: Germanicè, v vullkraut.

Verbaſcum 1.

Verbaſcum 2.

Verbaſcum 3.

Verbaſcum 4.

Enarratio CV.

Verbaſcũ. VErbaſci, vulgò taſsibarbaſsi dicti, duæ ſeplaſiariis notiſsimæ ſunt ſpecies, quarum altera flores albos habet, altera verò luteos, quibus pro ſedandis doloribus, tanquam medicamento anodino, & temperato ſæpe vtimur. Cæterum duas alias ſpecies huius verbaſci, Ruell. credidit, eas eſſe herbas, quas quidam herbas paralyſis, alij verò herbas primi floris appellãt, alteri quarum flos albus ineſt, alteri verò luteus, nã folia vtriq; criſpa admodũ ſunt virgæ paſtoris dipſaci dicti, ſimillima, quas quoq; herbas Fuchſius, tanquam veras verbaſci ſpecies in ſuo depinxit Herbario: quæ dubio procul conſtringendi vires obtinẽt. Porro ex verbaſco lychnia fieri poſſunt, vnde à Dioſcoride lychnitis, & thryallis appellatur. Cuius flores ruſtici in Italia, & nõnulli in Hiſpania, pro coagulando lacte vſurpant, & illius ſemine contuſo & pani vel caſeo mixto, Hiſpani

Herba primi floris.

ſpani pro interficiendis lacuſtribus piſcibus vtuntur: de quo Galenus lib. viij. de de Facult. ſimpl. medi. ita inquit: phlomus, id eſt verbaſcum eius duæ ſunt ſpecies: quædam enim foliis eſt candida, quædam verò nigra: Rurſus, albæ quidem mas eſt, cuius folia anguſtiora, fœmina cuius maiora viſuntur: Eſt & alia phlomus agreſtis, flores habens aureos & luteos, nec non alia quam phlomida appellant: Priorum duarũ radix acerba guſtu eſt, & fluxionum affectibus prodeſt, atq; adeo dentiũ doloribus: quãquam folia digerendi vim habent, ſimiliter & aliarum folia, omnium quippe folia deſiccandi & detergendi vim poſſident.

DE AETHIOPIDE HERBA.

Græcè, Αἰθιοπὶς: Latinè, Aethiopis.

Enarratio CVI.

Hæc in Aethiopia tantum naſcitur.

CONSTANTINVS.

Matthiolus antea ſcripſit incognitã, nunc verò poſtrema editione, eius inuentæ veram oſtendit effigiem.

DE ARCTIO.

Græcè, ἄρκτιον: Latinè, Arctium.

Enarratio CVII.

ARctium nõ eſt lappa minor, vt multi falſo credebant, quum lappa minor xanthion ſit Dioſcoridis, eſt verò arction herba vbiq; naſcens *Arctium.*

ſcens, cuius tenelli cauliculi in cibo cardorum vice vſurpantur. Folia etenim craſſa verbaſco ſimilia herba hæc habet, de cuius viribus ita tradit Galenus ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum libro, dicens: Arctium quod thapſo verbaſco eſt ſimile, radice tenera, candida, dulci, caule oblongo & molli, ſemine cymino ſimili: tenuium eſt partium, ob idq; facultatis modice exiccãtis & extergentis, quamobrem radix ac ſemen eius in vino cocta, quadantenus dentium dolores mitigant. Porro ambuſta & chimethla non horum modo decoctum, ſed & caules teneriores ſanare poſſunt.

DE PERSONACIA.

Græcè, ἄρκειον: Latinè, arcium, perſonacia, philanthropos, lappa maior: Officin. bardana: Hiſp. bardana, pagamacera maior: Italicè, lappola maggiore: Gal. glouteron: Germanicè, Groſs kletten.

Enarratio CVIII.

Lappa maior duplex

NAſcitur Lappa maior vbiq; cum caule, & ſine illo: Quæ autem cum caule naſcitur folia cucurbitæ, ſimilia habet, fructum verò rotundum, hirſutum, tenaci nexu veſtibus hærentem, vnde philanthropos herba dicta eſt. Cæterum, differt planta hæc à minori lappa, tum folio tum etiam fructu, vt capite de Xanthio dicemus. Quæ autem ſine caule naſcitur lappa, folia tantum habet lata, ampla, quibus multi vice branchæ vrſinæ, non ſine ingenti errore vtuntur, hanc verò de qua agimus, lappam maiorem appellamus, At qui aparinem lappam eſſe dixerunt omnino errarunt, vt ſuo diximus loco, de hac verò lappa maiori ita tradit Galenus libro ſexto, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Lappa maior digerit ſimul & deſiccat: aſtringit tamen nonnihil, vnde folia eius antiquis vlceribus proſunt.

Error multorum.

DE PETASITE.

Græcè, πετάσιτης: Latinè, petaſites: Germanicè, Peſtilentz vvurtz.

Enar

Petasites.

Enarratio CIX.

NIsi Fungorum genus aliquod Petasites sit, quid nam sit ignoramus, in Gallia porro eam nasci Ruellius tradit, pro qua Fuchsius lappam maiorem à nobis descriptam capite superiori, in suo depinxit Herbario.

DE EPIPACTIDE SIVE elleborine.

Græcè, ἐπιπακτὶς: Latinè, epipactis, elleborine.

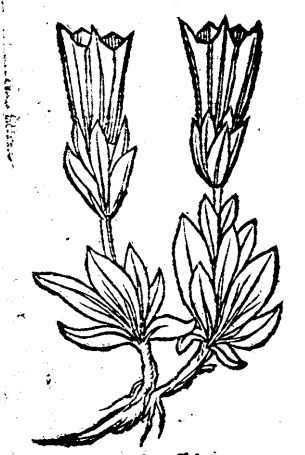

Epipactis.

Enarratio CX.

SImilis nigro helleboro, elleborines herba est, minutiori tamen folio vestita, quam Ferrariæ in hortu Magnifici Azaioli nobilis Ferrariēsis vidimus. Quum igitur Dioscorides dicat, elleborines folia habet minima, intellige comparatione ad folia nigri veratri, ellebori dicti.

DE FVMARIA HERBA.

Græcè, καπνὸς: Latinè, capnos, fumaria: Hiſpanicè, palomilha: Arabicè, ſaheteregi: Italicè, fumus terræ: Gallicè, fume terre: Germ. Erdtrauch, oder tauben kropff. Enarratio CXI.

Capnos, ſeu fumaria.

FVmaria herba, officinis fumus terræ dicitur, quæ ideo à fumo denominationē traxit, quia eius ſuccus oculos clarificat, & in eo iectus, veluti acutiſsimus fumus, multas euocat lachrymas, præclara enim & multis encomiis, ob raras eius dotes, digna eſt herba, quæ flauam bilem purgat, & aduſtos depellit humores, ac puriorem & mundiorem ſanguinem reddit, mirifice enim morbis biliоſis opitulatur, & iis qui ex ſanguine aduſto originem trahūt, vt morbo Gallico, pruritui, ſcabiei, ſerpigini, lepræ, pſoræ, elephantiaſi, quartanæ, & aliis variis, pro quibus, ex ea ſyrupus, ac per campanam deſtillata aqua, in officinis parantur. Cæterum ventriculum, iecur, & inteſtina, herba hæc roborat, & vnice obſtructiones aperit, vt ex Galeno percipitur, qui lib. vij. de Facult. ſimpl. med. ita tradit: Capnios, id eſt fumaria, acris, amarę, & acerbæ qualitatis eſt particeps, quamobrē vrinam biliоſam multamq́; prouocat: ſanatq́; tū obſtructiones, tum imbecillitates iecinoris: Succus eius oculorū aciē acuit, non parū trahens lachrymarū, veluti ipſe fumus, hactenus Gal. recentiores verò, vt Meſue, Serapio, & alij, nonnihil malignitatis huic herbę tribuunt, quam facile corrigi, aut cocco, aut paſſulis enucleatis, vel earū melle contendunt,

vt ve

vt verò illius vires debiles efficaciores fiant, illi myrobalani, sene, & aqua casei, adiungẽda sunt. Porro, ex floribus fumi terræ conditũ saccharo paratur, prædictis cõueniens affectionibus, quod curiosi pharmacopolæ paratũ in officinis habeant semper, velim. At huius succi dosis, in potu vt testatur Mesue ab vncia media ad duas vsq; propinari debet, decocti verò ab vnciis decem ad quindecim, pulueris verò à drachmis tribus ad quinq; : parum enim calida herba hæc est, sicca verò in secundo gradu.

DE SATIVA LOTO

Græcè, λωτὸς ἥμερος : Latinè, Lotos domestica.

Enarratio CXII.

LOtus satiua, vt ego opinor, acetosum trifolium est, cuius folia cordis figuram imitantur, & eum Plinius oxyn, lib. xxvij. cap. 12. appellat : recentiores vero panem cuculi, vel panem cuniculi, aut alleluyam vocant, quod ad restinguendã sitim, & stomachum dissolutũ à caliditate, recreandum multũ valere creditur : in hortis autẽ satum plerũq; reperitur, & vt tradit Gal. vt mediocriter concoquendi, ita etiam exiccandi vim possidet : demum in caliditatis frigiditatisq; cõiugio, media quodammodo lotos satiua hæc existit.

Sylvestris lotus.

DE SYLVESTRI LOTO.

Græcè, λωτὸς ἄγριος: Latinè, Lotus sylvestris, trifoliũ sylvestre: Offi. melilotũ : Hisp. Lusit. melgas : Ital. Gall. melilot : Ger. Guldẽ klee oder steinklee.

Enarratio CXIII.

SYluestris Lotos, siue trifolium syluestre, ea

est herba, quam, hodie vniuersa fere Italia, Germania, ac Gallia, pro vero meliloto vsurpant, De quo Galenus citato loco ita dixit: Semen agrestis loti, secundi est ordinis calfacientium, habetq; nõnihil absterſorium: porro Aegyptiæ loti semen etiam in panes fingitur.

CONSTANTINVS.

Lotos arbor est & herba: arbor est Celtis, siue faba Græca Plinio, Ruellio agrifolium. Sed de hac Dioscorides li.j. cap.135. Theophrastus de histor. plan. lib.iiij. Plinius lib.13. cap.17. Ac Galenus 7. simpli. celebrauit q; Lotophagos Homerus Odyss. 9. Lotos vero herba & terrestris & palustris est, quod Homeri interpres videtur ignorasse, qui tantum aquaticam agnoscit, cùm Lotos illa rosida quã Homerus (vt etiam recte citauit Plinius lib.xxij. cap.21.) inter herbas subnascentes deorum voluptati primam nominauit, campestris herba sit. Locus est Iliad.ξ.

Τῆσι δ' ὑπὸ χθὼν δῖα φῦεν νεοθηλέα ποίην,
Λωτὸν δ' ἐρσήεντα ἰδὲ κρόκον ἠδ' ὑάκινθον.

Huius generis loti, herbarij nouem species obseruant, inter quas reponunt sertulam Campanam quæ melilotus est Dioscoridis: in floribus differentia est, lutei & albi. Tertium & quartum genus Tragus refert ad Meliloton Serapionis. Est etiam Lotus trifolia quam idem Siliciæ, id est fænigræci, syluestre genus esse voluit. Ea est flore punico ex candidi & purpurei mixtura. Sexta Lotus est Syluestris, Fuchsio saxifraga lutea, Trago Medica Dioscoridis. Reliquæ sunt, Melilotus vulgaris alijs lotus syluestris, alijs lotus vrbana, quam Gesnerus Oxyn esse Plinij existimauit, cuius opinionem improbat Mathiolus: Et lagopi duplex species inter quas est herba trimitas dicta. Iam sequitur Lotos aquatica, de qua præter Theophr. lib.iiij. de historia plantarum, & Plin. lib. 13. cap.17. copiosè meminit Herodotus lib.ij. Homerus etiã ipsam equorum pabulum facit lib.ij. Iliad.

Ἵπποι δ' παρ' ἅρμασιν οἶσιν ἔκαστοι
Λωτὸν ἐδ' ἑλεόθρεπτον δὲ σέλινον.

DE CYTISO.

Græcè, κύτισος Latinè, Cytisus.

Enarratio CXIIII.

IN dignoscenda Cytiso herba, multi decepti sunt, ignorantes quòd vera cytisus, ea sit herba, quam vulgus trifolium odoratum appellat, vt eius figura & odor attestantur,

tur, & qua equi & iumenta multum in eſu oblectantur. Cuius cauſa Itali eam trifolium caballinum nominant, imo ita ea beluæ delectantur, vt hordeum illius loco reſpuant, quod doctiſsime à Mathiolo Senenſi primo animaduerſum fuit, & non immerito Hiſpani, herbam, & Itali fœnum maxime laudant, in quibus cytiſum maximè abundare vident: de qua Plinius merito libr. xiij. cap. 22. ita tradit: Frutex eſt & cytiſus ab Ariſtomacho Athenienſi miris laudibus prædicatus, pabulo ouium: aridus vero etiam ſuum: Spondetq; iugero eius annuos perpluris vel mediocri ſolo redditus. Vtilitas herboſa, ergo & eo lætior ſatietas quod perquàm modico pingueſcunt, & quadrupedia, ita vt iumenta hordeum ſpernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior, ſuper omnia pecorum medicina à morbis omni vſu præſtante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum potui cum vino dari iubet, & firmiores celſioreſq; infantes fore, & cætera: De quo Galenus lib. vij. de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: Cytiſi folia digerendi facultatem obtinent, aqueæ & temperatæ miſtam, vt malua.

Mathiolus Senenſis.

Cytiſus lac euocat.

CONSTANTINVS.

ERrantem Mathiolum hoc in loco, vt ipſe ſe retractans ſapienter confeſſus eſt, Amatus Luſitanus pace ſua dixerim, incautè & inconſideratè ſequitur, laudatq; intempeſtiuè in errorem incidens, in quem ille prius impegerat. Cytiſus enim trifolium odoratum eſſe non poteſt, quia trifolium odoratum herbarijs, vt Lonicero, nihil aliud eſt quàm Aſphaltion Plinij, & trifolium Dioſcoridis, quod ſingulis annis emoritur. Cytiſus verò Dioſcoridi frutex eſt, quem Plinius lib. xvj. cap. 40. Et lib. xvj. cap. 38. nec non Columella lib. v. cap. 8. inter arbores adnumerant. Equidē ipſum vidi in hortis Abbatiæ ſancti Germani Lutetiæ Pariſiorum, omnibus Dioſcoridis notis congruentem. Luculentus etiam accedit teſtis veram Cytiſū iam inuentam eſſe, Iacobus Dalechampius omnium quos vnquam mihi videre contigit doctiſsimus, atque amantiſsimus, ob hocq; animæ dimidium meæ. Is ita hanc plantam depingit: Cytiſus in hortis Franciſcanorum Lugduni viſitur, frutex vlnam altus, ramis multis, canis, folio perpetuo fœnigraci, flore piſi, luteo, nigris maculis compuncto, ſemine geniſtæ in corniculatis ſiliquis: floret hyeme tota vſq; ad Aequinoctium: Aeſtate ſiliquatur, fructum Autumno perficit: folia Erucam olent, & guſtata Cicer

recens

recens ſapiũt. hæc ille omnia curioſiſsima obſeruatione, vt eſt homõ admirabilis induſtriæ, atq; diligentiæ. Sed etiam præter hæc quæ veriſsimè deſcripſit, radicis, quam erutam item aſpexi, notas appingam, vt completa ſit deſcriptio. ipſam pro fruticis proceritate, craſsiſsimam habet, albam in profundũ actam obliquando, omniumq; huiuſcemodi generis tenerrimam: quæ pro comperto euidens eſt ratio, cur tota hyeme floreat: tunc temporis videlicet, vegetali calore adaucto, & vberiore alimento, fructuoſam alioqui plantam, maximeq; obedientem præ teneritate radicis, proliciente ad fruticandum cùm minime ſit alſioſa. Namq; vti & teſtatur Plinius lib. xvj. cap. 38. tota oſſea Cytiſus, ſicuti item Ilex, Cornus, Robur, Ebenus, Morus, Lotos & quæ ſine medulla eſſe dixit. At è contrario, totum è carne corpus fico. Idem author fruticoſam eſſe teſtatur, vt alterum genus Ebeni quod tota India diſperſum eſt: Atq; hoc lib. xij. cap. 3. ſed lib. xvj. cap. 40. poſt loton, & robur exalburnatum, ſicciſsima ab ipſo ſtatuitur Cytiſus, cui nigricans color, & quæ proximè ad Ebenum accedere videatur. Cytiſo item non ſecus ac vlmo ramuloſa eſſe folia, ex eodẽ author oſtendi poteſt lib. xvj. cap. 24. Quàm procera autem ſit probari quoque poteſt ex Galeno libro j. de Antidotis, ipſo ſiquidem author, Cytiſus non plus ſe ſubijcit, vel altius aſſurgit quàm eſt myrti magnitudo. A rei Ruſticæ ſcriptoribus, Cytiſo & ipſi principatus datur in pabulis, non minus quàm Ocymum boum cauſa ſeri conſueto, vt mihi quoque teſtis eſt Plin. lib. xviij. cap. 16. Qui ſimiliter de hac planta affatim dixit inter frutices lib. xiij. cap. 24. Sed omnium auidiſsimè Cytiſum conſectantur capræ, quod & Theocritum non latuit: inquit enim is ſcienter & appoſitè:

Αἀξ τὸν κύτισον, ὁ λὶν & τὸν ἄτρα ἀιώνᾳ.

Quem imitatus non minus conuenienter, ſcientius etiam paulò, duabus notis appoſitis, Virgilius expreſsit: Florentem Cytiſum ſequitur laſciua capella. Expetitur item ab apibus, nõ aliter quàm meliſſophyllon, aut caſiæ, aut cerynthæ ignobile gramen. Quæ cauſa eſt, cur propter apum aluearia Cytiſum ſeri iubeat Plinius lib. xxj. cap. 12. Columella lib. ix. cap. 4. ſatiuum ponit & qui ſuæ ſponte prouenit ſpecies, eſt ea quam deſcribit Marcellus empeiricus. Eius hæc eſt dictio: herba eſt vel frutetum, quod maxime circa ſepes vinearum naſcitur, Latinè Cytiſus dicitur, virgultis eſt ſubtortis vel curuis: foliis oblongis bene virentibus, floribus concluſis, oblongis, albis, vel galbineis, bene olẽtibus, id eſt mellito odore. frutetum ipſum ſemper virens æſtate atque hyeme. Pi-

ctura

ſiura quam profert Tragus pro Cytiſo Dioſcoridis, niſi quid me fallit, hoc Cytiſi genus exprimit. In ſumma locis adductis concludi poteſt Cytiſum & inter arbores, & inter frutices ſiue herbas cenſeri: generisq; differentia à Plinio diſtingui, vt in arbore fœmineo vtatur in frutice maſculino: quod mihi obſeruatione indignum viſum non eſt.

DE LOTO AEGYPTIA.

Græcè, λωτὸς ὁ ἐν Αἰγύπτῳ: *Lat. Lotus Aegyptia.*

Enarratio CXV.

HAnc hucuſq; non vidimus, eam tamen ſpeciem fabæ Aegyptiæ ignami dicti, eſſe, pro re certa teneo, cuius quoq; radices, in victus vſu, hominibus ſunt, & de ea Theophraſtus lib. iiij. de Hiſtoria plantarum, cap. 10. ſermonem habet: Galenus quoq; vbi de loto agit, ita tradit: Porro Aegyptiæ loti ſemen etiam in panes fingitur: cæterum lotus hæc Aegyptia, proprie Andacocha eſt, non vero quæuis altera loti ſpecies, vt multi putant. *Lotus Aegyptia. Andacocha lotus Aegyptia eſt.*

DE MYRIOPHYLLO.

Græcè, μυριόφυλλον: *Latinè*, *Myriophyllon*, *mille folium aquaticum*: *Germanicè*, Vvaſſerfenchel, oder vuaſſergarb.

Enarratio CXVI.

MYriophillon nõ eſt millefolium vulgare, vt abunde capite de Stratiote terreſtri, mille folio dicto diximus. Hæc herba in paluſtribus naſcitur locis, nõ multum vulgari millefolio abſimilis. *Myriophillon.*

DE MYRRHIDE HERBA.

Græcè, μυῤῥὶς, *Latinè*, *Myrrhis*: *Vulgo cicutaria*: *Gallicè*, *perſil de Aſne*: *Germanicè*, Vvildkoerblin kraut.

Enarratio CXVII.

NOn eſt cerefolium myrrhis, vt iam diximus. Eſt vero Myrrhis herba cicutaria dicta, cerefolio admodum ſimilis, & vbiq; obuia, qua Salmanticenſes abundant, & de illius viribus, ita meminit Galenus lib. vij. de Facul. ſimpl. medic. Radix eius eſt odorata & dulcis, menſeſque *Myrrhis cicutaria herba eſt.*

seſque mouet, necnon thoracem atq; pulmones purgat, calfacit itaq; secundo ordine, cum partium tenuitate.

DE MYAGRO.

Græcè, μύαγρος, *Latinè*, Myagros, *melampyron, triticum nigrum*: *Gallicè*, *Cameline*, *camamine*.

Enarratio CXVIII.

Myagros.

REfert Ruellius libr.iij.de Natura stirpium, cap.126. myagrum in Gallia nasci, & in cãpis seri, à Gallisq; camelinam, vel cameminam appellari. Cæterum dicitur quoq; melampyron, id est nigrum triticum, herba hæc, ex cuius semine oleum exprimitur non solũ lucernarum luminibus, sed pauperũ condimentis conueniens. In Belgica quoq; regione nouimus nos plantam seri ramosam folio hęderaceo, gallinis, & alitibus dicatam, quia eius semine maxime gallinæ oblectantur, & ex eo quoque promiscue cum aliisseminibus, oleum exprimunt, de quo Galenus lib.vij.de Facult.simpli.medic.ita tradit: Oleum quod ex semine ipsius funditur, emplasticam facultatem obtinet.

DE OENAGRA.

Græcè, οἰνάγρα: *Latinè*, *Onagra*.

Enarratio CXIX.

Oenagra. Onagra.

NEc in Hispania aut Germania, Italiáue, vnquam herbam hanc videre potui, quæ ad domandos equos & alia cicuranda animalia optima procul dubio esset. De qua Galenus lib. viij.de Facul.simpl.medic.ita tradit: Onagri radix arefacta vinosum quiddam redolet, maximeque ad vini facultatem accedit.

DE CIRSIO.

Græcè, κίρσιον: *Latinè*, *Cirsion*.

Enarratio CXX.

Bugloſſa.

ADeo Cirsion nostræ vulgatæ bugloſſæ respondet, vt omnino fatendum sit, eandam esse herbam, cui sententiæ Ruellius quoque patrocinatur, & merito: quia videmus bugloſſam aliquando triquetrum habere caulem, spinosum, ex cuius floribus nescio quid euanescit, vt animaduertenti notum euadet: nam in cæteris ita inter se

respon

Cirsium.

respondent, vt spectanti nulla dubitandi maneat occasio. Proinde Mathiolum in hac re, minus bene dixisse crediderim, quum cirsium alteram herbam à buglossa esse contendat. Dicitur vero cirsion, quia varicibus conueniat: Nam vt tradit Andreas Herbarius, eius radix vbicunque varices infestant, religata, dolores finit. Hodie vero ex ea cum syrupus, tum stil latitia aqua, in officinis habentur, febribus, & in aduſtione inclinatis humoribus cõducentes: nõ minus quoque ex huius herbæ floribus cordialibus, conditum ex saccharo paratur, conserua cordialis dicta. *Mathiol. errat.*

CONSTANTINVS.

OFficinarum buglossum species est Echij, etiam Fuchsio teste, cui caulis rotundus, cùm in Cirsio triangularis sit, habetq; Cirsion ab imò folia rosea, & in summo capitula in pappos abeuntia: quæ etiam duo in buglosso vulgari desyderãtur. Nimis pertinaciter igitur, Lusitanus Mathiolo et rationi reffragatur: dum sequitur Ruellium. De Cirsio egit Plinius lib. xxvij. cap. 8. à quo lib. xxv. cap. 8. Buglossos boum linguæ similis: cui præcipuum quod in vinum deiecta animi voluptates auget, vocatur Euphrosynon quod officinarum est horrago. hanc adhuc Angli in conuiuijs vino semper admiscent conciliandi saporis gratia, & animi exhilarandi causa: quod vtrumq; sæpè præstare compertum sit.

DE ASTERE ATTICO.

Græcæ, ἀστὴρ ἀττικὸς: Lat. Aster Atticus, inguinalis herba, inguinaria, buboniũ: Vulgò stellaria herba, alibio herba: Ara. astaraticon Ger. Sternkarut.

Enarra

Enarratio CXXI.

NAscitur vbiq; herba ista, quam nonnulli pharmacopolarũ, filium ante patrem vocant, & eam alibiũ vulgares appellant, vt Leonicenus doctissimus vir, in eo libello, quẽ de morbo Gallico edidit, indicauit. Aduertendum tamen, quòd Serapio, herbam istam inguinariam, cum eryngio confundit, quanquam tamen non sine errore ingenti. Dicitur vero after Atticus stellaria herba, quòd foliola stellarum modo disposita habeat, de qua Galenus lib. vj. de Facultat. simpli. medicamento. ita tradit: After Atticus, partim quidem digerens est, partim autem refrigerans, verum id non adstringit. Est & alia herba stellaria quoq; dicta, quam multi Alchimillam, alij vero pedem leonis appellant, quæ maluæ folia habet, sed duriora, neruosiora, ac magis crispa, in quibus per circumferentiam extremitates octo dentatæ sunt, & ita dispositæ, vt cùm folia ex toto aperta sunt, stellæ modo eradiare videantur: nam huic caulis in altum crescit, ex quo ramuli pluresenascuntur, in quorum summitatibus, flores quidam stellæ modo dispositi sunt, qui ex luteo virescunt: Porrò illius radix digitalis crassitudinis est, longitudinis vero dodrantalis & amplioris. Nascitur autem herba hæc Maio mense, floret vero Iunio. Multis dotata viribus herba hæc est, de qua Author ille qui ad Pandectas additiones adiecit, ita inquit: Stellaria herba nascitur in montibus Appennini, quæ folia maluæ gerit, & mirabilem habet proprietatem, scilicet ad reddendas steriles mulieres, fœcundas: illis quolibet mane cochlear vnum prædictæ herbæ,

After Atticus Inguinalis.

herbæ, in puluerem redactæ, cum brodio capi, vel vino generoso, per viginti dies, in potu propinando, Quibus nos addimus, modo mulieres steriles fiant & non concipiant, quia ob lubricitatem humorum, semen genitale non retinent. Est enim herba hæc constrictoria, & ea de causa, eius siccæ herbæ puluis, iis qui ex alto cadunt, securissimo iuuamento conceditur, modo in decocto eiusdem herbæ, vel aqua stillaticia detur, non minus quoque contra enterocelas valet, & muliebres menses cõstringit, imò ita mulierum genitalia cõstringit huius herbæ decoctum, aut stillaticia aqua, vt corruptas æque ac virgines reddat, modo super decocto ad aliquot insedeant dies, non minus quoq; pendentes mamillas, rotundas, ac duras, contractásue reddit.

DE ISOPYRO.

Græcè, ἰσόπυρον: *Latinè*, *Isopyron.*

Enarratio CXXII.

Ignoratur hodie, quæ Isopyron herba sit.

DE VIOLA PVRPVREA.

Viola purpurea.

Græcè, ἴον πορφυρᾶν: *Lati. Viola purpurea*: *Hispanicè*, *Violetas*: *Italicè*, *viole mamole*: *Gal. violette de Mars*: *Arab. sonofrig*: *Germanicè*, Blauu viol, oder Mertzenviolẽ.

Enar. CXXIII.

Viola pur purea. Syrupus v olatus sol tiuus.

NOn minus ornamentum violæ, quàm rosæ Officinis hodie præbent, quæ non solũ purpureæ, sed etiam albæ, & inodoræ frigidioribus quibusdam locis nascuntur: Ex violis multoties

in infusione repetitis, syrupus violaceus solutiuus, non minoris vis, ac syrupus rosaceus solutiuus, siue multarum infusionum dictus, conficitur, quo in pleuritide, ac pectoris vitiis, pro expurganda aluo, ad quatuorvsq; vncias, vtimur. De viola ita meminit Gal. li. vj. de Facul. simpl. med. Ios, id est, viola, eius folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem possident, proinde tum per se, tum cum polenta illita, calidas phlegmonas mitigant, imponūtur, & ori ventriculi æstuanti, & oculis. Plura vero de violis apud Mesuen legito.

DE CACALIA HERBA.

Græcè, καικαλία: Latinè, Cacalia.

Enarratio CXXIIII.

Cacalia herba.

Cacalia.

QVæ Acacali conueniunt, Cacaliæ Plinium tribuisse deprehendimus; nouimus autem nos, acacalim fruticem ericę non absimilem, fructum rotundum, album, margaritis simillimum ferre, vt primo libro diximus. Quæ omnia Plinius cacaliæ libro xxv. cap. II. tribuit, dicens: Cacalia siue leontice vocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè, huius grana quindeçim in oleo macerantur, atq; ita aduerso çapillo caput ungitur: porro Galenus de cacalia ita sub cancano tradit, libro septimo, de Facultatibus simplicium medicamentorum. Radix cancani, crassam emplasticamque & exiccantem habet essentiam, sed mordacitatis expertem, quare macerata vino sicuti tragacātha, & linctа, aut commanssa, arteriæ asperitates sanat.

Cancanus Galeni, cacalia est.

DE

DE BVNIO.

Græcè, βόνιον: Latinè, bunion, napum, ſcopa regia.

Enarratio CXXV.

NOn vbique vt multi autumant bunion naſcitur, quod ex Argenta, quum apud Ferrarienſes agebamus, ad nos delatũ eſt, caule quadrangulo ſubtili, folio verò apij, nam radicem omnes prætermiſerunt, quam ipſe hucuſq; non vidi, ob cuius forſan cum rapis & napis ſimilitudinem, multi raporum ſimul genus eſſe dixerunt. cæterum huius decoctum purgationibus fœminarũ, veſicæ & vrinæ, vtile eſſe, certum eſt, & vt tradit Galenus libro vj. de Facultat. ſimplic. medicam. adeo excalfacit, & vt vrinas moueat, & menſes prouocet. *Bunion.*

DE PSEVDOBVNIO.

Græcè, ψευδόβόνιον: Latinè, pſeudobunion, falſum bunium.

Enarratio CXXVI.

HAec herba, ab Italiæ herbariis viſa non eſt, naſcitur autem in Creta tantum, cuius ſemen contra venena efficaciſſimum medicamen eſt, & ea de cauſa Antidotis miſcetur. *Falſum Bunium.*

DE CHAMAECYSSO.

Græcè, χαμαίκισσος: Latinè, chamæcyſſos, terreſtris hedera, Vulgo hedera terreſtris: German. Grund reb, oder Gundelreb.

Enarratio CXXVII.

HAec niſi illa ſit herba, quam terreſtrẽ herbam, & terreſtrem hederam appellant, quæ illa ſit ignoratur, de qua Galenus lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. ita tradit: Chamæcyſſos, flos eius admodum amarus quum ſit, iecur obſtructum aperit, daturque & coxendice laborantibus: Cæterum Ruellius, hanc à ſe in Gallia viſam, longe à terreſtri & viticoſa illa dicta herba differente teſtatur. *Chamæcyſſos. Hedera terreſtris.*

DE CHAMAELEVCE.

Græcè, χαμαιλεύκη: Latinè, chamæleuce, chamæpeuce: Germanicè, Sevvdännen.

Enarratio CXXVIII.

Chamæleuce.

TAmetsi indifferenter caput hoc, de chamæleuce vel chamæpeuce legatur, Plinius tamẽ tanquam de rebus diuersis sermonem habet, libro xxiiij. cap. 15. de Chamæleuce sic dicens: Chamæleucen apud nos farranũ, siue farfugium vocant, nascitur secus fluuios, folio populi, sed ampliore, Radix eius imponitur carbonibus cupreis, atq; is nidor per infundibulum imbibitur, in vetere tussi. De Chamæpeuce verò, ita inquit: Chamæpeuce laricis foliis similis, lumborum, & spinæ doloribus propitia est. Quæ herba, cum iis quæ à Dioscoride dicuntur, multum conueniunt, vt iure dicendum sit, chamæpeucen Plinij, herbam esse de qua Dioscorides in præsenti agit. Galenus tamen sub Chamæleuce, lib. viij. de Facultatibus simplic. medicamentorum ita tradit: Chamæleuce, calfacit quodammodo tertio ordine, siccat primo.

Chamæpeuce Plinij chamæleuce Dioscoridis est.

DE BVGLOSSO.

Græcè, βόγλωσσον: Latinè, bugloſſus, borrago: Hiſpanicè, borraienes, borraies: Italicè, borragine: Gallicè, bourrache, ou bourroche: Germ. Borretsch.

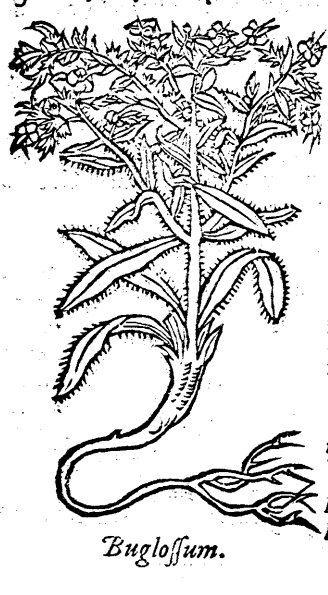

Bugloſſum.

Borrago.

Enarratio CXXIX.

DIoscoridis & Græcorum bugloſſus, noſtratum est borrago, De qua carmina ita feruntur:

Ego ſum borrago quæ tria dona ago,
Gaudia ſemper ago, ſemper vireſco, & in omni tempore creſco.

Exea

EX ea syrupus paratus habetur, non minus aqua per campanam elicita, ac ex floribus conditum cum succharo, inter cordiales dictas conseruas primatũ obtinens. Cæterum, ob id quòd lætitiam buglossus inferat, multi Græcorũ nepenthen buglossum esse dixerunt, inter quos Erasmus Roterodamus in sua Moria, nominandus venit. Galenus verò de buglosso, lib. vj. de Facut. simplic. medic. ita tradit: Humidæ calidæq; temperiei est, vinisque iectum hilaritatis causa esse creditur, sed gutturis etiam lenit aspredinem, si melicrato coctum sumatur. *Buglossus nepenthes.*

DE CYNOGLOSSA.

Græcè, κυνόγλωσσον: Latinè, cynoglossa, canis lingua, Hispanicè, viniebla, lenguoa de perro: Italicè, lingua di cane: Gallicè, langue de chien: Germanicè, Hundsszung.

Enarratio CXXX.

VEra cynoglossa, omnes Hispaniarũ seplasiarij vtuntur, quam sua voce, viniebla vocant: secus autem Italiæ mangones, qui cynoglossam alteram lata folia habentem pro vera vsurpant. Est autem vera cynoglossa herba folia oblonga, crassa, & hirsuta habens, quæ rotæ modo, instar Solis depicti, absque caule, flore, & semine apparet, ex qua pillulæ de cinoglossa dictæ, pro euocando somno parari debent: frigida autem natura herba hæc est: de qua Galenus nullam quod sciam mentionem fecit, libris suorum Simplicium. *Cynoglossa.* *Vera Cynoglossa.*

DE PHYTEVMATE.

Græcè, φύτευμα: Latinè, Phyteuma.

Enarratio CXXXI.

HOdie hæc ignoratur, quæ apud Venerem deam forsan reperiri posset, quum amori tantum conueniat.

DE LEONTOPODIO.

Græcè, λεοντοπόδιον: Latinè, leontopodion.

Enarratio CXXXII.

ET hanc quoque Venus sibi seruatam occultatamq; habet, quia amorum veneficiis valere tantum dicitur:

DE HIPPOGLOSSO.

Græcè, ἱππόγλωσσον: Lat. hippoglossum, Ital. bonifacia, bislingua: Hispani. lengoa de canalho: Gallicè, langue de cheual, ou boniface: Germanicè: Zepflin kraut. Enarratio CXXXIII.

Hippoglossus.

Hippoglosson.

HIppoglossum differentè esse herbam, à lauro Alexandrina, satis ex Dioscoride percipi potest, qui vtriusque historias differentes facit, tum etiam quia viribus, dispares eas quoque constituit. Est enim hippoglossus siue hippoglossidion, eadem cum lauro Alexandrina, nisi quòd plerunq; in hippoglosso ex maiori & vero folio, minus folium ex medio nõ oriatur: quod si illi inesse aut nasci contigerit, nunquam inter illa duo folia, fructum rubrum illum gigni videbitur, qualem in lauro Alexandrina oriri percipimus: & ea de causa, laurus Alexandrina à Theophrasto epiphyllocarpos nominatur, quia intra duo folia fructum rubrum ciceris magnitudine fert, quàm nonnulli masculum, hanc verò Hippoglossum de qua agimus fœminam appellitant, cuius foliorum vel radicis puluis, drachmæ pondere in potu, contra matricis præfocationes valet, veluti contra intestinalem ramicem, quanquam in initio potius obesse quàm prodesse appareat: & ea de causa, primis diebus brachiali ligatura optime fasciandus est æger, vt suæ renitatur potentiæ, sed postea paucis interpositis diebus, mirum in modum agglutinat, consolidatve.

Laurus Alexandrina.

Epiphyllocarpos.

DE

DE ANTIRRHINO.

Græcè, ἀντίῤῥινον: Latinè, antirrhinon, anarrhinon, bucranion: Hiſpanicè, cabeza de ternera: Italicè, antirrhino: Gallicè, moron violet, ou oeil de chat: Germanicè, orant.

Enarratio CXXXIIII.

NAſcitur variis in locis antirrhinon, herba folio maiori anagallidis, fructu verò paruo, ſed vituli capiti perquam ſimile, vnde nomen traxit, quam apud Belgas primo mihi monſtrauit Simon Soſſenſis pharmacopola diligentiſsimus. Qui antirrhinon, apparine ſimilem faciunt, omnino errant, in qua ré non minus Plinius taxandus venit, quũ antirrhinon lino aſsimilat, eamq; lychnim agriam appellat. Nam etſi antirrhinon flore purpureo lychnidi ſimillimo inſigniatur, non ea tamen de cauſa, antirrhinon lychnis ſylueſtris dicenda eſt herba: quum tantum inter ſe differant, quantum penicillum ab arca. De qua Galenus lib. vj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita inquit: Semen habet inutile, eſtque cum bubonio ſimilis facultatis herba.

DE CATANANCE.

Græcè, κατανάγκη: Latinè, catanance: Hiſpanicè, unhas de gato: Italicè, vnge de gatto herba.

Enarratio CXXXV.

NAſcitur catanance in maceriis, & prope vineas, ſiliculis aduncis, paruis, quæ quum exiccantur, tanquam milui aut cati vngues apparent, qua de cauſa, Hiſpani, herbam hanc cati vngues appellant: ſecundam vero, hactenus non vidi, non eſt tamen biſtorta vt Ruellius falſo credidit, vtramque verò ad amorũ veneficia valere, illisque ad eundẽ effectum, Theſſalas mulieres vti Dioſcor. teſtatur.

CONSTANTINVS.

CAtanancen theſſalam herbam quam Plinius libro xxvij. cap. 8. deſcribere ſupernacuum putat, cùm ſit vſus eius ad amatoria tantum, in pratis de Gentily Lutetiæ Pariſiorum agri atque territorij ſæpe vidi: cantabricam ipſam vocant herbarij. Cuius alibi picturam & deſcriptionẽ proferemus ex diligentia do-

ctißimi & mihi amicißimi viri Iacobi Dalechampij. Nam quam Lonicerus pro Catanance oſtendit, eſt ſpecies Iſatidis.

DE TRIPOLIO.

Græcè, Τριπόλιον: Latinè, tripolium, Serapionis turbit.

Enarratio CXXXVI.

VOcat Serapio tripolium turbit, quod hodiernum non eſſe turbit tam album quàm nigrum, officinis commune, vel ex hoc ſatis probari poteſt, quia radix à Barbaris & Mauritanis hominibus turbit dicta, & hodie ſeplaſiariis vulgaris, abſq; odore eſt, nec in ea feruidus aliquis ſapor percipitur: imò ſi Actuario viro Græco, & doctiſſimo fides habenda ſit, à quo Meſue multa mutuatus eſt, & ſuo inſeruit operi: fatendum proculdubio eſt, turbit album radicem eſſe alypi herbæ, nigrum verò turbit, pityuſæ, vt propriis capitibus abunde diximus. Cæterum Plinium confudiſſe tripolium cum polio, ac quæ tripolio debebantur, polio non ſine ingenti errore tribuiſſe, certum eſt. De tripolij verò viribus ita tradit Galenus libro viij. de Facultat. ſimplic. medica. Tripolij radix guſtanti acris eſt, & facultate calida in tertio exceſſu.

DE ADIANTO.

Græcè, ἀδίαντον: Latinè, adianton, capillus Veneris: Hiſpanicè, culantrilho de pozo: Luſitanicè, auenqua: Italicè, capel Venere: Gallicè, capilli Veneris: Germanicè, vuidertod, fravuenhar.

Enarratio CXXXVII.

ADiantum officinis hodie capillus Veneris dicitur: cuius duę ſpecies habẽtur, & de illis Plinius lib. xxij. cap. 21. ſermonem habet, dicens: Aliud adiãto miraculum, æſtate viret, bruma nõ marceſcit, aquas reſpuit, perfuſum merſumque ſicco ſimile eſt, tanta diſſociatio deprehenditur. Vnde & nomen à Græcis, alioqui frutici topiario. Quidam callitrichon vocant, alij polytrichon, vtrunq; eſt ab effectu. Tingit enim capillum, & ad hoc decoquitur in vino cum ſemine apij adiecto oleo copioſe, vt criſpum denſumq; faciat: defluere autem prohibet. Duo eius genera, candidius & nigrum breuiusque. Id quod maius eſt

polytr

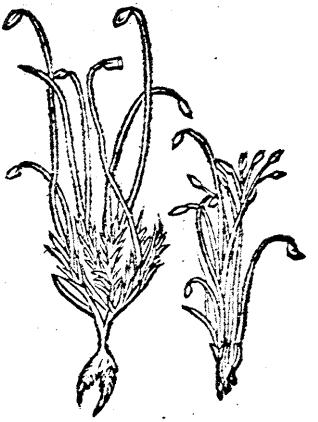

Adiantum. *Politrychon.*

polytrichon,aliud trichomanes vocant. Vtriq; ramuli nigro colore nitent, foliis ilicis,ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt. Omnia autem è contrariis pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla,vmbrosas petras,parietũq; aspergines, ac fontium maximè specus sequitur, & saxa manantia,quòd miremur, cum aquas nõ sentiat,calculos è corpore mire pellit, frangítque, vtiq; nigrum. Qua de causa potius quàm quòd in saxis nascereturr, & à nostris saxifragum appellatũ crediderim, &c. Ex quibus videtis, Plinium dixisse,adiantum ideo appellari, quoniam etiam aqua aspersum non madefiat,quem tamẽ effectum,harum rerum maximus experimentator Antonius Musa Brasauola,falsum esse deprehẽdit,cui & nos quoq; assentimus, qua de re,adiantum potius dici ex puteis quos coronat,& propter id madida nõ est,vel quia nunquã attingat aquas, credendum est: pectoralis enim herba hæc est,& vt refert Galenus in calore & frigore adiantum symmetrum est, siccat tamen & extenuat,& digerit,caput ex alopecia gla-

Adiantum cur dicatur.

Adianti tẽperatura.

brum capillis veſtit, ſtrumas & abſceſſus digerit, potum lapides frangit, viſcidorum craſſorumque è pectore pulmoneque excreationibus non mediocriter confert, ac denique ventris profluuium ſiſtit.

DE TRICHOMANE.

Græcè, Τριχομανὲς: *Latinè*, *trichomanes*, *polytrichum*, *callitrichum*: *Hiſpanicè*, *politrico*: *Italicè*, *politrico*: *Gallicè*, *polytricon*: *Germanicè*, Vvidertodt, abthon, oder ſteinfeder.

Enarratio CXXXVIII.

HAec altera adianti ſpecies eſt, trichomanes dicta, quam quoq; polytrichum, quia multas trichas, hoc eſt capillos faciat, appellant: vel potius, callitrichũ, quia pulchras trichas emittat. Falluntur quidam, qui callitrichum, polytrichum, ac trichomanem tanquam tres differentes herbas faciant, inter quas ſaluiam quandam tranſmarinam, herbam folia lata habentem oſtendunt: quum tamen, callytrichum, polytrichum ac trichomanes vna tantum ſit herba, hodie officinis, polytrichum dicta. Porro ſi quis trichomanem capillum Veneris eſſe contenderit, adiantum vero officinarum polytrichum, non multum reſiſtemus, quum vt dixi vtraque eaſdẽ habeat vires: vt teſtatur Galenus lib. viij. de Faculta. ſimpl. med. dicens: Trichomanes eadem præſtat quæ adiantum.

DE XANTHIO.

Græcè, ξάνθιον: *Latinè*, *xanthium*, *lappa minor*: *Hiſpanicè*, *lappa menor*: *Italicè*, *grapellas*, *lappola menor*: *Gallicè*, *gloutteron*, *ou grapelee*: *Germanicè*, bettlers leuſs, oder klein kletten.

Enarratio CXXXIX.

NAſcitur lappa hæc minor paſsim, prope vias, & exiccatos lacus, folio atriplicis, fructu verò hirſuto, oliuæ

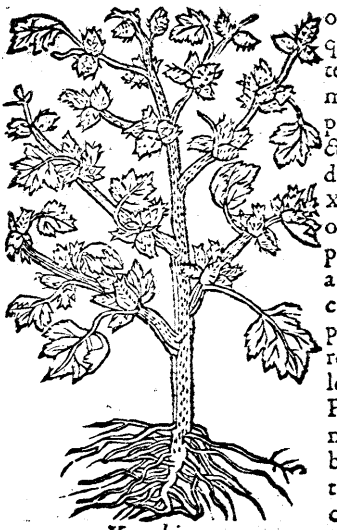

Xanthium.

oliuæ magnitudinis, qui quum exiccatur tenaciter hæret, non adeo tamen potenter, vt fructus personaciæ: nam fructus personaciæ rotundus vmbilici figura est: Xanthij vero oblongus, oliuæ æqualis: item, personacia folia habet ampla: Xanthion vero circinata tanquam atriplicis, nasturtium odore referentia, de quo Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum: ita breuiter tradit: Xanthij semen digerendi vim obtinet.

DE AEGILOPE.

Græcè, αἰγίλωψ: Latinè, ægilops, festuca: Italicè, squala: Hispanicè, vna suerte d'auena monteſina: Gallicè, coquiole: Arabicè, danſir: Germanicè, Dauber habern.

Enarratio CXL.

QVi ægilopem auenam esse credunt, omnino fallun- *Aegilops.*
tur. Est enim ægilops herba frequenter inter hordeum & auenam conspecta, folia hordei habens, caulem auenæ, in cuius summo grana multa gerit, colore rubra, inter quæ aristæ veluti capilli exeunt, & de ea Galen. lib. sexto, de Facultat. simplic. medicam. ita tradit: Digerendi vim obtinet, existens leuiter acris, vnde phlegmonas induratas, & ægilopas sanat.

DE BROMO.

Græcè, βρῶμος: Latinè, bromos, auena ſylueſtris: Hispanicè,

Hiſpanicè, auea monteſinha: Italicè, auena ſaluatica: Gallicè, balle, & haueron: Germanicè, Vvild habern.

Enarratio CXLI.

PRæfixit Dioſcorides lib.ij. caput de auena domeſtica, ſiue ſatiua: nunc verò de ea quæ ſua ſponte in aruis naſcitur agit. Eſt enim bromos aliud nihil quàm auena, de qua quoq; hic egit, vt cautos nos redderet, quòd Aegilops alia ſit herba, à bromo auena dicta. Naſcitur igitur auena ſterilis, in campis ſimilis ſatiuæ, ſed grano maiori, nigriori, ac hirſuto, de qua quoque Plinius libro xxij. cap. 25. memoriam fecit.

DE GLAVCE.

Græcè, γλάυξ: Latinè, glaux.

Enarratio CXLII.

Glaux. COntendit Ruellius Gallus, in eo libro quem de herbarum & ſtirpium natura edidit, quòd glaux ea ſit herba quam rutam caprariam, galeguam, ſiue giarcam multi appellant: ſed re vera falſo, quum giarca polemonium ſit, vt ſuo diximus capite. Quæ verò glaux herba ſit, non ſatis conſtat, de qua Galenus lib. vj. de Facultatibus ſimplic. medicam. ita tradit: Glaux herba ex lacticiniis quum ſit, calidâ quodammodo humidâque fuerit.

Polemonium giarca eſt.

DE POLYGALO.

Græcè, πολύγαλον: Latinè, polygalum: Hiſpanicè, Luſitanicè, piorno.

Enarratio CXLIII.

Polygalũ. POlygali tametſi Dioſcorides perbreuẽ fecerit hiſtoriam vt coniecturis tamen aſſequi poſſum: frutex ille eſt, plures à ſe virgas geniſtæ perſimiles emittens, in quarum ſummitate flos aurei coloris cernitur: optimi ſane odoris. Vocant autem fruticem iſtum Hiſpani piornum, ſapore amariſsimum, ex quo magna pars Italiæ ſcopas parat: nec enim dubitandum eſt huius florem lactis abundantiam facere, tam enim ſuauis odoris eſt, & gratus.

DE

DE OSYRIDE.

Græcè, ὀσυρὶς: Latinè, linaria.

Enarratio CXLIIII.

OSyris multorum conſenſu linaria herba eſt, de qua officinarum ſeplaſiarij cantant, Eſula lacteſcit, ſine lacte linaria creſcit. Hæc verò, vrinalis alio dicitur nomine, de qua Plinius lib. xxvij. cap. 12. ita inquit: Oſyris ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in iis folia nigra ceu lini, ſemenq; in ramuſculis nigrũ initio, dein colore mutato rubeſcens, &c. In quibus verbis, Plinium aberraſſe ſatis conſtat: quum quæ foliis Dioſcorides tribuit, ille potius ad ſemen referat, vt conſideranti notum erit. De Oſyride verò ita meminit Galenus lib. viij. de Facultatib. ſimplicium medicamentorum. Amara eſt, & aperiendi vim obtinet, quare iecur obſtructum adiuuat.

Oſyris linaria.

Vrinalis.

Plinius errat.

DE SMILACE ASPERA.

Græcè, σμίλαξ ἡ τραχεῖα: Latinè, ſmilax aſpera, hedera Ciliſſa: Hiſpanicè, Luſitanicè, biguorda: Italicè, hedera ſpinoſa, rouo ceruino: Germanicè, Scharpffe vuind.

Enarratio CXLV.

SMilax aſpera, proprie hedera eſt, horrida tamen ſpinis, & ea de cauſa eam Theophraſtus lib. iij. de Plantarum hiſtoria, capite vltimo hederam Ciliſſam, vel Ciliciam appellat, dicens: Hedera ita ſe habet, Smilax, id eſt hedera Cilicia amplexi caulis, ipſa quoque aſſurgit, fructus aculeatus, & velut præhorridus, folium hederæ paruum ſine angulo, iuxta pediculi retinaculum, humectum, peculiare, quod medium illum callum qui inſtar ſpinæ animantium ſecat, prætenuem habet & interualla ſtaminea, non ex eo porrecta, vt cætera, ſed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem vero foliorum internodia conſumantem. Villus ab eiſdem pediculis, atq; folia tenuis, ſeq; conuoluens dependet: flos candidus, ſuauiter olens, verno proueniens tempore: fructus proximus herbæ ſolano, atque melothro, & maxime vuæ labruſcę vocitatę: racemi penſiles vt hederæ ſunt, verum ad la

Smilax aſpera.

ad labruſcam potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt, colore fructus rutilus eſt, nucleos invniuerſum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus vnum. Nucleus durus admodum eſt, & colore forinſecus niger, peculiare racemis, quod per latera caulium ſepiunt, poſtremoque caulis, racemus omnium maximus propendet, ſicut in rhamno, & rubo, vnde fit, vt extremo fructifera, & latere large fructifera iſta ſpectetur. Hæc Theophraſtus de ſmilace aſpera, quæ proculdubio, vbiq; folio volubilis ſed aſpero, & ſpinis horrido, arboribus circumvoluitur, vnde ab Italis ſtracia brague appellatur, ex cuius floribus albis odoriferis mulieres Hiſpaniarum aquam per campanam eliciunt, inter odoriferas aquas non poſtremas laudes habentem, & eius aſparagos Itali in continuo victu habent. De cuius viribus Galenus lib. vij. de Facultat. ſimplicium medic. ſub Smilace trachæa, id eſt aſpera, ita inquit: Variis clauiculis ſuis, arboribus circumuoluitur, folia eius & acria guſtanti, & vtenti calida exiſtunt.

DE SMILACE LENI.

Græcè, σμίλαξ λεῖα: Latinè, ſmilax lænis, conuoluolus, volubilis: Hiſpanicè, la campanella corriola maior, correguela maior: Italicè, voluchio maggiore: Gallicè, liſet: Germanicè, Vvind.

Enarratio CXLVI.

LEnis Smilax, ea eſt herba quam officinæ hodie volubilem maiorem appellant: cuius quoq; recentiores plures

plures alias faciunt ſpecies, præter illam alteram cuius capite de ciſſampelo meminimus, inter quas lupulus nominandus venit, quē Plin. ſalitarium lupulū vel repticium lupum, ob id quòd ſalices, & alias ſcādat arbores appellat, de quo nos plura aliàs diximus, & ex eo ſyrupus in officinis concinnatus habetur. Cæterū ſmilax lenis, eaſdem fere cum aſpera vires obtinet, vt teſtatur Galenus citato loco.

DE RVSCO.

Græcè, ὀξυμυρσίνη, μυρσίνη ἀγρία: Latinè, oxymyrſine, ruſcus, ſylueſtris myrtus: Hiſpanicè, ius barba, gil barbera: Luſitanicè, ſſolinhadeiro: Italicè, pongi topi: Gallicè, freſionc, & houſſon.

Enarratio CXLVII.

RVſcus à ſeplaſiariis & pharmacopolis hoc tempore, bruſcus dicitur, frutex folia myrti habens, ſed acuta, ſpinoſa ve, fructum verò rubrum: cuius radices in vſu medico quotidie veniunt, & illis pro obſtructionibus aperiendis merito vtuntur. Cæterum, fruticem iſtum Græci ſylueſtrem myrtum appellant, à quo cubeba carpeſium vocatum, longe vt dixi abeſt, cuius inaduertentia Arabes hallucinati ſunt, vt Ferrarienſes primo indicarunt.

DE LAVRO ALEXANDRINA.

Græcè, δάφνη ἀλεξανδρεια: Latinè, laurus Idæa, laurus Alexandrina: Arabicè, Hiſpanicè, lauro Alexandrino: Italicè, lauro Aleſſandrino: Gallicè, laurier Alexandrin: Germanicè, Halſs kaut, haucklatt.

Enarratio CXLVIII.

Laurus Alexandrina.

DIffert Laurus Alexandrina, ſiue Idæa laurus, ab hippogloſſo, quia laurus Alexandrina, fructum in medio folij, altero foliculo coopertum, rubrum ciceris magnitudine fert: hippogloſſus verò ſterilis eſt, nec fructum emittit, vt ſuo diximus loco. De daphne verò Alexandrina, ſiue lauro Alexandrina, ita Galenus prodit, libro vj. de Facultat. ſimplic. medic. Daphne herba quam Alexandrinam appellant, euidenter eſt calida, acris, & ſubamara, potaq;

Hippogloſſus.

potaq; tum vrinas, tum menſes prolicit, Hactenus Galenus. Cæterum herbæ huius folia, longe quàm ruſci ſunt maiora, quod propter hoc dictũ velim, quia in nonnullis exemplaribus per Marcellum verſis, minora folia quàm ruſci, herbã iſtam habere legitur, non ſine menda tamen.

Emẽdatur Marcellus.

DE DAPHNOIDE.

Græcè, δαφνοειδὲς : *Latinè*, *Daphnoides*, *laureola*: *Hiſpanicè*, *laureola* : *Italicè*, *laureola* : *Gallicè*, *Laureolle* : *Arabicè*, *daphnides* : *Germanicè*, Zeilant, vnd ſeidelpaſt.

DE CHAMAEDAPHNE

Græcè, χαμαιδάφνη : *Latinè*, *chamædaphne* : *Italicè*, *chamedaphne*: *Hiſpanicè*, *laurel baxo*, *laureoleta*, *Arabicè*, *Chamedaphnes*.

Enarratio CXLIX. CL.

SVb eodem capite de daphnoide, & chamædaphne, quaſi herbis ſimilibus, & eaſdem fere vires habentibus, Galenus ſermonem fecit, vt apud ipſum eſt legere lib. vj. de Facult. ſimplic. medic. ſub ſequenti ordine: Chamædaphne, perſimilis quidem eſt viribus daphne Alexandrinæ: Sicuti & quod daphnoides vocant: verum qui daphnoidem laureolam dictam, mezereon eſſe credũt, omnino fallũtur, quũ mezereon longe alia ſit res, vt capite de chamælæa dicemus. Eſt enim laureola, herba ſiue frutex cubitalis altitudinis folia laurina habens, quæ linguam & fauces feruido quodam ſapore erodunt vrúntve, cui flores albi purpuraſcentes inſunt, & eam pharmacopolæ fere omnes ſatis cognitam habent. Huic affinis chamædaphne eſt, quæ vinca peruinca nõ eſt, vt multi falsò rentur, quia vinca peruinca, vt diximus clematis eſt: Vocat tamen Plinius libro xxj. cap. ii. vincam, chamædaphnem, hac tantum de cauſa, quia folia laurina habet, Sed re vera, Chamædaphne alia eſt herba, ſcilicet cubitalis altitudinis, ramulo ſingulari creſcens, folio tenui, lauri ſimilitudine, vt ipſemet Plinius deſcribit lib. xxiiij. cap. 15. Quæ omnia vt noſtis, à peruinca abſunt, vt liquido conſtet, chamædaphnẽ non eſſe peruincam, quum potius clematis peruinca ſit.

Mezereon chamælea eſt.

DE

DE HELLEBORO ALBO.

Græcè, ἑλλέβορος λευκὸς: *Latinè*, *Helleborus albus, veratrum album*: *Hiſpanicè*, *verdegambre blanquo*: *Italicè*, *elleboro bianco*: *Gallicè*, *ellebore blanc*, *& veraire*: *Arabicè*, *Cherbachem*: *Germanicè*, Vveiſs nieſs vvurtz.

DE HELLEBORO NIGRO.

Græcè, ἑλλέβορος μέλας: *Latinè*, *Helleborus niger, veratrum nigrum*, *melampodium*: *Hiſpanicè*, *verdegambre negro*, *elleboro negro*: *Italicè*, *elleboro negro*: *Gallicè*, *ellebore noir*: *Germ.* Chriſtvurts.

Enarratio CLI. CLII.

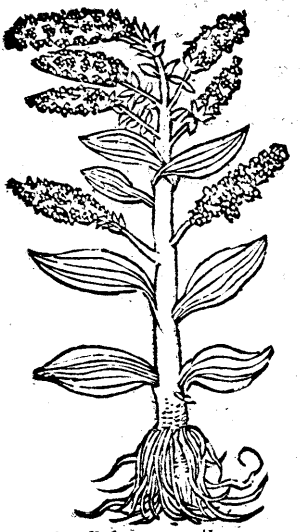

Helleborum album I.

SCribitur Helleborus & Eleborus, ſed Horatius cũ duplici l. ſcribere videtur, cùm dicat, Expulit helleboro morbum, bilemque meraco. Cuius duo genera ſunt, album & nigrum, vtrunque ſatis notum. Album folia plãtaginis, lata ad albedinem inclinata habet: nigrum vero folia nigra herbacei coloris, ſtricta, quibuſdam partita diuiſionibus, qđ non ſolum floribus purpuraſcentibus reperitur, ſed etiam albicantibus, & ſubluteis. Sed animaduertẽdum eſt, quòd genera hęc helleborinigri, habentia flores albicantes, vel ſubluteos, viribus impotentiora ſunt, & minus obnoxia, quàm illius flores purpuraſcentes poſsidentis: vtcunq; tamen, albi & nigri

Helleborum album 2.

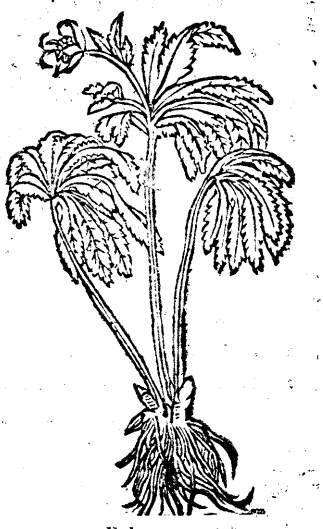

Helleborum nigrum.

Hellebori radices, in vſu medico frequenter veniunt, quibus priſci indiſcriminatim vtebantur, non plus albi radices quam nigri ægrotis dando, Sed albi potius pro euocando vomitu: nigri vero pro aluo ſubducenda. At recentiores & medici ab hinc trecentis annis, nigrum exhibent helleborum, album tanquam venenum formidantes, quo factum eſt, vt Meſue in ſuis Simplicibus dicat, Albus corporibus noſtri temporis eſt moleſtus, imo eſt eis ſicut venenum proprie præfocans: nigri autem vſq; ad tempora noſtra virtus tolerabilis eſt, licet adhuc difficilis. Ex lunioribus quoq; Mathiolus Senenſis, nigrum albo periculoſiorem facit, quia ita experientia deprehenditur, quum tamen hodie boni practici nigro correcto tanquam diagridio continuo vtantur: Cuius correctio hæc eſt, ex pulueris elebori nigri, drach. 1. cinnamomi, fœniculi, aniſi, maſtichis ana ʒ ß, pulueri zentur omnia ſubtiliter, & fiat puluis. Alij vero Meſue patrocinantur: quia ita quoque experientia venarunt, quæ ſane diuerſitas nō aliunde orta

eſt,

eſt, quàm ex regionum diuerſitate, vna enim in regione albus potentior nigro eſt, altera vero niger, albo. Plures autem nouimus herbas, quæ vno in loco ſuas exacte ſeruant naturas, alibi vero ab illis degenerarunt, vt in cicuta videre eſt: quinimo in animalibus quoq; id euenire certi ſumus, vt de ſerpentibus, araneis, & aliis variis animalculis, quæ regionibus frigidis venenoſa non ſunt, alibi vero veneno non carent, vtcunq; tamen, ab eorum ſubſtantiis, tanquam ab exitiali veneno fugiẽdum ſuaderem, quum vterque periculoſus ſit, & naturæ infeſtiſsimus. Solet tamen multis parari modis helleborus, quos ego nunc prætermitto, modo recitem id quod à nonnullis factitatum iri animaduerti: pomum enim accipiunt, quod multis hellebori nigri radicibus trãsfigunt, ac ſub cineribus coquunt, à quo poſtea radicibus detractis, in hieme poſt longam ſyruporum propinationẽ, quartana rebelli affectis, comedendum tribuunt, quod valentiſsime purgat: & breui omnes ferè quartana, & morbis eradicatu difficillimis, vexati liberantur. Compleri autẽ hoc opus poſſet, non tantum in pomo, quantum raphano, aut citonio, vt de ſcamonea Galenus lib. j. de Alimentorum facultatibus ſuadet agendum, vbi iubet excauata interiori cotonei parte, ſcammoneam imponi, & aſſari: poſtea vero concedit ipſum pomum mandi & nõ ſcammonium: nam & in pane in furno excocto, hoc quoq; fieri poteſt, vt cæteros plures alios præteream parandi modos. Cæterum dicitur helleborus, vel helleborum, ab Helleboro fluuio prope Anticyram vbi optimus reperitur: niger tamen helleborus vt teſtatur in præſenti Dioſcorides, melampodion à Græcis appellatur, ob id quòd credatur, Melampum paſtorem illum inueniſſe, ac furentes Prœti filias curaſſe, cui ſubſcribit Plin. lib. xxv. cap. 5. vbi adamuſsim de vtroq; helleboro ſermonem habet, Coturnices ali helleboro, veluti ſturnos cicuta, Galenus memoriæ commendauit, quod prius ab Ariſtotele dictum fuiſſe legimus, & à Theophraſto eius diſcipulo receptum, & ea de cauſa, coturnices in cœnis ſuis antiqui prætermiſerunt; Cætera vero de helleboro prætermittimus, de quo Hippoc. libellum ſcripſit, & multa libris Aphoriſ. & de Morbis populariter vagantibus, dixit: & de eorum viribus ita dixit

Galenus, libro sexto de Facultat. simpli. medicamen. tam albus quàm niger helleborus, extergentis calfacientisq; est potentiæ, quamobrem ad alphos, lichenas, psoras, lepraſq;, accommodi sunt, Quin etiam niger si in fistulam callo induratam infundatur duobus tribusue diebus, callum detrahit, dentibus prodest cum aceto colluentibus: Sunt autem in tertio ordine excalfacientium & deficcantium: porro niger gustu calidior est, Candidus amarior. Ex helleboro, syrupus hodie in nonnullis paratur officinis, qui contra morbum Gallicum difficilem & rebellem multum valet.

DE SESAMOIDE MAGNO.

Græcè, σησαμοειδὲς μέγα: Latinè, sesamoides magnum: Germanicè, leüss kraut.

DE SESAMOIDE MINORI.

Græcè, σησαμοειδὲς μικρὸν: Latinè, sesamoides minus.

Enarratio CLIII. CLIIII.

VT verum fateamur, hucusq; à nobis herbæ istæ visæ non sunt, Patauij tamen reperiri olim mihi dixit Gaspar de Gabrielis, nobilis Patauinus, vir singulari doctrina præditus, & herbarum ac simplicium maximus indagator, cui fides ampla tribuenda est: hodie verò ibidem quoque reperiri certus sum, præsertim in eo horto quem Illustrissima Respublica Venetorum, Herbis & fruticibus dicauit, vt in eo tanquam in promptuario quodam, omnes quoad fieri possit, plantæ sanè, ab omnibus videantur, & temporis necessitate, contra quemuis morbum, eas carpere possint.

DE SYLVESTRI CVCVMERE.

Græcè, σίκυος ἄγριος: Latinè, cucumis agrestis, cucumis anguinus: Arabicè, Chefe allimar: Hispanicè, cogonbrilhos amargos: Lusitanicè, pipinos de sancto Grigorio: Italicè, cocomeri saluatici: Gallicè, coucombre sauuage, courge d'Asne: Germanicè, vuild cucumer.

DE

DE SVCCO CVCVMERIS SYLVESTRIS.

Græcè, ἐλατήριον: Latinè, elaterium: Vulgò, elaterio.

Enarratio CLV.

Cucumer syluestris.

INascuntur Cucumeres agrestes, vbique simili in planta, qua nasci solent cucumeres magnitudine glandis, qui facillime quum tanguntur, exiliunt, saltantúe, ex quorum succo elaterium paratur medicamentum massæ modo concretum, officinis familiare, præcipuè pro exoneranda aluo, cui ætatem Dioscorides à biennio ad decennium vsque purgationibus accommodatam tribuit: quum enim decem annos supergreditur ineptum effici & purgationibus inutile tradit, quod adnotasse credendum est, propter Theophrastum, qui libr. ix. de Plantarum historia capite decimoquarto, inquit: elaterium eo melius fieri quo vetustius, imò ex medicamentis nullum stare, quod longiore æuo duret quàm elaterium, ita vt eius vires ad ducentos vsq; annos vigeant, contendit, quinquaginta vero annorum elaterium lucernas ardentes extinguere ibidem Theophrastus tradit, quo experimento verum à falso deprehenditur. Interdum enim in eo humiditas aquea viget, optimum est elaterium, qua lucernas extinguit, quod nos quoq; verum esse experti sumus. Proinde textum istum Dioscoridis corruptum esse pro re certa tenemus, quia loco illorum verborum, quum eius profequitur probitatis signa: quod-

Dioscorides emaculatur.

que lucernis admotum, facile eas extinguit: dicit facile accenditur: vt iure quis errorem iſtum in Dioſcoride eſſe dicat. De qua Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medicamē. ita tradit: Tum ipſe, tum eius ſuccus quem elaterium vocant, aut ex foliis & radicibus preſſus, perutilis ad medicationes exiſtit. Elaterium itaq; menſes ciet, fœtumq; perimit applicatum, ceu alia omnia amara & tenuium partiū: Summe ſiquidem eſt amarum, calfacitq; in ſecundo ordine, ac proinde etiam digerit, Sic enim eo angina laborantes inungunt quidam cum melle aut oleo veteri: bonum item eſt regio morbo affectis infuſum cū lacte in nares: ſimiliter dolores capitis ſanat. Radicis atq; foliorū ſuccus ſimilem, ſed imbecilliorem facultatē ſortitur. Radix etiā abſtergit, digerit, emollitq;. Cortex potentius deſiccat: cætera vero de elaterio apud Meſuen legito.

DE STAPHIDE AGRIA.

Græcè, σταφὶς ἀγρία: Latinè, ſtaphis agria, herba pedicularis, pituitaria, vua ſylueſtris: Hiſpanicè, ſabaz, paparraz: Italicè, ſtaphuſaria, ſemence de frati: Arabicè, Alberas: Gallicè, ſtaphiſagrie, ou l'herbe aux poulx: German. Biſsmüntz, oder leüſs ſomen.

Staphis agria.

Staphis agria. Pedicularis herba. Vub tamivia.

Enarratio CLVI.

DIcitur Staphiſagria pedicularis herba, quoniam eius commune ſemen & officinis familiare pediculos enecet. Hanc Cornelius Celſus libr. iij. capite xxj. & alij nonnulli medici, vuam taminiam vocant, ſed falsò, quia vua taminia, vitis eſt nigra, de qua ſermo in hoc libro haben-

dus est, de hac vero staphidagria, sub agresti vua, Galen. lib.vj.sermonem fecit, quum dicat: At agrestis, vehementer acris existit, adeo vt ex capite purget; abstergatque valenter. Itaq; ad psoram accommoda est, sed & vrendi vim habet.

DE THAPSIA.

Græcè, θαψία: Latinè, thapsia: Hispanicè, Lusitanicè, otom: Italicè, Gallicè, thapsie.

Enarratio CLVII.

Thapsia.

DIcitur Thapsia quia in Thapsio insula prope Siciliã abunde proueniat, & in ea primo inuenta fuerit, quæ variis aliis in locis crescit, vtpote apud montem Garganum, Sancti Angeli dictum, prope Apuliam, non minus in Hispania, Lusitaniaque felicissime nascitur, præcipue apud Conimbricenses, prope fanum diui Antonij, vt alios sileam locos, Dioscoridis historiæ in vniuersum respondens, quam ibidem à thapsia, corrupta voce, Tom appellant mulieres, & eam ad fugandos dæmones vsurpant, & ea de causa de ea quoq; prouerbium circumferunt, quod sic nostra lingua sonat, Eu som otom, quæ odiabo fuge, donde eusom, & Latinè ita dici potest, Ego sum thapsia, ex qua præsente, dæmones aufugiunt: Cæterum, hanc omnes scholasticos Conimbricensis academiæ, veluti cæteras cognouisse herbas, non dubitarim, quum præceptore Reinosio viro grauissimo, ac doctissimo vtantur, quem, quum primũ ex Italia in Hispaniam reuocatus esset, apud Almediam oppidũ, interueniente fratre meo Petro Brandano, inuisi, vt tanti hominis amicitiã mihi conciliarem. Sed vt ad thapsiam reuertar, Theophrastus lib.ix.de Plantarum historia, cap.22.de ea sermonem habet: non minus Plinius lib.xiij.cap.20.ita quoq; de ea tradit: Nero Cæsar, inquiens, claritatem thapsiæ dedit, initio sui Imperij, quia nocturnis grassationibus, emaculatam faciem trahens, illam thapsia, thure & cera illinebat, & contra famam sequenti die cutem synceram circũferebat. Porro ex thapsia Galenus libris Methodi medendi, initio destillationum, à capite in pectus, & subiectas partes cadentiũ, emplastrum ad cutem materias reuocans describit. Est enim

thapſiæ pars præcipua radix, de qua Galenus libro vj. de Facultat. ſimplic. medic. ita tradit: Thapſia acrem habet ac valenter excalfacientem facultatem cum humiditate coniunctam: quare ex alto violenter extrahit, & quod extraxit, digerit, celeriter tamen corrumpitur.

DE SPARTO.

Græcè, σπάρτιον: Latinè, ſpartum, geniſta: Hiſpanicè, geneſtra, gieſta, gieſteira: Italicè, geneſtra: Gallicè, geneſt, & geneſt à Eſpaigne: Germanicè, Pfrimmen.

Enarratio CLVIII.

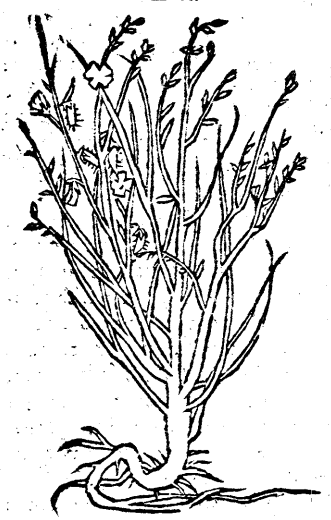

Sparton.

GEniſtam hic deſcribit Dioſcorides, aureos flores producentem quam priſci ſpartũ ſiue ſpartiũ appellabant: Cuius virgæ natiuo lentore infragiles ſunt, & illis ruſtici vites, & faſciculos ligant, imò Itali ex illis aqua maceratis, fila pro ſaccis & chordis conficiendis parãt. Inſunt enim geniſtę phaſelorum modo ſiliquæ, in quibus ſemen lentis modo claditur: gallinis admodum infeſtum: Nam flos vt dixi, aureo quodam fulgore à longinquis apparens eſt, tametſi albus quoq; videatur, qui mirum in modum aluum exoluit, & de illius natura, ita tradit Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. Sparti (quo & vites alligant) tum fructus, tum ſuccus virgarum valentem trahendi vim poſsidet, reliqua vero de geniſta apud Meſuen legito.

Spartum. Eſt ſpartum ſiue ſpartium, hodie longe aliud à geniſta, quod

quod in Betica regione Hiſpaniæ parte, præcipuè regno Morſienſi naſcitur: veluti in Algarbia apud Luſitanos. Aphricæ confermina, frutex iunci aculeati modo, in acer uis ſponte ſua naſcens, abſq; folio, ſemine, & flore: nam virgæ huic ad ſummum cubitales ſunt, ſolidæ, ad frangendum difficiles, vinculorum vſui præcipuè, ex quibus cordæ, funes, cameli, & nauium ornamenta parantur: nec minus in ipſa Algarbia & Bætica regione, ex iſto ſparto, infinitus ſportularum, & corbium, calaſthicorúmue numerus, pro deferendis ficubus, & paſsis, aliiſúe mercibus, ad vniuerſam Germaniam, Pruſsiam, & Boëmiam, Galliam & Scythiam fiunt, hodie verò ſpartũ hamato ligno conuolutũ, eradicatus, veluti quoq; Plinij tempore, oſſeis ſiue ligneis conamentis, euellebatur, vt cap. 2. lib. xix. vbi exacte ſparti huius hiſtoriam proſequitur, meminit: fuit enim ſpartum hoc poſt Theophraſtum, Græcis notum, vt ibidem Plin. teſtatur, & lib. xxiiij. cap. 9. in quo quæſitum proponit, num geniſta Græcorum ſpartum ſit, de quo Homerus dixit, nauium ſparta diſſoluta, Cui breuiter reſpondet, certum eſſe, nondum eo tempore Africanum vel Hiſpanum ſpartũ in vſu fuiſſe, vt credendũ ſit, geniſtam, Græcorum ſpartum eſſe, noſtrũ verò ſpartum, illis ignotum eſſe, nec de eo vllã poſteritati reliquiſſe memoriam.

DE SILYBO.

Græcè, σίλυβον: Latinè, ſilybum.

Enarratio CLIX.

Silybon quæ ſit ſpina ignoratur hodie.

DE GLANDE VNGVENTARIA.

Græcè, βάλανος μυρεψικὴ: Latinè, balanos myrepſica, myrobalanus, glans vnguentaria, Ben Arabum: Hiſpanicè, auellana de la India: Vulgò, ben.

Enarratio CLX.

NAſcitur glans vnguentaria quam Græci balanon myrepſicam, ſiue myrobalanon appellant, frequentiſſime, non quod equidem nouerim in Hiſpania, ſed potius in India, vnde ad nos adfertur, fructus perſimilis auellanis

nis agreſtibus triangulatis, vel potius piſtaciis, aut integro cappari triangulari. ex cuius nucleo, oleum de Ben dictum, vnguentarij hodie ad priſcorum imitationem parant, vt libro ſecundo diximus: vocant enim oleum de ben, quia Arabes & Mauritani, vt Serapio & Meſue glandem iſtam vnguentariam ben appellãt. Fieri enim oleum hoc debet, ex nucleis, vt diximus, minime vero ex corticibus aut putaminibus, vt Theophraſtus contendit. Cæterum, medici qui in India degunt glandem iſtam vnguentariam, in potu, ad ſubducendam aluum, & prouocandum vomitum, ægrotantibus propinant, ſimul enim glans hæc opus iſtud complet, & vt tradit Galenus lib. vj. de Facult. ſimpli. medicamen. ſucco eius qui calidus eſt, vnguentarij vtuntur. Reliquiæ autem vnde expreſſus eſt ſuccus, vincentem habent qualitatem amaram, cui admiſta eſt quædam aſtrictio, proinde extergentem, incidentem, contrahentem & ſtipantem effectum poſsident. Quod ſi quis carnem eius drachmæ pondere, cum melicrato bibat, medicamen experietur vomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum ſubducit largiter, ſed lienes liquat, iecurque indureſcentia: ad quorum viſcerum expurgationem, ex oxycrato ipſam exhibere conſueuimus. Ex aceto etiam lepras, pſoras, lentes, vitiligines, ionthos, ephelim, exanthemata, achoras, alioſque id genus cutis affectus exterit. Abſtergentem itaq; & incidentem cum aſtrictione obtinet facultatem. Cortex autem eius, admodum aſtrictorius exiſtit.

DE NARCISSO.

Græcè, νάρκισσος: Latinè, narciſſus, lirion: Vulgò, narciſo: Arabicè, narces: Gallicè, porrion: Germanicè, narciſſen rœſslin.

Enarratio CLXI.

Narciſſus. PLinius lib. xxj. cap. 19. Narciſsi inquit duo genera in vſu medici recipiunt, vnum purpureo flore, & alterum herbaceum, hunc ſtomacho inutilem, & ideo vomitorium, aluos quoque ſoluentẽ, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narciſſum dictum, non à fabuloſo puero. Hæc Plinius. In quibus animaduertitis, narciſſo flores

purpur

Narcissi 2. genera.

Narcissus luteus.

purpureos, vel herbaceos tribuisse, quum tamen Dioscorides in præsenti, candido flore suum narcissum cum aliquantulo medio croceo ornari tradat, ex quo satis constat, narcisi plures & varias species esse, vt nos quoque re ipsa experti sumus, videntes Ferrariæ, ac Venetiis narcissos variis insignitos coloribus. Theophrastus porro libro vj. eiusdem numeri capite, tradit, narcissum solum in autumnali æquinoctio florere: quod falsum esse experientia indicat, quum in æquinoctio vernali florere quoq; deprehendamus, imò ter aliquando in anno flores emittere narcissum, compertum est, de quo Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. ita tradit: Eius radix deficcat adeo vt vel maxima tendonum vulnera glutinet, habet verò quiddam abstersorium, & attractorium: plura verò alia, & illa quidam fabulosa apud Ouidiũ legito, qui narcissum croceo flore nitere, candido verò ambiri iis carminibus cecinit,

Nusquam corpus erat, croceum pro corpore florem
Inueniunt, foliis medium cingentibus albis.

Quę proculdubio ad Dioscoridis mentem scripta sunt.

DE

DE HIPPOPHAE.

Græcè, ἱπποφαὲς: Latinè, hippophaes.

Enarratio CLXII.

TAmetsi hippophaës exacte à Dioscoride delineetur, hactenus tamen quæ illa sit herba, ab omnibus ignoratur.

DE HIPPOPHAESTO.

Græcè, ἱπποφάεστον: Latinè, hippophæston.

Enaratio CLXIII.

Et hæc quoque quæ sit herba ignoratur.

CONSTANTINVS.

Hippophaes & Hippophæston plantæ non sunt incognitæ, vt credit Amatus Lusitanus: nam vtraq; omnibus Dioscoridis notis congruens in Angliæ & Scotiæ litoribus inuenitur: multisq; alijs in locis maritimis, vt existimo, si quis perquirat diligenter. Nam & in Italia inuentum hippophaes testatur Mathiolus vir grauissimus: sicuti & hippophæston in littore Monpessulano frequentissimum esse, obseruauit Iacobus Dalechampius Cadomensis medicus, Lugduni medicinam faciens maxima cum celebritate nominis et gloria: quique, propter eruditionem in eo viro commemorabilem, mihi perneceſſarius atque coniunctissimus existit. his testimonijs vtor, ne quis malicioſior rem commentitiam esse ſuſpicetur. Rufus medicus etiam de hippophae & hippophæſto meminit libello de purgantibus medicamentis, quem de Græco conuertimus. Sed aduertendum quòd hippophæſto in purgando valentiores vires tribuat: Ediuerſo Dioscorides hippophaes fortius existimet. Plinius lib. xxvj. cap. 8. hippopheon etiam epithymon vocat. Ab eodem lib. xxj. cap. 15. hippophaes dicitur hippophyes, ſpinis geniculatum, cui tributa proprietas, quòd & fructum ſpinoſum habet. Galenus in vocibus Hippocratis hippophaes ἡ ἀκάνθου ἡ τύφου dici adnotat. ſed hippopheon & ſtyphon legit Phauorinus. Plin. lib. xvj. cap. 44. hippophaes etiam hippophæſtum vocat, ſpinam fulloniam, calyculis inanibus, folijs paruis, radice alba, cuius ſuccus ad detractiones in comitiali morbo ſit vtiliſſimus. Libro tamen xxvij. capite 10. ita ſcripſit: Hypophæſton (legendum Hippophæſton) naſcitur in ſpinis ex quibus fiunt aneæ (locus corruptus. Cornarius legit pilæ) fulloniæ, ſine cauliculo, ſine flore, capitulis tantum inanibus, & folijs paruis, multis, herbacei coloris, radiculas

diculas habens albas, molles. Succus earum exprimitur Aestate ad soluendam aluum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, & tremulis hydropicis. contra vertigines, orthopneas, paralyseis incipientes. Idem author libro xxij. cap. 12. hippophaes & hippophaston, sub his nominibus Hippophyes & Hippope, mihi videtur descripsisse addita etiam vocabulorum notatione. Eius haec verba: hippophyes in fabulosis maritimisq; nascitur, spinis albis. Hederae modo racemosa est, candidis & ex parte rubentibus acinis. Radix succo madet, qui aut per se conditur, aut pastillis farinae: hac bilem detrahit obolo ponderis, saluberrimè cum mulso. Et altera hippope, sine caule, sine flore, foliis tantum minutis, huius quoq; succus hydropicis mire prodest. Debent accommodatae esse equorum naturae, neque ex alia causa nomen accepisse &c. Apud Theophrastum libro sexto, de historia plantarum legitur hippophyon quod interpretes vertunt lappaginem. lib. autem nono, hippophaos vocatur ab ipso spissatus succus tithymali: sed legitur in exemplari Graeco hippomanes, quod etiam plantam esse cecinit Theocritus in Pharmaceutria, cui se opponunt interpres ex Aristotelis decreto libro vj. de histor. animal. Plinius lib. xxviij. cap. 11. & libr. viij. cap. 42. Virgilius q; Aeneidos 4. & 3. Georgicon.

DE RICINO.

Graecè, κίκι: Latinè, cici, ricinus, croton; Officin. cataputia maior, cherua maior, granum regum, palma Christi: Arabicè, cherua: Hispanicè, figueira de l'inferno: Italicè, girasole, fagiuolo Romano, fagiuolo Turchesco, mirasole; Gallicè, palma Christi: Germanicè, Vvunderbaum.

Enarratio CLXIIII.

DIcitur ricinus planta haec, ob similitudinem quam eius fructus cum ricino animali sordido habet, quod canes, asinos, equos, boues, ac potissimum capras & hircos infestat, & sua voce Hispani carrapatum, Itali verò zeccam, appellant. Est enim planta haec in altum crescens, vt saepe arboreſcat, caule arundineo, folio ficus,

Ricinus.

cus, qua de causa Hispani eam, ficum inferni vocant, veluti Arabes cheruam maiorem, aut catapuriam maiorem. Mesue porro, inter sua simplicia abbemesuch, id est granum regis vocat, & ex eo libro secundo, oleum ricininũ fieri tradidimus, & vt inquit Galenus libro septimo, de Facultatibus simplicium medicamẽtorum: vt fructus eius expurgat, detergit, & digerit, sic etiam folium, sed vndequaque debilius, oleum quod ex semine conficitur, calidius atque tenuius est, quàm commune oleum, ac proinde potentius digerit.

CONSTANTINVS.

COmplures sunt causæ quas alibi exponam, cur vix persuaderi possum Cici Dioscoridis plantam esse, quam vulgò vocamus palmam christi. Cici vt refert Herodotus libro ij. vocant Aegyptij, & Græci Συλλικυάρια. arbor ipsa ricinus, & Græcis croton dicitur, à similitudine animalis canibus infesti, nos vocamus Tiques, fortè à Græco vocabulo (nam & crotonem & tixin siue trixin vocant græci) Homerus κυνοραιστὰς appellat, & interpres κρότωνας & τρίξινα. De Ricino vide Plinium libro 15. cap. 7. & lib. xxij. cap. 4. Theophrastum lib. j. de historia & lib. xx. de causis plantarum. Galenum in glossis Hippocratis. & adhuc Plinium libro. xvj. capite 22.

DE SEPTEM TITHYMALI GENERIBVS.

Græcè, τιθύμαλος: Latinè, tithymalus, esula: Hispanicè, leche tresna: Lusitanicè, aleitaria hierua: Arabicè,

Arabicè, xauſer: Italicè, lactaria herba: Gallicè, reueille matin: Germanicè, Vvolffsmilch.

Tithymalus 1.

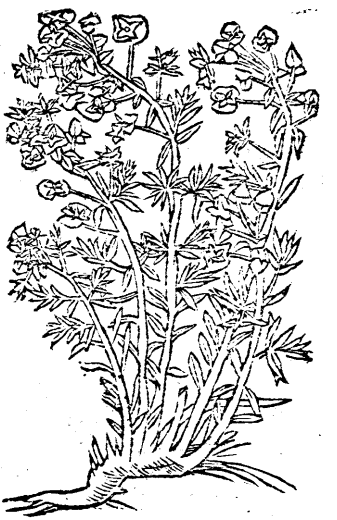

Tithymalus 2.

Enarratio CLXV.

SEptem connumerantur tithymalorum genera, vltra plura alia à nobis cognita quæ ordine recenſebimus. Eſt igitur primum eorum genus ſequens, Charatis, ſiue Cometes, aut Amygdaloides, à foliis amygdalarum dictus, quod alij cobion appellitant, & eum nos multoties vidimus, & vbiq; reperitur, folio lathyris, minoris cataputiæ dictæ.

Secundus tithymalus, myrtites, quaſi myrtaceus vocatur, quia foliis myrti pungentibus tamen ornetur, vnde melius myrſinites vel caryites quoque appellari ſolet, & quem Manardus, Leonardus Fuchſius, & alij non pauci, vulgare officinarum turbit eſſe putant, quia vt referunt herbarij, & circulatores, ac radiciſecæ, turbit hoc, ex plan ta folia myrto ſimillima habente excauant, potiſſimum

apud

Tithymalus 3.

apud mõtem Garganum prope Apuliam.

Tertius, Paralius maritimus, siue tithymalus, vel lactariolus dicitur, quem Hetrusci piscatores, Mauram herbam appellant, & illius radice pisces interficiunt, ex ea escam parantes, veluti ex platyphyllo, septimo nominando tithymalo.

Quartus Helioscopos id est, soliseqvus, quia capitula cũ Sole circum agit dicitur, variis in locis repertus.

Quintus, Cyparissias nominatur, qui, vt mihi videtur, & res ipsa testatur, esula minor est, officinis satis familiaris herba, quam Mesue alsebram minus vocat, porro alsebram maius, pityusa Dioscoridis est, vt sequenti dicemus capite.

Sextus, dendrodes, quasi arborescens tithymalus est.

Septimus, platyphyllos, id est latifolia habens, dicitur, verbasco similis herba & qua Hispani hodie quoq; pro interficiendis piscibus vtuntur: & eam Itali torum tagliam sua voce appellant. Cæterum de horum tithymalorum viribus, ac natura, legito Mesuem capite de Alsebram, & Galenũ lib. viij. de Facultat. simplic. medic. qui sequenti modo tradit: Tithymali omnes, vincẽtem habent acrem, calidamq́ue potentiam, cum amaritudine quadam, validissimus eorum est liquor, dein fructus, & folia, postremo radix: Hæc aceto incocta, sanat erosorum dentium dolores: liquor in ipsa foramina inditur. Cæterũ si aliam partam contingat, continuo adurit vlceratq́ue illam, ex quarta existens calfacientium ordine, qui ad exurentia pertinet. Sic pilos quoque & verrucas, & myrmecias, & pterygia, & thymos, cum oleo inunctus succus euellit, deter

detergitque lichenas & psoras, propter amaritudinẽ, nec non vicerum phagedænica, anthracode, & gangrænode, quia valenter calfacit, & deficcat, aliquando iuuare poterit. Ad hæc, fistularum callos eximit, prædicta omnia folia & fructus præstare possunt, sed imbecillius, quibus sanè & ad pisces in aqua stagnali capiendos, vti assolent, celerrime enim ab illis ad vertiginem acti, ac semimortui redditi, ad aquæ superficiem feruntur. Porrò quũ septem sint tithymalorum genera valentissimus est quem characiam maremq; nominant, & fœmina nuncupata myrsinites: & qui in petris nascitur arboreſcens: deinceps qui phlomo assimilis est, & cyparissias, dein marinus, ac denique helioscopius proportione autem facultatis ipsorum, & cinis & lixiuium existet.

DE PITYVSA.

Græcè, πιτύουσα: Latinè, pituysa: Officin. turbit nigrum: Arabicè, scebran: Vulgò esula maior, turbit negro: Germanicè, düffelsmilch.

Enarratio CLXVI.

NAscitur pluribus & variis locis pityusa, similis omnino cyparissiæ, sed longe maior & procerior, & ea de causa, cyparissim minorem esulam, hanc verò maiorem appellamus, quam Mesue & Auicenna, alsebram & scebram maius appellant, vt ex Serapione facile percipi potest, qui ad verbum ea quæ Dioscorides pityusæ tribuit, ille suo scebram condonat. Huius verò radix vt placet Actuario, turbit nigrum est, quod hodie ex monte Gargano apud Apuliam, multis & variis abundante herbis aduehitur, intus aliquantulũ album: exterius verò ex subruffo nigrum, natura pessimum, & omnino aspernendũ. Album verò turbit, vt idem Actuarius in eodem libro de Compositis medicamentis testatur, radix alypi est, quod ex orientali regione Turcæ & Hebræi, hodie ad nos portant, natura optimum, & quod seplasiarii vt habeant soliciti esse debent, pityusæ radice, vt infestissima relicta: de qua Galenus lib. viij. de Facultat. simplic. medic. inquit: Viribus est similis tithymalo, succumque sortitur similem, & similiter purgat.

DE LATHYRI.

Græcè, λαθυρὶς: *Latinè*, *lathyris*, *cataputia minor*: *Arabicè*, *mendana*: *Hiſpanicè*, *tartago*: *Italicè*, *cacapuzza*: *Gallicè*, *eſpurge*: *Germanicè*, Spring kraut, ſpring kœrner.

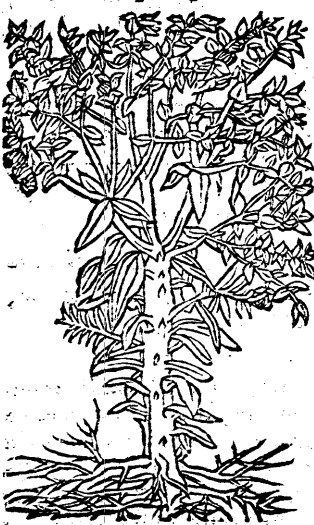

Lathyris.

Enarratio CLXVII.

NOta lathyris eſt herba, officinis cataputia minor dicta, cuius grana viginti potentiſſime pituitam purgant, & illis ruſtici pro ſubducenda aluo frequentiſſime in Hiſpania & Italia vtuntur: & de illius natura, Galenus libro ſeptimo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita dixit: Et ſucco & purgatoria vi tithymalum refert, niſi quòd ſemen appareat dulce, licet maximè ſit purgatorium.

DE PEPLO.

Græcè, πέπλος: *Latinè*, *peplus*, *eſula rotunda*: *Hiſpanicè*, *mala leche yerua*: *Luſitanicè*, *maleitas herua*: *Italicè*, *eſola ritonda*: *Gallicè*, *reueille matin des vignes*: *Germanicè*, Klein hundsmilch.

Enarratio CLXVIII.

NAſcitur peplos ſiue peplum, in vineis, prope vias, & in hortis folio paruo, ſimili rutæ, ex quo lac emanat apprime purgans, & ea de cauſa, Luſitani & alij Hiſpani, herbam iſtam malum lac appellant, quam pharmacopolæ rotundam

quandam esulam vocant, & de ea Galenus lib. viij. de Facultatibus simplic. medicam. ita tradit: Succum habet similem tithymalis, quum in aliis, tum quia purgat ceu illi.

DE PEPLIO.

Græcè, πεπλὶς: Latinè, peplion, peplis.

Enarratio CLXIX.

NAscitur peplion non multum absimile à peplo, prope mare, & alia varia loca, folio rotundo aliquantulum circinato: caule verò subruffo, lactis liquore pleno, de cuius viribus, Galenus citato loco, ita inquit: Etiam fruticulas hic succū habet vt tithymali, validumq;, non tamen admodum vtilem, radix eius videtur superuacanea, semen vtile est, & flatulentum pepli semini similiter purgans.

DE CHAMAESYCE.

Græcè, χαμαισύκη: Latinè, chamæsyce, peplum minus: ficus terrestris.

Enarratio CLXX.

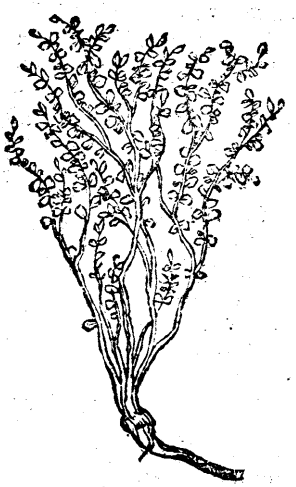

Chamæsyce.

NAscitur Chamæsyce vbiq; herba parum à peplo, præterquam paruitate differens, qua de causa, minus peplum appellari meretur, de qua Galen. libro octauo, de Facultatibus simplicium medicament. ita inquit: Chamæsyce abstergendi simul & acrem vim possidet, itaq; acrochordonas & myrmecias caules eius teneriores intriti, quique ex eis profluit liquor, auferūt, cum melle crassas oculorum cicatrices detergūt: hebetudinē visus à crassitie ortam, adiuuant: sicuti & suffusionū principia. Hæc Galenus. Verum caue

tu lector candide ne decipiaris, quia chamæciſſos longe alia eſt herba, quàm chamæſyce, vt ex capite 127. deprehendere potes.

DE SCAMMONIA.

Græcè, σκαμμωνία: Latinè, ſammonion, ſcammonia: Arabicè, ſachmunia: Vulgò ſcammonee.

Enarratio CLXXI.

Scãmonia. SAtis nota ſcammonia eſt, baſis & calcar omnium ſoluentium medicamentorum, quæ cotoneo cocta, diagridium dicitur. Eſt enim ſcammonia, ſiue ſcammoniũ, ſuccus ſiue liquor radicis volubilis cuiuſdam, quę in Aſia, Myſia, & Syria, ac Iudæa naſcitur, quanquam in Apulia, non poſtremæ notæ proueniat: quæ verò ex Aſia affertur ſcammonia primatum obtinet: Syriaca verò non ita bona eſt. Cæterum, bona ſcammonia vt dicatur, has notas habeat neceſſe eſt. Leuis ſit ſcammonia oporter, pellucida, fungoſa, taurino glutini colore ſimilis: vt tenues habeat diſcurrentes lineas linguæ admota lacteſcat: vltimo loco ſignum hoc collocandum eſt, ſcilicet vt admota linguæ albeſcat, lacteſcátve, quia & adulterinæ permixtæ liquori lactariæ herbæ. Illud quoq; eueniat, vt teſtatur Dioſcorides, quod in præſenti animaduertant pharmacopolæ velim, ne ſic hoc tantum contenti ſigno, in bona eligenda ſcammonia decipiantur: nam quum eam ſputo madefaciunt, & in lac verti vident, illico optimam eſſe aſſerant, quum tamen per ſe ſignum hoc ſolum fallax ſit: cæteris verò notis adiunctum, veriſimũ. Proinde hoc ante oculos habeant decet, quum nullum hodie ſit medicamẽtum quo frequentius vtantur, quàm ſcammonia, cuius optimę & Aſiaticæ Dioſcorides, ad ſcriptulos quatuor concedit, imò ipſius drachmam vnam ſimul cum duobus ſcriptulis nigri veratri, & integra aloës drachma, ad optimam obtinendam purgationem tribuit. Hodiernæ verò & communioris ſcammoniæ, decem vel ad ſummum quindecim grana, efficaciſsimè purgant: vnde ſatis percipitur hanc adulterinam, & lacte liquoréve tithymali permixta eſſe: ſed ſcammoniam & alia ſimilia medicamenta per ſe abſq; correctione vlla ægrotantibus dare peritus medicus cauere debet, qualia ſunt helleborus, colocynthis, euphorbium

bium, esula laureola, tithymalorum septem genera, & alia plura, quæ non solum homines, sed etiam bruta enecant, de quibus Galenus semper quum loquitur, inquit: Purgãtium omnium medicamentorum naturam corporũ quæ purgantur naturis contrariam esse, quod minime benedictis medicaminibus euenire certum est, vt casię fistulari, mannæ, rhamarindis, passulis Corinthiacis, myrobalanis, rhabarbaro, syrupo rosarum solutiuo, syrupo violaceo solutiuo, sene, & aliis similibus, quæ impropriæ medicinæ dicuntur. Cæterum, vnũ in præsenti non præteribo, quod Actuarius memoriæ cõmendauit, dignum sane vt omnes medici præ oculis habeant, scilicet quòd scammonia iuribus & brodiis miscenda non sit: ita enim inquit ille: Scammonium non censeo iuribus inferendum, quod experientia compertum est, id cum ipsis conciliari non posse, quod hodierni medici animaduertant suadeo, vt non scammonium aut pilulas iuribus eliquatas in potu tradant, quum inde multis mors subsequatur: vt Venetiis vidimus & Ferrariæ in Samuelo Abarbanelio, qui ob epotas sic pilulas vitam cum morte commutauit.

Scãmonia in iure lethalis.

Chamælæa.

DE CHAMAELAEA.

Græcè, χαμαιλάια: Latinè, oleastellum, chamælæa: Arabicè, mezerion: Vulgò, mezereon: Gal. boys gentil.

Enarratio CLXXII.

CHamælæa officinarum mezereon est, planta circulatoribus, & pseudomedicis familiaris, qua corpora exsoluendo excarnificant, ex ea verò pharmacopolæ pilulas parant, quibus

medici ascitē morbum propulsant. Caueat tamen lector, ne pro chamælæa chamæleontam intelligat: de chamælæa vero ita tradit Galenus lib vrij. de Facultatibus simplic. medic. Chamælæa vincentem habet qualitatē amaram, quare admodum sordida vlcera, & quæ maximis inducta sunt crustis, purgare cum melle est potens.

DE THYMELAEA.

Græcè, θυμελάια: Latinè, thymelæa: Hispanicè, thoruiſco: Italicè, pepe montano: Gallicè, lin ſauuage: Germanicè, Rellers halfs.

Enarratio CLXXIII.

Thymelæa.

EST thymelæa planta nobis satis cognita, virgas singulares, & plures, cubitales, à radice mittens, quarum cortices pro ligandis scopis & fasciculis deseruiunt, in quibus folia chamælææ sunt, sed minora, lentiscī figurā imitantia: nam huic fructus piperis magnitudine inest primo viridis, postea, vero quum ad maturitatem peruenit, ruber euadit, & quo perdices & auiculę auidissimè vescuntur: & ea de causa, rustici Hispaniarum, singulis annis, prope infinitas dixerim auiculas hoc semine, curuatis virgis & quibusdam lineis dispositis venantur: Ob magnam enim quam thymelæa cum chamælæa siue mezereone habet similitudinem, multi chamælæam mezereon minus appellant. Est enim huius semen apprime soluens, vt testatur Dioscorides, quod granū cnidion dici, latius lib. ij. adnotauimus.

DE

DE SAMBVCO.

Græcè, ἀκτὴ: *Latinè*, *ſambucus*: *Arabicè*, *Tafactix Hiſpanicè*, *ſabugo*, *ſabugueiro*, *caninero*: *Italicè*, *ſambuco*: *Gallicè*, *ſuc*, & *ſuſeau*: *Germanicè*, Holder.

DE EBVLO.

Græcè, χαμαιάκτη: *Latinè*, *ebulus*, *humilis ſambucus*: *Hiſpanicè*, *hiez guos*, *indios*: *Italicè*, *ebulo*: *Gallicè*, *hyeble*: *Germ.* Attich, oder nilderer, holder.

Sambucus.

Enarratio CLXXIIII.

ARboreſcit ſambucus vbique ex vmbella flore albo & odorato, ex quo aqua per campanam extracta, ac fronti applicita, capitis dolores mitigat, non minus quoque ſuccus ex cortice radicis expreſſus potentiſsime vomitum prorritat, ab hydropicis aquam depellit. Ebulus vero chamęactæ id eſt humilis ſambucus herbæ modo, bicubitalis altitudinis, ad ſummum creſcit, folio amygdalino, planta in vniuerſum vſui medico conuenientiſsima, cuius radicis ſuccus eadem præſtat quæ ſambuci, vltra quæ pituitam quoque iuncturis adhærentem craſſam & viſcidam purgat, decoctum quoq; totius herbæ pedum œdemata à longinquis morbis contracta reſoluit. Cæterum, in dubium

vertitur cuius temperaturæ sambucus & ebulus sint: cui quæsito Dioscorides ita primo respondet, eadem sambuco & ebulo uis est, siccant, adstringunt, refrigerantque & aquas è corpore pellunt. Actuarius quoque libro de Compositis medicamentis, ita cum Dioscoride tradit: Sambucus & ebulus refrigerant, aquas trahunt, stomacho aduersantur: horum folia olerum more igni decocta eduntur: ad pituitam bilemq; detrahendam, radicis in vino decoctæ usus, hydropicis cõfert. Ex quibus satis percipitur, quòd sambucus & ebulus, frigidâ sortiantur tẽperaturâ,

Auicenna. Quibus Auicenna in oppositum est, qui lib. ij. sui Canonis, cap. 619. sambucum calidum & siccum in tertio gradu potius constituit. Nos vero ne in hac re à testibus contra testes discurramus, Galeni regiam viam sequentes, quantum ab harum plantarum odore, sapore, & ipsis operationibus venire possumus, inuenimus eas potius ad caliditatem declinare, quàm frigiditatem. At quia caliditas, primum ordinem non superat, pro quo inueniendo opus est ratiocinatione, nonnulli frigidas esse dixerunt, sed quòd ita se res habeat, atteſtatur Galenus lib. 6. de Facult. simpl. medic. dicens: Vtraque potentiam habet & desiccandi & conglutinandi, nec non digerendi modicum: in iis enim vltimis verbis, Galenum illis modicam tribuisse caliditatem, quum dicat digerendi modicum potẽtiam habet, satis claret. Nec enim Auicenna nobis in hac re contrariatur: quũ citato loco (vt mea fert sententia) nõ de sambuco hoc agit, sed potius de sambac: hoc est hiasmino, vel vt verius dicã, de violis, quas Keiri Arabes appellant, vt ex suis verbis, facile percipere quis poterit, In passiuis vero qualitatibus, potenter plantas istas exiccandi facultatem habere omnes concedunt.

DE PYCNOCOMO.

Græcè, πυκνόκομον: *Latinè*, *pycnocomum.*

Enarratio CLXXV.

PIcnocomon & si suis lineamentis & coloribus exacte Dioscorides depingat, quæ tñ illa sit herba ignoratur.

DE

Apios.

DE APIO HERBA.

Græcè, ἄπιος: *Latinè*, *raphanus ſylueſtris*, *apios*: *Hiſpanicè*, *vna ſuerte de rauano ſylueſtre*: *Gall. raue ſauuage*: *Germa.* Erdnuſs.

Enarratio CLXXVI.

APios herba ſic dicitur, quia ſimilē pyro radicem habet, naſcitur autem inter hordeum exacte Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondens, qua in Gallia ruſtici famis tempore, vt teſtatur Ruellius, veſcuntur.

Colocynthis.

DE COLOCYNTHIDE.

Græcè, κολοκυνθὶς: *Latinè*, *colocynthis*, *cucurbita ſylueſtris*: *Arabice*, *chandel*: *Hiſpanicè*, *Italicè*, *coloquintida*: *Gallicè*, *colloquinte*, & *courge ſauuage*: *Ger.* Vvilder kürbis, coloquint.

Enarratio CLXXVII.

COlocynthis, corrupte coloquintida hodie appellatur, officinis ſatis familiaris, cuius vires ac earum correctio-

nem legito apud Meſuem in ſuis Simplicibus, Ex illa tamen trochiſci parati in officinis habẽtur, quos Alandach appellamus, quibus in clyſteribus, cõtra colicos affectus, & rebelles dolores paſsim vtimur, magno profecto iuuamento. De colocynthide ita refert Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicament. Guſtu amara eſt, vehementerque purgatoria facultate prædita: Ipſius virentis ſuccus intritus iſchiadicis prodeſt.

DE EPITHYMO.

Græcè, ἐπίθυμον: Latinè, epithymum, flos thymi: Hiſpanicè, cabelhos, flores del thomilho: Italicè, epithimo: Gallicè, teigne de thyn.

DE ALTERO EPITHYMO.

Græcè, ἐπίθυμον ἕτερον: Latinè, cuſcuta, caſſuta, podagra lini: Hiſpanicè, ſirgo de raposa, rabo de raposa: Italicè, cuſcuta: Gallicè, barbuette. Germanicè, Filtzkraut oder flachſs ſeiden.

Enarratio CLXXVIII.

SOlent hic herbarum inquiſitores, longas componere diſceptationes: quas nos prætermittimus, rem paucis, vt ſolemus, abſoluentes. Eſt igitur epithymon, ſiue epithymus, crinis tanquam palliolum, thymum ambiens, vel potius flores thymi. Naſcuntur autem potiſsimũ capilli iſti, tanquam inuolucrum ſuper thymo qui eaſdem cum floribus thymi vires habent, & ea de cauſa, authores nonnunquam per epithymum flores thymi intelligunt, nonnunquam verò crines ſupercreſcentes in thymo cũ ſuis floribus. Naſcitur epithymus iſte Salmanticæ (vt cæteros ſileã locos) ad ripas fluminis Thormidis, & ſi recte memini, prope ſacellum Sanctæ Mariæ dicatum: Verum, & ſi potiſsimum epithymus ſuper thymo naſcatur, & ea de cauſa epithymus quaſi in thymo dicatur: ſuper aliis tamẽ herbis naſcitur, vt tradit Actuarius vir Græcus doctiſsimus: naſcitur autẽ in ſatureia, & ſtœba herbis, epithymbrũ inde dictum, cum reliquo eaſdem facultates habens, infirmiores tamen, de quo Galenus, lib. vj. de Facult. ſimp. med. inquit.

quit: Epithymum thymi facultatem habet ad omnia efficacius: exiccat & calfacit in tertio gradu. Meſue verò tractatu ſuo de Simplicibus, poſtquam de eo multa ſecũdum Galeni doctrinam dixit, ita quoq; de illius viribus tradidit, inquiens: Prærogatiuam habet educere ſuper omnibus ſolutione educentibus melancholiam, educit enim ſine moleſtia & facile, curat melãcholiam morbum, epilepſiam, & timorem, imo omnes morbos à melancholia ortum trahentes depellit, vt cancrũ, lepras, ſcabies, quartanas, ſplenis oppilationes, & huius generis alios. Doſis eius in decoctione, eſt in potu à drachmis quinq;, vſq; ad xx. & pulueris eius à drachmis tribus, vſq; ad vij. eius tamẽ vſus in æſtate, non adeo ſecurus, vt in hieme eſt. Eſt & alius epithymus rubens, qui capillorum modo abſq; radicibus creſcit, & aliis obuoluitur circunligaturve plantis, præcipue lino, & ea de cauſa, podagra lini appellatur, quam Plinius caſſutam aliquando nominare non dubitauit, quanquam lib. xxvj. cap. 8. illum quoq; inter epithymi genera cõmemorat, Cæterum falluntur Eurit. Cordus, Otho Brunphelſius, ac Manardus, credentes cuſcutam androſacem eſſe. Eſt enim androſaces herbula ſuper ſaxis & lapidibus naſcens, quam ſemel apud Antonium Muſam Braſauolam, anno milleſimo quingenteſimo, quadrageſimo quinto, die verò xx. Octobris vidi, quæ à cuſcuta multum abeſt, & albiſsima ac tenuiſsima fila, veluti capillos, ſuper ſaxo habebat, vt ſuo diximus loco: Habet autem cuſcuta eaſdẽ cum primo epithymo vires, quę quoq; iecoris obſtructiones aperit, & ſanguinem mundificat.

DE ALYPO.

Græcè, ἄλυπον: Latinè, alypon, alypia, turbit album, turbit Orientale: Vulgo, turbit di Leuante.

Enarratio CLXXIX.

ACtuarius libro de Compoſitis medicamentis vbi de triphera minori agit, inquit Alypum turbit album eſſe, quod ex Orietali plaga ad nos aduehitur, habet enim huius ſemen vim bilem atram purgandi, radix verò pituitam, de qua Paulus Aegineta, lib. vij. ſuæ medicinæ, ita dixit: Alypi ſemen bilem atram per inferiora purgat, pari

epithy

epithymo menſura ſumptum cum ſale & aceto, verum tamen inteſtina leniter exulcerat. Item capite eo quo medicamenta atram bilem purgantia deſcribit, inquit: Alipi ſemen inferius atram purgare bilem, pari epithymo menſura cum ſale & aceto, dictum eſt, inteſtina verò, ſi fidē Dioſcoridi accommodamus, leuiter exulcerat. Eſt verò meo iudicio, quę nūc alypias vocatur: exhiberi debet in mulſa.

DE EMPETRO.

Græcè, ἔμπετρον: Latinè, empetron, calcifraga: Gallicè, percepierre: Germanicè, Stein raut.

Enarratio CLXXX.

EMpetri hiſtoriam tam ſuccinctè narrauit Dioſcorides, vt quæ illa ſit herba, difficile ſit addiuinare: olim verò quum apud Anthuerpiēſes agebam, apud quos, magna diligentia, ſimplicia medicamēta inueſtigabam, Cornelius medicus Anthuerpienſis mihi herbam ceſpitoſam, ſapore ſalſam, prope mare naſcentem, obtulit, quam empetrum eſſe contendebat: Nam & paſtor qui illam ad eum attulerat, iureiurando affirmabat, oues quum male haberent, ad illam tanquam ad certum ſalutis aſylum confugere: cuius eſu munitæ, morbum propulſabant, & immunes manebant: Interpoſitis verò poſtea nonnullis annis, eundē Cornelium huius herbæ memoriam feciſſe comperi, præcipue, in quadam epiſtola quam commentariis Hieremiæ Triuerij, Louaniēſis medici, viri doctiſsimi ſuper Aphor. affixit, & de ea ita dixit Galenus, Ad ſolas purgationes eſſe videtur commodum, bilem ac pituitam educēs, iuuat tamen ad alia guſtu ſalſum exiſtens.

DE SYLVESTRI VITE.

Græcè, ἄμπελος ἀγρία: Latinè, vitis ſylueſtris, Officinis viburnum: Italicè, dafne, Lienen: Gallicè viorne, ou hardie. Germanicè, Speckreben lienen.

Enarratio CLXXXI.

DIcitur Vitis agreſtis planta hæc, ob id tantum quia racemoſum fructum rubrum, vitis inſtar gerit, quum tamen figura & viribus multum ab agreſti vite differat: folia

Vitis syluestris.

folia enim huic non vitis sed solani potius sunt, vires verò calidissimæ causticæ ac depilatoriæ, quibus de causis mulieres Italiæ, & Hispaniarum huius plantæ fructu, pro rubricandis genis maxime vtuntur. At vera vitis syluestris, tantum abest, vt solani folia habeat, vt ea potius vitis sint, quibus non causticа aut adurens, depilatoriáve vis ineſt: sed frigida potius & constringens: de hac vero de qua agimus, ita refert Galenus lib. vj. de Facultat. simplicium medicamentorum: Racemi eius extergendi vim possident, ac proinde cutis extimæ vlcera purgare possunt, sed astrictionem quandam sortiuntur extrema germina, quæ & sale condiri assolent, Hæc Galenus. Hodie verò Itali, præsertim Anconitani, eius asparagis turionibus dictis, maxime vtuntur.

DE VITE ALBA.

Græcè, ἄμπελος λευκὴ: Latinè, ampelos leuce, vitis alba, bryonia: Hispanicè, Nueza, anorca: Italicè, zucca saluatica: Gallicè, feu ardant, couleuuree; Arabicè, festre: Germanicè, Schmervvürtz.

Enarratio CLXXXII.

DIcitur Vitis alba, à seplasiariis hodiernis, bryonia, cuius radix crassa alba in vsu medico est, de qua Mesue tractatu de Simplicibus, sub alfescera mentionem fecit,

Vitis alba.

cit, Galenus verò lib. vj. de Facul. simplic. medic. ita de ea tradit: Prima huius germina vere edi solent, edulium propter astrictionem ventriculo acceptum: Cæterũ subamaram & modice acrem astrictionem possident: quare & vrinam modice cient: At radix & abstergentem & desiccantem vim habet, & moderate calidam, quamobrem & lienes induratos liquat epota, cum ficubusque posita foris, psoram & lepram sanat. Porro fructus eius, racemi speciem præferens, iis qui coria depsant est vtilis.

DE VITE NIGRA.

Græcè, ἄμπελος μέλαινα: *Latinè*, *Vitis nigra*, *Hispanicè*, *Lusitanicè*, *congorca*: *Italicè*, *tamaro*: *Gallicè*, *espece de coleuure*, *Arabicè*, *Faserfin*: *Germanicè*. Vvald reben, lynen, oder lenen.

Enarratio CLXXXIII.

HAec illa planta est, cuius fructum, vuã tamminiam appellamus, & ex qua quoq; cauliculi asparagorum modo, pro victusvsu colliguntur, quam Lusitani reliquiq; Hispani sua voce, congorcam, id est quasi vitem albam appellant, vocant enim vt dixi, vitem albam, norcam, hanc verò conorcam, & corrupte congorcam, quæ omnia ad Galeni mentẽ nominata sunt, vt mirer Lusitanos hucusq; rerum nomina tam incorrupta & ad Græcorum &

Rom

Romanorum mentem, reseruata habeant, ita enim Galenus citato loco tradit: Vocatur autem hæc vitis nigra, proprie bryonia, prædictæ ad omnia similis, nisi quòd imbecillior.

CONSTANTINVS.

ERrat Mathiolus Senensis vir alioqui meo iudicio maximus, quem sequitur Amatus Lusitanus, & ipse de literis optime meritus. Non enim, vt eorum vterq; falsò censet, vitis nigra quæ bryonia proprie dicta Galeno, est latinorum vua taminia. Sed aut labruscæ genus Plinio, aut staphis agria (id est pedicularis Scribonio largo, & Plinio etiam pituitaria dicta) Cornelio Celso est vua taminia. hic siquidem lib. iij. cap. 21. σταφὶδα ἀγρίαν exponit vuam taminiam. Sic namq; legendum, non tyminiam. Plinius verò lib. xxiij. cap. 1. astaphidem siue staphidem agriam, vuam taminiam falsò vocari asserit: cùm tamen vuæ taminiæ lib. xxvj. cap. 13. tribuat, quæ Galenus agriæ staphidi libro de Compos. Medic. secundum locos. Idem Plinius lib. xxiij. cap. 1. labruscam ampelon videlicet agriam, vuam taminiam nominat: quo loco etiam lapsus deprehenditur, nam ampelon agriam de qua agit hoc capite Dioscorides, confudit cũ ampelo agria quæ proprie est labrusca, cenanthem ferens: de qua peculiariter egit ipse Dioscorides, lib. v. cap. 2.

DE FILICE.

Græcè, πτερις: *Latinè*, *Filix*, *Hispanicè*, *fechos*: *Lusitanicè*, *feitos*: *Italicè*, *felce*, *Gallice*, *feugere*: *Arabice*, *Sarax*: *Germanicè*, Vvaldtfarnmennlin.

DE FILICE FOEMINA.

Græcè, θηλυπτερις: *Latinè*, *fœmina filix*: *Hispanicè*, *fechos hiembra*: *Italicè*, *felce femina*: *Gallicè*, *Osmonde*: *Germanicè*, Vvaldfarnvueiblin.

Enar

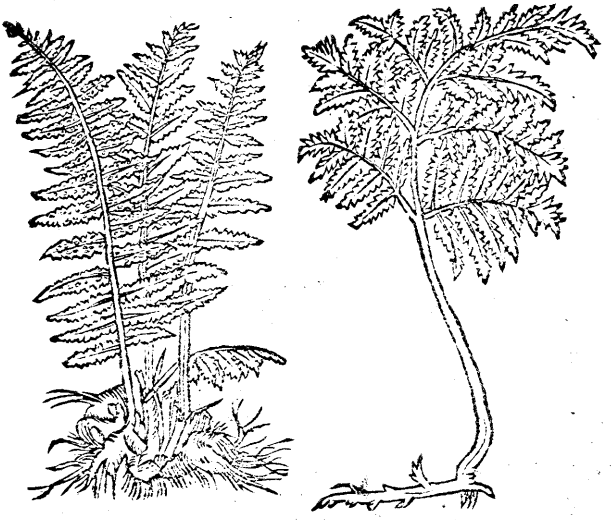

Filix Mas. *Fœmina.*

Enarratio CLXXXIIII. CLXXXV.

FIlix tam maſculus, quàm fœmina, vbiq; creſcunt, De quibus Galenus lib. viij. de Facultatib. ſimplic. medic. ita tradit: Radix eius latum lumbricum perimit, ſi in melicrato pondere drachmarum quatuor bibatur. Quare ipſam partum viuum necare, mortuum autem expellere, non eſt mirum, ſiquidem amara exiſtit, paulumque aſtrictionis obtinet, vnde validè vlcera deſiccat, citra morſum tamen, cui ſimilem vim habet Thelypteris.

DE POLYPODIO.

Græcè, πολυπόδιον: *Latinè*, *Polypodium*, *filicula*: *Hiſpanicè*, *filipodio*, *polypodio*: *Italicè*, *polipodio*: *Gallicè*, *polypode*: *Arabicè*, *Bisberg*: *Germanicè*, Engelſueſs.

Enar

Enarratio CLXXXVI.

NOta Polypodij radix officinis est, cuius folia pennata filicis modo sunt, & ea de causa, à Romanis Filicula dicitur: nascitur autem optimum polypodium in quercubus, qua de causa, à medicis continuo quercinum in suis compositionibus describitur: quod vero super lapides nascitur, non ita bonum est, humiditatem enim superfluam indigestam (vt Mesue tradit) gignentem in corpore ventositatem, & subuersionem, ac nauseam posidet: Imò de omni polypodio tradit idem Mesuæ, corpora maxime extenuare, desiccare, ac ea ad nauseam & subuersionem trahere: quæ Manardus Ferrariensis non ferens, contra Mesuem insurgit, dicens magis credendum esse Auerrhoi dicenti polypodium esse securam medicinam, & epithymo meliorem, quàm Mesue vel Plinio, qui ab eo stomachum offendi affirmant. Est enim Polypodium calidum in primo gradu, vt eius indicat sapor. Cuius dosis ad integram vnciam est, de quo Galenus lib. viij. de facultatib. simplic. medicamen. ita inquit: Dulcem simul & austeram vincentem obtinet qualitatem, vt facultatis sit citra morsum admodum exiccantis, & vt tradit Mesue, solutione educit choleram nigram, cum facilitate, & phlegma grossum, & mucilaginosum, & materias iuncturarum, & confert colicæ secundum omnem modum administrationis eius, & duriciei splenis, & proprie cum epithymo, & sale Indico, & cõfert ad melancholicas febres, & proprie cum aqua mellis, & sanat scissuras quæ fiunt in manibus. *Mesue.* *Manardus*

DE DRYOPTERI.

Græcè, δρυοπτερὶς: Latinè, Dryopteris, filix quercina: Hispanicè, fechos de sobre, el robre: Italicè, felce di quercia: Gallicè: Fougere de chesne: Germanicè, Eich farn.

Enarratio CLXXXVII.

DRyopteris, filix in quercubus nascens est, folio parum inciso, radicibus implexis, hirsutis, dulcibus cum quadam acerbitate, vel vt tradit Galenus, dulcis, acris, amara, & in radice etiam acerba existit: habet autem facultatem putrefaciẽdi, proinde pilis glabrã cutim efficit.

DE CNICO.

Græcè, κνίκος: *Latinè*, *cnicus*, *cartamus*, *crocus sylueſtris*: *Hiſpanicè*, *alacor*, *ſemente de papagaios*; *Italicè*, *cartamo*, *ſaffarano Saracineſco*: *Gallicè*, *ſaffran baſtard*, *ou ſauuage*: *Arabicè*, *Chartom*, *Germanicè*, Vvilder garten ſaffran.

Enarratio CLXXXVIII.

Cnicus.

CArtami ſemen, in vſu medico habetur, & ex eo conditum quoddam in rotulis ad mentē Guidonis, pharmacopoliorum ſeplaſiarij componunt, de quo Galenus libro vij. de Facultat. ſimplic. medic. ita inquit: Cnici ſemine dum taxat ad purgationes vtimur, eſtque tertij ordinis excalfacientium, ſi quis foris eo vti voler. Meſue verò illum potius calidum in primo ordine cōſtituit, ſiccum vero in ſecūdo, & vt tradit ſolutione educit phlegma per ventrē & vomitum, & ſimiliter aquoſitates, & valet ad ægritudines ex eis, ſicut eſt colica, & clyſterizatus valet ſimiliter, & mundificat pectus & pulmonem, & proprie loloc prædictum, & alij modi adminiſtrationis eius, & clarificat vocem, & ſimiliter oleum ipſius, & vſus ipſius in ſpermate augmentum efficit: flos vero eius cum aqua mellis remouet icteritiam, doſis eius à drachmis quatuor, vſque ad aureos quinque, & floris eius, à drachma vna, vſque ad aureos duos.

DE

DE MERCVRIALI.

Græcè, λινοζόστις : *Latinè*, *Linozostis*, *Mercurialis*: *Hiſpanicè*, *mercuriales*, *vrtigua muerta* : *Italicè*, *mercorella* : *Gallicè*, *Mercuriale* : *Germanicè*, Bęngel kraut.

Mas.

Fœmina.

Enarratio CLXXXIX.

FRequenti in vſu clyſteriorum, Mercurialis tam maſcula quàm fœmina hodie venit, de qua Plinius abunde lib. xxv. cap. 5. dixit. Cæterum à nobis ſyrupus de ſucco mercurialis excogitatus eſt, quo bilem & aquoſos humores abſq; noxa vlla, quatuor vnciarum pondere, euacuamus. Fit quoq; ex tenellis mercurialis cauliculis, peſſulus, qui oris matrici admotus menſes & ſecundas prouocat: familiare enim apud Hippocratem remedium eſt, vt libro de Natura muliebri, & de morbis muliebribus comprehenditur. Galenus porro libro ſeptimo, de Facultat.

Mercurialis.

Syrupus de ſucco Mercurialis.

ſimplic. medicamen. ita inquit de linozoſtide: Ea vtuntur omnes ad ſubductiones alui duntaxat, quanquam etiam admota, valenter digerit.

DE CYNOCRAMBE.

Græcè, κυνοκράμβη: Latinè, cynocrambe, canina braſſica, mercurialis canina: Hiſpanicè, verca perruna: Italicè, mercorella canina: Gallicè, mercurialle noire: Germanicè, Vvildbengelkraut.

Enarratio CXC.

Cynocrambe.

Ruellius errat.

CYnocrambe, id eſt canina braſsica, ea eſt herba, quæ mercurialis folia habet, & prope foſſas, muros, & vias naſcitur, altitudine duorũ & trium cubitorũ. Quapropter errat Ruellius, quum cynocrambẽ atriplicem ſylueſtrẽ eſſe credidit, quum Dioſcorides capite de Atriplice, de domeſtica & ſylueſtri ſermonem habuit. Eſt præterea alia herba atriplici ſylueſtri æqualis quę fricata ſemen genitale redolet, & ea de cauſa, ſpermaria herba appellatur. Huic quoq; altera ſimilis eſt herba, Vuluaria dicta, quæ fricata ac manibus tractata, fœtidum & putidum ex ſe expirat odorem, qualem ex putidis piſcibus ſalitis & inueteratis attolli nouimus. Soluunt autem omnes iſtæ herbæ, & matrici auxiliantur male affectæ.

DE

DE HELIOTROPIO MAIORE.

Græcè, ἡλιοτρόπιον μέγα: Latinè, Scorpiurus, heliotropium maius, Officinis Herba cancri, ſolaris herba, Verrucaria maior: Hiſpanicè, tornaſol, yerua de las verrugas: Italicè, herba de i porri: Gallicè, Tourneſol, herbe au chancre.

DE HELIOTROPIO MINORE.

Græcè, ἡλιοτρόπιον μικρὸν: Latinè, Heliotropium minus: Officinis ſolaris minor, verrucaria minor: Gallicè, veruette, ou herbe aux porreaulx.

Enarratio CXCI. CXCII.

QVi Chalendulam heliotropium hoc eſſe credunt, miro comprehenduntur errore, quum chalendula (vt dixi) chryſanthemum eſt, cuius flores caudæ ſcorpionis minime reſpondent. Dicitur vero heliotropium, herba cancri, ob duo: Primo, quia florem ſimilem caudæ cancri poſsidet: Secundo quia mirum in modum cancris, & vlceribus malignis, cancroſiśue auxilium præſtet: minor vero verrucaria, ita dicta, quia ſemen verrucarum ſimilitudine habet. Prope lacus, & ſtagnantes aquas naſcitur: quam ſimul cum prima, Antuerpiæ mihi monſtrauit Chriſtiernus Morcienſis, ſingularis doctrinæ vir, & qui Pariſiis publice Matheſin profitebatur: quem nos, quum Antuerpiam veniret, vt inde in Daniam nauigaret, per quatuor menſes remorati ſumus, à quo multa & præclara didicimus, vna cum Iodoco Valareo viro Antuerpienſi, trium linguarum peritiſsimo, & cuius induſtria hodie Quintus Calaber Latinus legitur, vt plura alia taceam opera, per hunc doctiſsimum virum compoſita: aderat quoque eo tempore nobiſcum Hieronymus Luſitanus medicus, qui hodie apud Indos, regis Luſitaniæ mandato, magna cum gloria artem medicam exercet,

simul enim præclaro viro illi Christierno, disci puli facti sumus.

DE SCORPIOIDE.

Græcè, σκορπιοειδὲς: Latinè, Scorpioides: Gallicè, Souuenez vous de moy.

Enarratio CXCIII.

SCorpioidem quoq; apud Belgas vidimus, folio minoris heliotropij, semine scorpionũ caudæ persimili, vnde nomen traxit. Non est scorpioides chalendula, vt multi putarunt, sed de Scorpioide ita tradit Galenus, libro octauo de Facult. simplic. medic. excalfacit ordine tertio, desiccat secundo.

Finis Libri Quarti.

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA, LIBRVM QVINTVM, Enarrationes Doctoris Amati Lusitani Medici in Italia præstantissimi.

*

De Vite vinifera: Germanicè, Vveinreben.

Enarratio Primi Capitis.

Vitis vinifera.

Vitis

VITIS planta Baccho, siue Libero, Noe patri dicto, dicata, vbique vulgatissima est, ex qua vuæ pendent, & ex illis diuinus ille liquor, vinũ dictum paratur: frigida enim omni ex parte vitis est, cuius capreoli comesti stomacho calido magnũ præbent oblectamentũ, & ex illis, nos ante agrestæ ortum, succum cum aqua rosacea extrahere facimus, quo pullos gallinaceos, vice agrestæ, principibus & dominis, comedant consulimus. Porro, aqua ex vite amputata, destillans, veluti quoq; concretum gummi, vrinam cit, & faciem pulchram reddit. Vitem quoq; siccam, sarmentum practici appellant, quo ignito, cauterij vice, verrucas extirpare solemus, & illius

cinis, vnguentis præcipuè ad morbum Gallicum facientibus, non minus ac thamariſci miſcetur.

De *Labruſca*.

Enarratio II.

Oenanthe Capite quinto ſequenti lege de Oenanthe.

De Vuis: *Germanicè*, Vveintraub, vueinbeer.

Enarratio III.

Vua. RECens vua collecta, ac roſcido humore madefacta, & comeſta, ſtomachum turbat, & aluum ſubducit, peſſilis verò, in qua maior humoris ſui pars exaruit, optima eſt, & in optimum vertitur nutrimentum: ab vua tamen nutrimentum acquiſitum, facile euaneſcit, vt recte admodum meminit Galenus, exemplum à pinguibus vinearum cuſtodibus deſumens. Cæterum inter horeos fructus, vua primatũ obtinet, ſecundum locum, ficus habet.

De Vua paſſa: *Germanicè*, meertreüblin.

Enarratio IIII.

Vua paſſa VVa paſſa, ſiue ſole exiccata, magnopere à Galeno laudatur, præcipuè pro pectoris ac iecoris affectionibus, modo abſque ſeminibus in cibo detur: nam ſemina ſiue interna grana ſua pectus conſtringunt, & obſtructiones parant, qua de cauſa Galen. libro ſeptimo, de Compoſitione medicament. ſecundum locos, cap. 2. in ſuis arteriacis, ad thoracis morbos, compoſitis, paſſas exacinari iubet, ſuadetque earum carnem tantum comedendam, id quod libro octauo ſequenti prædicti voluminis, corroborat dicens: vuas paſſas ad thoracis & iecinoris affectus, ſpecifica virtute quadam, vel vt aiunt à tota ſubſtantia, valere modo à granis & ſeminibus ſuis exacinata patiens comedat. Quibus Gale. verbis Alexander Trallianus ſubſcribit, veluti Aëtius, qui paſſas vuas ſeminibus repurgatas, peculiare iecinoris alimentum eſſe tradunt, à quibus Auicenna ſumens Fen decima libri tertij, inquit: Vua paſſa à tota ſubſtantia iecori conuenit, ſuple tu, ſeminibus munda, exacinata dicta. Quo factum eſt, vt medici hoc tempore, ſummo conſilio, vuam paſſam Corinthiacam, abſque

absque semine natam ægrotis concedant, quæ ieiuno stomacho sumpta, prius aqua vel vino mersa, trium vnciarum pondere, aluum mouet, & purgat: quæ verò seminibus ornatur vua passa, stomachum roborat, vt testatur Galenus libro de Facile parabilibus, eo præcipuè capite, quo de capitis dolore ob vini potum orto, agit, vbi animaduertendum est, quòd vua passa ante cibum, vt corpus moueat, absque seminibus comedi debet, vt verò stomachum roboret, cum illis: à cibo verò, cum granis & semine integra edi debet, nam & stomachum roborat, & aluum subducit: vt de cotoneis & pyris, austerisque fructibus Galenus historiam enarrat.

De Oenanthe: Germanicè: Vvildreben.

Enarratio V.

Est œnanthe, vt alibi diximus, & Secretarius Florentinus ignorauit, ea herba, quam filipendulam pharmacopolæ appellant, nunc verò, œnãthe fructus est vitis syluestris florescentis, quem officinæ labruscam vocant, sua natura, constringentem, stomacho conducibilem: qua de causa inter medicamenta stomachica persæpe miscemus.

De Omphacio, id est agresta: Germanicè, Agrest.

Enarratio VI.

Omphacium, id est succus vuæ acerbæ, vbiq; paratur: in æreo porro vase ad Solem concretus, magno iuamento contra oculorum nebulas, ac scabricies paratur, quo sæpe ipse vsus sum. Videant tamen iuniores medici, quum agrestæ succum febricitantibus concedunt, ne plus iusto salitus sit, nam sic salitus, vt plerunque paratur, febres acuit, & corpora plus iusto sicca reddit.

De Vino.

Enarratio VII.

Vinum vbique suas habet laudes, quod odore, sapore, colore, dignoscitur, & vt Erasmus Roterodamus, olim viua voce superaddebat, fama: bonum enim & generosum vinum suspensa hedera non habet opus, quod contra cicutam & alia frigida venena, mera cum ac po-

tens præstantissimum antidotũ est, vt olim Angelus Politianus ad medicorum mentem exacte exposuit. Non minus quoq; vinum vinosum œnodes siue polyphorum dictum, id est multam ferens aquam, & multiferum dictum, post esum melonum, & fructuum frigidorum bibi debet, vt ex Hippocrate clare percipitur, libro de Affectionibus quum dicat: Quicunque cibi aut flatum, aut æstum, aut morsum, aut repletionem, aut tormen faciunt, à talibus liberat vinum meracum insuper potatum, proinde videant iuniores medici, Auicennæ & Arabum sectatores, qui contendunt, super similes fructus aquam potius bibi, quàm vinum debere. Cæterum hic Dioscor. de Vetustis vinis primo sermonem facit, pro quo scire licet, quòd vetusta vina ea dicũtur ad Dioscoridis & Græcorum mentẽ, quæ quindecim vel viginti excedunt ætatis annos. Mediæ autẽ ætatis vinum apud illos dicitur, quod septem ad decem vsque annos continet, vt hic ex Dioscoride percipitur, quum dicat: quæ media ætate sunt tutissime bibuntur, qualia ferè septimo anno sunt. Quibus verbis Galenus subscribit libro vij. Methodi medendi, vbi vinum sex annorum tanquam medium inter nouum & vetus laudat, quod idem fecit libro quarto, de Compositione medicamentorũ, per genera: vbi de epulotico medicamento ex collectaneis Primionis agit, quum dicat: Etenim recens vinum penitiora corporis non permeat, vetus acre & mordax est, ergo ætate medium potius est, quod plurimum intra quinque & decem annos consistit. Hæc Galen. In quibus clarissime inquit, vinũ mediæ ætatis ad decennium vsque protendi. Cuius axioma, non sic superficietenus ab omnibus intelligatur, velim, quum illud veritatem teneat in vinis potentissimis, & diu perdurantibus, qualia Hispaniarũ sunt, quæ ad triginta & quadraginta annos, perdurant, & vires suas potentissimas, ac valentissimas, seruant, veluti duo illa vina, quæ nobis Magnificus Ant. Musa Brasauola gustanda dedit, è cellario siue cella vinaria, illustriss. ducis Herculis Estensis, quorum alterum 150. annorum erat, alterum verò ducentorum. Nam de vinis debilibus & oligophoris, id est pauciferis, nullam in dilutione aquam ferentibus, falsum esse dictum putarem, qualia sunt Gallię vina, aut Ferrarienſia

aliáve,

aliáve Hiſpaniæ ſuſpenſa, ſic dicta, quia in alto enaſcũtur, quæ per duos ad ſummum perdurant annos, hanc noſtram ſententiam veram eſſe confirmat Galenus comment. tertio in librum Hippocratis, de Ratione victus acutorum morborum, enarratione prima, vbi inquit, quòd ætas & tempus in vinis non ſunt attendenda, ſub iis ſequẽtibus verbis: Non enim ob tempus, inquit: vina vel iuuãt, vel lædunt, ſed ex propriarum differentiarum mutatione id habent, ergo quum de vinorũ agimus differentiis, temporis mentionem facimus per accidens, & non proprie nec primum. Vina igitur vetuſta ſanitati aduerſantur, modo diluta non ſumantur: noua verò & recentia, corpus inflant; ægrè concoquuntur, ac grauia, & tumultuoſa faciunt inſomnia. Nec eſt quòd aliquis mihi obiiciat, Teuthonas, & inferiores omnes Germanos, aſſuetos potu vini noui, & recentis, muſti dicti, eſſe, quum illi non ſine noxa, & corporum ſuorum iactura, vinum illud Rhenenſe recens ebibant, facillimè enim à quouis morbo moriuntur, nec ad ſenectutem, eorum vllus immunis aut ſanus peruenit, quod millies illis obieci, Hiſpanos noſtros, & Italos aliosque exteros mercatores, cum quibus Anthuerpiæ magnam contrahunt familiaritatem, à tali vſu præcauendo. Porro vinum Cretenſe, quod ex vuis ſole ſiccatis conficitur, hodie Maluaticum ab inſula vnde primo fortaſsis afferebatur, dicitur, potens, & generoſum, quod ſtomachum diſſolutum reficit, & vires amiſſas facile recuperat. At Albanum, non quòd equidem putem Antiquorum, ſed ſic apud Ferrarienſes nominatum vinum, colore album, natura frigidum, quod (mea ſententia) potentius quàm aqua infrigidat: Nam aqua ſuis qualitatibus tantum infrigidat. Albanum vero vinum ſua ſubſtantia, & præter hoc, auſteritate quadam, quod vinum Galenus intelligit, quum vinum continuo febricitantibus cõcedat, vt Centuriis curationum noſtrarum abunde diximus, ad quem locum lectorem relegamus, vt cætera quæ de vino deſiderantur, ibi legat.

Nouum vinum.

Vinum Cretenſe.

Albanum.

De Vino melitite.

Enarratio VIII.

Vinum melitites.

Hodie vinum hoc non paratur, facile tamẽ parari poſſet.

De Mul

De Mulſo.

Enarratio IX.

Mulſum. NEc hoc quoq; paratur hodie, quod à melitite parum differt, vt meminit Dioſcorides capite ſuperiori.

De mulſa ſiue melicrato: Germanicè, honigvuaſſer.

Enarratio X.

MVlſam aquam, melicratum, ſiue hydromel, hodie aquam mellis vocamus, quæ ex octo aquæ partibus, vna verò mellis paratur: quanquam & fortior & leuior parari poteſt, vt libro de Ratione victus in morbis acutis legitur.

De Aqua.

Enarratio XI.

Aqua non debet ponderari. AQua fontana, vel fluuiatilis, pondere, vt bona ſit, conſiderari non debet, vt recte admodum Plinius adnotat, quæ vt corpus noſtrum ingreditur, inter cæteras aquas primatum obtinet. Si vero vt elementum, ac frigida, & tenuis conſideretur, pluuialis præcipua eſt: proinde multi quum aquam tanquam potum conſiderant eam fontanam vel fluuiatilem, ſummis laudibus extollunt, pluuiatilem vituperantes, vt Plinius, & alij celebres viri, quum vero aquam tanquam elementum conſiderant, pluuialem maxime laudant, vt Hippocrates & Paulus. Cæterum, de aqua & eius facultatibus, legito Galenum, li. j. Simpl. cap. quarto, quinto, ſexto & ſeptimo.

Aqua fontana an pluuiatili ſit melior.

De Aqua maris.

Enarratio XII.

Aqua marina. AQua marina, dulci grauior eſt, & ea de cauſa, naues in mari ſecurius nauigant, quàm in fluuiis, vt Galenum quoque adnotaſſe legimus libris de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Verum, aqua marina clyſteri iniecta, aluum expurgat, & dolores coxendicos curat, ac ſerpentia vlcera remoratur. Sed in præſenti, vnum non prætereundum eſt, quod Dioſcorides in fine huius capitis

capitis attingit, videlicet, quum dicat: Verum tamen post purgationem, gallinaceorum, piscium ue esculentum ius dandum est, ad infringendam erosionis eius acrimoniam: quæ verba intelligatis velim, ad Hippocratis & Galeni mentem lib. ij. de Ratione victus in morbis acutis: & libro, Quos purgare, qualibus medicamentis, & quando oporteat, vt illico post epotum pharmacum, ius gallinaceorum, vel piscium, ptisanamue, æger absorbeat, vt eius pharmaci vis acrimoniaue infringatur debilitetúrue, & consequens oris ventriculi læsio ab eodem pharmaco euitetur, vel vt tradit Galenus citato libello: Assumpto pharmaco conducit mox super sorbere cremorem ptisanæ, vt qui id quod in transitu affixum, applicitumq; est, abstergere, & deorsum trahere, qualitatem vero medicamenti, particulis insidentem, contemperare & inalterare possit. Est hæc ratio O viri prudentissimi, propter quam prisci illi medici, tam fortia medicamenta dare ægrotantibus audebant, quia pharmaco ab ægrotante ebibito, illico cremorem ptisanæ sorbendum illi dabant, ob quem medicamentorum acredo, venenositasúe obtundebantur, & à membris superioribus & nobilibus, ad inferiora descendebant, non vero vt hodie inscij putant, & conciliator monet, quia antiquitus aureo illo seculo, homines robustiores & maioribus viribus præditi quàm nunc sunt, erant: quum idem nunc sit mundus qui antea erat, nec vllus immutatus stellarum ordo, vt meminit Galenus libello illo, Quòd optimus medicus sit & philosophus. Sed hoc nostro tempore medici, nacti meliora & securiora medicamenta, tantum abest, vt illico post epota illa, ptisanam aut ius aliquod ebibendum propinent, vt potius absoluta purgatione, ius simplex pulli gallinacei, aut ptisanam concedant, quod opus summopere laudamus, quia quum licebit comedere, licebit prius abluere, interim dum tamen pharmacum operatur, ptisanam vel alium potum amplius non dabimus, ne actio medicamenti exoluatur: vt quoq; Auicenna subscribit dicens: Oportet vt potionatus nō comedat vel bibat, donec medicamentum suam conficiat operationem.

Exponitur Hippo & Galenus.

Cur medici prisci tã fortibus medicamẽtis vtebantur.

De Thalassomelle.

Enarra

Enarratio XIII.

Thalaſſomel. THalaſſomel hodie non conficitur: facile tamen & paucis nummis parari poſſet.

De Aceto.

Enarratio XIIII.

Acetum. ACetum natura ſua tenue, refrigeratorium, exiccatoriumque eſt, ac conſtringens, vt Galenus tradit libro primo Simplic. cap. 18. 19. 20. 22. 23. 24. tenues enim & ſubtiles partes obtinet, quas aliquando calidas eſſe inquit, quum tamen cap. xxiij. prædicti libri, non calidas, ſed potius ſubtiles, acutas & frigidas eſſe, innuere videatur, quum dicat: Acetum non proinde quòd mordax eſt, calidum iudicandum eſt, ſed tenue vt aër borealis. In quibus verbis, dicere videtur, quòd ſubtiliores aceti partes, quibus fit penetratio, calidæ non ſunt, ſed potius illis ſimiles, quas boreas ventus poſſidet ſiccas & acutas, ac penetrantes, minime verò calidas, ob id verò ſequēti cap. 24. dicit: Sed igitur fuerit, tenue, refrigeratorium, exiccatoriumque acetum dixiſſe, omiſsis ſuper illis rationibus nimis phyſicis, quæque magis ad naturam rerum ſcrutantes attinent. Quòd verò maxime conſtringat cap. 18. prædixerat, in quo eorum redarguit inſcitiā, qui credebant acetum inſtar cauterij calidum eſſe, quia ſanguinis fluxus ſiſtere videbant, non aduerrentes, illud non vi cauſtica agere, ſed aſtrictione potius & refrigeratione, vt eius indicant verba.

Acetū conſtringit.

De Oxymelite. Oximel.

Enarratio XV.

ET ſimplex & compoſitum Oxymel hodie in officinis paratur: non tamen ad Dioſcoridis citatum modum.

Oxymel.

De Oxalme. Germanicè, Lack.

Oxalme.

Enarratio XVI.

Oxalme, ſalmuria acetoſa hodie dicitur.

De Thymoxalme.

Enarratio XVII.

Thymoxalme. Ex thymo herba & aceto, thymoxalme conficitur.

De Ace

De Aceto ſcillitico.

Enarratio XVIII.

Acetũ ſcillitum.

ACetum ſcillinum, ſiue ſcilliticum dictum, in officinis hodie paratur non minus ac oxymel ſcilliticum quoque nominatum.

De Vino ſcillitico.

Enarratio XIX.

Vinum ſcillitium.

Hodie non paratur: parari tamen poſſet facillime.

De Vinis aqua marina concinnatis.

Enarratio XX.

NVllibi vina hæc noſtro hoc æuo parantur, ne à quoquam concinnari, nec audiui.

De Vino cotoneorum. Rütten vvein.

Enarratio XXI.

EX cotoneis, cytoniis, ſiue cydoniis dictis, hodie conditum ſaccharo vel melle concinnatur; & ſine illis, quod caro cydoniorum vocatur: Vinum vero facile ex illis parari poſſet, non minus ac miua dicta ex illis vbiq; parata.

De Hydromalo.

Enarratio XXII.

Non paratur, ſed paucis expenſis parari poſsit.

De Omphacomele.

Enarratio XXIII.

Omphacomel.

LOco huius, ſyrupus de agreſta cum ſuccharo paratus, in officinis habetur, quo frequentiſsimè contra febres tertianas vtimur.

De Vino ex pyris.

Enarratio XXIIII.

Vinum ex pyris. Conditum ex pyris.

VInũ ex pyris & pomis, hodie in Gallia apud Hiſpanos conficitur: veluti pluribus aliis locis, ex pyris porro conditum cum ſaccharo, cordialiſsimum, adiecto pauco moſcho & ambaro, nobiles Hiſpaniarum parant.

De Vino œnanthino.

Enarratio XXV.

Non paratur.

DE

De Vino malorum granatorum. granaten vuein.

Enarratio XXVI.

Vinũ granatorũ acidorum. Oxyſaccharum.

HOdie ſuccus ex acidis pomis granatis, vinum dicitur granatorum, quod ad arcendam ſitim febricitantium in continuo vſu eſt: Nam & ſuccharo ſuccus iſte ad ignem inſpiſſatus, Oxyſacchara appellatur, quę ſimplex & compoſita quoq; ornatur.

De Vino roſaceo. roſen vuein.

Enarratio XXVII.

Vinum roſaceum.

EX vino & roſis, balauſtiis, & pomis cupreſsi, ac roſmarino, adiectis aliis conſtringentibus, vt myrto, galla, ſummitatibus rubi, lentiſco, abſinthio, & aliis ſimilibus, vinum roborans membra debilia & vlceribus affecta, quotidie paratur.

De Vino ex baccis myrti.

Enarratio XXVIII.

Vinum ex baccis myrti.

HOdie non paratur, parari tamen conſonum eſſet, quum magnum pluribus ægritudinibus afferat commodum.

De Vino myrteo.

Enarratio XXIX.

Nec hoc quoq; paratur.

De Lentiſcino, & terebinthino vino.

Enarratio XXX.

Non parantur, imò multi terebinthum non norunt.

De Palmeo vino.

Enarratio XXXI.

Palmeum vinum.

PAlmeo quodam vino Indici homines, in potu vtuntur. At turcæ quoq; ex dactylis, & paſsis vuis aliisque rebus, potum parant, quod vini vice accipiunt, & eo non raro inebriantur.

Do vino ex caricis confecto.

De vino reſinato.

Enarratio XXXII. XXXIII.

REgionibus frigidis, & vbi vina debilia ſunt, & facile acescunt, vinum hoc paratur.

DE

De vino ex pineis nucibus condito.

De vino ex cedro, ac aliis fructibus confecto.

De vino picato.

Enarratio XXXIIII. XXXV. XXXVI.

VAsis picatis, id est pice illitis, vinum in Hispania reconditur, quod easdem vires ac à Dioscoride citatum, habere, certò crediderim.

De vino absinthite: Germanicè, Vvermuot vveyn.

Enarratio XXXVII.

IN vniuersa Germania vinum ex absinthio nunc paratur, præcipue Mechliniæ prope Louanium, vbi sæpius illud pitiffauimus.

De vino hyssopite: Germanicè, Ysop vveyn.

Enarratio XXXVIII.

Non paratur.

De pluribus & ex diuersis plantis conditis vinis.

Enarratio XXXIX.

EX pluribus quoque, & aliis variis nobis cognitis herbis, quarum prisci nullam habuerunt cognitionem, Vina similiter parari possunt, vt ex euphragia contra oculorum vitia: ex sena, contra atrabiliarios affectus: ex ligno Indico Guaiaco dicto, contra morbum Gallicum: ex radice cinarum contra destillationes, veluti ex altera radice, nunc demum in lucem aduecta, falsa pirrilha dicta, ad prædictas affectiones.

De vino aromatite: Germanicè, Hippocras.

Enarratio XL.

AD huius imitationem, Hippocraticum dictum vinum, vel clearam, Officinæ parant.

De vinis, pluribus diuersisque odoramentis conditis.

Enarratio XLI.

MVltà huiusmodi vina parturientes mulieres præparant.

De varijs vinis ex variis herbis confectis.

Enarratio XLII.

FAcillime omnia hæc vini genera parari possent, quæ dubio procul rei medicæ magnum afferrent ornamentum: Multa tamen hodie, vt audio parari incipiunt, de quibus omnibus Arnaldum Villanouanum consulito, in eo præcipue tractatu, quem vinis dicauit.

De *variis lapidibus metallicis, & primo de Cadmia; Germanicè*, Gravver hutten rauch.

Enarratio XLIII.

Cadmia Tutia vulgaris est.

CAdmia, genus illud metallicum est, quod hodie Tutiam siue pompholygem omnes medici appellant: nec est quod quis miretur, quũ res ita se habeat, vt ab hinc quindecim annis monstrauimus, quanquam hodie quidam maxime sibi aroget, quod primo ita se rem habere inuenerit. Est igitur cadmia botryitis, id est acinosa, granulosáve, ac cerulei coloris, communis tutia, quæ in æris fornacibus fit, quum enim æris fauilla sursum fertur, & ferreis trabibus, quas aceſtides vocari Dioscorides tradit, insideat, fit inde vt in dies magis & magis augescat, & in corpus euadat, cuius infima pars, ob insessum super illis ferreis virgis, concaua efficitur & fistulosa: nam pars superior illius, cerulei est coloris, granulosa, siue acinosa, vnde Græci botryitim appellarunt, nam tota ipsa ponderosa, grauis, ac metallica percipitur: Cæterum hucusque cadmia ista in officinis pro tutia, & pompholyge, habita & recepta est, hac forsan de causa, quia facilius eius habebatur copia, quã veræ tutiæ: aut pompholygis, Sed quod pompholyx aut officinarum vulgata tutia, Græcorum pompholyx aut spodium non sit, vel ex hoc tantum satis percipitur, quia Græcorum pompholyx & spodium pulusculi sunt, qui facillime volant, non verò corpus æneũ, graue, quale cadmia est, & officinarum tutia. Est igitur vt receptui canamus, Tutia aromatariorum, apud Græcos cadmia dicta. De qua Galenus lib. ix. de Facultat. simplic. medic. ita tradit: Cadmia fit, vbi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra, aut lapide ex quo æs gignitur, in sublimem partem fornacis egerente, veluti fuliginem aut fauillam quandam, In argenteis etiam metallis simili secretione efficitur. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus

Tutia vulgaris nõest põpholix.

vsto

vſto fit cadmia. Cæterũ abſque fornace in Cypro cadmia inuenitur, quam iure quiſpiam lapidem vocet, At eius quę combuſta eſt, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupant, Botryitin quidem, quæ in æditioribus ipſius fornacis muris colligitur: placitin verò, quæ in humilioribus: Ac liquet ſane botryitin partium eſſe tenuiorum, craſsiorum verò placitin, vtranq; autem vi deſiccandi, ac mediocriter digerendi præditam, Quæ autem colligitur in fornacibus, igneæ qualitatis neceſſario etiam aliquid habet: Merito itaque eam abluentes, medicamen efficiunt mediocriter tum deſiccans, tum extergens abſque mordicatione, vtile ad caua vlcera præhumida, & putreſcentia, quæ in oculis & in toto corpore habẽtur. Igitur reſpicientes ad temperatam & mediam inter omnes exceſſus naturam, leuiter deſiccatoriam abſterſoriamque cadmiæ ineſſe facultatem dicimus: in caliditatis autem & frigiditatis differentia cadmia quodammodo temperata exiſtit. Galenus libro quarto de compoſitione medicamentorum ſecundum genus, ita quoque tradit: Reuocanda (inquiẽs) ad memoriam ſunt ea quæ citra morſum exiccant: cuiuſmodi complura metallica exiſtunt. Meminiſſe etiam oportet, combuſta, & lora, acrimoniam, quam prius habebant, amittere, ac proinde ipſis vtẽdum eſſe, in ijs qui molli carne ſunt prædĩti, admodumque ad ſentiendum prompti, nec nõ cacochymi. Nã in alijs corporibus illita etiam vſurpare licebit, ſiccam igitur modice, Lemnia ſphragis, Cadmiaque præſertim quæ ſponte naſcitur, quam ſub æſtiuo Sole pluribus diebus ex aceto, aut vino gliuo pellucidoque interea exiccantiorem reddo.

Combuſta lota acrimoniam amittunt.

De Pompholyde, & Spodio: Germanicè,
VVeyſſer hüttenrauch.
Enarratio xxxx.

POmpholyx, vt diximus nõ eſt tutia, nam tutia cadmia eſt, vt capite ſuperiori adnotauimus. Eſt igitur põpholyx puluiſculus duorũ modorũ, alter albiſsimus, qui pompholyx id eſt bulla dicitur: Alter vero ſubalbidus, Spodiũ vero puluiſculus quoque eſt in prædictis æris fornacibus inuentus, ponderoſior tamen ac cineritij coloris, qua de cauſa cinerula vocatur, de quibus dicere ſolebat Galenus,

Põpholyx bulla eſt. Spodium cinerula dicitur.

se nũquam vsum fuisse spodio, quũ large illi semper pompholyx suppeteret. Vidimus enim nos, tres istos puluerẽs Ferrariæ, quos, vnusquisque hodie quoque apud Antoniũ Musam Brasauolam videre poterit, quum omnia simplicia varijs scriniolis dispositа apud se reseruata habeat, & ea omnibus magna animi liberalitate videnda promat: Cæterum, scire licet, quòd spodium Græcorum, ab Auicennæ & Arabum spodio differt: nam spodium Græcorũ, vt dixi in æris fodinis repertus puluisculus cineritij coloris est, qui veneni naturam habet, & per exteriora tantum admoueri debet: spodium verò Auicennæ, ex radicibus quarundam cannarum combustis tantum fit, quod per os tuto exhiberi potest. Ex quibus prædictis radicibus Turcæ, & homines qui è Græcia ad nos veniunt, vasa quædam confecta pro deferendo vino & aqua portant. Nascitur autem canna ista potissimum apud Vuandalos, à quibus hodie verum Auicennæ spodium ad nos adducitur. Proinde non putent pharmacopolæ quòd spodium Arabum ex omni harundinis radice parari possit, quum ex amplissima quadam harundinis radice, quæ apud Vuandalos potissimum vt dixi nascitur, conficiatur. Est enim Vuandalorum regio, olim Romania dicta, in Thracia contenta, quæ hodie Turcarũ Imperatori Solymanno paret, & Regem proprium Christianum habet. Qui quum hæc scriberemus, nos per literas hortatur, vt ad eum accedere dignemur, vt apud eũ medici officio fungeremur: cui obedire difficillimum est, quia regio illa, dispar complexioni meæ est, vt pote frigidissima, nam trigesimum octauum ætatis meæ annum perago, pro qua tuenda, vt pote declinante, calidam regionem incolere necessum mihi est. Item quia rex ille vitæ discrimini quotidie expositus sit: quibus adde populi ruditatem, ac barbariem fœdissimam quæ omnia homini politico, difficillima, & quasi mors altera, reputanda sunt, & tanto magis quum ibidem homo ex libero seruus efficitur. Ob horum enim plurima, quum à Rege Poloniæ, interueniente probo viro Iacobo Thebaldo, Illustrissimi Ducis Ferrariæ, apud Venetos vigilantissimo Oratore, vocatus etiam essem, à profectione tali me retraxi, tenui mea fortuna contentus. Cæterum de pompholyge, & spodio, ita tradit Gale. libr. ix.

Spodium Auicennæ.

Vuandalorum regio.

de

de Facul.ſimp.med. Pompholyx fit & in æris fornace, veluti & cadmia, fitq; & dum in fornacibus cadmia vritur, nimirum ab ipſa cadmia in tectum fornacis quadam fauilla aſcendente, quæ dum colligitur eſt pompholyx. Nam quod reflectens in pauimentum recidit, nominatur ſpodium, cui videtur ſimilem habere facultatem, quod antiſpodium appellant. At ego illo vſus ſum nunquam, quum large mihi ſemper põpholyx ſuppeteret. Nec enim quiſquam vbi hæc adſit, ſpodio vti velit, nedum antiſpodio: Eſt autẽ pompholyx medicamentum prope omnium quæ citra morſum deſiccant, ſi elota fuerit, præſtantiſſimum, Quamobrem ad vlcera cancroſa idonea eſt, & ad omnia maligna. Itaq; inditur collyriis quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæque bullas in eis natas curant, præterea ad pudendorum & ſedis vlcera, optimum eſt remedium. *Spodium Galeni.*

De Antiſpodio.

Enarratio XLV.

ANtiſpodium, ac dixeris pro ſpodio, vel vice ſpodij: Quia igitur antiquitus, ſpodium nõ ſic facile habebatur, illius loco multa antiqui excogitarunt, quæ cum ſpodio vires pares haberent, qualia ſunt à Dioſcoride hic citata, quæ tu per ocium cognoſces, quibus tu addas, ex harundinis cuiuſdam radice, ad Auicennæ mentem confectum, vt præcedente capite dixi, non minusque ex elephanti oſſe combuſto concinnatum, vt alia præteream. *Antiſpodium.*

De Aere cremato: Germanicè, Gebrant ertz, oder kupffer ſtein.

Enarratio XLXVI.

AEs Vſtum vbique paratum habetur, de quo Galenus libro nono de Facultat.ſimpl.medicamen. ita tradit: Chalcos cecaumenos, id eſt, æs vſtum, habet & acrimoniam quandam, ſed & aſtrictionis eſt particeps, proinde ſi lauetur, pulcherrimum eſt medicamen cicatrici inducendæ, quæ quoq; idem Galenus libro quinto eiuſdem voluminis prædixerat, capite 14. prope finem. *Aes vſtum*

De Floré æris: Germanicè, kupfferbraun.

Enarratio. XLVII.

Flos æris non est viride æris.

FLos Aeris, non est vt multi putant, viride æris: est igitur flos æris, pars quædam subtilis granulosa, quæ ex ære ignito, & aqua respersо, in ferreo coopertorio ascendit, quum enim æs feruentissimo illo ardore ebullit, aqua frigida extinguitur: Cuius vapor in ferreo coopertorio ascendit, & ibi frigiditate condensatur, ac granulosus & subrutilus euadit, qui flos æris nuncupatur: & de eo Galenus libro nono de Faculta. simpli. medicamen. ita dicit: Chalcuanthos, id est flos æris, tenuioris essentiæ est quàm aut æs vstum, aut squama: quare ex eo factis collyriis extergunt, auferuntque superciliorum magnas asperitates.

De Squama æris: Germanicè, Rupfferschlag.

Enarratio XLVIII.

Squama æris.

SQuama æris, pars illa æris est, quæ cum percutitur exilit, & illius hauaturam exacte Dioscorides docet.

De Squama chalybis, dicta Stomoma: Germanicè, Stahel hamerschlag.

Enarratio XLIX.

Stomoma.

STomoma Græcis, idem est Latinis, quod ensis vel cultri acies quo scinditur, vnde credendum est, quòd Squama Stomomatis, squama chalybis sit, hodie Azzali dicti: Nec est quòd quis obiiciat Dioscoridem: quum Dioscoridis historia per Marcellum descripta corrupte legatur, vbi inquit: Habet & squama æris, quam stomoma dicunt, easdem vires, nam revera squama stomomatis, chalybis squama est, vt ex Galeno quoq; percipi potest libro nono de Facultatib. simplic. medicamentorum, quum dicat: Squama, alia est æris, medicamen multo vtilissimum: Alia ferri, & stomomatis, alia deniq; quam nonnulli vocant Helitin: Atque omnes sane vehementer siccant: cæterum, helites principem in desiccando locum obtinet, nam subtilissimæ omnium substantiæ est, nimirum quæ æruginis nonnihil assumpserit: maiorem obtinet astrictionem squama ferri, & hac etiam maiorem stomomatis, quamobrem ad contumacia vlcera meliores sunt, quàm squama æris, & hac etiam valentius helitis. Omnes autem

autem ſquamæ non inſtrenue mordaces ſunt, quare eſſentia ipſarum non eſt admodum tenuis, ſiquidem inter ea quæ parem vim poſsident, minus eſt mordax quod eſt tenuius, hæc Galenus. Ex quibus ſatis clare percipitur, quòd ſquama ſtomomatis ſquama æris non ſit: ſed potius vt diximus chalybis, quæ ex chalybe in incude percuſſa, vel in mola quum acuitur, cadit.

CONSTANTINVS.

STomoma Ariſtoteli libro iiij. Meteor. nihil aliud eſt quàm puriſsimum ferrum, defecatum & recoctum, Idemq; quod acies Plinio libro xxxviij. cap. 15. & 16. hoc vulgò vocamus acier. ſed multi falsò putant (inter quos etiam doctiſsimus Mathiolus & eius interpres Amatus Luſitanus) id per chalybem ſignificari: vt Stomoma & chalybs idem ſignificent, in quo vulgarem opinionem ſequi, mihi potius videntur, quàm doctorum. Nam inter ferrum & chalybem authores nullam ponunt differentiam: vt ex Virgilio liquet. 8. Aeneid. vulnificusq; chalybs vaſta fornace liqueſcit: Et Ouid. 4. Faſt. Aes erat in pretio, chalybis iam forma placebat. Chalybes enim populi erant quos Alizonas vocat Homerus, quique poſtea Chaldæi dicti ſunt teſte Strabone Geographiæ lib. xij. à quibus ferrum etiam chalybs vocatum eſt, quia apud eos magnæ erant ferrariæ: propterea q; dixit Virgil. At Chalybes nudi ferrum: &c. Et Cratinus apud Pollucem à loco χαλυβικὸν στόμωμα dixit: & ἐν χαλυβδίῳ στόμωμα. Daimachus etiam in Obſidionalibus, ſtomomatis genera ſtatuit Sinopicon, Chalybdicon ad fabrilia opera idoneum, Laconicon ad limas, terebras, ſtylos, & ad latomorum inſtrumenta: Lydion verò & ipſum ad limas vtile, & cultros, & nouaculas, & ſcalpella. Plinius ſtomoma eſſe voluit lib. xxxiij. cap. 11. ſquamæ alterum genus ſubtilius, ex ſumma ſcilicet lanugine decuſſum: ſed melius dixiſſe videtur, cùm ait lib. xxxiij. capite 15. ſquama ferri in vſu eſt ex acie aut mucronibus maximè ſimili. Nam hæc ſquama decuſſa ex acie, propriè eſt ſtomomatis ſquama de qua loquitur Dioſcorides, Galenus libro ix. Simplicium, atque Aetius lib. ix. cap. 48. & lib. x. cap. 11. & libro xiij. cap. 24. Pollux præterea lib. x. vocat στόμωμα σιδήρου ipſum ſtomoma. ſed Plinium in errorem pertraxit Cornelij Ceiſi authoritas, qui lib. vj. cap. 6. in Cleonis collyrio ita poſuit: ſquamæ æris quod στόμωμα appellant. & c. φολίδα τ῀ χαλκ῀ cum Hippocrate, aut λεπίδα τ῀ χαλκ῀ cum Dioſcoride dixiſſe oportuit. Caſtigandus etiam obiter error ſummi philoſophi Hieronymi Cardani, qui

libro quinto de ſubtilitate, ſquamam ferri cum ſtomomate confundit. tradit enim ſquamam ferri ſtomoma appellari.

De Raſili ærugine, quam Viride æris vocant: Germanicè, Spongruen.

De Aerugine ſcoletia, id eſt vermiculari ærugine.

Enarratio L. LI.

Viride æris.

RAſa, ſiue raſilis ærugo, hodie officinis Viride æris appellatur, quod Hiſpani Verdete, quaſi dixeris viride, vel cardanilium, aut æris orin vocant. Itali vero ſua voce, Verde rame vocitant, ex quo Lanphrancus inſignis Chirurgus aquam parare docet, pro virgæ curandis vlceribus. Scoletia vero ærugo ſiue vermicularis dicta, hactenus à me non eſt viſa, de cuius viribus Galenus libr. ix. de Facultat. ſimpli. medic. ita tradit: Guſtantibus acrem exhibet qualitatem digerens, detrahens, & liquans non teneram modo, ſed & duram carnem. Hallucinantur igitur qui talia medicamenta Epulotica appellant: hoc eſt, quæ cicatricem inducant, quum nimirum epulotica pharmaca contrahant, conſtipent, & in calli morem ipſam carnem indurent. Quin & guſtam mordicat ærugo, non tantum vlcera, quod ſi pauculum eius cerato non pauco admiſceas, id quod ex ambobus miſtum eſt, citra morſum exterget.

Epulotica medicamẽta quæ ſint

CONSTANTINVS.

QVod Dioſcorides ἰὸν vocat & æruginem Plinius, Vitruuius æruca nominat, atque etiam æruginem: nos Galli verd de gris, quæ vox eſt ſeplaſiæ. nam viride æris dicunt medicamentarij. parandi modum docet Plinius libro xxxiij. cap. xj. Vitruuius 7. cap. libri xij. Et Cardanus libro v. de ſubtilitate. Paratur item æruca lamellis æreis deſoſsis intra vinacea, ſuper affuſo vino aliquo fugiente & vapido.

De Ferri rubigine: Germanicè, Eiſen roſt.

De Scoria ferri, Germanicè, Sinckelſtein.

Enarratio LII. LIII.

Ferri rubigo.

IN eſt ferro veteri rubigo, de qua hic agit Dioſcorides: cæterum ferrum igne candens, in aqua vel vino extinguitur, & contra ventris profluuium, ac choleram-morbum,

bum,& lienis affectiones, vtiliter aqua vel vinum ipſum conceditur: Verum ſcoria ferri nota eſt, quæ ſic ab Hiſpanis Scoria quoq; appellatur, ab Italis verò loppa, vel ferri ſpuma, aut ſtercus ferri, Latiniores verò ferri recrementum eam dicunt: manet enim ſcoria ferri hæc, in fabrorum ferrariorum fornacibus tanquã ſpongia, quæ poſtea nullatenus ferruminari aut in ferrum verti poteſt: De qua Galenus libro ix. de Facultatibus ſimpliciũ medicament. ita dixit: Scoria omnis reſiccatorium eſt medicamen, potiſsimum autem ferri: Siquidem ad leuorem redigens ipſam in aceto quàm acerrimo, poſteaque decoquens, ad aures iampridem fluentes pure, ea vtor pro medicamento maxime exiccatorio. Cæterum hodie ex ſcoria ferri, electuarium quoddam in officinis paratur, apprime conſtringens & deſiccans.

Scoria ferri.

Electuarium de ſcoria ferri.

De Lotura plumbi, & eloto plumbo: Ger. Blei.
De Coctura plumbi, & cremato plumbo.

Enarratio LIIII. LV.

VRitur & lauatur plumbum hodie frequentiſsime in officinis, quod & in laminas ſubtiliſsimas redactũ, pharmacopolæ quoque habent, quas medici, pluribus foraminibus perforatas, ſupra calidos renes apponi iubent, non minus quoque eryſipelatis, ac membris nimio feruore accenſis, eas ſuperponunt, pro quibus complendis rebus, ac vlceribus curandis, vnguentum quoque ex plumbo dictum myropolæ paratum habent. Vocant autem Hiſpani plumbum vſtum, Barbarorum Maurorum voce, azarcon.

Plumbum.

De Scoria, ſiue recremento plumbi: Germanicè, Bleiſchack.

Enarratio LVI.

TAmetſi pars hæc plumbi, ſcoria ſiue plumbi recrementum vocetur: non eſt tamen pars ſubſidens, vt in ferro, ſed potius tanquàm ſpuma, quum percolatur manens, denſa, dura, & tanquam vitrum tranſlucens, ad

Plumbi recrementũ.

ruborem inclinans. De natura plumbi ita refert Galenus lib.ix.de Facultat. ſimplic.medicamen. Molibdos, id eſt plumbum, facultatis eſt refrigeratoriæ: Siquidem non modo multam habet ſubſtantiam humidam, à frigore congelatam,ſed & aëriam,paucam autem terream.Igitur quod plurimũ habeat eſſentiæ humidæ coactæ à frigore, indicium tibi eſto, quòd vbi admotum eſt igni celeriter funditur, fluitque. Quod verò & aëriæ ſit particeps, hoc habeto ſignum, Omnium quæ nouimus vnicum plumbum tum mole ipſa, tum pondere augetur, ſi condatur in ædibus ſubterraneis, aërem habentibus turbidum,ita vt quæcunq; illic ponantur, celeriter ſitum contrahant. Iam verò ſi in mortario plumbeo liquorem quemlibet plumbeo piſtillo contriueris, ita vt ex piſtillo ipſo,atque etiam mortario exprimatur etiam aliquis ſuccus,id quod ex vtroque conflabitur, multo erit frigidius, quàm liquor infuſus fuerat: cæterũ,ſi vis magis refrigeratorium medicamen efficere, oleum omphacinum,aut roſaceum, aut mellinum.aut myrtinum,ſit liquor is quem infundes, eritque remedium optimum ad ſedis phlegmonas cum vlcere aut rugis, & ad eas quæ in pudendis, teſtibus,vberibuſque conſiſtunt, ſimiliter aduerſus cæteras alias fluxiones quæ articulis accidunt, ſed & vlceribus rebellibus etiam vtile eſt: Nam ad cancros eo vtens,virtutem medicamẽti miraberis. Quòd ſi celeriter multum ſuci plumbei velis colligere, conare in Sole terere, aut quocunque certe modo aëre excalfacto, Multo autem vtiliſsimum habebis medicamentum, ſi affuſo refrigerantium ſuccorum aliquo teras, vt ſemperuiui, cotyledonis, intybi,lactucæ,cõdrilles,pilliij,omphacis, portulacæ. In laminam etiam diductum plumbum, lumbiſque admotum, pollutionem per inſomnia coërcet, nimirum haud obſcurè refrigerans, ſed & bractea tenuis probe ganglio illigata, ipſum diſſipat. Illigabit autem probe quiſquis ab Hippocrate didicerit in ipſam noxam potius firmandum, quam hinc vel inde,porro plumbum vſtum,ac dein ablutum,refrigerat, conferté; ad implenda vlcera, eademque cicatrice obducenda, Conuenit & chironiis dictis, & omnibus cancroſis vlceribus,Ante lotionem autem,vlceribus pertinacibus etiam auxilio eſt.

De Lap

De Lapide plumbario: Germanicè, Glantz.

Enarratio LVII.

MOlibdoides, id est, lapis plumbarius, in fodinis plūbi reperitur, quem aliqui plumbi matrem, aliqui verò venam plumbi, vel lapidem plumbi appellant, nonnulli verò marchasite genus plumbarium lapidem esse dictitant, qui à prioribus in nihilo differunt. *Lapis plūbarius.*

De Stimmio: Germanicè, Spiess glass.

Enarratio LVIII.

STimmi, vel stibium, à seplasiariis hoc tempore, antimonium dicitur, ab Arabibus verò & Hispanis alcohol, quod mulieribus & chymicis satis notum est, Ex eo enim chymistæ oleum parant, quo argentum ad auri colorem redigere conantur, & ex illo quoque multi oleum pro malignis curādis vlceribus præstantissimum parant. Verum, qui antimonium non fundi contendunt, omnino errant, quum revera, nō minus antimonium quàm plumbum fundi nouerimus, vt quisque conscius euadet, si quærat ab iis qui stannū tractant, & æs pro cymbalis & bombardis fundunt eliquantve, de quo Plinius libr. xxxiij. capite sexto sermonem habet, dicens: Vis eius astringere ac refrigerare, principalis autem citra oculos, nanq; ideo etiam platyophthalmum id appellauere, quoniam in collyriis mulierumq; epiphoris dilatet oculos, & fluxiones inhibeat oculorum, exulcerationesque, &c. & vt tradit Galenus libro nono de Facultatibus simplicium medic. cum facultate desiccatoria habet astrictionē adiunctam, quamobrem & ocularibus modicamentis miscetur. *Stibium Antimonium est, vel alcohol.*

De Molybdæna artificiali, Galena dicta: Germanicè, Test.

De Molybdæna fossili, siue naturali dicta: Germanicè, Bley ertz, odertzvuitter.

Enarratio LIX. LX.

FActitiam & fossilem molybdænam in præsenti Dioscorides describit, factitiam Plinius galenam vocat, quę aliud nihil est, quàm plumbum nigrum in fundo fornacis *Molybdæna factitia Galena est*

nacis vbi excoctum fuit aurum, vel argentum, subsidens, vt facile quis molybdænam hanc lythargyrium appellare possit. Solent enim metallarij artifices, quum glebas auri, aut argenti fundere volunt, in quibus non tantũ plumbi, vt fundi possint, reperitur, illis plumbum, vel venam plumbi adiungere, ex qua mixtione plumbum post aurum vel argentum excolatum, in ima fornacis parte manens molybdæna hæc factitia dicitur, Quæ eadem cum lythargyrio vires obtinet, vt quoque meminit Galenus. De hac verò Plinius libro xxxiiij. capite 16. ita dixit: Plũbi nigri origo duplex est, aut enim sua prouenit vena, nec quicquam aliud ex se parit, aut cum argento nascitur, mixtisque venis conflatur. Eius qui primus fluit in fornacibus liquor, stannum appellatur: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia addita venæ: hæc rursus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus. Naturalis vero siue fossilis molybdæna, plumbi est vena, siue plumbarius lapis, quanquam tamen proprie, colore, à lapide plumbario differat, quum molybdæna flauescit & splendet, molybdoides verò, id est lapis plumbarius, plumbeum insequitur colorem: nec enim de hoc mirari est, quia vt recte adnotat Georgius Agricola, in suo dialogo de Metallicis, cui titulus est Bermanus, Vena ista & si frequenter plumbei quasi, & splendidi sit coloris, reperitur interdum quoque nigra, interdum cærulea, interdum etiam iocinoris colore infecta, quam ad Plinij mentem idem Agricola, in vniuersum, galenam vocat, ita enim de ea Plinius memoriam facit, lib. xxxiiij. capite 18. dicens: Est & molibdæna, quam alibi galenam vocauimus, plumbi & argenti vena communis: & vt tradit, capite 6. eiusdem libri, Vena siue terra argenti excoqui nõ potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi, quam Galenam vocant. Cæterum, hic non est immorari, cur Galena dicatur. Nam Marcellus Virgilius, galenam à Galitia, Hispaniarum prouincia denominationem traxisse, vbi multa reperitur, contendit: quem merito Georgius Agricola, vir doctissimus, & eloquentissimus, redarguit. Dicitur igitur, vt ipse puto, terra siue vena ista, Galena, corrupte à voce Hispanica Galana quæ vox pulchritudinem refert. Quia igitur vena ista

Galena quid.

Molybdæna natura lis. Georgius Agricola.

Galena cur dicatur.

aspectu

aſpectu pulchra eſt, ea de cauſa Hiſpani apud quos in copia reperitur, Galenam ſiue Galanam appellarunt. Porro vtcunq; ſe res habet, ita de molybdæna tradit Galenus libro nono de Facultatib. ſimpl. medicamen. Molybdæna id eſt plumbago, ſimilem lithargyro vim poſsidet, tantum à media temperie ad frigidiuspaulum quid recedens, ſed neq; abſtergentis facultatis eſt particeps: vtrunque autem medicamentum liquari poteſt, celerrimeq; vbi oleo nonnihil aceti eſt additum, liquantur tamen etiam admiſta aqua, ſed coctione longiſsima. Vidi equidem molybdænam proiectam plurimum cum multis aliis lapidibus in ea via quę ad ergaſteria ducit à Pergamo. *Molibdæna Galeni.*

De Argenti ſcoria: *Germanicè*, Silberſchlacken.

Enarratio LXI.

HElcyſma Græcis, Romanis argenti retrimentum dicitur: quod vbi argentum funditur in magna cernitur copia, & Itali argenti loppam, Hiſpani vero argenti ſcoriam vocant, quam varij coloris cernunt, præcipue nigri ad cyaneum inclinantis: de qua Galenus libro nono prædicto, capite de Scoria ita inquit: Porro argenti ſcoriam proprie helcyſma appellant, verum empiaſtris quibuſdam reſiccatoriæ facultatis commiſcetur. *Argenti ſcoria.*

De Lithargyro, id eſt ſpuma argenti: *Germanicè*, Glet, oder ſilber glett.

Enarratio LXII.

LIthargyrum auri & argenti hodie pharmacopolę indicant, quum tamen ex argento ſolum colligatur. Eſt enim lithargyros, ſpuma quædam, ex plumbo ære & argento conflata, quæ in argento quum purificatur ſupernatat: Si enim ſpuma hęc, plũbi magis habeat, vt inde argenti colorem ducat, argenti lithargyrum dicitur: Si vero plus æris dominetur, lythargyrum auri, vel chryſitis appellabitur, de cuius viribus ita tradit Galenus lib. ix. de Facult. ſimpl. medica. Lithargyros deſiccat quidem, ſed omnium moderatiſsime: & ſecundum alias tum qualitates, tum facultates, quodammodo in medio conſiſtit, modica tamen aſtringẽdi, abſtergendiq; facultas ei ineſt. *Lithargyrũ auri & argẽti cur dicatur.* *Chryſitis.*

Cæterum

Cæterum ad intertrigines femorũ vtilis medela eſt, iure itaq; medij ordinis in metallicis habebitur, proinde frequenter vtimur lithargyro ceu aliorum materia: ſicut in liqueſcentibus ad pleraq; medicamenta adhibemus ceram tanquam materiam mediam eorum quæ valentem poſſident facultatem.

DE CERVSSA.

Græcè, ψιμμίθιον: Latinè, pſimmithium, ceruſſa: Hiſpanicè, aluayalde: Italicè, biacca: Gallicè, ceruſe, Arabicè, Affidegi: Germanicè, Pleiv weiſs.

Enarratio LXIII.

Ceruſſa. Sandyx ceruſſa vſta eſt.

CEruſſa vbique paratur, præcipue ex aceto & plumbo, At Sandyx ceruſſa vſta eſt, quam ſandaracham, nonnulli verò minium appellant, de quibus Galen. lib. ix. de Facult. ſimplic. medic. ita inquit: Ceruſſa ſi ex acri aceto ſoluatur, guſtu tamen neq; acre erit neq; mordax, ſed emplaſticum, & refrigeratorium. Ceruſſa adusta in ſandyca tranſit, medicamentum ſe ipſo tenuius, non tamen excalfaciens, phycos autem ſeruata ceruſſæ frigiditate, tenuitatem aſſumpſit.

CONSTANTINVS.

CO*nficiendæ ceruſſæ modum etiam docet* Plinius *lib. xxxiiij. cap. vltimo. Item* Vitruuius *libro vij. cap.* 12. *Ceruſſa verò cùm in fornace coquitur vt ibidem hic author inquit, mutato colore ad ignis incendium, efficitur ſandaracha. Id autem incendio didicerunt homines, & ea multo meliorem vſum præſtat, quàm quæ de metallis per ſe nata foditur. cui ſententiæ aſtipulatur* Plinius *libro xxxv. cap. vj. vbi inquit: Cæruſſa vſta, ſandaracha, ſandix, ſyricum. vſta caſu reperta incendio Piræi, ceruſſa in orcis cremata. Et Ibidem* Sandaracha *fit adulterina ex ceruſſa in fornace cocta (malè legitur, non in fornace) Colos debet eſſe flammeus. &c. Quæ non legiſſe mihi videtur* Mathiolus Senenſis *cùm reprehenderet* Fuchſium *immeritò, quòd libro de Compoſitione medicamentorum dixerit ceruſſam vſtam etiam ſandaracham appellari. Eſt enim ſandaracha duplex foßitia & adulterina ſiue factitia. Natiuam vocant officinæ arſenicum rubrum: Adulterinam verò ex ceruſſa vſtulata, pro verò minio vendunt. Et pigmentarij noſtri veram ſandaracham vocant maßicot, adulterinam verò minc.*

Tamteſ

Tametsi hæc parata industria sandaracha, verum minium minimè sit, quo quidem destituimur, nec vt errans voluit Fuchsius latinorum minium secundarium: quod aperte ostendunt hæc verba Plinij lib. xxxiij. cap. 7. Steriles etiam plumbi deprehenduntur suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exustiq; tunduntur in farinam. Et hoc secundarium minium perquã paucis notum. &c. Nec solum ceruſſa vsta sandaracha dicitur, sed etiam sandyx vt Dioscoridi & Galeno. 9. libro simplicium. Aetius lib. ij. Sericum vt legit Hermolaus, vel Syricum vocat. Plinius tamen sic distinguit libro xxxv. cap. 6. vt sandaracha adulterina sine ceruſſa vsta, si torreatur, æqua parte rubrica admixta, sandycem faciat. Quanquam animaduerto inquit, Virgilium existimasse herbam id esse, illo versu: Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos. De Syrico verò ita subijcit: Inter facilitios verò est & syricum quo minium sublini diximus. fit autem sinopide & sandyce mixtis. Quo loco corrigitur Erratum in Pliniano codice, libro præcedenti xxxiij. cap. 7. vbi loquitur de secundario minio. Hoc ergo ait, adulteratur in officinis sociorum. Item syrico. Quonam modo autem fiat syricum suo loco dicemus. Sublini autem syrico minium compendij ratio demonstrat. Quibus locis syricum et syrico legendũ sine. c. At syricum aliud est, Silis nempe genus de quo idem Plinius libro xxxiij. capite 12. Dicendum item est syricum, aut sandycem per phycos apud Græcos non significari, vt falsò censuit Fuchsius loco superius adducto. Nam phycos à sandyce aperte videtur distinxisse Galenus lib. ix. simplicium. Sed phycos meo iudicio, nihil aliud est quam ceruſſa elota compositio quædam ad fucum mulierum, siue vt Plautus vocat offuciam. Plinio enim teste, Leuissima omnium ceruſſa ad candorem mulierum adhibetur. Atque hinc fucatæ mulieres dicuntur, & Martialis Sabellam vocat ceruſſatam. Nec tamen ignoro Dioscoridem lib. viij. cap. 100. longè aliter iudicasse, qui phycos quo pro fuco mulieres vtuntur, radiculam esse prodidit. Sed contra tanti viri authoritatem à me est Galenus, qui phycos ad ceruſſam retulit libro nono Simplicium.

DE CHRYSOCOLLA.

Græcè, χρυσοκόλλα: Latinè, chryſocolla, Offic. borax: Hiſpanicè, attincar: Italicè, borace: Arabicè, tincar. Gallicè, Bourrache; Germanicè, Borras.

Enarra

Enarratio LXIIII.

Chrysocolla. CHrysocolla, id est auricolla, hodie officinis borax dicitur, Hispanis verò, Arabica, vt plerunq; fieri solet, voce, attincar, quæ & naturalis & artificialis compe-
Borax. ritur: vtraque vero mulieribus pro decoranda facie, &
Attincar. auri fabris, ac pannorum infectoribus, nota est. ex India autem fossilis hodie in Lusitaniam optima vtpote viridis coloris aduehitur, de cuius viribus ita tradit Gal. lib. ix. de Facultat. simplic. medic. Chrysocolla carnem liquat, non tamen valenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, exiccanteque: præparare autē hanc chrysocollam debes tempore æstiuo, aut aëre prorsus calido; vrinam pueri, mortario & pistillo, vtroque ex rubro ære, contundens: hoc medicamentum aptissimū est vlceribus contumacibus, tum per se, tum aliis mistum. Nam quanto plus quam chrysocolla metallica deficcat citra morsum, tanto etiam ipsam excellit tenuitate. Hæc Gal. Hanc verò fictitiam chrysocollam quidam mercatores Olyssipo-
Manuel Reinelius medicus. nenses, Olyssipponæ pararunt, longe alio ordine ab hoc Dioscor. citato, ex qua, incomparabilē quæstū sibi compararunt, vt perfecte nouit Manuel Reinelius, vir medicus doctus, qui hodie apud Anthuerpienses agit.

De Armenio lapide.

Enarratio LXV.

Lapis Armenius. QVia ex Armenia lapis iste aduehi solebat, Armenius dicitur: hodie tamen ex Germania non minoris notæ quàm Armeniacus, & eiusdem fere coloris cum chry-
Alexāder Trallianus. socolla ad nos affertur, ex quo color viridis, ad cæruleum tendens paratur. Lapis hic atram bilem vnice purgat, vt Alexander Trallianus vir Græcus doctissimus, primo dixit, & Arabes omnes affirmarūt, quibus nunc practici ferè omnes fidem habent, imò Manardus Ferrarienses hoc lapide Armenio, morbos ab atra bile ortos, magna cū gloria curasse testatur: Lauatur autem lapis iste vt cæteri lapides, de quo Gal. lib. ix. de Facult. simplic. medic. ita tradit: Armeniacum vim habet extergentem cum leuicula tum acrimonia, tum astrictione, vnde merito miscetur ocularibus facultatibus; præterea ipso per se redacto in pollinem, atque siccо, vtuntur ad pilorum in superciliis

incremen

incrementum, vbi prę humorum acrimonia partim excidant, partim nec crescant, nec nutriantur. Cæterum huius purgatoriam vim Galen. non nouit, nec Dioscorides, quia vt dixi, ex Græcis Alexander Trallianus, primo lapidem ustum purgatorium esse, expertus fuit.

DE LAPIDE CYANEO.

Græcè, κυανος λιθος: Latinè, lapis cyaneus, lapis cæruleus: Officinis lapis lazuli: Vulgo lapis lazuli: Arabicè, azul & laziuard. Germ. Lasurstein.

Enarratio LXVI.

Lapis cyaneus.

LApis cyaneus, Romanis cæruleus dicitur, quem hodie seplasiarij lapide lazuli appellant, & illum optimum dicunt, quem multis auri scintillis ornari vident, ex quo hodiernæ officinæ, pilulas pro depellenda atrabile componunt. Abluitur verò lapis iste veluti Armeniacus, cui Galen. vires detrahendi siue deponendi concedit, & vt Arabes addunt, atram bilem, quod verum esse, experientia indicat: nec Fuchsius in suis Paradoxis audiendus est, qui contra Arabas insulse admodum contendit quòd lapis cyaneus atram bilem non deponat, argumentū desumens mere ficulneum, quod nec Dioscorides, nec Galenus, aut Paulus, viri Græci, vnquam illi facultatem deponendi atram bilem dederint, ignorans ille, vir alioqui doctus, multa Arabas post Galenum & Græcos, inuenisse, quorum Græci nullam prorsus notitiam habuerunt, & eo magis, quia Galenus huic lapidi facultatem detrahendi tribuit, & vt experientia indicat, atram bilem. Cæterum, ex lapide isto cyaneo siue lazulo dicto, color paratur cæruleus, quem vltra marinum pictores appellant, quia forsan, maris aquæ colorem superat, illum verò hodie tam purissimum, ac saturum, Nicolaus Nicolutius pharmacopola Ferrarien sis, parat, vt aliquando vnciam, centum aureis scutatis vendat. De hoc verò lapide ita tradit Galenus lib. nono de Facultat. simplic. medic. Cyanos, id est cæruleus lapis, acrem possidet facultatem, ac tum detrahendi, tum digerendi quàm cinnabari potentiorem: inest quoque ei nonnulla astrictio.

Cæruleus lapis lazuli.

Fuchsius errat.

Vltra marinum.

DE INDICO LAPIDE.

Græcè, ἰνδικὸν: Latinè, Indicum.

Enarratio LXVII.

Indicum.

IMproprie lapis dicitur: propterea Indicum appellari, melius est, quo infectores lanarum potissimum vtuntur, & eum in lotio dissoluunt. Est enim indicum hoc, succus defecatissimus issatidis herbæ, concretus, ac inspissatus, nam naturale indicum tanquam spuma ex harundinibus erumpens hucusq; à nostris compertum non est: Plinius vero vtriusq; nullam fecit notitiam, vt ex illo facile comprehendi potest lib. xxxv. cap. 6.

DE OCHRA.

Græcè, ὤχρα: Latinè, Ochra: Hispanicè, terra roya, Italicè, terra gialla: Gallicè, Ochre: Germanicè, Ochergel, oder berggel.

Enarratio LXVIII.

Ochrates rubra.

OChra, terra rubra & lapidis modo concreta est, quia pigmentariæ officinæ fere omnes abūdant, & ea pictores pro colore vtuntur, veluti sarcinatores pro signandis pannorum incisionibus.

DE CINNABARI.

Græcè, κιννάβαρι: Latinè, cinnabaris, Officinis sanguis draconis, Hispanicè, sangue de drago: Italicè, Sangue di dracone: Gallicè, Sang de dragon: Germanicè, Bluot farb.

DE CINNABRIO FOSSILI, ET ARTIFICIALI.

Cinnabrium fossile, minium naturale: Hispanicè, bermelhon de minera: Italicè, cinnabrio naturale: Germanicè, Berg cinober.

Cinnabrium artificiale, minium artificiale: Hispanicè, bremelhon artificial: Italicè, minio: Gallicè, Cinnabre & vermeillon: Germanicè, Cinober, ode minien.

Enarra

Enarratio LXIX.

LOngas hic moliuntur authores digreſsiones, quas nos ſubticebimus, rem paucis concludentes, & eo magis quam de re clara & nobis obuia, ſermonem habeamus. Ait igitur in præſenti Dioſcorides de Cinnabari, id eſt ſanguine draconis, pro quo ſcire licet, quòd arbor quædam procera apud Hiſpanos, præcipue in inſulis Maderiæ & Cannariæ naſcitur, quam illi præcipuè Luſitani draconem, ſiue draconarium vocant, ex qua lachryma quædam lucida & rubricans defluit, quam ſi fricueris & ea lineas duxeris, colorem profundiſsimũ ac ſanguinis oriri conſpicies. Qua de cauſa, nomen huic lachrymæ ſanguis draconis indirum eſt. Ridiculoſum profecto eſt aſſerere: vt teſtatur Dioſcorides, cinnabarim draconis animalis ſanguinem eſſe, in quem errorem Plinium labi animaduertimus, vt apud ipſum videre eſt, libro trigeſimotertio, capite ſeptimo. Cæterum, exploſæ ſunt iam hodie rotulæ quædam, in officinis pendentes, quas ſanguinem draconis appellabant, & eas pro eo vendebant: componebant vero eas fallaces pharmacopolæ, qui nihil præter nigrum pro albo vendere ſemper ſolent, ex ſanguine hircino, ſorbis, ac laterum puluere, in vnum redactis, vel potius ex rubia tinctorum, bolo armeno, reſino, ac dragacantho ſimul mixtis.

Cinnabaris ſanguis draconis.

Sanguis draconis.

Cinnabrium.

Eſt porro in officinis cinnabrium, minium dictum, quod naturale & artificiale comperitur: naturale Hiſpanis & Germanis frequens, apud quos vomica argenti viui ſcaturit, quum in argenti viui fodinis potiſsimum naſcatur: lapis rubricans, grauiſsimus, non admodum durus, qui plerunque argento viuo plenus conſpicitur, corroſiuus, putrefactiuus, ac lethalis. Artificiale vero, ex argento viuo & ſulphure in igne conflatur: magni valoris & pretij apud Indos, & ea de cauſa, ex Luſitania in Indiam non niſi regis conſenſu portari poteſt, paratur vero apud Antuerpienſes magna copia, ex quo ceram rubram inficiunt, qua literas ſigillamus, & de illis Plinius citato loco loquutus eſt, quem legere ne pigeat.

DE ARGENTO VIVO.

Græcè, ὑδράργυρος: *Latinè*, *Hydrargyros*, *argen-*

tum viuum : Hiſpanicè , azogne : Italicè, argento viuo , mercurio : Gallicè , vif argent : Arabicè, Zeibar ; Germanicè, Queckſilber.

Enarratio LXX.

MIſſum facimus, quod à Philoſophis & chymicis de argento viuo, Mercurio dicto, circunfertur. Eſt igitur hydrargyrum Græcis : Romanis aqueum argentum, vel ex ſuo cõtinuo motu, viuum argentum dictum, quod naturale & artificiale inuenitur, ex quo vnctiones pro Gallica ſcabie incredibili iuuamento parantur : quas inſcij veram praxim ignorantes, vituperant, ignorantes argentum viuum ſuo pondere tantum lethale eſſe non verò qualitatibus, vt teſtatur in præſenti Dioſcorides, quum dicat lethale potum argentum viuum eſt : pondere ſuo interanea diſrumpẽs, à quo Plinius ſi quis interius animaduertat verba, libro xxxiij. cap. 6. non diſſidet, quin potius illius verbis vt plerunque ſolet ſubſcribit. Ita verò ſe rem habere, & argentum viuum venenum non eſſe quotidiana indicat experientia, quum tantum abeſt, vt venenum ſit, vt potius pro præſtantiſsimo antidoto, puerulis faſcinatis, & vermibus infectis, omnes medici Hiſpaniarũ pondere ſemiunciæ, optimo ſucceſſu, in potu concedant, nec ex eo ſymptoma aliquod, per tam longum tempus oriri hucuſq; perceperunt. Vidimus enim nos, ſi mihi viſa referre liceat, puerum quendam decem annorum, plus libra vna argenti viui ebibiſſe, ex quo præter pondus nullum inde ſymptoma contraxit, clyſteribus tandẽ adiutus, totum cacauit, & liber abſque noxa vlla permanſit : occludebatur enim argentum viuum in quodam ſtricti orificij vaſe, in quo vinũ antea recondi ſolebat, & ex eo puer ſæpe ebiberat, vnde ſemel vini vice integram libram, & plus argenti viui vt dixi deglutiuit. Hoc verò ſciens doctiſsimus Braſauolus, examine ſuorum Simpl. dixit, nos argentum viuum infantibus in vermiũ ſemimortuis exhibuimus, & illico ſanati ſunt : nec Mundellę Brixienſi, qui contra illum inuehitur fides vlla habenda eſt, quum abſq; ratione & experimento loquatur : crederem tamen ipſe, argentum viuum arte paratum, quod Hermolaus proprie

Hiſtoria de argento viuo.

Mundella fallitur.

hydrar

ydrargyrum vocari contendit, corrodens, ac exulcerans esse, quod Galenus tantum nouit, & illius nullum habuit experimentum, vt lib. ix. de Facultat. simplic. medic. fatetur, ad istum modum dicens: Hydrargyros, non est ex sponte nascentibus medicamentis, sed ex iis quæ parantur, veluti psimithium, ærugo, psoricum, lithargyros. Cæterum, interimatne deuoratum aut admotum extrinsecus, nondum feci periculũ: lib. tamen iiij. eiusdem dicti voluminis, cap. 18. illud inter medicamenta erosione interimentia adnumerauit: facile enim credere est, arte factum viuum argentum, non eam nancisci benignitatem, quam sua sponte in fodinis fluens possidet, imò naturale hoc argentũ viuum, quum ignem persentit, ex benigno, corrodens efficitur, quod in sublimato, ex eo parato, vel argento sublimato dicto, abundans argumentum habemus, quod ad hominum pernicie excogitatum fuit, Cæterum, cuius temperaturæ argentum viuum sit, sub iudice lis est, à testibus enim cõtra testes res agitur, & à rationibus contra rationes. Ego vero frigidũ & siccum esse, pro firmo crediderim: At Dioscorides hic tradit, minutissima autem ramenta epota, auxiliari nocumentis ab argento viuo derelictis: tametsi in nonnullis exemplaribus verba hæc non legantur, quæ annotata velim, vt animaduertant nonnulli recentiorum, qui cùm nihil præter calumnias norint, vt multa, ita auri vsum detestantur, quum tamen ipsi magis vituperio digni sint, quòd eo careant, ignorantes aurum rem nobilissimam ac cordialissimam esse, præcipue si candens igne, iuribus aut destillatis, vinóue demergatur: Opitulatur enim vt Serapio & Auicenna credunt, morbis melancholicis, cordis palpitationi, non solum sic paratum, sed etiam in puluerem redactum. Sunt enim variis in locis aurifodinæ ex quibus aurum foditur, sed purissimum obrizum dictum, raro inuenitur, quod nostri Hispani à tibar, aurum defecatissimum ac purissimum è regione sic Tibar dicta, appellant. Non eo inficias tamen, nos Hispanos plurimo abundare auro, præsertim eo inter Tagi fluminis arenas reperto, merito enim aurifer Tagus appellatur fluuius hic, quia inter suas arenas multum & prope infinitum dixerim aurum, trahat, vt abunde expertus sum, apud Ferrariam oppidum, quòd

Temperatura.

Aurum optimũ medicamẽtũ.

Tagus auriser.

Tagus præterlabitur quatuor leucis à Castello albo, propria mea patria distans, imò vt verum fatear, pauca extant flumina apud Lusitanos, quorum arenis aurum mixtum non sit, non adeo tamen purum, vt à Tibar dictum, nec ita infinitum, vt quod ex Peru, terra paucis ante annis inuenta, aduehitur, ex quo cauteriam paratum candens, minus mordicat, & fistulas facilius sanat, vt ex Plinio prius didicimus, libro trigesimo tertio, capite quarto.

De Rubricâ sinopide: Germanicè, Bergroetel.

Enarratio LXXI.

Rubrica sinopis. Georgius Agricola.

RVbrica sinopis, quam milton Græci vocant, ea est terra quam hodie multi vice boli Armenici vsurpant, & eam Ioannes Manardus epistola prima, libri quarti suarum epistolarum à se Venetiis visam pastillorum forma testatur, veluti Georgius Agricola, quam sibi Baptista Opizo ibidem Byzantio aduectã ostenderat: Terra enim est rubrica sinopis, densa, grauis, Iocinoris colore, non calculosa, sibi concolor, & copiosè cùm diluitur se diffundit, quam Lusitani nostri in maxima habent copia, præcipue apud Stremozium oppidum, ex qua vasa pulcherrima fiunt, quæ quum labiis admouentur, ita hærent, vt difficulter nisi aqua madefiant auelli possint, desiccandi enim ac astringendi vires terra ista habet, vt vice boli Armenici merito vsurpari possit. Cæterum, Mathiolus Senensis immerito Manardum vellicat, quòd rubricam albam, id est exiguo rubore ornatam describat, quũ tamen Theophrastus exalbidam quandam rubricam describat, quam Plinius quoq; minus rubentem vocat.

De Rubrica fabrili, quam Hispani almagri dicunt: Germanicè, Rœtel.

Enarratio LXXII.

Rubrica fabrilis.

HAec in Hispania abunde reperitur, quæ tanquam sanguis inficit, & sua voce Hispani almagre appellant, picturis admodum terra hæc deseruit, parum ab ochra differens, imo vt inquit Dioscorides, ex vsta ochra, rubrica fabrilis fit, ex qua mimi & personati, rubricati

sæpe

ſæpe incedunt, & pictores multa leuiter minimo ſumptu depingunt.

De terra Lemnia.

Enarratio LXXIII.

Terra Lemnia.

DE terra Lemnia, ſphragide, id eſt ſigillo inſignita, pauca dicturi ſumus, quia Galenus abundantiſsime libro nono Simplic. de ea dixit: Quam rubricā Lemniam quoque appellat, ob quod Plinius à Leoniceno facile defendi poteſt, quum terra Lemnia rubrica quoq; dicatur: tametſi rubrica proprie alia ſit terra, vt capite ſuperiori dictum eſt. Eſt igitur terra Lemnia vera: quæ à Lemno inſula, Stalimene hodie dicta aduehitur, non quidem in orbiculos ex albo rubentes, & characteribus Turcicis inſignitos, ſed illa potius quam ſub nomine boli armenici in quædam fruſta aut glebas, inde ad nos portant. Nam orbiculi illi effigiati ex eadem terra formantur: adiecta tamen arenoſa quadam argilla, ob quam orbiculi ſiue paſtilli illi albeſcunt, quos ſub terræ Lemniæ, vel terræ ſigillatæ nomine, hodierni mercatores vendunt: At ne bolo Armeno nos carere dicamur: imo quòd eo abundemus terram illam ſic gleboſam quam veram Lemniam eſſe diximus non ſub terra Lemnia, ſed potius ſub bolo armeniaco, vt inde quæſtum alterum faciant, ſed quòd terra iſta rubricans, bolus armenus hodie dictus butyroſus, vera terra Lemnia ſit, ipſa atteſtātur ſigna, ob quæ omnes nunc doctiſsimi viri in hanc condeſcendunt opinionem: Quum igitur viri prudentiſsimi, ac vos boni pharmacopolæ terra Lemnia vti volueritis non quidem paſtillos literis Turcicis ſigillatos, accipere debetis, ſed potius glebas illas, quas ſub bolo Armeniaco Orientali, ementibus indicant venditores. Nam bolo Armeno vero nos carere certum eſt, quem eaſdem cum terra Lemnia vires habere, Gal. teſtatur, quum dicat, in illa magna peſte, quæ ſimilis fuit ei quæ Thucydidis tempore graſſata eſt, omnes qui hoc medicamē biberunt, breui curati ſunt, quibus autem nihil profuit, omnes mortui ſunt, nec aliquo alio medicamine curari potuerunt: ex quo perſpicuum eſt, quòd ſolum his qui incurabiles erāt, nihil profuit. Bibitur verò cum vino tenui modice mixto ſi ſine febre æger fuerit,

Bolus Armenus.

vel saltem parum febrierit, cum aquoso autem si multum febrierit, nec tamen pestilentes ipsæ febres vehementer calent, Hæc Galenus. Qui in eo loco Armeniam terram colore pallidam esse tradit. Cæterum de terræ Lemniæ viribus, Galenum consulit citato à nobis loco, vbi ob eam naugasse, & falsum deprehendisse, quòd sanguis hircinus illi miscebatur legimus. Cæterum, vt vera terra Lemnia abundamus, ita breui speramus, veram armeniacam habere, ab iis præsertim mercatoribus qui ex Ancona in Armeniam petunt, vt inde ex oppido Angoræ, vndulatas vestes siue symballoticas aduehant.

DE CHALCANTHO.

Græcè, χάλκανθου: Latinè, chalcanthũ, atramentum sutorium: Officin. vitriolum: Arabicè, alcalcadis: Hispanicè, capa rosa: Italicè, copa rosa: Gallicè, vitriol, & couperose: Germanicè, Kupffervuasser, oder victriol.

Enarratio LXXIIII.

QVi Galeni libros de Compositione medicamentorum, secundum genera scire exacte desiderat, atq; in illis emplastra, cerota, vnguenta, & quæ sunt alia, ibidem descripta, vt decet componere exoptat, in iis primo exercitatum iri, necesse est, ex quibus chalcanthum, id est atramentum sutoriũ se offert, vulgò vitriolum dictum, quod naturale, & artificiale est: naturale vbiq; cupa rosam, vel caparrossam, tam Hispani, quàm Itali & Galli appellant, & variis conspicitur coloribus. Nam alterum ex Germania aduehitur oculis gratum, coloris cærulei: Alterum verò Romanum est, non adeo tamen intensi, & grati coloris; Tertium verò ex Cypro adfertur, quod quũ friatur aureas scintillas emittit. Ex omnibus verò, Romanũ Vitriolum, primas obtinet, secundas Cypricum, minus verò validum Germanicum, tam pro conficienda aqua forti argentariorum, quàm pro tingendis lanis, artifices experiuntur. Cæterum, monet Galenus, quòd post longum tempus chalcanthum chalcitis efficitur. quod experientia deprehendimus, chalcanthum in chalcitem mutatum aliqua ex parte esse. Videmus enim partẽ exteriorem chal-

Vitriolum

canthi

canthi id est Vitrioli dealbescere, & cum albedine ad aliquam crassitiē peruenire, interiori eius parte in suo proprio persēuerante colore. De quo Galenus in epitomen redactus, per doctissimum Andream Lacunam Secobiensem, olim apud Salmanticenses condiscipulum nostrum, ita tradit: Chalcanthos (qui in Cypro ex viridi quadam aqua concrescit) extima sui parte in chalcitim temporis processu degenerat, habet autē cum astrictione maxima, caliditatem non vulgarem coniunctam: Vade omnium maxime condire seruareque carnes humidas potest, nimirum caliditate humiditatem absumente, astrictioneq; substantiam contrahente atque constipante, constringit itaq;, siccat, & contrahit in sese totius substantiam carnis. Ex vitriolo, oleum hodie cōficitur, apud chymistas, quod potens cauterium est, cuius vna vel altera gutta, in aquis cordialibus mersa, multum cōtra pestilentes febres valet, eas enim acetosas cum quadam stypticitate reddit.

De chalcitide: Germanicè, Rot atrament.

Enarratio LXXV.

CHalcitis in ærariis fodinis comperitur: quæ vt diximus, ex chalcantho quoque efficitur. Exterior enim chalcanthi pars in chalcitidem vertitur, quum tamen interior illæsa permanet, & chalcanthum existit. Dicitur autem chalcitis ab Arabibus colchotar quęquoq; in misy transformatur: non est ergo colchotar vitriolum combustum, vt multi putant, quum potius vt dixi, chalcitis colchotar est: de qua Galenus libro nono de Facultatibus simplicium medicament. ita tradit: Mistas habet astringentem acremq; facultates: cæterum, vincit acris, vtpote adeo vehemens, vt carnem vrat, nec non inducat escharam. Vstum hoc medicamen minus mordicat, non tamen minus desiccat, verum non parum astrictionis remittit: Itaq; melior est vndequaq; chalcitis tum adusta, tum lota, quum euadat sic minus mordax. *Chalcitis, colchotar.*

De Psorico: Germanicè, Grindtruckne.

Enarratio LXXVI.

PSoricum medicamentum quoddam est, quod contra scabrities, & cutis asperitates valet, nam & scabiem mirifice sanat. *Psoricum.*

De Misy: Arabicè, Zagi: Germanicè,

Gelatrament.

Enarratio LXXVII.

COntendunt nonnulli quòd vitriolum Romanum, misy sit, quod falsum esse, paucis indicatur: primo ex chalcitide misy fit, non verò ex misy chalcitis, vt ex Galeno didicimus: nouimus enim nos ex vitriolo Romano chalcitim fieri, proinde Misy vitriolum Romanorum non esse certum est, quum si misy vitriolum Romanorum esset, ex eo chalcitis fieri posset, quod impossibile esse, Galenus tradit. Faciunt ad hæc, quòd vitriolum Romanorum misy non sit, quia misy durum est, auri speciem præ se ferens, quod quum friatur aut eas scintillas ex se mittit, & stellarum modo splendet, quæ omnia minimè in vitriolo Romano comperiuntur, proinde vitriolum Romanum non esse misy certum est: consultius autem mea sententia esset asserere, quòd sori vitriolum Romanum est, quum vt chalcitis in misy trãsformatur, ita sori facile in chalcitim vertitur. Vtcunque tamen sit, sori, chalcitis, & misy, tametsi figura, & compositione differãt, quia sori crassior est materia, subtilior verò misy, media autẽ chalcitis: viribus tamen & natura eadem sunt, vt ex Galeno libro nono de Facultatibus simpliciũ medicament. comprehenditur, quum dicat: In metallis ipsis, super chalcitim nascitur misy, vt ærugo super æs, Ac suspicor etiam sori longo tempore mutationem in chalcitim posse accipere. Quare mirum non est, tria hæc medicamina eiusdem genere facultatis esse, sori dico, & chalcitim, & misy: tenuitate & crassitudine inter se diuersa: crassissimum enim est inter ipsa sori, tenuissimum misy, mediam vtriusque facultatem habet chalcitis. Adurunt vniuersa hæc tria, & scharas efficiunt: attamen nonnihil etiam astringunt. Verum, misy admotũ corporibus duris minus chalcitide mordicat, tametsi ea non minus sit calidum, id quod beneficio tenuitatis sortitur. Porro quum vtraq; hæc in decoctionibus fundãtur, & magis chalcitis, quàm misy, sori tamen non liquescit, nimirum quod lapidosius sit, & vehementius compactum; sicuti rursus misy quia à congenito

nito calore elaboratius est, ac proinde siccius chalcitide, iccirco merito quoq; liquescit ægrius: libro verò quarto, de composit. medicament. secundum genera ita quoque de illis tradit: Misy autem & sori, chalcitidi sunt cognata: tenuius tamen misy apparet, minusq; mordax & vrens: crassius sori: & vtriusq; siccat imbecillius, quemadmodum & stimmi maiorem astringendi siccandiq́ue vim, ac [illegible] posidet. Porro diphryges viceribus ægre humoris vitio [illegible] catricem venientibus, aptissimum medicamen existit, valide[illegible]mque siccat, etsi sit mordax modice, ad hæc præter acrem tum qualitatem, tum potentiam, vim astrictoriam posidet.

DE MELANTERIA.

Græcè, μελαντηρία: Latinè, melanteria: Arabicè, maltina: Hispanicè, aziche: Germanicè, Gravu atrament.

Enarratio LXXVIII.

NIgerrima terra Melanteria est, quæ sæpe in se aliquid continet argenti, porro sulphurei coloris in Hispania frequens est, quam pro conficiendo atramento librario scribæ vsurpant, & eam Mauritanica voce azige, vel aziche, vocant, tametsi vox hæc Arabica, azige, omne genus atramenti sub se comprehendat, de qua Galenus lib. nono citato, ita inquit: Valde quidem astringit astringentiaq́ue omnia propemodum tenuitate superat. *Melanteria.*

DE SORY.

Græcè, σῶρυ: Latinè, sory: Arabicè, alsuri.

Enarratio LXXIX.

SOry, vt dixi vitriolum Romanum est, de quo capite de Mysi legito. *Sory.*

CONSTANTINVS.

Sory de quo etiam tractauit Plin. lib. xxxiiij. cap. 12. natiuum & fossile est, ac Melanteriæ cognatũ, colore fusco subrufo, quod dum frangitur pinguiter nigrescit. At verò quod sepiasiæ vitriolum Romanum vocant, Calchanti concreti genus est factitium, colore quidem prasio, aut cæsio. Ex hac vtriusq; collatione euidenter apparet, quam tota erret via Amatus Lusitanus, qui sory vitriolum

triolum Romanum esse credat. Sed ipse errandi occasionem arripuit ex verbis Mathioli Senensis, ex quibus perperam intellectis suum dogma construxit: rectius fortasse dicere potuisset Brasauolus vitriolum Romanum Soreos naturam magis referre, quam Mysios; sic enim sonant ipsius Mathioli verba ex idiomate Italo conuersa (commentario in Dioscorid. cap. huius Lemmatis & argumenti) vnde largiter hausit hic author, sed tamen illius bona interuertens, ne furtum agnoscì posset.

De Diphrige: Arab. diphrigis: Ger. Ofenbruch.

Enarratio LXXX.

Diphriges. PAssim & frequenter diphriges, in ærariis fodinis apud Germanos conspicitur: quum enim æs funditur in ima fornacis parte residens pars quædam conspicitur, quam diphrigem esse certi sumus. Ex Cypro verò diphriges antiqua illa, ad nos hodie non portatur: De qua Galenus summatim lib. ix. de Facult. simplic. medic. ita inquit: Mistam habet tum qualitatem, tum facultatẽ, habet enim in sese quiddam & mediocriter astringens & mediocriter acre: vnde vlcerum rebellium optimum medicamen est, Eo siquidem ad putrescentia oris vlcera, siue per se siue cum melle, cum detracta erat spuma, tum ad anginam, vbi iam per astringentia medica consistit: quod influebat, ac breuiter ad columellam præcisam, pudendiq; & ani vlcera cicatrice obducenda, sum quàm felicissime vsus. Porro, quo pacto adulterentur dictorum medicamentorum singula, non videtur pretium operæ scribere, quum talia posse discere homines sceleratissimi in lucro ponant.

DE ARSENICO.

Græcè, ἀρσενικὸν: Latinè, arsenicum, auripigmentum: Arabicè, arneth: Gallicè, arsenic, orpin, reagal: Hispanicè, oropimente: Italicè, orpimento: Germanicè, oporment.

DE SANDARACHA.

Græcè, σανδαράχη: Latinè, sandaracha, arsenicum rubeum: Arabicè, zarnich: Gallice, massicot: Hispanicè, fezes de oro: Germ. Reusch geel.

Enar

Enarratio LXXXI. LXXXII.

ARsenicum, vagum nomen est, nam quoddã coctum arsenicum est, quod auripigmẽtũ vocamus, Aliud verò rubeum dicitur, quod sandarachã fossilem, siue Græcorum sandarachã dixerimus, appellamus, vt tandem differentiam faciamus inter sandarachã Græcorũ, & eam quam Arabes gummi iuniperi nominant, vt capite de Iunipero diximus, Tertiũ verò arsenicũ cristallinum album est, risalgalum dictum, quod naturale siue fossile dictum, in eisdem fodinis auripigmenti & sandarachæ nascitur, quanquam artificiale quoq; reperiatur ex auripigmento conflatum. Cæterum, Sandaracha hæc de qua agimus, eadem cum arsenico auripigmento dicto est, nisi quòd illa magis cocta & à natura elaborata videatur, ad quod arte quoq; ita esse deprehendimus, quia si auripigmentũ igni in catino admoueris, ita rubrũ euadet, vt sandarachã esse dices, Hanc verò Græci per infundibulum super prunas ignitas, in fumum redactam, contra pectoris vitia exhibent, vt capite de Iunipero diximus, sed instabit aliquis, Mesue, & alij practici, inter præcedentes siue procatarcticas asthmatis causas hanc vnam connumerant, fumorum eleuationem à sulphure, auripigmento, & aliis metallis, quomodo igitur Sandarachã asthmaticis cõuenire Græci dicant? Nos huic dubio dupliciter respondemus: primo quòd difficultas anhelitus duplex est, altera materialis, altera verò sine materia: materiali Sandaracha conueniens est, crassas lentas & tenaces materias, subtiliando & diuidendo, & hac de causa, recentiores, vt Nicolaus, ad Græcorum imitationem ex sulphure cõpositionem asthmaticis conuenientem præparant: in materiali verò, metallorum fumi maximè obsunt, imò ita obesse nouimus, vt metallarij, qui in fodinis metallum excauãt, inquirunt ve, asthmatici ferè omnes breui moriantur, ita vt apud fodinas illas Galliciæ, & Germaniæ, mulierem inuenire non sit difficile quæ sex & octo nupserit viris. *Arsenicũ. Sandaracha.*

DE ALVMINE.

Græcè, στυπτηρία: Latinè, alumen: Arabicè, seb: Gallicè, alun: Hispanicè, alumbre, ahume: Italice, alume:

alume: *Germanicè*, Alun.

Enarratio LXXXIII.

Alumen.

ALuminis multa & varia genera nouit Dioſcorides, quorum tria tantum deſcribit, ſciſsile, rotundum, & liquidum, hodie verò, ſex potius connumerantur, ſcilicet alumen roche, alumen plume, alumen fecis vini, alumen catini, alumen ſcaliole, & alumen zuccharinum: inter hæc autem hodie ſex habita aluminis genera, vnum tantum Dioſcoridis genus deſcribitur, quod plume dicimus, & ſciſsile eſt. Alumen porro roche, quod non procul à Roma excauatur, non ſic vt videtis effoditur, lapides enim primo ſunt duriſsimi rubri, & nonnulli ad albedinẽ tendentes, non adeo tamen duri, qui tanquam lapides communes: ex quibus parietes fiunt, ex vena ſiue fodina extrahũtur, quos poſtea tanquam calx in fornacibus, per duodecim vel tredecim tantum horas ardentiſsimo igne coquunt, nec longiori tempore ibidem permanere illos ſinunt, quum ex toto comburerentur, & inepta materia ad futurum alumen euaderent. Deinde vero ſequenti die quum frigidi lapides iam facti ſunt, ex fornacibus extrahuntur, & in acies quaſdam debito quodam ordine reponuntur, vbi per quadraginta longos dies adaquantur tanquam viuæ calcis lapides, vbi quater vel quinquies, ſingulis diebus irrigantur, adeo vt intra tempus quadraginta dierum, vt diximus lapides in terram vertantur. Hanc poſtea terram, ſiue lapides in terram verſos, magnis æris cortinis, in aqua artifices ad ignem excoquunt, qui quum dextre terræ ſubſtantificam partem, ex qua alumen conflari debet, in aquam verſam eſſe norunt, terram ligneis inſtrumentis ad hoc paratis extrahunt, de nouo aliam terram predictæ aquæ addunt, ac ſic vt primo facientes, ter & quater, terram innouant, quouſque aquam in alumen verti pronam vident, quam poſtea per canales quoſdam fluere permittũt, & capſis ligneis excipiũt, vbi intra octo dies gelaſcit, & concreta efficitur, ac denſatur, & alumen roche dictum reſultat. Cæterum ex lapidibus rubris, alumen fortius efficitur, ex albis verò, minus forte, & magis lucidum, pro quo inficiendo ſerico, ac optimis & pretioſsimis lanis tingendis vſurpatur. Hoc verò alumen

Alumen quomodo paratur.

roche

roche Græcorum esse alumen nonnulli crediderunt, sed mea sententia alumen liquidum longe alia res est. Ex alumine roche, albumine oui, ac aqua rosacea, alumen zuccharinum paratur, quo mulieres pro dealbanda facie vtuntur, quod Græcorum rotundum non esse certum est, quum ex alumine roche zuccharinum fieri dixi, alumen vero catinum, ex herba alcali, Græcorū vero dicta trahe conficitur: vt libro quarto diximus. Porro alumen fecis ex vini fecibus continuatur, de quorum generum facultatibus, & natura, Galenus ita tradit libro nono de Facul. simp. medic. Alumen vehementissime adstringit: cæterū, quum sit crassarum partium, tenuius quodammodo est quod vocatur fissile, proximum est rotundum, & astragalotum: admodum crassum est tum liquidum, tum platites, & plinthites dictum. *Alumen zuccharinum.*

CONSTANTINVS.

Quod vocamus Alun de plume, non est, vt vult Lusitanus. Alumen Sciſsile Dioscoridis: Sed est potius Amiantus lapis, de quo præter Dioscoridem lib. v. cap. 113. egit etiam Plinius libr. xxxvj. cap. 19. Alumen Sciſsile astringit admodum & grauiter olet authore Dioscoride. Alumen plumæ non est astringens, sed gustu acre: nec igne consumitur, quæ nota Amianto, ab ipso Dioscoride peculiariter tribuitur.

DE SVLPHVRE.

Græcè, θεῖον: Latinè, Sulphur: Hiſpanicè, piedra ſuffre: Italicè, ſolfo: Gallicè, Soufre: Arabicè, Rabric: Germanicè, Schuuefel.

Enarratio LXXXIIII.

SVlphur & viuum, id est ignem non attingens, & vulgare id est igne paratum, reperitur, ex quo oleum chymistæ ad multos frigidos morbos curandos, mirificum parant, & vt tradit Galenus libro nono citato, theon, id est sulphur, omne trahendi vim posidet, estque temperamenti calidi, atq; essentiæ tenuis, adeo vt ad multa venenatorum animalium resistat, si siccum ictui inspergatur, aut cum saliua, aut vrina, aut oleo veteri, aut melle, aut resina terebinthina illinatur: Quin & pſoras, & lichenas, & lepras non raro hoc medicamento cum resina *Sulphur.*

terebin-

terebinthina ſanaui, Extergit enim omnes id genus affectus, abſq; hoc vt in profundum repellat.

DE PVMICE LAPIDE.

Græcè, πίτυρις: *Pumex*: *Hiſpanicè*, *piedra pomez*: *Italicè*, *pomice pietra*: *Gallicè*, *pierre ponce*: *Arabicè*, *fanech*: *Germanicè*, Eimbs.

Enarratio LXXXV.

PVmex leuis, exuſtus, ac corroſus lapis eſt, quem ignes ardentiſsimi ſulphurei, ex profundiſsimis cauernis euomere ſolent, veluti in Aethna ac Veſeuo montibus fieri percipitur, hodie vero variis in locis lapilli ij reperiuntur: quibus cerdones pro poliendis pellibus præcipue vtuntur, & Plinius varia de illis tradidit. Galenus porro nono citato libro, de pumice ita inquit: In ſarcotica medicamenta inditur, & ea quæ dentes extergunt, partim vſtionem non expertus, partim etiam exuſtus: quandoquidem aliis omnibus combuſtis ſimiliter, ſubſtantiæ tenuioris efficitur: cæterũ, vſtione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rurſum lotione exuit. Videri autem poterit, & conciliare ſplendorem, non tantum facultate, ſed etiam aſperitate, veluti ſi ſmyrin, aut teſtam tritam admoueas: Eundem in modum cornua deuſta dentes reddunt ſplendidos.

CONSTANTINVS.

PVmicem, Dioſcoridi πίτυρις, Spongiam etiã vocauit Vitruuius lib. ij. cap. 6. quia vt ſpongia pumicoſa dicitur, ſic etiam pumex ſpongioſus: quod vt Virgilius dixit, hoc ſit latebroſus, vel vt Ouidius, multuauus: fiſtuloſum diceret Plinius, vel pumicis fiſtulantem vim. De pumice præter ea quæ ſcripſit Dioſcorides vide apud Theophraſtum lib. ix. de Hiſtoria, Plinii lib. xxxvi. cap. xvi. Et Galenum lib. ix. ſimplicium.

De Sale: *Germanicè*, Saltz.
De Spuma ſalis.
De muria: *Germanicè*, Saltz lack.
De Flore ſalis.

Enarra

Enarratio LXXXVI. LXXXVII. LXXXVIII. LXXXIX.

SAl & marinus & fossilis reperitur: Marinus in salinis ex aqua maris conficitur, & familiarissimus victui hominum est, fossilis vero siue mineralis, variis quoq; in regionibus nascitur, qui lapis albus, densus, grauis, crystalli modo lucidus est, quem pharmacopolæ salem gemam appellant, nec enim sal gema, alia res à sale fossili est, quo vniuersa Turchia, ac magna pars Germaniæ, & Vngariæ, veluti Calabria, vtuntur. Cæterum, Ormusium insulam apud Persas, regi nostro Lusitanorum hodie subditam, salis fodinis vberrimis scatere, norunt Lusitani nostri, id quod Plinius quoque scriptum reliquit, libro trigesimo primo naturalis suę historię cap. 7. vbi Ormusium, vt mea fert opinio Oromenũ appellat: ita enim eo loco Plinius legitur: Sunt & montes natiui salis, vt in Indis Oromenus, in quo lapidicinarum modo cæditur renascens, maiusque regum vectigal ex eo est, quàm ex auro atque margaritis, &c. Est præterea sal Hammoniacus, qui ex Cyrenaica regione vbi Hammonis oraculum olim erat, aduehebatur: nascitur enim ibi sub arenis, Luna illi multum fauente, quo vero hodie caremus, & illius vice adulteratum turbinatis quibusdam massis exterius nigris ad nos afferunt, sed præcipuè ex Germania. Corrupte enim pharmacopolæ armoniacum salem pronunciant, quum Hammoniacum ob Hammonis oraculum, vnde vehitur appellari debeat. Falsum quoq; est, quod illorum multi dictitant, ex vrina camelina salem istum hammoniacum parari, vt ex Plinio vnusquisq; latius diiudicare poterit. Est quoq; sal Alkali, de quo libro quarto capite de Traho, abũde diximus. Dicitur quoq; in officinis sal Indicus, qui dubio procul zuccharum candum, vel zuccharum in harundinibus concretum est, iis adiungere est salem nitrum hodiernum, ex quo puluis bombardarum, & aqua fortis argentariorum, & aurificum conficitur: qui ab antiquorum sale nitro abest, vt capite sequenti dicemus. Spuma salis sequitur, quæ ad ripas maris, sæpe post tempestatem, nocte subsequente frigida, ac concreta, reperitur. At muriam non aliam esse dicam quàm aquam copiosè salitam,

Hammoniacus sal.

Sal alkali, Sal Indicus.

Spuma salis.

Flos salis.

qua carnes & piſces longo tempore ſeruantur, vt ſecundo libro quoq; dixi. Florem vero ſalis, qui ſalinas frequentant, norunt. Porro de ſalis facultatibus, ac natura, ita tradit Galenus libro vndecimo de Facultat. ſimpl. medic. Sal eiuſdem genere facultatis eſt, ſiue foſsilis ſit, ſiue marinus, verum hoc differunt, quòd ſalis è terra effoſsi ſubſtantia magis compacta ſit, ac proinde in eo maior partium craſsities, & aſtringendi potentia. Marinus itaque affuſa aqua liqueſcit protinus, id quod non accidit foſsili. Eiuſdem ſpeciei cũ marino eſt, qui in ſtagnis quibuſdam ſalſuginoſis naſcitur: æſtate videlicet aquis ex iis æſtu abſumptis: cuiuſmodi eſt Tragaſius, non procul à Sminthio. Igitur quum qualitas ſalſa digerat ſimul & cõtrahat contractam ab ipſa ſubſtantiam Aphronitrum in hoc differt, quòd in ipſo vnum ſaporem exuperãtem ſit videre, quem vocant amarum, vim habentem digerendi: haud item contrahendi, vti ſal: Nam hic quicquid in corporibus humidum eſt, id totum abſumit, & quod reliquum eſt ſubſtantiæ ſolidæ, aſtrictione contrahit: ac proinde etiam conditura ſua carnes ſeruat, à putredineq; tuetur: Quippe quæ putreſcunt, excrementitium humorem continent, ſubſtantiamq; tum diſſolutam, tum minime compactam, Quibus ergo corporibus nulla prorſum ineſt ſuperflua humiditas, ceu melli optimo, & ſubſtantia ſolida & compacta eſt, vt lapidibus ea vt putreſcant eſt impoſsibile: Quare in iis ſalis non probatur vſus: ſed in illis tantum, in quibus ſuſpecta eſt putredo.

De Nitro: Germanicè, Salniter.

De Spuma nitri.

Enarratio XC, XCI.

Græcorum Nitrũ vulgare.

GRæcorum verum nitrum album, Ferrariæ Gaſpar de Gabrielis vir nobilis Patauinus, & Philoſophus inſignis, nobis dedit, quod hodie doctiſsimus Braſauola apud ſe reſeruatum habet, & omnes illuc veniẽtes vident, quod antiquis frequens fuit, & rei medicæ vtile. Cæterum nitrum hoc Græcorum à noſtro hodierno ſale nitro differt, quo bombardarum & ſclopettorum puluerem, veluti aquam fortem argentariorum, conficiunt: nitri vero ſpumam hactenus nunquam vidi, de quibus vos per

otium

otium legite Plinium lib.xxxj.cap.10. Non minus quoq; Auguſtinum Ricchum Lucenſem, medicum longe doctiſsimum, in ea præcipue annotatione quam ſectioni ſecundæ operum Galeni indidit, quæ ipſe, & doctiſsimus iuxta ac grauiſsimus Trinchauelius, medicus Venetus, formula octaua Venetiis excudi curarunt: in qua annotatione Galeni textum ad hanc rem facientem, reſtituere, & à mendis liberare conatur: quem poſtea Andreas Lacuna Secobienſis, vir acri ingenio præditus, & qui Galenum feliciſsime in epitomen redegit, ita in priſtinum nitorem reddidit, dicens libr.ix. de Facultatib. ſimplic. medicament. Aphronitrum ab aphro nitri differt: nitri enim ſpuma medicamentum exiccatorium exiſtit, aſpectu triticeæ farinæ ſimilis, etenim alba eſt, non vt Aſiæ petræ flos cinericea: Aphronitrum vero farinæ ſpeciem non habet, neq; ſolutum eſt, ſed concretum & congelatum, quod quidem adeo extergit, vt non modo ſordes expurget, ſed etiam pruritum ſanet: At ſpuma nitri eiuſdem cum nitro eſt tum naturæ, tum facultatis, licet eſſentiæ tenuioris. Dictum autem eſt paulo ante in medio aphronitri & ſalis, facultatem nitri cõſiſtere. Aphronitro enim ſola ineſt vis detergendi: ſali vero etiam aſtringendi, ſed multo magis, quàm detergendi. libro vero xj. eiuſdem voluminis, ita quoq; de litro id eſt nitro, inquit: Oſtenſum eſt hoc medicamen in medio ſalis & aphronitri vires habere: qua verſione vniuerſam diremit dubitationem, vt cuiq; ſapienti notum euadet.

Aphronitrum.

Nitri ſpuma.

De fece vini: Germanicè, Vveynhefen.

Enarratio xcii.

EX fece vini combuſta, aluminis quoddam genus conficitur, vt capite de Alumine meminimus: At credendum eſt, per fecẽ vini, quoq; Dioſcoridem ſabuloſam ſiue terream illam partem, vaſis vinariis præſertim cuppis adhærentem, intellexiſſe: quam Tartarum hodie appellamus, & multi ad ciendam aluum iuribus infundunt, ſemiunciæ pondere plus & minus.

Fex vini.

De Calce viua: Germanicè, Kalck, oder vngeleſchter kalck.

Enarratio XCIII.

Calx. COnficitur hodie calx, apud omnes fere Europæos, ex lapillo quodam fornacibus excocto, quæ tãtiſper dum aqua non irrigatur: viua calx, ſiue aqua nõ reſtincta calx dicitur, ex qua ſæpe lauata vnguentum contra ignis combuſtiones, & vlcera nonnulla, pharmacopolæ paratum habent. In India verò, hodie calcẽ ex oſtreis, & buccinorum, ac cruſtaceorum teſtis fieri certo ſcimus, quod Dioſcorides olim quoq; fieri non ſiluit. Cæterum, de calcis viribus, ita tradit Galenus libro ix. de Facultat. ſimpl. medicament. Tiranos, id eſt calx viua quidem vehementer vrit, adeo vt cruſtas efficiat: extincta vero protinus etiam cruſtam molitur & ipſa: At poſt diem vnum & alterum minus vrit, minuſq́ue inducere cruſtam poteſt: at verò temporis progreſſu prorſum nec cruſtam quidem gignere valet, tametſi etiamnum calfaciat, carnemq́ue liquefaciat, porro ſi lauetur in aqua, ſuam mordacitatem exuit, efficitq́ue nuncupatum lixiuium, at ipſa abſque morſu deſiccat.

De Gypſo: Germanicè, Gybſs.

Enarratio XCIIII.

Gypſum. GYpſum oui albumine exceptum, mirabiliter ſanguinem vndecunq; fluentem ſiſtit, potum tamen gypſum ſtrangulando perimit: proinde animaduertant hoc tempore homines, qui vino gypſum vt clarius reddant, ac potentius faciant, miſcent. Cæterum ne Galenum præteream, ita de gypſi viribus refert, libro ix. de Facultat. ſimplic. medicament. Gypſum quidem tum deſiccat, tum vires habet emplaſticas, quare ſiccis medicamentis quæ ad ſanguinis eruptiones accommodantur, vtiliter commiſcetur, nam ipſum per ſeſe lapidoſum fit, coactum & congelatum. Ac proinde diluendum eſt, oui tenui & candida albugine, quæ & ad ophtalmias eſt vtilis, admiſto illi tenuiſsimo farinæ triticeæ polline, qui reſidet in molarum parietibus, excipere vero quod ſic maceratum eſt, tenellis leporis pilis, aut qui perinde ſint molles, expedit.

De Sarmentorum vitium cinere: Germanicè, Reb eſchen.

Enar

Enarratio xcv.

SArmentorum vitium cinis, ad morbi Gallici vnguenta componenda vſurpatur: de quo Gal. lib. viij. de Facult. ſimplic: medic. in vniuerſali, ita tradit: Ex partibus cum terreis, tum etiam fuliginoſis (quæ & tenues ſunt, & cum aqua in qua macerati prius fuerint cineres excolantur) conſtat; pro materiæ tamen combuſtæ differentia, cineris temperies variatur: Quare haud ſcio, qua ratione Dioſcorides, aſtringere cineres omnes prodiderit: quum ficulneus cinis eius modi omnis qualitatis ſit expers: nimirum ipſa arbore nulla parte ſui acerbam qualitatem reddente: At ex acerbis lignis confectus cinis nō parum quidem aſtringit, meminiq; me eo aliquando ſanguinis ſuppreſſiſſe eruptionem, Verum nullus vnquam ad tale vti ficulneo audeat, ſiquidem hic acrimoniæ plurimum, vrentiſque facultatis obtinet, miſtæ abſterſioni. Eſt & calx cineris quædam ſpecies. Cæterum tenuioris eſſentiæ quàm qui ex lignis fit. Porro elota, medicamen eſt citra morſum deſiccans, magiſq; ſi bis terue lauetur. Cæterum ſi marina aqua abluta ſit, admodum digerit. *Canis ſarmentorum*

DE HALCYONIO.

Græcè, ἁλκυόνιον: *Latinè*, *Halcyonium*, *ſpuma maris*: *Hiſpanicè*, *ſpuma della mar*: *Italicè*, *alcionio*: *Gallicè*, *eſcume de Mer*, *merde de Cormarin*: *Arabicè*, *Zebd albhar*: *Germanicè*, meer ſchuum.

Enarratio xcvi.

HAlcionium, hodierni ſeplaſiarij ſpumam maris appellant, nec immerito, quia Dioſcorides ita à nonnullis appellari meminit, cuius quinque genera in flexuoſo Anconitano mari iſto reperiuntur: præter quæ, & ſextum nouimus, globi modo rotundum, ſparti colore, molle, ac ſpongioſum: de quibus omnibus, ita Galenus lib. xj. de Facult. ſimplic. medicamen. tradit: Halcyonia omnia detergunt, ac digerunt; qualitatem habentia calidam & acrem. Eſt autem eorum vnum denſum & graue odoris praui, olet enim piſces putridos, ſpongiæ in ſpecie ſimile: Alterum vero figura longiuſcula, leue, & rarum; *Halcinia*:

odorem habens ſimilem phyciis : Aliud tertium vermi ſimile ſpecie exiſtit, colore purpureo, conſiſtentia molli, vocant id mileſium : poſt quæ quartum ſecundo quidem iam poſito ſimiliter & leue & rarum, verum lanis ſuccidis ſimile. Denique & quintum extima ſuperficie leui. Cæterum interna ſubſtantia aſperum, nullius odoris, guſtu tamen apparens acre. Quod ſane omnium halcyoniorum eſt calidiſsimum, adeo vt pilos deurere poſsit. Itaq; quum duo prima lichenas, alphos, pſoras, lepraſque adiuuent, præterea cutem ſplendidiorem efficiant, idem præſtare non poteſt hoc vltimo loco poſitum: nec enim proinde vt illa cutem duntaxat ſummam extergit, ſed etiam excoriat, ita vt vlcera inducat, porro quod tertio ordine recen ſuimus, omnium tenuiſsimum eſt. Quare vſtum alopecias curat illitum cum vino, colore quidem fuluo, tenui tamen eſſentia : Quartum autem eiuſdem cum hoc ſpeciei vires obtinet, verum haud parum imbecilliores.

Mileſium.

CONSTANTINVS.

Est etiam de genere Halcyonij pila marina, quam Northmani mei vocant vulgò pelote de Mer. Conglobata enim pilula eſt fluctuum agitatione continua, ſubhirta item & quaſi echinato inuolucro obducta, ſed capillaceis villis rufeſcentibus. in algoſis reperitur, atque etiam algæ odorem refert. Hanc ipſam, σφαῖραν θαλασσίαν vocat Ariſtoteles libro ix. de hiſtoria animalium quo loco nidos Alcedinum pilis marinis & ſpumis maris aſſimilat. ἢ ἡ νεοττία παρομοία τοῖς σφαίραις θαλασσίαις ἐστι, ἢ τοῖς καλουμένοις ἀλὸς ἄχναις. Meminit & *Galenus, lib. j. de Comp. Medic. ſecund. loc.* Nicolaus quoque Myrepſus *in vnguenti Comp. ad ventris tineas. Ex recentioribus Fuchſius, Mathiolus, Cornarius, Dalechampius & ipſe literatiſsimus.*

De adarce : Arabicè, adaraca.

Enarratio XCVII.

CONſpicitur adarcion in multis Hiſpaniæ paludibus, quod ſua voce Hiſpani Fluminis ſtercus appellare ſolent, ſiue fluminis lixum, & ad multos vſus ſeruat, circa mare porro potentius inuenitur, quod vt tradit Galenus libro vndecimo, de Facult. ſimpliciũ medicamentorum: Eſſentia ſua veluti ſpuma eſt aquæ ſalſæ concreta, idque circa arundines & ſarragines. Eſt autem acerrimũ ſimulq; calidiſsi

calidiſsimum pharmacum, proinde & per ſe inutile. Verum commiſceri ſolet iis quæ vim eius retendunt, ſicque fit multo vtiliſsimum in iis affectibus, qui excalfieri poſtulant, foris impoſitum: nam id intra corpus ſumi impoſsibile eſt. Cætera verò apud Plinium legito, & illius defenſorem Collenutium: qui (mea ſententia) nugatur, quum duas ponat adarces.

De ſpongijs: Germanicè, Bad ſchvuamm.

Enarratio XCVIII.

NOtæ ſunt ſpongiæ, quibus præparatis, pro dilatãdis & aperiendis fiſtulis, ac præcluſis vlceribus, paſsim vtimur, nõ minuſq; pro admouendis fomentis, in quibus lapillus inuenitur, vt ſuo dicemus loco: At de ſpongia ita Galenus meminit in fine libri vndecimi de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Spongia vſta, acris eſt, & digerentis potẽtiæ, vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad ſanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent: porro admouebat eam partibus ſanguine profluentibus etiamnum ardentem, vt & cruſta parti induceretur, & ipſum ſpõgiæ corpus, ceu operculum adhæreret: At verò ſpongia noua, non ſicut lana aut lanimentum, materia duntaxat eſt, quæ humores irrigandos excipiat, ſed etiam manifeſte deſiccat: quare vulnera glutinat, ſi aqua aut oxycrato, aut vino admoueatur imbuta, à qua ſane, quæ antiqua eſt, longo ſpatio relinquatur. *ſpongiæ.*

De Corallio: Germanicè, Corallen.

Enarratio XCIX.

ALbum & rubrum corallium, omnes norunt, nigrum verò antiphates à Græcis dictũ, ſuperioribus diebus Ferrariæ & hic Anconæ vidimus, Aſtringẽdi autem & refrigerandi, omne coralli genus habet. Album tamen potentius: & ea de cauſa vbi refrigerare, ac magis conſtringere volumus albo vtimur. Cæterum Plinius capite ſecundo, libri trigeſimi ſecundi, ita de Corallio tradit. Quantum apud nos, Indicis margaritis pretium eſt, de quibus ſuo loco ſatis diximus, tantum apud Indos in corallio, nanq; iſta perſuaſione gentium conſtat. Gignitur quidem & in Rubro mari, ſed nigrius, Item in Perſico *Corallium*

vocatur iace, laudatiſsimum in Gallico ſinu circa Orchadas inſulas, & in Siculo circa Heliam & Drepanum. Naſcitur & apud Grauiſcas, & ante Neapolim Campaniæ, maximeque rubens, ſed molle: & ideo viliſsimum. erythris forma eſt ei fruticis, color viridis, baccæ eius candidæ ſub aqua ac molles: exemptæ confeſtim durantur & rubeſcunt, quaſi cornu ſatiua ſpecie atque magnitudine. Hæc Plinius. In quibus ſupinus quidam error deprehenditur, quum dicat Corallio baccas quaſdam rubras emittit, veluti arbor cornus: norunt enim omnes qui corallium viderunt, in mari tanquam fruticem, & arborem naſci, in quo nullus gignitur fructus, ſed poſtea artifices baccas illas rubras parant, quas in coronas redactas, monilium, & torquium vice, mulieres geſtant. Cæterum, corallium vſui medico quotidie venit, quod Auicenna, inter medicamenta cordialia connumerat, & ea quæ gaudium, & lætitiam cauſare ſolent.

De Lapide phrygio.

Enarratio c.

Lapis Phrygius.

PHrygio lapide iſto, hodie caremus, quo Galenus ſæpe vti ſolebat, vt tradit libro nono de Facultatibus ſimplicium medicament. dicens: Hoc ſemper vtor combuſto quidem ad vlcera putrida, idque ipſo aut per ſe, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: Ad oculos verò ex eo permiſto aliis medicamẽ ſiccum efficio: Valide enim deſiccat, habens quiddam aſtrictionis ſimul & mordicationis. Lapis hic potiſsimum ad veſtium tincturam vſurpari ſolebat, vt ex Plinio colligitur, libro xxxvij. cap. 19. quod & Dioſcorides non ſiluit.

CONSTANTINVS.

IGnorarem cum Mathiolo Senenſi, Cornario, ac Luſitano, quis eſſet Phrygius lapis, niſi didiciſſem ex familiaris mei Iacobi, Dalechampij doctiſsimis in Dioſcoridem commẽtarijs, in quibus ſane plurima continentur, hactenus à nemine prodita: quæque alio in opere noſtro, tanti viri extremam diligentiam teſtabuntur, & iuuandæ mortalitatis potius, quàm ſuæ ad poſteritatem memoriæ prorogandæ deſyderium coarguent. ſoleo enim iocosè ac familiariter, ho

ter, hominem alioquin in facienda medicina occupatißimum, tanquam immortalitatis nominis minime candidatum accuſare. Sed ſatis habebo eius verba tantum aſcribere: Officinæ duos lapides lyncis monſtrant, alterum oblongum, teretem, mucronatum, qui Belemnites *eſt. Alterum terreum, media natura inter lapidem & terram, pallidum, vel ſubfuſcum, candidis maculis & lineis notatum, aſpectu velut mucidum, qui* Phrygius lapis *eſt. Ineptè autem cum* Diphryge, *lapidem* Phrygium Pandectarius *confudit. vnde verò lapidis lyncis appellationem traxerint officinæ, haud dum ſcio. Succinum quidem à veteribus, qui vrinam id eſſe lyncis concretam falsò arbitrabantur, lyncurium nominatum fuiſſe, cuiuis notißimũ eſt. Hactenus, ſummus amicus noſter* Dalechampius. *Hunc lyncis lapidem Officinarum, Amatus Luſitanus abſurdè ſtatuit Electri ſpeciem eſſe. Vide ſuperius lib. j. Enarr. centeſima: meritoq; reprehenſus eſt à doctißimo* Fuchſio *lib. j. de Compoſitione medicament. Qui in eo libro* Phrygium lapidem Dioſcoridis, Officinarum lyncis lapidem *eſſe confirmat: ſed ex cuius verbis, etiam ſi attentè & intelligenter audiatur, nihilo doctior euadas: quia nec finitè nec diſtinctè loquitur. Sic enim indiſtinctus & implexus eius eſt ſermo: Non eſt autẽ lyncis lapis dictus, niſi* Phrygius Dioſcoridis nominatus, *quòd illi omnes lyncurij notæ conueniant. Sed ne ſibi contradicere videatur* Fuchſius, *intelligendum eſt de lyncurio Officinarum, nec tamen de prima (cui obeliſci ſiue vt loquitur* Plinius, *veruculi figura) ſpecie, Sed de ſecunda quæ vnam, lyncis lapidẽ in Officinis videtur agnouiſſe, pro earundem lyncurio & Dioſcoridis Lapide* Phrygio. *Nam alibi idem* Belemnitem, *quæ in Officinis lapidis lyncis prima eſt ſpecies & magis vſurpata, à lyncis lapide diſtinguit his verbis: Quum lapis lyncis Officinarum non ſit, niſi* Phrygius Dioſcoridis nominatus lapis, *non debet ad præſentis Antidoti conſtructionem adhiberi, quod nullam in atterendis calculis vim habeat. Pro eo autem vtendum erit lyncurio Dioſcoridis & aliorum Græcorum, quod non eſt niſi ſuccinum: vel vt hodie vocant Officinæ Charabe. Nam illud mirificam in atterendo calculo vim obtinet, vt veteres teſtantur, & experientia recentiorum confirmat. Aut loco lapidis lyncis* Belemnites *vſurpandus erit, quem Saxones Alpſchos nominant. Siquidem & is non aliter ac Iudaicus lapis, quo etiam vice lapidis Lyncis vti licebit, lapidem frangit. Tantum cauendum, ne vulgarem, & vſitatum Officinæ lapidem lyncis in eum vſum accommodemus. Hactenus doctißimus* Fuchſius, *in Nicolai Myrepſi Nephrocatharticum*

Antidotum. Equidem scio ex Galeno geoden lapidem, quia Belemnite, harenam continet, Belemnitem etiam dictum. Sed euidens ratio ex facultatum vtriusq; differentia, de hoc genere cur minime loqui Fuchsius putandus sit, sed de lyncurij Officinarum priore specie, tametsi eam tantum agnoscat pro lyncis lapide, quæ Dioscoridis est lapis Phrygius. De quo etiam lege Plinium lib. xxxvj. cap. 19. quo loco Phrygium tantum tingendis lanis vtilem dicit, quum multos eius vsus & in medicina Galenus proferat libro ix. Simplicium, & libro iiij. de Compositione Medicamen. Loc.

De Lapide Asio.

Enarratio CI.

Lapis Asius.

LApis hic ad nos hodie non affertur, si tamen haberi posset, has dotes habet, quas Galenus describit, libro citato nono, quum dicat: Asius lapis, colore & consistentia est tophо similis, friabilis, laxusque, innascitur ei quiddam instar farinæ tenuissimæ, qualis in molarum parietibus adhærescit, appellant hoc medicamen petræ Asiæ florem. Est verò tenuium partium, vt sine morsu nimis fluidas carnes eliquet. At petra ipsa in qua nascitur, actionis vehementia est inferior, habet etiã & salsedinẽ quandam ipse Asiæ petræ flos, ita vt inde videatur ducere originem, quòd eos ex mari in petrã residẽs, à sole postea exiccetur.

CONSTANTINVS.

Asius vel Assus lapis ab Asso oppido Troadis, vel ab Asia, idem esse videtur qui & sarcophagus. De quo Plinius lib. xxxvj. cap. 17. & lib. ij. cap. 96. Galenus libro ix. simplicium, Cornelius Celsus lib. iiij. cap. vltimo in cura podagræ: Aetius lib. vj. cap. 39. Oribasius synopseos lib. ij. Cardanus lib. v. de varietate rerum, Cornarius medicus maximi nominis lib. iiij. Comment. Med. cap. 4. Qui etiam in Emblematibus in Dioscoridem, Asium lapidem ignotum esse, magis considenter, quàm verè, pronunciat. Nam & verum non semel vidi, & mecum nunc agnoscit (cui in Simplicium cognitione, principem locum iustis vindicijs possumus adiudicare) Mathiolus Senensis, tametsi antea sibi necdum cognitum ingenue professus. Florem autem Asij lapidis halimitrum esse, quod vulgò dicitur salpetre, quàm falsa credulitate sibi persuaserit libris de Compos. Medic. Fuchsius, vir alioqui de bonis literis tam benè meritus, quàm qui maximè, quius doctus vel ipsemet omnium optime recognoscet, si modo laudatos scriptores consulere & relegere

non

non dedignetur, quorum integra teſtimonia producere, nec mihi otium fuit, nec opinor neceſſe.

De Pyrite lapide, Marchaſita dicto: *Germanicè*, Riſs, oder ertzſtuoff.

Enarratio CII.

Pyrites Marchaſita.

PYrites ſine dubio, Arabum Marchaſita eſt, quia quæ Græci de Pyrite dixerunt Arabes in ſuam linguam, ſub marchaſitę nomine trāſtulerunt. Animaduertendum tamen, quòd pyritarum plures ſunt ſpecies, quæ omnes percuſſæ ſcintillas edunt, & ea de cauſa, communes quoq; lapilli, quibus quotidie ignis excutitur, ſub pyrite reponi merentur. Cæterum, vt Auicenna doctiſsime nouit, marchaſita auri, argenti, æris & ferri, reperitur. Quæ verò hodie officinis vulgarior cernitur argentea eſt, deinde aurea, quæ ſtudioſis neceſſariæ ſunt, quum ferro percuſſæ ſcintillas edunt, & ſulphuratis cannuliis ignem accendunt, nos verò marchaſitam in emplaſtris reſoluendi, ac excutiendi vim habentibus miſcemus, & vt tradit Galen. lib. ix. tam ſæpe repetito, calidam poſsidet facultatē, eoq; vtimur digerenti emplaſtro admiſto: adiicitur etiam ei & ſchiſtos: Ab hoc medicamine & pus ſæpenumero, & conſiſtentia grumoſa in ſpatiis intermediis muſculorum, nata, per halitum ſunt digeſta, niſi autem dum in vſum veniunt, pollinis inſtar comminuantur hi omnes lapides, vt profundum corporum quibus applicātur ſubeant, aſsimiles manent iſtis marinis fluuiatilibuſque arenis, quæ & ipſæ communem omnium lapidum vim poſsident. Siquidem exiccant tumentem ab aqua inter cutem carnem, ſi in ipſis excalfactis decumbat æger: non tamen ad aliud quippiam eis vtimur.

De Hæmatite, lapide ſanguinario dicto: *Germanicè*, Bluot ſtein.

Enarratio CIII.

Lapis hæmatites ſanguinarius.

FRequens apud Hiſpanos & Italos lapis hic eſt, qui ſanguinarius Romanis dicitur: nam Hiſpani, illū albim, vel aluim ſua lingua vocant, Itali verò vt audio abſolute, lapidem nominant, de cuius viribus ita tradit Galenus lib. ix.

lib.ix.de Facultatibus simplic. medicament. Hæmatites & galactites lapides, à colorum similitudine, quos repræsentant, sic nominantur, ille siquidem sanguinis, hic in succum solatus, lacti videtur similis: At melitites non à colore sed à sapore mellis talem nomenclaturam sortitur. Quum igitur succus omnis dulcis à temperato calore proficiscatur, astringens verò à frigore, habebit sane hæmatites lapis tantum frigiditatis, quantū & astrictionis: Melitites verò tēperatam caliditatem, ac mediā vtriusque temperiem galactites. Merito itaq; ocularibus medicamentis lapis hæmatites miscetur, ac solo eo vti possis supercilijs exasperatis: siquidem cū phlegmone sint aspera reddita, ex quo ipsum diluens. ac si mauis, etiam per decoctum fœnigræci: sin verò citra phlegmonem, ex aqua. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinem expuentibus conducit, vlceribusq; vniuersis. Porro succus, redactusq; in tenuissimum pollinem, reprimit excrescentia: ipsaq; oculorum vlcera solus per se cicatrice includit attritus, cæterum aut affusus, aut inunctus.

De Schisto lapide.

Lapis schistos.

Enarratio CIIII.

QVum lapis hic apud Hispanos nascitur, non difficile esset illum hodie habere & illius proprium nomen capiti indere: sed quum iam diu extra Hispaniam voluntarij exules simus, nō sic facile illius notitiam habere possumus. Doctissimus tamen Oroscius, olim apud Salmanticenses condiscipulus noster, hoc supplere poterit, qui vt audio, de hac re non nihil molitur, interim tamen dum eo caremus, eius loco hæmatite vti necessario est, quia eadem fere cum illo vires possidet, vt adnotat Galenus capite proprio, de Schisto lapide.

De Gagate: Germanicè, Schuuartzer auguſtein.

Lapis Gagates.

Enarratio CV.

VVlgatissimus Gagates lapis est, quem Hispani Azauache appellitant, & ex eo pauperes, & mendici, Sanctum Iacobum petentes, sanctorum quasdam imagunculas, pileis & galeris suis affixas, inde portant. Lapis est enim niger, crustaceus, leuis, qui igne facillime accenditur, & ex se odorem bituminosum expirat. Dicitur autem

autem Gagas, à fiumine sic dicto in Lycia, prope cuius ostia, lapis hic inuenitur. De quo ita tradit Galen. lib. ix. de Facultat. simpl. medic. Colore gagates est atro, cui vbi igni fuerit admotus, persimilem bitumini odorem exhibet, confert autem ad discutiendos flatulentos tumores consistentes in genu: diuturnosque & ægre curabiles: ac præterea cruenta vulnera glutinat.

CONSTANTINVS.

Gagates lapis quem vulgo vocamus gayet, niger est planus, pumicosus, non multum à ligno differens, leuis, fragilis, odore si teratur grauis, fictilia ex eo inscripta non delentur. Quum vritur, odorem sulphureum reddit. Mirumq; accenditur aqua, inquit Plinius libro xxxvj. cap. 19 oleo restinguitur. In quo confundit ipse Plinius cum Thracio lapide, cui hoc peculiare cum bitumine tribuit Dioscorides, & etiam Nicander, cuius versus citat Galenus lib. ix. simplicium. Gagati enim similis, non autem idem est Thracias siue thracius lapis, quem & Samothracium gemmam dixit Plinius lib. xxxvij. cap. 10. & Nicander θρήϊσσαν λᾶαν. Cum verò cecinit in Theriacis ἄλλοτ' δ' ἀξαλέην κάλων ἐγκάγρίδα πέτρην. Complures docti, vt Philander & Lonicerus, non alium lapidem quàm Gagatem intelligunt: & recte quidem mea sententia. Nam & scholiastes, Gagatis notis omnibus engangida (a quo, & gangitis dicitur, vt etiam à Strabone) describit, excepto quod, & vt arbitror errans, huic lapidi herbaceum colorem attribuit: cùm sit Gagates coracinus atq; nigerrimus, vt obsidianus lapis, cui admodum similis existit, nec tamen vnus atq; idem est, sed ab eo diuersus & alter omnino. Errantq; profecto qui secus existimant: ex quorum numero nec possum eximere Fuchsium: in alijs infinitis locis licet recte sentientem, quia hoc ipsum libris de Med. Comp. minus cogitatè scripsit & astruxit. Sed inter hos lapides, hæc intercedit differentia. Obsidianus lapis tametsi nigerrimus, proditur aliquando translucidus & ad vitri nigri naturam quam proximè accedere: quia vitro assimulabatur antiquitus: & ad eius similitudinem in genere vitri, etiam obsidiana numerata. Gagates verò quamquam polituram patitur & nitet, non tamen translucidus vel perspicuus vnquam visus est: nec ipsum ementitur vitrum similitudine. Adi Plinium libro xxxvj. cap. 26. quo loco legitur: Obsidianus lapis quem in Aethiopia inuenit Obsidius, nigerrimi coloris, aliquando translucidi, crassiore visu, atque in speculis parietum pro imagine vmbras reddentem. &c. Sed recte sensit Georgius Agricola Gaga-

tem

tem ſuccinum nigrum eſſe affirmans, & hoc nihil aliud quàm Bitumen foſſile, quod concretu lapideſcit. Hoc priuſquam indurui terra eſt ampelitis, ſiue pharmacitis: de qua Dioſcorides & Galenus agunt ſeparatim. Sed indiſtinctè atque promiſcuè, hanc pro Gagate vſurpat Fuchſius, quod errore non vacat. Atque apud Theophraſtum γαγάτης λίθος ἀνθρακώδης, hoc eſt terreſtres carbones, Philander vir limati & politi iudicij, in Vitruuium Comment. hanc Glebam denotare contendit. Huic opinioni ſi quis refſragetur, fautorem & conſortem habet Cornarium conſummatæ lectionis authorem, Commentarijs in Dioſcoridem: Cuius item emaculandus eſt codex, in hoc capite de Gagate deprauatus, & correctus adhuc à nemine quod ſciam. Nam ex authoritate Galeni, Plinij & Nicandri, expoſitoris Diphili, legendum pro Cilicia, Lycia. Nam Lyciæ, non Ciliciæ, oppidum eſt Gagas, vt habet Dioſcorides, Plinius Gagæ, ſcholiaſtes Theocriti gangis & gangæ. Sed fluuius etiam Gagas Dioſcoridi, Galeno Gagates, Plinio Gagis dicitur.

De Lapide Thracio.

Enarratio CVI.

Lapis Thracius.

THracius lapis hodie ignoratur, de quo Galenus cum Nicandro ita inquit, capite ſuperiori de Gagate.

Si lapis vratur candenti Thracius igne,
Et poſt madefiat aqua, flagrabit totus ad idem.
Mox oleo affuſo penitus reſtinguitur, &c.

Nullius tamen eius in medicina vſus, niſi quòd ſuffitu abigit feras.

De Magnete lapide: Germanicè, Magnet.

Enarratio CVII.

Magnes lapis.

VEl nautis, & tonſoribus magnes lapis, notus eſt, quem Hiſpani petram iman: Itali vero, calamintam appellare ſolent, qui optimus eſt quum ferrum facile trahit, & vt tradit Galenus, hæmatiti aſsimilem vim obtinet. Cæterum, Fracaſtorius Veronenſis vir doctiſsimus, quum rerum multarum abditas cauſas libello quodam inquirat, hanc vnam proponit, quare magnes, polũ aſtrum ſemper reſpiciat, quo mediante, nautæ nunc nauigant: cui reſpondet, id in cauſa eſſe, ſub polo montes magnetis altiſsimos, quorum ſpecies per incredibilem diſtantiam vſq; ad maria noſtra, propagata, ad perpendiculum vſq,

vbi

vbi eſt magnes, conſuetam attractionem facit. Vult igitur doctiſsimus vir hic, quòd magnes in perpendiculo nauigatoriæ pyxidis, ad polum ſtellam vertatur, quia attrahitur à potentia maiori montium magnetis, ita vt ſimilia omnia per ſe, ſe inuicem trahere dicat, ſed hoc in polo arctico, quod verum ſit dicatur: in antarctico vero falſum eſſe quis opinabitur.

CONSTANTINVS.

QVod Heraclius lapis, ſideritis, Magnesq; dictus ferrum ad ſe alliciat & trahat, tam certa & indubitata eſt experientia, quàm hactenus incomperta ratio, & incomprehenſibilis vt arbitror. Tametſi in perquirenda & huiuſcemodi effectus aſſignanda cauſa, non parum multi, multùm diuq; laborarint. Quibus omnibus irritus ceſſit labor, vt Lucretio, Marſilio Ficino, Fracaſtorio, & Cardano magnis alioqui philoſophis & ſecretioris naturæ indagatoribus. Nam quòd Magnes ſolum ferrum vt volunt Aphrodiſeus, aut vt Plinius, in ſe liquorem vitri quoque vt ferrum trahat: Quod ipſum ferrũ contrarius lapis Theamedes, à ſeſe abigat: Quòd Adamas cum Magnete lapide in tantum diſſideat, vt iuxta poſitus ferrum non patiatur abſtrahi, aut ſi admotus Magnes apprehenderit rapiat, atque abſtrahat, pendet hoc totum ex rerum ſurdarum, ac ſenſu carentium conſenſu & concentu, aut odio & repugnantia, quam concordiam & diſcordiam in omnibus id genus, Sympathiam & antipathiam appellauere Græci, Cauſam horum indictam, vt omnium quæ agunt à forma præcipua ſiue vt inquit Galenus, à tota ſubſtantia, quæque nulla præceptione & methodo tradi queunt, ſolus, vt veriſsimè loquar, nouit, ſibique vni reſeruauit ille quod dixit Cicero, mundi effector moliturque Deus, & vt addo, optimus Maximus: non inuidentia quidem quæ in diuinitatem non cadit, ſed vt humana mens captus ſui imbecillitate diffiſa, ipſum vniuerſitatis authorem in quo omnis ſcientiæ immenſitas infinitasq; continetur, agnoſceret, ipſumq; vti par eſt reuerenter coleret, & ſingulariter admiraretur, Quod vt ab ipſo domino exigitur, Sic ab vnoquoque obſequentiſsimè præſtandum ſit. Aptè igitur & congruenter vt illa ferebat ætas, hæc dixit Plinius: Numinum profecto muneris talis inuentio omnis eſt. Nec quærenda in vlla parte naturæ ratio, ſed voluntas: Quod nos qui Chriſtiani ſumus, parua correctione adhibita, totũ ad vnius Dei gloriam transferemus. De Magnete autem ſi plura noſſe cupies, conſule Theophraſtum de lapidibus, Lucretium lib. vj. Cice-

ronem

ronem j. de Diuinatione, Lucianum in Iconibus, Alexandrum Aphrodiseum in problemata, Nicandrum, Plinium libr. xxxvj. cap. 16. & 26. libro etiam 20. cap. 7. & libr. xxxiij. cap. 14. Item lib. xxxvij. cap. 4. Celebratq; hãc inter gemmas Orpheus, Dixitq; Claudianus: Venerem Magnetica gemma figurat. Recentiores vt Albertum ante cuius tempora magnetis vsus in pixide nautica innotuit, consultò omitto, ne omnes percẽsere infinitum sit. Dignum tamen scitu magnetis etiam genus esse quod argentum trahat. De quo Fracastorius: Et esse aliud quod semper vergat ad Austrũ: Aliudq; quo ferrum illitũ absq; dolore vulneret. Cardanus lib. vij. de subtilitate.

De lapide Arabico.

Enarratio CVIII.

Lapis Arabicus.

QVum de lapillis sermonem habere statueram, hinc inde omni data opera, eos inquirere, ac propriis oculis prius videre decreui, in qua inuestigatione, ecce occurrit mercator quidam Ragusinus, harum rerum curiosissimus, ac indagator maximus, qui ducentos fere varios lapillos, apud se reconditos, & ex variis mundi partibus conquisitos, pro thesauro habet, inter quos Arabicus lapis est, ensis manubrij forma, quem ille albam corniolam appellabat: albus enim lapillus hic est, intus maculis, non adeo tamen albis infectus, de quo Galenus libro nono de Facultat. simpl. medicamen. ita tradit: Lapis est elephanto similis, deficcantis absterg entisq; potentiæ.

De Galactite, id est lactario lapide.

De Melitite.

Enarratio CIX. CX.

Lapis lactarius. Alectorius Melitites.

LApidem lactarium hucusq; non vidi, alectorium tamen in quo caput Herculis effigiatum erat, inter plures illos lapillos notaui: Melitites quoq; lapis à paucis visus est, de quorum natura Galenus capite de Hæmatite abunde dixit.

De Morochtho lapide.

Enarratio CXI.

Morochthus lapis. pantaurus

EThic quoq; hodie ignoratur, pantaurũ tamen lapidem in quo depicta erat charitas, inter illos lapillos vidi.

De Onyche, id est alabastrite lapide:

Germanicè,

Germanicè, Onychel.

Enarratio CXII.

ALabastrites notus est lapis, cuius plures species videntur, & de eo ita tradit Plinius libro xxxvj. cap. 8. hunc aliqui lapidem alabastriten vocant quem cauant ad vasa vnguentaria, quoniam optime ea incorrupta seruare dicitur: Idemque etiam exustus emplastris conuenit &c. Galenus porro libro nono huic dicato negotio, ita de alabastrite tradit: combustus in medicinæ vsum ingreditur, quidam eum bibendum dant stomachicis. *Onix Alabastrites.*

De Thyite lapide.

Enarratio CXIII.

QVum annis superioribus Venetiis apud illustrem & magnificum dominum Didacum Mendozam Hortadum, in ea republica vigilantissimum oratorem Cæsareum agerem, frater eius Prorex apud Nouum orbem, ad eum nonnullos lapillos misit, inter quos idolum quoddam erat ex thyite lapide fabrefactum, quod incolæ illi pro Deo adorabant, sunt enim gentes idolorum cultores illæ, erat enim idolum illud fere cubitalis altitudinis, colore viridi, in cuius medio foramen profundum erat, nam latitudinem palmarem non excedebat, de quo lapide Galenus lib. ix. citato, eadem quę Dioscorides dixit, tradidit. *Thyites lapis.*

De Lapide Iudaico: Germanicè, Iudenstein.

Enarratio CXIIII.

NVlla hodie extat officina pharmacopolia, in qua pyxicula particularis, pro hoc seruando lapide iudaico non habeatur: tam enim omnibus familiaris lapis hic est, glandis magnitudine, candidus, & multis discurrentibus lineis ornatus, quo pro minuendo renum calculo medici hodierni vtuntur, & vt tradit Galenus citato loco, colore est candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas: vtuntur ad vesicæ lapides in cote soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes, præcipue vero ad eos qui in renibus hærent, est efficax. *Lapis Iudaicus.*

De Amiantho lapide: Germanicè, stein flachs.

Enarratio CXV.

Lapis amianthus.

AFfertur hodie lapis amianthus ex Cypro Insula, sciſſili alumini ſimilis, quem ſæpe in ignem oleo prius inunctum iniecimus, & comburi vidimus, nulla prorſus illius parte amiſſa, qua de cauſa, multi lapidem hunc, lignum crucis, in qua Chriſtus pependit, eſſe aliis inculcant, de quo Plinium conſulito, libro trigeſimo ſexto, capite decimo nono.

De Sapphiro lapide, Germanicè, Saphir.

Enarratio CXVI.

Sapphirus lapis.

SAphiri lapidis, duæ ſpecies hodie habentur, & cyanei, & albi coloris, album autem, ſapphirum aquæ appellant: Cyaneum vero, poſiſsimum inter gemmas reponunt, ſed vtrunq; auro alligatum, collo mulieres appenſum geſtant, veluti in digitis ex eiſdem ornatos annulos. Cæterum Plinius lapidem cyaneum auri punctis ornatum, ſapphirum vocare videtur, vt apud ipſum eſt legere libro trigeſimo ſeptimo, capite nono. Noſtri vero temporis medici cum Arabibus, inter fragmenta cordialia ſapphirum quoq; reponunt, nec ſane immerito, quia Galenus libro nono de Facul. ſimplic. medicamen, eius potum ſcorpionum ictibus mederi tradit. Ex vena ſiue minera ſapphiri, mercator ille Raguſeus, vas quoddam habebat oculis gratiſsimum quod vt Gennacius quidam Luſitanus, qui mecum bis, vt tantam lapillorum varietatem dignoſceret, iuerat, duobus millibus ducatorum emi poterat, affirmabat. Erat enim lapis ille, ex quo vas componebatur duriſsimus, non niſi adamantis cuſpide elaboratus, coloris varij, quod ex vaſis Caroli Magni imperatoris eſſe, nonnulli contendebant.

De Memphite lapide.

Enarratio CXVII.

Lapis mẽphitis.

HOc hodie caremus lapide, qui vtinam notus eſſet, vt eo chirurgici vterentur.

De Selenite: id eſt Lunari lapide.

Enarratio CXVIII.

Selenites, lapis Lunaris.

INter eos lapillos, quos diligens ille Raguſeus ſeruabat, vnum rotundum, album, lucentem, in tenebris claritatem

tatem emittentem vidimus, quem ille carbunculum verum & ex draconis capite extractum, nominabat: nam verum carbunculum gemmam, album esse, non vero rubinum rubricantem multi dictitant, veluti Morbodeus qui de lapidibus scripsit, & ante eũ plures alij. Erat enim lapillus hic mirus aspectu, magnitudine vitelli oui gallinæ primiparæ, qui vt dixi albissimus erat, in tenebris ex se lucem emittens, nõ adeo tamen ingentem, vt cataphracti homines trecenti, coram eo illuminari possint, vt rudes putant. Cæterum, quòd lapillus hic, carbunculus sit, ex draconis capite extractus, non crederem, quum magis inclinet animus, illum selenitem esse, candidum, pellucidum, minime ponderosum, in Arabia nascentem. Erat quoq; lapillus alter albus, vnguis humani magnitudine, qui ex se igneas quasdam flammas emittebat, in tenebris quoq; lucens, quem ille orfanum appellabat, & de eo Albertus Magnus mentionem fecit, quanquam alij adamantis quoddam genus esse contendebant: vtcunque tamen sit, ipse inter præcipuas gemmas lapillum illum collocandum esse crediderim. De quibus, & pluribus aliis, à nobis visis lapillis, libellum edere & in lucem emittere decreuimus, modo Deus nostris faueat votis.

Lapillus mirus.

Orfanum lapillus.

De Iaspide: Germanicè, Ein Iaspis.

Enarratio CXIX.

IAspidis plures, & variorum colorum species communissimæ sunt, ex quarum altera pellucida, inter lapides illos, quos Dominus Didacus Mendocius Hurtadus, à fratre Prorege acceperat, speculum erat, quod non aliud quàm Iaspis lapis erat, & ille quidem crassus, quem ob id generosissimus vir ille bis per medium secari iubebat, vt ex vno lapide, tria euaderent specula, non nisi clariora, ac magis pellucida. Erat enim lapis ille, si recte teneo communioris Iaspidis colore, substantia durissimus: qua de causa, lapidicida eum secare, nisi magna pecunia esset donatus, recusabat: plures enim serras in eo rumpi, inculcabat. Cæterum, ex Iaspide terebinthizo, ob colorem ita dicto, clauam paratam vidi, quam Raguseus ille, inter tanta lapidorum genera habebat. Porro balai gemma, cui Dioscorides iaspidis prædictã speciem similem facit,

Didacus Mẽdocius.

Balai gemma.

hodie balaxum dicitur, infimum quoddam rubinorum genus. Sed quum de Iaspide loquimur, non decet hinc discedere, quin genus eius quoddam describamus, quod apud Salatium oppidum iuxta Lusitaniam præcipue nascitur, interdum coloris cyanei, nonnunquam vero viridis, oculis gratum, quod Lusitani sua voce Azuleios appellant. Sunt enim lapilli isti ædificiorum magnum ornamentum: & de quibus omnibus, ita tradit Gal. libr. ix. de Facultat. simplic. medicament. Ventriculum adhæsit, ipsiusq; os adiuuat. Porro Ophitem lapidem suspensum iuuare morsos à vipera tradunt, sed eiusmodi facultates non constant methodo. Veluti etiam quum hieracites & Indicus profluętem ex hæmorrhoidibus sanguinẽ sistunt.

Azuleium

De Aętite: Lapide aquilæ dicto, Germanicè, Adler stein.

Enarratio cxx.

Aętites, lapis aquilæ.

AEtites lapillus, vbique vulgaris est, sub aquilæ lapide quem prægnantem lapidem nõnulli appellant, ob id quod intus lapillum alterum inclusum habeat, vt eo concusso facile audiatur, vel potius quod prægnantibus prosit. Aduehuntur vero hodie lapides isti ex Apulia, magni parui & mediocres, diuersorum colorum. De quibus Plinium legito, libro trigesimo sexto, capite vigesimo primo, & Erasmum Roterodamum in Chiliadibus, vbi de scarabæo & aquila doctissime sermonem habet. An vero lapis iste brachio alligatus fœtum subsistineat, genu vero suppositus illũ prouocet, omnes prisci fatentur: nos vero superioribus diebus periculum in parturiente facientes, nihil iuuamenti obtinuimus, vt testis fuit Franciscus Barbosius, vir Auicennista, magna præditus experientia, & qui apud Indos per octodecim annos artem medicam exercuit, non sine magno quæstu & honore.

Erasmus Roterodamus.

Franciscus Barbosius.

De Ophite, id est Serpentario lapide: Germanicè, Schlangen stein.

Enarratio cxxi.

PLures serpentini lapides hodie cernuntur, colore virides, durissimi, multis punctis masculati. Sed quòd odorem qualem Dioscorides ait, spirent, pauci hucusque viderunt:

viderunt: Ego vero vasculum quoddam vidi, ex lapide ophite isto fabrefactum, quod quum fabricabatur, non insuauem ex se spirabat odorem: contendebant verò nonnulli, vasculum hoc ex illis esse, in quibus Imperatores Romani theriacam seruabant: nam & lapidem istum, contra serpentium morsus, & venenum valere Dioscorides testatur: de quo & Galenum legito libro nono citato.

De Lapide spongiarum: *Ger.* Schuuammen stein.

Enarratio CXXII.

Lapis spongiorum.

PErpaucæ sunt spongiæ, in quibus lapilli nō reperiantur: de quibus ita tradit Galenus libro nono de Facul. simplic. medica. Frangendi vim obtinent, non tamen ita validam, vt lapides in vesica comminuant: Rumpunt eos tamen qui coguntur in renibus: veluti qui aduehuntur ex Cappadocia, cæterum lapillum ex rana terrestri, bufone dicta, extractum, inter illos varios lapides, apud Raguseum illum seruatos vidimus, quem nonnulli boracem lapidem appellant, quum tamen borax vt dixi, chrysocolla sit.

Lapillus ex bufone.

De Lithocolla: Germanicè, Steinleim.

Enarratio CXXIII.

Lithocolla.

EX marmore, aut Pario lapide, admixto tauri glutino lithocolla fit. Est enim Parius lapis, marmor album ex Paro insula è Cycladibus vna apud Aegeum mare, hodie Pario dicta.

Parius lapis.

De Ostracite lapide: *Germanicè*, Topffstein.

Enarratio. CXXIIII.

Ostracites lapis.

OStracitem lapidem nonvidi, illius tamen vice, plures à me visos enarrare possum, præcipue lapidem prasinum, quem smaragdi matrem, vel venam smaragdi, appellant, lapidem eutropium, lapidem ametistum, coloris floris stœchades Arabicę, lapidem phœnicis, nisi cornicula erat, plasma, album & nigrum, Chalcidonium, quem Hispani Leitor appellitant, & rotundum mulieres collo suspensum gestant, nam lac generare credunt, lapidem felis basilici, tanquam capparim coloris viridis, & plures alios quos subticeo ad præsens.

De Smyre lapide: *Germanicè*, Schmergel.

Enarratio CXXV.

Smyris. SMyris lapis, aurificibus, & Gemmariis, ac iis qui arma poliunt Smyrillus hodie dicitur: quo vitrum ab adamante discernunt, & vt tradit Galenus, vehementer quidem abstergit. Quare ipso ad annulos exsculpendos vtuntur: & ad dentes purificandos. Cæterum, lapis beryllus, albissimus lapis est, tanquam chrystallus, quo multi tanquam specularia vtuntur.

De Arena marina: Germanicè, Meer sand.

Enarratio CXXVI.

Arena marina. ET hodie quoq; hydropici, arena marina obruti, vigente æstu curantur.

De Naxio lapide.

Enarratio CXXVII.

NIsi naxius lapis is est quem artifices passim pro acuendis securibus, & aliis ineisoriis ferreis instrumentis habent, quis ille sit ignoro, quid tamen de eo senserit Galenus capite sequenti legito.

De Lapide geode.

Enarratio CXXVIII.

LApis geodes hodie ignoratur, de quo Galenus, simul & ramento cotis naxiæ, capite de Ostracite, sermonem habet, libro nono de Facul. simpl. medic.

De omni terra. 129.

De Eretria terra. 130.

De terra Samia.

Latinè astrum Samium, talchum: Hispanicè, Sclari mente.

Enarrio CXXXI.

TErra Samia duplex à Dioscoride in præsenti describitur: cui postea subscripsit Galenus libro nono de Facultatibus simpl. medi. & Plinius libro trigesimo quinto, cap. 6. quorum altera Collyrion in præsenti nominatur: à Plinio Syropicon dicta: altera aster Samius appellatur, quam Plinius astrum Samium vocat. Et eam vt nos opinamur officinæ talchum, Hispani vero sclarimente vocitant:

tant: cruſtæ albæ ſimile, & quod nõ indigere lotione Gal. dixit, è longinquo enim vt ſtella ſplendeſcit, vnde ſtella terra vulgo, & græce after appellatur: ad poliendas autem facies mulieres ſæpe alba hac cruſta vtuntur, & varios alios affectus complendos.

De lapide Samio. 132.
De terra Chia. 133.
De terra Selenuſia. 134.
De terra Cimolia. 135.
De terra Pnigite. 136.
De Cinere marinarum teſtarum. 137.
De terra rubra ex fornacibus. 138.
De Melia terra. 139.
De Ampelite terra. 140.

Enarratio.

OLim medici variis iis terræ generibus vtebantur: nunc vero hominum negligentia factum eſt, vt ea omnia ignoremus, & illis minime vti poſsimus.

De Fuligine pictorum.
De Atramento librario.

Enarratio CXLI. CXLII.

DE iis libro ſecundo abunde diximus: proinde nunc ſuperſedemus huic quinto & vltimo libro finem imponentes.

Finis Quinti & Vltimi Libri.

Lugduni,
Excudebat Vidua Balthazaris Arnolleti.